This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NEDL TRANSFER
HN 64XP M

Delievreville

No. 362
KC12957

*362. PARIS, 1771. With Juvenal. Ed. Jouvency.

Reprint in smaller type of no. 339; same title, except that 'Societatis Jesu' *is omitted; same device.* Parisiis, Apud J. Barbou, via Mathurinenſium. M DCC LXXI. 8°. pp. 460 + ff. (2). *M, Leeuwarden.*

DECII JUNII

JUVENALIS

ET

A. PERSII FLACCI

SATIRÆ.

Notis noviſſimis ac perpetuâ interpretatione illuſtravit JOSEPHUS JUVENCIUS.

Cum appendice de Diis & Heroïbus poëticis, ad Poëtarum intelligentiam neceſſariâ.

Nova Editio prioribus longè emendatior.

PARISIIS,

Apud J. BARBOU, via Mathurinenſium.

M DCC LXXI.

~~bp 15.7.71~~
KC 16957

Harvard College Library
Gift of
Morris H. Morgan
Jan. 1, 1910

DECII JUNII
JUVENALIS
VITA.

Ejus Satiræ quales, & quo anno ſcriptæ.

DECIUS JUNIUS JUVENALIS, Italus fuit; patriam habuit Aquinum, urbem ejuſdem Italiæ, ut patet e tertia Satira. Obſcuro fuiſſe loco natum indicat Martialis, deſcribens eumdem potentiorum limina obeuntem ſalutandi causâ, quod ſolebant clientes & humilioris fortunæ cives. Ad aliquas tamen opes evaſiſſe argumento eſt, quod cohortis præfectura fuerit ipſi mandata, cùm in Pentapolim Lybiæ ablegatus eſt, opera Paridis pantomimi & ſcurræ, Domitiano gratioſi, quem, ſatiricis verſibus, ut Satira III dixi, carpſerat. Hinc patet ſcriptam ab eo Satiram tertiam ſub Domitiano: quo demortuo, & reſciſſis a Senatu ejus actis, revocatis etiam quos exſulare juſſerat, in Italiam rediit Juvenalis. Duas ultimas Satiras in exſilio ſuo Africano videtur ſcripſiſſe: alias aliis temporibus, pleraſque ſub Trajano: quod affirmari de prima certò poteſt, cùm in ea de exſilio Marii Priſci meminerit, quem, coram Trajano jam tertium annum imperante, ab Afris fuiſſe accuſa-

tum conſtat, cauſam contra eum agente Plinio; qui rem totam diſertè narrat in ſuis Epiſtolis, Libro II, Epiſtola XI. Sub eodem Trajano conſcriptas meritò dixeris ſecundam, quartam, ſextam, octavam, & undecimam. In ſecunda quippe & quarta vocat Domitianum adulterum tragico pollutum ſtupro, eumdem Calvum Neronem appellat, Lamiarum percuſſorem cerdonibus timendum, &c. Quis autem hæc potuiſſe ſcribi Domitiano vivo putet? Porrò Nervæ imperium brevius fuit, quàm ut ſpatii ſatis haberet Juvenalis ad redeundum ex Africa, & iſtas Satiras ſcribendas: ita ſcriptas oportuit, imperante Trajano, qui Nervam proximè excepit.

In ſexta Satira mentionem facit vaſorum in quibus eſſent cælati vultus imperatoris, cum titulo & cognomento Dacici, & Germanici. At in nullo vetere monumento, vel nummo, nullo antiquo ſcriptore Domitianus legitur cognominatus fuiſſe Dacicus, ut teſtatur Joſ. Scaliger. Trajanum Dio ſcribit, victis Dacis, Dacici cognomen accepiſſe: quem etiam Germanicum appellant inſcriptiones antiquæ non paucæ. Denique in eadem Satira Juvenalis non obſcurè innuit expeditionem Trajani in Parthos & Armenios, ac memorabilem terræ motum quo tota prope Antiochia, non ſine graviſſimo ipſius Trajani periculo, concuſſa eſt, ut non immeritò Lipſius exiſtimavit. In Satira octava de Mario Priſco meminit, quem ſub Trajano condemnatum diximus: meminit

etiam Prætoris Celſi quem, Trajano imperante, Prætorem factum refert Plinius Epiſt. 5, Lib. VI.

Satiram XIII, poſt Imperatoris Adriani, qui Trajano ſucceſſit, annum tertium fuiſſe compoſitam dubitari non poteſt, cùm Calvinus ad quem eſt ſcripta, dicatur ſexaginta jam annos vixiſſe, & eſſe natus Fonteïo Conſule: is enim conſulatum geſſit anno Neronis quinto; a quo ſi numeres annos ſexaginta, incides in annum Adriani tertium.

In Satiris X & XI, ſenem ſe teſtatur eſſe, qualis nonniſi ſub Trajano, aut ipſo etiam Adriano exſtitiſſe potuit. Quo tempore apparet complures ex aliis Satiris fuiſſe compoſitas; cùm nullus reperiatur ex iis ſcriptoribus, qui, Domitiano imperante, floruerunt, a quo Juvenalis nomen fuerit proditum, quod tamen, ſi exiiſſent ejus Satiræ, celebrari potiſſimùm debuerat.

Neque obeſt iis quæ diximus, quòd Juvenalis quædam referat ſub Nerone geſta, quaſi nunc, nuper, aut dum ipſe ſcriberet fuiſſent facta, verbi gratiâ, cùm Satira I, quam probavi non fuiſſe compoſitam ante Trajani tempora, de Tigellino loquitur tanquam ſuperſtite, de Chriſtianis in arena mori, & tædarum inſtar lucere per noctem juſſis, quod ſub Nerone contigiſſe perſpicuum eſt. Rurſum, quòd Satirâ VIII, pariter editâ ſub Trajano, videatur alloqui Plautum Rubellium, qui tamen ante annos 40, exſilio damnatus a Nerone, ac mori juſſus erat. Id enim ſolenne Satiricis vatibus eſt, ut exempla ſumant a mor-

tuis, quò minus habeant invidiæ, tametſi eadem a vivis & præſentibus non raró petant.

Ex iſtis omnibus conjici videtur poſſe Juvenalem circa Neronis initia natum Aquini, Romam veniſſe, ibi litteris operam & eloquentiæ dediſſe: cùm Paridem verſibus amaris pupugiſſet, relegatum fuiſſe in Lybiam, natum annos admodum triginta. Poſt Domitiani cædem Romam rediiſſe quadragenarium: circa ſecundum aut tertium Trajani annum ſe ad ſcribendas Satiras aut in lucem edendas ſeriò accinxiſſe; annos deinde viginti ac fortaſſe plures vivendo expleviſſe.

Ingenio fuit acri, elato, vehementi: ingenio reſpondet ſtylus, ſublimis, eloquens, incitatus, plenus iræ & contentionis, copioſus, illuminatus, & oratorio propior: cùm Horatianus Satirarum ſtylus propior quotidiano ſermoni ſit, feſtivus & jocoſus magis, quàm acer & ſerius: in quo tamen ſunt qui putent Horatium Juvenali præferendum. Viderint eruditi. Ego id eſſe ſtatuo inter utrumque diſcriminis, quod inter aulicum elegantem, & vehementem e ſchola oratorem intercedit.

Quod ipſius mores attinet, fuiſſe probos apparet ex eo, quo improbos ubique inſectatur, ardore atque impetu. Ignoſcendum Ethnico ſi vitiorum fœdas imagines objecit, quas ab oculis adoleſcentum removere ſtuduimus, ut impunè ac tutò vates egregiùs legi poſſet.

DECII JUNII
JUVENALIS
SATIRA PRIMA.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Causas exponit cur Satiras aggrediatur ſcribere. Primam hanc affert, quòd velit parem gratiam referre ineptis vatibus, quorum audire carmina quotidie cogitur, cùm æquè commodè ac illi poſſit ſcribere. Secundam petit a vitiis Romanæ urbis, quæ diſſimulare jam, & animo æquo ferre nequit. Ea congerit in acervum, & enumerat obiter, nempe nimias hominum viliſſimorum opes & potentiam, delatorum improbitatem, judiciorum corruptelas, veneficia, adulteria, ludendi cachoëtes, epularum ſumptus, divitum in clientes acerbitatem & parcimoniam, &c. Ad extremum ſe candidè ac ſimpliciter ſcripturum profitetur, nullius adductum odio, nullius metu deterritum: daturum ſe tamen operam ut vivos ac ſuperſtites non inſectetur.

SEMPER ego auditor tantùm? numquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theſeïde Codri?

ITANE ſemper audiam ineptos vates? Non ſcribam ipſe aliquid viciſſim, quod ex me audiant, cùm toties meas aures Codrus obtruderit recitandâ ad ravim uſque ſuâ Theſeïde?

1. *REPONAM.* Reponere eſt idem, ac *vicem referre*, *remetiri beneficium.* Numquamne illis parem gratiam referam? non ero illis ſemel moleſtus, qui me toties vexarunt?

2. *Theſeïde.* Poëmate, cu-

Impunè ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impunè diem conſumpſerit ingens
Telephus? aut ſummi plenâ jam margine libri
Scriptus & in tergò, nec dum finitus, Oreſtes?
Nota magis nulli domus eſt ſua, quàm mihi lucus
Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum

Ergone inultam ferant, quam exhibuêre mihi moleſtiam, dum lectitat mihi alius comœdias Latinas, alius elegias? Non pœnas diei malè mihi ereptæ dabit prolixi ſcriptor Telephi, aut Oreſtis, qui volumen totum a fronte ac tergo, nec dum abſolutus, implet? Nemo ſuas ædes melius novit, quàm ego Martis lucum, & antrum officinamque Vulcani, prope inſulas Æolias ſitam. Perſonant

jus erat argumentum res aliqua inſignis a Theſeo geſta. Is Ægei regis Athenarum filius fuit. Vide appendicem c. XVI.

Codri. Inepti poëtæ.

3. *Impune.* Inultus.

Togatas. Sic appellantur Comœdiæ Latinæ, in quibus actores induti erant togâ, quæ veſtis Romanorum propria; ut pallium, Græcorum.

4. *Elegos.* Verſus elegus, ſive elegia, eſt carmen alternis Hexametris & Pentametris conſtans. Sic appellatur a voce græca ἐλέω *miſeror*, quia inventum eſt id genus carminis primùm ad res flebiles canendas. Vide Horatium de Arte poëtica, verſu 77.

5. *Telephus.* Rex Myſorum, & Herculis filius. Cùm Græcos ad bellum Trojanum proficiſcentes prohibere conaretur, ne per Myſiam iter tenderent, ab Achille vulneratus eſt.

6. *Oreſtes.* Agamemnonis & Clytemneſtræ filius. Oreſtis patrem Ægyſthus, Clytemneſtræ plus æquo deditus, interfecerat; cùmque ipſum Oreſtem tollere de medio pararet, id ſentiens Electra Oreſtis ſoror, eumdem clam ad Strophium Phocenſium principem, qui Agamemnonis ſororem duxerat, ablegavit. Poſt annos 12 quàm in Phocide moratus fuiſſet, Argos rediit ignotus, & velut ab ipſo Strophio miſſus, ut Oreſtis obitum nuntiaret. Intromiſſus ad Clytemneſtram, eamdem cum Ægiſto, conſciâ Electrâ, interfecit. Quod facinus tamen expiare coactus fuit ad aram Dianæ Tauricæ. Amicum habuit Pyladem, omnium periculorum ſocium. De Oreſte inſignes exſtant tragœdiæ duæ Poëtarum Græcorum Euripidis & Sophoclis.

7. *Lucus Martis.* Lucus Marti ſacer.

8. *Æoliis rupibus.* Inſulæ ſunt ſeptem, non procul a Peloro Siciliæ promontorio, nempe Lipara, Hiera, Stron-

Vulcani, Quid agant venti; quas torqueat umbras
Æacus; unde alius furtivæ devehat aurum
Pelliculæ: quantas jaculetur Monychus ornos;
Frontonis platani, convulſaque marmora clamant
Semper, & aſſiduo ruptæ lectore columnæ.
Exſpectes eadem a ſummo, minimoque poëta.
Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus: & nos
Conſilium dedimus Syllæ, privatus ut altum

Frontonis horti, & columnis marmoreis fultæ porticus penè diſſiliunt & convelluntur vocibus poëtarum ſua carmina legentium, in quibus ventorum vim, & tempeſtates ab iis excitatas, deſcribunt, pœnas umbris ab Æaco irrogatas: quâ ex regione neſcio quis aſportet in patriam vellus aureum furto ſublatum: quàm proceras arbores Monychus gigas in adverſarios torqueat inſtar jaculorum. Hæc omnia docti pariter indoctique vates crepant. Atqui ego etiam ſcholas frequentavi olim, & fictas; exercitationis gratiâ, cauſas egi, cùm Syllam hortarer, ut, omiſſis reipublicæ curis,

gyle, Didyme, Ericuſa, Phænicuſa, & Evonymus. Æoliæ vocatæ ſunt propterea quòd Æolus in iis regnabat Trojæ temporibus. In Sicilia verò eſt mons Ætna ignes eructans, ubi poëtæ Vulcani officinas ponunt: quas ſibi notiſſimas ait eſſe Juvenalis, eò quòd plerique tunc vates in Ætneis incendiis deſcribendis ſudarent.

9. *Vulcani.* Jovis & Junonis filii. Vide append. c. IV.

10. *Æacus.* Jovis filius, Æginæ inſulæ rex, pater Telamonis & Pelei. Ob æquitatis famam delectus a Jove qui mortuorum in inferis cauſas cum Minoe, & Rhadamantho cognoſceret, ac meritas criminibus pœnas irrogaret.

Unde alius, &c. Jaſon Æſonis filius. Vide append. c. XVIII.

11. *Monychus.* Centauri fortiſſimi nomen eſt. De Centauris vide app. c. XVI.

12. *Frontonis.* Julius Fronto, civis Romanus dives & eruditorum patronus, ſuas libenter ædes poëtis recitantibus commodabat.

13. *Lectore.* Ita legebant ſuos verſus illi recitatores, ut geſtum ſæpe vocemque intenderent.

16. *Syllæ.* De illo dubitatum eſt, inquit Salluſtius, fortiorne an felicior fuerit. Miſſus a Mario in Africam, Jugurtham vicit: Mithridatem in Aſia ſævientem compeſcuit: Cinnæ dominationem fregit; Marium denique ipſum urbe expulit, in qua Dictator factus, ita remp. op-

Dormiret. Stulta eſt clementia, cùm tot ubique
Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.
Cur tamen hoc libeat potiùs decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus:
Si vacat, & placidi rationem admittitis, edam.
Patricios omnes opibus cùm provocet unus,
Quo tondente gravis juveni mihi barba ſonabat:
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi

in otio privatus degeret. Quidni ergo ſcribam, aut cur parcam papyro, quam tot quotidie vates imperiti malè conſumunt? Quod ſi quis tamen rogaverit, cur hoc ſatirico ſcribendi genere delecter, in quo Lucilius tamquam in patente Circo exſpatiatus eſt: dicam ſanè, ſi vobis audire vacat, & ſi æquis auribus dicentem accipitis. Omnino difficile eſt a ſcribenda Satira temperare, cùm hunc tonſorem intueor, qui mihi juveni barbam radebat, perveniſſe ad eas opes, ut cum patricio quolibet contendat:

preſſit, ut nemo illo invito nec bona, nec patriam, nec vitam retinere poſſet. Poſtremò, rep. conſtitutâ, dictaturam depoſuit, ac privatus Puteolos, quæ eſt urbs Italiæ, prope Neapolim, ſeceſſit, ubi pediculari morbo conſumptus eſt, anno ab urbe condita 676.

Ut altum dormiret. Altum dormire, eſt *ſomno*, ut aiunt, *profundo indulgere: dormire in utramque aurem.*

20. *Auruncæ.* Latii civitas fuit, patria Lucilii; qui primus Satiram Latinam ſcripſit, natus anno ab urbe condita 552.

Equos flexit. Ducitur hæc Metaphora a Circo, in quo currus agitantur, & circa metam flectuntur.

22. *Patricios.* Cùm primùm rempub. Romulus conſtituit, elegit ex omni civitate viros centum ætate ac prudentiâ inſignes, qui eam gubernarent: illoſque ſenatores, ſive Patres appellavit. Eorumdem filii dicti ſunt Patricii.

Provocet. Laceſſat, ac certare opibus cum iis velit. Significatur autem Cinnamus tonſor, qui cenſum equeſtrem adeptus, ac ſubinde judicio damnatus, exulavit in Sicilia.

23. *Gravis juveni barba.* Moleſtum eſt juvenibus barbæ fruticantis onus.

Sonabat barba. Cùm tonderetur. Solent tonſores numeroſum quemdam ſtrepitum forficibus edere.

24. *Niliacæ.* Nilus Ægypti fluvius.

Canopi. Canopus Ægypti urbs clara, prope ultimum Nili oſtium.

Criſpinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat majoris pondera gemmæ;
Difficile eſt ſatiram non ſcribere. Nam quis iniquæ
Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat ſe,
Cauſidici nova cùm veniat lectica Mathonis
Plena ipſo; poſt hunc magni delator amici,

cùm Criſpinus ex Ægyptiorum mancipiorum fæce emerſus, purpureas lacernas molliter in humerum rejiciat, exertamque protendens manum, jactet digitos annulis levioribus ex auro, quales æſtate geſtat, micantes, nec majori & graviori gemmæ ferendæ par ſit. Age, quis tam ſceleratæ flagitia civitatis animo æquo ferat? quis tam omnis ſenſus expers, ut ſtylum non expediat, cùm Mathonem Cauſidicum cernit in eleganti & recenti lectica procedere, ita obeſum & ſaginâ diſtentum, ut eam ſolus impleat; ita ſuperbum, ut nullum comitem admittat? cùm paulò pòſt ſubire videt famoſum illum delatorem, qui ſuo amico, viro clariſſimo, exitium eſt machinatus; quique brevi reliquas

Verna. Ita vocatur propriè ſervus domi ex ancilla natus, hinc vernaculum appellamus quidquid intra domeſticos parietes alitur.

25. *Criſpinus.* Domitiano gratiſſimus fuit. Hunc, opinor, in domini gratiam, laudat ſæpe Martialis.

Tyrias. Tyrus Phœniciæ civitas clariſſima, ubi nata & perfecta purpura.

Lacernas. Id eſt, *togas.* Lacerna, veſtis erat exterior & craſſior, inſtar pallii: ſed toga comptior, longior, ac decentior, quàm lacerna.

26. *Ventilet.* Eximat illum e digito, & per aërem leviter jactans, ventum faciat.

Æſtivum. Leviores æſtate, hyeme graviores geſtabant annulos.

Lectica. Ferebatur a ſervis, interdum ſex, & Hexaphorus vocabatur; interdum octo, & vocabatur Octaphorus.

Mathonis. Cauſidicus dives fuit. Sub Domitiano ſæva & publica rabies accuſandi fuit: unde magnas opes Cauſidici colligebant.

31. *Plena ipſo.* Poteſt etiam exponi ſic: ut ſolus fuiſſe in lectica intelligatur, quò geſtaretur commodiùs.

Delator. Accuſator, præſertim occultus, ita vocatur. Hoc in loco intelligitur M. Regulus, qui hanc artem ſub Domitiano, magnâ civium invidiâ, exercuit.

Magni amici. Gall. illuſtre patron.

Et citò rapturus de nobilitate comeſa
Quod ſupereſt, quem Maſſa timet, quem munere palpat
Carus; & a trepido Thymele ſummiſſa Latino.
Quid referam, quantâ ſiccum jecur ardeat irâ,
Cùm populum gregibus comitum premat hic ſpoliator
Pupilli proſtantis? & hic damnatus inani
Judicio (quid enim ſalvis infamia nummis!)
Exſul ab octava Marius bibit, & fruitur dìs

nobilium a ſe ſpoliatorum exuvias diripiet; quem Bæbius Maſſa formidat; quem delinire muneribus miſſis tentat Carus; ad quem placandum Latinus ſibi malè metuens uxorem ſuam Thymelen clam allegat. Quid dicam quantâ æſtuem iracundiâ, quàm graviter mihi bilem & ſtomachum moveat hic tutor, qui pupillum fortunis exuit, eumque in foro proſtare inter venales ſervos coëgit, interim dum ipſe magnâ clientium & famulorum, quibus ſtipatur, turbâ, vias urbis impedit? aut iſte Marius, qui licèt a judicibus ob Africam compilatam fuerit condemnatus, tamen vanam ac inutilem eorum ſeveritatem ridet? Quis enim de ignominia vehementer laborat, modò ſalva incolumiſque pecunia ſit? immo etiam irrogatas ſibi ab ultoribus Superis pœ-

34. *Carus.* Delator is quoque fuit, Martiale teſte, ſed minoris notæ ac auctoritatis, quàm Regulus.

Latino. Celebri mimo & hiſtrione, quo imprimis delectabatur Domitianus.

37. *At hic damnatus.* Marius priſcus, homo Bœticus in Africam Proconſul miſſus, eam ſpoliaverat; accuſatus repetundarum eſt anno Trajani tertio, ac damnatus, & in exſilium pulſus, ubi lautè & oppiparè vivebat. Afris tamen pecunia, quâ ſpoliati fuerant, minimè reſtituta: ſed partim, ipſi Mario relicta, partim in ærarium illata. Hinc dicit, *Inani judicio*, quod nec Afris profuit, nec valde obfuit Mario.

39. *Ab octava.* Poſt ſolis ortum videlicet, id eſt, ſecunda poſt meridiem, ut in Gallia numeramus. Dies Romanus conſtabat ſemper duodecim horis, quarum prima numerabatur ab ſolis ortu. Non cœnabant ante horam nonam niſi helluones, qualis iſte Marius.

Fruitur Diis iratis. Licet hos habeat infenſos ob flagitia, nullum tamen ex eorum ira detrimentum accipit; immo fructum & emolumentum: veſcitur enim lautiùs & intemperantiùs.

Iratis: at tu victrix provincia ploras.
Hæc ego non credam Venuſinâ digna lucernâ?
Hæc ego non agitem? ſed quid magis Heracleas,
Aut Diomedeas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percuſſum puero, fabrumque volantem?
Cùm fas eſſe putet curam ſperare cohortis

nas apponit lucro, & ab veſpera uſque in lucem epulis indulgens, calamitatem ſuam facilè conſolatur, te interim lugente, o infelix Africa, & amiſſas, nec reddendas umquam tibi, licèt cauſam viceris, pecunias deplorante. Hæc ego flagitia non arbitrabor digna, quæ ſatiricis verſibus agitentur, Horatii more ac ſtylo? an ſatius putabo eſſe pervagatas illas de Hercule, de Diomede, de Minotauro in Labyrinthi latebris mugiente fabulas, carmine perſequi, aut evolantem Dædalum, Icarumve in mare decidentem denarrare? cùm interea non nemo, qui patrimonium equis

40. *Provincia.* Sic appellabatur quælibet regio extra Italiam a Romanis domita & imperio adjuncta; quaſi diceres procul victa.

41. *Venuſina lucerna.* Horatiana Satira. Horatius natus eſt Venuſii, quæ civitas in finibus Apuliæ & Lucaniæ.

Lucerna. Solebant elucubrare ſuos verſus ad lucernam.

42. *Sed quid magis.* Nempe, ſcribam: Quid juvat, magis & prodeſt ſcribere?

Heracleas. De Hercule vide appendicem, c. xv.

43. *Diomedeas.* Diomedes rex Ætoliæ in Græcia, Tydei filius, inter Græcorum primores ad Trojam profectus, ſecundùm Achillem & Ajacem fortiſſimus habitus eſt. Equos Rheſi cepit, Palladium ex arce Trojana ſuſtulit; Martem ipſum vulneravit. Confecto bello in Italiam ſe contulit, domum & libidines uxoris fugiens; ibi Argyripam urbem condidit. Vid. lib. XI Æneid. verſ. 246 & 270, ejus ſocii dicuntur in aves fuiſſe converſi, quæ a Græcis Ἐρωδιοὶ; a Latinis, Diomedeæ ſive ardeæ, nominantur.

Labyrinthi. Labyrinthus, locus eſt multis viarum ambagibus inflexus.

44. *Puero, &c.* Iratus Minos Cretæ rex Dædalo, eum in labyrinthum conjecit: at ex eo evolavit homo ingenioſiſſimus, compactis cerâ pennis, atque ita in Sardiniam, deinde in Italiam pervenit. Sed Icarus ejus filius, cùm juſtò altiùs volaret, liquefactâ calore ſolis cerâ & ſolutis alis, in maris Ægei partem decidit, quæ ab eo mare Icarium eſt vocata. Ovid. VIII Metam.

45. *Cohortis.* Exercitus Romanus in legiones divideba-

Qui bona donavit præſepibus, & caret omni
Majorum cenſu, dum pervolat axe citato
Flaminiam: puer Automedon nam lora tenebat.
Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio? cùm jam ſextâ cervice feratur
Hinc atque inde patens, ac nudâ penè cathedrâ,
Et multùm referens de Mæcenate ſupino

alendis ligurivit, nihilque jam ex avitis opibus in cenſu habet, nihilominus confidat ſe cohortis præfecturam obtinere poſſe, eo ſcilicet nomine, quod Imperatoris per viam Flaminiam invecti currum ipſe adoleſcens agitaverit, ut olim Automedon Achilleos equos regebat. Quis non geſtiat mediis in compitis exerere calamum, & iis, quæ ſe offerunt flagitiis, libros ingentes refercire, cùm homo turpiſſimus, & in obſignandis falsò teſtamentis exercitatus, qui ſubjiciendis in locum verarum, & notandis madefactæ annuli gemma tabulis adulterinis, lautus ac dives evaſit, jam geſtetur ſublimis in lectica ſervorum ſex humeris im-

tur, plures, aut pauciores: legio ferè quatuor militum millia; interdum quinque, aut etiam ſex continebat. In ſingulis porrò legionibus erant cohortes decem. Toti legioni præerant per vices Tribuni ſex.

46. *Qui bona, &c.* Vel Cornelium Fuſcum intelligit, qui puer Neronis auriga fuit, etſi ortus nobili loco, ut nempe iniret gratiam a Nerone, qui aurigas ejuſmodi nobiles adamabat, ac ſuos ipſe interdum equos agitabat. Idem Fuſcus Domitiani tempore cohortium prætorianarum præfectus, bellum adversùs Dacos geſſit, ibique periit. Vel potiùs intelligit Tigillinum hominem impuriſſimum & egentiſſimum, qui Neronis beneficio ad magnas opes & cohortis etiam prætorianæ præfecturam evaſit.

48. *Flaminiam.* Via Flaminia pertinebat ab urbe uſque Ariminum: habuit nomen a C. Flaminio Conſule, a quo ſtrata, quique ad lacum Thraſymenum ab Annibale cæſus fuit.

Automedon. Achillis auriga fuit. Ponitur pro quolibet auriga inſigni.

49. *Ceras.* Scribebant Priſci Romani in tabulis ligneis obductis cerâ, quam ſtilo ceu graphio ferreo exarabant.

Quadrivio. Quadrivium eſt locus in quo viæ quatuor coëunt.

52. *Mæcenate.* Mæcenas, eques Romanus fuit Auguſto cariſſimus, vir doctus, & doctorum patronus: idem deliciarum & lautitiarum omnium amantior.

Signator falsò, qui ſe lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat udâ.
Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum
Porrectura viro miſcet ſitiente rubetam,
Inſtituitque rudes, melior Locuſta, propinquas
Per famam & populum nigros efferre maritos.
Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquis: PROBITAS LAUDATUR ET ALGET.
Criminibus debent hortos, prætoria, menſas,

poſita, & ab utroque latere aperta, ipſe in ea porrectus ac ſupinus, ad eum ferè modum quo Mæcenas geſtari ſolebat. En occurrit nobilis mulier, quæ dum mariti ſitim vino Caleno reſtinguere parat, rubetæ virus poculo, quod illi porrigit, admiſcet, cognataſque ſuas nondum iſtius gnaras artis, ipſa longè veteri Locuſta peritior, docet quemadmodum ſuos viros adhuc venenis notis lividos, contemptis populi ſpectantis & indignantis rumoribus, ad rogum efferri jubeant. Si vis in aliquo eſſe inter homines pretio ac numero, id conſequeris inſigni quodam & palmario ſcelere; aliquid oportet exſilio dignum & carcere moliaris. Laudantur viri probi, at egent. *Florent improbi, & ſuis ſceleribus acceptas ferunt villas, ædes in urbe magnificas, menſas exquiſitas, argentea pocula priſeo arti-*

53. *Signator falsò.* M. Regulus teſtamentorum captator corruptorque nequiſſimus.

54 *Exiguis tabulis.* Brevi teſtamento, in quo V. G. paucis verbis, omnia bona uni relinquantur.

Gemmâ udâ. Annulo ſignatorio ſalivâ madefacto, ut facilius imprimatur ſignum ceræ.

55. *Calenum.* Cales, ſive Calenum, oppidum erat Campaniæ Italiæ, cujus in agro vinum optimum naſcebatur.

56. *Rubetam.* Venenum confectum e rubeta.

57. *Locuſta.* Venefica, quæ, imperante Nerone, floruit, pro qualibet venefica ponitur.

58 *Efferre.* Verbum funebre eſt, ſignificatque *ad rogum deportare, ſepelire.*

59. *Gyaris.* Gyarus vel Gyara, eſt inſula exigua in mari Ægeo, una e Sporadibus, in quam Romani reos inſignes deportabant. De illa fit mentio in Satira X. Utitur hoc loco Juvenalis numero plurali, per Emphaſim.

61. *Prætoria.* Prætorium domus eſt Prætoris, ſeu lauta

Argentum vetus, & ſtantem extra pocula caprum:
Quem patitur dormire nurûs corruptor avaræ,
Quem ſponſæ turpes, & prætextatus adulter?
Si natura negat, facit indignatio verſum
Qualemcumque poteſt: quales ego, vel Cluvienus.
Ex quo Deucalion, nimbis tollentibus æquor,
Navigio montem aſcendit, ſorteſque popoſcit,
Paulatimque animâ caluerunt mollia ſaxa,
Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus, noſtri eſt farrago libelli.

ficio elaborata, & ſignis cælatis aſpera. Quem non impellit ad ſcribendam ſatiram, excitatque pater filii ſui uxorem ad ſcelus pretio pertrahens; ſponſæ amoribus turpiſſimis æſtuantes, pueri adulteriis infames? Si quis poëta natus non eſt, ipſi tamen carmina indignatio ſuggeret, qualia illa cumque ſint, cujuſmodi ſcribuntur a me, vel a Cluvieno. Quidquid moliuntur homines, eorum vota, metus, ira, voluptates, gaudia, concurſationes ac negotia, ex quo tempore Deucalion, augeſcente continuis imbribus mari, ſupra Parnaſſum navi eſt evectus, & Apollinis oraculo conſulto, lapides ab eo projecti ſenſim molleſcere cœperunt: hæc omnia, inquam, huic libello materiam da-

& ſplendida domus, qualem Prætor habet.

62. *Caprum.* Sculpi ſolebat in poculis caper, animal Baccho inviſum, quia vites arrodit. Figuræ porro cælatæ, extra vaſa extant eminentque.

64. *Prætextatus.* Indutus prætextâ. Erat illa veſtis ornata limbo purpureo, quam pueri geſtabant uſque ad annum 17, quo togam virilem ſumebant.

67. *Deucalion.* Promethei filius, Theſſalorum rex, in Græcia. Eo regnante contigit immane diluvium. Deucalione ipſo tantùm, ut poëtæ fingunt, & Pyrrha ejus conjuge, ex omni hominum multitudine, ſervatis. Qui in Parnaſſum montem naviculâ delati, ubi primùm aquæ ſubſederunt, Themidis oraculum conſuluere, quâ ratione poſſet humanum genus reparari: juſſi ſunt magnæ matris oſſa, nimirum terræ lapides, poſt tergum jactare: ſaxa in homines continuò mutata. Ovid. I. Metam.

68. *Sortes.* Oracula ſic vocantur, vel quia ferè ductis ſortibus edebantur; vel quia ſuam quique ſortem, rei cujuſque eventum, denuntiant.

71. *Farrago.* Propriè eſt acervus farris, & variorum

Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit ſinus? alea quando
Hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, poſitâ ſed luditur arcâ.
Prælia quanta illic diſpenſatore videbis
Armigero! Simplexne furor ſeſtertia centum
Perdere; & horrenti tunicam non reddere ſervo?
Quis totidem erexit villas? quis fercula ſeptem
Secretò cœnavit avus? nunc ſportula primo

bunt, nullo certo diſtinctam ordine, amplam certè ac uberem: ecquando enim ætas fuit criminum feracior? quando major avaritiæ gurges, quando aleæ inſania pertinacior & projectior? Non jam incertis tabulæ aleatoriæ jactibus luſores exponunt crumenas, ſed totas in ludum arcas deferunt; quibus illic animis, quâ contentione certantes videre eſt! ſervo talos & nummos, arma iſti ludo idonea, ſubminiſtrante. Cujus hoc tandem & quàm veſani eſt furoris, centum ſeſtertia ludendo perdere; & veſtem famulo frigore confecto debitam denegare? Quis majorum noſtrorum tot villas ædificavit, quot paſſim jam extruuntur? quis eorum in ſecretis etiam, ac privatis, ubi gulæ indulgetur paulò liberiùs, cœnis, diverſi generis dapes ſeptem menſæ appoſuit? clientes ſuos avi noſtri eâdem ſecum accipiebant mensâ, nunc illis in domûs veſtibulo parata eſt exigua

leguminum, ut hordei, viciæ, &c. quæ animantibus dantur in pabulum: metaphoricè ſignificat *rerum variarum congeriem.*

74. *Loculis.* Capſulis anguſtis, & marſupiis.

75. *Caſum tabulæ.* Incertum jactum talorum aut teſſerarum, in tabulam luſoriam ſeu alveolum temerè cadentium.

77. *Armigero.* Sic appellat ſervum, talos, nummoſque domino ſubjicientem; ad eum ferè modum, quo in pugna domino armiger tela ſuggerit.

Seſtertia centum. Hodie (1770) noſtrarum librarum 18700.

80. *Sportula.* Propriè eſt vas vimineum, in quo deponuntur cibi, pecunia, &c. Apud Romanos ea vox vulgò ſignificabat *cibos*, quos clientibus patroni divites largiebantur e ſua menſa. Quod cùm patronis ſubinde moleſtum & majoris impendii viſum fuiſſet, pro cibis dedêre centum nummulos, qui quadrantes dicebantur, quia valebant ſinguli quartam partem Romani aſſis, ſive tres uncias. Reſpondent centum quadran-

Limine parva ſedet, turbæ rapienda togatæ.
Ille tamen faciem priùs inſpicit, & trepidat, ne
Suppoſitus venias, ac falſo nomine poſcas:
Agnitus accipies. Jubet a præcone vocari
Ipſos Trojugenas; nam vexant limen & ipſi
Nobiſcum. Da Prætori, da deinde Tribuno.
Sed libertinus prior eſt: Prior, inquit, ego adſum.
Cur timeam, dubitemve locum defendere? quamvis
Natus ad Euphratem, molles quod in aure feneſtræ
Arguerint, licèt ipſe negem: ſed quinque tabernæ
Quadringenta parant. Quid confert purpura major

ſportula, quam miſeri poſt attritam curſitando ſalutandoque, togam, avidè, raptimque auferant, ac ne id quidem ſine lite & labore. Eſt qui tuum os intueatur diligenter, antequam ſportulam largiatur, metuens videlicet ne in alterius venias locum, teque clientem eſſe mentiaris. Ubi compertum fuerit, qui ſis, quo jure ſportulam petas, tunc ea dabitur. Præclarus ille patronus per præconem arceſſit principes civitatis, ab antiquis illis Trojanis ortos, nam ipſi quoque pro foribus in clientium turba conferti & obnixi adſtant. Da ſportulam Prætori primùm, deinde Tribuno, inquiunt Prætores ac Tribuni: ſed cum illis pugnat liberti alicujus filius: Ante illos, exclamat huc acceſſi: Quis mihi ſit pudor aut religio tueri hunc, quem occupavi, locum, licet oriundus ſim ex urbe ad Euphratem ſita, meque ſervum eſſe, ſi negare vellem, ſatis indicaret ac probaret aurium perforata pars ima: verùm tabernas quinque habeo in urbe, quarum ex annua penſione conficio ſeſtertia quadringenta. Quid habet ipſa ſenatoria dignitas,

tes ſolidis 25, monetæ Gallicanæ.

81. *Turbæ togatæ.* Clientibus qui togâ induti ventitabant manè domum patronorum ſalutandi causâ, eos deducebant per urbem, &c.

82. *Ille.* Patronus, vel ejus œconomus.

86. *Da Prætori.* Poſſunt hæc verba tribui patrono, jubenti dari ſportulam primùm Prætori, dein Tribuno.

Tribuno. Erant Tribuni, alii Urbani, ſive plebis, qui jura populi tuebantur: alii Militares qui legioni præerant, ac vulgò ſex in unaquaque numerabantur.

89. *Euphratem.* Fluvius eſt Meſopotamiæ, in Aſia.

In aure feneſtræ. Servi, qui Romam ex Aſia deportabantur, aures habebant perforatas, iiſque aureos & argenteos annulos appendebant.

91. *Quadringenta.* Subaudi, ſeſtertia: quam ſummam

Optandum, ſi Laurenti cuſtodit in agro
Conductas Corvinus oves? Ego poſſideo plus
Pallante, & Licinis. Exſpectent ergo Tribuni.
Vincant divitiæ; ſacro nec cedat honori
Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis.
Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum
Majeſtas: etſi funeſta pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,

quare tanto expetatur opere, ſiquidem Corvinus ex ampliſſimis ſenatoribus genitus eo redactus eſt inopiæ, ut armentum conductum in agro Laurenti paſcat? Mecum non certarent opibus Pallas & Licinus. Jubeo igitur Tribunos exſpectare dum data mihi ſportula fuerit: priorem locum obtineat qui ditior eſt; nec ſacro-ſancto illi magiſtratui concedat, qui non ita pridem Romam oblitis gypſo pedibus acceſſit. Sanè divinis honoribus pecuniam proſequimur, licèt nondum ipſi templum ſit extructum, nec dum ullæ nummis aræ fuerint poſitæ, uti poſitæ ſunt Paci, Fidei,

in cenſu annuo qui non haberet, eques Romanus eſſe nemo poterat. 75 millia circiter librarum noſtratium.

Purpura major. Senatorum propria veſtis dicebatur latus clavus: eratque tunica purpureis quibuſdam globulis majoribus, qui capita clavorum imitarentur, ornata. Erant autem illi clavi purpureis plagulis ſeu inſtitis ante pectus demiſſis, inſuti.

92. *Laurenti agro.* Laurentum, civitas fuit antiqui Latii, prope Lavinium: ita dicta a ſylva Laurea, quæ in eo, ubi condita eſt agro, erat. Hujus incolæ Laurentes appellati.

93. *Corvinus.* Ponitur hoc in loco Corvinus pro quolibet nobili; Valeria gens clara imprimis apud Romanos fuit, ex qua prognati Poplicolæ, Corvini, Meſſalæ, &c.

94. *Pallante.* Pallas, ex Arcadia oriundus, homo nequam & ignobilis, Claudii Imperatoris libertus prædives.

Licinis. Licinus, Auguſti libertus: & ipſe prædives fuit.

Exſpectent.... Poteſt ita exponi verſus iſte, ut hoc dicere libertus ille arrogans, & opibus ſuis elatus intelligatur, vel ipſe Juvenalis.

95. *Sacro honori.* Tribunatui. Is enim magiſtratus, apud Romanos ſanctus, ſeu ſacroſanctus habebatur: ut qui Tribunum plebis læſiſſet, is morte pœnas penderet.

96. *Pedibus albis.* Pedes venalium ſervorum trans mare advectorum, cretâ quâdam, ſeu gypſo, illinebantur.

Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque ſalutato crepitat Concordia nido.
Sed cùm ſummus honor finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat:
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc eſt
Et panis, fumuſque domi? Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit, ſequiturque maritum
Languida, vel prægnans, & circumducitur uxor.
Hic petit abſenti notâ jam callidus arte,
Oſtendens vacuam, & clauſam pro conjuge ſellam.
Galla mea eſt, inquit: citiùs dimitte, moraris?

Victoriæ, Virtuti atque Concordiæ, cujus templum reſonat ſtrepitu ciconiarum in ejus turribus nidificantium, cùm nidos quos exactâ hyeme reviſunt, læto videntur plauſu ſalutare. Quod ſi primores urbis cives, qui ſummos in ea magiſtratus gerunt, exeunte anno referunt in librum ſuarum rationum, quid apportet ipſis lucri ſportula, quantam ad cenſum annuum acceſſionem faciat, quàm miſeram eſſe clientium conditionem neceſſe eſt, qui cenſu omni & patrimonio carentes, ex iis, quos a patrono capiunt, nummulis coguntur togam, calceos, panem ac pauca uvida, quibus focum accendant, ligna emere? Quid quod ipſi nobiles in lecticis geſtati, ad centum illos quadrantes corrogandos frequentiſſimi convolant, nec viri tantùm, ſed illorum etiam uxores, etſi ægrotæ vel gravidæ, quæ per omnia limina circumferuntur, adeo ut aliquis callidior (quod artificium jam eſt pervulgatum) ſportulam dari petat abſenti uxori ſuæ, quam eſſe fingit in vacua lectica & clauſa. Hic, inquit, Galla eſt, uxor mea; oro, ne patere ut diutiùs exſpectet. Quid moraris autem, & ſportulam cunctaris dare? Juvat illam ipſam intueri, inquit,

100. *Pax*, &c. Paci templum ornatiſſimum extruxit Veſpaſianus. Fidei templum Numa ædificavit. Virtuti & Honori M. Marcellus: Concordiæ, olim Camillus; poſtea Tiberius. Victoriæ, Arcades.

101. *Salutato nido.* Veteres nidos vere primo repetunt Ciconiæ, ut hirundines.

105. *Centum quadrantes.* Vide ſuprà, p. 17, v. 80.

109. *Sellam.* Geſtatoriam videlicet; id eſt, lecticam.

Profer, Galla, caput. Noli vexare, quieſcit.
Ipſe dies pulchro diſtinguitur ordine rerum.
Sportula, deinde forum, juriſque peritus Apollo;
Atque triumphales, inter quas auſus habere
Neſcio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches,
Cujus ad effigiem non tantùm mejere fas eſt.
Veſtibulis abeunt veteres laſſique clientes,
Votaque deponunt, quanquam longiſſima cœnæ.
Spes hominum! Caules miſeris, atque ignis emendus.
Optima ſylvarum interea, pelagique vorabit
Rex horum, vacuiſque toris tantùm ipſe jacebit;

ſportulæ diſpenſator; age, Galla, effer caput e lectica, ſi verè hîc ades. Noli eam inclamare (maritus reſpondet) ægra eſt, ac indulget ſomno. Proſequamur ceteras diei occupationes egregias. Poſt acceptam a divite patrono ſportulam, cùm aſſectantur uſque in forum Auguſti, ubi celebris illa viſitur Apollinis ſtatua, & aliæ complures ducum & imperatorum, qui triumphi honorem adepti ſunt, inter quas neſcio quis Ægyptius, aut Arabum princeps, non dubitavit ſuam ponere magnificis titulis & inſcriptionibus inſignitam, non ſine juſto civium indignatione, quibus eam lotio, ut minimum, inquinare impunè licet. Poſtea redeunt domum divitis clientes, curſitando defatigati, & exſpectatâ diu multûmque cœnâ liberaliore, demum fruſtrati ſuis votis & exſpectatione diſcedunt. O miſeras, o falſas hominum ſpes! Caules emere coguntur, & ligna quibus illos coquant. Interim illorum patronus ingurgitabit ſe lectiſſimis cibis, quos ſylvæ, quos maria ſuppeditabunt, & in toro

113. *Apollo juris peritus.* Ita vocat ſtatuam Apollinis poſitam in Auguſti foro, ubi litigabant cauſidici & juris periti; quorum clamoribus ac litibus audiendis Apollo jus dicere potuiſſet; vel quia huic loco veluti præerat.

114. *Triumphales.* Auguſtus in fori a ſe ædificati gemina porticu, ſtatuas eorum qui triumphaverant, collocavit.

115. *Arabarches.* Græca vox, ſignificans *ducem*, aut *Principem Arabum*: Ἄραψ, *Arabs*; ἀρχὸς, *princeps*.

117. *Clientes.* Ita vocabantur *cives tenuiores*, qui ſe in divitum tutelam & patrocinium conferebant, quique illos inſtar parentum certis officiis colebant.

121. *Rex.* Ita *patroni* appellabantur a clientibus.

Nam de tot pulchris , & latis orbibus , & tam
Antiquis , unâ comedunt patrimonia menſâ.
Nullus jam paraſitus erit , ſed quis feret iſtas
Luxuriæ ſordes ? quanta eſt gula , quæ ſibi totos
Ponit apros , animal propter convivia natum ?
Pœna tamen præſens , cùm tu deponis amictus
Turgidus , & crudum pavonem in balnea portas.
Hinc ſubitæ mortes , atque inteſtata ſenectus.
It nova , nec triſtis per cunctas fabula cœnas :

ſolus accumbet ; jam enim illis divitibus mos eſt unam inſtruere menſam inter tot amplas & pretioſas ac priſco elaboratas opere menſas , quas domi habent , in qua tamen una dapibus oneranda tantos faciunt ſumptus , ut integra patrimonia abſumant. Itaque nemo jam paraſitus reperietur. At quis tam immanem , tam ſordidam ingluviem æquo animo ferre poſſit ? cujus demum intemperantiæ eſt , aprum integrum apponere uni homini , aprum , inquam , ideò natum , ut inter plures convivas ſimul epulantes dividatur ? nec inultam hanc diu tamen gulam fers , debitas continuò pœnas dependis , cùm cibo onuſtus exuis veſtem ut balneum petas , necdum digeſto pavone , quem avidè voraſti. Ex illa videlicet ſtomachi , tot cibos ferre & coquere negantis , cruditate , oriuntur mortes repentinæ multorum , ac præcipuè ſenum , qui tolluntur e medio ante conditum teſtamentum. Recens ac ſubitus rumor alicujus hujuſmodi mortis per omnia convivia domoſque ſpargitur , hominibus , ad rei novitatem , ut ad monſtri fabulæque narrationem , demi-

Toris. In lectulis compoſiti veſcebantur , ferè jacentes , ita tamen , ut ſiniſtro cubito caput incumberet.

122. *Orbibus.* Rotundis menſis.

124. *Nullus erit.* Quia divites , cùm cœnant nullum admittunt ſocium & convivam.

Paraſitus. Ita vocantur qui alienas menſas captant. Vide Satiram V , ubi de illis fusè agitur.

128. *Pavonem.* Pavo inter delicata Romanorum fercula numeratus aliquandiu fuit : primùm ob novitatem : deinde propter pennarum pompam & ſpectaculum , quæ cocto reponebantur , & quibus indutus inferebatur menſis.

Balnea. Ante cœnam corpus aliquâ exercitatione curabant , tum balnea ingrediebantur : eadem aliquando repetebant cœnati.

130. *Fabula.* Significat in-

Ducitur iratis plaudendum funus amicis.
Nil erit ulterius, quod noſtris moribus addat
Poſteritas: eadem cupient, facientque minores.
Omne in præcipiti vitium ſtetit. Utere velis,
Totos pande ſinus. Dicas hîc forſitan, unde
Ingenium par materiæ? unde illa priorum
Scribendi quodcumque animo flagrante liberet
Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?
Quid refert dictis ignoſcat Mutius, an non?
Pone Tigellinum, tædâ lucebis in illa,
Quâ ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant;

rantibus, nec tamen valde ingemiſcentibus ob mortem avari ſenis. Effertur ad rogum mortuus, ab amicis iratis, & dolentibus nihil ſibi teſtamento relictum eſſe; immo plaudentibus, & gaudentibus quòd avarus helluo malè perierit. Nihil habebunt poſteri quo mores noſtros ac ſcelera vincant, iiſdem planè cupiditatibus vitiiſque laborabunt. Ad ſummum omnis nequitiæ venimus. *Nullus itaque modus ſatiræ ſit, in altum patentia vela demus. Roget quis, an tibi ſatis eſt ingenii pro tam amplo ac difficili argumento? eſtne illa, quæ priſcis vatibus aderat, facultas apertè, ſimpliciter ſcribendi quodcumque mens & ira ſuaſiſſet, quam libertatem appellarem, ſi liceret ejus nomen edere? Ego verò parum laboro utrùm Mutius, aut alius ejuſmodi, quem meis carminibus deſcripſero, mihi vera dicenti parcat, necne. Sit ita ſanè. At ſi Tigellinum deſcribas, ad palum alligatus combuſtuſque tædam de te dabis, ut illi qui Nerone imperante vivi cremati ſunt, adacto per medium corpus ſtipite, & per guttur emergente: nec magis*

terdum *narrationem* quæ mirum aliquid aut fictum habeat: aliàs *tragœdiam* aut *comœdiam*.

134. *In præcipiti.* Abrupta loca ferè ſunt altiſſima: itaque ſenſus eſt: nequitiam altiùs provehi non poſſe, quàm Juvenalis ævo ſit provecta.

135. *Sinus.* Cùm vento diſtenduntur vela, ſinum quemdam efficiunt.

138. *Cujus, &c.* Romanam libertatem Imperator Domitianus, & alii non abſimiles planè oppreſſerant, adeo ut ne illa quidem impunè appellari poſſe videretur.

139. *Mutius.* Lucilius Poëta inſectatus erat Mutium quemdam, hominem improbum, at parum timendum, inopem nempe & ignobilem.

140. *Tigellinum.* Hominem impurum, Neroni gratioſum.

Et latum mediâ ſulcum deducis arenâ.
Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Penſilibus plumis, atque illinc deſpiciat nos?
Cùm veniet contrà, digito compeſce labellum:
Accuſator erit, qui verbum dixerit, hic eſt.
Securus licèt Æneam, Rutulumque ferocem
Committas: nulli gravis eſt percuſſus Achilles;
Aut multùm quæſitus Hylas, urnamque ſecutus.
Enſe velut ſtricto, quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacitâ ſudant præcordia culpâ:
Inde iræ, & lacrymæ. Tecum priùs ergo voluta
Hæc animo ante tubas: galeatum ſerò duelli

tuâ illâ ſatirâ proficies quàm ſi ſulcum duceres arando littus. Ergo patiar eum, qui tres patruos ſuos veneno ſuſtulit, geſtari impunè in lectica inſtrata pulvillis plumâ fartis, ex qua nos humi per vicum ingredientes deſpectabit? Patere omnino: quin etiam, cùm illum habueris obvium, impone digitum ori, nec hiſcere quidem aude. Si quis enim vel hanc duntaxat vocem miſerit, hic ille Tigellinus eſt, ſtatim aliquis præſto erit, qui verbum iſtud excipiat, eumque accuſet a quo fuerit prolatum. Potes enimverò Rutulorum regem Turnum, & Æneam inter ſe pugnantes tutò deſcribere: nemo ægrè fert nec ſtomachatur, cùm Achillem a Paride vulneratum audit, aut ab Hercule diu veſtigatum Hylam, qui cum urna hauſtus aquis perierat. Verùm quoties poëta ſatiricus, putà Lucilius incenſus irâ, ſtylum in flagitioſos tamquam enſem diſtringit, tunc auditor ſuorum ſibi conſcius criminum, rubore afficitur, ac tacito conſcientiæ vulnere perculſus cruciatur, flet, ultionemque meditatur. Hæc tecum expende priùs, quàm ſatiricum hoc bellum moveas: poſtquam miles galeam & arma

142. *Et ſulcum deducis, &c.* Arare littus, proverbio dicitur, pro *operam perdere.*

Arena. Sic vocabatur ipſum amphitheatri ſolum, quia erat arenâ conſtratum. Sat. II, verſu 102.

143. *Aconita.* Aconitum eſt herba ſucci peſtiferi.

148. *Achilles.* Vide appendicem, c. XXIV.

149. *Hylas.* Vide appendicem, c. XVIII.

150. *Lucilius.* Poëta ſatiricus. Suprà p. 10, verſu 20, nota *Aurunca.*

154. *Duelli.* Ea vox *bellum* ſignificabat apud veteres.

Pœnitet

Pœnitet. Experiar quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

induit, ſerum eſt pugnam detrectare. Præclarè mones: vivis parcam, ac videbo quid poſſit in eos dici, quorum ſepulcra exſtant in via Latina & Flaminia.

156. *Flaminia.* Hæc via pertinebat ab urbe uſque Ariminum: ſtrata fuerat a C. Flaminio Conſule, qui ad lacum Thraſymenum ab Annibale cæſus fuit.

Latina. Ducebatur a porta Latina versùs Latium; eadem prope Caſinum, in Appiam viam incidebat. Erant autem vulgò ſepulcra nobilia ſecundùm vias publicas poſita.

SATIRA II.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

VIRTUTIS ac probitatis ſimulatores inſectatur, ac primò quidem eorum inſcitiam exagitat, cùm doctrinæ tamen ſamam ambiant: deinde furta, homicidia, luxum in unguentis quibus delibuti; in veſtibus parum decoris & virilibus, quibus induti, in corporis cultu; in ludis, &c. Inducit Laroniam quamdam ejuſmodi viros objurgantem; Othonem imperatorem obiter perſtringit. Cauſam tot ſcelerum hanc affert, quòd paucis perſuaſum ſit inferos eſſe, ac pœnas impiis, morte obitâ, luendas.

ULTRA Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent

EST impetus ultra Sarmatas & ſeptentrionalem Oceanum hinc auſugere, quotieſcumque illos audio, qui

1. *Sauromatas.* Sauromatæ, qui *Sarmatæ* vulgò nuncupantur, Europæ atque Aſiæ plagam ſeptentrionalem incolebant, ubi nunc ſunt Tartari, Moſcovitæ, &c.

Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primùm: quamquam plena omnia gypſo
Chryſippi invenias. Nam perfectiſſimus horum eſt,
Si quis Ariſtotelem ſimilem, vel Pittacon emit;
Et jubet archetypos pluteum ſervare Cleanthas.
Rarus ſermo illis, & magna libido tacendi,
Atque ſupercilio brevior coma. Veriùs ergo,
Et magis ingenuè Peribonius. Hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum, inceſſuque fatetur.

ſermonem Curiorum & vultum ſibi ſumunt, licet eâdem, quâ vivitur in Bacchanalibus licentiâ, vitam ipſimet turpem & flagitioſam vivant, verba tamen de moribus emendandis magnifica facere. Primùm quidem ſunt admodum imperiti; Doctrinæ tamen famam captant coacervandis domi ſuæ philoſophorum, atque in primis Chryſippi ſtatuis factis e gypſo; iſque inter illos cenſetur eſſe doctiſſimus, qui Ariſtotelis imaginem ipſi Ariſtoteli ſimillimam, aut Pittaco, emerit, Cleanthiſque effigies archetypas in muſeo ſuo tanquam ejus cuſtodes oſtentet. Utuntur autem ſermone parco & infrequenti, ſilentiumque pertinax adamant; comæ brevitas quàm ſupercilii, major eſt. Æquiùs multò & candidiùs facit Peribonius, qui morbos ex intemperantia contractos ipſe confitetur ultro, & facie macilenta, inceſſu

3. *Curios.* Manlius Curius, Dentatus cognomento dictus, de Samnitibus, Sabinis, ac Pyrrho triumphavit. Legatis Samnitium auri grande pondus offerentibus quum ipſe ad focum ſedens rapa in cœnam torreret, reſpondit, malle ſe aurum habentibus imperare, quàm aurum habere. Multa edidit alia præclara frugalitatis ac modeſtiæ exempla.

Bacchanalia. Sic dicebantur *Bacchi feſta*: in iis quaſi publica libidinis, crapulæ, aliorumque flagitiorum venia & facultas apud Romanos erat.

5. *Chryſippi.* Chryſippus, fuit inſignis Philoſophus, miræ in diſputando ſubtilitatis.

6. *Ariſtotelem.* Eo præceptore uſus eſt Alexander Magnus.

Pittacon. Græca eſt terminatio. Latini dicunt *Pittacum.* Is inter ſeptem Græciæ ſapientes numeratur: patriam habuit Mitylenen, Leſbi inſulæ urbem primariam.

7. *Archetypos.* Ἀρχὴ Græcis *initium* ſonat: τύπος verò, *formam, exemplar.* Itaque ſtatua archetypa eſt ea quæ prima fuit ab artifice confecta, & cujus ad exemplum fieri poſſunt aliæ.

Cleanthas. Cleanthes, Phi-

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.
Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes ?
Quis cœlum terris non miſceat, & mare cœlo,
Si fur diſpliceat Vèrri, homicida Miloni ?
Clodius accuſet mœchos, Catilina Cethegum ?

contorto, ſatis indicat. Ego quidem illum excuſo & miſeror, qui neſcio quo triſti ac luctuoſo fato vitiis turpiſſimis mancipatus eſt: iſtos qui vitia in aliis inſectantur, quibus ipſi laborant, non fero. Qui recto eſt corpore, & firmis pedibus, rideat ſanè alium obtortis pedibus claudicantem: qui vultu eſt candido, eum qui inſtar Æthiopis fuſcus ſit. Quis verò non indignè ac moleſtè ferat, ſi audiat ſeditioſos Gracchos, ſeditiones inſectari ? quis omnia perturbata eſſe non clamitet, cœlumque terris mixtum, ſi latroni ſuccenſeat Verres, Milo homicidæ ? ſi Clodius in adulteros

loſophus Stoïcus, Zenonis demortui regendam ſcholam accepit, quam poſtea reliquit Chryſippo. Cùm primùm philoſophiæ daret operam ac inopiâ premeretur, ſolitus erat noctu aquam e puteis Athenienſium civium ad eorum hortos irrigandos haurire: interdiu verò ſtudiis operam navabat.

12. *Loripedem.* Loripes, idem ferè eſt atque claudus. Qui pedes, inſtar lori, & corrigiæ, molles, flexibiles, & tortos habet.

Æthiopem. Æthiopia eſt regio Africæ. Nomen habet a voce Græca αἴθω, *uro*: quia torrentur æſtu & ſolibus ejus incolæ: hinc fuſcus illorum color.

13. *Gracchos.* In hoc loco mentio eſt de duobus Gracchis Tiberio & Caio, fratribus, & majoris Africani ex filia nepotibus, Tribunis plebis, qui cùm, ut captarent populi gratiam, leges agrarias, perpetuos ſeditionum fomites, revocarent, reclamantibus patribus, interfecti ſunt anno U. C. 621 & 623.

15. *Verri.* C. Verres cùm Siciliam in quæſtura crudeliſſimè ſpoliaſſet, a Siculis accuſatus eſt repetundarum, agente Cicerone, cujus extant orationes, quæ *Verrinæ* appellantur.

Miloni. Cùm occidiſſet P. Clodium, a Cicerone defenſus fuit egregiâ oratione, quæ in manibus omnium eſt.

16. *Clodius.* Homo profligatiſſimæ libidinis.

Catilina. Lucius Catilina Civis Rom. conjuravit in remp. anno U. C. 691, gerente Conſulatum Cicerone, qui ejus conjurationem conſilio & armis extinxit.

Cethegum. Socius conjurationis Catilinariæ fuit.

In tabulam Syllæ ſi dicant diſcipuli tres ?
Nonne igitur jure, ac merito vitia ultima fictos
Contemnunt Scauros, & caſtigata remordent ?
Non tulit ex illis torvum Laronia quemdam
Clamantem toties; ubi nunc lex Julia ? dormis ?
Ad quem ſubridens: Felicia tempora, quæ te
Moribus opponunt! habeat jam Roma pudorem:

invehatur, Catilina in Cethegum? ſi Triumviri Syllam, quòd cives proſcripſerit, accuſent, qui eum, ut magiſtrum diſcipuli, ſunt in eo ipſo imitati? Nonne igitur meritò facinoroſiſſimi homines derident illos ſimulatores probitatis, qui Scauros imitari ſe fingunt; cúmque ab hypocritis ejuſmodi reprehenduntur, nonne ipſi viciſſim eos meritò vituperant ac redarguunt? Laronia unum aliquem ex illis, qui vultu ſevero ac tetrico ſanctimoniam præ ſe ferebat; non potuit palam non carpere: cùm enim ille ſæpius in eas voces erumperet, o lex Julia, ubi tandem es? an dormis? tunc Laronia ſubridens, O felicem, inquit, noſtram ætatem, quæ in te habeat ſpecimen & exemplar probitatis, quo mores hujus ævi perditiſſimos refutare poſſit? Pudi-

17. *Syllæ.* L. Cornel. Sylla bellum civile movit circa annum urbis conditæ 670, victiſque adverſariis, quorum princeps erat Marius, rerum potitus eſt; ac primus omnium proſcriptionem inſtituit, hoc eſt, nomina inimicorum publicè in tabula ſcripſit, appoſitâ mercede, ſi quis eos interficeret. Anno verò U. C. 711 Octavius Auguſtus, cùm ſibi Conſulatum negari videret a Senatu, fœdus iniit cum Æmilio Lepido & M. Antonio, qui *Triumviratus* eſt appellatus; ſtatimque Triumviri, Syllam imitati, ſuos quiſque adverſarios propoſitâ tabulâ, proſcripſere: hinc illos Syllæ diſcipulos appellat Juvenalis.

19. *Scauros.* Scaurorum familiam potiſſimùm illuſtravit M. Æmilius Scaurus, qui anno Urbis 638, Conſulatum geſſit; & aliquantò pòſt Proconſul de Liguribus triumphavit, ac demum Cenſor, viam Æmiliam ſtravit, diuque Senatûs princeps ſummam inter cives ſuos auctoritatem obtinuit, homo impiger, factioſus, avidus potentiæ, inquit Salluſtius in bello Jugurthino, ceterum vitia ſua callidè occultans. Ejus filius M. Scaurus Ædilitate, ludorum apparatu, & theatri magnificentiâ notiſſimus fuit.

21. *Lex Julia.* Lex in adulteros lata ab Auguſto, qui, quòd a Jul. Cæſare fuiſſet adoptatus, Julius etiam eſt appellatus.

Tertius e cœlo cecidit Cato. Sed tamen unde
Hæc emis, hirſuto ſpirant opobalſama collo
Quæ tibi? ne pudeat dominum monſtrare tabernæ.
Quod ſi vexantur leges ac jura, citari
Ante omnes debet Scantinia. Reſpice primùm
Et ſcrutare viros : faciunt hi plura ; ſed illos
Defendit numerus, junctæque umbone phalanges.
Numquid nos agimus cauſas, civilia jura
Novimus? aut ullo ſtrepitu fora veſtra movemus?

citiam Roma colat, en tertius Cato e cœlo ad nos emendandos delapſus eſt. *Age tamen, oro te, qua in officina venduntur odores pretioſi, & ſucci balſamei, quibus collum tuum, licet barbatum & villoſum, eſt delibutum? Ne te, oro, pudeat edere mihi nomen illius unguentarii. Quòd ſi appellantur a te leges, & moleſtè, quaſi dormientes, excitantur, Scantiniam profectò præ ceteris appellari par eſt. Viros contemplare, graviùs peccant fœminis, ſed numero ſe tuentur contra legum ſeveritatem, ut milites multi junctis clypeis confertis hoſtem arcent. An aguntur a nobis cauſæ, an callemus jura civilia, aut clamoribus noſtris fora veſtra perſonant? paucæ fœminæ pugilatu & luctatione exercentur, paucæ veſcuntur illis panibus, quibus utuntur Athletæ*

24. *Cato.* Porciæ gentis princeps fuit M. Porcius, cognomento Priſcus, qui propter ſingularem ſapientiam appellatus fuit *Cato* : quod nomen poſteris ſuis proprium reliquit. Catus enim *ſolertem*, *acutum*, *prudentem*, ſignificat. Idem propter Cenſuram ſummâ ſeveritatis ac probitatis laude geſtam, vulgò vocatus eſt *Cenſorius*. Floruit circa annum Urbis 558. inter ejus poſteros maximam æquitatis ac ſapientiæ laudem adeptus eſt M. Cato, *Uticenſis* dictus, qui, poſt Præturam integerrimè adminiſtratam, Pompeium contra Cæſarem ſequutus, victis partibus, Uticæ in Africa, ſibi mortem conſcivit. Duo illi Catones fuere celeberrimi, ex quo factum, ut ſi quis ſeveritate morum ac probitate foret illuſtrior, tertius Cato appellaretur.

28. *Scantinia.* Lex fuit a Tribuno plebis Scantinio, lata in viros impudicos.

30. *Umbone.* Eſt umbo pars eminens in medio clypeo : pro *toto clypeo* ponitur. Conferti milites junctis ſcutis & collatis, facilè hoſtem irrumpentem arcent.

Phalanges. Phalanx propriè vox eſt Macedonica, ſignificans *cuneum militarem*, ſeu *peditum ſtabile agmen*,

Luctantur paucæ, comedunt colliphia paucæ.
Vos trahitis lanam, calathiſque peracta refertis
Vellera: vos tenui prægnantem ſtamine fuſum
Penelope meliùs, meliùs torquetis Arachne.
De nobis poſt hæc triſtis ſententia fertur.
Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.
Fugerunt trepidi vera ac manifeſta canentem
Stoïcidæ, quid enim falſi Laronia? ſed quid
Non facient alii, cùm tu multitia ſumas,
Cretice? & hanc veſtem populo mirante perores

ad corroborandas vires: vos e colo ducitis lanam, o viri, & in vimineis ciſtis perfecta penſa reportatis; vos fuſum, cujus media pars involuto circum filo intumeſcit, doctiùs & citiùs, quàm Penelope aut Arachne, contorquetis. Et fertur tamen contra nos, tanquam reas, feralis ſententia, dum viri abeunt abſoluti! nempe a cenſoribus notantur & plectuntur columbæ, corvis ignoſcitur. *Laroniam hæc dicentem, quæ vera eſſe ac manifeſta intelligebant illi præclari Stoïci, pudore ſuffuſi ac metu, fugerunt. Quid enim illa falſum dictitabat? Age verò cùm tu patronus nobilis, & oriundus ex illo Metello, qui Creticus eſt nuncupatus, bombycinam veſtem molliſſimam ac tenuiſſimam induas, eâque indutus populo præclaram veſtem admirante,*

in quo vir viro, arma armis conſerta ſunt.

33. *Colliphia.* Colliphium, ſecundarius panis, corroborandis pugilibus idoneus.

36. *Penelope.* Ulyſſis uxor, texendâ telâ, mariti diuturnam abſentiam, ac deſiderium ſolabatur.

Arachne. Puella fuit Lyda, quæ cùm Palladem lanificio provocaſſet, ut fabulis proditum eſt, victa & in araneam eſt converſa. Ovid. VI Metamorph.

38. *Cenſura.* Cenſor apud Romanos moribus civium emendandis præcipuè præfectus erat.

40. *Stoïcidæ.* Stoïcorum velut nepotes & imitatores. Erant Stoïci philoſophi graves ac ſeveri: ſummum bonum in virtute una collocabant.

41. *Multitia.* Multitium, ſeu veſtis multitia, eſt veſtis molliſſima.

42. *Cretice.* Quintus Metellus in bello Piratico tam feliciter contra Cretenſes bellum geſſit, ut iis domitis & triumphum & Cretici cognomen reportarit. Conſulatum geſſit anno Urbis 684. Judicem nobilem hoc nomine ſignificat vates noſter: erat enim nobiliſſima & antiquiſſima Metellorum familia.

In Proculas, & Pollineas? Eſt mœcha Fabulla:
Damnetur, ſi vis, etiam Carphinia, talem
Non ſumet damnata togam. Sed Julius ardet,
Æſtuo. Nudus agas; minus eſt inſania turpis.
En habitum, quo te leges, ac jura ferentem
Vulneribus crudis populus modò victor, & illud
Montanum poſitis audiret vulgus aratris.
Quid? non proclames, in corpore judicis iſta
Si videas? quæro an deceant multitia teſtem.
Acer, & indomitus, libertatiſque magiſter,
Cretice, pelluces. Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris

inveharis in adulteras Proculæ ac Pollineæ ſimiles, quid non audebunt ignobiliores alii Cauſidici? quas exemplo tuo veſtes ſumere verebuntur? Fabulla eſt adultera, ſit ita ſanè, condemnetur, non recuſo: feratur eadem, ſi lubet, in Carphiniam ſententia; neutra tamen togam adeò mollem ac delicatam induet, adulterii convicta. Atenim ſævit æſtus, hoc menſe Julio calorem tolerare non poſſum; auctor ego tibi ſum, ut nudo potiùs corpore declames, quàm iſtâ tam molli utaris veſte; nec eorum reprehenſionem verearis qui te inſanum dixerint, ſi nudum videbunt; minùs turpe eſt inſanum exiſtimari quàm impudicum. Egregiam enimverò veſtem, & idoneam in qua te priſcus ille Romanus populus in ſylvis & montibus educatus, aut a bello recens poſt victoriam de hoſtibus reportatam, oſtentanſque vulnera cruore adhuc manantia; aut redux ab agris, poſt aratra depoſita; ſpectaret audiretque leges proponentem, & jura civitati dantem! Ego te ipſum conſulo; num illas tenues ac pellucidas veſtes convenire teſti arbitraris? quonam igitur pacto judicem decebunt? nonne indigniſſimas illo eſſe, ac jure quidem clamabis? Tune, o Cretice, qui auſteram virtutem, & omnibus libidinum telis inſuperabilem, profiteris, pellucidam veſtem geſtas? nimirum alienis hominum flagitioſorum exemplis ad hanc mollem effœminatamque vitam es perductus: nec ibi ſiſtet morum iſta contagio, ſerpet ad plures, qui tuis viciſſim exemplis inquinari ſe ſinent, ſicut integrum armentum,

45. *Togam.* Romanæ fœminæ utebantur vulgò ſtolâ: pellices & adulterii convictæ jubebantur togam, quæ propria virorum veſtis erat, induere.

Unius ſcabie cadit, & porrigine porci;
Uvaque conſpectâ livorem ducit ab uva.
Fœdius hoc aliquid quandoque audebis amictu.
Nemo repentè fuit turpiſſimus. Accipient te
Paulatim, qui longa domi redimicula ſumunt
Frontibus, & toto poſuêre monilia collo,
Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ;
Et magno cratere Deam: ſed more ſiniſtro
Exagitata procul non intrat fœmina limen.
Solis ara Deæ maribus patet: ite profanæ,
Clamatur; nullo gemit hîc tibicina cornu:

ob unius porci ſcabioſi & porrigine laborantis morbum, interit; & uva tabeſcit corrumpiturque, ſi prope uvam aliam tabidam & livido colore ſuffuſam poſita fuerit. Ab hac veſtitûs mollitie gradum olim facies ad flagitia graviora. Nemo enim ſtatim ad ſummum improbitatis culmen evadit. *Brevi ſuum in gregem te pertrahent illi Albani ſacerdotes, qui capita induunt prolixis redimiculis, atque colla tota monilibus circumdant, & Bonæ Deæ prægnantem immolant ſuem, eique vas ingens vino refertum offerunt. Sed, more penitus contrario illi mori qui Romæ in Bonæ Deæ ſacris uſurpatur, expellunt omnes templo mulieres, & viris ſolis ad aram aditum patere volunt. Procul eſte, o profanæ, exclamant, nullæ hîc tibicinæ ad canendum adhibentur.*

55. *Porrigine.* Porrigo, morbus eſt, quo inter pilos enaſcuntur ſquamulæ ac furfures: ſcabies quædam ſiccior.

61. *Bonam Deam.* Sacra Bonæ Deæ fiebant Romæ quotannis, in domo Pontificis Maximi, pro ſalute populi Rom.; a mulieribus tantùm celebrabantur, excluſis viris. Inſectatur autem Juvenalis hoc in loco ſacerdotes Minervæ, quorum collegium Domitianus inſtituerat in Albano, regiâ prope Albam villâ. Illi cùm Bonæ Deæ (quæ eadem eſt ac Terra, Ops, ſeu Proſerpina,) ſacra faciebant, fœmineas induebant veſtes, ſolos mares admittebant, &c. homines impuri & effœminati.

Abdomine. Pro *ventre toto* ponitur. Abdomen eſt cutis ventrem obtegens.

63. *Exagitata procul.* Expulſa.

64. *Profanæ.* Profani dicuntur qui ſacris initiati non ſunt, qui fanum intrare non poſſunt.

65. *Tibicina.* Fœmina tibiam inflans.

Gemit. Quia tibicines contentis buccis & operosè tibias inflant.

Talia ſecretâ coluerunt orgia tædâ
Cecropiam ſoliti Baptæ laſſare Cotytto.
Ille ſupercilium madidâ fuligine tinctum
Obliquâ producit acu, pingitque trementes
Attollens oculos : vitreo bibit ille Priapo,
Reticulumque comis auratum ingentibus implet
Cæruleâ indutus ſcutulatâ, aut galbana raſa;
Et per Junonem domini jurante miniſtro.

Non diſſimili modo Baptæ ſacrificia olim nocturna celebrarunt accenſis facibus, in honorem Cotyttûs, Deæ Athenienſium, & ſaltando jactandoque ſe fatigarunt. Videas unum aliquem ex iis præclaris ſacerdotibus, qui ſupercilium madenti fuligine imbutum, calamiſtro componat obliquè ducto, ac pilos ſingulos carpens, extendat; idem palpebras pigmento aliquo inficit, oculos nictantes ac tremulos identidem attollens : alius vitreo utitur ſcypho, Priapi figuram referente, prolixos ejus crines, reticulum filis aureis diſcretum includit; ſplendent veſtes coloris cærulei aut galbanei, e panno raſo, vel in morem brevium ſcutorum variato : interim ſervus, qui poculum ei porrigit, jurat per Junonem, quam nempe ab hero ſuo, mulierum more,

66. *Orgia.* Propriè *Bacchi ſacrificia*, pro quibuſcumque cæremoniis accipi ſolent.

67. *Cotytto.* Eſt accuſativus numeri ſingularis; Cotytto, Cotyttus, ut Dido, Didus. Hæc Dea libidinis præſes ab Athenienſibus colebatur : ejus ſacerdotes vocabantur *Baptæ*, a voce Græca βάπτω. *lavo*, *tergo*, quia lavabantur aquâ calidâ cùm initiabantur.

Cecropiam. Cotytto Cecropia dicitur, *id eſt*, Attica. Cecrops fuit primus rex Atticæ.

77. *Priapo.* Priapus Deus, hortorum cuſtos erat apud Romanos, non poſtremus inter obſcœnitatis præſides Deos.

71. *Reticulum.* Pannus eſt ſericus in ſimilitudinem retis confectus : tegmen etiam capitis muliebris.

72. *Galbana.* Galbanus, ſeu galbaneus color, eſt pallidus, & ſubflavus; qualis apparet in galbano, quod eſt viſci aut reſinæ genus in Syria frequens. Eo veſtium colore fœminæ plurimùm utebantur.

73. *Junonem.* Viri per Deos jurabant : fœminæ per Deas. Ille impurus dominus per Junonem jurabat.

Ille tenet ſpeculum mollis geſtamen Othonis;
Actoris Aurunci ſpolium, quo ſe ille videbat
Armatum, cùm jam tolli vexilla juberet.
Res memoranda novis annalibus, atque recenti
Hiſtoriâ, ſpeculum civilis ſarcina belli.
Nimirùm ſummi ducis eſt occidere Galbam,
Et curare cutem ſummi conſtantia civis,
Bedriaci in campo ſpolium affectare palatî,

coli videt. Alter præfert manu ſpeculum, quod Otho, mollis & effæminatus imperator, non ſecus atque olim Turnus haſtam Actori Aurunco ereptam, geſtabat, & in quo ſe armatum contemplabatur, quum exercitum in hoſtes educi juberet. Enimvero ſpeculum inter præcipuas ſarcinas Imperatoris, civile bellum gerentis, numeratum res eſt digna quæ in Romanis noſtrorum temporum annalibus, & peculiari quadam hiſtoria legatur. Sanè fuit illud præclari ducis facinus, Galbam interficere. Fuit hæc civis eximii fortitudo, curare cuticulam & genio conſtanter indulgere: hoſtem in agris Bedriacis laceſſere, ad obtinendas imperatorii palatii gazas, ac ludicra ornamenta, velut opima ſpolia &

74. *Othonis.* Romanus fuit imperator octavus. Galbæ ſucceſſit, victus eſt a Vitellio. Inter impedimenta & ſarcinas ſpeculum ingens circumferebat, in quo ſe armatum contemplari geſtiebat. Hoc ſpeculum vocat Juvenalis ironicè *Actoris Aurunci ſpolium*, quod hemiſtichium eſt Virgilianum, Lib. XII, verſ. 95, ubi Turnus ad ſingulare contra Æneam certamen ſe accingens, *validam vi corripit haſtam Actoris Aurunci ſpolium, quaſſatque trementem, vociferans, &c.* Erant autem Aurunci populi veteris Italiæ. Quemadmodum igitur Turnus haſtâ illâ gloriabatur, quâ ſpoliaverat Actorem, ita Otho ſuum ſpeculum geſtabat.

76. *Tolli vexilla.* Defigebantur humi ſigna, cùm ſtabat agmen; cùm in hoſtes ducebatur, revellebantur.

79. *Galbam.* Virum optimum & ſenio confectum Otho, vel ipſius milites in foro, interemerunt.

81. *Spolium Palati.* Pro *Palatii.* Erat autem Palatium unus e ſeptem Romæ montibus, ita dictus a Dea paſtorum Pale, vel quòd ibi palare, *id eſt*, errare pecudes paſcentes ſolerent. In eo monte primùm Romulus domum ſibi ædificavit, itemque Ancus Martius, & Servius Tullius, Reges Rom. unde factum ut regiæ domus, palatia vocarentur. Per *ſpolium* autem *Palatii* Juvenalis intelligit *omnem ſupellectilem re-*

Et preſſum in faciem digitis extendere panem,
Quod nec in Aſſyrio pharetrata Semiramis orbe,
Mœſta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.
Hîc nullus verbis pudor, aut reverentia menſæ.
Hîc turpis Cybeles, & fractâ voce loquendi
Libertas, & crine ſenex fanaticus albo
Sacrorum Antiſtes, rarum ac memorabile magni
Gutturis exemplum, conducenduſque magiſter.

victoriæ præmia : panis offulas madidas, & digitis compreſſas ac ſubactas, vultui levigando dealbandoque adhibere : quod neque a Semiramide factum apud Aſſyrios fuit, neque a Cleopatra ob amiſſam Actiaca pugna victoriam navalem mœrente & iram Cæſaris metuente. Ceterùm in hoc impuro ſacrificulorum grege & contubernio, nulla eſt vel in loquendo, vel in potando verecundia : licentia maxima voces obſcœnas jactandi & faciendi quidquid in ſacris Cybeles fieri conſuevit. Quippe illis impudicitiæ quaſi ſacris præſidet ſenex aliquis lymphatus, non tam ſpectandus ob crines canos, quàm ob gutturis amplitudinem & immenſitatem gulæ, ac dignus qui pretio conducatur, ut homines ad ebrietatem

giam, & *gazas*, quas, ut victoriæ præmia, Otho iſtarum deliciarum cupidus, conſectabatur, & peroptabat.

82. *Et preſſum....* Macerabant iſti delicati panem lacte aſinino, & eo quaſi pultem conficiebant, quâ vultum leniter inducebant, ut candêret cutis ac tenereſceret.

83. *Semiramis.* Aſſyriorum regina, Nini regis uxor, quæ poſt viri obitum, regnum ſtrenuè ac viriliter adminiſtravit, bellum Æthiopibus atque Indis intulit, &c. Pharetrata dicitur, *id eſt*, bellatrix, ſagittis uti ſolita.

Aſſyrio. Eſt Aſſyria pars Aſiæ, circa Euphratem.

84. *Cleopatra.* Ægypti regina. Primùm a Caio Julio Cæſare adamata, deinde poſt ejus obitum ab Antonio juſtæ uxoris loco eſt habita. Victa cum Antonio in Actiaca pugna, fugit in Ægyptum, ubi Antonius, perſequentis Cæſaris metu gladio ſe confecit: Cleopatra ſerpentibus corpori admotis, ne viva & captiva duceretur in triumpho, necem ſibi conſcivit.

86. *Cybeles.* Vide appendicem, c. 11.

87. *Fanaticus.* Inſaniens, numine afflatus, ſacro furore correptus. Ductum id nomen eſt a fanis, *id eſt*, delubris; in iis enim ejuſmodi ſacerdotes furioſi ſolebant futura prædicere.

O proceres! Cenſore opus eſt, an haruſpice nobis?
Scilicet horreres, majoraque monſtra putares,
Si mulier vitulum, vel ſi bos ederet agnum?
Segmenta, & longos habitus, & flamea ſumit,
Arcano qui ſacra ferens nutantia loro
Sudavit clypeis ancilibus. O pater urbis,
Unde nefas tantum Latiis paſtoribus? Unde

inſtituat. O Romani proceres! egemuſne cenſore qui hæc flagitia emendet, an potius haruſpice, qui hæc procuret monſtra? an cohorreſceremus vehementiùs, aut majus monſtrum eſſe duceremus, ſi fœmina vitulum, vel agnum vacca pareret, quàm cùm hæc portenta ſcelerum audimus? En Martis ſacerdos, qui non ſemel ſacros clypeos, ancilia nuncupatos, occulto loro inter ſe religatos, per urbem, non ſine labore circumtulit, idem mulierum more veſtem tæniis verſicoloribus ornatam, & ad pedes uſque demiſſam, nec non velum quo novæ nuptæ caput obtegunt, induit. O Mars, urbis Romanæ conditor, quis hæc tandem ſcelera in populum tuum invexit? quæ labes priſcos Latinorum paſtorum, e quibus Roma primùm coaluit, & ſanctos mores

90. *Cenſore.* Quinto quoque anno creabantur Cenſores, qui regendis urbis moribus præeſſent. Senatores flagitioſos movebant Senatu: equitibus equum adimebant: plebeios in tabulas Cæritum referebant.

Haruſpice. Haruſpex is dicebatur qui victimarum exta inſpiciens, quid portenderent renuntiabat, ac ſi quid obtigiſſet monſtri portentique, certis expiabat ſacrificiis.

93. *Segmenta.* Ornamenta quædam veſtium erant, e variis particulis panni ſubtilioris, tæniis textilibus, &c. conſtantia: fœminis aptiora, quàm viris.

Flamea. Flameum, veli genus erat, lutei, ſeu crocei coloris, quo caput novæ nuptæ velabatur.

95. *Clypeis ancilibus.* Regnante Romæ Numâ Pompilio, e cœlo decidiſſe fertur breve ſcutum ex ære, dictum Ancile, quia rotundum erat, acciſis undique angulis. Reſponderunt haruſpices civitatem, in qua clypeus iſte ſervaretur, potentiſſimam fore. Numa, ne ſubripi Ancile poſſet, juſſit undecim alia ſcuta fieri ad ejus ſimilitudinem: iiſque ſervandis Salios ſacerdotes Martis præfecit, a quibus illi clypei, loro inter ſe arctiſſimè devincti, ne alii ab aliis ſolverentur, interdum ferebantur per urbem, religionis causâ.

Pater urbis. Mars Romuli Romæ conditoris pater. Armatus galeâ & haſtâ ferro præfixâ vulgò pingitur.

Hæc tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes?
Nec galeam quaſſas, nec terram cuſpide pulſas,
Nec quereris patri. Liceat modò vivere; fient,
Fient iſta palam, cupient & in acta referri.
Vicit & hoc monſtrum tunicati fuſcina Gracchi,
Luſtravitque fugâ mediam gladiator arenam,
Et Capitolinis generoſior, & Marcellis,

eo uſque ſenſim immutavit, ut tam fœda voluptatis prurigine eorum poſteri ac tui laborarent? Ceſſas interim tu, neque armatum galeâ caput hæc intuens, moves, nec haſtam terræ incutis, neque apud Jovem quereris? Scio quidem hæc ſcelera clam admitti. ſed ſi vita longior nobis ſuppetat, erit, erit illa dies, cùm hæc palam fieri videbimus, immo etiam faſtis annalibuſque mandari. Hæc tamen flagitia, licet monſtrorum ſimillima, ſuperavit illud deforme ſpectaculum in quo Gracchus tunicâ indutus, & armatus tridente, gladiatoris in morem, mediam arenam, fugiens ſecutorem, pererravit: ille nobilior & Capitolinis & Mar-

100. *Acta.* Sunt hîc libri in quibus perſcribuntur negotia publica, quæcumque ad remp. pertinent.

101. *Fuſcina.* Gladiatorum, hoc eſt hominum gladiis inter ſe animi & ſpectaculi publici causâ, ſingulari pugnâ dimicantium Alter vocabatur *Retiarius*, habebatque pro armis rete, quo involvere conabatur caput adverſarii, & fuſcinam ſeu tridentem, quo illum ad ſe pertractum interimeret: alter dicebatur *Mirmillo*; habebat pro armis galeam, in cujus apice piſcis effigies viſebatur; item enſem recurvum: vocabatur etiam *Thrax*, *Gallus* & *ſequutor.*

Tunicati. Tunicâ induti. Tunica eſt veſtis arctior, ſine manicis; quâ utebantur gladiatores, ut eſſent expeditiores ad pugnam.

102. *Fuga.* Cùm Retiarius emiſerat rete fruſtra, fugere conabatur inſtantem Mirmillonem, ac rete colligere.

Arenam. Patens in amphitheatro ſolum & ædificiis circumdatum, arena vocabatur, quia conſperſum erat arenâ, quæ ſanguinem cæſorum combiberet, ac pugnantium gradum firmaret, ne in madida cruore humo laberentur.

103. *Capitolinis, &c.* Ducebant originem illi a M. Manlio qui Capitolium a Gallis obſeſſum ſervavit.

Marcellis. Unus Marcellorum rem contra Hannibalem feliciſſimè geſſit, ſecundo bello Punico.

Et Catuli, Paulique minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium ſpectantibus : his licet ipſum
Admoveas, cujus tunc munere retia miſit.
Eſſe aliquos Manes, & ſubterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque unâ tranſire vadum tot millia cymbâ,
Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur.
Sed tu vera puta. Curius quid ſentit, & ambo
Scipiadæ? Quid Fabricius, maneſque Camilli?

cellis & Catuli, & Æmilii Pauli poſteris, & omnibus demum qui primis in ſedilibus ſpectabant : adde & illo, qui tunc edebat munus gladiatorium, cùm Gracchus idem retiarii perſonam & partes geſſit. Eſſe Manes & regna inferorum ubi ſupplicia ſint ſceleratis conſtituta ; eſſe ibi Stygem, in qua ranæ nigræ conſpiciantur : per eam paludem a Charonte ſubigi conto cymbam, in qua tot hominum millia, quot quotidie mortem obeunt, tranſvehantur : hæc, inquam, ita eſſe, ne ipſis quidem pueris perſuaſum eſt, niſi fortè iis, qui adhuc ſunt impuberes, nec lavantur in publicis balneis. Tu verò ea prorsùs vera eſſe, tibi perſuade. Attende quid ſentiat Curius, quid duo Scipiones, quid Fabricius, Camillus, Fabii ad Cremeram cæſi, Romana

104. *Et Catuli.* Q. Catulus finem impoſuit primo bello Punico.

Pauli, *&c.* Paulus Æmilius Perſeum regem Macedoniæ devicit. Fabiorum etiam nomen clariſſimum fuit.

105. *Podium.* Locus erat ornatior, & ab aliis ſejunctus, ubi nobiles conſidebant, ſpectabantque.

107. *Manes.* Ita vocabantur *umbræ* ſeu *animæ mortuorum.*

108. *Stygio.* Styx, palus inferorum, per quam Charon ſubvectat umbras.

110. *Ære.* Pueruli non utebantur balneo, ſed tantùm ætate provectiores. Dabatur balneatori exigua moneta ex ære, quadrans dicta, quia pars erat quarta Romani aſſis.

111. *Curius.* Actum de illo, ſuprà, verſ. 3, verbo *Curios.*

112. *Scipiadæ.* Scipiones duo fuere clariſſimi : alter Africanus major, ſeu ſenior : alter minor Africanus eſt appellatus. Major confecit Punicum bellum ſecundum anno urbis 553, & victos Afros tributo multavit. Minor tertium bellum punicum abſolvit, anno 608, & Carthaginem delevit.

Fabricius. Dux Romanus memorandæ frugalitatis, Curii æqualis, adversùs Pyrrhum

Quid Cremeræ legio, & Cannis conſumpta juventus,
Tot bellorum animæ? Quoties hinc talis ad illos
Umbra venit, cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tædis, & ſi foret humida laurus.
Illuc, heu, miſeri traducimur! Arma quidem ultra
Littora Jubernæ promovimus, & modò captas
Orcadas, ac minimâ contentos nocte Britannos:
Sed quæ nunc populi fiunt victoris in urbe,
Non faciunt illi, quos vicimus.

pubes ad Cannas interfecta, tot viri bello præſtantes. Quoties ad egregios illos Manes aliqua ex hoc impiorum grege umbra deſcendit, exſecrantur ejus impietatem, adſpectum occurſumque fugiunt, quo ſe ita contaminari putant, ut luſtrari, purgarique cuperent, ſi eſſet ibi facultas & copia ſulphuris ac lauri. Omnes heu! ad hæc regna ſubterranea deportandi aliquando ſumus, & pœnas ſcelerum daturi. Sanè armis victricibus populos ultra Hiberniam poſitos, Orcadas recenti bello expugnatas, & Britannos, ubi noctes per æſtatem ſunt breviſſimæ, domuimus. Verùm gentes a nobis victæ, non inquinant ſe illis flagitiis, quæ a nobis ipſarum victoribus admittuntur.

Epirotarum regem & Samnites gravia bella geſſit, eorum armis juxta & muneribus invictus. Ejus filiæ ob domeſticam paupertatem de publico dotatæ fuerunt circa annum U. C. 440.

Camilli. Anno ab urbe condita 363, Galli Senones Romam Brenno duce incenderunt. Ægrè a Capitolio per Manlium repulſi, demum a Camillo profligati ſunt.

113. *Cremeræ legio.* Cùm Veientes Romam naſcentem anno ejus 277, premerent acri bello, Fabii ſex & trecenti cum ſervis ſuis & clientibus pugnam depopoſcerunt: inſidiis hoſtium intercepti ad Cremeram, Tuſciæ fluvium, periere.

Cannis. Cannæ, viculus Apuliæ in Italia, ad quem Hannibal 40 Romanorum millia cecidit.

115. *Luſtrari.* Si quo piaculo inquinati fuiſſent victores, eluebant maculam ſulphure, igni, lauro, &c.

118. *Jubernæ.* Nunc *Hibernia* ſive *Irlandia* dicitur.

119. *Orcadas.* Sunt Orcades inſulæ minores, triginta numero, ad ſeptentrionem Scotiæ. Britanniam, ſive Angliam, Clodius imperator domuerat.

SATIRA III.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Umbritium quemdam, amicum ſuum, inducit Româ Cumas diſcedentem, & cauſas cur diſcedat exponentem: quarum prima eſt, quòd artibus honeſtis loci nihil jam Romæ ſit: altera, quòd in ea tantùm improbi dominentur, & magnorum ſcelerum auctores, vel conſcii: tertia, quòd plena ſit hominibus exteris, præſertim Græcis, quorum adulationem, vaſrum & verſatile ingenium, delationes, calumnias aliaſque malas artes exagitat: quarta, quòd ſolarum opum ratio habeatur, non virtutis aut nobilitatis: quinta, quòd Romæ nihil ſummo pretio non conſtet, ne ſomnus quidem: ſexta petitur a ruina domorum & crebris incendiis: ſeptima ducitur ab urbis ſtrepitu: octava, a periculo, cùm tegulæ aut vaſa e ſublimibus feneſtris in prætereuntes decidunt: nona, eſt juvenum ebriorum ac petulantium protervia, qui obvios quoſque pulſant ac malè multant, præſertim pauperes, quorum miſeram conditionem non uno in loco hujus Satiræ deſcribit: decima, eſt graſſatorum & latronum incredibilis copia. In clauſula Satiræ, Umbritius valere Juvenalem jubet, iterque inſtitutum pergit.

Quamvis digreſſu veteris confuſus amici,
Laudo tamen vacuis quòd ſedem figere Cumis
Deſtinet, atque unum civem donare Sibyllæ.
Janua Baïarum eſt, & gratum littus amœni
Seceſſus. Ego vel Prochytam præpono Suburræ:
Nam quid tam miſerum, & tam ſolum vidimus, ut non
Deterius credas horrere incendia, lapſus
Tectorum aſſiduos, ac mille pericula ſævæ

Licet non poſſim veteris amici diſceſſum ferre non moleſtè, nihilominus ejuſdem conſilium vehementer probo, quòd habitare Cumis, in urbe tranquilla nec admodum populoſa cogitet, ibique domicilium ſibi eligere ac ſaltem uno capite, numerum augere civium Cumæam Sybillam colentium. Eſt hæc civitas quaſi veſtibulum Baïarum, ac totum iſtud Campaniæ littus gratiſſimum adeuntibus, & amœniſſimum ſeceſſum præbet. Neque verò me ſolitudo loci & incolarum infrequentia movet: ſic enim ſum, ut inſulam vel maximè deſertam, qualis eſt Prochyta, præferam Suburræ, vico urbis frequentiſſimo. Ecquis enim locus tam ſolitarius, tam deſertus, tam commodis omnibus deſtitutus eſſe poteſt, ut in eo non præſtet habitare, quàm Romæ verſari, perpetuo in metu incendiorum, ædium corruentium, & ſexcentorum, quæ cives miſeros excruciant quotidie, periculorum

2. *Cumis.* Cumæ, Cumarum, civitas eſt Italiæ in Campania. Lege Virgil. Lib. VI, verſu 17.

3. *Sibylla.* Virgines quædam ita ſunt appellatæ, quæ multa de Chriſto & Chriſtianæ religionis myſteriis longè ante Chriſtum prædixerunt, viamque ſtraverunt Ethnicis ad fidem amplectendam. Decem vulgò numerantur, in quibus non ultimum obtinebat locum Cumana ſeu Cumæa.

4. *Baïarum,* Baïæ, *Baïa,* locus erat amœnus in Campano littore, juxta Lucrinum ſinum, inter Puteolos, & Miſenum montem. Ibi erant aquæ calidæ & balnea celeberrima, quò qui conveniebant, genio, ut fit, indulgebant ac voluptati.

5. *Prochytam.* Inſulam ejuſdem littoris Campani.

Suburræ. Vicus erat Romæ frequentiſſimus, qui a foro Romano per forum Nervæ protendebatur uſque ad Eſquilium montem.

Urbis, & Auguſto recitantes menſe poëtas?
Sed dum tota domus rhedâ componitur unâ,
Subſtitit ad veteres arcus, madidamque Capenam,
Hîc ubi nocturnæ Numa conſtituebat amicæ:
Nunc ſacri fontis nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.
Omnis enim populo mercedem pendere juſſa eſt
Arbor, & ejectis mendicat ſylva Camœnis.
In vallem Ægeriæ deſcendimus, & ſpeluncas
Diſſimiles veris. Quantò præſtantius eſſet

& miſeriarum, in quibus jure numeres moleſtos poëtas, Sextili menſe ſua carmina, convocatis amicis, odioſè recitantes. Interim autem dum omnis domeſtica Umbritii ſupellex Cumas demigrantis in curru congeritur, pauliſper ipſe rhedam exſpectans reſtitit prope arcus triumphales a veteribus erectos in honorem trium Horatiorum, ac portam quæ Capuam ducit, aquis, ob impoſitum ipſi aquæ ductum, madentem ſemper & ſtillantem: non procul ab eo loco in quem Numa conſtituto tempore conveniebat noctu, ad audiendam Ægeriam Deam: nunc illud nemus cum fonte ſacro ac delubro locatur mendicantibus Judæis, quorum egeſtas tanta eſt, ut, nihil ferè aliud ſupellectilis habeant quàm corbem fœno refertam. Tamen pro ſylva iſta obtinenda perſolvunt populo Romano pretium certum, in ſingulas ferè arbores; & qui lucus antea ſacer Muſis erat, ac in earum honorem frequentabatur, nunc iis velut ejectis, Judæos ibi ſtipem corrogantes a prætereuntibus, dominos & incolas habet. Ego igitur & quem deducebam, Umbritius in vallem Ægeriæ ſacram devenimus, & cavernas a nativis & veris multùm abhorrentes, iiſque multò deteriores. Quantò faciliùs

9. *Recitantes.* Hoc ironicè ac lepidè, tamquam omnium incommodorum cumulum, ultimo loco poſuit.

11. *Arcus.* In memoriam victoriæ ſolebant Romani ædificare lapideum arcum ſeu fornicem. Ita vocantur etiam aquæ ductus.

12. *Numa.* Numa Pompilius Romanorum rex ſecundus numeratur. Simulabat ſe identidem colloqui cum Ægeria Dea, ejuſque monitis remp. adminiſtrare ac religionem & ſacra inſtituere, quò plus auctoritatis apud populum conciliaret ſuis legibus. Idem Numa lucum & ædem portæ Capenæ vicinam dedicavit Muſis.

Numen aquæ, viridi ſi margine clauderet undas
Herba, nec ingenuum violarent marmora tophum?
Hic tunc Umbritius: Quando artibus, inquit, honeſtis
Nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
Res hodie minor eſt here quàm fuit, atque eadem cras
Deteret exiguis aliquid; proponimus illuc
Ire fatigatas ubi Dædalus exuit alas:
Dum nova canities, dum prima, & recta ſenectus,
Dum ſupereſt Lacheſi quod torqueat, & pedibus me
Porto meis, nullo dextram ſubeunte bacillo.
Cedamus patriâ; vivant Arturius iſtic,
Et Catulus: maneant qui nigra in candida vertunt,

agnoſceretur, ac jucundiùs coleretur numen quod iſtis fontibus præſidet, ſi herba virens lymphis marginem daret, vel ſimplex tophus, qualis ibi natus eſt, nec addita aut inducta eſſent ei marmora, quæ ipſius nativum decus videntur corrumpere. Tunc Umbritius ejuſmodi fere ſermonem habuit: Cùm viris honeſtas artes exercentibus nihil jam ſit loci Romæ, nec ullum ſui laboris fructum ſperare poſſint; res verò mea familiaris hodie anguſtior eſt quàm heri, & eadem licet exigua, cras aliquid tamen deperdet, conſtitui recipere me in eam civitatem, ubi Dædalus alas feſſus depoſuit, dum viridis needum incurva mihi ſenectus eſt, dum incipiunt caneſcere capilli, & adhuc Lacheſis habet aliquid mei ſtaminis trahendum, ipſeque pedibus bellè nitens, carere ſcipione poſſum. Patriâ ſanè diſcedamus: eam obtineant Arturius & Catulus: ibi commorentur qui nigra pro candidis; prava pro rectis, habent: qui lucrum vile ſectantur

20. *Tophum.* Eſt lapis impolitus & eroſus, qui ferme in iis locis, unde ſcatent fontes, cernitur. *Du tuf.*

23. *Here.* Pro, *heri*: vox antiqua.

25. *Dædalus.* Vide. Sat. I, nota 44; Virgil. VI Æneid. verſ. 14.

27. *Lacheſi.* Vide app. c. XI.

29. *Arturius, Catulus.* Homines viliſſimi, qui ad ſummas opes malis artibus provecti erant.

30. *Nigra, &c.* Color albus virtuti & felicitati deſignandæ ſervit: niger, vitio & calamitati.

Queis facile eſt ædem conducere, flumina, portus,
Siccandam eluviem, portandum ad buſta cadaver,
Et præbere caput dominâ venale ſub haſta.
Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ,
Munera nunc edunt, & verſo pollice vulgi

ex re qualibet, nec dubitant in ſe recipere certo pretio conſtituta ædificia reficienda, purganda flumina, colligenda e mercibus per portum invectis. Vectigalia, ſordes e cloacis eluendas, ad rogum efferenda cadavera, & venales ſervos auctione factâ publicè proponendos. Olim iſti patulas fauces locabant in municipiis ad inflandas ibi buccinas, & noti vulgo erant in oppidis, ubi edebantur ludi gladiatorii, in quibus aſſiduè navabant operam. Nunc eadem ipſimet edunt

31. *Ædem.* Ea vox in ſingulari numero ſignificat vulgò *ædificium ſacrum.*

32. *Buſta.* Rogus, propriè eſt lignorum ſtrues ad cremandum cadaver parata: pyra, eadem ſtrues accenſa: Buſtum, eadem flammis uſta & conſumpta.

33. *Sub haſta domina.* In eo loco ubi fiebat auctio, defigebatur humi haſta, ut prætereuntes admoneret. *Dominam* vocat, quia veluti præſidebat auctioni; vel quia dominis ſervos addicebat auctio.

34. *Municipalis.* Municipia vocabantur oppida Italiæ, minora vulgò & ignobiliora, quæ ſuis vivebant legibus, ac jure civitatis gaudebant: quorum proindè cives eadem capere munia, eoſdem gerere magiſtratus, quos ipſi Romani cives poterant.

Arenæ. Amphitheatrum appellabant Latini ædificium rotundum creſcentibus cuneatim, *id eſt*, pluribus in ſummo, paucioribus in imo, ſubſelliis & gradibus, e quibus ſpectabantur gladiatorum vel ferarum certamina. Imo in ſolo, circa quod iſtud ædificium erat extructum, conſperſa erat humus arenâ, quæ ſanguinem occiſorum combiberet, ac verſari raſtris, renovarique poſſet. Hinc ſolum hoc, *Arena*, vocabatur. Sat. II, verſu 102, nota *Arenam.*

36. *Munera.* Sic proprio ſuo & peculiari nomine appellabantur *ludi gladiatorii*: & qui eos dabant, *munerarii* dicebantur.

Verſo pollice, &c. Si gladiatorem ab adverſario victum populus miſeratione captus ſervare cuperet, ac neci victorique ſubducere, voluntatem ſuam ſignificabat, pollicem intra manum premendo: ſi contrà juberet interfici; pollicem a reliquis digitis ſeparatum, invertebat humum.

Quemlibet occidunt populariter : inde reverſi
Conducunt foricas. Et cur non omnia ? cùm ſint
Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit Fortuna jocari.
Quid Romæ faciam ? mentiri neſcio, librum,
Si malus eſt, nequeo laudare, & poſcere : motus
Aſtrorum ignoro : funus promittere patris
Nec volo, nec poſſum : ranarum viſcera numquam
Inſpexi : ferre ad nuptam quæ mittit adulter,
Quæ mandat, norint alii ; me nemo miniſtro
Fur erit : atque ideo nulli comes exeo, tamquam
Mancus, & exſtinctæ corpus non utile dextræ.
Quis nunc diligitur, niſi conſcius, & cui fervens
Æſtuat occultis animus, ſemperque tacendis ;

ſpectacula ſuis impenſis, & populi captantes gratiam, efficiunt ad ejuſdem nutum, & inverſa, ut fit, manu, tollant e medio, quemcumque libuerit : iidem ab edendis ludis digreſſi latrinas purgandas redimunt, neque quidquam eſt tam abjectum, quo non deſcendant : nec mirum, cùm ſint ex eo genere hominum, quos ex infimo loco ad ſummum evehit fortuna per ludum & jocum. Quid artis eſt aut negotii, in quo me exerceam, ſi Romæ ſim ? Artem mentiendi non calleo ; non is ſum qui librum illepidè ſcriptum ornare laudibus poſſim, aut legendum expoſcere : peritus aſtrologiæ non ſum : mortem patris filio eam expetenti vaticinando polliceri nequeo, nec ſi queam, velim. Rubetarum exta non conſideravi, ut ex iis venenum conficerem. Sint alii per me licet, qui ſciant ferre ad fœminam conjugio illigatam adulteri munera & mandata : furibus numquam operam meam & miniſterium locabo : eam ob rem ſolus & incomitatus Româ diſcedo, perinde ac ſi mancus eſſem, & corpus, manibus præciſis, inutile. Quis nunc alicui carus eſt, niſi qui arcana ejus novit ſcelera, quorum cognitione & conſcientiâ cruciatur, dum ipſorum atrocitate perculſus, ea premere ſilentio cogitur, ac nemini audet

versùs, vel circumagebat.

43. *Aſtrorum.* Ex quibus divini & harioli futura prædicebant, ſplendidè mendaces.

44. *Ranarum.* Sat. II, v. 108, eas vocat nigras. Atrum & nigrum, quidquid eſt Inferorum, appellatur. Ranæ autem a Poetis in palude Styge locabantur.

Nil tibi ſe debere putat, nil conferet umquam;
Participem qui te ſecreti fecit honeſti.
Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
Accuſare poteſt. Tanti tibi non ſit opaci
Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum,
Ut ſomno careas, ponendaque præmia ſumas
Triſtis, & a magno ſemper timearis amico.
Quæ nunc divitibus gens acceptiſſima noſtris;
Et quos præcipuè fugiam, properabo fateri;
Nec pudor obſtabit. Non poſſum ferre, Quirites,
Græcam urbem, quamvis quota portio fæcis Achææ?
Jampridem Syrus in Tyberim defluxit Orontes,

aperire. Nullo beneficio ſe tibi obligatum credit, nec ullo te viciſſim ille obſtringet, qui te honeſti arcani conſcium eſſe voluerit, quippe nihil admodum metuens, ne illud prodas. Verres hunc impensè diliget a quo, cùm libuerit, poteſt in jus vocari. Tu verò, ſi ſapis, ne propoſito quidem omni auro quod arenis ſuis mixtum in mare devolvit Tagus, cupies divitum & potentium arcana cognoſcere, quorum conſcientia tibi ſomnos adimat, teque perpetuo mœrore angat, ac metu inſidiarum amici nobilis ſemper timentis, ne arcanum retegas: neque accipies ab eo munera; quæ tibi fortaſſe cum vita ſit erepturus. Ego verò dicam breviter quinam homines a Romanis locupletibus præcipuo habeantur in honore ac pretio, & propter quos præſertim Româ diſcedam, nec pudore, quominus vera dicam, deterrebor. O Quirites, urbem Græculis refertam, ac totam pænè Græcam, pati nequeo. Quamquam fallor qui Græculis plenam eſſe Romam dixerim, illi homines deſpicatiſſimi minima ſunt pars exterorum, qui Romam quotidie confluunt. Jamdudum Orontes videtur undas ſuas Tiberi admiſcuiſſe, & Romam invexiſſe Syrorum ſermonem, mores, tibicines

53. *Verri.* Satir. II, v. 15, nota 15.

55. *Tagi.* Tagus, gall. *le Tage*, fluvius Hiſpaniæ, aureas arenas dictus volvere.

60. *Quirites.* Id eſt Romani.

61. *Achææ.* Achaïa pars Græciæ fuit in Peloponneſo; in ea Corinthus, Argos, &c.

62. *Tyberim.* Alluit Romam.

Orontes. Anthiochiam, principem Syriæ urbem, præterfluebat.

Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana vexit.
Ite, quibus grata eſt pictâ lupa barbara mitrâ.
Ruſticus ille tuus ſumit trechedipna, Quirine,
Et ceromatico fert niceteria collo.
Hic altâ Sicyone, aſt hic Amidone relictâ,
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut Alabandis,

obliquis chordis uti ſolitos, cum uſitatis in Syria tympanis. Non vos pudet, o Romani, barbaras meretrices picturatis indutas mitris, adamare? Nec tu, Romule, indignè fers, tuos illos Romanos agreſtes, & deliciarum olim iſtarum rudes, ornamenta geſtare quibus victores in Græcorum ſacris certaminibus donantur, & appenſa e collo ceromate delibuto præmia victoriæ, quam in iſtis exercitationibus ludicris reportarunt, oſtentare; interim dum Græci longè conſultiores, alius profectus Sicyone, alius Amydone, hic ex Andro inſula, ille ab urbe Samo, aut Trallibus, Ala-

65. *Mitra.* Ornamentum eſt capitis ac tegmen.

66. *Trechedipna.* Vocem hanc eruditè, ut omnia, Voſſius explicat Lib. I de vitiis ſermonis, cap. 29, docetque ornamenta quædam fuiſſe, torques, bullas, aut monilia, dari ſolita victoribus ſacrorum in Græcia certaminum, nempe Olympiorum, Pythiorum, &c. quibus illi ſacri victores (Hieronicas Græci vocabant) inſigniti admittebantur ad ſacrum & commune epulum, annonam accipiebant ex publico, &c. Porro trechedipna Græca vox eſt, e duabus compoſita, τρέχω *curro*, & δεῖπνον *cœna.*

Quirine. Romuli nomen.

67. *Ceromatico.* Uncto ceromate. Eſt autem cerôma, cera oleo macerata & ſubacta, quâ utebantur Athletæ ad cutem lævigandam & durandam.

Niceteria. Νίκη, *victoria*; νικητήριον, *præmium*, *victoriæ.*

68. *Sicyone.* Sicyon, urbs vetuſta & nobilis in Peloponneſo, non procul Coryntho, olim Ægialus dicta.

Amydone. Amydon, civitas Pæoniæ, ſeu Emathiæ, in Macedonia.

69. *Andro.* Andros eſt inſula maris Ægei, una Cycladum.

Samo. Samos eſt inſula maris Ægei, adjacens Ioniæ, e regione Epheſi, Junoni ſacra. Altera eſt ejuſdem nominis, e regione Epiri, non procul a ſinu Ambracio, quæ appellatur etiam *Samo*, & *Cephalenia.*

Trallibus. Tralles, Tral-

Eſquilias, dictumque petunt a vimine collem;
Viſcera magnarum domuum, dominique futuri.
Ingenium velox, audacia perdita, ſermo
Promptus, & Iſæo torrentior? Ede quid illum
Eſſe putes? quemvis hominem ſecum attulit ad nos:
Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
Augur, ſchœnobates, medicus, magus: omnia novit
Græculus eſuriens, in cœlum juſſeris, ibit.

bandiſve, Romam veniunt, ut illi clariſſimarum & ditiſſimarum familiarum arbitri & domini ſint. Unum aliquem ex illis inſpice, videbis hominem ingenii peracris, projectæ audaciæ, ſermonis expediti, ac volubilis, cui certare priſcus ille Iſæus, torrentis in morem verba devolvens, nequeat. Age, quid hominis illum eſſe, aut cujus artis peritum arbitraris? Unus omnium inſtar eſt; omnes omnium artium profeſſores in ſe complexos habet: Grammaticus eſt, rhetor, geometra, pictor, unctor, augur, funambulus, medicus & magus: verbo dicam, inops & famelicus Græculus, nihil neſcit, nihil non poteſt: in ipſum, ſi jubebis, cælum evolabit. Et verò ille Dædalus, qui, aptatis ſibi pennis,

lium: urbs Cariæ, ſeu Lydiæ, in Aſia minori.

Alabandis. Alabanda urbs Lydiæ, in Aſia minori.

70. *Eſquilias.* Eſquiliæ, ſive Exquiliæ, nomen eſt unius e ſeptem Romæ colliculis. A rege Tullo Hoſtilio urbi adjectus fuit & ſeptus excubiis, a quibus detorta paulifper voce, nomen invenit.

Dictum a vimine collem. Septem montes ſive tumuli & loca editiora fuerunt Romæ: Aventinus, Capitolinus ſive Tarpeius, Cælius, Eſquilinus, Palatinus, Quirinalis, demum Viminalis, a vimine, ſeu ſalicibus ibi conſitis, dictus: jacet inter collem Quirinalem a Septentrione; & Eſquilinum, a meridie, porrigiturque ad ipſa urbis mœnia.

73. *Iſæo.* Fuit Iſæus orator Græcus, præceptor Demoſthenis. Itemque alius, Trajani tempore, eloquentiſſimus.

75. *Aliptes.* Unctor, ἀλείπτης, ab ἀλείφω *ungo.* Ita vocabatur ſeu qui palæſtritas oleo & ceromate inungebat antequam luctarentur; ſeu cui cura erat in publicis balneis, egreſſos balneo, ungendi, abſtergendi, &c.

76. *Augur.* Qui ex avium garritu & cantu, volatu, vel paſtu, prædicit futura.

Schœnobates. Gall. *Danſeur de corde.*

Ad

Ad ſummam non Maurus erat, nec Sarmata, nec Thrax,
Qui ſumpſit pennas, mediis ſed natus Athenis.
Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit? fultuſque toro meliore recumbet
Advectus Romam, quo pruna, & coctona vento?
Uſque adeo nihil eſt, quod noſtra infantia cœlum
Hauſit Aventini baccâ nutrita Sabinâ;

iter avibus ſolis pervium invenit, non erat ortus in Mauritania, non in Sarmatia aut Thracia; ſed ipſis Athenis, in urbe totius Græciæ primaria. Ego hujuſmodi homines purpurâ, inſtar principum, indutos non fugiam? Patiar ut mecum ad obſignandum teſtamentum vocati, priore loco ſignum apponant ſuum? Vile mancipium, cum prunis & ficubus unâ eâdemque navi Romam deportatum, accumbet mecum ad menſam in toro elegantiore & nobiliore? Nihilne tandem eſt, ac nihili faciendum, quòd Romæ nati, quòd educati cibis Italicis ſumus? Præter illas autem, quas modò me-

78. *Maurus.* Mauri partem occidentalem Africæ obtinent.

Sarmata. De Sarmatis dictum, Sat. II, nota 1.

Thrax. Thraces Europæ populi ſunt, ſuprà Macedoniam.

Athenis. Athenæ civitas Græciæ primaria, in Attica, e regione Eubœæ inſulæ.

79. *Qui ſumpſit pennas.* Dædalus, Sat. I, nota 44.

80. *Conchylia.* Conchylium eſt piſcis quilibet conchâ tectus: propriè illum ſignificat, cujus e ſucco fit purpura, qui murex etiam appellatur: unde conchylium pro *ipſa purpura*, & *veſte purpurea*, ponitur.

81. *Fultus toro.* Circa menſam erant diſpoſiti lectuli, vulgò tres; quibus in ſingulis tres accumbebant convivæ, caput ſiniſtro cubito fulti, & paululum erecti.

82. *Coctona*, ſeu Cottona, ſunt ficus quædam, ſed minores, natæ in Syria: ubi Damaſcus, *Damas*, qua ex urbe pruna laudatiſſima in Europam hodieque devehuntur. Ex eadem porrò Syria multa mancipia Romam tunc tranſmitti ſolebant.

84. *Aventini.* Suprà p. 48, nota *Dictum*, &c. Nunc vocatur *Monte di ſanta Sabina*, ob ædem D. Sabinæ ibi poſitam.

Baccâ. Ita vocatur fructus quilibet minor pomo, ut ſunt ceraſa, oleæ, &c. apud Sabinos autem, Italiæ populos, oleæ naſcebantur eximiæ.

Quid? quòd adulandi gens prudentiſſima, laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul a tellure tenentis?
Hæc eadem licet & nobis laudare; ſed illis
Creditur. An melior cùm Thaïda ſuſtinet, aut cùm
Uxorem Comœdus agit, vel Dorida ſolers?
Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illic
Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hæmo.
Natio comœda eſt. Rides? majore cachinno
Concutitur: flet, ſi lacrymas conſpexit amici,
Nec dolet. Igniculum brumæ ſi tempore poſcas,
Accipit endromidem: Si dixeris, Æſtuo, ſudat.

moravi, Græcorum artes, iidem ſunt ad omnem adulationem ſolertiſſimi. Amicum licèt imperitum, tanquam eloquentiſſimum laudabunt; licèt ore deformem, pulcherrimum appellabunt: macrum & procero ac imbecilli collo, cum Herculis Antæum ſublimè attollentis faucibus comparabunt. Neque inter nos non reperiuntur etiam adulatores, qui ad hunc modum bene multa in amicis laudent, ſed ſpretis nobis, Græci placent, Græci audiuntur. Huc accedit quod hiſtriones præſtantiſſimi ſunt. Ecquis comœdiarum actor ſuas meliùs partes ſuſtinet, cùm Thaïdis in theatro, cùm matronæ, cùm Doridis perſonam agit, quàm quilibet Græculus? Fac in eamdem ſcenam illum prodire cum celeberrimis Romanis actoribus, Antiocho, Stratocle, Demetrio, Hæmo, omnium ſpectatorum plauſus & admirationem unus præ iſtis auferet. Tota Græcorum gens ad comœdiam & hiſtrioniam eſt facta & nata. Ridet aliquis, erumpunt in cachinnos: lacrymatur, fundunt ipſi lacrymas ubertim, licèt nullo dolore vero tangantur: ſi per hyemem foculum poſcas leniendo frigori, continuò veſtem villoſam, quaſi algeant, induunt: ſi te æſtuare per æſtatem dixeris, ipſi ſe totos ſudare dejerant. Fateor, longè

87. *Longum collum.* Qui ſunt oblongo collo, minùs robuſti ac validi feruntur eſſe.

88. *Herculis.* Vide append. c. xv.

90. *Thaïda.* Thaïs nomen ſolitum tribui ſcenicis ſcortis.

91. *Dorida.* Doris, Oceani Thetyoſque filia, Dea marina, uxor Nerei.

94. *Comœda.* Comœdus vocatur ſcriptor vel actor comœdiæ.

97. *Endromidem.* Endro-

Non ſumus ergo pares : melior qui ſemper, & omni
Nocte dieque poteſt alienum ſumere vultum ;
Horum ſi nihil eſt, aulam reſupinat amici :
Scire volunt ſecreta domûs, atque inde timeri.
Et quoniam cœpit Græcorum mentio, tranſi
Gymnaſia, atque audi facinus majoris abollæ.
Stoïcus occidit Baream, delator amicum,
Diſcipulumque ſenex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapſa eſt penna caballi.

ſum illis impar, eadem præſtare non poſſum ; vincunt qui omni & loco & tempore, noctu, interdiu alieno ex vultu fingere ſuum norunt. Quòd ſi nullam ejuſmodi adulationum materiam reperiunt, ad alias artes ſe conferunt. Amicorum domum omnem ſuſque deque vertunt, omnia excutiunt : rimantur familiæ arcana, ut timeantur, velut eorum conſcii. Et quoniam cœpimus de Græcis dicere, omittamus leviora flagitia, quæ ſolent ab eorum nonnullis tamquam tyronibus & in hac ſcelerum palæſtra nondum exercitatiſſimis admitti. En dignum Græco emerito facinus : Publius Egnatius, Philoſophus Stoïcus, educatus in ea urbe quam Cidnus præterfluit, ad quem Pegaſus olim delapſus unam e talaribus pennis amiſit : Stoïcus, inquam, iſte, ſenex perfidus, falſo teſtimonio Baream Soranum amicum ſuum, quo

mis, erat veſtis craſſiore & viliore filo texta, quâ utebantur in ſtadio & Gymnaſio poſt curſum & ludum, ne perfrigeſcerent.

100. *Reſupinat.* Invertit, mutat, rimando & ſcrutando.

103. *Gymnaſia.* Γυμνάσιον Græcis eſt locus, ubi corpora exercentur, ubi docentur tyrones luctationem, & varias id genus exercitationes.

Abolla. Eſt abolla veſtis oblonga, philoſophorum propria, nonnumquam a militibus uſurpata.

104. *Stoïcus.* Satira II, nota 40. per iſtum autem delatorem Stoïcum, intelligit Pub. Egnatium, qui Baream Soranum amicum ſuum apud Neronem accuſavit, quòd in detegenda conjuratione Piſoniana parum fideliter ac ſtrenuè ſe geſſiſſet. Quo teſtimonio Barea oppreſſus, mori demum eſt juſſus.

Delator. Satir. I, verſ. 31.

105. *Ripa, &c.* Deſignat Pub. Egnatii patriam, & eum Tarſenſem fuiſſe dicit. Eſt autem Tarſus, urbs Ciliciæ in Aſia minori.

106. *Caballi.* Equi : Pegaſi videlicet, qui vocatur Gorgoneus, quia ex Meduſæ, unius e Gorgonibus a

Non eſt Romano cuiquam locus hîc, ubi regnat
Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erimanthus,
Qui gentis vitio, numquam partitur amicum;
Solus habet. Nam cùm facilem ſtillavit in aurem
Exiguum de naturæ patriæque veneno,
Limine ſummoveor: perierunt tempora longi
Servitii: nuſquam minor eſt jactura clientis.
Quod porrò officium (ne nobis blandiar) aut quod
Pauperis hîc meritum; ſi curet nocte togatus,
Currere, cùm Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubeat dudum vigilantibus orbis,
Ne prior Albinam, aut Modiam collega ſalutet:

præceptore uſus erat, oppreſſit. Nihil eſt homini Romano loci in ea domo, in qua dominatur aliquis Protogenes, aut Diphilus, aut Erimanthus, qui (eſt ea Græcorum omnium indoles & vitium) numquam admittit ſocium in amicitia patroni divitis; eâ frui vult ſolus. Hujus in aures credulas, ubi ſemel nonnihil demiſit de calumniis & criminationibus, quas artes ut virus ab indole & a patria acceptum hauſit, pellor ædibus, nec mihi quidquam prodeſt, quod multos annos in obſequio, ac ſervitute potiùs moleſtiſſima conſumpſerim: nuſquam gentium in levioris damni loco ponitur clientis jactura, quàm Romæ. Quamquam (nolo enim civium tenuiorum quorum e numero ſum, officia erga potentiores nimiùm venditare) quid eſt admodum in quo de patronis bene meriti pauperes eſſe videantur, etſi de nocte ſurgant, ac togam induere feſtinent, ad eos mane ſalutandos, cùm ipſi Prætores urgeant lictores ſuos, ac jubeant accelerare, ad ſalutem ſummo mane dicendam divitibus viduis quibus nulli ſunt liberi, & quas jamdiu experrectas eſſe ac vigilare audiunt, ne quiſpiam ipſorum collega Albiam & Modiam prior ſalutet? cùm ingenuorum

Perſeo interfecto, ſanguine fuit procreatus, cum alis, quibus confeſtim evolavit in montem Heliconem.

113. *Clientis.* Sat. I, verſu 117.

115. *Togatus.* Clientes togam induebant cùm patronos ſalutatum irent. Erat illa veſtis honeſtior & amplior, tunicæ imponi ſolita.

116. *Prætor.* Sex lictores cum faſcibus Prætorem antecedebant, quoties per urbem incedebat; duodecim verò, Conſulem.

118. *Collega.* Alius quiſpiam Prætor.

Divitis hic ſervi claudit latus ingenuorum
Filius ; alter enim quantum in legione Tribuni
Accipiunt, donat Calvinæ, vel Catienæ.
Da teſtem Romæ tam ſanctum, quàm fuit hoſpes
Numinis Idæi : procedat vel Numa, vel qui
Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam.
Protinus ad cenſum ; de moribus ultima fiet
Quæſtiŏ : quot paſcit ſervos, quot poſſidet agri
Jugera, quàm multa, magnâque paropſide cœnat.
Quantum quiſque ſua nummorum ſervat in arca,

filii nonnulli comitentur per urbem, honoris causâ, locupletes patronos, olim ſervos & viliſſima mancipia : ſcilicet redacti ad egeſtatem & exhauſti opibus, quas eorum aliqui profundunt in meretrices Calvinam & Catienam, quibus largiuntur tantum pecuniæ, quantum Tribunis militaribus pro ſtipendio dari ſolet. Fac eſſe aliquem Romæ teſtem æquè pium & probum, ac Scipionem illum Naſicam, qui matrem Deorum e Phrygia deportatam hoſpitio excepit : prodeat in jus, teſtimonii dicendi causâ, Numa Pompilius, vel Lucius Metellus, qui ex æde Veſtæ ſubito incendio correptâ Palladium ſubduxit ac ſervavit, ſtatim quæretur quis ſit illius cenſus, quos alat domi ſervos, quàm multa magnaque prædia poſſideat, quàm lautè opſonetur. Ultimo demum loco de illius probitate ac moribus aliquis percontabitur. Quantas quiſque opes habet, tantum illi creditur.

119. *Claudit latus.* Claudere latus, tegere latus, *eſt* deducere aliquem honoris causâ per urbem, eique locum viæ ſuperiorem & honoratiorem tribuere.

122. *Teſtem.* In teſtibus maximè quæritur probitas.

Hoſpes, &c. Scipio Naſica, a Senatu vir optimus cùm judicatus eſſet, ſtatuam Numinis Idæi, i. e. Cibeles quæ in Ida colebatur, advectam e Phrygia ; hoſpitio excepit, ac domi ſuæ habuit, donec illi templum extrueretur, quod ipſe quidem deſignavit, Metellus poſtea inchoavit, Auguſtus perfecit. Fuerat quippe reſponſum ut hæc ſtatua reciperetur ab eo qui vir optimus eſſet.

123. *Vel qui, &c.* Cùm ædes Veſtæ deflagraſſet, Luc. Cæcilius Metellus e mediis ignibus Minervæ ſtatuam quod Palladium vocabant, ſuſtulit, oculis igne amiſſis.

125. *Cenſum.* Modus eſt pecuniæ, quam quiſque ex annuis agrorum, aliarumve rerum fructibus, redigit.

127. *Paropſide.* Patinâ, vaſe, quo inferuntur cibi.

Tantum habet & fidei: jures licet & Samothracum,
Et noſtrorum aras, contemnere fulmina pauper
Creditur, atque Deos, Dîs ignoſcentibus ipſis.
Quid, quod materiam præbet cauſaſque jocorum
Omnibus hic idem, ſi fœda & ſciſſa lacerna,
Si toga ſordidula eſt, & ruptâ calceus alter
Pelle patet, vel ſi conſuto vulnere craſſum
Atque recens linum oſtendit non una cicatrix?
Nil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quàm quod ridiculos homines facit. Exeat, inquit,
Si pudor eſt, & de pulvino ſurgat equeſtri,
Cujus res legi non ſufficit, & ſedeant hîc

Quamvis pauper aliquid affirmet juratus per Deos veteres Trojanorum e Samothracia olim arceſſitos, & recentiores Deos Romanorum, falſum tamen jurare exiſtimatur, neque fulmina pertimeſcere, ac ipſos etiam ſpernere Deos, idque bonâ ipſorum veniâ. Huc accedit quod idem propoſitus videtur eſſe omnibus ad ludibrium & jocos, ſi lacernam gerat obſoletam aut ſectam, ſi togam parum comptam, ſi alterum e calceis hiante corio pertuſum, aut pingui ac recenti lino ma'è conſutum variis in locis. Hoc unum eſt videlicet miſeræ paupertatis vel maximum incommodum, quòd homines opportunos aliorum ſannis & riſui faciat. *Audis illum qui ſuas ſingulis in theatro ſedes aſſignat, quibus verbis pauperem equitem ejiciat? Faceſſat, inquit, &, ſi quo pudore tangitur, in ſedilibus equitum ne confidat, qui non habet cenſum a lege conſtitutum. In iſtis*

129. *Samothracum.* Samothracia inſula eſt maris Ægei, Thraciæ adjacens. In eam Dardanus ex Italia fugiens, Deorum qui ibi colebantur peregrinas religiones in Phrygiam invexit, unde in Italiam ab Ænea ſunt allatæ.

130. *Noſtrorum.* Verbi gratiâ, Martis, Quirini, & aliorum, qui Romæ præcipuè colebantur.

131. *Cicatrix.* Foramen calcei ſartum & conſutum.

139. *Pulvino.* Pulvinus plumâ vel tomento fartus ſedili inſternitur.

140. *Legi.* Anno U.C. 685 Luc. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulit, ne cui liceret ſedere in 14 primis poſt Orcheſtram gradibus, niſi cenſum equeſtrem haberet, id eſt, 400 ſeſtertia (vide Sat. I, verſu 91, verbo *Quadringenta.*) Inter ſedes igitur aſſignatas ſpectatoribus in amphitheatro, primæ Se-

Lenonum pueri quocumque in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius inter
Pinnirapi cultos juvenes, juveneſque laniſtæ:
Sic libitum vano, qui nos diſtinxit, Othoni.
Quis gener hic placuit cenſu minor, atque puellæ
Sarcinulis impar? quis pauper ſcribitur heres?
Quando in conſilio eſt Ædilibus? agmine facto
Debuerant olim tenues migraſſe Quirites.

primis ordinibus ſpectent lenonum filii, quocumque ſint in lupanari geniti: in iiſdem applaudat ſtrenuis gladiatoribus, filius præconis alicujus, ſedens inter lautos & elegantes retiarii liberos, aut liberos alicujus gladiatorum magiſtri. Sic nempe viſum Othoni vaniſſimo, qui ſpectatores alios ab aliis ſecrevit, cùm antea promiſcuè ſpectaremus. Quem generum parentes eligunt, qui minores quàm puella fortunas habeat? Quis pauperem teſtamento heredem inſtituit? Quandonam in conſilium ab Ædilibus admittitur? Feciſſet ſapienter ac probè Romana plebs, cùm divitum impotentiam fugiens, unum in agmen collecta olim urbe ceſſit, ſi, numquam Romam reditura, in alias terras

natoribus deſtinatæ erant, & hic locus Orcheſtra dicebatur. Quatuordecim inde retro gradus, Equitibus, reliqua ſedilia populus occupabat.

143. *Pinnirapi.* Pinnirapus, exponitur, *qui pinnam rapit*, ſignificatque *alterum e gladiatoribus qui* retiarius *dicebatur*, (vide Sat. II, nota 101.)

Laniſtæ. Sic vocabatur *gladiatorum magiſter*; qui eorum magnam interdum familiam alebat, docebat, ad munera edenda vendebat.

144. *Othoni.* Suprà p. 54, v. 140, nota *Legi.*

140. *Ædilibus.* Ædiles magiſtratus erant Romani. Alii *Plebis* dicebantur, quorum munus erat fœneratores coercere, ædificia ſive publica, ſive privata, ut munda eſſent atque integra, curare. Alii *Curules*, quorum fuit ludos ſacros & ſolennes inſtituere; theatra, ſtadia, fora, mœnia reficere & exornare. Alii denique *Cereales*, qui rei frumentariæ præerant.

148. *Debuerant olim*, &c. Anno Romæ conditæ 261, cùm ob creditorum impotentiam ac fœnebre malum plebs trans Anienem in montem ſacrum ſeceſſiſſet, ſeque redituram negaret, Menenii Agrippæ oratione reconciliata patriciis, rediit in urbem, impetrato priùs magiſtratu qui plebis commoda contra nobilium violentiam tueretur. Is Tribunus plebis appellatus eſt. Florus, Lib. I, cap. 23.

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi. Sed Romæ durior illis
Conatus : magno hoſpitium miſerabile, magno
Servorum ventres, & frugi cœnula magno.
Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
Tranſlatus ſubitò ad Marſos, menſamque Sabellam,
Contentuſque illic Veneto, duroque cucullo.
Pars magna Italiæ eſt (ſi verum admittimus) in qua
Nemo togam ſumit niſi mortuus. Ipſa dierum
Feſtorum herboſo colitur ſi quando theatro
Majeſtas, tandemque redit ad pulpita notum

demigraſſet. Quibus exigua res familiaris eſt, licèt eximiis dotibus præditi ſint, illi e tenebris & humilitate vulgi ad honorum lucem & hominum famam ægrè aſſurgunt. *Idque illis conantibus Romæ, quàm alibi uſpiam, difficilius eſt : magno enim pretio conſtat domus conductitia, eaque anguſta & inornata, magno ſervi alendi, magno frugalis ac jejuna menſa. Adde quod turpe putant uti vaſis fictilibus. Quod probroſum tamen eſſe non cenſuit ille Curius ab Roma repentè ad bellum Marſis & Samnitibus inferendum vocatus, quorum in regione parcè ac duriter veſcebatur, & caput tegebat cucullo cærulei coloris & craſſi fili. Multò commodiùs profectò & minoribus impenſis, quàm Romæ vivitur in magna Italiæ parte, ubi nemo togâ induitur, ſi verum fateri volumus, niſi cùm obitâ morte ad rogum effertur. Quòd ſi ad celebrandos paulò magnificentiùs dies feſtos, extruitur aliquando theatrum e cèſpite, in quo aliqua obſoleta fabula cum vetuſtis cantilenis, recurrente*

154. *Marſos.* Marſi Italiam incolebant prope Sabinos. De Curio, dictum Sat. II, nota 3.

155. *Veneto.* Color venetus eſt ſimilis marinis fluctibus, nempe cœruleus, ſive glaucus.

Cucullo. Eſt cucullus capitis tegmen plebeium.

157. *Togam.* Suprà p. 52, verſu 115, verbo *Togatus.* Et Sat. II, verſu 45, verbo *Togam.*

Niſi mortuus. Mortui efferebantur quàm ornatiſſimè veſtiti.

158. *Theatro.* Nihil differebat theatrum ab amphitheatro (de quo dixi ſuprà p. 44, nota *Arenæ*) niſi quod hoc omni ex parte clauſum eſſet, illud dimidiâ tantùm : itaque amphitheatrum circuli oblongi vulgò formam referebat, theatrum verò hemycicli, e regione cujus ſtructa erat ſcena, & locus editior in

Exodium, cùm perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans:
Æquales habitus illic, ſimilemque videbis
Orcheſtram, & populum: clari velamen honoris,
Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.
Hîc ultra vires habitus nitor: hîc aliquid plus,
Quàm ſatis eſt; interdum alienâ ſumitur arcâ.
Commune id vitium eſt: hîc vivimus ambitioſâ
Paupertate omnes. Quid te moror? *Omnia Romæ*
Cum pretio. Quid das, ut Coſſum aliquando ſalutes?
Ut te reſpiciat clauſo Vejento labello?
Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:

demum anno, exhibetur ex editiore loco, perſonæque larvis pallidis & rictu diducto hiantibus indutæ, metum puerulis agreſtibus in matrum gremio ſedentibus incutiunt: tunc eâdem induti veſte omnes ſpectant, neque ullum inter primores oppidi & plebem ipſam, diſcrimen videas: ſolis Ædilibus pro inſigni ornatu & honoris ſui munerisque nota, ſunt tunicæ albæ. At Romæ lautior vulgò & ſplendidior eſt veſtis, quàm cujuſque fortunæ ferant. Ad immodicos illos ſumptus faciendos contrahitur æs alienum, quod nimis multi factitant; dumque nemo pauper non ſit, nemo non ambit videri lautus & locuples. Quid plura? Nihil Romæ ſine pecunia ſumptibuſque magnis fit. *Vis admitti ad Coſſum ſalutandum, quid eam ob rem dabis? Quid, ut Vejentonem videas, qui te compreſſis labiis tantùm reſpiciet, non alloquetur aut viciſſim ſalutabit? Eſt qui barbam primam ſervi carioris, eſt qui capillos ejuſdem ton-*

quem prodibant actores: & quem noſter verſu ſequenti vocat pulpitum.

160. *Exodium.* Carmen quoddam ridiculum, ac turpiculum, quod recitabant mimi, ſeu exodiarii, cum geſtibus ſolutioribus, poſt ἐξόδιον, id eſt, *egreſſum* actorum e theatro.

163. *Orcheſtram.* Explicui vocem hanc ſuprà v. 140, verbo *Legi.*

164. *Tunicæ.* Tunica veſtis erat interior, vulgò ſine manicis, eaque arcta & curta.

Ædilibus. Ædilium meminit, quia erat illorum muneris ut ludi ſacri & ſolennes rite ac ſtatis temporibus ederentur. Suprà verſu 147.

171. *Metit barbam.* Feſtus ille dies habebatur, quo primùm raderent barbam, & capillos tonderent, quos ferè cuipiam Deo conſecrabant.

Plena domus libis venalibus : Accipe , & iſtud
Fermentum tibi habe. Præſtare tributa clientes
Cogimur , & cultis augere peculia ſervis.
Quis timet , aut timuit gelida Præneſte ruinam ?
Aut poſitis nemoroſa inter juga Volſiniis , aut
Simplicibus Gabiis , aut proni Tiburis arce ?
Nos urbem colimus tenui tibicine fultam
Magnâ parte ſui : nam ſi labentibus obſtat
Villicus , & veteris rimæ contexit hiatum ,

deri jubeat , ſtatim clientes eam in domum comportant placentas & liba , quæ ille ſervus deinde vendat ? Ita (quod meritò bilem tibi & ſtomachum moveat ,) cogimur miſeri clientes patronorum ſervis elegantioribus tributa quodammodo pendere , & eorum augere loculos ac marſupia. Quid quod in aliis Italiæ urbibus multò commodiùs habitatur ac tutiùs , quàm Romæ. Quis umquam timuit ne ruerent ædes in urbe Præneſtina gelido in colle ſita ? aut Volſiniis , in juge montis quém veſtiunt ſylvæ collocatis aut Gabiis , quorum incolæ dolo & inſidiis Tarquinii fuerunt olim propter ſimplicitatem decepti , aut Tibure quod in clivo eſt extructum ? Nos in urbe domos habitamus levibus fulcris, maximâ ſui parte ſuſtentatas , quas ſi oppoſito tigno firmavit villicus , ne penitus corruant ; ſi earum hiantes

173. *Fermentum.* Transfertur ea vox aliquando ad ſignificandam iracundiam , quâ intumeſcunt præcordia , & velut aceſcunt.

174. *Peculia.* Vocatur peculium illa pecunia peculiaris & propria ſervi, quæ extra domini jus & poteſtatem eſt.

175. *Præneſte.* Urbs Latii , nunc *Paleſtrina.*

176. *Volſiniis.* Urbs antiqua Etruriæ fuit. Hodie *Bolſena* vocatur.

177. *Simplicibus.* Sic urbem Gabios appellat , quia ejus cives , cùm a Tarquinio Superbo vinci armis & virtute non poſſent , dolis decepti ſunt , ac nimis facilè crediderunt Sexto , Tarquinii filio , ad ipſos confugienti , quaſi patris impotentiam & crudelitatem ferre non valeret ; is enim primoribus civitatis partim cæſis , partim pulſis , ad extremum ipſam urbem patri tradidit.

Gabiis. Gabii , olim Latii urbs , in via Præneſtina.

Tiburis. Tibur oppidum eſt Latii , nunc *Tivoli* , ad decimum ab urbe lapidem , in colle ſitum.

178. *Tibicina.* In ædificiis tibicines appellantur *fulcra ;* & *tigna* quibus paries vitioſus ſuſtentatur , *étançon , étaie.*

180. *Villicus.* Rure advo-

Securos pendente jubet dormire ruinâ.
Vivendum eſt illic, ubi nulla incendia, nulli
Nocte metus. Jam poſcit aquam, jam frivola transfert
Ucalegon; tabulata tibi jam tertia fumant.
Tu neſcis: nam ſi gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit, quem tegula ſola tuetur
A pluvia; molles ubi reddunt ova columbæ.
Lectus erat Codro Proculâ minor, urceoli ſex,
Ornamentum abaci; necnon & parvulus infra
Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron;

pridem rimas & vitia, obduxit levi aliquo tectorio, ſatis hoc eſſe putat ad noſtram ſecuritatem, noſque dormire in utramque aurem jubet, quamvis ruinæ periculum præſentiſſimum impendeat. Præſtat illic vivere, ubi nulla incendia timeantur, quæ tam gravem & juſtum pauperibus metum ac damnum afferunt Romæ: ubi ſi ardet domus aliqua, cùm vicini trepidantes aquam poſcunt ac ſupellectilem aliò transferunt, ſenſim pervenit ad tertiam contignationem flamma, ignaro ac neſciente te inquilino paupere; quia in ſumma & remotiſſima ædium parte degis, prope tegulas & nidulos columbarum: ignis ab imis ſcalis occœpit, in te deſinet. Codrus nihil ſupellectilis habebat præter lectulum, eumque ſuâ uxore Procula breviorem, ſex vaſcula, quibus ornatus erat ejus abacus e ligno vili confectus, infra quem Cantharus viſebatur & ſtatua Chironis

catus ut tigna ferat, quibus domus fulciatur. Villici etiam dicebantur *qui cœnacula elocabant, mercedeſque pro iis exigebant*, quæ cura ſervis quibuſdam urbanis mandabatur, ut patet ex Epig. 29, Martialis, Lib. XII. Quidam ita legunt iſtos verſus: *Nam ſi labentibus obſtat villicus* (nempe admoto tibicine impedit ne labantur) *& veteris rimæ cùm texit hiatum, ſecuros*, &c. id eſt; poſtquam occultavit potiùs, quàm ſuſtulit vitium rimoſi parietis, illud tegens arenâ vel luto, tunc nos jùbet ſecuros eſſe.

183. *Frivola*. Sunt vaſa fictilia, & viliora: ſcruta.

184. *Ucalegon*. Civis quilibet vicinus domui deflagranti. Reſpexit Juvenalis ad verſum Virgil. II Æneid. *Jam proximus ardet Ucalegon.*

188. *Codro*. Poëtæ ignobili; cujus mentionem facit prima Satira, verſu 2.

190. *Cantharus*. Vas potorium. *Chiron*. Centaurus

Jamque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos;
Et divina opici rodebant carmina mures.
Nli habuit Codrus : quis enim negat? Et tamen illud
Perdidit infelix totum nihil : ultimus autem
Ærumnæ cumulus, quod nudum, & fruſta rogantem
Nemo cibo, nemo hoſpitio, tectoque juvabit.
Si magna Arcturî cecidit domus : horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia Prætor :
Tunc gemimus caſus urbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhuc, & jam accurrit qui marmora donet,
Conferat impenſas. Hic nuda, & candida ſigna,
Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti,

ſub eodem vili abaco jacentis. Detrita vetuſtate arcula cuſtodiebat Græcos quoſdam libellos, in quibus carmina divinitùs ſcripta indocti mures arrodebant. Hæc omnia nullius profectò pretii, ac nihil potiùs erant; nemo id negat: hoc tamen nihil incendio miſer amiſit, accedetque ad miſeriæ cumulum, quod eum egentem & panis fruſtula corrogantem nemo recreabit dato cibo, nemo hoſpitio vel menſâ accipiet. Si Arcturii ſuperba domus collapſa eſt, matronæ dolorem vultu ſqualido, veſtibuſque præ ſe ferunt: primores urbis nigro colore veſtiuntur, ut in publico luctu: Prætor cauſas dictâ die judicandas in aliud tempus rejicit. Tunc deploramus varios urbis populoſæ caſus, & ignem ac incendia deteſtamur. Nondum domus Arcturii tota deflagravit, ecce tibi adeſt qui marmor ad eam reficiendam donet, qui ſumptus ſe facturum ſpondeat, alius ſtatuas e puro & candido marmore, alius opus aliquod eximium ab Euphranore aut Polycleto confectum, alius priſca orna-

Achillis magiſter, arte medicinæ præſtans : navigavit cum Argonautis in Colchidem. Ad eum in monte Pelio cùm veniſſet Hercules ferens ſagittas Hydræ Lernææ ſanguine adhuc imbutas, accidit ut una in pedem nudum Chironis decideret, quo ille vulnere diu cruciatus, Deorum miſeratione in cœlum tranſlatus eſt, ubi inter ſigna numeratur.

192. *Opici.* Opici, ſeu Oſci, obtinuere partem Campaniæ, in Italia, rudes, & imperiti, qui vix Latinè ſcirent, multò minùs Græcè. Sic mures appellat qui tam bona Codri carmina, quæ ignorabant, roderent.

202. *Euphranoris.* Sta-

Hic Aſianorum vetera ornamenta Deorum;
Hic libros dabit, & forulos, mediamque Minervam;
Hic modium argenti: meliora ac plura reponit
Perſicus orborum lautiſſimus, ut meritò jam
Suſpectus, tamquam ipſe ſuas incenderit ædes.
Si potes avelli Circenſibus, optima Soræ,
Aut Fabrateriæ domus, aut Fruſinone paratur;
Quanti nunc tenebras unum conducis in annum.

menta Deorum in Aſia coli ſolitorum, alius libros & loculos ubi reponantur, ac dimidiæ Minervæ ſignum ad ornandum bibliothecam, alius denique plenum argento modium largietur. Sic meliorem & uberiorem domum inſtaurat Perſicus Arcturius, ſitque orborum locupletiſſimus, adeò ut ſuſpicari poſſis ipſum ſuis ædibus ignem conſultò injeciſſe. Si a ludis Circenſibus abſtrahi & iis carere potes, non majori pretio emes pulcherrimam domum, ac propriam perpetuo jure poſſidebis in urbe Sora aut Fabrateria, aut Fruſinone, quàm quo emis Romæ in unum duntaxat annum aliquem tenebricoſum angulum. Ibi aderit hortulus

tuarius celeberrimus, Athenienſis.

Polycleti. Pictor fuit celeberrimus, Athenienſis.

204. *Forulos.* Armaria & capſas librorum.

Mediam Minervam. Pectore tenus extantem.

206. *Perſicus.* Vel eſt cognomen illius Arcturii cujus mentionem fecit initio Satiræ, nota 29, & verſu 197. Vel ponitur pro *quolibet divite orbo*, cujus hereditatem inhiantes plurimi, hominem devincere ſtudent miſſis, ad reparandam domum, muneribus.

Orborum. Virorum prole carentium.

208. *Circenſibus.* Ludis qui eduntur in Circo. Erat autem Circus apud Romanos, ſpatium oblongum ac ferè rotundum, clauſum porticibus & ædificiis, unde ſpectabantur certamina, præſertim curulia, in quibus currus circa metas ultimo in Circo poſitas circumagebantur. Tres ejuſmodi Circi celebres Romæ viſebantur, Maximus, Flaminius, & Neronianus.

Soræ. Olim urbs Latii ad Lirim Fluvium, hodie in Aprutio ulteriori, vetus nomen retinuit.

209. *Fabrateriæ.* Hodie *Falvaterra*, civitas non procul a fluvio Liri, quondam Volſcorum in Latio oppidum.

Fruſinone. Quondam urbs Latii, hodie vocatur *Fruſilone* & eſt in campania Romana.

Servulus infelix; & curſu ventilat ignem.
Scinduntur tunicæ ſartæ; modò longa coruſcat
Sarraco veniente abies, atque altera pinum
Plauſtra vehunt, nutant altè, populoque minantur.
Nam ſi procubuit, qui ſaxa Liguſtica portat
Axis, & everſum fudit ſuper agmina montem,
Quid ſupereſt de corporibus? quis membra, quis oſſa
Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver,
More animæ. Domus interea ſecura patellas
Jam lavat, & buccâ foculum excitat, & ſonat unctis
Strigilibus, pleno componit lintea gutto.

a quo currente ignis ventilatur in foculo quem geſtat, ipſius interim veſtes paulò antè domi ab eodem conſutæ & refectæ, properanti per vicum curribus impeditum ſcinduntur, dum impoſita grandi vehiculo abiegna trabs aut pinea vacillat, cohorreſcente circum populo, nec injuriâ: ſi quando enim contingit ut plauſtrum aliquod ejuſmodi marmore onuſtum ſubvertatur, & lapidum veluti montem effundat in circumſtantem multitudinem, ita obteruntur corpora, ut nihil ex iis reſtare plus videatur, quàm ex anima ipſa, quæ avolavit ac nuſquam apparet; nec membra dignoſcere, nec oſſa colligere quiſquam poſſit. Interim familia hunc ignorans caſum, vaſa eſcaria lavat, ſportulam & dapes quas ferebat ſervus exſpectans, & ore anhelo focum accendit, ungit detergitque ſtrigiles, guttum

robore corporis ac mole præſtans, ſub Nerone.

240. *Sarraco.* Gall. *un chariot.*

242. *Liguſtica.* Liguria eſt in parte ſuperiori Italiæ prope Alpes, ad oram maritimam, ubi nunc Genua, Luna, &c.

248 *Strigilibus.* Strigiles, a ſtringendo, tergendoque corpore ſunt dictæ. Erat inſtrumentum ferreum, longum duos admodum pedes, & in modum falcis incurvum, latitudine pollicis, rotundo manubrio ſex pollices longo, reliquâ parte quâ ſudor abſtergebatur cavum, & ſæpe ornatum intus ebore ſtriato & ſulcato.

Gutto. Guttus, eſt vaſculum olei, ex quo liquor guttatim defluit. Hinc illi nomen factum.

Lintea. Quibus egreſſi balneo detergebantur.

Hæc inter pueros variè properantur: at ille
Jam ſedet in ripa, tetrumque novitius horret
Porthmea, nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.
Reſpice nunc alia, ac diverſa pericula noctis:
Quod ſpatium tectis ſublimibus, unde cerebrum
Teſta ferit, quoties rimoſa, & curta feneſtris
Vaſa cadunt, quanto percuſſum pondere ſignent,
Et lædunt ſilicem. Poſſis ignavus haberi,
Et ſubiti caſus improvidus, ad cœnam ſi
Inteſtatus eas: adeò tot fata, quot illâ
Nocte patent vigiles, te prætereunte, feneſtræ.
Ergo optes, votumque feras miſerabile tecum,
Ut ſint contentæ patulas effundere pelves.

oleo implet, lintea præparat; ſi omnia ad cœnam neceſſaria properè famuli expediunt, interim ſervus infelix, obtritus plauſtro, jam eſt in Stygis ripa, & Charontis antè non viſi vultum informem perhorreſcit: cùmque careat triente, quem illi pro vectura ſolvat, ſpem nullam tranſmittendæ in ejus cymba ſtygis habet. Atque hæc quidem pericula & incommoda ſunt in urbe metuenda interdiu: jam quæ noctu pertimeſcenda ſunt, expende. Contemplare in quantam altitudinem attollantur domorum faſtigia, e quibus in capita prætereuntium decidunt tegulæ, aut vaſa fictilia, quæ cùm fracta & mutilata corruunt, vide ut ipſo pondere ſilices, quibus viæ ſunt ſtratæ, notent ac vulnerent. Non immeritò quiſpiam parum prudentem te credat, neque ſatis proſpicientem repentinos vitæ caſus, ſi veſperi vocatus ad cœnam domo prodeas non condito teſtamento: adeò tam multæ tibi mortes impendent, quàm multæ ſunt in vicis, per quos habes iter, feneſtræ, unde cives nondum cubantes poſſint in tuum caput teſtam, aut aliud aliquid ejus generis dejicere. Reſtat igitur hoc unum optandum tibi, ut contenti ſint pelvim aliquam ingentem aquâ

250. *Novitius.* Rudis & inexpertus. Servi quoque recens advecti Romam, *novitii* vocabantur.

251. *Porthmea.* Portitorem.

Alnum. Ex alno arbore fiunt lintres.

252. *Trientem.* Charon pro naulo, *id eſt*, vecturæ pretio, poſcebat a mortuis ſive a Manibus, quos tranſmittebat, trientem, ſeu tertiam aſſis partem. Hunc mortuis in os ingerebant, quaſi Charonti dandum.

Ebrius, ac petulans, qui nullum fortè cecîdit,
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
Pelidæ, cubat in faciem, mox deinde ſupinus.
Ergo non aliter poterit dormire: quibuſdam
Somnum rixa facit: ſed quamvis improbus annis,
Atque mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna
Vitari jubet, & comitum longiſſimus ordo;
Multum præterea flammarum, atque ænea lampas.
Me, quem Luna ſolet deducere, vel breve lumen
Candelæ, cujus diſpenſo & tempero filum,
Contemnit. Miſeræ cognoſce proœmia rixæ,
Si rixa eſt, ubi tu pulſas, ego vapulo tantùm.
Stat contrà, ſtarique jubet, parere neceſſe eſt.
Nam quid agas, cùm te furioſus cogat, & idem
Fortior? Unde venis? exclamat: cujus aceto,

plenam in te deſuper effundere. Ebrius aliquis & protervus, ſi poſt nocturnam comeſſationem neminem malè verberibus mulctavit, dolore afficitur non minori, quàm quo affectus eſt Achilles, Patroclum interfectum mærens; modò pronus, modò ſupinus cubat; neque ſomnum capere poterit antequam verberibus aliquem contuderit: ſunt qui ejuſmodi concertationibus ſomnos arceſſant; ſed licèt mentis parum ſit compos, quippe juvenis ferox, & vino æſtuans; vitat illos tamen ac præterit, quos purpurea veſtis, & comitum multitudo & faces lampadeſque ahenæ vitandos eſſe admonent: me verò, qui ad Lunæ lucem ingredior, aut exiguæ candelæ, cujus parcè & minutatim ellychnium impendo, deſpicit, ac impunè invadit. Operæ pretium eſt cognoſcere principia triſtis ejuſmodi concertationis, ſi concertatio tamen appellari poteſt, in qua unus tantùm ferit, alter tantùm feritur. Igitur eunti mihi obſtat ac conſiſtere me jubet; obtemperandum, velim nolim. Quid enim agas, cogente furioſo eodemque fortiori? Statim exclamat ac ſciſcitatur, unde venis? quicum acetarium aut conchem come-

268. *Coccina.* Coccus granum eſt, ex quo aqua macerato fit color eximii ruboris.

Læna. Veſtis lanea, augurum, militum, &c. propria.

273. *Proœmia.* Proœmium ſignificat *initium propriæ ſymphoniæ*, πρὸ *ante*; & οἴμη *cantus*. Citharœdi levioribus modulis proludunt & quaſi præparant ſe ſe.

Cujus conche tumes? quis tecum ſectile porrum
Sutor, & elixi vervecis labra comedit?
Nil mihi reſpondes? aut dic, aut accipe calcem.
Ede ubi conſiſtas: in qua te quæro proſeucha?
Dicere ſi tentes aliquid, tacituſve recedas,
Tantumdem eſt: feriunt pariter: vadimonia deinde
Irati faciunt: libertas pauperis hæc eſt.
Pulſatus rogat, & pugnis conciſus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
Nec tamen hoc tantùm metuas; nam qui ſpoliet te
Non deerit, clauſis domibus, poſtquam omnis ubique
Fixa catenatæ ſiluit compago tabernæ.
Interdum & ferro ſubitus graſſator agit rem,
Armato quoties tutæ cuſtode tenentur
Et Pomptina palus, & gallinaria pinus.

diſti? ad cujus ſutoris menſam accubuiſti? ubi ſectili porro, & aquâ incocti vervecis capite ſaginatus es? Siles? aut loquere, aut calcibus vapula, furcifer. Narra ubi habites, in qua tè proſeucha requiram? Hæc ille. Si contra hiſcere coneris aliquid, aut nihil prolocutus abſcedas, perinde eſt, nihilo ſecius verberant; tum irâ efferati vadimonium tibi denuntiant. Ita demum liberè abire permittitur pauper, ſi poſt multa verbera ſupplex veniam ac pacem oret, pugniſque contuſus obſecret, ut ſibi concedatur, amiſſis dentibus in hac miſerabili rixa non paucis, diſcedere ac vitam retinere. Neque hæc tamen duntaxat nocturna pericula metuenda ſunt: timor alius inſtat a furibus, qui tuis inhiant ſpoliis, poſtquam tabernæ omnes clauſæ & ferreis catenis munitæ fuerunt. Nec deſunt aliquando repentini graſſatores qui gladiis in miſeros ſæviant, cùm paludes Pomptinæ, & ſylva gallinaria multo milite cuſtodiun-

278. *Conche.* Conchis, fabæ genus eſt, quæ elixa cum ipſo cortice apponebatur.

Sectile. Porrum aliud ſectile, aliud capitatum. Plin. Libro XIX, c. 6.

281. *Proſeucha.* Eſt *tuguriolum, cavum aliquod e luto ruderibuſve confectum*, ubi mendici ſeſſitant.

292. *Pomptina palus.* Eſt in Latio, ad oram Tyrrheni maris prope Setiam, Privernum, &c. locus latronibus opportunus. Nunc *Paludi Pontinæ*, appellatur.

Sic inde huc omnes tamquàm ad vivaria currunt.
Quâ fornace graves, quâ non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus, ut timeas, ne
Vomer deficiat, ne marræ & ſarcula deſint.
Felices proavorum atavos, felicia dicas
Secula, quæ quondam ſub Regibus, atque Tribunis
Viderunt uno contentam carcere Romam.
His alias poteram, & plures ſubnectere cauſas:
Sed jumenta vocant, & ſol inclinat; eundum eſt.
Nam mihi commotâ jamdudum mulio virgâ
Innuit: ergo vale noſtri memor; & quoties te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino,

tur; quo fit ut inde excluſi latrones, Romam advolent, tamquàm ad vivarium quoddam, in quo paratam prædam ac facilem inveniant. Quæ fornax, quænam incus, occupata non eſt in catenis fabricandis? Illarum tanta eſt multitudo, ut ferri maxima copia conſumatur in vinculis conficiendis; meritòque ſit timendum, ne non ſuppetat ad vomeres, marras & ſarcula conficienda. Quis non prædicat beatos majorum noſtrorum avos & fortunata illa Romæ tempora, cùm Reges ac Tribuni rerum potirentur, unuſque ſceleratis continendis carcer urbe totâ ſufficeret. Me verò iſta potiſſimùm impulerunt ut Româ demigrarem, quibus alia plurima poſſem addere; ſed ut abſolvam, monent equi ac muli ſarcinis noſtris onuſti; tum ſol in occaſum vergit, utque in viam nos demus, ſignificat virgâ ter agitatâ mulio. Vale igitur, mi Juvenalis, neque mei te ulla capiat oblivio.; immo quoties, Româ relictâ, patriam tuam Aquinum petes, virium reficiendarum & captandæ liberioris auræ causâ, fac me quoque arceſſas ab urbe Cumana, quò jam pergo, ut Aquini tecum Cereris Helvinæ

Pinus. Arboris una ſpecies ponitur pro *tota ſylva.*

Gallinaria pinus. Sylva gallinaria eſt in ſinu Cumano, a gallinis ſylveſtribus dicta, quæ ibi multæ.

293. *Vivaria.* Vivarium, locus, in quo vivi piſces, aut feræ, ſervantur.

296. *Marræ.* Marra, genus eſt ligonis.

299. *Uno carcere.* Ille Tullianus vocabatur, de nomine Tulli Hoſtilii Regis Romanorum.

304. *Aquino.* Aquinum urbs Italiæ, in via Latina, *Aquin.*

Me quoque ad Helvinam Cererem, veſtramque Dianam
Convelle a Cumis: ſatirarum ego (ni pudet illas)
Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

aut Dianæ quam Aquinates colitis, ſacra celebrem. Avelli me ab loco gratiſſimo patiar, & in frigidiorem veſtram urbem abduci, ut operam tibi navem ad ſcribendas Satiras, ſi me adjutorem, hominem imperitum, non recuſas. Illic tibi ad expugnanda ævi noſtri vitia, inſtar expediti & ocreati militis, ſubſerviam, ac ſuccenturiatus adero.

305.* *Helvinam.* In agro Aquinate fons Helvinus fuit, nec procul Cereris templum. Hæc inventrix frumenti, annonæ præſidet, ut Diana ſylvis.

306. *Cumis.* Vide initium hujus Satiræ, nota 2.

307. *Caligatus.* Caliga genus eſt calceamenti militaris. Itaque hominem armatum, & ad dimicationem accinctum ea vox hoc loco ſignificat.

SATIRA IV.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

In priori parte hujus Satiræ invehitur in Criſpinum, ſceleratum hominem & Domitiano gratioſum, ejuſque libidinem, luxum, & gulam increpat. Deinde mentione factâ mulli, quem ſex totis ſeſtertiis Criſpinus emerat, occaſionem arripit agitandi in ſecunda Satiræ parte Domitiani, ad quem delatum narrat piſcem eximiæ magnitudinis, & vocatos principes civitatis; quos enumerat carpitque ſingillatim, ut ſuam de iſto piſce coquendo & condiendo, ſententiam, coram ipſo Domitiano, dicerent.

ECCE iterum Criſpinus ; & eſt mihi ſæpe vocandus
Ad partes, monſtrum nullâ virtute redemptum
A vitiis, æger, ſolâque libidine fortis :
Quid refert igitur quantis jumenta fatiget
Porticibus, quantâ nemorum vectetur in umbra,
Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes ?
Nemo malus felix, minimè corruptor, & idem
Inceſtus, cum quo nuper vittata jacebat
Sanguine adhuc vivo terram ſubitura ſacerdos.

EN rurſum Criſpinus tamquam in ſcenam prodit : & verò in hoc ſatiricum theatrum non ſemel erit producendus, in quo ſuas partes agat : homo monſtri ſimilis ob turpiſſima & immaniſſima flagitia, quibus ita mancipatus eſt, ut nulla virtus eum ab hac teterrima ſervitute in libertatem vindicarit : qui licèt variis morbis debilitatus ſit, fortis tamen duntaxat & ſtrenuus eſt, cùm indulget libidini. Quid igitur illi prodeſt, quòd equos plurimos ac mulos vexet fatigetque, dum illis geſtatur, aut in exſtructis magnificè porticibus, aut in umbroſis ſylvarum ſpatiis ? quòd hortos complures, quòd magnificas domos ac latifundia emerit in ipſa urbe prope ipſum forum ? Neminem improbum felicem rectè dixeris, minimè omnium verò alienæ pudicitiæ corruptorem, & inceſto contaminatum, qui nuper Veſtalem virginem temeravit, quæ ob id ſcelus humo

1. *Iterum.* De Criſpino ſcilicet jam fecit mentionem, Sat. I, verſ. 25.

2. *Ad partes vocandus.* Metaphora ſumpta eſt a comœdiis, ubi actores dicuntur ſuas agere partes, primas, ſecundas, tertias, &c. hoc eſt, ſuam perſonam, putà Regis, ſervi, &c. *Jouer ſon rôle.*

Redemptum a vitiis. Ducitur tranſlatio a captivis & mancipiis, quæ ſunt in poteſtate dominorum, donec ab aliquo redimantur ac liberentur.

8. *Inceſtus.* Qui admiſit inceſtum, non caſtus. Inceſtum propriè dicitur flagitium quod committitur cum muliere, cum qua non poteſt contrahi matrimonium, ob ſanguinis aut religionis rationem.

Vittata. Vittæ, ſunt tæniæ ſeu redimicula & ornamenta infularum, quibus ſacerdotum capita ſolent amiciri ; iiſdem victimæ immolandæ ornabantur.

9. *Terram ſubitura.* De Veſtali ſacerdote loquitur. De Veſtalibus vide append. c. 3.

Sed nunc de factis levioribus: & tamen alter
Si feciſſet idem, caderet ſubjudice morum.
Nam quod turpe bonis, Titio, Seioque, decebat
Criſpinum. Quid agas, cùm dira & fœdior omni
Crimine perſona eſt? mullum ſex millibus emit,
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris,
Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
Conſilium laudo artificis, ſi munere tanto
Præcipuam in tabulis ceram ſenis abſtulit orbi.
Eſt ratio ulterior, magnæ ſi miſit amicæ,

de[illegible]ienda viva fuit. Sed hæc levia Criſpini flagitia, quæ tamen ſi quis alius admiſiſſet, debitas pœnas, Cenſoris arbitrio, daret. Quod enim Titio, Seioque, viris optimis, vitio graviſſimo vertebatur, hoc pulchrum Criſpino & decorum erat. Quò ſe vertat ſcriptor, aut quod primum ultimumve crimen inſectetur in eo, qui omni flagitio tetrior ac turpior eſt? En aliud præclarum illius facinus; emptus ab eo mullus fuit ſex millibus nummûm, totidem pendens libras, quot erant ipſa, quibus emptus eſt, ſeſtertia, ut narrant, qui res magnas majores facere dicendo ſolent. Dicerem callidè factum & prudenter fuiſſe a Criſpino, ſi piſcem tanti emiſſet, ad captandam ipſo munere benevolentiam orbi cujuſpiam & opulenti ſenis, ut primus in ejus teſtamento heres ſcriberetur. Eſſet alia quoque ratio potior, ſi eumdem piſcem nobili ac diviti matronæ miſiſſet, quæ in am-

11. *Judice morum.* Cenſore, cujus erat civium mores emendare. Vide Sat. II, v. 38, verbo *Cenſura* & v. 90, verbo *Cenſore.*

12. *Titio Seioque.* Hominibus tunc notæ probitatis.

14. *Mullum.* Eſt piſcis marinus, *un barbeau.*

Seſtertia. Seſtertium in neutro genere valet mille ſeſtertios, qui minores idcirco appellantur, quorum ſex millibus emptus hic piſcis dicitur, ſive ſex majoribus ſeſtertiis. Eorum valor quis eſſet dixi Sat. I, verſ. 77.

15. *Æquantem ſanè, &c.* Dictum ironicè; unde verſiculo ſequenti jactatum hoc ab aſſentatoribus Criſpini fuiſſe ait: vix enim trilibres mulli reperiebantur: teſtaturque Seneca mullum quatuor librarum Tiberio datum fuiſſe, tamquam ingens munus.

18. *Ceram.* Paginam. Scribebant quippe in ligneis tabellis obductis cerâ nigricante quam ſtylo ſeu graphio exarabant. In prima porrò teſtamenti pagina primi heredes & præcipui nominabantur.

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.
Nil tale exſpectes : emit ſibi. Multa videmus,
Quæ miſer & frugi non fecit Apicius. Hoc tu
Succinctus patriâ quondam, Criſpine, papyro!
Hoc pretium ſquamæ! potuit fortaſſe minoris
Piſcator, quàm piſcis emi. Provincia tanti
Vendit agros; ſed majores Apulia vendit.
Quales tunc epulas ipſum glutiſſe putemus
Induperatorem? cùm tot ſeſtertia, partem
Exiguam, & modicæ ſumptam de margine cœnæ
Purpureus magni ructaret ſcurra Palatî,
Jam princeps Equitum, magnâ qui voce ſolebat;

pla & clauſa lectica per urbem geſtatur. Nihil horum ſpectavit Criſpinus, ſuæ unius gulæ rationem habuit. Hæc illa ſunt edita noſtris temporibus inauditæ prodigalitatis & luxûs exempla, quæ ab ipſo prodita non fuerant Apicio, qui ſi cum Criſpino componatur, penè parcus ac frugalis habebitur. Tune hoc auſus es, o Criſpine? tu viliſſimum Ægypti mancipium, in qua confectis e papyro veſtibus, ut unus e vulgo, induebaris; eò provecta eſt ingluvies tua, ut piſcem hoc immani pretio comparares, quo piſcator ipſe poterat emi, immo etiam minori fortaſſe? quo ingentes agri venduntur in remotis provinciis, atque adeò ampliſſimi in ipſa Apulia? Quos tunc ab ipſo Imperatore ſumptus fuiſſe factos in convivia cenſemus, cùm piſcem tot ſeſtertiis emptum, qui tamen imperatoriæ cœnæ minima pars erat, ac velut ex ipſius menſæ ſumpta margine, comederet aulicus paraſitus, ac potiùs ſcurra, jam equitum

20\. *Antro.* Lectica obſcura, inſtar antri.

22\. *Apicius.* Nobilis Romanus helluonum omnium, & comeſſatorum celeberrimus, quem Seneca ſuo ſeculo vixiſſe tradit.

23\. *Papyro.* Eſt papyrus Ægypti arbuſcula paluſtris, e cujus libro texuntur vela, tegetes, veſtes, chartæ, &c.

25\. *Provincia.* Sat. I, v. 40.

26\. *Majores.* Nempe illis qui in provincia ſunt, atque adeo cariores.

Apulia. Regio Italiæ, nunc regni Neapolitani pars, *la Poüille.*

28\. *Induperatorem.* Pro *Imperatorem* : vox Latina vetus, & poëtica.

29\. *Margine.* In extrema & remotiori parte menſæ, ſunt viliores cibi.

30\. *Scurra.* Qui riſum jo-

Vendere

Vendere municipes fracta de merce ſiluros ?
Incipe, Calliope, licet hîc conſidere : non eſt
Cantandum ; res vera agitur. Narrate puellæ
Pierides ; proſit mihi vos dixiſſe puellas.
Cùm jam ſemianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, & calvo ſerviret Roma Neroni,
Incidit Adriaci ſpatium admirabile rhombi,
Ante domum Veneris, quam Dorica ſuſtinet Ancon,

magiſter, olim vilis inſtitor, qui contentâ voce ſiluros piſciculos in Ægypto ſua natos ſingillatim divendere ſolitus erat ? Huc ades, o Calliope, fas hîc immorari paulò diutiùs ; neque verò fictum aliquod carmen tibi eſt recitandum, ſed res verè geſta. Illam, quæſo, memorate, Muſæ, eruditæ Virgines, favete mihi narranti, vel eam ob cauſam quod vos virgines honeſtiſſimo nomine appellaverim. Cùm poſtremus Cæſarum e Flavia gente orbem dirâ crudelitate vexaret, ac Roma ſervitute premeretur ſub immaniſſimo Imperatore, qui Neroni cetera ſimilis, hoc uno diſpar erat, quòd calvus eſſet, rhombus piſcis admirandæ magnitudinis in retia piſcatoris incidit, in mari Adriatico, ante fanum Veneris, quæ Anconæ colitur : ac rete

cis illiberaliùs movet.

Purpureus. In familia Imperatoris numeratus.

32. *Municipes.* Populares, ex eadem regione ortos. Conſule ſuper hac voce Sat. III, nota 34.

Fracta de merce. Non ex integra merce, non ex arca tota, ſed diviſa ; ita ut piſces ſiluros ſingillatim venderet, viliſſimorum cetariorum more.

33. *Calliope.* Una e Muſis.

35. *Pierides.* Pierus, mons eſt Theſſaliæ in Græcia, Muſis ſacer ; a quo & nomen hoc duxere.

36. *Flavius ultimus.* Domitianus, e gente ſeu domo & familia Flaviorum originem duxit.

37. *Neroni.* Nero fuit ſextus Imperator Rom. inſigni crudelitate memorabilis ; formâ & ingenio non contemnendus, in quo Domitianum vicit.

38. *Adriaci.* Adria maſculini generis, nomen eſt ſinus prælongi, in mari Mediterraneo, Italiam ab ortu alluentis, quem vocamus *le Golfe de Veniſe*, ab urbe celeberrima Venetiis, in intimo ſinu poſita. Adria verò, feminini generis, oppidum eſt agri Piceni, non procul a mari. Dicitur autem mare Adriaticum, Adriacum & Adrianum.

Rhombi. Rhombus hoc in loco piſcis eſt marinus, *un turbot.*

39. *Ancon*, ſive Ancona, *Ancone*, urbs agri Piceni ce-

Implevitque ſinus: neque enim minor hæſerat illis,
Quos operit glacies Mœotica, ruptaque tandem
Solibus effundit torpentis ad oſtia Ponti
Deſidiâ tardos, & longo frigore pingues.
Deſtinat hoc monſtrum cymbæ linique magiſter
Pontifici ſummo. Quis enim proponere talem,
Aut emere auderet? cùm plena & littora multo
Delatore forent; diſperſi protinus algæ

totum complevit, quippe nihil mole concedebat illis, qui dum in palude Mæotide gelu conſtricta deliteſcentes pingueſcunt, eâdem verno ſole diſſolutâ, otio longo tardi & hyeme diuturnâ ſaginati tranſeunt in illud fretum, quo tamquam oſtio Mæotis cum Ponto Euxino conjungitur. Piſcator hunc piſcem monſtri ſimilem deſtinat ſummi Pontificis menſæ; quis enim auderet venalem ejuſmodi mercem palàm exponere, aut emere? Cùm enim vel ipſa littora plurimis delatoribus abundarent; ſtatim illi riparum in-

leberrima. Dorica vocatur, eò quòd condita fuerit a Syracuſanis, qui e Doride, parte Græciæ, ſunt oriundi.

41. *Mæotica glacies.* Mœotis palus eſt, maris Mediterranei pars ultima, ad Septentrionem, intra Scythiam, ab Euxino Ponto diſcreta per anguſtum fretum, quem olim Boſphorum Cimmerium vocabant, nunc *le détroit de Caffa.*

42. *Ponti.* Pontus, maſculini generis, ſignificat quidem generali nomine, *univerſum mare*; propriè verò *illud, quod a Palude Mæotide protenditur uſque in Ægeum Pelagus*: ſed ubi primùm ſe arctat, a Tenedo incipiens, quæ eſt inſula in oſtio maris Ægei, vocatur Helleſpontus, nunc *le détroit de Gallipoli*: ubi ſe expandit Septentrionem & Orientem versùs, appellatur Propontis, nunc *mer de Marmara*: ubi iterum arctatur, Boſphorus Thracius nuncupatur, nunc *le détroit de Conſtantinople*; quia Conſtantinopolis ad fauces hujus freti poſita eſt. Denique ubi latiſſimè diffunditur, appellatur Pontus Euxinus, nunc *la mer Noire*, aut *la mer Majeure.* Pontus, cùm eſt generis feminini, ſignificat *Aſiæ minoris regionem*, ad littus ejuſdem Ponti Euxini, venenorum feracem.

45. *Pontifici ſummo.* Ipſi Domitiano. Solebant enim Cæſares Pontificis ſummi dignitatem ad imperatoriam adjungere, quò plus haberent auctoritatis.

47. *Delatore.* Adi Sat. I, verſ. 31, verbo *Delator.*

Algæ. Alga, eſt herba ma-

Inquiſitores agerent cum remige nudo;
Non dubitaturi fugitivum dicere piſcem,
Depaſtumque diu vivaria Cæſaris; inde
Elapſum, veterem ad dominum debere reverti.
Si quid Palphurio, ſi credimus Armillato,
Quidquid conſpicuum, pulchrumque ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt, ubicumque natat: donabitur ergo,
Ne pereat. Jam letifero cedente pruinis
Autumno, jam quartanam ſperantibus ægris,
Stridebat deformis hyems, prædamque recentem
Servabat: tamen hic properat, velut urgeat Auſter.

dagatores ubique diffuſi litem piſcatori miſero intenderent, nec dubitarent affirmare piſcem ejuſmodi educatum diu fuiſſe in Imperatoris vivariis, ex iis effugiſſe, atque adeo priori domino eſſe reſtituendum. Si qua fides adhibetur Palphurio & Armillato, quidquid univerſo in mari præclarum & eximium eſt, quocumque in loco reperiatur, debetur Imperatori, & ad principis menſam pertinet. Ne igitur invito piſcatori, ſine ullo fructu, piſcis eripiatur, & omnino pereat; donabit illum Imperatori, ut meritum ſaltem habeat muneris, & mercedis aliquid fortaſſe obtineat. Jam inhorreſcebat hyems, exeunte autumno, & ſuum brumæ locum viceſque concedente, cùm ægroti quartanam febrim ſperare incipiunt. Eo frigore piſcis recens captus ſervari diu poterat, piſcator tamen feſtinat ire ad Imperatorem, perinde ac ſi calidior ventus flaret. Poſtquam ventum eſt

rina quæ in littus ejicitur ab æſtu maris, cum ſpuma & variis ſordibus.

40. *Vivaria.* Sat. III, v. 293.

52. *Palphurio, Armillato.* Domitiani ſatellitibus, & famoſis delatoribus.

54. *Fiſci.* Fiſcus vulgò ſignificat *ærarium principis*: propriè *calathum vimineum, ſeu corbem, & ſportam*, in qua reponebatur pecunia.

55. *Ne pereat.* Quod datur non perit omnino danti, imò, ſi Martiali credimus, manet adhuc penes illum. *Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.* (Lib. V, v. 45.)

56. *Quartanam.* Febris eſt, quæ quarto quoque die recurrit. Autumno exeunte ſolent febres, in quartanas minus periculoſas & moleſtas mutari.

58. *Auſter.* Ventus calidior, quo putreſcunt opſonia.

Utque lacus ſuberant, ubi, quamquam diruta, ſervat
Ignem Trojanum, & Veſtam colit Alba minorem,
Obſtitit intranti miratrix turba parumper.
Ut ceſſit, facili patuerunt cardine valvæ.
Excluſi exſpectant admiſſa opſonia patres.
Itur ad Atriden: tum Picens, Accipe, dixit,
Privatis majora focis; genialis agatur
Iſte dies; propera ſtomachum laxare ſaginis,

ad lacus poſitos prope Albam, qua in civitate, licet ferè deſtructa, ſervatur, more a Trojanis inducto, ignis perpetuus, & minori quàm in urbe Romana, templo, Veſta colitur, multitudo admirantium ingredientem pauliſper detinuit: quæ ubi ſummota eſt, in patentes illico fores imperatorii cubiculi admiſſus eſt piſcator, juſſis conſiſtere ad valvas proceribus, & exſpectare donec illuſtre ferculum Domitianus accepiſſet. Quem ubi conſpexit piſcator: Sume, inquit, dapes pretioſiores quàm ut hominis privati culinæ, conveniant, hodie genio indulgeas, & epuleris opiparè, licebit; confeſtim ſtomachum aliis cibis exone-

59. *Uſque lacus ſuberant.* Poſtquam in Albanos colles pervenere, ad quorum radicem viſuntur lacus, &c.

60. *Veſtam.* Vide append. c. III.

Alba. Urbs veteris Latii, ab Aſcanio Æneæ filio condita. Prope hanc urbem Domitianus arcem ſeu villam regio extruxerat opere & cultu, quam Albanum vocaverat, ubi Quinquatria (erant Minervæ feſta) quotannis celebrabat, ac frequens morabatur. Vide Sat. II, v. 61, verb. *Bonam Deam.*

Minorem. Cùm Albam diruiſſent Romani, & ſacra Romam tranſtuliſſent; territi nihilominus prodigiis & religione moti, Ædem Veſtæ ibidem extruxerunt, ſed paulò minorem quàm Romæ.

63. *Opſonia.* Propriè ſic appellantur *omnes cibi* præter panem: ab ὀπτάω, *coquo.*

Patres. Senatores, primores, &c. Iis nomen hoc proprium fecit, ætas, prudentia, auctoritas.

64. *Atriden.* Hìc per Atriden intelligitur Domitianus, qui, ut Agamemno Atrei filius, domeſticis inſidiis oppreſſus periit.

Picens. Oriundus ex agro Piceno, qui ager eſt in Italia, ad littus maris Adriatici, vulgò *la Marche d'Ancone.*

65. *Genialis.* Lætus, hilaris. Fingebant Deum eſſe quemdam ſingulis hominibus addictum, fortunæ ipſorum & felicitatis velut arbitrum: *Genium* appellabant.

Et tua ſervatum conſume in ſecula rhombum.
Ipſe capi voluit. Quid apertius ? & tamen illi
Surgebant criſtæ. Nihil eſt, quod credere de ſe
Non poſſit, cùm laudatur Dîs æqua poteſtas.
Sed deerat piſci patinæ menſura. Vocantur
Ergo in concilium proceres, quos oderat ille ;
In quorum facie miſeræ, magnæque ſedebat
Pallor amicitiæ. Primus, clamante Liburno,
Currite, jam ſedit, raptâ properabat abollâ
Pegaſus, attonitæ poſitus modò villicus urbi.
Anne aliud tunc Præfecti ? quorum optimus, atque
Interpres legum ſanctiſſimus ; omnia quamquam
Temporibus diris tractanda putabat inermi,
Juſtitiâ. Venit & Criſpi jucunda ſenectus,

ra, ut opimo piſci pateat totus : rhombo veſcere, quem ſuperi tuo ſeculo ſervaverunt. Ultrò ipſe captus eſt. Quid adulatione tam putidâ clarius ? plaudebat ipſe ſibi tamen Imperator, & ineptis laudibus triumphabat. Adeo quaſlibet avidè admittunt laudes, ac de ſe quidlibet dicentibus credunt, qui parem Superis poteſtatem ſunt adepti. Atenim nulla erat patina ſatis ampla, ut in ea coqui & apponi tam vaſtus piſcis poſſet. Itaque cogitur concilium, primores civitatis accerſuntur ; qui cùm inſenſum haberent Domitianum, ipſo vultu anxio & pallido ſatis indicabant, quàm miſera eſſet tam ſævi principis amicitia. Dum ſingulos feſtinare præco jubet, urgetque his verbis : Advolate, jam adeſt Cæſar, primus abollâ properè indutus celerabat gradum Pegaſus, non ita pridem urbi trepidæ villicus a Domitiano præpoſitus : quid enim aliud tunc erant Præfecti urbis, quàm villici ? inter quos ſanè Pegaſus probitate præſtabat, idemque legum & juris interpres erat integerrimus, licèt arbitraretur in illa temporum acerbitate & ſævitia mollem ac languidam, ac velut inermem juſtitiam in adminiſtranda republica eſſe adhibendam. Adfuit etiam Criſpus

69. *Criſtæ.* Sumptum a gallis gallinaceis, quibus lætitia criſtas erigit, deprimit mœror.

74. *Liburno.* Sat. III, nota 225.

75. *Abolla.* Sat. III, nota *Abollæ.*

76. *Pegaſus.* Hoc in loco nomen eſt Senatoris aut Juriſconſulti peritiſſimi, & Romæ Præfecti.

80. *Criſpi.* Vibius Criſpus homo facetus & comis, cùm fuiſſet aliquando interrogatus, eſſetne ſolus Domitia-

Cujus erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium. Maria, ac terras, populoſque regenti
Quis comes utilior, ſi clade, & peſte ſub illa
Sævitiam damnare, & honeſtum afferre liceret
Conſilium? ſed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluviis, aut æſtibus, aut nimboſo
Vere, locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur numquam direxit brachia contra
Torrentem. Nec civis erat, qui libera poſſet
Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
Sic multas hyemes, atque octogeſima vidit
Solſtitia, his armis, illâ quoque tutus in aula.

comis ac feſtivus ſenex, cujus placiti & quieti mores erant, nec abſimilis eloquentia, ſuavis indoles, & ad clementiam nata; nemo ut Aulicus imperatori orbem univerſum gubernanti utiliora ſuggerere poſſet conſilia, ſi fuiſſet honeſto cuiquam conſilio locus; & immanitatem arguere liberè licuiſſet, imperante Domitiano, quem orbis perniciem & peſtem jure dixeris: quo tyranno quis umquam exſtitit crudelior, ſi quid parum gratum ad ejus aures accideret? Cum quo ſi amicus colloqueretur de imbribus aut vernæ tempeſtatis nimbis, ex hoc uno ſermone vita ipſius aut mors pendebat, ſi ad voluntatem & gratiam imperatoris, vel ſecùs, loquutus foret. Id cùm intelligeret Criſpus, cavit ſedulò ne contra flumen adverſum navigaret; ac rectè ille quidem & ſapienter. Quis enim tunc civis audebat, quod ſentiret eloqui, ac vitæ diſcrimen, ut verum diceret, adire? Hac arte Criſpus ætatem ad octoginta uſque annos produxit; ſeque ejuſmodi armis, in iſta, quod mireris, aula ſævitiæ pleniſſima, ſalvum & incolumem præſtitit. Poſt Criſpum proximè

nus, num quis cum illo intus eſſet, reſpondit, Ne muſca quidem. Conſueverat enim Domitianus muſcas in cubiculo perſequi & aureo ſtylo configere.

92. *Solſtitia.* Solſtitium eſt anni tempus, in quo ſol lentiùs movetur versùs Septentrionem, aut Meridiem, adeò ut ſtare videatur, quod contingit bis in anno, cùm ſol Tropicos attingit, Junio ſcilicet exeunte & Decembri. Itaque duo ſunt ſolſtitia: cùm tamen abſolutè ponitur vox illa *ſolſtitium*, ſemper intelligitur *æſtivum*.

Proximus ejuſdem properabat Acilius ævi,
Cum juvene indigno, quem mors tam ſæva maneret,
Et domini gladiis jam deſignata: ſed olim
Prodigio par eſt cum nobilitate ſenectus;
Unde fit, ut malim fratereulus eſſe Gigantum.
Profuit ergo nihil miſero, quòd cominus urſos
Figebat Numidas, Albanâ nudus arenâ
Venator. Quis enim jam non intelligat artes
Patricias? Quis priſcum illud miretur acumen,
Brute, tuum? Facile eſt barbato imponere regi.

feſtinabat totidem natus annos Acilius, comitante filio, adoleſcente ornatiſſimo, ac digno ſanè qui mitiori morte defungeretur, quàm quæ ipſi aliquantò pòſt a Domitiano fuit irrogata, jam tunc verò deſtinata fuit: ſed jam pridem monſtri ſimile quiddam eſt, homo nobilis & ſenex; eamque ob cauſam terræ filius & minimus gigantum frater eſſe multò maluerim, quàm inter nobiles ac Deorum pueros numerari. Nihil igitur infelix juvenis ad evitandam Imperatoris immanitatem & odium profecit, quod, ut ejus benevolentiam captaret, adverſus Lybicos urſos nudo corpore depugnaret in Albano amphitheatro; quis enim ignorat, quàm variis artibus nobiles effugere crudelitatem Domitiani, & in ejus gratiam irrepere conarentur? Nemo jam admiratur Bruti ſolertiam, quâ Tar-

93. *Acilius.* Acilius Glabrio Conſulatum geſſit, vir ob ſingularem prudentiam & probitatem populo acceptiſſimus, ſed ob eaſdem dotes, ac maximè propter corporis robur, inviſus Domitiano, qui ne ab ejuſmodi robuſtioribus hominibus aliquando necaretur, timebat, quod reverà contigit, ut extremâ Satirâ dicemus. Hunc igitur e medio ſuſtulit.

95. *Jam deſignata.* Legunt nonnulli, *tam feſtinata.*

97. *Gigantum.* Terræ filii erant. Solemus autem homines obſcuro & humili ortos loco, *terræ filios* appellare.

99. *Numidas.* Lybicos, Numidia eſt pars Africæ.

Albana. Vide ſuprà v. 60, verbo *Alba.*

Nudus. Vel ut eſſet expeditior ad venationem iſtam: vel ut quamdam ſtultitiam ſimularet, exemplo Bruti.

Arena. Sat. II, verſu 102, verbo *Arenam*, & Sat. III, nota *Arenæ.*

101. *Patricias.* Sat. I, nota 22, ſumuntur hoc loco Patricii, *pro* viris nobilibus & principibus civitatis.

102. *Brute.* Lucius Brutus, fatuum ſe eſſe ac hebetem ſi-

Nec melior vultu, quamvis ignobilis, ibat
Rubrius, offenſæ veteris reus, atque tacendæ.
Montani quoque venter adeſt abdomine tardus:
Et matutino ſudans Criſpinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera: ſævior illo
Pompeius tenui jugulos aperire ſuſurro;
Et qui vulturibus ſervabat viſcera Dacis
Fuſcus, marmoreâ meditatus prælia villâ;
Et cum mortifero prudens Veïento Catullo,
Grande, & conſpicuum noſtro quoque tempore monſtrum.

quinium decepit ſimulatione ſtultitiæ: obſoletæ ſunt fraudes ejuſmodi, & idoneæ tantùm ad fucum faciendum priſcis illis qui barbam adhuc alebant regibus, quorum ſimplicitas cum noſtrorum Imperatorum calliditate comparanda non eſt. Nec minùs pallido, quàm illi nobiles vultu accurrebat Rubrius, nempe criminis olim admiſſi, & ſilentio premendi, pœnas meritò timens. Adeſt ipſe quoque Montanus, vix abdomen amplum & bene fartum trahens; & Criſpinus unguenta olens quibus mane fuerat delibutus, quantum condiendis duobus cadaveribus ſatis eſſet. Adeſt etiam Pompeius Ruffus, Criſpino crudelior ad homines delationibus in Cæſaris aurem inſtillatis jugulandos. Nec non Cornelius Fuſcus qui Dacico in bello poſtmodum occidendus erat, opima vulturum præda, licet artem bellicam in villa ornatiſſima umbratili meditatione per otium didiciſſet. Adeſt cum prudenti Veientone Catullus, qui multis exitium ſolebat afferre, monſtrum immane, ac noſtris etiam temporibus, quibus omnia portenta ſcelerum vulgamulavit, eoque modo Tarquinii Superbi immanitatem effugit.

Barbato. Priſco, antiquæ ſimplicitatis. Romani per annos ampliùs quadringentos ab urbe condita intonſi fuêre, imò & caruêre tonſoribus, quos Ticinus Mena e Sicilia primus advexit.

105. *Abdomine.* Sat. II, nota *Abdomine.*

107. *Duo funera.* Cadavera condiebantur aromatis.

109. *Dacis.* Daci erant Europæ populi ad Septentrionem, ubi nunc ſunt Valachi, Moldavi, &c.

110. *Fuſcus.* Cornelius Fuſcus prætorianæ cohortis Præfectus, in bello contra Dacos geſto periit. Sat. I, nota 46.

111. *Catullo.* Catullus Meſſalinus, teſte Plinio, luminibus orbatus, ingenio ſuo mala cæcitatis addiderat, non eru-

Cœcus adulator, diruſque a ponte ſatelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
Blandaque devexæ jactaret baſia rhedæ.
Nemo magis rhombum ſtupuit: nam plurima dixit
In lævum converſus: at illi dextra jacebat
Bellua. Sic pugnas Cilicis laudabat, & ictus,
Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos.
Non cedit Veiento, ſed ut fanaticus œſtro

ria ſunt, admirandum. Homo propter peſtiferas adulationes infamis, utroque captus oculo, qui clarus imperatorii furoris adminiſter evaſerat, cùm antea eſſet mendicus, quales in pontium crepidinibus ſolent conſidere, ac dignus qui ſtipem a rhedis clivum Aricinum prætereuntibus rogitaret. Unus præ ceteris rhombum miratus eſt, quem a dextra parte poſitum, ipſe ad ſiniſtram ſe convertens mirificè laudabat. Haud aliter certantem Cilicem illum celeberrimum gladiatorem laudibus ad cœlum efferebat, vulneraque ab illo adverſariis inflicta, & pegmata, & pueros ex iis ad vela, quibus theatrum ſupernè tegebatur, ſublatos prædicabat. Nihilo ſegnior eſt Fabricius Veiento in laudando

beſcebat, non miſerabatur, &c.

113. *A Ponte.* Solent pauperes in pontium crepidinibus conſidere, ut a prætereuntibus ſtipem petant.

114. *Aricinos.* Aricia, *la Ricia*, urbs Latii, in via Appia, ſita erat in clivo, qui ob viæ celebritatem & hominum commeantium frequentiam, mendicis abundabat.

113. *Cilicis.* Cilix, nomen cujuſdam gladiatoris tunc ſpectatiſſimi, fortaſſe quia oriundus erat e Cilicia, parte Aſiæ minoris Meridiem verſùs.

119. *Pegma.* Pegmata *erant* machinæ quædam ligneæ, quæ in triumphorum & ludorum pompa rotis ſubvehebantur; eo artificio compactæ, ut repentè in varias contignationes aſſurgerent, ac, ſi collibuiſſet, contraherentur, deſcenderentque. In iis ſæpè viſebantur pueri maximâ celeritate volitantes ab infimo tabulato ad ſummum. Facta vox a πήγνυμαι, *compingo*, *fabrico.*

Inde. A ſummo pegmate.

Velaria. Loca erant ubi reponebantur complicata vela, theatris oppandi ſolita. Vide Horat. Epiſt. I, Lib. II.

120. *Fanaticus.* Sat. II, nota 87.

Œſtro. Œſtrus, *muſcæ quoddam genus armenta pungere ſolitum*, & *pecudes in furorem agere*; *un taon*: quam ob cauſam pro *furore* accipitur.

Percuſſus, Bellona, tuo divinat; &, Ingens
Omen habes, inquit, magni clarique triumphi:
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excidet Arviragus: peregrina eſt bellua. Cernis
Erectas in terga ſudes? Hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret & annos.
Quidnam igitur cenſes? Conciditur? Abſit ab illo
Dedecus hoc, Montanus ait; teſta alta paretur,
Quæ tenui muro ſpatioſum colligat orbem.
Debetur magnus patinæ, ſubituſque Prometheus.
Argillam, atque rotam citiùs properate: ſed ex hoc
Tempore jam, Cæſar, figuli tua caſtra ſequantur.
Vicit digna viro ſententia: noverat ille

piſce; quin, tamquam fanaticus aliquis Bellonæ ſtimulis agitatus, hariolatur, &, Hæc bellua tibi, o Imperator, inquit, inſignem aliquem triumphum portendit. Rex aliquis a te capietur, aut e ſolio Britanniæ deturbabitur Arviragus, idque ex eo conjici facilè poteſt, quòd hæc bellua ex aliqua longinqua regione advecta ſit: vides ut tergum illi ſquamis erectis ac pinnis inhorreſcat? Nihil reſtabat, quod iis adderet Veiento, niſi ut patriam rhombi, & quot eſſet annos natus, exponeret. Quid igitur faciendum iſto piſce cenſes, ſubjicit Imperator? num in fruſta comminuetur? Cui Montanus, Noli, inquit, illum hac afficere ignominiâ: fabricetur ingens vas fictile, quod latera in orbem tamquam muros amplos vaſtoſque protendat: ſed opus eſt ad extruendam ejuſmodi patinam ſolers & diligens, nihil Prometheo veteri cedens, figulus. Agite, paretur confeſtim argilla & rota, & deinceps figuli tuis, Cæſar, in caſtris præſto ſemper adſint, ut ſi quid ejuſmodi contingat, ſtatim accingant ſe ad opus. Itum eſt in hanc ſententiam, auctore ſuo dignam: ſciebat ille videlicet, quibus delecta-

121. *Bellona.* Soror Martis, belli præſes; eadem atque Cybele.

124. *De temone excidet.* Propriè poteſt accipi: nam Britanni e curribus pugnabant, ut Cæſar docet.

125. *Sudes. Palos* ea vox propriè ſignificat: hìc, *pinnas piſcis prægrandes & præacutas.*

130. *Prometheus.* Vid. app. c. III & XV. Pro *quolibet figulo* ſumitur a poëtis, quia princeps eam artem invenit.

131. *Rotam.* Utuntur figuli rotâ in fingendis vaſis.

Luxuriam Imperii veterem, nocteſque Neronis
Jam medias, aliamque famem, cum pulmo Falerno
Arderet. Nulli major fuit uſus edendi
Tempeſtate meâ. Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel adſpecti littus dicebat echini.
Surgitur, & miſſo proceres exire jubentur
Concilio, quos Albanam dux magnus in arcem
Traxerat attonitos, & feſtinare coactos,
Tamquam de Cattis aliquid, torviſque Sicambris

rentur ferculis, quàm fœdis comeſſationibus indulgerent ſuperiores Imperatores, ac præcipuè Nero, qui epulas a medio die ad mediam uſque noctem protrahens, famem renovare callebat, cùm jam ſtomachus exquiſito vino hauriendo defatigatus eſſet. Unus omnium ævo meo in opſoniorum arte fuit exercitatiſſimus ac peritiſſimus: primo e morſu detegebat ubi nata eſſent oſtrea, num Circeis, num ad Lucrini lacûs rupes, aut Britannico in mari: ſatis erat illi echinum vidiſſe, ut intelligeret quo in littore captus foret. Conſurgitur, ac proceres, ſoluto concilio, dimittuntur, quos præclarus Imperator in Albanam arcem trepidos evocaverat, & feſtinare juſſerat, quaſi cum iis deliberaturus de negotio aliquo graviore, cum Cattis vel Sicambris tranſigendo; aut quaſi de clade aliqua

135. *Falerno.* Falernus mons & ager Campaniæ in Italia, vini generoſi ferax, inter Calenum & Sinueſſam.

137. *Circeis.* Circei, oppidum fuit Italiæ, in ditione Volſcorum ad oram Tyrrheni maris, & radices montis Circei, *Monte Circello.* Dirutum eſt, & extructus in ejus ruderibus pagus, cui nomen *Santa Felicita.*

138. *Lucrinum.* Lucrinus lacus in Itala erat Campania inter Puteolos & Baïas; ſed anno 1538, terræ motu eſt abſorptus. Reſtat modò lutoſa palus quam indigenæ vocant *Mare morto.*

Rutupino. Rutupiæ, oppidum eſt maritimum majoris Britanniæ.

140. *Echini.* Eſt Echinus e genere cancrorum: ſed ſpinis horrens totus.

144. *Cattis.* Populis Germaniæ, ad Rhenum, quos infelici bello Domitianus laceſſivit.

Sicambris. Germaniæ itidem inferioris populis.

Dicturus; tamquam diverſis partibus orbis
Anxia præcipiti veniſſet epiſtola pennâ.
Atque utinam his potiùs nugis tota illa dediſſet
Tempora ſævitiæ, claras quibus abſtulit urbi,
Illuſtreſque animas impunè, & vindice nullo:
Sed periit, poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat; hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

per epiſtolas e variis orbis partibus properè miſſas, fuiſſet admonitus. Utinam verò his ludicris deliberationibus conſumpſiſſet omnes annos, quibus tam diram exercuit carnificinam, & viris nobiliſſimis urbem, nullo ulciſcente, ſpoliavit! Sed interfectus eſt cùm ſævire in plebem cœpit. Exitio illi fuit ignobilis vulgi furor, poſtquam nobilium ſanguine manus impias inquinaſſet.

150. *Cerdonibus. Aux ſavetiers, aux plus vils artiſans.* Quam ob cauſam *veteramentarius* etiam appellatur.

151. *Lamiarum.* Ælium Lamiam, quòd jocatus fuiſſet paulò liberiùs, interfici Domitianus juſſit; porrò iſti Lamiæ genus antiquum ducebant a Lamo, qui olim Caietæ imperitaverat. Horat. Od. 21., Lib. I, pag. 61, ut edidi annò 1696.

SATIRA V.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

TREBIUM conatur deterrere a ſectandis divitum menſis, eique varia paraſiticæ vitæ incommoda ſingillatim proponit, verbi gratiâ, quòd nihil hac vitâ turpius ac miſerabilius, quòd fercula omnia deterrima, vinum, panis, oleum, piſces, fungi, poma, ipſi etiam cyathi viles, paraſitis apponantur. Denique in ipſos divites ac lautos invehitur, qui clientes tam malè accipiant, ex iiſque riſum ſibi & voluptatem ſuperbam quærant.

Si te propoſiti nondum pudet, atque eadem eſt mens,
Ut bona ſumma putes alienâ vivere quadrâ;
Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæſaris ad menſas, nec vilis Galba tuliſſet,
Quamvis jurato metuam tibi credere teſti.
Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipſum
Defeciſſe puta, quod inani ſufficit alvo.
Nulla crepido vacat? Nuſquam pons, & tegetis pars
Dimidiâ brevior? tantine injuria cœnæ?
Tam jejuna fames? cùm poſſis honeſtiùs illic
Et tremere, & ſordes farris mordere canini?

Si te nondum pudet conſilii tui, & in eadem perſtas mente, ut ſummi boni loco ducas alienâ veſci menſâ: ſi contumelias ac dedecora ferre potes, quæ perpeti vix potuiſſent Sarmentus, aut Galba, cùm ad Auguſti menſam vocati, multa indigniſſima perferrent: etſi jures & conteſteris te hac vitâ delectari, fidem adhibere tibi nolim. Et verò humanus venter parvo admodum eſt contentus: & quamvis deeſſet quod vacuæ alvo placandæ ſit ſatis, nulluſne tandem, ubi mendicare poſſis, locus eſt vacuus, ſive in ponte, ſive in fluvii ripa? Nonne præſtaret corrogare ſtipem, indui curtâ & vix dimidiâ tegete, quàm hanc vitam vivere? Tanti-ne facis cœnam, unde onuſtus probris & ignominiâ diſcedas, ac fermè jejunus, cùm in iis, quæ dixi, locis longè honeſtiùs queas rigere frigore, ac furfureo ſordidoque pane veſci? Primùm hoc tibi perſuade, cœnam hanc ad quam accumbere te dives jubet, velut omnium, quibus eum jampridem colis, obſequio-

2. *Quadra.* Propriè ſignificat *quartam partem cujuſvis rei*, maximè verò panis, caſei, aut placentæ, &c. Interdum ſumitur pro *placenta patula*, quæ duabus lineis decuſſatis in medio notata ſic erat, ut quatuor in partes veluti diſtingueretur. Ejuſmodi porrò placentis imponebant opſonia, ut ſolemus orbiculis e plumbo albo, vel argento. Alienâ quadrâ vivere, proverbii more dicitur, pro *alienam captare menſam*.

3. *Sarmentus.* Eques Romanus, Auguſti ſcurra & paraſitus; itidem ut Galba.

8. *Crepido.* Gall. *un quai*. *Pons.* Sat. IV, nota 113.

Primo fige loco, quod tu diſcumbere juſſus
Mercedem ſolidam veterum capis officiorum.
Fructus amicitiæ magnæ cibus: imputat hunc rex,
Et quāmvis rarum, tamen imputat. Ergo duos poſt
Si libuit menſes neglectum adhibere clientem,
Tertia ne vacuo ceſſaret culcita lecto,
Unà ſimus, ait. Votorum ſumma: quid ultrà
Quæris? Habet Trebius propter quod rumpere ſomnum
Debeat, & ligulas dimittere, ſollicitus, ne
Tota ſalutatrix jam turba peregerit orbem,
Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo ſe
Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ.
Qualis cœna tamen! Vinum quod ſuccida nolit

rum mercedem integram tibi rependi. Eſt hic demum illuſtris amicitiæ fructus, hoc præmium, ut interdum ad capiendum cibum inviteris? Hoc tibi objectat nobilis patronus, tamquam aliquod magnum munus & memorabile; ac licèt rarum ſit, prædicat nihilominus, ac in præcipua rationum parte ponit. Itaque ſi viſum illi fuerit poſt menſes duos te clientem diu neglectum, tandem ad cœnam vocare, ne ſit vacuus in tertio lecto locus, adeſdum, inquiet, unà cibum ambo capiamus. Hæc illa ſcilicet eſt meta quam tot votis ambiebas: hæc illa tot laborum tuorum ampla merces. Quid præterea poſtulas? Hac tantâ mercede donatus Trebius recuſare profectò non debet, quin abrumpat ſomnum, ac vincula calceorum femoraliumque omittat, feſtinans ad patronum ſalutandum, timenſque ne ceteri clientes jam ad ſalutem illi dicendam ordine ſuo quiſque admiſſi, velut in orbem, fuerint, tametſi nondum planè diluxerit, ac frigidus Bootes adhuc ſuum plauſtrum verſare lento gyro pergat. Sed ipſam, quæſo, cœnam expendamus ad quam adhiberis. Vinum tibi jam vile propina-

14. *Rex.* Sic patronos ſuos appellabant.

17. *Vacuo lecto.* Sat. III, not. 81.

Culcita. Un matelas.

22. *Sideribus dubiis.* Cùm ob auroram imminentem aſtra evaneſcunt.

23. *Bootæ.* Bootes ſidus eſt ſeptentrionale, proximè poſt illud quod *Plauſtrum* vocant, adeo ut videatur ipſum plauſtrum agitare, & boves urgere, qui plauſtrum trahunt.

Sarraca. Chariot.

24. *Succida lana.* Plena

Lana pati: de conviva Corybanta videbis.
Jurgia proludunt; ſed mox & pocula torques
Socius, & rubrâ deterges vulnera mappâ;
Inter vos quoties, libertorumque cohortem
Pugna Saguntinâ fervet commiſſa lagenâ.
Ipſe capillato diffuſum Conſule potat,
Calcatamque tenet bellis ſocialibus uvam,
Cardiaco numquam cyathum miſſurus amico.
Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus

tur, ut ad lanam quæ ſuccisa ſit recens, & tingenda purpureo colore, vix adhiberetur; quod fumoſis vaporibus ita tuum caput perturbet, ut qui veneras conviva, fias brevi Corybas; ac initio quidem in convicia prorumpis & jurgia, mox ipſos cyathos jacularis, & iis viciſſim petitus ac vulneratus, ſanguinem abſtergis cruentâ mappâ, quoties inter hinc veſtram paraſitorum, inde verò libertorum aciem exarſit certamen, in quo ſcyphis & poculis tamquam gladiis res geritur. Ipſe interim patronus veſter potat vinum vetuſtiſſimum & generoſiſſimum, in amphoras e torculari defuſum ſub aliquo ex antiquis Conſulibus, qui comam longiorem alebant, aut tempore ſocialis belli: cui vino ita parcit, ut ad amicum ſtomacho laborantem ſcyphum numquam miſſurus ſit. Cras aliud ipſi vinum miſcebitur, putà Albanum aut Setinum, ita vetus, ut quo ſit

ſucci & humoris. Dicuntur lanæ recèns ab ovium tergo decuſſæ & ſuccisæ vino elui, maximè ſi purpureo colore ſint inficiendæ; ſed vinum deterius ad hos uſus adhibetur.

25. *Corybanta.* Vide app. c. 24.

29. *Saguntina.* Saguntus Hiſpaniæ urbs antiqua. In illa urbe vaſa fictilia laudatiſſima fiebant.

30. *Capillato.* Antiquo: veteres enim Romani intonſi erant, ut dixi Sat. IV, nota *Barbato.* Intelligitur autem præcipuè Opimius qui Conſulatum geſſit anno ab urbe condita 633, ante Juvenalem 230. Eo conſule vini optimi felix & ingens per Italiam omnem copia fuit, quod in amphoras defuſum ad ducentos poſt annos ſervatum fuit, Plin. Lib. XIV, c. 4.

31. *Bellis ſocialibus.* Bellum ſociale, confectum fuit anno U. C. 666, ducentis fermè annis ante hanc Satiram ſcriptam.

32. *Cardiaco.* Græca vox: a *καρδία, cor, ſtomachus.*

33. *Albanis.* Sat. IV, nota *Alba.*

34. *Setinis.* Setia, nunc *Sezza*, urbs eſt in extrema

Delevit multâ veteris fuligine teſtæ:
Quale coronati Thraſea, Helvidiuſque bibebant;
Brutorum & Caſſî natalibus. Ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllo
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum:
Vel ſi quando datur, cuſtos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, ungueſque obſervet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur ïaſpis,
Nam virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert

loco natum, quo notata Conſule amphora, vix legi in cortice ac titulo amphoræ, propter fuliginem & antiquitatem, poſſit: quale potabant olim Thraſea & Helvidius floreis coronis redimiti, cùm Brutorum & Caſſii natalem diem celebrabant. Idem Virrò, a quo vocatus es, pateram habet in manibus confectam ex electro, phialaſque ob extantem beryllum aſperas: tibi aureus cyathus non præbetur: aut ſi tuas in manus aliquando venit, adeſt eodem in loco ſervus, neque a tuo diſcedit latere, qui calicem cuſtodiat, qui inſertas auro gemmas velut in numerato habeat, qui ſit in excubiis, ne quam unguibus avaris divellas. Noli ſuccenſere ſi tam diligenter calix cuſtoditur, in eo quippe eſt egregia ïaſpis, & magni pretii. Nam Virro, multorum more, ab annulis ſuis ablatos uniones, poculis

Latii parte, cujus ager optimi vini ferax.

Cujus patriam. Amphoras vini obturabant gypſo, pumice, aut pice, addebantque titulum in quo erat ſcriptum nomen Conſulis, ac proinde anni quo defuſum vinum: item agri nomen, in quo natum. Sæpe amphoras ſuſpendebant in camini ſpiraculo, & multo fumo vetuſtatem & commendationem vino quærebant.

36. *Thraſea.* Thraſeas Pætus vixit Neronis ævo, cui ob eximiam probitatem ac ſtudium libertatis inviſus, & a quo mori, venis inciſis, juſſus eſt.

Helvidiuſque. Helvidius Thraſeæ Pæti gener: fuit ſocero non diſſimilis, a Nerone in exilium pulſus.

37. *Brutorum.* Duorum videlicet, Luc. Junii Bruti, qui Tarquinium Româ exegit: & Decimi Bruti, qui præcipuus C. Jul. Cæſaris interfector fuit, unà cum Caſſio.

38. *Heliadum.* Vide app. c. v.

Beryllos. Beryllus, *Bèril*, lapis eſt pretioſus, cærulei ferè coloris.

42. *Iaſpis.* Gemma viridis coloris, interdum roſeï, aut fulvi, *du jaſpe.*

A digitis ; quas in vaginæ fronte ſolebat
Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ.
Tu Beneventani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quatuor, ac jam
Quaſſatum, & rupto poſcentem ſulfura vitro.
Si ſtomachus domini fervet vinoque, ciboque,
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modò vina querebar ;
Vos aliam potatis aquam : tibi pocula curſor
Gætulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,

inſerit, quos in ſumma vaginæ parte collocare ſolitus erat Æneas, quem Hiarbæ Dido antepoſuit. Tu bibes in aliquo ex illis, quibus Vatinius ſutor Beneventanus nomen dedit, vitreo cyatho, in quo extabunt quaſi roſtra & naſi quatuor per quos bibatur, quique fractus ſit, mutilus, & dignus qui cum ſulfuratis permutetur. Si æſtuat patroni ſtomachus, mero ac dapibus onuſtus, affertur illi aqua cocta, quæ vincat nives ſuo frigore. Ita non tantùm aliud illi ac vobis vinum, quod modò queſtus eram, apponitur, ſed etiam alia aqua. Hanc tibi infundet in cyathum aliquis ſervus a pedibus, e Gætulia oriundus, aut e Mauri-

45. *Juvenis.* Æneas, Lib. IV Æn. v. 261.

Zelotypo. Hiarbas appellatur *zelotypus*, id eſt, *æmulus Æneæ*, & *rivalis*.

Hiarbæ. Hiarbas, Africæ regulus, cùm Didonis nuptias ambiret, ab ea ſpretus eſt. Virg. IV Æn. v. 195.

46. *Beneventani ſutoris.* Beneventum eſt urbs extremæ Italiæ, *Benevent* : in ea urbe ſutor fuit nomine Vatinius, helluo & comeſſator egregius, qui vitreos quoſdam calices invenit, quadratos, ita ut quatuor in illis prominerent anguli, naſorum inſtar, per quos bibebatur. Illi calices ab auctore ſuo dicebantur *Vatiniani*.

48. *Rupto*, *&c.* Romani permutabant vaſa vitrea fracta cum ſulfuratis, *id eſt*, ligni aridi fruſtulis ſulfure imbutis, ad ignem accendendum idoneis.

50. *Geticis.* Getæ ſunt populi ſeptentrionalis Aſiæ, ubi frigus aſperrimum.

Decocta. Aquam coctam, & vitreo vaſe incluſam demittebant in nivem : ita voluptas frigoris contingebat, ſine vitiis nivis. Plin. XXXI, cap. 3.

52. *Curſor.* Servus a pedibus, vilioris notæ, & ordinis. Getulia eſt pars Africæ. Ejus incolæ pernicitate præſtabant.

53. *Mauri.* Populi Africæ

Percuſſus, Bellona, tuo divinat; &, Ingens
Omen habes, inquit, magni clarique triumphi:
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno.
Excidet Arviragus: peregrina eſt bellua. Cernis
Erectas in terga ſudes? Hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret & annos.
Quidnam igitur cenſes? Conciditur? Abſit ab illo
Dedecus hoc, Montanus ait; teſta alta paretur,
Quæ tenui muro ſpatioſum colligat orbem.
Debetur magnus patinæ, ſubituſque Prometheus.
Argillam, atque rotam citiùs properate: ſed ex hoc
Tempore jam, Cæſar, figuli tua caſtra ſequantur.
Vicit digna viro ſententia: noverat ille

piſce; quin, tamquam fanaticus aliquis Bellonæ ſtimulis agitatus, hariolatur, &, Hæc bellua tibi, o Imperator, inquit, inſignem aliquem triumphum portendit. Rex aliquis a te capietur, aut e ſolio Britanniæ deturbabitur Arviragus, idque ex eo conjici facilè poteſt, quòd hæc bellua ex aliqua longinqua regione advecta ſit: vides ut tergum illi ſquamis erectis ac pinnis inhorreſcat? Nihil reſtabat, quod iis adderet Veiento, niſi ut patriam rhombi, & quot eſſet annos natus, exponeret. Quid igitur faciendum iſto piſce cenſes, ſubjicit Imperator? num in fruſta comminuetur? Cui Montanus, Noli, inquit, illum hac afficere ignominiâ: fabricetur ingens vas fictile, quod latera in orbem tamquam muros amplos vaſtoſque protendat: ſed opus eſt ad extruendam ejuſmodi patinam ſolers & diligens, nihil Prometheo veteri cedens, figulus. Agite, paretur confeſtim argilla & rota, & deinceps figuli tuis, Cæſar, in caſtris præſto ſemper adſint, ut ſi quid ejuſmodi contingat, ſtatim accingant ſe ad opus. Itum eſt in hanc ſententiam, auctore ſuo dignam: ſciebat ille videlicet, quibus delecta-

121. *Bellona.* Soror Martis, belli præſes; eadem atque Cybele.

124. *De temone excidet.* Propriè poteſt accipi: nam Britanni e curribus pugnabant, ut Cæſar docet.

125. *Sudes.* *Palos* ea vox propriè ſignificat: hìc, *pinnas piſcis prægrandes* & *præacutas.*

130. *Prometheus.* Vid. app. c. III & XV. Pro *quolibet figulo* ſumitur a poëtis, quia princeps eam artem invenit.

131. *Rotam.* Utuntur figuli rotâ in fingendis vaſis.

Luxuriam Imperii veterem, nocteſque Neronis
Jam medias, aliamque famem, cum pulmo Falerno
Arderet. Nulli major fuit uſus edendi
Tempeſtate meâ. Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel adſpecti littus dicebat echini.
Surgitur, & miſſo proceres exire jubentur
Concilio, quos Albanam dux magnus in arcem
Traxerat attonitos, & feſtinare coactos,
Tamquam de Cattis aliquid, torviſque Sicambris

rentur ferculis, quàm fœdis comeſſationibus indulgerent ſuperiores Imperatores, ac præcipuè Nero, qui epulas a medio die ad mediam uſque noctem protrahens, famem renovare callebat, cùm jam ſtomachus exquiſito vino hauriendo defatigatus eſſet. Unus omnium ævo meo in opſoniorum arte fuit exercitatiſſimus ac peritiſſimus: primo e morſu detegebat ubi nata eſſent oſtrea, num Circeis, num ad Lucrini lacûs rupes, aut Britannico in mari: ſatis erat illi echinum vidiſſe, ut intelligeret quo in littore captus foret. Conſurgitur, ac proceres, ſoluto concilio, dimittuntur, quos præclarus Imperator in Albanam arcem trepidos evocaverat, & feſtinare juſſerat, quaſi cum iis deliberaturus de negotio aliquo graviore, cum Cattis vel Sicambris tranſigendo; aut quaſi de clade aliqua

135. *Falerno.* Falernus mons & ager Campaniæ in Italia, vini generoſi ferax, inter Calenum & Sinueſſam.

137. *Circeis.* Circei, oppidum fuit Italiæ, in ditione Volſcorum ad oram Tyrrheni maris, & radices montis Circei, *Monte Circello.* Dirutum eſt, & extructus in ejus ruderibus pagus, cui nomen *Santa Felicita.*

138. *Lucrinum.* Lucrinus lacus in Itala erat Campania inter Puteolos & Baïas; ſed anno 1538, terræ motu eſt abſorptus. Reſtat modò lutoſa palus quam indigenæ vocant *Mare morto.*

Rutupino. Rutupiæ, oppidum eſt maritimum majoris Britanniæ.

140. *Echini.* Eſt Echinus e genere cancrorum: ſed ſpinis horrens totus.

144. *Cattis.* Populis Germaniæ, ad Rhenum, quos infelici bello Domitianus laceſſivit.

Sicambris. Germaniæ itidem inferioris populis.

Dicturus; tamquam diverſis partibus orbis
Anxia præcipiti veniſſet epiſtola pennâ.
Atque utinam his potiùs nugis tota illa dediſſet
Tempora ſævitiæ, claras quibus abſtulit urbi,
Illuſtreſque animas impunè, & vindice nullo:
Sed periit, poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat; hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

per epiſtolas e variis orbis partibus properè miſſas, fuiſſet admonitus. Utinam verò his ludicris deliberationibus conſumpſiſſet omnes annos, quibus tam diram exercuit carnificinam, & viris nobiliſſimis urbem, nullo ulciſcente, ſpoliavit! Sed interfectus eſt cùm ſævire in plebem cœpit. Exitio illi fuit ignobilis vulgi furor, poſtquam nobilium ſanguine manus impias inquinaſſet.

150. *Cerdonibus. Aux ſavetiers, aux plus vils artiſans.* Quam ob cauſam *veteramentarius* etiam appellatur.

151. *Lamiarum.* Ælium Lamiam, quòd jocatus fuiſſet paulò liberiùs, interfici Domitianus juſſit; porrò iſti Lamiæ genus antiquum ducebant a Lamo, qui olim Caietæ imperitaverat. Horat. Od. 21., Lib. I, pag. 61, ut edidi annò 1696.

SATIRA V.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Trebium conatur deterrere a ſectandis divitum menſis, eique varia paraſiticæ vitæ incommoda ſingillatim proponit, verbi gratiâ, quòd nihil hac vitâ turpius ac miſerabilius, quòd fercula omnia deterrima, vinum, panis, oleum, piſces, fungi, poma, ipſi etiam cyathi viles, paraſitis apponantur. Denique in ipſos divites ac lautos invehitur, qui clientes tam malè accipiant, ex iiſque riſum ſibi & voluptatem ſuperbam quærant.

Si te propoſiti nondum pudet, atque eadem eſt mens,
Ut bona ſumma putes alienâ vivere quadrâ;
Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæſaris ad menſas, nec vilis Galba tuliſſet,
Quamvis jurato metuam tibi credere teſti.
Ventre nihil novi frugalius. Hoc tamen ipſum
Defeciſſe puta, quod inani ſufficit alvo.
Nulla crepido vacat? Nuſquam pons, & tegetis pars
Dimidiâ brevior? tantine injuria cœnæ?
Tam jejuna fames? cùm poſſis honeſtiùs illic
Et tremere, & ſordes farris mordere canini?

Si te nondum pudet conſilii tui, & in eadem perſtas mente, ut ſummi boni loco ducas alienâ veſci menſâ: ſi contumelias ac dedecora ferre potes, quæ perpeti vix potuiſſent Sarmentus, aut Galba, cùm ad Auguſti menſam vocati, multa indigniſſima perferrent: etſi jures & conteſteris te hac vitâ delectari, fidem adhibere tibi nolim. Et verò humanus venter parvo admodum eſt contentus: & quamvis deeſſet quod vacuæ alvo placandæ ſit ſatis, nulluſne tandem, ubi mendicare poſſis, locus eſt vacuus, ſive in ponte, ſive in fluvii ripa? Nonne præſtaret corrogare ſtipem, indui curtâ & vix dimidiâ tegete, quàm hanc vitam vivere? Tanti-ne facis cœnam, unde onuſtus probris & ignominiâ diſcedas, ac fermè jejunus, cùm in iis, quæ dixi, locis longè honeſtiùs queas rigere frigore, ac furfureo ſordidoque pane veſci? Primùm hoc tibi perſuade, cœnam hanc ad quam accumbere te dives jubet, velut omnium, quibus eum jampridem colis, obſequio-

2. *Quadra.* Propriè ſignificat *quartam partem cujuſvis rei*, maximè verò panis, caſei, aut placentæ, &c. Interdum ſumitur pro *placenta patula*, quæ duabus lineis decuſſatis in medio notata ſic erat, ut quatuor in partes veluti diſtinguerentur. Ejuſmodi porrò placentis imponebant opſonia, ut ſolemus orbiculis e plumbo albo, vel argento. Alienâ quadrâ vivere, proverbii more dicitur, pro *alienam captare menſam.*

3. *Sarmentus.* Eques Romanus, Auguſti ſcurra & paraſitus; itidem ut Galba.

8. *Crepido.* Gall. *un quai.*
Pons. Sat. IV, nota 113.

Primo ſige loco, quod tu diſcumbere juſſus
Mercedem ſolidam veterum capis officiorum.
Fructus amicitiæ magnæ cibus : imputat hunc rex,
Et quãmvis rarum, tamen imputat. Ergo duos poſt
Si libuit menſes neglectum adhibere clientem,
Tertia ne vacuo ceſſaret culcita lecto,
Unà ſimus, ait. Votorum ſumma : quid ultrà
Quæris ? Habet Trebius propter quod rumpere ſomnum
Debeat, & ligulas dimittere, ſollicitus, ne
Tota ſalutatrix jam turba peregerit orbem,
Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo ſe
Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ.
Qualis cœna tamen ! Vinum quod ſuccida nolit

rum mercedem integram tibi rependi. Eſt hic demum illuſtris amicitiæ fructus, hoc præmium, ut interdum ad capiendum cibum inviteris ? Hoc tibi objectat nobilis patronus, tamquam aliquod magnum munus & memorabile ; ac licèt rarum ſit, prædicat nihilominus, ac in præcipua rationum parte ponit. Itaque ſi viſum illi fuerit poſt menſes duos te clientem diu neglectum, tandem ad cœnam vocare, ne ſit vacuus in tertio lecto locus, adeſdum, inquiet, unà cibum ambo capiamus. Hæc illa ſcilicet eſt meta quam tot votis ambiebas : hæc illa tot laborum tuorum ampla merces. Quid præterea poſtulas ? Hac tantâ mercede donatus Trebius recuſare profectò non debet, quin abrumpat ſomnum, ac vincula calceorum femoraliumque omittat, feſtinans ad patronum ſalutandum, timenſque ne ceteri clientes jam ad ſalutem illi dicendam ordine ſuo quiſque admiſſi, velut in orbem, fuerint, tametſi nondum planè diluxerit, ac frigidus Bootes adhuc ſuum plauſtrum verſare lento gyro pergat. Sed ipſam, quæſo, cœnam expendamus ad quam adhiberis. Vinum tibi jam vile propina-

14. *Rex*. Sic patronos ſuos appellabant.

17. *Vacuo lecto*. Sat. III, not. 81.

Culcita. Un matelas.

22. *Sideribus dubiis*. Cùm ob auroram imminentem aſtra evaneſcunt.

23. *Bootæ*. Bootes ſidus eſt ſeptentrionale, proximè poſt illud quod *Plauſtrum* vocant, adeo ut videatur ipſum plauſtrum agitare, & boves urgere, qui plauſtrum trahunt.

Sarraca. Chariot.

24. *Succida lana*. Plena

Lana pati : de conviva Corybanta videbis.
Jurgia proludunt ; ſed mox & pocula torques
Socius, & rubrâ deterges vulnera mappâ ;
Inter vos quoties, libertorumque cohortem
Pugna Saguntinâ fervet commiſſa lagenâ.
Ipſe capillato diffuſum Conſule potat,
Calcatamque tenet bellis ſocialibus uvam,
Cardiaco numquam cyathum miſſurus amico.
Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus

tur, ut ad lanam quæ ſuccisa ſit recens, & tingenda purpureo colore, vix adhiberetur ; quod fumoſis vaporibus ita tuum caput perturbet, ut qui veneras conviva, fias brevi Corybas ; ac initio quidem in convicia prorumpis & jurgia, mox ipſos cyathos jacularis, & iis viciſſim petitus ac vulneratus, ſanguinem abſtergis cruentâ mappâ, quoties inter hinc veſtram paraſitorum, inde verò libertorum aciem exarſit certamen, in quo ſcyphis & poculis tamquam gladiis res geritur. Ipſe interim patronus veſter potat vinum vetuſtiſſimum & generoſiſſimum, in amphoras e torculari defuſum ſub aliquo ex antiquis Conſulibus, qui comam longiorem alebant, aut tempore ſocialis belli : cui vino ita parcit, ut ad amicum ſtomacho laborantem ſcyphum numquam miſſurus ſit. Cras aliud ipſi vinum miſcebitur, putà Albanum aut Setinum, ita vetus, ut quo ſit

ſucci & humoris. Dicuntur lanæ recèns ab ovium tergo decuſſæ & ſuccisæ vino elui, maximè ſi purpureo colore ſint inficiendæ ; ſed vinum deterius ad hos uſus adhibetur.

25. *Corybanta.* Vide app. c. 24.

29. *Saguntina.* Saguntus Hiſpaniæ urbs antiqua. In illa urbe vaſa fictilia laudatiſſima fiebant.

30. *Capillato.* Antiquo : veteres enim Romani intonſi erant, ut dixi Sat. IV, nota *Barbato.* Intelligitur autem præcipuè Opimius qui Conſulatum geſſit anno ab urbe condita 633, ante Juvenalem 230. Eo conſule vini optimi felix & ingens per Italiam omnem copia fuit, quod in amphoras defuſum ad ducentos poſt annos ſervatum fuit, Plin. Lib. XIV, c. 4.

31. *Bellis ſocialibus.* Bellum ſociale, confectum fuit anno U. C. 666, ducentis fermè annis ante hanc Satiram ſcriptam.

32. *Cardiaco.* Græca vox : a καρδία, *cor, ſtomachus.*

33. *Albanis.* Sat. IV, nota *Alba.*

34. *Setinis.* Setia, nunc *Sezza*, urbs eſt in extrema

Delevit multâ veteris fuligine teſtæ:
Quale coronati Thraſea, Helvidiuſque bibebant;
Brutorum & Caſsî natalibus. Ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllo
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum:
Vel ſi quando datur, cuſtos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, ungueſque obſervet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur ïaſpis,
Nam virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert

loco natum, quo notata Conſule amphora, vix legi in cortice ac titulo amphoræ, propter fuliginem & antiquitatem, poſſit: quale potabant olim Thraſea & Helvidius floreis coronis redimiti, cùm Brutorum & Caſſii natalem diem celebrabant. Idem Virrò, a quo vocatus es, pateram habet in manibus confectam ex electro, phialaſque ob extantem beryllum aſperas: tibi aureus cyathus non præbetur: aut ſi tuas in manus aliquando venit, adeſt eodem in loco ſervus, neque a tuo diſcedit latere, qui calicem cuſtodiat, qui inſertas auro gemmas velut in numerato habeat, qui ſit in excubiis, ne quam unguibus avaris divellas. Noli ſuccenſere ſi tam diligenter calix cuſtoditur, in eo quippe eſt egregia ïaſpis, & magni pretii. Nam Virro, multorum more, ab annulis ſuis ablatos uniones, poculis

Latii parte, cujus ager optimi vini ferax.

Cujus patriam. Amphoras vini obturabant gypſo, pumice, aut pice, addebantque titulum in quo erat ſcriptum nomen Conſulis, ac proinde anni quo defuſum vinum: item agri nomen, in quo natum. Sæpe amphoras ſuſpendebant in camini ſpiraculo, & multo fumo vetuſtatem & commendationem vino quærebant.

36. *Thraſea.* Thraſeas Pætus vixit Neronis ævo, cui ob eximiam probitatem ac ſtudium libertatis invíſus, & a quo mori, venis inciſis, juſſus eſt.

Helvidiuſque. Helvidius Thraſeæ Pæti gener: fuit ſocero non diſſimilis, a Nerone in exilium pulſus.

37. *Brutorum.* Duorum videlicet, Luc. Junii Bruti, qui Tarquinium Româ exegit: & Decimi Bruti, qui præcipuus C. Jul. Cæſaris interfector fuit, unà cum Caſſio.

38. *Heliadum.* Vide app. c. v.

Beryllos. Beryllus, *Béril*, lapis eſt pretioſus, cærulei ferè coloris.

42. *Iaſpis.* Gemma viridis coloris, interdum roſei, aut fulvi, *du jaſpe.*

A digitis ; quas in vaginæ fronte ſolebat
Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ.
Tu Beneventani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quatuor, ac jam
Quaſſatum, & rupto poſcentem ſulfura vitro.
Si ſtomachus domini fervet vinoque, ciboque,
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modò vina querebar ;
Vos aliam potatis aquam : tibi pocula curſor
Gætulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,

inſerit, quos in ſumma vaginæ parte collocare ſolitus erat Æneas, quem Hiarbæ Dido antepoſuit. Tu bibes in aliquo ex illis, quibus Vatinius ſutor Beneventanus nomen dedit, vitreo cyatho, in quo extabunt quaſi roſtra & naſi quatuor per quos bibatur, quique fractus ſit, mutilus, & dignus qui cum ſulſuratis permutetur. Si æſtuat patroni ſtomachus, mero ac dapibus onuſtus, affertur illi aqua cocta, quæ vincat nives ſuo frigore. Ita non tantùm aliud illi ac vobis vinum, quod modò queſtus eram, apponitur, ſed etiam alia aqua. Hanc tibi infundet in cyathum aliquis ſervus a pedibus, e Gætulia oriundus, aut e Mauri-

45. *Juvenis.* Æneas, Lib. IV Æn. v. 261.

Zelotypo. Hiarbas appellatur *zelotypus*, id eſt, *æmulus Æneæ*, & *rivalis*.

Hiarbæ. Hiarbas, Africæ regulus, cùm Didonis nuptias ambiret, ab ea ſpretus eſt. Virg. IV Æn. v. 195.

46. *Beneventani ſutoris.* Beneventum eſt urbs extremæ Italiæ, *Benevent* : in ea urbe ſutor fuit nomine Vatinius, helluo & comeſſator egregius, qui vitreos quoſdam calices invenit, quadratos, ita ut quatuor in illis prominerent anguli, naſorum inſtar, per quos bibebatur. Illi calices ab auctore ſuo dicebantur *Vatiniani*.

48. *Rupto*, &c. Romani permutabant vaſa vitrea fracta cum ſulfuratis, *id eſt*, ligni aridi fruſtulis ſulfure imbutis, ad ignem accendendum idoneis.

50. *Geticis.* Getæ ſunt populi ſeptentrionalis Aſiæ, ubi frigus aſperrimum.

Decocta. Aquam coctam, & vitreo vaſe incluſam demittebant in nivem : ita voluptas frigoris contingebat, ſine vitiis nivis. Plin. XXXI, cap. 3.

52. *Curſor.* Servus a pedibus, vilioris notæ, & ordinis. Getulia eſt pars Africæ. Ejus incolæ pernicitate præſtabant.

53. *Mauri.* Populi Africæ

Et cui per mediam nolis occurrere noctem;
Clivoſæ veheris dum per monumenta Latinæ.
Flos Aſiæ ante ipſum pretio majore paratus,
Quàm fuit & Tulli cenſus pugnacis, & Anci:
Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
Frivola. Quod cùm ita ſit, tu Gætulum Ganymedem
Reſpice, cùm ſities: neſcit tot millibus emptus
Pauperibus miſcere puer: ſed forma, ſed ætas
Digna ſupercilio. Quando ad te pervenit ille?
Quando vocatus adeſt calidæ, gelidæque miniſter?
Quippe indignatur veteri parere clienti,
Quodque aliquid poſcas, & quod ſe ſtante recumbas.
Maxima quæque domus ſervis eſt plena ſuperbis.

tania, fuſcus, macer, ita deformis ut eum habere obvium nocte intempeſtâ reformidares, ſi faceres iter per ſepulcra, quibus clivi Latinæ viæ ſunt referti. Patrono tuo miniſtrat puer lectiſſimus & cultiſſimus, ex Aſia petitus, ac pluris emptus, quàm quantum haberent annui proventus Reges Romani Tullus, Ancuſque, aut ut veriùs ac breviùs dicam, quantum omnis ceterorum Romæ Regum ſupellex delicatior olim valebat. Itaque cùm te ſitis premet, voca illum tuum e Gætulia Ganymedem & pincernam; iſte enim elegans puer, tot nummorum millibus comparatus non dignatur pocula pauperibus miniſtrare: nec mirum ſi tam ſuperbus eſt, quem & flos ætatis, & formæ commendet elegantia. Neque ille tantùm te deſpicit, ſed alius etiam qui calidam & gelidam aquam convivis miniſtrat: an eum umquam ad te accedentem vides, etſi ſæpius inclamatum? Nempe iniquiſſimo animo fert morem tibi aliquid petenti gerere, quamvis vetus ſis cliens; nec te oculis æquis menſæ accumbentem cernit, dum ipſe ſtat. Ut quæque domus eſt lautiſſima, ita maximè ſervis arrogantibus abundat. En,

ad Occidentem & Meridiem.

55. *Latinæ.* Sat. I, verſu 157, verbo *Latina.*

57. *Tulli, Anci.* Sat. III, nota 298. *Pugnax* appellatur Tullus, quia militarem diſciplinam & artem Romanos imprimis docuit: Albanos bello vicit, &c. Flor. c. 3.

59. *Frivola.* Sunt figlina ferè vaſa viliora. Sat. III, nota 183.

Ganymedem. Hîc pro *quolibet pincerna* ponitur. Vide app. c. IV & XXIII.

64. *Clienti.* Sat. I, v. 117, verbo *Clientes*, & Sat. III, nota 115.

Ecce alius quanto porrexit murmure panem
Vix fractum, ſolidæ jam mucida fruſta farinæ,
Quæ genuinum agitent, non admittentia morſum:
Sed tener & niveus, mollique ſiligine factus
Servatur domino. Dextram cohibere memento;
Salva ſit artoptæ reverentia. Finge tamen te
Improbulum, ſupereſt illic qui ponere cogat.
Vin'tu conſuetis audax conviva caniſtris
Impleri, paniſque tui noviſſe colorem?
Scilicet hoc fuerat, propter quod ſæpe relictâ
Conjuge, per montem adverſum, gelidaſque cucurri
Eſquilias, fremeret ſævâ cùm grandine vernus
Jupiter, & multo ſtillaret pænula nimbo.

alius miniſter quàm indignabundus & commurmurans obtulit tibi panem jam truncatum, quem veriùs dixeris mucidum farinæ malè ſubactæ, & vix coctæ fruſtum, idoneum in quo defatigentur molares dentes, ut illud comminuere poſſint: at panis candidus, e molli confectus ſiligine, domino reſervatur: vide ne illum attingas, illi honorem habeto, in artopta quippe fuit coctus. Fac tamen te audaculum eſſe, ſtatim adeſt qui te omittere hunc panem jubeat, hiſque vocibus increpitet: Næ tu homo delicatus es, qui ex iis caniſtris panem tibi ſumere velis, e quibus domino apponi conſuevit, qui, cujus coloris ſit panis quo veſceris, labores ſcire? Hæc audiens ſcilicet ingemiſcis, atque ita tecum: Hoccine, inquis, merui? hoccine ſperabam, cùm ſurrexi multo mane relictâ conjuge, & montem Eſquilinum ſuperare properavi, cùm gelido vere grando

69. *Genuinum.* Subaudi: *dentem.* Dentes interiores & majores, appellantur *genuini*, quia genis propiores ſunt: iidem *molares* vocantur, quia cibum molunt & comminuunt, quem dentes anteriores ſecant, ac diſpeſcunt.

70. *Siligine.* Eſt ſiligo, tritici flos, ab omni furfure repurgatus.

72. *Artoptæ.* Erat artopta vas quoddam illi non abſimile, quod Galli vocant, *une cloche*, in quo panem molliorem igne lento coquebant.

77. *Adverſum.* Arduum.

78. *Eſquilias.* Sat. III, nota 70.

79. *Jupiter.* Pro *aëre* ponitur a poëtis.

Pænula. Veſtis craſſa & villoſa.

Adſpice quàm longo diſtendat pectore lancem,
Quæ fertur domino, ſquilla; & quibus undique ſepta
Aſparagis, quâ deſpiciat convivia caudâ,
Cùm venit excelſi manibus ſublata miniſtri.
Sed tibi dimidio conſtrictus cammarus ovo
Ponitur, exiguâ feralis cœna patellâ.
Ipſe venafrano piſcem perfundit: at hic, qui
Pallidus offertur miſero tibi caulis, olebit
Laternam: illud enim veſtris datur alveolis, quod
Canna Micipſarum prorâ ſubvexit acutâ;
Propter quod Romæ cum Boccare nemo lavatur,
Quod tutos etiam facit a ſerpentibus atris.

plurima decideret, veſteſque repentino imbre diffluerent. Age verò, cernis ùt patinam ingentem implet ſquilla, quæ patrono tuo apponenda, fertur ſublimis inter miniſtri manus? ut in orbem lectiſſimis aſparagis coronata, ſubjectas dapes ingenti caudâ videtur contemnere? Tibi verò cammarus dimidio parcè ac malignè implicatus ovo, in anguſta lance offeretur, cujuſmodi funebres inter dapes apponi ſolet. Patronus oleum Venafranum ad piſcem condiendum adhibebit: verùm iſta quæ tibi datur Braſſica, oleo putri, quale infunditur laternis, erit condita. Patellis enim veſtris illud oleum infundi ſolet, quod ex Africa deportatur Lybicis navibus, ita fœtens & olidum, ut ſerpentes fugare poſſit, quo cùm utuntur in Balneis Afri, nemo cum iis lavari ſuſtinet. Apponetur domino mullus in

81. *Squilla.* Piſcis e genere concharum.

84. *Cammarus.* Cancri genus: vilis piſciculus.

85. *Feralis cœna.* Sepulcris mortuorum dapes inferebant Ethnici, eaſque vulgò viliores.

86. *Venafrano.* Subaudi, *oleo.* Ager Venafranus in Italia, optimis oleis erat conſitus. Venafrum, oppidum Campaniæ, *Venafro.*

89. *Micipſarum.* Afrorum. Micipſa Jugurthæ patruus, Maſiniſſæ filius, Numidiæ Rex fuit. Cannam pro navigio poſuit. Nam e ſcirpis & arundinibus naves interdum in Africa fieri ſolitas Plinius docet, Lib. VII, cap. 56.

Prora. Pars eſt anterior navis, in acumen deſinens, ut facilè fluctus findat ac dividat.

90. *Boccare.* Boccar fuit Rex Maurorum, temporibus Maſiniſſæ Regis. Ponitur pro *quolibet Numida*, ſeu *Afro.*

Mullus erit domino, quem miſit Corſica, vel quem
Taurominitanæ rupes, quando omne peractum eſt,
Et jam defecit noſtrum mare; dum gula ſævit,
Retibus aſſiduis penitus ſcrutante macello
Proxima; nec patitur Tyrrhenum creſcere piſcem.
Inſtruit ergo focum provincia: ſumitur illinc
Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo: nam dum ſe continet Auſter,
Dum ſedet, & ſiccat madidas in carcere pennas,
Contemnunt mediam temeraria lina Charybdim.
Vos anguilla manet longæ cognata colubræ;

Corſico mari captus, aut Siculo, ſi quidem pelagus omne Italiam alluens, exhauſtum & inveſtigatum eſt, dum piſcatores ut gulam divitum expleant, & macello ſuppeditent opſonia, jactis retibus ubique graſſantur & proxima littora depopulantur, nec minutos piſces in Tyrrheno creſcere mari ſinunt. Itaque petenda ſunt e provinciis opſonia, quæ in culinis noſtris coquantur; illinc advehendum quod in macello comparet grandi pecuniâ Lenas inhians Aureliæ orbæ divitis hereditati, quodque illa ſubinde vendat. Cœnat murænam Virro quæ ampliſſima reperiri potuit in voraginibus ad Siciliam poſitis; ad mediam enim Charybdim uſque non verentur temerarii piſcatores progredi, ad jacienda lina, dum placidum ventis mare paulum quieſcit, dum Notus in Æolio antro incluſus feriatur, ac madentes alas ſiccat. Servatur vobis anguilla, colubrorum conſanguinea,

92. *Corſica.* Gall. *la Corſe.* Inſula in mari Mediterraneo ad Meridiem Liguriæ.

93. *Taurominitanæ.* Taurominium. *Taurmino*, eſt oppidum Siciliæ.

96. *Tyrrhenum.* Mare Tyrrhenum, *la mer de Toſcane*, alluit Italiam ab occaſu.

98. *Captator.* Qui dandis muneribus alienam hereditatem aucupatur. Lenas & Aurelia, ficta ſunt nomina, vel tunc nota.

Vendat. Hæc Aurelia, vidua, orba, & dives tot muneribus affluebat, ut ea lucri cupiditate venderet.

99. *Muræna. Une lamproie.* In mari Siculo maximè capiebatur.

102. *Charybdim.* Eſt Charybdis gurges vorticoſus in freto Siculo, obvia quæque abſorbens: huic opponitur in adverſo littore alter gurges, Scylla dictus, Virgil. IV Æn. 428.

Aut glacie adſperſus maculis Tyberinus, & ipſe
Vernula riparum, pinguis torrente cloacâ,
Et ſolitus mediæ cryptam penetrare Suburræ.
Ipſi pauca velim, facilem ſi præbeat aurem:
Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Seneca, quæ Piſo bonus, quæ Cotta ſolebat
Largiri: namque & titulis, & faſcibus olim
Major habebatur donandi gloria: ſolùm

aut lupus, maculoſa ob hyemem cute, captus in Tyberi cujus ripas conſectatur, ac poſtea ſaginatur ſordibus cloacarum in eaſdem ripas defluentium per ſubterraneos meatus, per quos ſubter ipſum medium Suburræ vicum ſe inſinuare iſte piſcis ſolet. Ego Virronem ipſum affari paucis velim, ſi modò me audire non gravabitur. Non petuntur a te illa eximia & lauta munera quæ olim a Seneca ſuis amicis, iiſque tenuioribus mittebantur; quæ Piſo liberalis, quæ Cotta clientibus ſuis impertiri ſolebat: nam olim in laude majori ponebatur munificentia, quàm omnes honorum tituli ac ipſe Conſulatus. Hoc duntaxat poſtulamus ut, civium more, tuos clientes ad eaſdem tecum dapes adhibeas. Id ſi facis, patiar equidem te, ut multi factitant,

104. *Tiberinus.* Subaudi, *lupus*, nempe piſcis, qui minori erat in pretio, ſi pellem haberet maculoſam, aut ſi in oſtio ipſius Tyberis fuiſſet captus. Lege Horatii Satiram II, Libri II, paginâ meâ 139.

105. *Vernula riparum.* Natus in ripa Tyberina, ut vernæ in herili naſcuntur domo & ibidem habitant.

106. *Cryptam.* Locum ſub terram effoſſum & excavatum.

Suburræ. Sat. III, v. 5.

109. *Seneca.* M. Annæus Seneca, rhetor fuit inſignis: ejus filius philoſophiæ laude floruit; & Seneca *philoſophus* vulgò nuncupatur; exſtant ipſius opera.

Piſo. Hoc in loco ſermo eſt de Caio, Piſone, Senecæ amico, qui conjurationis in Neronem auctor fuit.

Cotta. L. Cotta Conſulatum anno urbis conditæ 688, geſſit, & cenſuram ad bellum uſque Mutinenſe: Caius verò Cotta militari & forenſi gloriâ excelluit, quem in libris de Oratore loquentem Cicero inducit.

110. *Faſcibus.* Conſulatu & Præturâ. Conſuli enim Romano per urbem incedenti anteibant lictores duodecim cum faſcibus: Prætori ſex. Erat faſcis, virgarum ſeu bacillorum manipulus, loro circumdatus: in medio erat ſecuris, cujus ferrum extabat. Per *ſecurim* ſignificabatur po-

Poſcimus, ut cœnes civiliter. Hoc face, & eſto,
Eſto, ut nunc multi, dives tibi, pauper amicis.
Anſeris ante ipſum magni jecur, anſeribus par
Altilis, & flavi dignus ferro Meleagri
Fumat aper. Poſt hunc raduntur tubera, ſi ver
Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas
Majores: tibi habe frumentum, Alledius inquit,
O Libye; disjunge boves, dum tubera mittas.
Structorem intereà, ne qua indignatio deſit,

quando cœnabis ſolus, lautiùs & more divitum epulari; parcè verò ac more pauperum cœnare quando cum amicis & clientibus cibum ſumes. Ante ipſum Virronem apponitur calidum ingentis anſeris jecur, & gallina non minor anſere, domi ſaginata; nec non aper ſimilis Caledonio, quem Meleager interfecit. Poſt aprum inferuntur in eamdem menſæ partem fungi purgato & abraſo cortice, ſi verna ſit tempeſtas, ſi oportuna fungis creandis alendiſque tonitrua, illorum molem, ac numerum ferculorum auxerint. Habeas tibi ſanè frumentum ac ſerves, o Africa, boves etiam ab aratris removeas licet, inquit helluo Alledius, dummodo plurimos nobis fungos mittas. Vide interim, ut ille qui ſtruendæ menſæ præeſt, (ne quid abſit quod movere tibi ſtomachum & bilem queat) agilitate mirâ voli-

teſtas interficiendi: per *virgas*, *leviùs animadvertendi*, pro criminum ſcilicet gravitate aut levitate.

112. *Civiliter.* Cives, quando alii alios adhibent ad convivium, iiſdem omnes veſcuntur cibis. Civiliter eſt interdum *honeſtè*, *urbanè*, *ſine cujuſquam offenſione.*

Face. Antiqua vox, pro *fac.*

114. *Anſeris.* Exta anſerina delicatum erant ferculum.

115. *Altilis.* Sic propriè vocantur *aves*, quæ in cohorte ſaginantur & impenſis aluntur, ut gallinæ, galli Indici, anſeres, &c. *de la volaille.* Dicitur autem *altilis avis*, *altile pecus*, *altilia*, &c.

Meleagri. Meleager, ſive Meleagrus, Œnei Regis Ætolorum in Græcia, filius, immiſſum ab irata Diana in agros Ætoliæ prope urbem Calydonem, aprum interemit. Ovid. VIII Metam.

116. *Tubera.* Gall. *Des trufes.* Maximè naſcuntur cùm tonat.

120. *Indignatio.* Dum vides tam multas tam peritè ſectas dapes, offerri patrono; nullam tibi: dum cernis tantos ſumptus fieri in ſtructorem & alios id genus hominès, te egente.

Saltantem ſpectes, & chironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magiſtri
Omnia. Nec minimo ſanè diſcrimine refert,
Quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.
Ducêris plantâ, velut ictus ab Hercule Cacus;
Et ponêre foris, ſi quid tentaveris umquam
Hiſcere tamquam habeas tria nomina. Quando
propinat

tet per omne triclinium, ut alius, cui ſecandorum peritè opſoniorum eſt cura, cultellum ſcitè circumagat, donec cibos omnes ex artis ac diſciplinæ coquinariæ præceptis diſſecuerit, quaſi plurimum intereſſet, quo geſtu lepores, quo gallinæ, incidantur. Dum ceteri convivæ garriunt, ſiles tu, ac ſi quid mutire audeas tamquam ſi haberes tria nomina, pedibus foras pertraheris, ut olim Cacus ab Her-

121. *Chironomonta. Un écuyer tranchant.*

125. *Cacus.* Vide app. c. xv.

127. *Tria nomina.* Nobiles Romani & cives, prænomine, nomine & cognomine utebantur, ut Marcus Tullius Cicero: Lucius Cornelius Scipio, &c. Hæc hujus rei & numeri ratio apud Romanos fuit, quòd ſub unâ gente, *id eſt*, fimiliâ quâpiam primariâ & principe, multæ continebantur minores familiæ. Verbi gratiâ, in eadem gente Cornelia erant familiæ Scipionum, Lentulorum, Syllarum, &c. Quare ne gens cum gente, ne familiæ ejuſdem gentis, ne ejuſdem familiæ homines inter ſe confunderentur; adhibita ſunt nomina, quæ *gentem*; cognomina, quæ *familiam*; prænomina, quæ *perſonam* deſignarent. Publius Cornelius Scipio, Lucius Cornelius Scipio, ambo fratres erant in Cornelia gente, & Scipionum familia: quare utrique commune & nomen & cognomen, nomen Cornelius, a gente, v. g. Fabia, Claudia, &c. utrumque diſtinguebat; cognomen Scipio, ab aliis Corneliæ gentis familiis, putà Lentulis, Cethegis, &c. prænomen verò, Publius, Lucius, alterum ab altero diſcernebat. Aliquando duplex cognomen eidem perſonæ datum, alterum a familia, alterum ab eventu aliquo, v. g. victoria, petitum: ſic Publius Cornelius Scipio Africanus eſt appellatus. Interdum liberti & clientes habebant tria ejuſmodi nomina, quia patronorum & dominorum ſibi nomen, grati animi ſignificandi cauſâ, ſumebant.

Propinat. Propinare Galli vocant, *boire à la ſanté de quelqu'un.* Hîc, *propinare*

Virro

Virro tibi, ſumitque tuis contacta libellis
Pocula? Quis veſtrûm temerarius uſque adeo, quis
Perditus, ut dicat Regi: Bibe? Plurima ſunt, quæ
Non audent homines pertuſâ dicere lænâ.
Quadringenta tibi ſi quis Deus, aut ſimilis Dîs,
Et melior fatis donaret, homuncio quantus
Ex nihilo fieres! quantus Virronis amicus!
Da Trebio, pone ad Trebium: vis, frater, ab illis
Ilibus? O nummi, vobis hunc præſtat honorem:
Vos eſtis fratres. Dominus tamen, & Domini rex
Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aulâ
Luſerit Æneas, nec filia dulcior illo.

cule peremptus. Ecquando poculum tibi porrigit Virro, ut ex eodem bibas? quando tuum, ſi porrigas ipſe, accipit? Quis e veſtra illa paraſitorum turba, tam temerarius eſt, tam impudens, ut patronum ſuum ad bibendum hortari & appellare auſit? Paupertas & centones obſtruunt os hominibus, adeo ut ſæpius obmuteſcere pro pudore cogantur. At ſi quis Deus, aut quiſpiam ſuperis par, fatiſque benignior, ſeſtertia tibi quadringenta largiretur, quantus evaderes, qui modò nihil niſi homuncio es! quàm ſubitò Virroni carus fores! ut te complecteretur, ut lautè acciperet! Date, famuli, hoc ferculum Trebio, illud eidem apponite, ecquid arridet tibi, frater, ſumen & omentum iſtud? O nummi! vobis hunc honorem habet, vos illius germani fratres eſtis. Tu verò, Trebi, ſi plura his & dulciora audire a patrono tuo, ſi ejus dominus, rexque eſſe cupis; oportet ut non tantùm ſis dives, verùm etiam orbus, nulluſque tibi ſit domi filiolus, nulla filia, quæ carior Virrone tibi ſit. Uxor ſterilis amicum divitem amico in pri-

eſt *poculum tradere bibendum.*

131. *Læna.* Villoſa veſtis.

Pertuſa. Detrita, perforata.

132. *Quadringenta.* Sat. I, nota 91.

133. *Fatis.* Fatum, apud Ethnicos, erat neceſſaria quædam rerum ſeries, ab æterno conſtituta.

138. *Parvulus aula, &c.* Sumptum hoc e Libro IV Æn. v. 328, ubi Dido ſic Æneam alloquitur: *Saltem ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet ante fugam ſoboles, ſi quis mihi parvulus aulâ luderet Æneas, qui te tantùm ore referret, &c.*

139. *Dulcior illo.* Poteſt exponi, *dulcior filio*: ſunt enim filiæ interdum filiis cariores.

Jucundum, & carum ſterilis facit uxor amicum.
Sed tua nunc Mycale pariat licet, & pueros tres
In gremium patris fundat, ſimul ipſe loquaci
Gaudebit nido, viridem thoraca jubebit
Afferri, minimaſque nuces, aſſemque rogatum,
Ad menſam quoties paraſitus venerit infans.
Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,
Boletus domino; ſed qualem Claudius edit,
Ante illum uxoris, poſt quem nil amplius edit.
Virro ſibi & reliquis Virronibus illa jubebit
Poma dari, quorum ſolo paſcaris odore,
Qualia perpetuus Phæacum Autumnus habebat;

mis conciliat. At nunc, ſi te pauperem uxor tua Mycale tribus filiis auxerit, illis ultrò arridebit dives, cùm aliquis eorum ſuæ menſæ accumbet, & eorum garrulitate ac puerilibus blanditiis delectari ſe ſignificabit, aut nonnihil munuſculi dabit, nuces, aſſem, thoracem viridem, & alias id genus nugas. Tibi ad ſuam accumbenti menſam, ac tui ſimilibus amicis, quos ob inopiam aſpernatur, jubebit apponi periculoſos fungos, dum ipſe boletos comedet, qualis Claudius eſitabat, antequam illum comederet ſibi ab uxore præparatum, quo peremptus, nihil poſtea manducavit. Virro ſibi ſuiſque fructus miniſtrandos curabit, quorum odore ſolo fruaris, quales in Phæacum hortis autumno

141. *Sed tua, &c.* Si dives eſſes, non videret æquo animo tuos filios: nunc autem, cùm ſis pauper, & nihil ab hereditate tua ſperet, tres filios tuos, ac plures ad menſam adhibebit, munuſculis donabit, &c.

142. *Loquaci nido.* Puerulis balbutientibus & garrulis, ut aviculæ in nido garrire ſolent.

145. *Paraſitus.* Qui menſas alienas captat. Sat. I, verſu 123.

146. *Ancipites.* Inter fungos aliqui ſunt peſtilentes & letiferi, neque facilè diſcernuntur a probis & ſalutaribus.

147. *Boletus.* Fungus exquiſitus, & innocuus: idemque rarus.

Claudius. Romanus Imperator quintus, qui cùm Boletis libentiſſimè veſceretur, Agrippina illius uxor unum illi veneno imbutum appoſuit, quo extinctus eſt.

151. *Perpetuus.* In illis hortis erant arbores ſemper maturis onuſtæ fructibus, qui alibi autumno tantùm matureſcunt.

Credere quæ poſſis ſurrepta ſororibus Afris.
Tu ſcabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parmâ, & galeâ, metuenſque flagelli
Diſcit ab hirſuto jaculum torquere Capellâ.
Forſitan impenſæ Virronem parcere credas:
Hoc agit, ut doleas; nam quæ comœdia! Mimus
Quis melior plorante gulâ? Ergo omnia fiunt,
Si neſcis, ut per lacrymas effundere bilem
Cogaris, preſſoque diu ſtridere molari.
Tu tibi liber homo, & Regis conviva videris;

perpetuo fruentibus naſcebantur, quoſque furto ſublatos Heſperidibus meritò credas; tu veſceris ſcabioſis pomis, qualia novitii milites corrodunt in caſtris, dum lora metuentes artem librandi jaculi armorumque tractandorum docentur ab hircoſo aliquo Centurione. Neque verò credideris Virronem hæc facere parſimoniæ ſtudio; hoc unum ipſi propoſitum eſt, ut te cruciet ac voluptatem ex tuo dolore capiat. Enimverò quis hiſtrio jucundior, quæ comœdia feſtivior eſſe poteſt illo ſpectaculo, quod paraſitus eſuriens præbet? Sic igitur habeto, tam indignas avaræ cœnæ ſordes, tot contumelias eò denique omnes pertinere, ut bilem ac ſtomachum tibi moveant, ut in lacrymas prorumpens, compreſſis dentibus ſtridere & fremere cogaris, atque ita ludibrium de te dare. Credis te ſcilicet hominem egregiè liberum & nobilis domini convivam; ille arbitratur

Phæacum. Phæaces incoluerunt inſulam Corcyram, *Corfou*, e regione Italiæ extremæ poſitam: illorum Rex Alcinous hortos habuit perpetuis fructibus virentes & onuſtos ita, ut in proverbium abierint.

152. *Sororibus Afris.* Heſperidibus, quæ coluerunt hortos decantatos, aureis pomis inſignes.

154. *Qui tegitur parmâ & galeâ.* Galea & parma erant arma peditum. Parma ſcutum breve ac vulgò rotundum; ambitu trium ferè pedum. Scutum verò erat oblongum: quatuor pedes altum, duos cum dimidio latum.

155. *Hirſuto Capellâ.* Nomen eſt Centurionis tunc noti. A Centurionibus autem erudiebantur tyrones milites.

157. *Comœdia.* Sat. III, nota 94.

Mimus. Genus eſt comœdiæ, ſed ſolutioris ac liberioris.

160. *Molari.* Suprà, nota 69.

Captum te nidore ſuæ putat ille culinæ :
Nec malè conjectat: quis enim tam nudus, ut illum
Bis ferat, Hetruſcum puero ſi contigit aurum,
Vel nodus tantùm, & ſignum de paupere loro ?
Spes bene cœnandi vos decipit: Ecce dabit jam
Semeſum leporem, atque aliquid de clunibus apri.
Ad nos jam veniet minor altilis : inde parato,
Intactoque omnes, & ſtricto pane tacetis.
Ille ſapit, qui te ſic utitur. Omnia ferre
Si potes, & debes; pulſandum vertice raſo

te merum paraſitum, qui ciborum odorem ſequutus, menſam ſuam captes : nec malè ſuſpicatur : quem enim dabis mihi, tam inopem, ſi modò ſit ingenuo & honeſto loco natus, qui auream bullam more ab Hetruſcis accepto puer geſſerit, aut libertini ſaltem filius, qui loro in nodum collecto pro bulla uſus fuerit ; quem dabis, inquam, adeo fortunis omnibus deſtitutum qui a Virrone tam turpiter ſemel tractatus, ad eum iterum ejuſque cœnam redeat ? Sed video quid vos alliciat, opiparæ cœnæ ſpes vos ducit. En brevi nobis ſemeſi leporis fruſta dabit Virro, aut ex apri pernâ quidpiam largietur : gallinæ ſaginatæ pars aliqua modò ad nos uſque deveniet. Sic expedito pane intactoque, ac identidem tantùm delibato, ad rem bene gerendam parati experrectique, fortunam ſilentio exſpectatis. Ego Virronem laudo ac ſapere puto, qui de te ſic riſum ſibi quærat ; ſi hæc tam indigna pati potes, debes profectò, nec dubito quin brevi tondendum caput ac cædendum ala-

162. *Nidore.* Eſt propriè nidor, *fumus odoratus ex re aliqua cocta* ſive *uſtulata.*

164. *Hetruſcum*, &c. Hetruria ſive Thuſcia, *la Toſcane*, pars eſt mediæ Italiæ ad occidentem, ſupra Latium, &c. Aurea bulla, figuram cordis referens, ab ingenuis pueris geſtabatur, appenſa collo : quem morem Romani ab Hetruſcis acceperant, at libertinorum filii, lorum, quod in nodum erat collectum, ferebant, tamquam ſignum libertatis.

169. *Stricto pane.* Vel delibato ; ut ne nihil agere videamini : vel exerto, expedito. Sic ſtrictus enſis dicitur, *id eſt*, eductus vaginâ : & paratus ad feriendum.

171. *Et debes.* Dignus profectò es, qui hæc patiaris.

Pulſandum, &c. Servi libertate donandi radebant caput, ſeque ſiſtebant Prætori, ubi eos dominus bis terque percutiebat in caput, circumagebat, & manumittebat. Itaque videri poteſt Juvenalis hortari paraſitum, ut ſe in

Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis, & tali dignus amico.

pis, humeros flagellis ſcindendos præbeas, dignis qui talibus epulis veſcare, qui amico ejuſmodi glorieris.

libertatem aliquando vindicet.

SATIRA VI.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

POSTHUMUM quemdam, amicum ſuum ab uxore ducenda deterrere conatur, propoſitis mulierum vitiis; impudicitiâ ſcilicet, arrogantiâ, levitate, proterviâ, curioſitate, crudelitate, ineptâ eruditione, garrulitate, ſuperſtitione, veneficiis, odio virorum & liberorum, &c.

CREDO pudicitiam, Saturno Rege, moratam
In terris, viſamque diu, cùm frigida parvas
Præberet ſpelunca domos, ignemque, Laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbrâ;
Sylveſtrem montana torum cùm ſterneret uxor
Frondibus & culmo, vicinarumque ferarum

PUDICITIAM terras tantùm incoluiſſe tunc arbitror, cùm Saturnus rerum potiretur; & longo tempore inter mortales fuiſſe conſpectam, cùm in antris degebant homines, & focum, Deos domeſticos, greges, atque ipſos heros exigua domus & tenebricoſa continebat; cùm agreſtem lectum inſternebat foliis, ſtramentis, ac caſarum in vicinia ferarum tergoribus ruſticana conjux, longè tibi diſſi-

1. *Saturno.* Vide app. c. 1.
3. *Larem.* Lar Deus erat domeſticus, & cujuſcumque familiæ proprius: pro *ipſa domo* ponitur.

Pellibus : haud ſimilis tibi , Cynthia , nec tibi , cujus
Turbavit nitidos extinctus paſſer ocellos :
Sed potanda ferens infantibus ubera magnis ,
Et ſæpe horridior glandem ructante marito.
Quippe aliter tunc orbe novo , cœloque recenti ,
Vivebant homines ; qui rupto robore nati ,
Compoſitique luto , nullos habuêre parentes.
Multa pudicitiæ veteris veſtigia forſan ,
Aut aliqua extiterint & ſub Jove, ſed Jove nondum
Barbato , nondum Græcis jurare paratis

milis , o Cynthia , tibique , o Lesbia , quæ mortuum paſſerem tam acerbè defleviſti : ſed mammas ingentes lacte diſtentas gerens , quas infantium etiam grandiorum labris immulgeret , ac plerumque incultior ſuo viro , multâ glande paſto. Sanè aliis , atque nunc , moribus vivebant , orbe recèns condito , mortales , qui non procreati ex parentibus , ſed e ſciſſis quercubus in lucem editi , aut e luto formati ſunt. Neque tamen dubitem , quin regnante Jove , plurima , aut nonnulla certè , caſtimoniæ veſtigia deprehendi potuerint , ſed tamen priùs quàm eidem Jovi ſuccreviſſet barba , priùs quàm Græci per alterius ſalutem

7 *Cynthia.* Propertii poëtæ , qui Auguſti ævo floruit , amica : cujus nimium in corporis cultu , mundoque muliebri ſtudium ipſe Propertius non ſemel incuſat.

Nec tibi , cujus , &c. Leſbiam intelligit , Catulli , qui eodem Auguſto imperante , vixit , amicam. Ea paſſerculum ſibi cariſſimum cùm amiſiſſet , illum Catullus lepidiſſimis verſiculis deflevit , ac laudavit.

12 *Rupto robore nati.* Cùm primis temporibus degerent homines in exeſis arborum truncis , ex iiſque identidem , tamquam e domo ſolita , prodirent , dicti & crediti ſunt ex arboribus ipſis nati.

13. *Compoſiti luto.* Lege Sat. IV , nota 130.

15. *Jove barbato.* Cùm enim illi barba & ætas accrevit , in omnem ſe libidinem effudit.

16. *Græcis , &c.* Perfidi & perjuri ſemper exiſtimati fuere Græci , uti & Pæni : unde *Græca fides* , *Punica fides* , pro *perfidia* , ſeu *nulla fide* , uſurpantur.

Jurare. Conſueverant jurare per ſuam , parentum , aut amicorum vitam , quò ſanctius jusjurandum crederetur , licèt ſæpe falſum & perfidum.

Per caput alterius, cùm furem nemo timeret
Caulibus aut pomis, & aperto viveret horto.
Paulatim deinde ad Superos Aſtræa receſſit
Hac comite, atque duæ pariter fugêre ſorores.
Antiquum, & vetus eſt alienum, Poſthume, lectum
Concutere, atque ſacri Genium contemnere fulcri.
Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas:
Viderunt primos argentea ſecula mœchos.
Conventum tamen, & pactum, & ſponſalia, noſtrâ
Tempeſtate paras, jamque a tonſore magiſtro
Pecteris, & digito pignus fortaſſe dediſti.
Certè ſanus eras. Uxorem, Poſthume, ducis!
Dic quâ Tiſiphone, quibus exagitare colubris?
Ferre poteſt dominam, ſalvis tot reſtibus, ullam?
Cùm pateant altæ caligantesque feneſtræ?

juramentum conciperent, cùm nemo fur immineret caulibus aut fructibus alienis, & horti paterent impunè. Poſthæc ſenſim Aſtræa in cælum ſe recepit, Pudicitiâ comitante, & ambæ illæ ſorores ſimul mortalium cœtus reliquerunt. Non eſt novum crimen, Poſthume, ac noſtris inventum temporibus, alienum thalamum attentare, præſidemque conjugalis tori Deum aſpernari. Poſtpaulò ætas ferrea reliqua omnia ſcelera produxit; & adulteria, quæ argenteo ſeculo nata erant, increbreſcere ac augeri ſunt cœpta. Tu tamen cogitas vocare amicos, ut ad nuptias tuas conveniant: tu paciſci cum uxore, inire ſponſalia, hoc tempore meditaris, Jamque caput forſan pectendum tonſori perito commiſiſti, & annulum puellæ, quo pignore illi fidem tuam obligares, donaviſti. Profectò ſanæ mentis hactenus fueras; nunc autem ſapiſne tandem qui uxorem ducere cogites? Quæ te, obſecro, Furiæ, quæ intemperiæ vexant? Tune, cum tibi tot ſuppetant, quos faucibus innectas, laquei;

19. *Aſtræa.* Dea juſtitiæ præſes: eadem ac Themis.

22. *Genium.* Sat. IV, nota 65.

Fulcri. Sic propriè vocatur *lignum* ſeu *columella quæ lectum ſuſtinet fulcitque.*

25. *Sponſalia.* Sic appellatur *promiſſio matrimonii.*

28. *Sanus eras.* Legi poteſt cum nota interrogationis. An ſanus es? *Eras* pro *es*, poëticè.

29. *Tiſiphone.* Vide app. c. XI.

31. *Caligantes.* Vel ob noctem; vel quia propter ſuam altitudinem objiciunt

Cùm tibi vicinum ſe præbeat Æmilius pons ?
Sed placet Urſidio lex Julia : tollere dulcem
Cogitat heredem, cariturus turture magno,
Mullorumque jubis, & captatore macello.
Quid fieri non poſſe putes, ſi jungitur ulla
Urſidio ? ſi mœchorum notiſſimus olim
Stulta maritali jam porrigit ora capiſtro ?
Quid, quod & antiquis uxor de moribus illi
Quæritur ? O Medici, mediam pertundite venam.

cùm te præcipitem e tot feneſtris, aut e vicino ponte Æmilio dejicere poſſis, mavis ſub impotentis dominæ jugo vitam infelicem trahere ? Atenim cenſet Urſidius morem gerendum eſſe legi ab Auguſto in cœlibes lata ; quamobrem filium & heredem ſuſcipere deſtinat, quamvis intelligat ſibi non donandos deinceps fore, ſi uxorem duxerit, turtures, barbatos mullos, & cetera id genus munera, quæ in macello coëmunt captatores alienarum hereditatum, orbiſque aut viduis largiuntur. Sed quid eſt tam monſtri ſimile, quod non putemus fieri poſſe, ſi uxorem Urſidius reperiat, ſi ipſe, propter adulteria ſua notiſſimus, jam certis honeſti matrimonii legibus & jugo ſe obliget ? Immo verò uxorem etiam veteris caſtimoniæ ac probitatis quærit. Ah ! medici, venam illi, quæ in brachio media eſt, ape-

caliginem oculis deſpectantium.

32. *Æmilius Pons.* Factus ab Æmilio Scauro Cenſore, dictus quoque pons Milvius, nunc *Ponte Mole.*

33. *Urſidio.* Homini notæ nequitiæ.

Lex Julia. In cœlibes, quam tulerat Auguſtus, ut civium numerum bellis civilibus imminutum ſuppleret, pœnâ conſtitutâ, ſi quis vitam conjugii expertem, matrimonio anteferret.

Tollere. Educare. Infantes primùm natos humi deponebant : ac ſiquidem illos educare decreviſſent, tollebant ab humo, & ſuſcipiebant : ſi vellent enecare vel exponere, abjectos relinquebant, & ſervis necandos aut exponendos tradebant.

35. *Captatore.* Sat. V, nota 98.

38. *Capiſtro.* Capiſtrum, *eſt* lignum quod inſeritur equorum collo dum jugo admoventur, *aut* vinculum quo illorum os, collumve tunc obſtringitur. Comparatur autem matrimonium jugo, quia cùm duos jungat, ſimul onerat.

40. *Mediam, &c.* Aiunt in brachio tres venas eſſe, ab hepate derivatas, quarum me-

Delicias hominis! Tarpeium limen adora
Pronus, & auratam Junoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeo Cereris vittas contingere dignæ;
Quarum non timeat pater oſcula. Necte coronam
Poſtibus, & denſos per limina tende corymbos,
Ut teſtudineo tibi, Lentule, conopeó
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata eſt Hippia Ludium

rite, ut huic furori medicinam faciatis. Næ hominem delicatum ac lepidum! I, perge porrò ad Capitolium, Jovi grates illic ſolve humi provolutus; vitulam aureis ornamentis inſignem Junoni immola, ſi feminam caſtam probamque nanciſcaris. Paucas omnino reperire eſt dignas quæ Cereris ſacris ac myſteriis tractandis adhibeantur: quarum oſcula pater ipſe non reformidet. O, Lentule, januam tuam lemniſcis ac floreis corollis adorna, & ſertis hederæ togam obtege, ut tibi naſcatur in geniali thalamo, nobilis videlicet filius, qui patrem ſuum Euryalum mirmillonem vultu referat. Hippia, cùm Senatori collocata eſſet

dia ſoleat aperiri, ſi quis furore ac delirio tentetur.

41. *Tarpeium.* Mons Capitolinus, in quo Jovis templum; dictus eſt initio Tarpeius, a Tarpeia quadam Virgine Veſtali, quæ arcem olim ibi poſitam Sabinis prodidit, a quibus ſubinde interfecta, ibidem ſepulta eſt.

42. *Junoni.* Præſidi matrimoniorum: hinc appellabatur vulgò *Pronuba.*

44. *Cereris vittas.* Vide app. c. 2. Vittæ ſunt redimicula, quibus amiciuntur capita crineſque ſacerdotum.

45. *Timeat, &c.* Quia ſuſpicatur filiam ſuam parum pudicam eſſe.

46. *Corymbos.* Coronam ex hedera. Hederæ baccas vocamus Corymbos. Lauro, hederâ, floribus, velis, ornabant januam, cùm uxorem quis ducebat.

47. *Conopeo.* Lecto. Propriè conopeum *eſt* velum oppanſum lecto, ad arcendos culices, qui cùm e Nilo frequentes emergunt, conopeo maximè utuntur Ægyptii. Κώνωψ, *culex.*

Teſtudineo. Lecto ſectis teſtudinum putaminibus ornato: vel, conopeo in orbem expanſo circa lectum, & eum ita tegente, ut concha piſcem ac teſtudinem obvolvit.

Lentule. Hunc pro *quolibet nobili* poſuit.

48. *Mirmillonem.* Lege Sat. II, nota 101, & Sat. VIII, nota 198.

49. *Ludium.* Poſtrema hujus vocis ſyllaba aut elidi-

Ad Pharon, & Nilum, famoſaque mœnia Lagi;
Prodigia, & mores urbis, damnante Canopo.
Immemor illa domûs, & conjugis, atque ſororis,
Nil patriæ indulſit, ploranteſque improba natos,
Utque magis ſtupeas, ludos, Paridemque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus, plumaque paterna,
Et ſegmentatis dormiſſet parvula cunis,
Contempſit pelagus: famam contempſerat olim;

in matrimonium, tamen Ludium quemdam in Ægyptum uſque ſequuta eſt, ipſo Canopo libidinem portenti ſimillimam, & Romanos mores, condemnante. Illa domum & viri & ſororis oblita, patriam & lugentes liberos penſi nihil habuit; quodque multò magis mirere, hiſtriones ac ſpectacula æquo animo reliquit. Quamvis autem in re ampla & paternæ domûs deliciis educata fuiſſet, ac mollibus in cunis, quas tæniæ divites ornabant, ipſa infans jacuiſſet; navigationis tamen labores non extimuit: nec mirum, quippe antea famam neglexerat, cujus perexiguam

tur propter poſitam in ſequenti verſu vocalem *ad Pharon*... aut per ſynalæpham cum priore ſyllaba coaleſcit, quaſi eſſet *ludum*. Sunt autem Ludii, *hiſtriones* & *actores ſcenici*, quorum uxores etiam *Ludiæ* vocabantur, a *ludis ſcenicis* quos exhibebant, dicti.

50. *Pharon.* Pharus eſt inſula Canopico Nili oſtio prætenta, poſtea verò ipſi Alexandriæ ponte conjuncta, in qua viſebatur turris ingens e candido marmore, & ipſa *Pharos* dicta, ubi faces noctu accenſæ navigantium regebant curſum: a cujus ſimilitudine ceteræ quoque ſpeculæ ſimilem in uſum conſtructæ, *Phari* appellatæ ſunt.

Lagi. Lagus, miles in Græcorum exercitu gregarius fuit, cujus filius Ptolemæus, magnæ apud Alexandrum Macedonem auctoritatis, poſt ejus mortem Ægypto & Africâ potitus eſt, a quo deinceps Ægyptii Reges, Ptolemæi appellati ſunt. Ptolemæorum autem urbs regia & Ægypti caput, Alexandria; quam famoſam hic vocat, *id eſt* deliciis ac libidinibus infamem.

51. *Canopo.* Sat. I, nota *Canops.*

54. *Ludos.* Circenſes & ſcenicos, quibus mirè delectabantur Romani.

Paridem. Hiſtrionem & pantomimum, Domitiano acceptiſſimum.

56. *Segmentatis.* Sat. II, nota 93.

Cujus apud molles minima eſt jactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus, latéque ſonantem
Pertulit Ionium conſtanti pectore, quamvis
Mutandum toties eſſet mare. Juſta pericli
Si ratio eſt, & honeſta; timent, pavidoque gelantur
Pectore, nec tremulis poſſunt inſiſtere plantis.
Fortem animum præſtant rebus, quas turpiter audent.
Si jubeat conjux, durum eſt conſcendere navim.
Tunc ſentina gravis, tunc ſummus vertitur aër.
Quæ mœchum ſequitur, ſtomacho valet. Illa maritum
Convomit; hæc inter nautas & prandet, & errat
Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.

rationem habent, jacturamque levem cenſent, otioſæ ac proterva mulieres. Itaque Tyrrheni & Ionii maris tempeſtates excepit impavida, licèt aliud ex alio pelagus ineundum, alia ex aliis pericula perferenda eſſent. Si qua de cauſa, juſta & honeſta, periculi quippiam eſt ſubeundum; tunc videlicet metu exanimantur, linquuntur animo, conſiſtere in pedes, & ingredi non poſſunt: at ſi quid audendum improbè & facinoroſè, fortes & validæ ſunt. Si vir imperet ut navim conſcendant, imperium ferunt moleſtiſſimè; tunc nauſeam movet ſentinæ odor, tunc vertigine corripiuntur, & aërem ſuſque deque verti queruntur. Sin autem adulterum ſequi oporteat, ſtomacho adversùs nauſeam firmo & valenti ſunt. Illa quæ maritum jubentem comitatur, eum vomitu ſuo conſpergit ac fœdat: hæc, mœchi comes, cum nautis ipſis prandet, expers nauſeæ, alacris per navim vagatur, ac nauticos funes attrectare geſtit. Sed, ut ad Hippiam redeamus, quid cauſæ fuit cur Sergium ludium amaret? Cur ejus uxor eſſe, ac ludia

58. *Cathedras.* Mulieres domi ſedentes & feriantes notat vel ſolitas vectari in molli ſella, & pulvinaribus ſtrata.

59. *Tyrrhenos fluctus.* Sat. V, nota 96.

60. *Ionium.* Subaudi, *pontum.* Mare Ionium *dicitur* ea pars maris Mediterranei, quæ inter Epirum, Siciliam & Cretam expanditur, incipitque ubi ſinus Adriaticus deſinit.

66. *Sentina.* Navis fundus, quo ſordes confluunt: unde gravis odor.

Quâ tamen exarſit formâ? Quâ capta juventa eſt
Hippia? Quid vidit propter quod Ludia dici
Suſtinuit? Nam Sergiolus jam radere guttur
Cœperat, & ſecto requiem ſperare lacerto.
Præterea multa in facie deformia, ſicut
Attritus galeâ, mediiſque in naribus ingens
Gibbus, & acre malum ſemper ſtillantis ocelli.
Sed gladiator erat: facit hoc illos Hyacinthos.
Hoc pueris, patriæque, hoc prætulit illa ſorori,
Atque viro. Ferrum eſt, quod amant. Hic Sergius idem
Acceptâ rude cœpiſſet Veiento videri.
Quid privata domus, quid fecerit Hippia, curas?
Reſpice rivales Divorum; Claudius, audi,

nominari vellet? an capta eſt ejus formâ, an juventute, an aliâ aliquâ dote, quæ oculos illius perſtrinxerit? Certè pulchellus iſte Sergius barbato & hiſpido non tantùm mento, ſed collo erat: deindè brachio uno mutilus, quæ res illi ſpem obtinendæ miſſionis & vacationis ab arte gladiatoria faciebat: tum complures in vultu nævi: tumor fœdus in medio naſo, quem galea etiam attriverat, denique oculus aeri & moleſto humore ſemper lippiens. Verùm erat gladiator: ars tam præclara pares Hyacinthis ipſis Ludios facit: hoc illud fuit, quod Hippia patriæ, ſorori, liberis, marito antepoſuit: delectantur ſcilicet ferro generoſæ mulieres, & eumdem Sergium, ſi donatus fuiſſet rude, ſi artem gladiatoriam deſiviſſet, non pluris, quàm Veientonem ſuum virum, Hippia feciſſet. Miraris hoc ſcelus admiſſum fuiſſe a privata, & nullus ferè nominis muliere? Ipſos Cæſares contemplare, intuere illos Deorum æmulos, audi, quid Claudio Imperatori contigerit. Cùm

72. *Radere guttur.* Barba faucibus innaſci tum ſolet, cùm quis ætate provectior eſt.

73. *Requiem.* Emeritis gladiatoribus, aut aliquo membro captis, dabatur miſſio ut vocabant, ſeu vacatio ab ludo & muneribus gladiatoriis.

77. *Hyacinthos.* Apollo diſcum imprudens in Hyacinthi caput vibravit, eumque interemit. E pueri ſanguine flos ortus eſt ejuſdem nominis. Ovid. Lib. X Met.

80. *Rude.* Rudis, *erat* virga ſcabra & impolita, quâ donabantur gladiatores emeriti, honoris inſigne, & teſtis datæ vacationis miſſioniſque ab arena. Suprà, nota 73.

82. *Claudius*, Sat. V., verſ. 147.

Quæ tulerit. Dormire virum cùm ſenſerat uxor,
Auſa Palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Auguſta cucullos,
Linquebat, comite ancillâ non amplius unâ.
Optima, ſed quare Ceſennia, teſte marito?
Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam;
Nec Veneris pharetris macer eſt; aut lampade fervet;
Inde faces ardent, veniunt a dote ſagittæ.
Libertas emitur: coram licet innuat, atque
Reſcribat, vidua eſt locuples, quæ nupſit avaro.
Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias, facies, non uxor amatur.
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet;
Fiant obſcuri dentes, oculique minores;

altiore ſomno illum teneri uxor ſua ſentiebat, tunc ab ejus cubiculo clam ſe proripiebat nocturno cucullo involuta, & unâ duntaxat ancillâ comitante, Cæſareo thalamo vilem alicujus fornicis torum meretrix Imperatoris conjux anteponere non erubeſcebat. Tamen Ceſenniam uxorem vir ſuus ut probam & pudicam laudat. Quæris cauſam? nimirum mille ſeſtertia pro dote, viro attulit: hoc pretio pudicam appellat: inde illam diligit, neque amorem aut a facibus Veneris, aut a Cupidinis telis, quibus ardere & macreſcere ſolent amatores, hauſit; ſed ab luculenta dote. Hoc pretio ipſius uxor emit licentiam ſuo more vivendi. Itaque præſente licèt viro, amatoribus ſuis impunè arridebit ac innuet, ab iiſdem accipiet epiſtolas, ac viciſſim ipſis reſcribet. Uno verbo, mulier dives, quæ avarum nacta virum eſt, aurique cupidum, eâdem fruitur libertate, ac ſi vidua eſſet, virumque planè non haberet. Cur Bibulam deamat Sertorius libertus? Si veritatem ipſam ſcrutaris, formam uxoris, non uxorem amat. Et verò fiat illa rugis ac ſenio deformis, flacceſcat ac ſolvatur pellis areſcens, nigreſcant dentes putridi, oculi attenuentur,

83. *Uxor.* Meſſalina.

84. *Palatino.* Imperatorio, Cæſareo.

88. *Bis quingenta.* Mille ſeſtertia.

95. *Laxet.* In ſenibus cutis fit laxior, quia ſuccus & vitalis humor exhauritur, ac remittuntur nervuli, quibus pellis intenditur.

Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi;
Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris; exi
Ocius, & propera; ſicco venit altera naſo.
Interea calet, & regnat, poſcitque maritum
Paſtores, & ovem Canuſinam, ulmoſque Falernas:
Quantulum in hoc? Pueros omnes, ergaſtula tota,
Quodque domi non eſt, & habet vicinus, ematur.
Menſe quidem brumæ, cùm jam mercator Iaſon

continuò eam jubebit valere libertus a marito miſſus; & res tuas tibi habe, inquiet; ferre te præterea non poſſumus, ita tibi mucoſus naſus eſt, abſis confeſtim, moras præcide: in promptu eſt altera non mucoſa. Interim autem donec forma Bibulæ & ætas floret, non friget ceſſatve imperioſa mulier, cupidè omnia ardenterque gerit, regnum quoddam obtinet in Sertorii domo; a viro poſtulat ut oves cum paſtoribus, in Apulia: vineas, in agro Falerno, ſibi coëmat: parum eſt; quoſcumque videt ſervos, integros mancipiorum greges, quidquid eſt quo caret, quodque vicinis ſuppetit, comparari jubet. Quin, Decembri menſe, cùm in ſeptis & Campo Martio ceſſant mercatores; ac porticus Argonautarum, clauſis ob frigoris vim,

101. *Canuſinam.* Canuſium, *Canoſa*, urbs Apuliæ in Italia, ubi præſtantes lanæ ac paſcua uberrima.

Ulmos Falernas. Vitem ſolebant ad ulmos applicare. De Falerno dictum. Sat. IV, nota 135.

102. *Ergaſtula.* Sic appellabantur *ea prædia & agri, in quibus mancipia compedibus vincta opus faciebant.*

104. *Iaſon.* Pars campi Martii ad Tyberim ſiti, ſudibus & cancellis erat incluſa, inſtar caularum, quam ob cauſam vocabatur etiam hic locus *Septa*, ſive *Ovilia*. In eo loco populus Rom. includebatur, diviſus per ſuas Tribus aut Centurias, cùm habebantur comitia, quæ per hyemem vulgò celebrabantur. Occupabant mercatores eumdem locum, necnon vicinas porticus, inter quas una vocabatur *Porticus Argonautarum*, ſive *Jaſonis* eorum ducis, quia in ea porticu viſebatur picta expeditio Argonautarum, quos Jaſon Æſonis filius, fabricata in Theſſalia, navi Argo, duxerat in Colchidem, ad rapiendum vellus aureum; & quos Juvenalis *armatos nautas* hîc vocat. Ipſum verò Jaſonem appellat *mercatorem*, quia in ejus porticu Romani mercatores negotiabantur. Porrò iſti mercatores, dum habebantur comitia, claudebant tabernas, ne comitia interturbarentur.

Clauſus ; & armatis obſtat caſa candida nautis,
Grandia tolluntur cryſtallina, maxima rurſus
Murrina, deinde adamas notiſſimus, & Berenices
In digito factus pretioſior. Hunc dedit olim
Barbarus inceſtæ, dedit hunc Agrippa ſorori,
Obſervant ubi feſta mero pede ſabbata Reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.
Nullane de tantis gregibus tibi digna videtur ?
Sit formoſa, decens, dives, fœcunda, vetuſtos

tabernis, a nemine frequentatur, cogit maritum tamen eò ſe conferre, ut vaſa e cryſtallo ingentia mercetur, ac domum ferat ; mox pocula murrina, tum adamantem celeberrimum, cui pretium fecit Berenice, cujus annulo iſte adamas inſertus fuit. Annulum hunc barbarus Agrippa dedit, dedit, inquam, inceſtæ ſorori in ea regione, ubi feſtis diebus coguntur vel ipſi Reges pedibus iter facere, & veteri inſtituto ac benignitate gentis ſinuntur porci ad ſummam uſque ſenectutem vivere. Quid igitur, o Juvenalis, nulla tibi e tanto numero mulierum videtur digna quam ducam ? Tu verò, per me licet formoſam aliquam reperias, divitem, fæcundam, nobilem, quæ majorum imagines in-

ementium concurſationibus : quo tamen tempore jubebat mulier eò pergere ſuum maritum, ibique multa emere.

Brumæ. Bruma propriè vocatur *hibernum ſolſtitium*, quâ de voce conſule, Sat. IV, nota 92.

105. *Caſa candida.* Tabernæ mercatorum nive albicantes.

107. *Murrina.* Murra, lapidis quoddam erat genus nitidum & odoratum, non tamen pellucens.

Berenices. Berenice fuit Agrippæ ſoror, ultimi Judæorum Regis, qui cum ſorore parum pudicè vivere ferebatur. Romam cum ea venit, ibique eſt mortuus. Unde iſtæ gemmæ Romanis mercatoribus obtingere potuerunt.

109. *Barbarus.* Barbari appellabantur *quicumque non erant Græci.*

110. *Obſervant, &c.* Nefas apud Judæos erat, vel ipſis Regibus, operari ſacris, niſi pedibus nudis. Sabbata dicuntur *Judæorum feſta* communi vocabulo, quia diem ſabbati colebant ut ſacrum, & operum immunem.

111. *Senibus porcis.* Judæi ex inſtituto veteri Moſis, ac divinâ potiùs lege, abſtinebant carne porcinâ : itaque ſecuri apud eos ſeneſcebant porci.

Porticibus diſponat avos, intactior omni
Crinibus effuſis bellum dirimente Sabinâ:
Rara avis in terris, nigroque ſimillima cycno.
Quis feret uxorem, cui conſtant omnia? Malo,
Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia mater
Gracchorum, ſi cum magnis virtutibus affers
Grande ſupercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum, precor, Annibalem, victumque Syphacem.

atrio diſpoſitas oſtentet; pudicam, quæ ipſas etiam caſtimoniâ vincat Sabinas, quarum opera bellum atrox compoſitum olim fuit: quas dotes in una collectas femina tam rarum eſt, quàm Phœnicem, aut nigrum cycnum invenire: *Hanc tamen, quæ iſtis omnibus dotibus prædita ſit, ob eaſdem iſtas dotes egregias nego tolerari poſſe. Malim ſanè, malim ruſticanam ex agro Venuſino uxorem, quàm Corneliam Gracchorum matrem, ſi arrogantiam cum egregiis virtutibus quoque affert, ac triumphos avorum ſuorum in parte aliqua ſuæ dotis eſſe cenſet. Valeas, cum tuo Annibale ac Syphace caſtris exuto, cum domita & ſubacta Car-*

114. *Porticibus diſponat avos.* Servabant Romani majorum imagines e cera, vivis ſimillimas, cum inſignibus honorum quos geſſerant: eaſque in armariis ordine diſpoſitas habebant in atrio domûs, unde eaſdem efferebant, ſi ducendum funus, ſi triumphus cohoneſtandus.

115. *Sabina.* Cùm Romam Romulus condidiſſet, eamque cerneret ineundis cum vicino populo conjugiis eſſe frequentandam, Sabinôs evocavit quaſi ad ſpectandos Circenſes ludos. Venère illi cum filiabus, quas Romani promiſcuè rapuerunt: hinc bellum atrox: jamque ambæ acies erant in procinctu, cùm Sabinæ, Romanorum mulieres, crinibus paſſis, & ſciſsâ veſte in medium proruperunt, acieſque infeſtas diremerunt: compoſita pax, & regna conſociata. Livius, Lib. I.

117. *Cui conſtant omnia.* Cui omnes egregiæ dotes inſunt.

118. *Venuſinam.* Sat. I, nota 41.

Cornelia. Africani majoris filia: ex qua nati Caius & Tiberius Gracchus. Cornelia triumphos Scipionis patris ſæpe commemorabat, Plutarcho teſte.

121. *Annibalem, &c.* Ducem Carthaginienſium, qui bellum ſecundum Punicum movit, anno U. C. 536, ac primò quidem duos Conſules, P. Corn. Scipionem ad fluvium Ticinum; Sempronium ad fluvium Trebiam

In caſtris ; & cum tota Carthagine migra.
Parce, precor, Pæan, & tu depone ſagittas ;
Nil pueri faciunt ; ipſam configite matrem,
Amphion clamat : ſed Pæan contrahit arcum.
Extulit ergo gregem natorum, ipſamque parentem,
Dum ſibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atque eadem ſcrofâ Niobe fœcundior albâ.
Quæ tanti gravitas ? quæ forma, ut ſe tibi ſemper

thagine. Ignoſce, quæſo, Apollo, exclamat Amphion, & tu, o Diana, ſagittas abjice ; nihil mei liberi peccaverunt, ipſam Niobem telis veſtris perimite ; ſed Phœbus arcum contendit, ac torquere tela pergit. Sic Amphion complures filios, atque adeo illorum matrem ſepelivit, quæ alba porca fœcundior, ſe Latonæ filiis anteponebat, ac nobilitatem ſuam venditabat. Eſt-ne ulla virtus, aut pulchritudo in muliere tanti æſtimanda, ut velis idcirco pati ejus ſuperbiam, dum inſultabit tibi, idque jactabit

vicit. Deinde C. Flaminium ad Traſymenum lacum, mox Terentium Varronem ad Cannas, viculum Apuliæ, cecidit. Sed revocatus ad tutandam Carthaginem a ſuis Pœnis in Africam, ubi P. Corn. Scipio, victo Syphace Africæ Regulo, rem bene ac fortiter gerebat, ab eodem Scipione victus, & in Aſiam fugere coactus, ad extremum hauſto veneno ſibi necem conſcivit. Scipio, captâ Carthagine, ac tributo Pœnis impoſito, Romam triumphans ingreſſus eſt, anno U. C. 553.

123. *Pæan.* Apollinis, cùm iratus deſcribitur, eſt nomen.

125. *Amphion.* Rex Thebanorum, maritus Niobes, quæ cùm liberos ex eo duodecim ſuſcepiſſet, Latonam contempſit quæ geminam duntaxat prolem edidiſſet ; quod iniquè ferentes Apollo & Diana, ut matrem ulciſcerentur, omnes Liberos Niobes ſagittis, hæc feminas, ille mares, confixerunt. Amphion luctu contabeſcens manus ſibi attulit, ipſa Niobe in ſaxum diriguit. Ovid. VI Metam.

Contrahit. Contendit. Curvatur enim arcus cùm ſagitta emittitur, ita ut duo ejus cornua ferè coëant.

126. *Extulit.* Efferre, propria vox funerum : ad pyram deportavit.

128. *Scrofa.* Reſpicit hunc Virgilii locum in quo dicitur Æneas inveniſſe in ripa Tiberis ſub ilicibus ingentem ſuem albam, quæ triginta porcellos albos enixa erat. VIII Æneid. v. 43. & Lib. III, v. 390.

Imputet? hujus enim rari, ſummique voluptas
Nulla boni, quoties animo corrupta ſuperbo,
Plus aloës, quàm mellis habet. Quis deditus autem
Uſque adeo eſt, ut non illam, quam laudibus effert
Horreat, inque dies ſeptenis oderit horis?
Quædam parva quidem, ſed non toleranda maritis.
Nam quid rancidius, quàm quòd ſe non putat ulla
Formoſam, niſi quæ de Thuſca, Græcula facta eſt?
De Sulmonenſi mera Cecropis? Omnia Græcè,
Cùm ſit turpe magis noſtris neſcire Latinè.
Hoc ſermone pavent, hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi ſecreta. Quid ultra?

velut ingens beneficium, & immerenti datum, quòd eſſe tua voluerit? Eſto enim, quamvis concedam pudicitiæ & formæ concordiam, rarum eſſe ac maximum in muliere bonum, hujus tamen boni fructus capi nullus poteſt, quoties femina depravato per ſuperbiam animo, plus multò acerbitatis, quàm ſuavitatis habet. Ecquis verò ejuſmodi uxori adeo eſt addictus, ut eamdem, quam probat laudatque ſimul, plus dimidiâ diei parte non averſetur aut oderit? Sunt in mulierum vitiis alia nonnulla levioris quidem momenti, ſed quæ maritis non leviter ſunt moleſta. Quid enim, exempli causâ, putidius, quàm quod nulla ſe pulchram & ornatam putat, niſi quæ, licèt nata ſit in media Italia, in ipſa Etruria, Græcorum tamen mores conſectatur? cùm Sulmone ſit oriunda, Athenienſis cenſeri gaudet. Nihil Græco ſermone non loquuntur, licèt multò ſit fœdius Latinam linguam ignorare. Eâ linguâ ſtupent, eâ iracundiam, lætitiam, ægritudines, eâ mentis arcana proferunt univerſa. Quid amplius? Si uxorem tibi legitimo junctam

132. *Aloës.* Aloë, herba Indica, ſucci peramari, & odoris gravioris. Plin. Lib. XXVII.

134. *Septenis horis.* Atque adeo plus dimidiâ diei parte: dies enim Romanus duodecim conſtabat horis.

137. *Thuſca.* Sat. V, nota 164.

138. *Sulmonenſis.* Sulmo, Pelignorum oppidum in Italia; patria Ovidii.

Cecropis. Cecrops, Rex primus Athenienſium: Cecropidæ, Athenienſes. Cecropis, Cecropidis, femina Athenienſis.

140. *Hoc ſermone pavent, &c.* Pavorem, iram, gaudium aliosque animi affectus, Græco ſermone exprimunt.

Si tibi legitimis pactam, junctamque tabellis
Non es amaturus; ducendi nulla videtur
Cauſa, nec eſt quare cœnam & muſtacea perdas.
Si tibi ſimplicitas uxoria, deditus uni
Eſt animus: ſubmitte caput, cervice paratâ
Ferre jugum: nullam invenies, quæ parcat amanti.
Ardeat ipſa licet, tormentis gaudet amantis,
Et ſpoliis. Igitur longè minus utilis illi
Uxor, quiſquis erit bonus, optanduſque maritus.
Nil umquam invitâ donabis conjuge: vendes
Hac obſtante nihil; nihil, hæc ſi nolit, emetur.
Hæc dabit affectus; ille excludetur amicus
Jam ſenior, cujus barbam tua janua vidit.
Teſtandi cùm ſit lenonibus, atque laniſtis
Libertas, & juris idem contingat arenæ,

matrimonio non amabis, ob ejus vitia; non eſt cur eam ducas, & ſumptum in cœnam nuptialem facias. Quod ſi nihilominus eam amabis; ſi tibi eſt ea facilitas, ut illi obſequi velis in omnibus, teque totum illi dedere; omnino neceſſe erit ut collum jugo ſubdas, & ad indignam ſervitutem ferendam te accingas. Nullam reperies quæ virum ſibi addictum nolit regere, quæ illi ſuperbè non imperitet. Quamvis ipſa virum amet impensè, geſtiet eumdem tamen cruciare ac ſpoliare. Quocirca eò plus ab uxore detrimenti quiſque vir capit, quo ſe illi meliorem & amantiorem præbet. Nihil cuiquam largieris, nihil vendes, nihil emes, eâ invitâ & reluctante. Hæc ſuos tibi amores, odia, ceteraſque animi perturbationes afflabit ac tranſmittet: amicum aliquem jam annis provectum ejicies domo tuâ, etſi hanc ille a prima juventute ſua frequentaverit & coluerit. Quam lenones, laniſtæ, & gladiatores facultatem habent condendi teſtamenti, & ſuos ſibi heredes legendi, hæc tibi eripietur; cogeris eos heredes in teſtamento tuo ſcribere, quos uxor tibi dictabit, quæ rivales

142. *Tabellis.* Scriptis & inſtrumentis, quibus continetur matrimonii contractus.

144. *Muſtacea.* Placentas & quædam liba muſto condita.

147. *Jugum.* Suprà, nota 38.

155. *Laniſtis.* Sat. III, nota *Laniſtæ.*

156. *Arenæ.* Gladiatoribus. Sat. II, nota 101, nota *Arenam*; & Sat. III, nota *Arenæ.*

Non unus tibi rivalis dictabitur heres.
Pone crucem ſervo: meruit quo crimine ſervus
Supplicium? Quis teſtis adeſt? quis detulit? Audi,
Nulla umquam de morte hominis cunctatio longa eſt.
O demens! ita ſervus homo eſt? Nil fecerit, eſto;
Hoc volo, ſic jubeo, ſit pro ratione voluntas.
Imperat ergo viro: ſed mox hæc regna relinquit,
Permutatque domos, & flammea conterit; inde
Advolat, & ſpreti repetit veſtigia lecti.
Ornatas paulò ante fores, pendentia linquit
Vela domûs, & adhuc virides in limine ramos.
Sic creſcit numerus; ſic fiunt octo mariti,
Quinque per autumnos: titulo res digna ſepulcri.
Deſperanda tibi ſalvâ concordia ſocru:
Illa docet ſpoliis nudi gaudere mariti.
Scilicet exſpectas, ut tradat mater honeſtos,

tuos bene multos non omittet. Suffige, inquiet, ſervum hunc cruci: at quid ſceleris admiſit, ut hoc ſupplicio mactetur? Quis eum accuſat, quis hominem teſtimonio ſuo condemnat? Auſculta, quæſo, & rem repende, conjux, neminem pœnitere debet moræ, cùm agitur de homine interficiendo. At tu, reponet illa, non ſapis, qui ſervum inter homines cenſeas numerandum: nihil verò ille peccaverit, agetur in crucem nihilominùs, quia ſic volo, ſic impero, legis & rationis locum obtinere voluntas mea debet. *Sic viro conjux leges imponit, ſic domi una regnat: nec diu tamen idem regnum ſervat: aliam, ubi imperet, domum quærit, ac velum nuptiale reſcindit abjicitque: mox ab hac domo, eâdem levitate diſcedens, ad torum, quem ſpreverat, revertitur, ac januam noviſſimi mariti velis & ſertis pro more ornatam ſubitò deſerit. Ita virorum augetur numerus, & annis quinque, maritis octo nubit, exemplo memorabili & digno, quod in ipſius aliquando tumuli inſcriptione & elogio perſcribatur. Quod ſi matrem uxoris tuæ habeas domi, fruſtra pacem concordiamque ſperaveris. Illa filiàm erudiet, quo pacto virum emungere argento ac ſpoliare poſſit. Exſpectas videlicet dum mater gnatam imbuat honeſtis moribus & aliis, quàm ſuis? neſcis aniculæ*

164. *Flammea.* Sat. II, nota *Flammea.*

165. *Vela.* Suprà, nota 46.

Atque alios mores, quàm quos habet? Utile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.
Nulla ferè cauſa eſt, in qua non femina litem
Moverit. Accuſat Manilia, ſi rea non eſt.
Componunt ipſæ per ſe, formantque libellos,
Principium, atque locos Celſo dictare paratæ.
Endromidas Tyrias, & femineum ceroma
Quis neſcit? vel quis non vidit vulnera pali,
Quem cavat aſſiduis ſudibus, ſcutoque laceſſit?
Atque omnes implet numeros; digniſſima prorſus
Florali matrona tubâ: niſi ſi quid in illo

facinoroſæ & obſcenæ rationes hoc poſtulare, ut filiam iiſdem facinoribus aſſuefaciat. En tibi vitium aliud mulierum: vix ulla eſt cauſa ex iis quæ in foro agitantur, in qua litis & ſuſcipiendæ & agendæ auctor aliqua femina non extiterit. Si Manilia in jus vocata non eſt, alios vocat. Ipſæ ſuâ ſponte componunt ac fabricantur illa ſcripta, quibus lites inſtruuntur, & cauſæ perorantur: confiduntque ſe poſſe Celſum ipſum docere, unde ſit petendum exordium, quibus e locis oratoriis ducendæ rationes & argumenta. Jam verò, quis ignorat eſſe nunc in more poſitum, ut mulieres, athletarum ritu, induant endromidem & ceromate perungantur? Quis non interfuit, cùm ſe in campo Martio adversùs palum, tamquam verum hoſtem exercerent, eumque clavâ & ſcuto armatæ, repetitis ictibus peterent, vexarentque ex omnibus artis gladiatoriæ regulis? Quis neget matronam iſtis præclaris aſſuetam exercitationibus, cùm ad celebranda Floralia perſonantibus tubis vo-

176. *Manilia.* Rixoſa & litigioſa mulier.

Rea. Reus appellatur *quicumque in jus vocatur, quamvis innocens.*

178. *Locos.* Loci oratorii, *ſunt* argumentorum quaſi loculi & ſcrinia, unde rationes educuntur.

Celſo. Cornelius Celſus, rhetor, floruit Auguſti ævo.

179. *Endromidas.* Sat. III, nota 97.

Ceroma. Sat. III, nota 67.

180. *Vulnera pali.* Tyrones milites exercebantur ad palos, quos ſingulos ſinguli defigebant in terram, & contra quos, tamquam contra veros hoſtes, depugnabant enſibus ligneis armati, aut ligneis ſudibus; & rotundi crete vimineâ, inſtar ſcuti.

183. *Florali tubâ.* Accia quædam Tarratia fuit famoſa meretrix Romæ, quæ poſtea ſub Deæ Floræ nomine conſecrata & culta fuit. Hæc

Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ.
Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem,
Quale decus rerum, ſi conjugis auctio fiat,
Balteus, & manicæ, & criſtæ, cruriſque ſiniſtri
Dimidium tegmen: vel ſi diverſa movebit
Prælia; tu felix, ocreas vendente puellâ.
Hæ ſunt, quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delicias, & panniculus bombycinus urit.
Aſpice quo fremitu monſtratos perferat ictus,

cabitur, ceteras mulieres facilè ſuperat iram? niſi fortè, ſpretis mulierum ludis ac feſtis, majus aliquid meditatur, ſeque præparat veris certaminibus gladiatorum obeundis in arena. Quem pudori, quæſo, locum relinquit mulier, quæ tam impudenter galeam & arma gladiatoria induere non veretur, quam innata ſexui verecundia & modeſtia non deterret? Quàm illuſtre præbebit populo ſpectaculum conjux tua, ſi domeſticam ſupellectilem, auctione conſtitutâ, velit vendere, cùm proferentur in medium balteus, ferrea manuum tegmina, criſtæ, & ſiniſtri pedis integumentum; aut, ſi uxorem tuam vera delectant bella, habebis profectò cur tibi plaudas, cùm ocreas ipſa ſuas vendet. Atqui illæ ipſæ, ſi leviori veſte per æſtatem induantur, ſudare ſe & enecari clamitant: earum delicatam cutem premit cruciatque tunica levis e ſubtili bombyce confecta: eædem verò cùm ad gladiatoriam artem a laniſta exercen-

populum Romanum moriens heredem reliquit eâ lege, ut editis ludis ſuum natalem diem Roma celebraret. Illi ludi *florales* dicti ſunt, ſeu *Floralia*, erantque pleni omnis ſpurcitiæ ac turpitudinis: iis inchoandis ſignum dabatur tubâ: in iiſdem mulieres, inſtar gladiatorum, depugnabant inter ſeſe.

186. *Auctio.* Sat. III, nota *Sub haſta Domina.*

187. *Cruris ſiniſtri*, &c. Olim in bello muniebatur pes ſiniſter uſque ad genu, aliquo tegmine; cùm enim ſcuto uterentur, eo pars pedis ſuperior, ſeu crus, protegebatur: pes verò ſiniſter armabatur, non dexter; quia in pugna protenditur vulgò pes lævus, alter retrahitur. Hinc dimidium tegmen appellatur, nempe *unius pedis*; aut *pedis* tantùm, & non cruris.

Balteus. Hoc in loco ſignificat *cingulum e corio latiore*, quo gladiatores firmabant latera. *Ocreæ* ſunt militum.

190. *Cyclade.* Veſtis eſt feminea: cyclas vocatur a voce Græca κύκλος *circulus*, *ambitus*.

Et quanto galeæ curvetur pondere : quanta
Poplitibus ſedeat ; quàm denſo faſcia libro ;
Dicite vos neptes Lepidi, cœcive Metelli,
Gurgitis aut Fabii, quæ ludia ſumpſerit umquam
Hos habitus? quando ad palum gemat uxor Aſyli ?
Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet: minimum dormitur in illo.
Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor,
Cùm ſimulat gemitus occulti conſcia facti:
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat
Uberibus ſemper lacrymis, ſemperque paratis

*tur, vide quâ contentione vocis ac vultûs, dictatos a magiſtro ictus in adverſarium dirigant ? quàm fortiter ac ſtrenuè ferant onus impoſitæ capiti galeæ, quamvis eo pondere incurvetur cervix ac ſubſidat ? quàm denſis multiſque *corticibus & faſciis muniant ſibi poplites, ne inflectantur ac fatiſcant ? Vos hìc appello Lepidorum neptes, aut ejus Metelli, cui cognomentum Cæco fuit, vel ejus Fabii, qui Gurges appellatus eſt ; an vidiſtis aliquam veſtrâ tempeſtate Ludiam, quæ iſto cultu ac veſtibus uteretur ? An ipſa conjux Aſyli, & ceteræ gladiatorum uxores ad palum ſudantes & anhelantes, exercentur ? Quid dicam de jurgiis & litibus, quibus uxor improba domum perturbat, per quas viro ſomnos placidè carpere numquam licet ? Tunc maximè tamen eſt moleſta, & ſævior tigride ſuis ſpoliatâ catulis, cùm ream ſe alicujus facinoris taciti ſentiens, fingit ſe ingemiſcere, quaſi virum alienis implicatum ſciret amoribus ; ſimulatque ſe dolere quòd ex eo pueros ſuſceperit, ab eo pellicem amari dictitans, nec lacrymis parcit, quas velut in ſtatione ſemper habet ad*

194. *Poplitibus, &c.* Ne inter pugnandum fatiſcerent genua, & inflecterentur poplites, eos muniebant mollibus corticibus, multâ faſciâ conſtrictis. Liber, libri propriè *corticem* ſignificat : primi enim libri ex arborum phyliris, *id eſt*, tenuiſſimis corticibus fiebant.

Sedeat. Adſtricta firmiter & compacta ſit, nempe *faſcia.*

197. *Aſyli.* Aſylus hoc in loco nomen eſt hiſtrionis aut gladiatoris tunc noti. Ait igitur nobiles matronas deteriores ac nequiores eſſe ludiorum uxoribus, quæ ad palum non exercentur.

200. *Orbâ tigride.* Dum catulis ablatis, frendet & ſævit in raptorem, quem inſectatur.

In ſtatione ſua, atque exſpectantibus illam,
Quo jubeat manare modo: tu credis amorem,
Tu tibi tunc curruca places, fletumque labellis
Exſorbes. Quæ ſcripta, & quas lecture tabellas,
Si tibi zelotypæ retegantur ſcrinia mœchæ!
Unde hæc monſtra tamen, vel quo de fonte requiris?
Præſtabat caſtas humilis fortuna Latinas
Quondam, nec vitiis contingi parva ſinebant
Tecta labor, ſomnique breves, & vellere Tuſco
Vexatæ, duræque manus, ac proximus urbi
Annibal, & ſtantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala: ſævior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciſcitur orbem.
Nullum crimen abeſt, facinuſque libidinis, ex quo

nutum expeditas, ut quâ parte, quove pacto juſſerit, fluant. Tu eas ab amore proficiſci arbitraris, & ſimilis curruca, tibi gratularis, lacrymaſque præ gaudio tibi manantes tacitus exſorbes, ac premis. Infelix! quas litteras, quos libellos amatorios legeres, ſi tibi paterent arculæ in quibus uxor adultera, quæ ſe fingit zelotypam, ſuarum libidinum conſcias recondere chartas ſolet? Roget quiſpiam fortaſſe, quænam tot ſcelerum ſit cauſa, quo ex fonte libidines tam portentoſæ fluxerint? Veterum Latinorum uxores tenuitas & inopia rei familiaris caſtas efficiebat; arcebat ab eorum caſis vitia durus labor, & in multam productus noctem; vigiliæ, lanificium, vicini Annibalis terror, qui viros ipſarum cogebat ad portam Collinam in turribus excubias agere. Nunc exitio nobis eſt diuturna pax. Luxuria omni bello crudelior occupavit Romanos, ac per eam orbis, noſtris olim armis domitus, pœnas a nobis repetit. Ex quo priſcam majorum noſtrorum paupertatem copia & luxus expulit, omnis vitiorum cohors ac libidinum invaſit urbem. Iis enim opibus factum

204. *In ſtatione.* Eſt metaphora a re militari.

206. *Curruca.* Eſt avicula, quæ ova ſibi a cucullo poſita, pro ſuis fovet excluditque.

214. *Annibal.* Sup. not. 121. *Collina.* Porta collina Romæ, proxima erat monti Quirinali, a cujus variis colliculis ac tumulis portæ nomen eſt factum.

Paupertas

Paupertas Romana perît. Hinc fluxit ad iſtos
Et Sybaris colles; hinc & Rhodos, & Miletos,
Atque coronatum, & petulans, madidumque Tarentum.
Prima peregrinos obſcena pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu
Divitiæ molles. Quid enim Venus ebria curat?
Grandia quæ mediis jam noctibus oſtrea mordet,

eſt ut venirent Romam deliciæ, moreſque corruptis Sybaritarum, Rhodiorum, Mileſiorum, & Tarentinorum. Romanorum igitur opes in cauſa præſertim fuerunt, cur aliarum gentium obſceni mores & luxus Romam inveherentur, priſtinamque frugalitatem & ſanctimoniam depravarent. Quam enim pudoris & parcimoniæ rationem habeant mulieres epulis & vino accenſæ, cùm indulgent gulæ ad me-

218. *Hinc fluxit, &c.* Crimen omne ac facinus libidinis ex eodem fonte manavit, nimirum ex abundantia.

Iſtos colles. Nempe Romanos. Urbs enim in ſeptem collibus magnam partem ſedet. Sat. III, nota *Diotum, &c.*

219. *Sybaris.* Eſt fluvius in extrema Italia, & in ſinum Tarentinum effunditur. Non procul eſt oppidum ejuſdem nominis, cujus incolæ, Sybaritæ dicti, omnium voluptatum ingenioſiſſimi fuiſſe narrantur architecti. Cùm igitur vates dicit Sybarim ad Romanos colles fluxiſſe, ſignificat invectam in Romanos mores, Sybaritarum laſciviam, comeſſationes Tarentinorum, &c.

Rhodos, Miletos. Sunt recti caſus, Græco more.

Illinc Rhodos, &c. Sunt illæ duæ urbes in Aſia: Rhodus quidem, in Rhodo inſula, *l'île de Rhode*, quæ objacet Aſiæ minori, ad Meridiem: Miletus verò, nunc *Melaſſo*, in Ionia, ad oram occidentalem ejuſdem minoris Aſiæ: lanis olim ſuis & pannis inclyta. Illinc igitur; *id eſt*, ex abundantia & nimiis opibus vitia Græcorum ad nos profluxerunt.

220. *Tarentum.* Urbs ultimæ Italiæ, in ea parte quæ olim magna Græcia vocabatur: in intimo receſſu ſinûs, qui ab ea Tarentinus appellatur.

Coronatum. Coronas e floribus imponebant capiti inter vina.

Madidum. Ebrium.

221. *Obſcena pecunia.* Cujus habendæ gratiâ nihil non obſcenum admittitur.

Mores. Vitia, flagitia.

224. *Mediis jam noctibus.* Protracto ad mediam noctem convivio.

Cùm perfuſa mero ſpumant unguenta Falerno,
Cùm bibitur conchâ, cùm jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exſurgit menſa lucernis.
Audio quid veteres olim moneatis amici:
Pone ſeram, cohibe. Sed quis cuſtodiet ipſos
Cuſtodes? Cauta eſt, & ab illis incipit uxor.
Jamque eadem ſummis pariter, minimiſque libido:
Nec melior, pedibus ſilicem quæ conterit atrum,
Quàm quæ longorum vehitur cervice Syrorum.
Ut ſpectet ludos, conducit Ogulnia veſtem,

diam uſque noctem, comedunt oſtrea delicata, immiſcent unguenta exquiſito vino, cùm majoribus inter ſe poculis, e capaci concha factis, poſcunt, ebrietate oculos & caput ita perturbante, ut ipſis moveri lacunaria, geminari lucernæ, menſæ aſſurgere videantur. Rectè me admonetis, o candidi & veteres amici : nempe dicitis obſeranda eſſe domi omnia diligenter, compeſcendam prodigæ mulieris & libidinoſæ intemperantiam adhibitis cuſtodibus. Sed quæro, quis cuſtodes ipſos cuſtodiet? Ingenioſa & vigil eſt conjux, hoc primùm curat ut illos ipſos cuſtodes deliniat corrumpatque. Neque verò primarias tantùm matronas & locupletes iſte luxus, prodigalitatis, & ambitionis furor tenet, eodem & infimæ ſortis mulieres laborant; neque modeſtior eſt ea quæ pedes iter facit, quàm quæ lectica ſublimi geſtatur a proceris & valentibus ſervis. Ogulnia, ignobilis illa muliercula, ut

225. *Unguenta.* Ita delectabantur odoratis illis unguentis, ut non ſolùm iiſdem caput ungerent, ſed etiam vinum condirent. Unguento igitur in imo calice poſito falernum ſuperfundebant. Plin. Lib. XXXI, cap. 3.

Falerno. Sat. IV, nota 136.

226. *Tectum ambulat.* Ebriis omnia videntur moveri & circumagi. Iidem ebrii omnium gemina vident.

230. *Ab illis incipit.* Primos omnium uxor corrumpit & ſibi conciliat quos ſibi cuſtodes novit adhibitos.

232. *Pedibus ſilicem quæ conterit atrum.* Ignobilis & paupercula nudis pedibus incedens per vias cœnoſas ſilice ſtratas. Viæ ſilice ſternuntur.

Atrum. Lutulentum.

233. *Syrorum.* Servorum e Syria, parte Aſiæ, Romam advectorum; ab iis lecticæ nobilium ferebantur; ita ut ipſæ a ſervorum eas ſubeuntium numero nomen haberent, diceretur que lectica hexaphoros, quæ a ſex famulis geſtabatur : octophoros; quæ ab octo, &c. ἕξ, *ſex*, ὀκτὼ, *octo*; & φέρω, *porto*.

Conducit comites, ſellam, cervical, amicas,
Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.
Hæc tamen argenti ſupereſt quodcumque paterni
Lævibus athletis, ac vaſa noviſſima donat.
Multis res anguſta domi eſt : ſed nulla pudorem
Paupertatis habet; nec ſe metitur ad illum,
Quem dedit hæc, poſuitque modum. Tamen utile quid ſit,
Proſpiciunt aliquando viri; friguſque, famemque
Formicâ tandem quidam expavere magiſtrâ.
Prodiga non ſentit pereuntem femina cenſum:
At velut exhauſtâ redivivus pullulet arcâ
Nummus, & e pleno ſemper tollatur acervo,
Non umquam reputat quanti ſibi gaudia conſtent.
Si gaudet cantu, radiant teſtudine totâ

ſpectaculis interſit ibique ſe oſtentet, mutuatur veſtem, comites, lecticulam, pulvinum, amicas, nutricem, & puellam elegantiorem, cui det mandata. Cúmque par eſſet, ut quod ipſi reſtat e patrimonio, ſervaret alendæ familiæ, hoc ipſum tamen, ac reliqua vaſa, & domeſticam ſupellectilem, juvenibus pugilibus largitur. Quamvis plurimæ egeſtate vexentur, & exiguo ſint admodum cenſu, nullæ tamen paupertatis pudore deterrentur, quominus prodigæ ſint; nullaque eum, quem inopia ſuadet, modum ac frugalitatem ſervat. Sanè viri ſuæ utilitatis rationem interdum habent, quantumlibet prodigi, & exemplo formicæ proſpiciunt in futurum, quo pacto famem & frigus arceant. At feminæ profundunt ac perdunt omnia, nullo futuri metu; neque ſecum umquam expendunt quanto eas nugas quibus delectantur, emant; quaſi exhauſta in arca nummi ſuâ ſponte reviviſcerent, ac repullularent, neque illorum acervus eſſet aliquando minuendus. Finge aliquam oblectari cantu, cy-

236. *Nutricem.* Matronam aliquam & anum, quæ puellis nobilibus moderatrix & comes addebatur.

238. *Levibus.* Tonſis, comptis, imberbibus.

Athletis. Pugilibus, qui pugno, vel nudo, vel armato cæſtu, inter ſe dimicant, & alter alterum dejicere nititur.

248. *Teſtudine.* Cithara, vocata eſt *teſtudo*, quia primùm e putamine teſtudinis confecta fuit, nervis ſuper inductis & extenſis.

Sardonyches : criſpo numerantur pectine chordæ;
Quo tener Hedymeles operam dedit : hunc tenet, hoc ſe
Solatur, gratoque indulget baſia plectro.
Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti,
Cum farre & vino Janum, Veſtamque rogabat,
An Capitolinam deberet Pollio quercum
Sperare, & fidibus promittere. Quid faceret plus,
Ægrotante viro? Medicis quid triſtibus erga
Filiolum? Stetit ante aram, nec turpe putavit

tharam comparabit gemmis ornatam ; feriet cytharæ fides egregio aliquo & pretioſo plectro, quo uſus fuerit Hedymeles ; illud non dimittit e manibus, oſculatur, amplectitur. Mulier quædam nobilis, & e Lamiarum familia, Janum & Veſtam, cùm illis farre & vino ſacrificaret, interrogabat num Pollio citharædus ſperare poſſet ſe coronam e quercu reportaturum in certaminibus muſicis, inſtitutis in honorem Jovis Capitolini ; an hoc induſtriæ ſuæ & cytharæ præmium polliceri ſibi poſſet. Quid aliud, amabo, faceret, ſi vir ipſius periculoſo tentatus morbo jaceret ; aut quo majori argumento, quàm ejuſmodi ſacrificio, ſollicitudinem ſuam ſignificaret, ſi filii parvuli vita & valetudo foret a medicis depoſita ? Stetit ante altare, ut vota

249. *Sardonyches.* Sardonix eſt gemma, duarum aliarum colorem referens : nempe ſardi, ſubrubrum ; & Onychis, ſubalbum : necnon diſtincta lineolis partim nigris, partim miniatis.

Criſpo. Tremente, ſubſiliente.

Numerantur. Percurruntur, ordine tanguntur ac certâ lege.

Pectine. Un archet : dicitur pecten, quia dentibus quibuſdam armatum olim erat : nunc ferè fit ex equinis ſetis oblongo bacillo & paululum incurvo impoſitis.

250. *Hedymeles.* Nomen cytharædi, tunc noti : vel fictum ex ἡδὺς, *ſuavis*, & μέλος, *cantus.*

252. *Lamiarum.* Sat. IV, nota 151.

253. *Farre.* Far frumenti purioris genus.

Janum. Vide app. c. 1.

Veſtam. Vide app. c. 1.

254. *Capitolinam quercum.* Domitianus, in Jovis honorem inſtituit certamen ſolenne triplex, muſicum, equeſtre, & gymnicum ; quinto quoque anno celebrandum. Victoribus dabatur corona querna, quia quercus Jovi ſacra.

Pollio. Citharædus illuſtri illi matronæ adamatus.

256. *Medicis quid triſti-*

Pro cithara velare caput ; dictataque verba
Protulit (ut mos eſt) & apertâ palluit agnâ.
Dic mihi nunc, quæſo, dic, antiquiſſime Divûm,
Reſpondes his, Jane pater ? Magna otia Cœli ;
Non eſt (ut video) non eſt, quid agatur apud vos.
Hæc de Comœdis te conſulit, illa Tragœdum
Commendare volet ; varicoſus fiet aruſpex.
Sed cantet potiùs, quàm totam pervolet urbem
Audax, & cœtus poſſit quàm ferre virorum ;
Cumque paludatis ducibus, præſente marito,
Ipſa loqui. Novit quid toto fiat in orbe,
Quid Seres, quid Thraces agant : ſecreta novercæ,

& preces pro cytharædo conciperet ; nec erubuit, velato capite, verba ſolemnia & uſitata quæ ipſi præibat haruſpex, recitare : diductis agnæ, quam immolabat, extis, metum pavoremque præ ſe tulit, ſi quid in illis infauſtum citharædo portendi videretur. Jane pater, Superûm vetuſtiſſime, obſecro, an aurem ejuſmodi votis præbes ? Si ita eſt, certè oportet vos in cælo valde otioſos eſſe, neque gravioribus negotiis detineri. Aliæ de comædorum, aliæ de tragædorum ludis & ſucceſſu te conſulunt, & vota tibi eorum in gratiam faciunt ; ipſe haruſpex, dum operatur tam multis ac diuturnis ſacris, pedibus inſiſtens, periculum eſt ne varicoſus evadat. Quamquam, eſto ſanè, cantet, ludatque mulier, longè id ſatius ac tolerabilius eſt, quàm ſi totam concurſet civitatem inſigni impudentiâ, & mediis ſe virorum cætibus interponat, ubi multa turpiter aut ſtolidè deblateret. Nam exploratum habet quid orbe terrarum toto geratur : quid agatur apud Seras, Thracaſve ; novercarum & mancipiorum arcana callet ; aliorum

bus. Ob conclamatam pueruli ſalutem, de qua jam deſperant.

258. *Velare caput.* Inter ſacrificandum ſtabant, velato capite, ante aram, & conceptis verbis, præeunte haruſpice, preces fundebant.

Pro cithara. Pro citharædo vota facere, capite velato ; ex more.

264. *Varicoſus.* Varices ſunt venæ quædam majores in cruribus, quæ, ex nimia ferè ſtandi mora, implentur vitioſo ſanguine.

Haruſpex. Inſpector victimarum. Sat. II, nota *Haruſpice.*

267. *Paludatis.* Indutis Paludamento. Sagum erat, ſeu chlamys Imperatorum in acie.

269. *Seres.* Populi Scythiæ

Et pueri : quis amet, quis decipiatur adulter.
Inſtantem regi Armenio, Parthoque cometen
Prima videt : famam, rumoreſque illa recentes
Excipit ad portas : quoſdam facit iſſe Niphaten
In populos, magnoque illic cuncta arva teneri
Diluvio : nutare urbes, ſubſidere terras,
Quocumque in trivio, cuicumque eſt obvia narrat.
Nec tamen id vitium magis intolerabile, quàm quòd
Vicinos humiles rapere, & concidere loris
Exorata ſolet : nam ſi latratibus alti
Rumpuntur ſomni ; fuſtes huc ocyus, inquit ;

amores, aliorum deluſas libidines. Prima deprehendit fulgentem in cœlo cometam, & Armeniorum Parthorumque Regi funeſtum aliquid portendentem : advolantem aliunde famam, & novellos rumores, occurrens ipſa pro portis urbis excipit. Narrat fluvium Niphaten prorupiſſe ultra ripas in regionem quamdam, quæ tota diluvio ingenti demerſa fuerit ; alibi urbes integras terræ motu labefactatas, alibi montes depreſſos, & æquatos ſolo : id paſſim in triviis, id omnibus quos habet obvios, denarrat. Eſt hoc illius vitium tamen ferendum leviter, ſi cum ejus immanitate comparetur, quæ tanta eſt, ut vicinos, humilis fortunæ homines ac loci, abripi jubeat, loriſque, licèt veniam deprecantes, lacerari. Nam, ſi quis in vicinia canis, edito latratu, dormientem illam excitarit, continuò, Expedite fuſtes, exclamat ; iiſque vapulare do-

Aſiaticæ prope Indos & Sinas, qui e molli lanugine foliis quarumdam arborum innaſcente, conficiunt lanam & vellera. Virg. II Georg. 121.

Thraces. Europæ populi ad Septentrionem Macedoniæ, ſupra Ægeum mare.

271. *Regi Armenio.* Armenia, pars eſt Aſiæ inter montes Taurum & Caucaſum ſita, & à Cappadocia ad Caſpium uſque mare pertinens, vocatur nunc *Ararath.*

Parthoque. Imperium Perſarum veterum ac Medorum Parthi obtinuere : qui olim inter Perſidem & Hircaniam habitabant.

Cometen. Cometæ, metum imperitæ plebeculæ incutiunt, quaſi funeſtum aliquid portenderent.

273. *Niphaten.* Fluvium Armeniæ, de qua facta eſt mentio ſuprà nota 271.

275. *Nutare urbes.* Terræ motu concuſſas.

279. *Exorata.* Cùm ſinit ſe exorari ut ne illos interficiat.

Afferte, atque illis dominum jubet antè feriri,
Deinde canem. Gravis occurſu, teterrima vultu,
Balnea nocte ſubit: conchas, & caſtra moveri
Nocte jubet; magno gaudet ſudare tumultu,
Cùm laſſata gravi ceciderunt brachia maſſâ.
Convivæ miſeri intereà, ſomnoque, fameque
Urgentur. Tandem illa venit rubicundula, totum
Œnophorum ſitiens, plenâ quod tenditur urnâ
Admotum pedibus, de quo ſextarius alter
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim,
Dum redit, & terram luto fecit inteſtino.
Marmoribus rivi properant, aut lata Falernum

minum canis, deinde canem, jubet. Illius occurſus metum incutit, adſpectus ipſe immanitatem ſpirat. Petit balnea nocte, & vaſa in hunc uſum apta, ceteramque ſupellectilem, haud ſecus ac ſi moveret caſtra, illuc deportari magno cum tumultu per tenebras imperat: nec minore ſtrepitu in thermis ſudorem provocat, plumbeâ maſſâ in aërem, donec brachia defatigentur, ſæpius jactatâ. Interim convivæ illam domi exſpectantes, fame ac ſomno cruciantur: ad extremum adeſt, ore inflammato, & ſitientibus faucibus, adeo ut vas vinarium totum videatur exhaurire velle, quod ante ipſius pedes mero plenum, & urnam totam continens, ſtatuitur. Ex eo ſextarios duos ebibit ante ipſam cœnam, mox evomit, poſtquam illis ſtomachum abluit, ita maximam cibi appetentiam ad epulas affert. Dum ſic potat, quantum bibit anguis, dolium plenum nactus, dum rurſus vomit, conſpergit vino Falerno ſtratum

283. *Conchas.* Pelves factas in concharum morem.

285. *Gravi maſſa.* Qui balneo utebantur, ſolebant, ut ſudorem faciliùs elicerent, plumbeas maſſas jactare, ex uno loco in alium transferre, &c.

288. *Œnophorum.* Vas vinarium.

Tenditur. Diſtenditur, refertum eſt.

289. *Sextarius.* Sexta pars Congii: uncias capiens 20.

290. *Orexim.* Cibi appetentiam.

291. *Redit.* Redditur vomitu, e ſtomacho pellitur. Conſueverant crebro vomitu ſtomachum exonerare & purgare.

Luto. Participium eſt præteriti temporis ab antiquo verbo *luo*, unde compoſita, *eluo*, *abluo*, *diluo*, &c. pro, *lavo.*

Pelvis olet : nam ſic tamquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens, bibit, & vomit. Ergo maritus
Nauſeat, atque oculis bilem ſubſtringit opertis.
Illa tamen gravior, quæ cùm diſcumbere cœpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoſcit Eliſæ :
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Atque aliâ parte in trutina ſuſpendit Homerum.
Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet ; nec cauſidicus, nec præco loquatur,
Altera nec mulier ; verborum tanta cadit vis.
Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas
Pulſari. Jam nemo tubas atque æra fatiget :
Una laboranti poterit ſuccurrere Lunæ.

marmore pavimentum, aut eodem pelvim ſubjectam implet, non ſine odore graviſſimo, quem nauſeans maritus, oculiſque nictantibus, ægrè fert, vixque ſibi à vomitu temperat. Haud paulò tamen moleſtior eſt mulier, cùm in vino & menſâ laudes Virgilii perſequitur, cùm excuſat Didonem, quòd ſibi necem ipſa conſciverit : cùm poëtas inter ſe componit, atque hinc in una quaſi trutinæ lance Virgilium, in altera Homerum collocans, uter utri ſit præferendus diſputat ; tantâ verborum copiâ, tam garrulâ loquacitate, ut Grammaticos omnes Rhetoreſque facilè vincat : ſilent quicumque adſunt : neque verò, ſi vocem vellent mittere, audirentur, licèt cauſidici mille, ac præcones verba facerent, aut alia quæpiam adeſſet mulier, tantam hæc una verborum copiam effundit, effutitque. Credas complures concuti pelves, & æra ſonantia percrepare ; nec jam fuerit opus ad opem Lunæ deficienti ferendam, ut edantur inconditi ſtrepitus perſonantibus tubis, aut æreis cacabis, crepitaculiſque pulſatis ; una, quan-

294. *Serpens.* Teſtatur Plinius, Lib. X, cap. 72, ſerpentes vinum præcipuè appetere.

297. *Eliſæ.* Hoc Didonis proprium nomen fuit : Dido verò, cognomen. Vide Lib. IV Æneid.

298. *Committit.* Committi dicuntur gladiatores & componi, quando pares junguntur paribus, ut dimicent.

305. *Lunæ.* Ethnici putabant Lunam cùm deficeret, eclypſim pati propter incantationes veneficorum, quæ illam arte magicâ privarent luce, in terras devocarent, &c. Quare ut eas incantationes ne audiret, edebant

Imponit finem ſapiens & rebus honeſtis.
Nam quæ docta nimis cupit & facunda videri,
Crure tenus medio tunicas ſuccingere debet,
Cædere Sylvano porcum, quadrante lavari.
Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus, aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes:
Sed quædam ex libris & non intelligat. Odi
Hanc ego, quæ repetit, volvitque Palæmonis
artem,

tum ſatis erit, clamabit. Eadem ſapientum ac philoſophorum more, de virtute, de fine, quem ſpectare debeant honeſtæ actiones, diſſerit. Quid reſtat, niſi ut, dum eloquentis & doctæ famam ac nomen ambit, tunicam, oratorum more, paulum infra genua demiſſam gerat; porcum, ut poëtæ, Sylvano immolet; quadrante denique perſoluto, ut egentes philoſophi, lavetur in balneis. Si me audis, cavebis ne tua uxor certo quodam loquendi genere ac ſtylo utatur, ne brevitatem ac robur ſermonis, in quo crebra ſunt enthymemata, uſurpet; ne omnium hiſtoriarum ſeriem calleat: liceat illi aliquid in libris legendis neſcire. Ferre illam ego non poſſum quæ a Palæmone tradita oratoriæ artis præcepta, recolit ac perdiſcere ſtudet; quæ le-

inconditos ſtrepitus, pulſatis æreis cacabis, & pelvibus.

308. *Crure tenus medio.* Quintilianus, Lib. XI, dum quænam eſſe debeant oratorum veſtes, diſſerit, *Tunicæ*, inquit, *prioribus oris infra genua paulum; poſterioribus ad medios poplites uſque perveniant. Nam infra, mulierum eſt; ſupra, Centurionum.*

309. *Sylvano.* Sylvarum hic Deus præſes erat; illi porcus immolabatur. Nefas verò mulieribus erat adeſſe ſacrificiis quæ in honorem Sylvani a ruſticis fiebant. Colebatur etiam a Poëtis, qui ſylvis, otio, & ſeceſſu gaudent.

Quadrante. Erat quadrans, quarta pars aſſis: hunc pauperes, & philoſophi qui egentiorem & ſeveriorem vitam profitebantur, ſolvebant vulgò balneatoribus.

312. *Palæmonis.* Q. Rhemnius Palæmon, ſub Tiberio & Claudio Imperatoribus docuit rhetoricam Romæ; homo ineptè arrogans, qui diceret Muſas ſecum natas, ſecum morituras eſſe.

314. *Antiquaria.* Qui antiqua & obſoleta vocabula ſectantur, & inde captant

Servatâ ſemper lege, & ratione loquendi,
Ignotoſque mihi tenet antiquaria verſus,
Nec curanda viris opicæ caſtigat amicæ
Verba. Solœciſmum liceat feciſſe marito.
Nil non permittit mulier ſibi; turpe putat nil,
Cùm virides gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extenſis magnos commiſit elenchos.
Intolerabilius nihil eſt, quàm femina dives.
Interea fœda aſpectu, ridendaque multo
Pane tumet facies, aut pinguia Poppæana
Spirat; & hinc miſeri viſcantur labra mariti.
Ad mœchum veniet lotâ cute: quando videri

ges omnes ac regulas exacti ſermonis obſervat inter loquendum, quæ nonnulla ignota mihi & obſoleta recinit carmina, antiquæ ac putidæ eruditionis ſtudio: quæ amicæ barbarè loquentis voces parum accuratas & emendatas corrigit, quas ipſi viri ſi proferant, nemo valde reprehendat. Detur hæc marito venia, ut poſſit impunè ſolœciſmum facere. Jam verò illæ mulieres quæ contexta e Smaragdis monilia, & pretioſas inaures geſtant, nihil nefas ſibi ducunt eſſe, & omnia pudoris repagula brevi perfringunt. Nihil eſt audacius, nihil proclivius ad omnem luxum feminâ locuplete. En ut vultum deformem ac ridiculum pane macerato incruſtat, & Poppæanis unguentis pingue quiddam & olidum ſpirantibus oblinit, quorum viſco mariti oſculantis labia inquinantur. Cùm domo prodibit ad mœchum aliquem, deterget illa unguenta,

eruditionis antiquæ famam, antiquarii vocantur.

317. *Opicæ.* Indoctæ, barbarè loquentis. Sat. III, nota 192.

320. *Virides gemmas.* Ut ſmaragdos.

321. *Elenchos.* Elenchi vocantur gemmæ majores, oblongæ & in extremo turgidæ, inſtar pyrorum, Plin. Lib. IX, cap. 35. Ejuſmodi gemmas interdum plures auribus ſuis mulieres appendebant quo pondere protendebantur aures.

324. *Pane tumet facies.* Lege verſum 82, Sat. II.

Poppæana. Unguenta quædam & medicamenta inventa & uſurpata a Poppæa Sabina, Neronis uxore, ad curandam & poliendam faciem.

325. *Viſcantur.* Non enim abſtergere pinguia & olida ejuſmodi unguenta curat, quando eſt domi, quia viro parum ſatagit placere: abluit

Vult formoſa domi? mœchis foliata parantur.
His emitur, quidquid graciles huc mittitis Indi.
Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit;
Incipit agnoſci, atque ideo illo lacte fovetur,
Propter quod ſecum comites educit aſellas,
Exſul hyperboreum ſi dimittatur ad axem.
Sed quæ mutatis inducitur, atque fovetur
Tot medicaminibus, coctæque ſiliginis offas

& faciem lavabit: cùm verò domi verſatur, num cenſes illam formæ valde ſtudioſam eſſe? Unguenta e foliis nardi pretioſis confecta domi præparantur & reſervantur adulteris, quorum in gratiam emuntur quæcumque ab ultima India Romam deportari ſolent. Cùm ad eos pervenit, tum denique ut agnoſcatur, vultum retegit, craſſioribus integumentis, quibus operiebatur, amotis; cutem lacte aſinino mulcet ac linit; quod ut in promptu ſemper habeat, armentum aſinarum ſemper deducit ſecum, etſi ad polum uſque Septentrionalem in exſilium amandetur. Ego verò libenter quæſierim, an illa facies, quæ tot pigmentis tam ſæpe mutatis, tot medicatis odoribus & unguentis curatur ac integitur, cui adhibentur tot candidiſſimi panis offæ modò coctæ, modò lacte madefactæ, utrum, inquam, illa fa-

eadem quando eſt foris, cùm adulteros inviſit.

227. *Mœchis.* Ut mœchis placeat mulier, exquiſitis ſe perfundit odoribus, & nitidam ſe illis numquam non objicit, non ita verò ſtudet viro placere.

Foliata. Confecta e foliis & ſpicis nardi, quæ eſt arbuſcula bene olens, cujus cacumen in ariſtarum morem creſcit: hinc *Nardinum unguentum ſpicatum* appellatur.

328. *Graciles.* Exiles, macilenti. Tales ſunt ob æſtum, quo exſiccantur corpora.

Indi. Hi ſunt Aſiæ populi valde Orientales, ab Indo fluvio dicti.

329. *Tectoria.* Fucum, ceruſſam. Tectorium propriè dicitur *calx*, aut *cruſta*, quâ parietes obducuntur.

331. *Aſellas.* Affirmat Plinius cutem erugari, ac tenereſcere lacte aſinino. Quam ob cauſam Poppæa, conjux Neronis, circumferebat ſecum Aſinas quingentas, quarum e lacte balneum ſibi conficiebat.

332. *Hyperboreum.* Subjectum Boreæ: vel, ultra Boreæ ipſius quaſi domum & fines, poſitum.

334. *Siliginis.* Eſt ſiligo excellentis tritici genus, ex quo fit puriſſimus panis.

Accipit & madidæ; facies dicetur, an ulcus ?
Eſt operæ pretium penitùs cognoſcere, toto
Quid faciant, agitentque die. Si nocte maritus
Averſus jacuit, periit libraria ; ponunt
Coſmetæ tunicas, tardè veniſſe Liburnus
Dicitur, & pœnas alieni pendere ſomni
Cogitur : hic frangit ferulas, rubet ille flagellis,
Hic ſcuticâ. Sunt quæ tortoribus annua præſtent.
Verberat, atque obiter faciem linit ; audit amicas,
Aut latum pictæ veſtis conſiderat aurum ;
Et cædens longi relegit tranſacta diurni,
Et cædit, donec laſſis cædentibus, exi,
Intonet horrendum, jam cognitione peractâ.

cies, an ulcus potiùs debeat appellari ? Non erit alienum ab inſtituto exponere quibus diem totam occupationibus traducant. Si maritus per noctem averſo ab uxore vultu ſomnum cepit, eum ſibi iratum putans mulier, in familiam ſævit. Vapulat ancilla quæ res familiæ neceſſarias diſpenſat : ſervi qui operam ornandæ & comendæ navant, coguntur tunicas deponere, ut cædantur : lecticæ geſtator accuſatur, quòd domum ſeriùs redierit, ac pœnas dat ſomni parum commodè a marito capti. Hujus in tergo rumpuntur crebris ictibus ferulæ : illius ſcapulæ flagris, alterius humeri ſcuticis laniantur : immo etiam reperiuntur nonnullæ mulieres, quæ tortores annuâ mercede conducant. Dum ſic verberari famulos jubet, ipſa interim vultum fuco pingit, amicarum colloquiis aures præbet, veſtem auro intertextam contemplatur ac verſat, aut ephemerides, & diurnas ſervorum rationes recognoſcit : nec cædere tamen ceſſat, donec defatigatis lorariis, quaſi peracta cauſa, & abſoluto judicio, immani voce inclamat, Abi furcifer, faceſſe.

338. *Libraria. L'Intendante.* Ancilla quæ adhibitâ librâ diſpenſabat res familiæ neceſſarias.

339. *Coſmetæ.* Græca vox: κοσμητὴς, *ordinator, compoſitor* ; a κοσμέω, *orno, como.*

Liburnus. Servus e Liburnia, Illyrici regione. Satir. III, nota 225.

345. *Tranſacta.* Res geſtas a ſervis totâ die.

Diurni. Codicis, in quo res per dies ſingulos geſtæ notantur ; ſumptus, *v. g.* facti, &c.

Præfectura domûs Siculâ non mitior aulâ.
Nam ſi conſtituit, ſolitoque decentiùs optat
Ornari, & properat, jamque exſpectatur in hortis,
Aut apud Iſiacæ potiùs ſacraria lenæ;
Componit crinem laceratis ipſa capillis,
Nuda humeros Pſecas infelix, nudiſque mamillis.
Altior hic quare cincinnus? Taurea punit
Continuò flexi crimen, facinuſque capilli.
Quid Pſecas admiſit? Quænam eſt hîc culpa puellæ,
Si tibi diſplicuit naſus tuus? Altera lævum

Quis hanc domum, cui talis hera eſt præpoſita, Phalaridis Siciliæ Tyranni crudeliſſimi regiâ mitiorem putet? Si condixit in aliquem locum, ſi elegantiùs adornari cupit, ut eos properè conveniat, qui operiuntur ipſam in publicis hortis aut Iſidis templo; ſtatim adeſt, ejuſque comam digerit Pſecas ancilla, tam feſtinanter, tam maturè juſſa ſurgere, ut ſatis otii non habuerit ad componendos capillos, & veſtes induendas. Cur iſte cirrus nimiùm aſſurgit, inquit hera impotens? nec mora Taurinis nervis laceratur ancilla, & crimen peccantis comæ luit. Quid verò commeruit infelix puella, aut cujus eſt rea ſceleris, ſi te invenuſtam eſſe doles? Naſo tuo potiùs iraſcare, ac vultui, cujus deformitatem nulla ſatis comarum elegantia compenſabit. Dum Pſecadem imperat laniari, altera puella ſiniſtram capitis & capillorum partem explicat, pectit,

348. *Siculâ aulâ.* Phalaris, Agrigentinorum in Sicilia Tyrannus, præmia novorum ſuppliciorum, quibus homines torquere poſſet, inventoribus proponebat. Perillus quidam artifex, ut ab eo gratiam iniret, æneum taurum conflavit, in quem homo cruciandus abderetur, & ſubjecto igne ſenſim torreretur. At primus omnium Perillus, jubente Phalaride, illo ſuo tauro incluſus periit.

351. *Iſiacæ lenæ.* Iſis, Ægyptiorum Dea, fuit filia Inachi Regis Argivorum, a Jove in vaccam, ut eſt in fabulis, mutata. Ejus templum Romæ viſebatur prope Campum Martium & Tiberim. Eò conveniebant mœchi ad captandas conditiones. Quorum flagitiorum conciliatrix ipſa Iſis, propter loci opportunitatem, hoc in verſu dicitur.

352. *Laceratis.* Disjectis, incomptis, vel ab hera furente laniatis.

353. *Pſecas.* Nomen unius e Dianæ comitibus & ancillis, apud Ovid. Metam.

354. *Taurea.* Subaudi, *ſcutica*: facta ſcilicet e corio bubulo, *une étriviere*.

Extendit, pectitque comas, & volvit in orbem.
Eſt in conſilio matrona, admotaque lanis
Emeritâ quæ ceſſat acu: ſententia prima
Hujus erit; poſt hanc ætate, atque arte minores
Cenſebunt; tamquam famæ diſcrimen agatur,
Aut animæ: tanta eſt quærendi cura decoris!
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput. Andromachen a fronte videbis:
Poſt minor eſt, aliam credas. Cedo, ſi breve parvi
Sortita eſt lateris ſpatium, breviorque videtur
Virgine Pygmæâ, nullis adjuta cothurnis.

in varios annulos flectit; adhibetur in conſilium ancilla quædam ſenior, quæ olim ad componendos acu crinali capillos adhibita, & vacationem hujus laborioſi muneris adepta, lanificium exercet. Hæc ſententiam de capitis ornatu & comis prior dicet. Secundùm illam aliæ ætate & experientiâ inferiores pronuntiabunt, perinde ac ſi veniret in dubium fama, aut vita; tantum formæ ornatuſque ſtudium eſt! En quàm multis capillorum quaſi ſubſtructionibus, ornat oneratque caput: ſi a fronte illam inſpicias, putabis Andromachen: ſi a tergo, breviorem eſſe miraberis, aliam dices. Quid verò ſi ſtaturam fuerit minorem nacta, ſi Pygmeæ puellæ par ſit, ac nullis utatur ad ſtaturam augendam, cothurnis, quàm tibi ridicula videbitur? Iſtæ porro corporis & capitis ornandi curæ nullum domeſticis curis relinquunt locum: virum, & detrimenta

380. *Emerita acu.* Emeriti dicebantur milites, qui legitimum ſtipendiorum tempus confecerant: hinc metaphorâ dicitur ad ſignificandos artifices quoſlibet in arte aliqua diu, & cum laude verſatos.

Sententia prima, &c. Quare prima dicet ſententiam? Quia diu tractavit artem iſtam, atque adeo ceteris eſt peritior.

365. *Andromachen.* Fuit uxor Hectoris, procera mulier.

A fronte. Gall. *En face.*

366. *Cedo.* Particula hæc interrogationi familiari ſervit. Quid deinde? Age verò.

368. *Pygmæa.* Pygmæi, homines breviſſimi, ſtaturæ vix cubitalis, in Thracia, vel India fuiſſe perhibentur.

Cothurnis. Cothurnus eſt altior calceus quo utuntur actores tragœdiarum, *un patin, un brodequin.*

Nulla viri cura intereà ; nec mentio fiet
Damnorum ; vivit tamquam vicina mariti.
Hoc ſolo propior, quòd amicos conjugis odit
Et ſervos : gravis eſt rationibus. Ecce furentis
Bellonæ, matriſque Deûm chorus intrat : & ingens
Antiſtes, cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeia, & Phrygiâ veſtitur bucca tiarâ.
Grande ſonat, metuique jubet ſeptembris, & Auſtri
Adventum, niſi ſe centum luſtraverit ovis,
Et xerampelinas veteres donaverit ipſi ;
Ut quidquid ſubiti, & magni diſcriminis inſtat,
In tunicas eat, & totum ſemel expiet annum.

rei familiaris negligit : haud ſecùs domi verſatur, ac ſi mariti vicina eſſet, non conjux ; eo duntaxat nomine illi propior, quòd ejus amicos odio proſequitur & ſervos, quòd ejus fortunas imminuit ſumptibus intempeſtivis, & damnosâ ſuperſtitione dilapidat. Ecce enim ingreditur illius domum turba ſacerdotum Bellonæ & Cybeles, cui præeſt aliquis procerus antiſtes, Tiara redimitus, quem ceteri inferioris notæ ſacrificuli reverentur & obſervant, & cui ſua ſubmittunt tympana. Ille vultu & voce ad terrorem compoſita, ſiniſtrum aliquid eventurum mulieri denuntiat ineunte Septembri, & Auſtrali vento flante, niſi ſe ovis centum expiaverit ad iram Superûm avertendam, atque illi ipſi antiſtiti veſtes xerampelini coloris largiatur, ut quidquid ipſa periculi toto anno pertimeſcendum habet, illud detonet ac recidat in veſtes. Eadem mediâ hyeme conferet ſe

372. *Rationibus.* Liber rationum, *un livre de compte.* In eo libro apparent immanes ſumptus quos uxor facit.

373. *Bellonæ.* Martis erat ſoror, belli præſes.

Matris Deûm. Cybeles. Vide app. c. 2.

374. *Rauca cohors.* Sacerdotum Cybeles infima plebs, & multitudo, clamando & curſitando rauca.

375. *Phrygia Tiara.* Pileï ſacri genus eſt, quo Perſæ ac Phryges utebantur.

377. *Luſtraverit.* Sat. II, nota 115.

Ovis. Oblatis & ſacrificatis Bellonæ, aut Cybelæ : vel ipſi ſacerdoti donatis : ova in luſtrationibus, *id eſt*, piacularibus ſacrificiis, adhibere mos erat.

378. *Xerampelinas veſtes.* Gall. *Des robes couleur de feuille morte.*

380. *Expiet annum.* Placando ſuperos donatis veſtibus, ut mala omnia hoc anno eventura depellant.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem;
Ter matutino Tyberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet. Inde Superbi
Totum Regis agrum, nuda, ac tremebunda cruentis
Erepet genibus. Si candida juſſerit Io,
Ibit ad Ægypti finem, calidaſque petitas
A Meroe portabit aquas, ut ſpargat in æde
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit ovili;

ad Tyberim glacie conſtrictum, ac mane ter in eum ſe immerget, ſuperſtitioſo metu perculſa: inde campum Martium, quem olim Tarquinius Superbus poſſidebat, nudis pedibus, & offendiculo cruentatis trepidans emetietur. Si jubeat Io, in extremam uſque Ægyptum proficiſcetur, & aquas ab inſula Meroë, quæ torridæ Zonæ vicina eſt, ſumptas Romam deportabit, quibus templum ejuſdem Iſidis propinquum ovilibus, reſpergat; credit enim id ſibi ab Iſide in ſomnis

383. *Timidum caput.* Vel quia feminæ ſunt meticuloſæ: vel quia ſuperſtitio ex inani & pravo Numinis metu proficiſci ſolet.

Superbi Regis. Tarquinii Superbi. Ad eum campus ille & planities ſub mœnibus Romæ poſita pertinebat, quæ poſtea *campus Martius* dicta eſt, poſtquam Tarquinio Româ pulſo, Marti conſecrata fuit.

385. *Io.* Inachi, primi Argivorum, in Græcia, Regis filia, quam Jupiter mutaſſe in vaccam fertur. Eadem œſtro ab Junone immiſſo agitata, varias orbis regiones peragravit, ac tandem in Ægyptum venit, ubi reddita humanæ formæ, culta eſt pro Dea, & *Iſis* nuncupata.

387. *Meroë.* Inſula eſt Nili, omnium, quæ eo fluvio ambiuntur, maxima.

Æde Iſidis. Io, ſive Iſis, de qua proximè dictum, Romæ templum habuit prope campum Martium, cujus campi pars quædam dicebatur *ovile*, quia ibi greges Tarquinii olim paſcebantur. Porro in ſacris Iſidis una e præcipuis cæremoniis hæc erat, ut aqua e Nilo petita, per ipſius templum ſpargeretur.

388. *Proxima ſurgit Ovili.* Prope eum locum *ubi Romulus & paſtores aſſueverant pecora paſcere; aut Regiam dicit Romuli & Palatium.* Quæ quidem ait vetus Schohaſtes. Alii dicunt Tarquiniorum ovilia ibi fuiſſe; vel cum aliis intellige *Septa*, id eſt, loca in campo Martio tabulis circumcincta, ob ſimilitudinem *Ovilia* dicta; in qui-

Credit enim ipſius dominæ ſe voce moneri.
En animam, & mentem, cum qua Dii nocte loquantur !
Ergo hic præcipuum, ſummumque meretur honorem,
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo,
Plangentis populi currit deriſor Anubis.
Cùm dedit ille locum, cophino fœnoque relicto,

imperari. Dignum ſcilicet caput nocturno Deorum colloquio & familiaritate ! Eam ob rem inter illos præſtigiatores ſummè habetur in pretio, qui comitantibus aliis ſacerdotibus Iſidis, lineâ indutis veſte, & raſo vertice conſpicuis, vagatur, ut olim Anubis Apim quærens, & lugentem populum tacitus deridens. Cùm ille mulieris domo di-

bus Populus Romanus ad ferenda ſuffragia claudebatur.

390. *En animam.* Accipi hoc poteſt tamquam dictum de ſuperſtitioſa muliere : porro, animâ vivimus, mente intelligimus.

392. *Linigero.* Sacerdotibus Iſidis nefas erat alias geſtare veſtes, quàm lineas : iidem radebant caput, maximè cum Apim quærebant.

393. *Anubis.* Ægyptiorum Dii præcipui fuere Oſiris Rex, ejuſque uxor Iſis : item Anubis, eorum vel filius, quem ut Deorum interpretem & ſuperos inter inferoſque nuntium colebant ; vel potius ſtipator & ſatelles, qui Iſidem adjuvit in quærendis & colligendis mariti membris, a Tiphone fratre occiſi. Ejus fidelitatem ut adumbrarent Ægyptii, caninum illi caput impoſuerunt. Hinc *latrator Anubis*, a Virgilio appellatur VIII Æn. V, 698. Anubim hoc in Libro Vates appellat *ſacerdotem qui Apim quærit*, ut olim Anubis Oſiridis disjectos artus quæſivit : quique interpretis Deorum perſonam ſuſtinet.

Plangentis populi, *&c.* Oſiris, ut modò memoravi, Deus Ægyptiorum, Jovis filius ex Niobe Phoronei filia, ipſi Phoroneo ſucceſſit in regno Argivorum : idem poſtea in Ægyptum venit, Ægyptios docuit varias artes, ac præſertim terræ, bobus adhibitis, arandæ rationem. Eam ob cauſam cultus eſt poſt mortem ſub bovis forma, & *Apis*, ſive *Serapis* dictus, quâ voce *vitulum* Ægyptii appellant. Habebant autem vitulum certis notis inſignem, qui ubi obiiſſet, vel etiam poſt certos annos cæſus a ſacerdotibus fuiſſet, alius ab iiſdem feſtinantibus totâ Ægypto quærebatur grandi luctu.

394. *Cophino.* Corbe ſeu ciſtâ utebantur Judæi ad fer-

Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna Sacerdos
Arboris, ac ſummi fida internuntia Cœli.
Implet & illa manum, ſed parciùs, ære minuto.
Qualiacumque voles, Judæi ſomnia vendunt.
Spondet amatorem tenerum, vel divitis orbi
Teſtamentum ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Comagenus haruſpex.
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli,
Interdum & pueri: faciet quod deferat ipſe.
Chaldæis ſed major erit fiducia: quidquid

greſſus eſt, Judæi legum Solymæarum interpretes, & in Aricina ſylva ſuis ſacris operari, ac Superum arcana mortalibus renuntiare ſoliti, accedunt, relictis fœno ſuo & corbe. Tum clam, atque in aurem mulieris inſuſurrantes, ſtipis aliquid corrogant; neque nihil corradunt illi; ſed multò minorem tamen quàm ſacerdotes Iſidis, quæſtum faciunt, nec aliud quidquam præter paucos ex ære nummulos auferunt. Quæcumque optaveris ſomnia, hæc tibi tamquam vera vendent Judæi. Haruſpex aliquis ex Armenia vel Comagena, poſtquam pulmonem columbæ recens mactatæ contrectavit, pollicetur mulieri optatas nuptias, vel divitis cujuſpiam ſine liberis demortui luculentam hereditatem. Scrutatur pullorum exta; & caniculi viſcera, nonnumquam & infantis, quem non dubitabit eam ob rem occidere, ac ſcelus admittere, cujus alium inſimulabit. At Chaldæis longè maximam feminæ adhibent fidem. Quod-

vandam ſtipem ſibi erogatam: fœno & ſtramentis, ubi cubarent. Quaſi nihil haberent aliud ſupellectilis domeſticæ.

396. *Sacerdos arboris.* Judæi a Domitiano Româ pulſi receperant ſe in proximam ſylvam Aricinam: ibi ſua peragebant ſacrificia, conſulentibus reſponſa dabant, &c. Reſpicere videtur Juvenalis ſacerdotes Dodonæi nemoris. Erat Dodona civitas Epiri: prope illam nemus & templum Jovis, oraculumque vetuſtiſſimum: immo arbores ipſæ vocales conſulentibus oracula edere jactabantur.

402. *Armenius.* Armenia eſt pars Aſiæ, inter montes Taurum & Caucaſum: item Comagena, inter Ciciliam & Meſopotamiam.

404. *Quod deferat ipſe.* Poteſt hoc ita exponi: quod flagitium, ſi alius quiſpiam faceret, ipſe tamquam immane ſcelus accuſaret, ac judici denuntiaret.

405. *Chaldæis.* Populis A-

Dixerit aſtrologus, credent a fonte relatum
Ammonis; quoniam Delphis oracula ceſſant,
Et genus humanum damnat caligo futuri.
Præcipuus tamen eſt horum, qui ſæpiùs exſul,
Cujus amicitiâ, conducendâque tabellâ
Magnus civis obît, & formidatus Othoni.
Inde fides arti, ſonuit ſi dextera ferro,
Lævaque ſi longo caſtrorum in carcere manſit.

cumque pronuntiatum ab aſtrologo fuerit, ex ipſo Jovis Ammonis oraculo hauſtum credent. Jam enim oracula Delphica conticeſcunt, & ignoratione futurorum mortales ob ſua ſcelera plectuntur. Inter aſtrologos autem locum principem obtinet qui ſæpius exſilio multatus fuit, qui flagitioſis ſuis prædictionibus obrepſit in Principis amicitiam, & pretioſâ vaticinatione perfecit ut egregius ille civis, quem Otho metuebat, interficeretur. Tunc maximo aſtrologo, ejuſque arti creditur, ſi conjectus fuerit in vincula, ſi manus utraque ferreis manicis revincta; ſi diu verſatus ſit in caſtrenſi carcere. Nullus Mathematicus felix in divinando & auſpicatus habebitur, niſi fuerit ab aliquo judice condemnatus. Is demum numeris omnibus abſolutus eſſe

ſiæ, qui Babyloniæ regionem obtinuerunt, & aſtrologiæ peritiſſimi habebantur.

407. *Ammonis.* Celebre fuit in Ægypto, Jovis Ammonis templum & oraculum.

Delphis. Delphi, urbs Græciæ prope Parnaſſum in Phocide: nunc vicus, *Delfo*. Ibi templum Apollinis longè celeberrimum fuit, & oraculum, quod Chriſto nato conticuit.

410. *Cujus, &c.* Otho inter Imperatores Romanos octavus fuit. Neroni cùm eſſet inviſus, ab eo in exſilium amandatus eſt. Mœrentem ac ſuis rebus deſperantem erexit Ptolemæus quidam, aſtrologus, affirmans fore ut Neroni eſſet ſuperſtes, ac rerum etiam potiretur. Quod reipsâ contigit, cùm magnus civis, nempe Sergius Galba, qui Neronem exceperat, ab Othone interfectus eſt.

Conducendâque tabellâ. Tabella *eſt* Charta, in qua ſcripſerat Ptolemæus, quid Othoni eſſet eventurum. Quæ *conducenda*, id eſt, magno pretio emenda erat ab Othone, ſiquidem Imperium ipſi portendebat.

413. *Caſtrorum carcere.* Solebant iſti Aſtrologi ducibus promittere victoriam: ac ſi fallerent, conjiciebantur in caſtrenſem carcerem, ubi luebant pœnas inſcitiæ ſuæ ac temeritatis.

Nemo mathematicus genium indemnatus habebit:
Sed qui penè perît, cui vix in Cyclada mitti
Contigit, & parvâ tandem caruiſſe Seripho.
Conſulit ictericæ lento de funere matris,
Ante tamen de te, Tanaquil tua; quando ſororem
Efferat, & patruos; an ſit victurus adulter
Poſt ipſam. Quid enim majus dare numina
poſſunt?
Hæc tamen ignorat quid ſidus triſte minetur
Saturni; quo læta Venus ſe proferat aſtro;

cenſebitur, qui vix capitis pœnam evolarit; cui pro magno fuerit beneficio conceſſum, ut in aliquam Cycladum inſulam exſul amandaretur, aut e Seripho, in quam fuerat relegatus, aliquando redire fineretur. Uxor tua, futuri cognoſcendi non minus cupida, quàm priſca illa Tanaquil, aſtrologum interrogans de morte ſuæ matris morbo regio laborantis ac diutius quàm vellet vivacis; de tua tamen morte priùs ex eodem percontatur an brevi ſit eventura; tum de ſorore ſciſcitatur, ac patruis, quandonam rogo ſint imponendi: num adulterum ſit habitura ſuperſtitem; hæc enim ſumma votorum, hoc tamquam maximum beneficium a Superis poſtulat. Tamen iſta mulier aſtrologiæ eſt imperita, nec tenet quid infauſtum portendat inauſpicata Saturni ſtella, cui aſtro juncta Venus oriatur felix

415. *Cyclada.* Cyclades vocantur *inſulæ minores*, fermè quinquaginta, in mari Ægeo, in orbem ſitæ: κυκλὸς, *orbis*, *circulus.*

416. *Seripho.* Seriphus quæ eſt una Cycladum, anguſta & ſterilis eſt. Huc famoſi exſules deportabantur.

417. *Ictericæ.* Icterus, ἰκτερὸς Græca vox, morbum ſignificans, qui a Gallis vocatur *la jauniſſe.*

418. *Tanaquil.* Uxor Tarquinii Priſci, Regis Romanorum quinti: mulier proba & pudica, nonnihil tamen, ut apparet, aſtrologiæ dedita, quippe quæ viro ſuo Regnum augurata eſt.

419. *Efferat.* Efferre, verbum funebre eſt: ad rogum domo cadaver exportare.

422. *Saturni.* Saturnus, unus planetarum a terra diſtat longiſſimè: frigidum ſidus & maleficum.

Venus. Inter planetas locum obtinet ſextum, & circa ſolem volvitur cum Mercurio. Si cum Luna jungatur, ſalutare ſidus eſt pueris naſcentibus ut ait Cicero, Lib. I, de Divinatione.

Qui menſis damno, quæ dentur tempora lucro.
Illius occurſus etiam vitare memento,
In cujus manibus ceu pinguia ſuccina tritas
Cernis ephemeridas; quæ nullum conſulit, & jam
Conſulitur; quæ caſtra viro, patriamque petente
Non ibit pariter, numeris revocata Thraſylli.
Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
Sumitur ex libro: ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpectâ geneſi, collyria poſcit.
Ægra licet jaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.

& bene ominata: quinam inter menſes damnoſi & triſtes, quinam ad rem bene gerendam idonei ſint. Quantò illam igitur magis ſugere, nec tantum illius colloquium, ſed ipſum etiam occurſum vitare debes, quæ artem hanc aliquo pacto callet? quæ ſemper habet in manibus diaria & perſcriptas ſiderum rationes computationeſque, uſu diuturno æquè tritas ac politas atque ſuccina: quæ nullum jam ipſa conſulit mathematicum, ſed quam alii, ut iſtius artis peritam, conſulunt: quæ virum proficiſcentem in caſtra vel in patriam, non ſequetur, affirmans prohiberi ſe mathematicis Thraſylli computationibus: immo, etſi breviſſimum ſit iter ſuſcipiendum, putà ſi uſque ad mille ab urbe paſſus geſtari libeat, hora itineri apta conſtituitur ex aliqua ephemeride: ſi oculus fricando proritatus, prurigine tentatur, non admovet collyria niſi ante horoſcopum ſuum in tabula aſtronomica ritè deſcriptum conſuluerit. Laborat morbo? non ſumet cibum, niſi certâ horâ quam Petoſiris

423. *Qui menſis.* Certos dies menſeſque fauſtos & bene ominatos, alios infelices & malè ominatos eſſe cenſebant. Lege Virgil. I Georg. v. 276.

425. *Succina.* Succinum ſive electrum, *de l'ambre.*

428. *Numeris.* Obſervationes ſiderum maximè conſtant certis computationibus.

Thraſylli. Mathematici celeberrimi, & Tiberio cariſſimi.

429. *Lapidem primum.* Romani ſolebant ſingula paſſuum millia ſeu milliaria, ſingulis lapidibus notare, quos in viis publicis collocabant: initio ducto ab urbe, in cujus foro extabat ingens columna aurata, in qua notatæ viſebantur omnes viæ, quæque milliarium aureum vocabatur.

431. *Geneſi.* Hora natali.

433. *Petoſiris.* Inſignis aſtrologus, de quo meminit

Si mediocris erit, ſpatium luſtrabit utrumque
Metarum, & ſortes ducet; frontemque, manumque
Præbebit vati crebrum poppyſma roganti.
Divitibus reſponſa dabit Phryx augur, & Indus
Conductus, dabit, aſtrorum mundique peritus:
Atque aliquis ſenior, qui publica fulgura condit.
Plebeium in Circo poſitum eſt, & in aggere fatum.
Quæ nullis longum oſtendit cervicibus aurum,

edixerit. Sin erit mulier mediocris conditionis, circum adibit, & metas hinc inde pererrabit; ibique oblatas ab aliquo hariolo & circulatore ſortes educet e ciſta: frontem inſpiciendam ac manum dabit vati, dextram ejus pertractandam & examinandam non ſine blanditiis & arte veteratoria poſtulanti. Locupletes feminæ conſulent augurem aliquem Phrygem, aut Indum, magno pretio comparatum, & in ſideribus pernoſcendis exercitatum, aut aliquem demum ſenem ex illis ſacerdotibus qui adhibentur ad publica fulmina procuranda, & humo condenda. Plebs ab illis vatibus ſua fata diſcit qui verſantur in Circo & in aggere Tarquinii; & feminæ ignobiles, quæ nullos aureos torques e collo ſuſpenſos geſtant, ante ligneas illas quæ ſunt

Plin. Lib. VII, cujus e libris & placitis cibum illa mulier ſumit.

434. *Spatium metarum.* In extremo Circo erant metæ lapideæ quas circumibant currus ſepties. Prope illas metas hinc & inde conſiſtebant harioli & præſtigiatores: quos vulgus conſulebat. Poteſt exponi ſpatium *utrumque metarum* de ſpatio toto quo a carceribus ibatur ad metas.

437. *Phryx.* Eſt Phrygia, pars Aſiæ minoris.

Augur. Qui ex avium cantu futura prædicit.

439. *Publica fulgura.* Aliquam calamitatem publicam ſignificantia.

Condit. Cùm fulmen ceciderat aliquem in locum, ibi victimæ immolabantur, vulgò bidentes, a quibus idem ille locus *bidental* vocabatur: tum parietinâ ſpatium illud claudebatur, ac nefas erat eo pedem inferre. Denique res iſtæ fulmine & ambuſtæ, in unum colligebantur, ac tacitâ quâdam prece humo defodiebantur. Sic fulmina dicebantur condi: Lucanus: *Diſperſos fulminis ignes colligit, & terræ tacito cum murmure condit.*

440. *In Circo.* Sat. III, nota 208.

Aggere. Sat. V, nota 153.

441. *Nullis cervicibus oſtendit.* Pro, *nullo modo oſtendit in cervice*: nullâ parte colli geſtat.

Conſulit ante Phalas, delphinorumque columnas:
An ſaga vendenti nubat, caupone relicto.
Hæ tamen & partûs ſubeunt diſcrimen, & omnes
Nutricis tolerant, fortunâ urgente, labores.
Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto:
Tantùm artes hujus, tantùm medicamina poſſunt,
Quæ ſteriles facit, atque homines in ventre necandos
Conducit. Gaude infelix, atque ipſe bibendum
Porrige quidquid erit: nam ſi diſtendere vellet,
Et vexare uterum pueris ſalientibus, eſſes
Æthiopis fortaſſe pater: mox decolor heres
Impleret tabulas, numquam tibi mane videndus.

in circo turres, & columnas marmoreas ibidem collocatas, Delphinis in ſummo impoſitis ornatas, interrogant aliquem ex illis proletariis fatorum interpretibus, num potiùs nubant viro ſagorum venditori, quàm Cauponi. Hæ tamen partûs labores ac pericula perferunt, & moleſtias nutriendorum infantium ſuſcipiunt inopiâ coactæ: at nobilem feminam & divitem, quæ fœtus vivos in lucem edat, vix ullam jacentem in lecto, ubi revera pepererit, invenies. Adeo præſentia ſunt veneficarum pharmaca, quæ aut ſterilitatem feminis conciliant, aut eorum liberos in alvo materna interficiendos pactâ mercede ſuſcipiunt. Tu verò, infelix marite, actum præclarè tecum puta, & qualecumque ſit poculum, quod abortum inferet, porrige uxori tuæ: ſi enim impleri alvum fœtu maturo pateretur, uterumque ferre vellet, pareret tibi fortaſſe Æthiopem: & deformis infans, quam mane obvium habere, tamquam omen ſi-

442. *Conſulit.* Nempe aſtrologum, & ab eo quærit, utri e duobus quibuſdam viris nubat.

Ante Phalas. Phalæ, ſive ut quidam ſcribunt, *falæ*, ſunt *turres ligneæ*, *tabulata quædam* & *pegmata*, in Circo poſita, unde ſpectabantur ludi.

443. *Saga.* Sagum eſt *veſtis militaris.*

444. *Diſcrimen.* Feminæ parientes magnum vitæ periculum perſæpe adeunt.

451. *Pueris ſalientibus.* Commovent ſe pueri nonnumquam in matrum utero, non ſine ipſarum gravi moleſtia.

453. *Mane videndus.* Erat hæc veterum ſuperſtitio, ut quælibet res fœda, mane viſa, mali eſſet ominis, & propterea diem totam in-

Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia, votaque ſæpe
Ad ſpurcos decepta lacus, atque inde petitos
Pontifices Salios, Scaurorum nomina falſo
Corpore laturos. Stat Fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus; hos fovet omnes,
Involvitque ſinu: domibus tunc porrigit altis,
Secretumque ſibi mimum parat: hos amat, his ſe
Ingerit, utque ſuos ridens producit alumnos.
Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et ſoleâ pulſare nates. Quod deſipis, inde eſt;

niſtrum, nolles, tibi ſcribendus heres in teſtamento foret. Sileo partus ſuppoſititios, non dico quàm ſæpe mulieres pro legitimo filio, quem ipſarum viri natum ſibi & optabant & gaudebant, ſpurium fœtum e lacu Velabrenſi accipiant, ſpemque maritorum & vota turpiter deludant; ex hoc lacu ſæpè aſſumuntur infantes noti, qui, cùm adoleverint, in Pontificum Saliorum collegium adoptentur, & Scaurorum nomina falsò gerant. Adeſt per noctem Fortuna cæca, projectis infantibus blandiens, eos complectitur gremio, nobilium in domos introducit, adornatque comœdiam, unde ſibi riſum ipſa quærat: illis dona ſua largitur affatim, & in orbis terræ theatrum, ut ſuos filios, producit, jocari ſic ac ludere geſtiens. Porrò ex illis, quos feminæ conſulunt, præſtigiatoribus, alius incantationes, alius etiam amatoria vendit pocula, quibus poſſint viros de ſtatu mentis ac ſanitate dejicere, & eos per indigniſſimam contumeliam ſandalio verberare. Hæc eſt illa tua

fauſtam inauſpicatamque cenſerent.

455. *Spurcos lacus.* Erat in urbe lacus Velabrenſis, ita dictus a *Velabro*, urbis regione: cœnoſus, ob viarum ſordes eò derivari ſolitas: ibi meretrices deponebant & adjiciebant ſpurios partus.

Decepta. Deſumpta ab uxoribus decipientibus maritos ſimulato partu.

456. *Salios.* Erant Salii ſacerdotes Martis, a *ſaliendo* ſic appellati; quia certis anni temporibus ſaltationem quamdam obibant Romæ in honorem Martis.

Scaurorum. Sat. II, nota 19.

457. *Improba.* Pervicax, ridicula, jocoſa.

462. *Theſſala.* In Theſſalia, Græciæ regione, crebri erant venefici, necnon herbæ venenatæ.

Inde

Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modò geſſiſti: tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit. Quæ non faciet, quod Principis uxor?
Ardebant cuncta, & fractâ compage ruebant;
Non aliter, quàm ſi feciſſet Juno maritum
Inſanum. Minùs ergo nocens erit Agrippinæ
Boletus: ſi quidem unius præcordia preſſit
Ille ſenis, tremulumque caput deſcendere juſſit
In cœlum, & longam manantia labra ſalivam.

inſaniæ cauſa, infelix marite, hinc illæ tenebræ offuſæ ſunt tuæ menti, ita ut ea quæ modò feciſti, obliviſcaris. Quamquam hoc ferendum, ſi non & furore corripiaris, ut Caligula, cujus in poculum Cæſonia uxor infudit totam illam, quæ in fronte pulli equini recèns nati conſpicitur, carunculam. Quæ mulier privatæ mediocriſque fortunæ, facere dubitabit, quod facit Auguſta? Reſpublica quaſi communi incendio deflagrabat, & ſolutis fractiſque veluti compagibus præceps in exitium ruebat orbis, imperante Caligula, non ſecus ac ſi Juno Jovem ad inſaniam adegiſſet. Minus igitur Agrippina peſtifero ſuo boleto peccavit, quàm hæc ſuâ veneficâ potione Cæſonia. Boletus enim ille ſenem unum capite tremulo, & ſpumante rictu deformem extinxit, & cœlo conſecravit: at iſto poculo

467. *Avunculus Neronis.* Caligula, Romanorum Imperator quartus, cujus ſoror Agrippina, fuit Neronis mater.

468. *Frontem pulli.* In equorum recèns natorum fronte exſtat caruncula, quod Hippomanes vocant. Hæc valere dicitur ad amorem conciliandum. Illam totam infudit poculo Cæſonia, Caligulæ uxor, ut ejus amorem in ſeipſam accenderet, verùm hauſta ejuſmodi potione, Caligula in furorem verſus, rempublicam dirè vexavit.

Tremuli. Adhuc vacillantis, nondum inſiſtere pedibus valentis, recèns ex alvo materna fuſi.

471. *Non aliter, &c.* Jove enim, qui omnia gubernat, inſaniente, cetera peſſum ire neceſſe foret.

473. *Boletus.* Sat. V, nota 147.

474. *Senis.* Eâdem Sat. V, nota *Claudius.*

475. *In cœlum deſcendere.* Cæſares poſt obitum conſe-

Hæc poſcit ferrum atque ignes, hæc potio torquet;
Hæc lacerat miſtos Equitum cum ſanguine Patres.
Tanti partus equæ, tanti una venefica conſtat.
Oderunt natos de pellice, nemo repugnet,
Nemo vetet: jam jam privignum occidere fas eſt.
Vos ego, pupilli, moneo, quibus amplior eſt res,
Cuſtodite animas, & nulli credite menſæ:
Livida materno fervent adipata veneno.
Mordeat antè aliquis, quicquid porrexerit illa
Quæ peperit: timidus prægustet pocula pappas.
Fingimus hæc, altum Satirâ ſumente cothurnum
Scilicet; & finem egreſſi, legemque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu

teterrimo verſus in furorem Caligula flammas ac tela, quibus in homines ſæviret, poſtulabat; Senatum & Equeſtrem ordinem triſtiſſimâ carnificinâ laniabat. En pretium, quo unum Hippomanes emitur, una venefica conducitur! oderint filios per me licet, quos ex aliqua pellice maritus ipſarum ſuſceperit, hoc illis concedatur: prope jam iiſdem impune licet virorum filios, ex alia legitima uxore ſuſceptos interficere: at ſuis ipſarum filiis parcant. Ego verò vos eſſe monitos volo, pupilli, quibus opes ſolito majores obtigerunt, ut vitæ veſtræ conſulatis, neque oblatas promiſcuè dapes attingatis. Illa, quæ cernitis pallido colore ſuffuſa fercula, pinguia in ſpeciem & probè condita, venenum a veſtris matribus immixtum tegunt. Auctor igitur vobis ſum, ut cibos, quoſcumque mater vobis obtulerit, aliquis antè deguſtet, ac ſenex ſapiens & amicus pateras non ſine timore primoribus labris delibet. Erunt fortaſſe qui putent, monſtra hæc ſcelerum a nobis fingi, noſque tragico more, inſtar Sophoclis alicujus, declama-

crabantur, & inter Divos referebantur inſigni pompâ. Ceteri mortales in inferos aut Elyſium deſcendebant: Cæſares in cœlum.

Manantia. Stillantia.

481. *Pupilli.* Sic vocantur *pueri minores ann.* 14, qui ſunt in tutoris poteſtate.

485. *Pappas.* Vox antiqua, *patrem* ſeu *natu grandiorem virum* & *veneratione dignum*, ſonans; altor, tutorque pueri.

486. *Cothurnum.* Suprà nota *Cothurnis*, v. 368.

488. *Sophocleo.* Sophocles Athenienſis, poëta tragicus.

Bacchamur. Bacchari, *eſt* furere: ferri eo impetu quo

Montibus ignotum Rutulis, cœloque Latino.
Nos utinam vani ! ſed clamat Pontia, Feci,
Confiteor, pueriſque meis aconita paravi,
Quæ deprenſa patent ; facinus tamen ipſa peregi.
Tune duos unâ ſæviſſima vipera cœnâ ?
Tune duos ? Septem, ſi ſeptem fortè fuiſſent.
Credamus Tragicis, quidquid de Colchide torva
Dicitur, & Progne. Nil contrà conor : & illæ
Grandia monſtra ſuis audebant temporibus ; ſed
Non propter nummos. Minor admiratio ſummis
Debetur monſtris, quoties facit ira nocentem
Hunc ſexum ; & rabie jecur incendente, feruntur
Præcipites : ut ſaxa jugis abrupta, quibus mons

re, ac nullâ ratione habitâ terminorum, intra quos Satirici veteres conſiſtebant, flagitia Romanis ignota, nec in Latio umquam viſa magno ore & cothurnato ſtylo deſcribere. Utinam verò iſta fingeremus ! ſed ecce Pontia palàm & apertè ſe hæc feciſſe prædicat. A me, inquit, venenum liberis meis propinatum : deprehenſum eſt crimen, conſtat, neque ipſa illud dubito confiteri. Duos tu filios crudelis vipera unâ cœnâ ſuſtuliſti ! Tu duos, inquam ? immo ſeptem, ſi ſeptem ex me nati eſſent. Jam nihil eſt tam incredibile, a Tragicis vatibus, de Medea, de Progne cantatum, cui fidem ego abrogem. Equidem non diffiteor ab ejuſmodi feminis in theatrum ſæpe productis, ævo ſuo edita fuiſſe monſtrorum ſimillima ſcelera ; nihilominus eò adductæ non ſunt lucri & nummorum cauſâ : minus habent admirationis immania facinora, quoties ab ira percitis mulieribus admittuntur : furore incenſa mulier præceps rapitur ſaxi ritu, quod a monte ſenſim divulſum, & diu pendu-

Bacchantes & Mænades ſolent.

489. *Rutulis.* Rutuli populus Italiæ veteris.

490. *Pontia.* Romana quædam mulier, tunc nota. Vectii Bolani uxor, geminam prolem veneno ſuſtuliſſe convicta.

491. *Aconita.* Sat. I, n.143.

495. *Colchide.* Sic vocatur *Medea*, quia oriunda erat e Colchide, minoris Aſiæ regione : & Æetæ Regis Colchorum filia.

496. *Progne.* Pandionis Athenarum regis filia, quæ ut vindicaret illatam Philomelæ ſorori ſuæ a Tereo, marito ſuo, Rege Thraciæ, injuriam, ſuſceptum e Tereo filium Ityn eidem epulandum appoſuit.

Subtrahitur, clivoque latus pendente recedit.
Illam ego non tulerim, quæ computat, & ſcelus ingens
Sana facit. Spectant ſubeuntem fata mariti
Alceſtim, & ſimilis ſi permutatio detur,
Morte viri cupiant animam ſervare catellæ.
Occurrent multæ tibi Belides, atque Eriphylæ,
Mane Clytemneſtram nullus non vicus habebit.
Hoc tantum refert, quòd Tyndaris illa bipennem
Inſulſam, & fatuam dextrâ lævâque tenebat:
At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ;

lum, denique abrumpitur & proruit. Illam longè nocentiorem puto, quæ rationes perficiendi ſceleris ſubducit ſecum, & prudens ſcienſque, ſcelere ſe obſtringit. Alceſtim quæ mortem obire loco mariti non dubitavit, placidè conſiderant, ac ſi qua ſe offerat occaſio ſimilis permutationis, mori virum ſuum, quam caniculam aliquam, malint. Ubivis Belidas complures & Eriphylas reperies. Cras, ſi lubet, percurre vicatim urbem primâ luce, nullus erit vicus in quo aliqua Clytemneſtra non ſit. Hoc unum eſt inter illam noſtraſque diſcrimen, quod illa Tyndari filia, bipennem in manus ad maritum enecandum ſumpſerit, parum ſubtiliter & acutè; Romanæ uxores negotium conſi-

504. *Sana.* Suî compos.

Spectant. Nempe cùm hæc tragœdia in theatro exhibetur. Ab Euripide olim edita eſt.

505. *Alceſtim.* Fuit Alceſtis uxor Admeti Theſſaliæ Regis; qui cùm gravi laboraret morbo, & oraculo reſponſum eſſet ipſum extinctum iri, niſi aliquis pro eo mortem ſponte obiret; Alceſtis mariti vitam ſuâ morte redimere non recuſavit.

507. *Belides.* Danai filias 50, quæ viros poſt nuptiales epulas interfecerunt. Sola Hypermneſtra Lynceo viro ſuo pepercit. Belides vocantur a Belo Danai patre.

Eriphylæ. Amphiaraüs vates Argius cùm ſe in bello Thebano, quod ejus affinis Adraſtus movebat, periturum cognoviſſet, tamdiu latuit dum ab uxore ſua Eryphila, ſorore Adraſti, detegeretur, quæ aureo monili corrupta, virum indicavit.

508. *Clytemneſtram.* Uxorem Agamemnonis, quæ, ſuadente Ægyſtho adultero, virum e bello Trojano reverſum interfecit.

509. *Tyndaris.* Clytemneſtra, Tyndari filia.

511. *Rubetæ.* Sat. I, nota 56.

Sed tamen & ferro, ſi prægustaret Atridès
Pontica ter victi cautus medicamina Regis.

ciant unico rubetæ pulmone : paratæ nihilominus rem agere ferro, ſi earum conjux Regem Ponti ter a nobis victum imitatus, antidotis contra veneni vim improviſam prudenter uteretur.

512. *Atrides.* Agamemnon, Atrei filius. Sic appellat *virum Romanæ mulieris*, ab ea videlicet perimendum quemadmodum Clytemneſtra ſuum Agamemnonem interemit.

513. *Pontica mèdicamina.* Antidota, quæ Rex Ponti Mithridates ſumere conſueverat.

Ter victi. Primùm victus eſt a Sylla, deinde a Lucullo, demum a Pompeio.

SATIRA VII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

LITTERAS Romæ neglectas dolet, eruditoſque in contemptu & egeſtate conſeneſcere, Poëtas primùm, deinde Hiſtoricos, tum Cauſidicos, poſtea Rhetores, ipſos denique Grammaticos, quorum omnium ſingillatim conditionem miſerrimam deſcribit.

ET ſpes, & ratio ſtudiorum in Cæſare tantùm.
Solus enim triſtes hac tempeſtate Camœnas
Reſpexit, cùm jam celebres, notique poëtæ

VIRI litteris dediti nullam habent ſpem utilitatis alicujus e ſuis laboribus capiendæ, nullam, cur incumbant in ſtudia, rationem, niſi in Imperatoris benevolentia & liberalitate ſitam. Unus ille Muſas, hac ætate contemptas miſeratus, earum inopiam ac ſolitudinem ſublevavit, cùm jam clariſſimi poëtæ meditarentur dare operam, certa mer-

1 *Cæſare.* Domitiano, non autem Trajano, ut cenſet Britannicus.

Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent; nec fœdum alii, nec turpe putarent
Præcones fieri; cùm, deſertis Aganipes
Vallibus, eſuriens migraret in atria Clio.
Nam ſi Pieriâ quadrans tibi nullus in arca
Oſtendatur, ames nomen, victumque Machæræ,
Et vendas potiùs, commiſſa quod auctio vendit
Stantibus, œnophorum, tripodes, armaria, ciſtas,

cede pactâ, calefaciendis Romæ furnis, aut artem balneatoriam Gabiis exercere: immo nequaquam indignum putarent, ſi fierent præcones: cùm ipſa Clio, fame premente, amœnas, quibus fons Aganippe cingitur, valles relinquere, & in divitum domos urbanas recipere ſe cogeretur. Et verò ſi ex improbo, quem in litteris collocas labore ne teruncius quidem tibi redit in crumenam; quid dubites nomen inter præcones, ut Machæra, profiteri, & eodem atque ille modo quæſtum facere? Præſtat ſanè circumſtanti populo ea divendere, quæ auctione conſtituta vendi ſolent, vinaria vaſa, tripodes, capſas, armaria, libros, traga-

4. *Gabiis.* Gabii, urbicula Italiæ, in via Præneſtina.

Furnos. Ut alienum coquerent panem, eoque modo quæſtum facerent.

6. *Præcones.* Eorum erat munus rerum pretia in auctionibus indicare; reos in judicio citare, edicta magiſtratuum publicè pronuntiare, populum ſummovere, &c.

Aganippes. Aganippe, fons in Bœotia, Muſis ſacer.

7. *Clio.* Muſarum una pro poëtis & eruditis quibuſlibet accipitur, qui relictis ob egeſtatem Parnaſſo & fontibus Apollini ſacris, in atria nobilium commigrant, ut illis famulentur, ut atrium cuſtodiant, ut ſportulam accipiant. Vid. Sat. I.

8. *Pieria.* Pierus, mons eſt Theſſaliæ, in quo Muſas natas volunt. Eſt item Pieria ejuſdem Græciæ regio.

Quadrans. Eſt quarta pars aſſis: tres unciæ.

10. *Auctio.* Eſt publica venditio certarum rerum, quæ illi addicuntur, qui earum pretium unus omnium maximè auxerit, obtuleritque.

11. *Œnophorum.* Vas vinarium.

Tripodes. Menſas tribus fultas pedibus, vel ænea quædam aut ferrea inſtrumenta, quibus impoſiti lebetes calefiant.

Armaria. Scrinia, loculos, *des armoires.*

Halcyonen Bacchi, Thebas & Terea Fauſti:
Hoc ſatius, quàm ſi dicas ſub judice, vidi,
Quod non vidiſti. Faciant Equites Aſiani
Quamquam, & Cappadoces faciant, Equiteſque Bithyni,
Altera quos nudo traducit Gallia talo.
Nemo tamen ſtudiis indignum ferre laborem
Cogetur poſthac, nectit quicumque canoris
Eloquium vocale modis, laurumque momordit.

diam quæ Halcyone inſcribitur, a Baccho ſcriptam, vel Tereum, a Fauſto compoſitam: præſtat, inquam, hac arte vitam tolerare, quàm facere quæſtum, dicendo falſum teſtimonium, & affirmando rem, a te viſam eſſe, quæ viſa non ſit: quamvis hoc illis Equitibus, qui ex Aſia, Cappadocia, Bithynia, & Gallo-græcia nudis pedibus Romam commigrant, uſitatum & ſolenne ſit. Ceterum neminem in poſterum ex iis qui ad poëſim animum applicant, egeſtas coget ad artes ſordidas & ipſis indignas deſcendere. Macti

12. *Halcyonen.* Proditum fabulis eſt Halcyonen fuiſſe uxorem Ceycis Regis Thrachiniæ: qui cùm naufragio periiſſet, cadaver ejectum in littus uxor adſpiciens, in mare ſe dejecit: ambo in aviculas converſi, quæ medio in mari congerunt. Ovid. XI Metam.

Thebas. Thebæ, urbs Græciæ, in Bœotia. Ejus Rex olim fuit Laius, quem filius Œdipus imprudens interemit; idem Jocaſtam matrem ſuam ignarus duxit. Quod ubi reſcivit, ipſe ſibi eruit oculos: ex eo nati Etheocles & Polynices mutuis ſe vulneribus peremerunt. Materia fabularum dives.

Terea. Tereus Thraciæ Rex, maritus prognes.

14. *Equites.* Servi venales, ex Aſia deportati, qui malis artibus opes & equeſtrem locum cenſumque obtinebant.

15. *Cappadoces, &c.* Cappadocia, pars Aſiæ minoris: item Bithynia, & Gallo-græcia, e quibus regionibus mancipia vulgò Romam advecta.

16. *Altera Gallia.* Galatia vocatur, ſeu *Gallo-græcia*. Provincia eſt minoris Aſiæ, inter Cappadociam & Bithyniam.

Nudo talo. Sine calceis, ob egeſtatem.

Traducit. Tranſportat, tranſvehit. Traducere, eſt etiam, *ad ignominiam circumducere.*

19. *Laurum momordit.* Qui lauri folia dentibus tereret, eum putabant afflari poëtico ſpiritu.

Hoc agite, o juvenes: circumſpicit, & ſtimulat vos,
Materiamque ſibi Ducis indulgentia quærit.
Si qua aliunde putas rerum exſpectanda tuarum
Præſidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur; lignorum aliquid poſce ocyus, & quæ
Componis, dona Veneris, Teleſine, marito:
Aut clude, & poſitos tineâ pertunde libellos.
Frange miſer calamos, vigilataque prælia dele,
Qui facis in parvâ ſublimia carmina cellâ,
Ut dignus venias hederis, & imagine macrâ.

animis, eruditi adoleſcentes; en Princeps munificentiſſimus conſiderat ſingulos, & acuit ad præclarum laborem, nihilque habet optatius quàm ut aliquos reperiat idoneos in quibus remunerandis ſuam liberalitatem promat. Si quid opis ac mercedis ab alio exſpectas, Teleſine, & eâ ſpe ad ſcribendum inductus, verſibus libros comples, falleris, auctorque tibi ſum, ut ignem quamprimùm excites, & carmina, libroſque tuos Vulcano dones, vel certè in ſcrinio clauſos abditoſque, tineis abſumendos dedas. Potes jam, ſcriptor infelix, qui anguſto in muſeo præclara condis carmina, ut coronam ſterilem ex hedera merearis, aut macilentam imaginem, potes inquam, calamos frangere, & bellorum ègregias deſcriptiones tot vigiliis elaboratas

21. *Ducis*. Domitiani.

23. *Croceæ*, *&c.* Carmina elaborata & emendata perſcribebant in membranis, quarum pars interior, candida & polita; pars exterior, abraſis pilis croceo colore, aut purpureo, &c. pingebatur.

Tabellæ. Membranas interdum involvebant circa teretem baculum, aliquando dividebant in folia, & tabellis cedrinis, pro *tegmine*, muniebant.

25. *Marito Veneris*. Vulcano. Igni.

Teleſine. Amicum poëtam alloquitur.

26. *Clude*. Vox antiqua, pro *claude*.

Pertunde. Perfora, perforari patere. Tineæ, & blattæ vermiculi ſunt, librorum peſtes.

29. *Hederis*. Hederis poëtæ coronabantur, quia ſunt in tutela Bacchi, cui ſacra hedera. Tum eadem ſemper viret, gloriamque immortalem ſic adumbrat ac famam, quam poëtica cultoribus ſuis parit. Denique fumos vini diſcutere dicitur: vinoſi autem poëtæ.

Imagine. Imagines & ſtatuæ poëtarum bonorum po-

Spes nulla ulterior : didicit jam dives avarus
Tantùm admirari, tántùm laudare diſertos,
Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas
Et pelagi patiens, & caſſidis, atque ligonis.
Tædia tunc ſubeunt animos, tunc ſeque, ſuamque
Terpſichoren odit facunda, & nuda ſenectus.
Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iſte
Quem colis, & Muſarum, & Apollinis æde relictâ.
Ipſe facit verſus, atque uni cedit Homero
Propter mille annos. At ſi dulcedine famæ
Succenſus recites, Maculonus commodat ædes;
Ac longè ferrata domus ſervire jubetur,

delere. Nihil eſt omnino quod præter hederas & imaginem ſperes, nullus quem ex eruditis laboribus conſequare, fructus. Noſtri divites, in opibus congerendis retinendiſque toti; viros eloquentes ac peritos admiratione ſuâ duntaxat ornare, laudibuſque norunt, ſicut pueri pavonem ſolent. Interim conteritur in ſcribendo vitæ pars melior, abit juventus quæ navigando, militando, agris colendis, utiliter exerceri potuiſſet, ſenectus obrepit, ac demum poëta præſtantiſſimus inopiâ & mœrore confectus, ſe ac ſuas Muſas diris devovet. Sed operæ pretium eſt animadvertere quibus artibus utatur ille dives patronus, quem relictis Muſis Phœboque, tamquam numen omni Apolline præſentius, adoras, ne quid largiri tibi cogatur. Ipſe carmina quoque producit, nec poëtam ullum ſe præſtantiorem putat, niſi fortè Homerum, cui palmam idcirco tantùm defert ac priorem locum, quòd mille annis vetuſtior ſit. Jam, ſi famam in vulgus captans tua carmina publicè recitare ames, Maculonus quidem tibi ſuam commodare domum non gravabi-

nebantur in templo Apollinis Palatini, aut bibliotheca illi adjuncta.

Macra. Sterili : vel, quæ te exhibeat macrum & pallentem : quales ferè ſunt qui diu ſtudent.

35. *Terpſichoren.* Una eſt e Muſis.

38. *Ipſe facit verſus.* Quos tibi nempe muneris loco & pecuniæ offerat. Vel, ut oſtendat ſe tuis verſibus non egere.

Homero. Homerus poëtarum Græcorum princeps.

39. *Propter*, *&c.* Non quòd Homerus fuerit ingenioſior; ſed quia tantùm eſt antiquior.

41. *Servire.* Operam tibi navare declamanti.

In qua ſollicitas imitatur janua portas.
Scit dare libertos extrema in parte ſedentes
Ordinis, & magnas comitum diſponere voces.
Nemo dabit regum, quanti ſubſellia conſtent,
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
Quæque reportandis poſita eſt orcheſtra cathedris.
Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere ſulcos
Ducimus, & littus ſterili verſamus aratro.
Nam ſi diſcedas, laqueo tenet ambitioſi

tur, amplam, ingentem, ferreis munitam clauſtris, qualia viſuntur in urbibus, quæ vicinum hoſtem metuunt: idem jubebit quoſdam e ſuis libertis & aſſeclis, qui voce valeant, ſedere in remotiori aulæ, ubi recitas, parte, poſtremiſque cathedrarum ordinibus, & ibi plaudere, teque dicentem fauſtis clamoribus & admurmurationibus proſequi: at illorum divitum nullus pecuniæ tantum tibi largietur, quantum impendiſti ſive ad conducendas auditorum cathedras, & gradus, qui ſuſpenſi ſunt e trabibus, quibus impoſitum eſt pulpitum ſeu ſuggeſtum, ex quo ipſe ſtans declamas, ſive ad includendum ſeptis ligneis ſpatium, in quod, tamquam in orcheſtram aliquam, inferuntur honoratiora ſubſellia foras deinde exportanda. Studere tamen ac ſcribere pergimus, miſeri, aramus infæcundum littus & pulverulentam ac ſterilem humum colimus. Neque artem, quantumvis ingratam & inutilem, poſſumus deponere, adeo nos velut irretitos inſana gloriæ*

42. *Portas.* Majus oſtium quale in urbibus eſt, *porta* nuncupatur; minus, quale in domibus, *janua.*

43. *Libertos.* Libertus, ſervus *eſt* manumiſſus, ſive donatus libertate.

45. *Regum.* Sic patronos ſuos vocabant clientes.

46. *Anabathra.* Gradus, vel ſcalæ, per quas ad ſuggeſtum adſcendebat poëta, vel orator declamaturus.

Tigillo. Suggeſtus ille, altiore poſitus erat loco, & ſubjectis tignis fultus.

47. *Orcheſtra.* Locus erat propinquior theatro, ubi honoratiores ſedebant; vulgò dicimus *le parquet.* Ad eumdem modum in aula, ubi vates recitabat, ſpatium illud quod erat ſuggeſto vicinius, orcheſtram vocat, ubi ſedilia eſſent ornatiora, non tamen ſtabilia, & perpetua ut in theatro, ſed ad tempus poſita, quæ foris adportata, poſt declamationem reportarentur.

48. *In pulvere, &c.* Proverbium eſt, arare pulverem, littus, pro, *inanem operam ſumere.*

Conſuetudo mali ; tenet inſanabile multos
Scribendi cacoëthes , & ægro in corde ſeneſcit.
Sed vatem egregium , cui non ſit publica vena ,
Qui nihil expoſitum ſoleat deducere , nec qui
Communi feriat carmen triviale monetâ ;
Hunc, qualem nequeo monſtrare , & ſentio tantùm ,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus ſylvarum , aptuſque bibendis
Fontibus Aonidum. Neque enim cantare ſub antro
Pierio , thyrſumve poteſt contingere ſana

cupiditas tenet ; adeo vetus atque innatum hæret in medullis malum , hæc prava ſcribendi libido plurimos vexat , nec eos , vel in ultima ſenectute , tamquam morbus inſanabilis , deſerit. Ceterùm ad formandum excellentem poëtam , cui ſit mens divinior , qui nihil vulgare ſcribat , qui verſus non populari ac tritâ ſignatos notâ producat : qualem intueor neminem , ſed cogitatione tantùm informo , ad ejuſmodi Poëtam efficiendum , inquam , opus eſt animo curis vacuo , nullâ ſollicitudine diſtricto ; qui duri nihil ac moleſti patiatur ; qui per amœna ſpatiari amet nemora , & liquidis Muſarum fontibus proluere labra tutò poſſit. Pauper , quantumvis ſapiens & animo bene ſanus ,

53. *Venæ.* Metaphora ducitur a fontibus , qui longo tractu & quaſi venâ ſub terris fluunt , unde ſcaturiunt erumpuntque. Publica igitur ingenii vena , eſt *vulgare ingenium.*

54. *Expoſitum.* Obvium & promptum omnibus : facile , in medio poſitum.

Deducere. Propriè dicitur *lana deduci*, cùm e colo trahitur : metaphoricè vox eadem tribuitur carmini. Virgil. *Deductum dicere carmen.* Ecloga VI , verſu 5. Horat. Epiſt. 1 , Lib. II , *Tenui deducta poëmata filo.*

55. *Feriat* , *&c.* Sententia eſt : Qui non ſcribat verſus plebeio & vulgari ſtylo , inſtar monetæ , quæ ubique ſignatur eâdem & communi , neque admodum excellenti , notâ.

59. *Aonidum.* Muſarum , quæ in Aonia , Græciæ regione , colebantur.

60. *Pierio.* Suprà , nota 8.

Thyrſum , *&c.* Erat Thyrſus , brevis haſta quædam , involuta pampinis , quam bacchantes geſtabant. Thyrſum contingere , eſt Bacchi comitem & clientem eſſe ; entheo furore , quem Bacchus afflat , corripi. Favere Bacchus poëtis fingebatur. Lege

Paupertas, atque æris inops, quo nocte, dieque
Corpus eget. Satur eſt, cùm dicit Horatius, ohe!
Quis locus ingenio, niſi cùm ſe carmine ſolo
Vexant, & dominis Cirrhæ, Nyſæque feruntur
Pectora noſtra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus & equos, facieſque Deorum
Adſpicere, & qualis Rutulum confundat Erynnis.
Nam ſi Virgilio puer, & tolerabile deſit

ſi nummis egeat, quibus res ad alendum corpus, vitamque ſuſtentandam neceſſariæ comparantur, ſuaves in Muſarum antris cantus edere, vel tractare thyrſum nequit. Horatius cùm ſuum illud ohe *lætus recinit, potu ciboque luculenter eſt paſtus. Ecquæ datur oſtendendi facultas ingenii & copia, niſi cùm de unis carminibus fingendis ſolliciti ſumus? niſi cùm ſe totos Phœbo & Baccho mancipant, & ab illis ſacro perciti furore rapiuntur animi noſtri, duabus ac diſſimilibus curis impares? Oportet ſolutam eſſe nec in res varias diviſam, aut de emenda tegete ac ſtragula veſte anxiam poëtæ mentem, qui Deorum currus, equos, vultus, intueri ac deſcribere cum dignitate valeat: qui Furiam occurſantem Turno, & illius conſilia vireſque pingat. Si Virgilius ſervulo, ſi paulò com-*

Horatii Epiſtolam 19, Lib. I. *Priſco*, &c.

Sana paupertas. Vel ſobria & frugalis ob egeſtatem: vel, poëtici furoris expers.

62. *Ohe.* Vocula hæc *ſatietatem* & *hilaritatem quamdam* ſonat. Fortaſſe reſpicit vates Horatii Oden, Lib. II, quæ ultimæ proxima eſt. Ubi hæc legere eſt: *Ohe recenti mens trepidat metu*, &c.

64. *Dominis Cyrrhæ*, &c. Cyrrha, urbs Græciæ vetus fuit, prope Parnaſſum, Phœbo ſacra, qui propterea *Cyrrhæus* appellatur; item, unus e duobus Parnaſſi bicipitis verticibus.

Nyſæque. Niſa, urbs Arabiæ, Baccho ſacra. Alia cognominis erat in India, ab eodem Baccho exſtructa. Eidem ſacer fuit alter Parnaſſi vertex, *Nyſa* pariter appellatus.

65. *Duas curas.* Unam faciendi carminis, alteram domeſticæ rei procurandæ.

66. *Lodice.* Lodix, veſtis quâ lectus operitur. Pro *quamlibet ſupellectili* ponitur.

68. *Rutulum.* Turnum Regem Rutulorum, quem a Jove immiſſa Furia perterret, Lib. XII Æneid. verſ. 865, quem Alecto a Junone excitata, incendit ad bellum, Libro VII, verſ. 456.

Erinnys. Furia.

Hoſpitium, caderent omnes a crinibus hydri;
Surda nihil gemeret grave buccina. Poſcimus, ut ſit
Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
Cujus & alveolos, & lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor, quod mittat amico,
Quintillæ quod donet, habet: nec deſuit illi
Unde emeret multâ paſcendum carne leonem

modiore domicilio caruiſſet, nequaquam adeo graphicè intortos crinibus Furiæ Alectus angues implicuiſſet: numquam illa tam terribili voce feralem tubam, quàm in Maronis adhuc videmur audire verſibus, impleviſſet. Volumus enimvero ut Rubrenus Lappa non deteriores tragœdias componat, quàm veteres poëtæ Tragici, qui tamen tantâ premitur egeſtate, ut dum tragœdiam ſcriberet, quam Atreum nuncupavit, coactus fuerit ſuas lances veſteſque opponere pignori. Poterat illum quidem Numitor, ejus amicus, ab inopia vindicare; ſed nimirum homini libidinoſo & avaro quod amico largiatur, nihil ſuppetit; ſuppetit quod Quintillæ impertiat. Quid quod pecuniæ ſatis habuit ut Leonem emeret cicurem, multo nutriendum cibo ſumptuque;

70. *Hydri.* Comatam ſerpentibus Alecto Virgilius deſcribit, Lib. VII, v. 447.

71. *Buccina.* Eadem Alecto eodem, Lib. VII Æn. v. 513, Bello *canit ſignum cornuque recurvo Tartaream intendit vocem.*

72. *Rubrenus.* Poëta tragicus, eruditus ille quidem & ingenioſus, at pauper.

Cothurno. Calceus eſt altior quo utuntur actores tragœdiarum.

Alveolos. Sat. V, v. 88.

Lænam. Veſtem villoſam & craſſam.

Pignerat. Pignerare, *eſt* dare pignus, ſeu aliquid pignori dare.

Atreus. Atreus hîc ſignificat *tragœdiam de Atreo conſcriptam.* Qui Atreus, quæ tragœdia, in cauſa eſt, cur Rubrenus Lappa pigneret ſuas lances, ut nempe vitam toleret, donec Atreum abſolverit. Poteſt in eum quoque ſenſum hic verſus accipi, ut Atreus dicatur eſſe fœnerator improbus, qui cùm Rubrenum videat ſolvendo non eſſe, auſert ab eo pignora & ejus veſtes abripit, *le fait exécuter;* nam pignero *ſæpe ſumitur pro* pigneror, *prendre en gage.*

74. *Non habet infelix Numitor.* Ironicè. Infelix ſanè is qui divitias in luxum ac voluptates effundit, parcus autem in clientes, amicos, & honeſtos viros.

75. *Quintillæ.* Scorto, lupæ.

Jam domitum. Conſtat leviori bellua ſumptu
Nimirum; & capiunt plus inteſtina poëtæ.
Contentus famâ jaceat Lucanus in hortis
Marmoreis; at Sarrano, tenuique Saleio,
Gloria quantalibet, quid erit, ſi gloria tantùm eſt?
Curritur ad vocem jucundam, & carmen amicæ
Thebaïdos, lætam fecit cùm Statius urbem,
Promiſitque diem: tantâ dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: ſed cùm fregit ſubſellia verſu,
Eſurit, intactam Paridi niſi vendat Agaven.
Ille & militiæ multis largitur honorem,
Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

minori videlicet pretio alitur immanis fera, pluſque cibi ſtomachus poëtæ, quàm Leonis, capit. Lucanus ſanè contentus eâ, quam adeptus eſt, gloriâ, otio indulgeat in amœna, & ſtatuis marmoreis inſignibus ornata villa; verùm Sarrano, & inopi Saleio quid afferet emolumenti gloria, quantacumque demum illa ſit, ſi præter gloriam nihil aliud ipſis præmii tribuitur? Ingens ſit undique populi concurſus ad audiendum Statium, & incredibili voluptate omnes afficiuntur quoties promiſit ſe carmina ſua Thebaïdos certâ die recitaturum, adeo civium aures animoſque ſuaviſſimi verſus deliniunt. Sed poſtquam ipſa propemodum ſcamna declamando rupit, fame conficitur, niſi tragœdiam Agaven Paridi priùs vendat, quàm in lucem edita ſit. Hic ille eſt Paris qui primos exercituum Magiſtratus plurimis impertit, qui poëtas ferendi per ſex

79. *Lucanus.* Cordubenſis poëta, Senecæ philoſophi ex fratre nepos, hiſtoriam civilis belli, Cæſarem inter & Pompeium, verſibus conſcripſit, Nerone imperante.

83. *Thebaïdos.* Thebaïs Poëma de rebus ad Thebas geſtis, compoſitum a Statio. Vide ſup. nota *Thebas*, v. 12.

86. *Fregit ſubſellia.* Sat. I, nota 11.

87. *Agaven.* Agave Cadmi filia, in furorem verſa, Pentheum filium, Regem Thebanorum, dilaniavit.

Paridi. Paris, pantomimus & hiſtrio, gratiſſimus primùm Domitiano, & urbi toti: poſtea ob libidines & flagitia morte multatus eſt.

89. *Semeſtri auro.* Annulus aureus inſigne fuit Tribunatus militaris, qui ad ſex menſes durabat: itemque ordinis Equeſtris. Porro annu-

Quod non dant proceres, dabit Hiſtrio. Tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?
Præfectos Pelopea facit, Philomela Tribunos.
Haud tamen invideas vati, quem pulpita paſcunt.
Quis tibi Mœcenas? Quis nunc erit aut Proculeius,
Aut Fabius? Quis Cotta iterum? Quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis
Pallere, & vinum toto neſcire Decembri.

menſes aurei annuli jure donat, & eos ad equeſtrem ordinem, ad militarem Tribunatum evehit. Factum bene, quod repertus hiſtrio ſit, qui quod poëtis non donant civitatis principes, iiſdem pro ſua liberalitate & munificentia largiatur. Omittite deinceps, o Poëtæ, obſequiis veſtris & carminibus demereri Camerinos, & Bareas: potentium ſuperbas domos ne præterea frequentate; nihil eâ viâ proficitur. Pelopea tragœdia Paridi oblata Præfecturas opimarum provinciarum parit; Philomela Tribunatus militares promeretur. Neque tamen eſt cur ſuccenſeamus vatibus, qui e ſuis carminibus victum ſibi & opes quærunt, ſiquidem nulli jam ſunt Mæcenates, nulli Proculeii, aut Fabii, qui eos ultro paſcant. Ubi Cottæ, ubi Lentuli, ubi aurea illa ſecula ſunt, cùm pro ingenii modo, merces eruditis laboribus tribuebatur? Cùm libris impalleſcere, vino & conviviis per integrum Decembrem abſtinere, ma-

los hybernis menſibus graviores geſtabant; æſtivis autem leviores. Sat. I, nota 27 & *ſeq.*

90. *Camerinos, Bareas.* Pro nobilibus Romanis quibuſlibet illi duo ponuntur.

92. *Pelopea.* Thyeſtæ filia, ex qua natus Ægiſthus, qui Atreum & Agamemnonem interfecit.

Philomela. Prognes ſoror. Sat. VI, nota 496.

93. *Pulpita.* Propriè loca ſunt editiora in theatro. Hîc ponitur eâ vox pro *ſuggeſtu* ex quo poëta ſuos verſus recitabat: vel pro *ipſo theatro*, in quo exhibendas tragœdias a ſe compoſitas vendit actoribus poëta inops.

94. *Mæcenas.* Romanus Eques, Auguſto gratioſus, eruditorum patronus.

Proculeius. Eques Romanus, cujus liberalitas celebratur ab Horat. Od. 2, Lib. II.

95. *Fabius, Cotta.* Romani divites, iidemque liberales.

97. *Pallere.* Libri, in quos incumbunt viri litterati, pal-

Veſter porro labor fecundior, hiſtoriarum
Scriptores; petit hic plus temporis, atque olei plus;
Namque oblita modi milleſima pagina ſurgit
Omnibus, & creſcit multâ damnoſa papyro.
Sic ingens rerum numerus jubet, atque operum lex.
Quæ tamen inde ſeges? terræ quis fructus apertæ?
Quis dabit hiſtorico, quantum daret acta legenti?
Sed genus ignavum, quod tecto gaudet & umbrâ.
Dic igitur, quid cauſidicis civilia præſtent
Officia, & magno comites in faſce libelli?
Ipſi magna ſonant; ſed tunc cùm creditor audit

*gni res emolumenti ac utilitatis erat? At vos, hiſtorici, majorem ex arte veſtra fructum fortaſſe percipitis. Illa certè plus otii laboriſque poſtulat: veſtri enim libri ſupra modum omnem ac menſuram excreſcunt, & mille interdum paginas implent, ac veſtro quidem damno, qui tantam papyri copiam fruſtra impendatis. Sed fieri aliter ſcilicet nequit ob rerum narrandarum multitudinem, eaque lex hiſtoriæ vel ſanctiſſima eſt, ut omnia minutatim & enucleatè perſcribantur. Age verò, quod laboris tanti præmium? quam affert meſſem excultus & aratus tanto ſudore ager? Quis tantumdem hiſtorico mercedis donabit, quantum præconi aut ſcribæ edita & alia id genus acta recitanti daret? Atenim, inquies, hiſtorici ſunt genus hominum otioſum ac deſes: domi ſe in umbra continent. Eſto ſanè, ſed cauſidicis, hominibus utique laborioſis, cedo quid afferant utilitatis cauſæ quas agunt in foro, & litium tractatio moleſtiſſima? Quid eos juvat deferre ſecum & habere ſemper in comitatu collectos in faſcem libellos, & prægrandem chartarum ſarcinam? Vides quantâ contentione vociferentur, præſertim ſi cauſam agant creditoris, qui a de-*lorem ipſis & maciem afferre ſolent.

Toto decembri. Hoc menſe Saturnalia celebrabantur, quibus diebus genio & crapulæ indulgere fas pulchrumque erat. Quocirca jure laudantur eruditi, qui tunc temporis abſtinerent vino; & quantum alii temporis ludo & genio tribuebant, tantùm ipſi litteris impenderent.

99. *Olei plus.* Litteris operam noctu dabant ut plurimum & ad lucernam elaborabant ſi quid accuratius ſcriptum.

104. *Acta.* Gall. *Regiſtres.*

106. *Civilia officia.* Intellige *operam civibus litigantibus navatam.*

107. *Comites libelli.* Sine quibus numquam domo prodire cauſidici ſolent.

Præcipuè, vel, ſi tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.
Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles,
Conſpuiturque ſinus. Verăm deprendere meſſem
Si libet, hinc centum patrimonia cauſidicorum,
Parte aliâ ſolum ruſſati pone Lacertæ.
Conſedêre duces; ſurgis tu pallidus Ajax
Dicturus dubiâ pro libertate, bubulco
Judice. Rumpe miſer tenſum jecur, ut tibi laſſo
Figantur virides, ſcalarum gloria, palmæ.

bitore nummos repoſcat, quique præſens in judicio adſit; vel ſi ſtimulos illis etiam acriores ſubdat, ac vehementiùs urgeat alius quiſpiam creditor debitum non ita certum repetens, & codicem acceptæ expenſæque pecuniæ proferens. Tunc pulmones ac fauces tamquam cavos folles inflant, & labantem dubiamque cauſam fulcire mendaciis dum laborant, ſpumâ & ſputis gremium ſuum, tantus eſt dicendi ardor, implent. Age quid præmii nihilominus conſequuntur? Ut hoc intelligas, congere in alteram veluti lancem centum cauſidicorum fortunas & annuos proventus; in alteram unius militis Lacertæ patrimonium; prægravabit ac præponderabit. Prodis in forum, patrone infelix, ſedent judices, ſurgis ad dicendum anxius ac de cauſa eventu trepidans, inſtar Ajacis illius in Græcorum ducum conſeſſu peroraturi: præeſt quæſtioni Bubulcus: defendis cauſam hominis, de quo, ſervus ſit an liber, dubitatur, & quæritur. Pugnas pro vindicanda illius libertate. Urge, eneca te declamando, id mercedis capturus videlicet, ut poſtquam pulmonem vociferando ruperis, virides palmarum rami, tamquam victoriæ de adverſario reportatæ monumentum, appendantur foribus tuæ domus, & iis ornentur extremi gradus ſcalarum, per quas in cubiculum tuum adſcen-

109. *Tetigit latus.* Urget, excitat ad dicendum, latus fodicando.

110. *Nomen.* Sic appellatur *debitum*, quia debitoris ſui nomen ſcribebant in codice creditores aut argentarii.

114. *Ruſſati.* Veſte ruſſâ, ſeu ruſſatâ, *id eſt*, coccineâ, ſive rubrâ, induti.

115. *Conſedere duces.* Eſt hoc initium, Libri XIII Metam. quo loco recitat Ovidius eloquentiſſimam hinc Ajacis, inde Ulyſſis, de Achillis armis certantium, orationem.

116. *Bubulco.* Nomen judicis eſt. Fortaſſe fictum ad ejus inſcitiam indicandam.

118. *Scalarum gloria.* Ap-

Quod vocis pretium ? Siccus petaſunculus, & vas
Pelamidum, aut veteres, Afrorum epimenida, bulbi;
Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ.
Si quater egiſti. Si contigit aureus unus,
Inde cadunt partes, ex fœdere Pragmaticorum.
Æmilio dabitur, quantum petet : & meliùs nos
Egimus. Hujus enim ſtat currus aheneus, alti
Quadrijuges in veſtibulis, atque ipſe feroci
Bellatore ſedens curvatùm haſtile minatur

dis. Quid præterea lucri e cauſa tantâ vocis contentione peroratâ facis ? Nempe mittitur ad te exigua perna, teſta piſciculorum plena, aut Epimenida vetuſta & rancida, qui bulbi frequentes ex Africa deportantur in Italiam, aut vini ſecundo flumine Romam advecti lagenæ quinque, ſi quater peroraſti. Quod ſi felici quodam fato accidat ut aureus unicus tibi donetur, ne is quidem integer ad te perveniet, ſed ex eo detrahenda pars erit, quam des pragmaticis, qui te adjuverunt, quemadmodum cum illis paſtus es. Quidquid præmii poſtulabit Æmilius, dives ille ac nobilis patronus, impetrabit, quamvis nos majori fide ac eloquentiâ cauſam dixerimus. Quid ita porrò ? quia in prima ejus ædium parte viſitur ingens ex ære currus, ab quatuor equis ſublimibus tractus : ipſe in equeſtri ſtatua ſpectatur armatus haſtâ, quaſi ictum in hoſtem dirigens, & altero oculo clauſo, ut ſit, collineans. At dum Æmilium tentant imitari cauſidici tenues, & famam divitia-

poſitio : qui rami ſunt gloria & decus tuorum graduum.

119. *Siccus petaſunculus.* Gall. *Un jambon deſſéché.*

120. *Vas pelamidum.* Gall. *Un plat de poiſſons bourbeux.*

Veteres bulbi. Gall. *de méchants ognons d'Afrique.*

121. *Tyberi devectum.* Ab Etruria ſcilicet deductum, aut Veiis, ubi vina longè deteriora, quàm vina Latii & Campaniæ ; vel tranſmarina, quæ adverſo Tiberi Romam devehuntur.

122. *Aureus.* Valebat centum ſeſtertios, *hoc eſt* decem libras noſtrates, ſeu nummos, ut vocamus, *Francicos.*

123. *Ex fœdere.* Ex pacto cum ipſis inito.

Pragmaticorum. Sic appellabantur qui cauſidicis & oratoribus, leges, juris formulas, & alia litium inſtrumenta ſubminiſtrabant.

126. *Quadrijuges.* Quatuor equi jugo juncti.

Eminus, & ſtatuâ meditatur prælia luſcâ.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic eſt
Tongilli, magno cum rhinocerote lavari
Qui ſolet, & vexat lutulentâ balnea turbâ,
Perque forum juvenes longo premit aſſere Medos
Empturus pueros, argentum, murrhina, villas:
Spondet enim tyrio ſtlataria purpura filo.
Et tamen hoc ipſis eſt utile: purpura vendit
Cauſidicum, vendunt amethyſtina: convenit illis

rum ac nobilitatis captant, eo fit, ut fortunas omnes dilapident. Sic Pedo decoquit: Matho ad egeſtatem redigitur: ad eumdem modum bonis Tongillus evertitur qui vaſe facto e cornu rhinocerotis utitur in balneis, ubi honoris & pompæ cauſâ ſtipari ſe jubet a multis comitibus & aſſeclis luto ſordidis, ceteriſque unà lavantibus moleſtus eſt: qui per medium forum ingenti lectica geſtatur, perinde quaſi vellet illic emere mancipia, vaſa argentea vel murrhina, & villas. Illum enim ſatis eſſe locupletem ut hæc emere poſſit ac ſolvere, veſtis purpurea perſuadet. Porrò licèt rem familiarem oſtentatores iſti diſperdant, hoc tamen haud ſine aliquo emolumento faciunt. Veſtes enim purpurei coloris, & Amethyſtini ſunt in cauſa, cur cau-

128. *Luſca.* Obliquè poſita, ita ut unus tantùm oculus videatur: vel clauſo, ſicut explanavi, oculo, inſtar luſcorum, quod factitant qui ad ſignum dirigunt ſagittam aut telum.

129. *Conturbat.* Subaudi *rationes, fortunas: fait banqueroute.*

130. *Rhinocerote.* Rhinoceros, ferum animal, unum in ipſo naſo cornu habet. Eo cornu divites utebantur in balneis ad fundendum oleum, cùm pauperibus hanc navaret operam guttus e bubulo cornu.

132. *Aſſere.* Lecticâ ex aſſeribus factâ, & a ſervis Medis geſtatâ: vel baculis, & fudibus, quibus lectica ſuſtinetur, ac deportatur.

Medos. Media, pars Aſiæ, prope Perſidem.

133. *Murrhina.* Sat. VI, nota 107.

134. *Spondet.* Promittere videtur: ipſi Tongillo veſtis pretioſa pro ſponſore eſt: *lui ſert de caution, de répondant.*

Stlataria, peregrina, tranſmarina; vel juxta alios, lata, ampla.

135. *Vendit.* Facit ut vendatur, ut conducatur majori pretio, ut eligatur præ ceteris.

136. *Amethyſtina.* Subaudi, *veſtimenta.* Amethyſtus

Et ſtrepitu, & facie majoris vivere cenſus.
Sed finem impenſæ non ſervat prodiga Roma.
Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.
Reſpicit hoc primum, qui litigat, an tibi ſervi
Octo, decem comites, poſt te an ſit ſella, togati
Ante pedes. Ideo conductâ Paulus agebat
Sardonyche, atque ideo pluris, quàm Coſſus agebat,
Quàm Baſilus. *Rara in tenui facundia panno.*
Quando licet Baſilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Baſilum ferat? Accipiat te

ſidicus pluris conducatur a clientibus, cur doctior & majori auctoritate præditus exiſtimetur: eam ob rem expedit patronis oſtentationem & pompam quamdam in veſtibus, in ſervis, in reliquo apparatu præ ſe ferre, ac majores, quàm revera poſſideant, opes ſimulare: in quo ſi modum tenerent, tolerabile malum eſſet; verùm, ut eſt Romanorum indoles, qui nullam in ſumptibus moderationem adhibent, eos funditus perire ac fortunis everti neceſſe eſt. Quamvis priſci oratores reviviſcerent, nemo Ciceroni ducentos nummos pro agenda cauſa daret, niſi micare in ejus digito annulum prægrandem videret. Litigator qui patronum quærit, primum omnium illud inſpicit, num tibi ſervi ſaltem octo ſint, aſſeclæ decem; num te ſubſequatur lectica, num præcedant ante ambulones togâ induti. Quod, cùm probe intelligeret Paulus, gerebat quoties verba faceret, conductum annulum præſtanti ſardonyche inſignem, & idcirco longè majus ab ſuis clientibus ſtipendium accipiebat, quàm Baſilus. Sic eſt: raro pauper eloquens exiſtimatur. *Quandonam Baſilo majores illæ cauſæ committuntur, in quibus mater producitur in medium, deprecans pro vita filii, & perfuſa lacrymis, ad movendam judicum miſerationem? Immo quis illum etſi commodè perorantem, æquis auribus audire poteſt? Age ergo, infelix ora-*

gemma *eſt* violacei coloris.

139. *Ducentos nummos.* Seſtertios videlicet, qui efficiunt libras Turonicas viginti.

143. *Ante pedes.* Servi quidam honeſtiores, qui hominem honoris causâ præcedebant.

Paulus. Aliquis cauſidicus egentior.

144. *Sardonyche.* Sat. VI, nota 249.

Gallia, vel potiùs nutricula cauſidicorum
Africa, ſi placuit mercedem imponere linguæ.
Declamare doces, o ferrea pectora, Vecti,
Cùm perimit ſævos claſſis numeroſa tyrannos.
Nam quæcumque ſedens modò legerat, hæc eadem ſtans
Proferet, atque eadem cantabit verſibus îſdem.
Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.
Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atque ubi ſumma
Quæſtio, quæ veniant diverſâ parte ſagittæ,

tor, ſi lucri quidpiam facere dicendo paras, Italiam relinque, concede in Galliam vel in Africam, ubi cauſidici in pretio adhuc & honore ſunt. O Vecti, pueros domi artem declamandi & cauſas agendi doces : cùm plena diſcipulorum ſchola tractat fictum aliquod argumentum, verbi gratiâ, de tyrannis interficiendis. Næ pectus illi eſſe ferreum oportet, qui tanto labori par eſſe poſſit. Quidquid enim diſcipulis ſuis modò ſedens perlegit, hoc idem recitat in pedes erectus, & totidem verbis recinit. Hæc illa nimirum earumdem rerum & ſcriptionum repetitio miſeros præceptores, ut Braſſica ſæpius appoſita convivas, tædio & moleſtiâ enecat. Nemo eſt qui nolit doceri quibus rationibus quælibet probari cauſa poſſit, quibus ornamentis illuſtrari, quo in genere dicendi verſetur illa ; ubi rei ſumma, & quæſtionis vertatur cardo : quænam ab adverſariis

150. *O ferrea pectora, Vecti.* Eſt appoſitio, o Vecti, ferrea pectora.

154. *Crambe repetita.* Senſus eſt. Quemadmodum nihil reperitur moleſtius, & ad ciendam nauſeam aptius, quàm crambe, ſeu braſſica recalfacta, & bis terve menſæ appoſita : ſic *v. g.* magiſtri dum eadem diſcipulis ſuis toties repetita inculcant, tædio & moleſtiâ prope interficiuntur.

155. *Color.* Interdum ſic a rhetoribus appellatur *probabilis ratio, ad ſuadendum, excuſandum, &c. idonea.*

Cauſæ genus. Triplex ab iiſdem rhetoribus ſtatuitur, deliberativum, judiciale, exornativum.

Summa quæſtio. Exempli cauſa, ſi Milonem defendas, huc omnia tibi ſunt referenda, ut probes illum inſidias Clodio non ſtruxiſſe. Hoc enim ſi conſtet, viciſti. Statum quæſtionis rhetores vocant.

Scire velint omnes, mercedem ſolvere nemo.
Mercedem appellas? quid enim ſcio? Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
Nil ſalit Arcadico juveni, cujus mihi ſextâ
Quâque die miſerum dirus caput Annibal implet.
Quidquid id eſt, de quo deliberat, an petat urbem
A Cannis; an poſt nimbos & fulmina cautus

objiciantur, & tamquam tela intorqueantur: at mercedem qui velit ſolvere quotumquemque reperias? Mercedem poſtulas? atqui didici ex te nihil. Nimirum accuſatur magiſter, quod diſcipulus hebes, & arcadicâ pecude tardior ſit: cùm ille tamen ſingulis diebus Veneris aures mihi obtundat dum recitat ſcriptionem, cujus argumentum eſt Annibal deliberans an Romam continuò poſt Cannenſem pugnam ſe conferat; an exercitum attonitum fulminibus, & imbre vexatum, a Roma longiùs in circumpoſitas urbes abducat. Ego verò tecum paciſcar, & quidquid popoſceris actutum dabo, hac lege ut vel ipſius adoleſcentis pater eadem mer-

158. *Culpa, &c.* Reſponſio eſt magiſtri: ſcilicet hæc eſt mea, qui te docui, culpa, quòd hebes, tarduſque ſis: cùm tamen laborem nullum prætermiſerim, ut aliquid ſcires:..cùm ſtylum tuum aſſiduis ſcriptionibus diligenter exercuerim, &c.

159. *Læva in parte.* In ſiniſtra pectoris parte cor humanum ſitum eſt. Cor autem ſæpe accipitur pro *ingenio*, *prudentia*, *&c.*

160. *Nil ſalit, &c.* Cor perpetuo cietur motu. Homo tardus, & ſtupidus vulgò excors, ſeu vecors, *id eſt*, ſine corde, eſſe dicitur.

Arcadio. In Arcadia, (Græciæ regio eſt in Peloponneſo) maximi gignuntur aſini.

161. *Annibal.* Satir. VI, nota 121.

163. *A Cannis.* Sat. II, nota *Cannis.* Poſt Cannenſem pugnam Maharbal Equitum Præfectus urgebat Annibalem, ut rectâ Romam ac citò peteret, promittens illi cœnam in Capitolio poſt diem quintum. Cunctatus Annibal occaſionem & Romam, quæ in manibus, ſi victoriâ uti ſciſſet, erat, amiſit.

An poſt nimbos, &c. Cùm ad obſidendam Romam urgeret Annibal, ſtaretque jam ad tertium lapidem, repentino imbre ac procellis ſemel ac iterum repulſus, abſceſſit, & ab Aniene ad Thuriam fluvium caſtra retulit, Liv. Lib. XXVI.

Circumagat madidas a tempeſtate cohortes.
Quantumvis ſtipulare, & protinus accipe quod do,
Ut toties illum pater audiat: aſt alii ſex
Et plures uno conclamant ore ſophiſtæ,
Et veras agitant lites, raptore relicto:
Fuſa venena ſilent, malus ingratuſque maritus,
Et quæ jam veteres ſanant mortaria cæcos.
Ergo ſibi dabit ipſe rudem, ſi noſtra movebunt

cede toties illum declamantem audiat, quâ ego ipſum toties audire cogor. Neque verò putes ejuſmodi querelas ab uno aliquo Rhetoricæ profeſſore jactari: alii ſex atque adeo multò plures idem clamitant, & relicta docendi hac arte moleſtiſſimâ, conferunt ſe ſe ad agendas veras in foro cauſas: valere jubent ficta dicendi argumenta de Jaſone vellus aureum rapiente, de veneno dato, de ingrato erga uxorem viro, quæ ſe ab illo malè tractatam queratur; de medicamentis in mortario contuſis, quibus reſti-

164. *Circumagat.* Non ſtatim & recto itinere ducat Romam: ſed circuitu facto, ut ſpatium det militibus imbrem & metum excutiendi.

165. *Stipulare.* Stipulari eſt verbum juris: ſignificat *paciſci, poſtulare* ut aliquid promittatur interpoſita ſolenni formulâ juris.

166. *Pater audiat.* Si pueri ipſius pater moleſtiam ejus audiendi toties, ferre non poſſet; quantò id mihi moleſtius accidere debet præceptori?

167. *Sophiſtæ.* Sic vocabantur primùm *qui rhetoricæ & philoſophiæ præcepta tradebant:* poſteà nomen hoc *philoſophis* tributum eſt, qui inſidioſâ oratione, & fallacibus concluſiunculis uterentur, ad quæſtum, vel oſtentationem.

168. *Raptore.* Vel Jaſone, qui Medeam; vel Paride, qui Helenam rapuit.

169. *Fuſa venena.* Medea Creüſam veneno ſuſtulit; quam videbat præferri ſibi ab Jaſone, ingrato marito.

Silent. Non ſumuntur pro ſcriptionis argumento.

Malus maritus. Jaſon Medeam, Æneas Didonem, deſerens: Theſeus Ariadnen.

170. *Mortaria.* Medea certis pharmacis in mortario tritis promiſerat Peliæ filiabus, effecturam ſe ut earum pater ſenex & cæcus juventutem viſumque reciperet. Filiæ malè credulæ patrem membratim diſſectum impiè crudeliterque peremerunt.

171. *Rudem.* Sat. VI, nota 80. Metaphora ducitur à gladiatoribus, qui acceptâ rude, miſſionem & vacatio-

Conſilia, & vitæ diverſum iter ingredietur,
Ad pugnam qui rhetorica deſcendit ab umbra,
Summula ne pereat, quâ vilis teſſera vænit
Frumenti: quippe hæc merces lautiſſima. Tenta
Chryſogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros, artem ſcindens Theodori.
Balnea ſexcentis, & pluris porticus, in qua
Geſtetur dominus, quoties pluit; anne ſerenum
Exſpectet, ſpargatque luto jumenta recenti?
Hîc potiùs; namque hîc mundæ nitet ungula mulæ.

tui viſus cæcis jam ſenibus poſſit. Ego verò, ſi cui animus eſt umbratilem hanc Rhetoricæ diſciplinam ſcholaſque deſerere, atque in campum fori, pulveremque deſcendere, vehementer illum hortor, ut ipſe ſibi vacationem a docendi munere det, & aliam vitæ viam inſtitutumque amplexus, forum ſequatur, ex quo id ſaltem præmii feret, ne careat exiguâ illâ pecuniæ ſummâ quâ vendi poteſt teſſera frumenti: hanc enim ampliſſimam videlicet mercedem miſeri conſequuntur. Expende quàm exiguo pretio Chryſogonus Rhetoricam doceat civium nobiliorum filios, & Pollio qui Theodori præcepta in minutas quaſdam particulas, ut faciliùs tradantur, dividit. Interim civis locuples balnea exſtruere ſexcentis nummis non dubitat; porticum etiam pluribus, in qua geſtetur ipſe cùm imber decidit. Longum eſt enim exſpectare dum ſudum ſit cælum: & verò piget equos per lutulentam viam agere; longè id commodiùs in porticu fit, ubi mularum pedes luto non inquinantur. Ju-

nem ab arte laborioſa & periculoſa conſequebantur.

172. *Diverſum iter.* Vitæ inſtitutum diverſum a munere docendi.

173. *Rhetorica umbra.* Sic vocat *ficta & umbratiles, quæ traduntur in ſcholis, exercendi ſtyli causâ, ſcriptiones & argumenta dicendi.*

174. *Teſſera.* Exigua tabella, particula oblonga plumbi aut ligni, certo notata ſigno, quam qui ad horrea publica deferret, frumentum ex illis auferebat.

Vænit. Si quis accipere frumentum nollet, ſuam vendere teſſeram cuilibet poterat.

176. *Chryſogonus. Pollio.* Rhetores.

177. *Theodori.* Rhetoricæ profeſſoris, qui oriundus Gadaris, civitate Syriæ, venit Rhodum, ibique tùm docuit, cùm in eadem inſula verſaretur Tiberius.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio ſolem.
Quanticumque domus, veniet qui fercula doctè
Componit, veniet qui pulmentaria condit.
Hos inter ſumptus ſeſtertia Quintiliano,
Ut multùm, duo ſufficient: res nulla minoris
Conſtabit patri, quàm filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet ſaltus? Exempla novorum
Fatorum tranſi: felix, & pulcher, & acer,
Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus;
Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ:

bet alia in parte ædificari triclinium ſoli minus calido expoſitum, & altis ex Africano marmore columnis innixum. Quantumlibet ſumptûs factum fuerit in ipſam domum, quæretur præterea & magno conducetur peritus menſæ ſtructor, qui opſonia ex arte diſponat; præparabitur coquus, qui eadem ſcitè condiat. In his tot tantiſque ſumptibus duo ad ſummum ſeſtertia Quintiliano dabuntur, ita nihil minori pretio patri quàm filii educatio conſtabit. Quonam igitur pacto fit, inquies, ut Quintilianus tot luculenta prædia poſſideat? Omitte illum mihi, noli ex eo ceteros rhetores æſtimare. Eſt enim exemplum novi & inuſitati cujuſdam fati ac felicitatis. Quicumque ſcilicet eſt felici fato natus, idem formoſus, ſtrenuus, ſapiens, fortis, nobilis; idem Senator, & aſſutâ calceis lunulâ ſpectan-

182. *Numidarum.* Numidia, pars Africæ.

183. *Cœnatio.* Locus, ubi cœnatur.

Algentem ſolem. Nempe matutinum & orientem æſtate. Obverti feneſtras ædium ad ortum & ſeptentrionem Columella jubet.

185. *Pulmentaria.* Opſonia, quæ olim e pulte conſtabant: ſive etiam condimenta & fercula exquiſitiora, *ſauſſes, ragoûts.*

186. *Seſtertia duo.* Libræ ſunt ducentæ.

189. *Quintilianus.* Orator inſignis, floruit Domitiani tempore, & rhetoricam annos 10 docuit, cujus præcepta longè accuratiùs, quàm ipſe Cicero libris duodecim complexus eſt.

Saltus. Ea vox ſignificat non tantùm *nemora*, ſed *campos villæ additos: latifundia.*

192. *Lunam.* Senatores a Romulo primùm conſcripti fuêre centum. Eorum poſteri præcipuo erant in honore, geſtabantque in extremo calceo figuram eburneam lunulæ creſcentis ſimillimam

Et ſtrepitu, & facie majoris vivere cenſus.
Sed finem impenſæ non ſervat prodiga Roma.
Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.
Reſpicit hoc primum, qui litigat, an tibi ſervi
Octo, decem comites, poſt te an ſit ſella, togati
Ante pedes. Ideo conductâ Paulus agebat
Sardonyche, atque ideo pluris, quàm Coſſus agebat,
Quàm Baſilus. *Rara in tenui facundia panno.*
Quando licet Baſilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Baſilum ferat? Accipiat te

ſidicus pluris conducatur a clientibus, cur doctior & majori auctoritate præditus exiſtimetur: eam ob rem expedit patronis oſtentationem & pompam quamdam in veſtibus, in ſervis, in reliquo apparatu præ ſe ferre, ac majores, quàm revera poſſideant, opes ſimulare: in quo ſi modum tenerent, tolerabile malum eſſet; verùm, ut eſt Romanorum indoles, qui nullam in ſumptibus moderationem adhibent, eos funditus perire ac fortunis everti neceſſe eſt. Quamvis priſci oratores reviviſcerent, nemo Ciceroni ducentos nummos pro agenda cauſa daret, niſi micare in ejus digito annulum prægrandem videret. Litigator qui patronum quærit, primum omnium illud inſpicit, num tibi ſervi ſaltem octo ſint, aſſeclæ decem; num te ſubſequatur lectica, num præcedant ante ambulones togâ induti. Quod, cùm probe intelligeret Paulus, gerebat quoties verba faceret, conductum annulum præſtanti ſardonyche inſignem, & idcirco longè majus ab ſuis clientibus ſtipendium accipiebat, quàm Baſilus. Sic eſt: rarò pauper eloquens exiſtimatur. *Quandonam Baſilo majores illæ cauſæ committuntur, in quibus mater producitur in medium, deprecans pro vita filii, & perfuſa lacrymis, ad movendam judicum miſerationem? Immo quis illum etſi commodè perorantem, æquis auribus audire poteſt? Age ergo, infelix ora-*

gemma *eſt* violacei coloris.

139. *Ducentos nummos.* Seſtertios videlicet, qui efficiunt libras Turonicas viginti.

143. *Ante pedes.* Servi quidam honeſtiores, qui hominem honoris causâ præcedebant.

Paulus. Aliquis cauſidicus egentior.

144. *Sardonyche.* Sat. VI, nota 249.

Gallia, vel potiùs nutricula cauſidicorum
Africa, ſi placuit mercedem imponere linguæ.
Declamare doces, o ferrea pectora, Vecti,
Cùm perimit ſævos claſſis numeroſa tyrannos.
Nam quæcumque ſedens modò legerat, hæc eadem ſtans
Proferet, atque eadem cantabit verſibus îſdem.
Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.
Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atque ubi ſumma
Quæſtio, quæ veniant diverſâ parte ſagittæ,

tor, ſi lucri quidpiam facere dicendo paras, Italiam relinque, concede in Galliam vel in Africam, ubi cauſidici in pretio adhuc & honore ſunt. O Vecti, pueros domi artem declamandi & cauſas agendi doces: cùm plena diſcipulorum ſchola tractat fictum aliquod argumentum, verbi gratiâ, de tyrannis interficiendis. Næ pectus illi eſſe ferreum oportet, qui tanto labori par eſſe poſſit. Quidquid enim diſcipulis ſuis modò ſedens perlegit, hoc idem recitat in pedes erectus, & totidem verbis recinit. Hæc illa nimirum earumdem rerum & ſcriptionum repetitio miſeros præceptores, ut Braſſica ſæpius appoſita convivas, tædio & moleſtiâ enecat. Nemo eſt qui nolit doceri quibus rationibus quælibet probari cauſa poſſit, quibus ornamentis illuſtrari, quo in genere dicendi verſetur illa; ubi rei ſumma, & quæſtionis vertatur cardo: quænam ab adverſariis

150. *O ferrea pectora, Vecti.* Eſt appoſitio, o Vecti, ferrea pectora.

154. *Crambe repetita.* Senſus eſt. Quemadmodum nihil reperitur moleſtius, & ad ciendam nauſeam aptius, quàm crambe, ſeu braſſica recalfacta, & bis terve menſæ appoſita: ſic *v. g.* magiſtri dum eadem diſcipulis ſuis toties repetita inculcant, tædio & moleſtiâ prope interficiuntur.

155. *Color.* Interdum ſic a rhetoribus appellatur *probabilis ratio, ad ſuadendum, excuſandum, &c. idonea.*

Cauſæ genus. Triplex ab iiſdem rhetoribus ſtatuitur, deliberativum, judiciale, exornativum.

Summa quæſtio. Exempli cauſa, ſi Milonem defendas, huc omnia tibi ſunt referenda, ut probes illum inſidias Clodio non ſtruxiſſe. Hoc enim ſi conſtet, viciſti. Statum quæſtionis rhetores vocant.

Et ſtrepitu, & facie majoris vivere cenſus.
Sed finem impenſæ non ſervat prodiga Roma.
Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus ingens.
Reſpicit hoc primum, qui litigat, an tibi ſervi
Octo, decem comites, poſt te an ſit ſella, togati
Ante pedes. Ideo conductâ Paulus agebat
Sardonyche, atque ideo pluris, quàm Coſſus agebat,
Quàm Baſilus. *Rara in tenui facundia panno.*
Quando licet Baſilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Baſilum ferat? Accipiat te

ſidicus pluris conducatur a clientibus, cur doctior & majori auctoritate præditus exiſtimetur: eam ob rem expedit patronis oſtentationem & pompam quamdam in veſtibus, in ſervis, in reliquo apparatu præ ſe ferre, ac majores, quàm revera poſſideant, opes ſimulare: in quo ſi modum tenerent, tolerabile malum eſſet; verùm, ut eſt Romanorum indoles, qui nullam in ſumptibus moderationem adhibent, eos funditus perire ac fortunis everti neceſſe eſt. Quamvis priſci oratores reviviſcerent, nemo Ciceroni ducentos nummos pro agenda cauſa daret, niſi micare in ejus digito annulum prægrandem videret. Litigator qui patronum quærit, primum omnium illud inſpicit, num tibi ſervi ſaltem octo ſint, aſſeclæ decem; num te ſubſequatur lectica, num præcedant ante ambulones togâ induti. Quod, cùm probe intelligeret Paulus, gerebat quoties verba faceret, conductum annulum præſtanti ſardonyche inſignem, & idcirco longè majus ab ſuis clientibus ſtipendium accipiebat, quàm Baſilus. Sic eſt: rarò pauper eloquens exiſtimatur. *Quandonam Baſilo majores illæ cauſæ committuntur, in quibus mater producitur in medium, deprecans pro vita filii, & perfuſa lacrymis, ad movendam judicum miſerationem? Immo quis illum etſi commodè perorantem, æquis auribus audire poteſt? Age ergo, infelix ora-*

gemma *eſt* violacei coloris.

139. *Ducentos nummos.* Seſtertios videlicet, qui efficiunt libras Turonicas viginti.

143. *Ante pedes.* Servi quidam honeſtiores, qui hominem honoris causâ præcedebant.

Paulus. Aliquis cauſidicus egentior.

144. *Sardonyche.* Sat. VI, nota 249.

Gallia, vel potiùs nutricula cauſidicorum
Africa, ſi placuit mercedem imponere linguæ.
Declamare doces, o ferrea pectora, Vecti,
Cùm perimit ſævos claſſis numeroſa tyrannos.
Nam quæcumque ſedens modò legerat, hæc eadem ſtans
Proferet, atque eadem cantabit verſibus iſdem.
Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.
Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atque ubi ſumma
Quæſtio, quæ veniant diversâ parte ſagittæ,

tor, ſi lucri quidpiam facere dicendo paras, Italiam relinque, concede in Galliam vel in Africam, ubi cauſidici in pretio adhuc & honore ſunt. O Vecti, pueros domi artem declamandi & cauſas agendi doces: cùm plena diſcipulorum ſchola tractat fictum aliquod argumentum, verbi gratiâ, de tyrannis interficiendis. Næ pectus illi eſſe ferreum oportet, qui tanto labori par eſſe poſſit. Quidquid enim diſcipulis ſuis modò ſedens perlegit, hoc idem recitat in pedes erectus, & totidem verbis recinit. Hæc illa nimirum earumdem rerum & ſcriptionum repetitio miſeros præceptores, ut Braſſica ſæpius appoſita convivas, tædio & moleſtiâ enecat. Nemo eſt qui nolit doceri quibus rationibus quælibet probari cauſa poſſit, quibus ornamentis illuſtrari, quo in genere dicendi verſetur illa; ubi rei ſumma, & quæſtionis vertatur cardo: quænam ab adverſariis

150. *O ferrea pectora, Vecti.* Eſt appoſitio, o Vecti, ferrea pectora.

154. *Crambe repetita.* Senſus eſt. Quemadmodum nihil reperitur moleſtius, & ad ciendam nauſeam aptius, quàm crambe, ſeu braſſica recalfacta, & bis terve menſæ appoſita: ſic *v. g.* magiſtri dum eadem diſcipulis ſuis toties repetita inculcant, tædio & moleſtiâ prope interficiuntur.

155. *Color.* Interdum ſic a rhetoribus appellatur *probabilis ratio, ad ſuadendum, excuſandum, &c. idonea.*

Cauſæ genus. Triplex ab iiſdem rhetoribus ſtatuitur, deliberativum, judiciale, exornativum.

Summa quæſtio. Exempli cauſa, ſi Milonem defendas, huc omnia tibi ſunt referenda, ut probes illum inſidias Clodio non ſtruxiſſe. Hoc enim ſi conſtet, viciſti. Statum quæſtionis rhetores vocant.

Scire velint omnes, mercedem ſolvere nemo.
Mercedem appellas? quid enim ſcio? Culpa docentis
Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ
Nil ſalit Arcadico juveni, cujus mihi ſextâ
Quâque die miſerum dirus caput Annibal implet.
Quidquid id eſt, de quo deliberat, an petat urbem
A Cannis; an poſt nimbos & fulmina cautus

objiciantur, & tamquam tela intorqueantur: at mercedem qui velit ſolvere quotumquemque reperias? Mercedem poſtulas? atqui didici ex te nihil. Nimirum accuſatur magiſter, quod diſcipulus hebes, & arcadicâ pecude tardior ſit: cùm ille tamen ſingulis diebus Veneris aures mihi obtundat dum recitat ſcriptionem, cujus argumentum eſt Annibal deliberans an Romam continuò poſt Cannenſem pugnam ſe conſerat; an exercitum attonitum fulminibus, & imbre vexatum, a Roma longiùs in circumpoſitas urbes abducat. Ego verò tecum paciſcar, & quidquid popoſceris actutum dabo, hac lege ut vel ipſius adoleſcentis pater eadem mer-

158. *Culpa*, *&c.* Reſponſio eſt magiſtri: ſcilicet hæc eſt mea, qui te docui, culpa, quòd hebes, tarduſque ſis: cùm tamen laborem nullum prætermiſerim, ut aliquid ſcires:..cùm ſtylum tuum aſſiduis ſcriptionibus diligenter exercuerim, &c.

159. *Læva in parte.* In ſiniſtra pectoris parte cor humanum ſitum eſt. Cor autem ſæpe accipitur pro *ingenio*, *prudentia*, *&c.*

160. *Nil ſalit*, *&c.* Cor perpetuo cietur motu. Homo tardus, & ſtupidus vulgò excors, ſeu vecors, *id eſt*, ſine corde, eſſe dicitur.

Arcadio. In Arcadia, (Græciæ regio eſt in Peloponneſo) maximi gignuntur aſini.

161. *Annibal.* Satir. VI, nota 121.

163. *A Cannis.* Sat. II, nota *Cannis.* Poſt Cannenſem pugnam Maharbal Equitum Præfectus urgebat Annibalem, ut rectâ Romam ac citò peteret, promittens illi cœnam in Capitolio poſt diem quintum. Cunctatus Annibal occaſionem & Romam, quæ in manibus, ſi victoriâ uti ſciſſet, erat, amiſit.

An poſt nimbos, *&c.* Cùm ad obſidendam Romam urgeret Annibal, ſtaretque jam ad tertium lapidem, repentino imbre ac procellis ſemel ac iterum repulſus, abſceſſit, & ab Aniene ad Thuriam fluvium caſtra retulit, Liv. Lib. XXVI.

Circumagat madidas a tempeſtate cohortes.
Quantumvis ſtipulare, & protinus accipe quod do,
Ut toties illum pater audiat: aſt alii ſex
Et plures uno conclamant ore ſophiſtæ,
Et veras agitant lites, raptore relicto:
Fuſa venena ſilent, malus ingratuſque maritus,
Et quæ jam veteres ſanant mortaria cæcos.
Ergo ſibi dabit ipſe rudem, ſi noſtra movebunt

cede toties illum declamantem audiat, quâ ego ipſum toties audire cogor. Neque verò putes ejuſmodi querelas ab uno aliquo Rhetoricæ profeſſore jactari: alii ſex atque adeo multò plures idem clamitant, & relicta docendi hac arte moleſtiſſimâ, conferunt ſe ſe ad agendas veras in foro cauſas: valere jubent ficta dicendi argumenta de Jaſone vellus aureum rapiente, de veneno dato, de ingrato erga uxorem viro, quæ ſe ab illo malè tractatam queratur; de medicamentis in mortario contuſis, quibus reſti-

164. *Circumagat.* Non ſtatim & recto itinere ducat Romam: ſed circuitu facto, ut ſpatium det militibus imbrem & metum excutiendi.

165. *Stipulare.* Stipulari eſt verbum juris: ſignificat *paciſci, poſtulare* ut aliquid promittatur interpoſita ſolenni formulâ juris.

166. *Pater audiat.* Si pueri ipſius pater moleſtiam ejus audiendi toties, ferre non poſſet; quantò id mihi moleſtius accidere debet præceptori?

167. *Sophiſtæ.* Sic vocabantur primùm *qui rhetoricæ & philoſophiæ præcepta tradebant*: poſtea nomen hoc *philoſophis* tributum eſt, qui inſidioſâ oratione, & fallacibus concluſiunculis uterentur, ad quæſtum, vel oſtentationem.

168. *Raptore.* Vel Jaſone, qui Medeam; vel Paride, qui Helenam rapuit.

169. *Fuſa venena.* Medea Creüſam veneno ſuſtulit; quam videbat præferri ſibi ab Jaſone, ingrato marito.

Silent. Non ſumuntur pro ſcriptionis argumento.

Malus maritus. Jaſon Medeam, Æneas Didonem, deſerens: Theſeus Ariadnen.

170. *Mortaria.* Medea certis pharmacis in mortario tritis promiſerat Peliæ filiabus, effecturam ſe ut earum pater ſenex & cæcus juventutem viſumque reciperet. Filiæ malè credulæ patrem membratim diſſectum impiè crudeliterque peremerunt.

171. *Rudem.* Sat. VI, nota 80. Metaphora ducitur à gladiatoribus, qui acceptâ rude, miſſionem & vacatio-

Conſilia, & vitæ diverſum iter ingredietur,
Ad pugnam qui rhetorica deſcendit ab umbra,
Summula ne pereat, quâ vilis teſſera vænit
Frumenti: quippe hæc merces lautiſſima. Tenta
Chryſogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros, artem ſcindens Theodori.
Balnea ſexcentis, & pluris porticus, in qua
Geſtetur dominus, quoties pluit; anne ſerenum
Exſpectet, ſpargatque luto jumenta recenti?
Hîc potiùs; namque hîc mundæ nitet ungula mulæ.

tui viſus cæcis jam ſenibus poſſit. Ego verò, ſi cui animus eſt umbratilem hanc Rhetoricæ diſciplinam ſcholaſque deſerere, atque in campum fori, pulveremque deſcendere, vehementer illum hortor, ut ipſe ſibi vacationem a docendi munere det, & aliam vitæ viam inſtitutumque amplexus, forum ſequatur, ex quo id ſaltem præmii feret, ne careat exiguâ illâ pecuniæ ſummâ quâ vendi poteſt teſſera frumenti: hanc enim ampliſſimam videlicet mercedem miſeri conſequuntur. Expende quàm exiguo pretio Chryſogonus Rhetoricam doceat civium nobiliorum filios, & Pollio qui Theodori præcepta in minutas quaſdam particulas, ut faciliùs tradantur, dividit. Interim civis locuples balnea exſtruere ſexcentis nummis non dubitat; porticum etiam pluribus, in qua geſtetur ipſe cùm imber decidit. Longum eſt enim exſpectare dum ſudum ſit cælum: & verò piget equos per lutulentam viam agere; longè id commodius in porticu ſit, ubi mularum pedes luto non inquinantur. Ju-

nem ab arte laborioſa & periculoſa conſequebantur.

172. *Diverſum iter.* Vitæ inſtitutum diverſum a munere docendi.

173. *Rhetorica umbra.* Sic vocat *fictas & umbratiles, quæ traduntur in ſcholis, exercendi ſtyli causâ, ſcriptiones & argumenta dicendi.*

174. *Teſſera.* Exigua tabella, particula oblonga plumbi aut ligni, certo notata ſigno, quam qui ad horrea publica deferret, frumentum ex illis auferebat.

Vænit. Si quis accipere frumentum nollet, ſuam vendere teſſeram cuilibet poterat.

176. *Chryſogonus. Pollio.* Rhetores.

177. *Theodori.* Rhetoricæ profeſſoris, qui oriundus Gadaris, civitate Syriæ, venit Rhodum, ibique tùm docuit, cùm in eadem inſula verſaretur Tiberius.

Parte

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio ſolem.
Quanticumque domus, veniet qui fercula doctè
Componit, veniet qui pulmentaria condit.
Hos inter ſumptus ſeſtertia Quintiliano,
Ut multùm, duo ſufficient: res nulla minoris
Conſtabit patri, quàm filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet ſaltus? Exempla novorum
Fatorum tranſi: felix, & pulcher, & acer,
Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus;
Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ:

bet alia in parte ædificari triclinium ſoli minus calido expoſitum, & altis ex Africano marmore columnis innixum. Quantumlibet ſumptûs factum fuerit in ipſam domum, quæretur præterea & magno conducetur peritus menſæ ſtructor, qui opſonia ex arte diſponat; præparabitur coquus, qui eadem ſcitè condiat. In his tot tantiſque ſumptibus duo ad ſummum ſeſtertia Quintiliano dabuntur, ita nihil minori pretio patri quàm filii educatio conſtabit. Quonam igitur pacto fit, inquies, ut Quintilianus tot luculenta prædia poſſideat? Omitte illum mihi, noli ex eo ceteros rhetores æſtimare. Eſt enim exemplum novi & inuſitati cujuſdam fati ac felicitatis. Quicumque ſcilicet eſt felici fato natus, idem formoſus, ſtrenuus, ſapiens, fortis, nobilis; idem Senator, & aſſutâ calceis lunulâ ſpectan-

182. *Numidarum.* Numidia, pars Africæ.

183. *Cœnatio.* Locus, ubi cœnatur.

Algentem ſolem. Nempe matutinum & orientem æſtate. Obverti feneſtras ædium ad ortum & ſeptentrionem Columella jubet.

185. *Pulmentaria.* Opſonia, quæ olim e pulte conſtabant: ſive etiam condimenta & fercula exquiſitiora, *ſauſſes, ragoûts.*

186. *Seſtertia duo.* Libræ ſunt ducentæ.

189. *Quintilianus.* Orator inſignis, floruit Domitiani tempore, & rhetoricam annos 10 docuit, cujus præcepta longè accuratiùs, quàm ipſe Cicero libris duodecim complexus eſt.

Saltus. Ea vox ſignificat non tantùm *nemora*, ſed *campos villæ additos: latifundia.*

192. *Lunam.* Senatores a Romulo primùm conſcripti fuêre centum. Eorum poſteri præcipuo erant in honore, geſtabantque in extremo calceo figuram eburneam lunulæ creſcentis ſimillimam

Felix, orator quoque maximus, & jaculator;
Et ſi perfrixit, cantat bene. Diſtat enim, quæ
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.
Si fortuna volet, fies de rhetore Conſul,
Si volet hæc eadem, fies de Conſule rhetor.
Ventidius quid enim? Quid Tullius? Anne aliud quàm
Sidus, & occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis fata triumphos.
Felix ille tamen corvo quoque rarior albo.

dus. Orator præſtantiſſimus & dialecticus eſt; ac licèt fauces obſtrictas frigore habeat, bellè canere cenſebitur. Plurimum quippe refert quæ ſidera te naſcentem & e materna recèns profuſum alvo reſpexerint. Si fortunæ videbitur, evades rhetor e Conſule, Conſul e rhetore. *Quid enim nos docent exempla Ventidii, & Servii Tullii, niſi vim arcanam & admirabilem ſiderum ac fati eſſe, quæ ſervos in ſolium, captivos in triumphantium currus evehat? Ceterùm ille felix quem deſcripſimus, eſt idem rariſſimus & albo*

litteræ C, quæ nota eſt centenarii numeri, nimirum ut indicarent ſe a centum primis illis Senatoribus eſſe ortos. Porrò teſtatur Auſonius delata Quintiliano fuiſſe ornamenta conſularia, *honeſtamenta futura nominis, non inſignia poteſtatis.*

Alutæ. Calceo aluta tecto, quæ eſt agnina pellis: eâ nigro colore infectâ calcei Senatorum erant intecti, *de la bazanne.*

193. *Jaculator.* Accipi propriè poteſt pro *eo qui ſcienter jaculum intorquet*: vel, per metaphoram, pro *dialectico, ſophiſta*, &c. qui rationes, ut ſagittas, peritè dirigit.

194. *Perfrixit.* Perfrigeſcere, *s'enrhumer*; gravedo enim oritur ſæpius e nimio frigore, præſertim poſt calorem collecto.

197. *De Rhetore Conſul.* Intelligendum hoc de *honorario*, quem dixi, *Quintiliani Conſulatu.* Ipſe Cicero de Rhetore Conſul eſt verè factus.

199. *Ventidius.* Ventidius Baſſus, primùm captivus, dein mulio, poſtea Tribunus plebis, Prætor, Conſul, Pontifex Maximus creatus, denique a M. Antonio contra Parthos miſſus anno Romæ conditæ 718, de illis triumphavit.

Tullius. Servius Tullus, ſive ut alii ſcribunt, *Tullius*, ex ancilla natus, Rex Romanorum ſextus fuit.

Pœnituit multos vanæ, ſteriliſque cathedræ ;
Sicut Thraſymachi probat exitus, atque Secundi
Carinatis : & hunc inopem vidiſtis Athenæ,
Nil præter gelidas auſæ conferre cicutas.
Dii majorum Umbris tenuem, & ſine pondere terram,
Spiranteſque crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem ſancti voluere parentis
Eſſe loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles,
Cantabat patriis in montibus : & cui non tunc

corvo rarior. Paucis contigit fortunatum Quintiliani fatum ; multi graviſſimum docendi laborem a ſe nullo emolumento ſuſceptum fuiſſe doluerunt : idque ſatis oſtendit luctuoſa mors Thraſymachi : nec non Secundi Carinatis, quem ad extremam redactum inopiam Athenæ vidiſtis, nihil ei præter cicutas largiri, ob Cæſaris metum, auſæ. At vos, o Superi, facite ut majorum noſtrorum Manibus levis terra ſit, humum circa illorum tumulos croco floribuſque bene olentem eſſe jubetote, urnas eorumdem roſis liliiſque cumulate, qui tam ſapienter ſanxerunt ut præceptores non minus ſanctè, quàm ſuos parentes pueri colerent. Achilles, quamvis ætate jam provectior, tamen in Pelio, Theſſaliæ, patriæ ſuæ, monte, diſcebat canere fi-

204. *Thraſimachi.* Carthaginienſis rhetoris, quem egeſtate oppreſſum narrant ſibi laqueo fregiſſe fauces : aut certè artem deſiviſſe.

205. *Carinatis.* Secundus Carinas Rhetoricam aliquandiu Romæ profeſſus eſt, pulſus in exſilium a Caligula, venit Athenas, ubi cùm præ Imperatoris metu nemo illi auderet opem ferre, necem ipſe ſibi veneno conſcivit.

206. *Cicutas.* Reſpicit Socratis necem, qui juſſus eſt mori, epoto cicutæ, herbæ frigidiſſimæ, letali ſucco.

207. *Sine pondere terram.* Mortuis bene precabantur hâc ſolenni formulâ : *ſit tibi terra levis.*

208. *Spirantes.* Halantes, bene olentes.

Crocos. Crocus, ſive Crocum, *du ſaffran*, herba odorata.

In urna. Colligebant oſſa combuſtorum cadaverum, & in urnas abdebant, quas coronabant floribus.

209. *Qui præceptorem, &c.* Hanc in ſententiam rectè Ariſtoteles : *Præceptoribus*, inquit, *plura, quàm parentibus debemus, cùm ab his vivendi, ab illis bene vivendi rationem accipiamus.*

Eliceret riſum citharœdi cauda magiſtri ?
Sed Rufum , atque alios cædit ſua quæque juventus,
Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.
Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert,
Quantum grammaticus meruit labor ? Et tamen ex hoc
Quodcumque eſt (minus eſt autem quàm rhetoris æra)
Diſcipuli cuſtos præmordet Acœnitus ipſe ;
Et qui diſpenſat, frangit ſibi. Cede Palæmon ,
Et patere inde aliquid decreſcere ; non aliter quàm
Inſtitor hibernæ tegetis, niveique cadurci,
Dummodo non pereat, mediæ quod noctis ab hora

dibus , & Chironem extimeſcebat : quis a riſu tamen temperare potuiſſet , Centaurum cum illa ſua cauda equina videns ? Nunc Rufum & ceteros puerorum doctores diſcipuli ſui impunè rident ac pulſant ; Rufum , inquam , egregium illum rhetorem , qui Tullium Allobrogem & barbarum appellare non dubitavit. Quis tantùm Encelado & Palæmoni , celeberrimis grammaticis , largitur , quantùm ipſorum improbus meretur labor ? Ex hac tamen mercedula quantulacumque eſt , quæ certè minor eſt quàm ſtipendium rhetoribus tribui ſolitum , aliquid prærodit avellitque avarus pueri moderator : ipſe etiam diſpenſator & œconomus , qui pecuniam præceptori dat in manus , aliquid ex illa præcidit reſervatque ſibi. Cede jure tuo , infelix Palæmon , ac mercedem tuam ſic imminui æquo animo fer , inſtar mercatorum , qui de pretio lodicis aut ſtragulæ veſtis , quod primo aditu indicarunt , nonnihil remittunt , ac minuunt : modò totum illud non amittas quod meritus es ,

212. *Citharœdi magiſtri.* Traditus eſt Achilles a patre Peleo in diſciplinam Chironis Centauri. Erant autem Centauri partim homines partim equi, ut blaterant fabulæ.

217. *Æra.* Pecunia rhetoribus data.

221. *Inſtitor.* Mercator : ſic dictus ab *inſtando , properando , commeando.*

Cadurci. Cadurcum hîc ſignificat *certam veſtem ſtragulam* , quæ texeretur in urbe Galliæ , quam Cadurcum vocamus , *Cahors* , aut quæ fieret e lino Cadurcenſi.

Sediſti, quâ nemo faber, quâ nemo ſedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro:
Dummodo non pereat totidem olfeciſſe lucernas,
Quot ſtabant pueri, cùm totus decolor eſſet
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, quæ cognitione Tribuni
Non egeat. Sed vos ſævas imponite leges,
Ut præceptori verbórum regula conſtet;
Ut legat hiſtorias, auctores noverit omnes,
Tamquam ungues digitoſque ſuos; ut fortè rogatus,
Dum petit, aut thermas, aut Phœbi balnea, dicat
Nutricem Anchiſæ, nomen patriamque novercæ
Anchemoli; dicat quot Aceſtes vixerit annos,

cùm a media nocte ſurrexiſti, ac in muſæo ſediſti, etiam ante, quàm viliſſimi opifices, & fabri, aut qui lanam ferreo pectine carminant, ſuis in officinis opus facerent: modò, inquam, non pereat quæ jure tibi debetur merces, pro eo quem hauſiſti naribus, fumo & nidore tot lucernularum, quot aderant in ſchola tua pueri, quorum libri, Horatius & Virgilius, ipſa fuligine infecti nigrum colorem induerant. Quamvis autem grammaticorum merces tam anguſta ſit, rarò tamen accidit, eam ut obtineant ſine aliqua lite & ærarii Tribuni Edicto. Ite nunc, ite, ingrati parentes, ac de magiſtris tam mali meriti, pergite illis duriſſimas leges imponere, ut verborum omnium regulas calleant, ut perlegant omnes hiſtorias, ut ſcriptores cognitos & perſpectos ad unguem habeant, ut ſi quis illos, dum in balnea thermaſve ſe conferunt, interroget quæ fuerit Anchiſæ nutrix; quod nomen, quæ patria novercæ Anchemoli, reſpondeant ſine ulla hæſitatione: ut dicant quamdiu Aceſtes vitam produxerit, quot vini cados Æneæ

225. *Lucernas.* Pueri mane ſummo ventitabant in ſcholam, cum ſuis quiſque lucernulis.

228. *Cognitione.* Ea vox in jure vulgò ſignificat *examen litis*, *quæſtiones*, & alia id genus quæ præcedunt ſententiam judicis.

Tribuni. Ærarius *vocabatur* Tribunus ille, qui de cauſis levioribus, *v. g.* de ſtipendio magiſtrorum cognoſcebat.

233. *Thermas.* Thermæ, balnea calida, *des étuves.*

Phœbi. Nomen balneatoris.

235. *Anchemoli.* Sive, ut

Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas.
Exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,
Ut ſi quis cerâ vultum facit: exigite ut ſit
Et pater ipſius cœtûs, ne turpia ludant.
Hæc, inquit, cures, & cùm ſe verterit annus,
Accipe, victori populus quod poſtulat, aurum.

diſcedenti e Sicilia dederit. Exigite præterea ut teneros adoleſcentum mores ſic informent, quaſi ſi quis vaſculum ex argilla, vel effigiem e molli cera fingeret: ut pueros paternâ caritate complectantur; ut obſervent, ne quid inter ludendum contra modeſtiam & pudorem peccent. Fac iſta diligenter procures, ait magiſtro parens pueri, anno exacto tibi dabitur pecuniæ ſumma, qualem populus colligit, & victori gladiatori donandam, ab iis qui ludis gladiatoriis interſunt, poſtulat.

quibuſdam placet, *Archemori.* Fuit ille filius Rhæti Marrubiorum Regis in Italia, qui, teſte Servio, Caſperiam novercam temeravit, Virg. Lib. X, v. 388.

Aceſtes. Siciliæ Rex, a quo Æneas exceptus, & multis generoſi vini cadis donatus, Virg. Æn. I, v. 200.

237. *Pollice.* Argilla, cera, digitis fingitur, & in opus ducitur.

240. *Se verterit.* Annus in ſeipſum veluti revertitur, cùm deſiit.

SATIRA VIII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Vitia nobilium inſectatur.

Stemmata quid faciunt? Quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum, & ſtantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, naſumque minorem
Corvini, & Galbam auriculis naſoque carentem?
Quis fructus generis tabulâ jactare capaci

Quid emolumenti aut veræ ſolidæque laudis habet, Pontice, præclarus ordo nobilium avorum in antiqui generis ſerie deſcriptus? Quid juvat longam vetuſtæ familiæ propaginem in Cenſorum libros referre? oſtentare majorum depictas imagines: invectos quadrigis Æmilianos; Curios dimidiâ jam parte propter vetuſtatem exeſos, Corvinum naſo diminutum, Galbam non tantùm naſo, ſed auribus etiam truncatum? Quænam e nobili genere utilitas & gloria capi poteſt, ſi quis in ingenti & ampla tabula

1. *Stemmata.* Stemma eſt propriè corona, præſertim e floribus; *vulgò ſumitur pro* gentilibus inſignibus, *pro* arbore, *ut aiunt*, proſapiæ & conſanguinitatis, *un arbre généalogique.*

Pontice, vel amicus Juvenalis eſt: vel nobilis arrogans, claritate generis inflatus.

2. *Cenſeri.* Æſtimari, laudari, a Cenſoribus notari.

3. *Æmilianos.* Duo Scipiones memorantur; alter *Africanus major* dictus, alter *Africanus minor*; qui etiam *Scipio Æmilianus* vocatur, quia genitus Paulo Æmilio Macedonum domitore, adoptatus deinde fuit a filio majoris Africani. Idem Carthaginem delevit, Numantiam cepit; unde etiam *Numantinus* eſt appellatus, Lege Od. 7, Lib. IV Horat. pag. 248.

4. *Curios.* Sat. II, not. 3.

5. *Corvini.* Sat. I, not. 93.

Galbam. Septimum inter Cæſares.

Fumoſos Equitum cum Dictatore magiſtros,
Si coram Lepidis malè vivitur? Effigies quò
Tot bellatorum, ſi luditur alea pernox,
Ante Numantinos? ſi dormire incipis ortu
Luciferi, quò ſigna Duces, & caſtra movebant?
Cur Allobrogicis, & magnâ gaudeat arâ

commonſtret venditetque Dictatores, & adjunctos illis magiſtros Equitum, fumo & vetuſtate obſoletos, idemque ante Lepidorum imagines vitam infamem & flagitioſam vivat? Quid afferunt tibi decoris & ornamenti tot heroum bellicâ virtute pulchriſque laboribus inſignium deſcripti vultus, ſi Numantinis veluti ſpectantibus & exprobrantibus, totam noctem in alea traducis? ſi lectum petis oriente Lucifero, quo tempore Duces ſublatis ſignis relinquebant caſtra, & hoſtem invadebant? Cur majores ſuos, quibus cognomen Allobrogicum meritò datum eſt, jactet Fabius, in ea domo natus, quò originem ducit ab Hercule? Cur

7. *Dictatore.* Dictator, Magiſtratus apud Romanos extraordinarius & fermè ſemeſtris difficillimis reipub. temporibus creabatur, ac ſummum in republica jus belli paciſque obtinebat; nomen ex eo ſumpſit quod a Conſule diceretur, *hoc eſt*, crearetur. Statim atque dictus erat, aliquem Magiſtrum Equitum nominabat, *id eſt*, primarium exercitûs Ducem, qui tamen ſine arbitrio nutuque Dictatoris gerere nihil poterat.

Fumoſos. Fuligine obſitos, ob vetuſtatem, & fumo propter ignem qui vulgò accendebatur in atriis, ubi proſtabant illæ imagines.

8. *Lepidis.* Sat. VI, nota 195.

10. *Numantinos.* Suprà, nota 3.

11. *Luciferi.* Inter ſeptem planetas numeratur Venus. Circa ſolem vertitur, cùmque illum præcedit, *Lucifer* appellatur, & omnium ſtellarum poſtrema cerni deſinit; cùm ſubſequitur ſolem, *Heſperus* ſeu *Veſper* dicitur, & noctem quaſi inducit.

12. *Allobrogicis.* Q. Fabius Maximus, reportatâ de Allobrogibus & Arvernis, ad Iſaram fluvium, inſigni victoriâ, cæſis hoſtium millibus centum & viginti, anno U. C. 633, cognomen Allobrogici, ſibi ſuiſque poſteris peperit; ejus filius a paterna virtute degener, vitam in luxu & voluptatibus exegit; hunc vates objurgat.

Magnâ arâ. Romæ, ad Circum Flaminium, viſebatur ingens ara, Herculi ſacra, ipſi olim ab Evandro dedicata, & ara maxima nuncupata. Hujus procuratio genti Fabiorum qui ſe oriundos ab Hercule dictitabant, conceſſa.

Natus in Herculeo Fabius Lare? ſi cupidus, ſi
Vanus, & Euganeâ quantumvis mollior agnâ,
Squallentes traducit avos: emptorque veneni
Frangendâ miſeram funeſtat imagine gentem?
Tota licèt veteres exornent undique ceræ
Atria, *Nobilitas ſola eſt, atque unica virtus.*
Paulus, vel Coſſus, vel Druſus moribus eſto:
Hos ante effigies majorum pone tuorum:
Præcedant ipſas illi, te Conſule, virgas.
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,

celebrem aram eidem Deo conſecratam, ejuſque ſacra ſuæ familiæ hereditaria eſſe glorietur, ſi turpiſſimis cupiditatibus deditus, ſi ambitioſus, ſi ove Patavina mollior, ſi veneficus, priſcas avorum ſuorum effigies dedecorat, inſeritque illis funeſtam imaginem ſuam, dignam profectò, quæ ad obliterandam ſcelerati hominis memoriam, tollatur ex illo numero, & non ſine dedecore infelicis familiæ, confringatur? Quamvis atria vetuſtis e cera imaginibus tota refulgeant, in ſola tamen virtute poſita nobilitas eſt. *Paulus ſanè, Coſſus vel Druſus eſto, ſed moribus; neque vacuum duntaxat illorum nomen, ſed virtutes repræſenta. Has avorum tuorum imaginibus præpone: ac ſi Conſulatum geris, fac ut eædem illæ ſint illuſtriora tuæ dignitatis ornamenta, quàm faſces duodecim, qui ante Conſules geſtari ſolent; ſi dici nobilis & haberi a me cupis, animi decora præclaraſque dotes in te primùm exhibe. Si ea quæ dicis, quæ facis, hanc tibi jure laudem arrogant, ut vir*

14. *Euganea.* Euganei Italiam incoluerunt prope Altinum & Patavinum. Ibi ovium lanæ molliſſimæ.

15. *Squalentes.* Avos vel imagines vetuſtate ac fumo ſordidas: vel, homines incomptos, & cultum corporis negligentes.

Traducit. Sat. VII, nota *Traducit.*

16. *Funeſtat.* Ea domus in qua quiſpiam eſſet mortuus contaminata cenſebatur. Hinc umpta metaphora.

17. *Veteres ceræ.* Antiquæ majorum imagines, e cera factæ.

21. *Præcedant.* Fac ut priùs te celebrent homines propter tuas virtutes, quàm propter dignitatis tuæ, *v. g.* Conſulatûs inſignia.

Virgas. Faſces qui a lictoribus duodecim, quocumque pergeret, ante Conſulem deferebantur. Satir. V, nota 110.

22. *Prima, &c.* Nobilem animus facit, *inquit Seneca*,

Juſtitiæque tenax factis dictiſque mereris?
Agnoſco procerem. Salve, Getulice, ſeu tu
Silanus, quocumque alio de ſanguine rarus
Civis, & egregius patriæ contingis ovanti.
Exclamare libet populus quod clamat, Oſiri
Invento. Quis enim generoſum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Inſignis? Nanum cujuſdam Atlanta vocamus:
Æthiopem cygnum: parvam, extortamque puellam,
Europen. Canibus pigris, ſcabieque vetuſta
Lævibus, & ſiccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo; ſi quid adhuc eſt

optimus, & æqui ſervantiſſimus meritò dicaris, nobilem te agnoſco, ſaluto libentiſſimè appelloque Getulicum, aut Silanum, aut quocumque demum honorifico nomine appellari malueris. Quacumque tandem e ſtirpe ſis procreatus, habet patria tua, quòd te ad felicitatem publicam editum præſtanti virtute civem & rarum hiſce temporibus, gratuletur; neque temperare mihi poſſum, quin erumpam in voces lætitiæ plenas, ut Ægyptii ſolent cùm Oſiridem ſuum invenerunt. Et verò quis hunc nobilem appellaverit, qui cùm ſe indignum genere ſuo præbeat, nihil quo glorietur præter illuſtre nomen, habet? Accidit aliquando, cùm jocari volumus, ut pigmæum Atlantem appellemus; nigrum inſtar Æthiopis, vocemus Cygnum; ut puella exiguo & diſtorto corpore deformis, Europe dicatur. Vetuli canes, depiles, ſcabioſi, ſiccas lambere lucernas ſoliti, vocentur pardi, leones, tigres, & ſi quod ferocius animal

Epiſt. 44, non atrium plenum fumoſis imaginibus, &c.

24. *Getulice.* Cognomentum hoc fuit Coſſi.

25. *Silanus.* Vir ſtrenuus, Scipionis Legatus, Pœnos in Africa domuit, &c.

30. *Atlanta.* Atlas Mauritaniæ Rex, Aſtrologiæ peritus, ut obſervaret ſidera, in editiorem adſcendere locum ſolebat. Eam ob rem mutatus in montem, & cœlum humeris ſuſtinere dictus.

31. *Æthiopem.* Sat. II v. 12.

32. *Europen.* Filiam Agenoris, Regis Tyri.

33. *Lævibus.* Glabris. Pili excidunt canibus vetulis.

34. *Pardus.* Odorem ſuaviſſimum efflare dicitur: quo illectas feras & propiùs accedentes, interficit.

Quod fremat in terris violentiùs. Ergo cavebis,
Et metues, ne tu ſic Creticus, aut Camerinus.
His ego quem monui ? Tecum eſt mihi ſermo, Rubelli
Plance, tumes alto Druſorum ſanguine, tamquam
Feceris ipſe aliquid, propter quod nobiſis eſſes;
Ut te conciperet, quæ ſanguine fulget Iuli,
Non quæ ventoſo conducta ſub aggere texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima noſtri,
Quorum nemo queat patriam monſtrare parentis.
Aſt ego Cecropides. Vivas, & originis hujus
Gaudia longa feras: tamen imâ plebe Quiritem

eſt. Cave ne tu ad hunc modum Creticus, aut Camerinus appelleris. Quem verò hæc petit oratio ? quem inſector ? te, Rubelli Plance, cui magnos nimirum ſpiritus facit illa nobilitas, quàm e Druſorum ſtirpe ducis; perinde quaſi hanc tuis egregiis facinoribus conſequutus fores, meruiſſeſque habere matrem e Julia gente, ab Iulo Aſcanii filio propagatâ, potiùs, quàm vilem e plebe mulierculam, quæ operam ſuam alienis telis in aggere Tarquinii texendis locare ſolet. Vos (ita de nobis enim loqueris) viles animæ, ignobile vulgus eſtis; quorum parentes ita ſunt obſcuri, ut quo editi ſint loco dicere vix quiſquam poſſit: ego non minus antiquâ & clarâ nobilitate ſum, quàm veteres illi Athenienſes, qui ſe a Cecrope oriundos prædicabant. At tu macte iſtâ nobilitate, hac proſapia beatus & pulcher eſto: nihilominus in infima illa, quam deſpicis, plebe reperias cives non vulgari præditos eloquentiâ,

36. *Sic.* Nempe per jocum. Cave, ne ut ſcabioſus canis, vocatur leo, &c. ita tu voceris Creticus, &c.

Creticus. Sat. II, nota 42.

Camerinus. Sat. VII, nota 90.

37. *Rubelli Plance.* Illi, teſte Cornelio Tacito, nobilitas per matrem ex Julia familia, &c.

41. *Sub aggere.* Aggerem Tarquinii intellige (de quo vide notam 153, Sat. V, ubi viles & plebeiæ feminæ telam texebant.) Sunt qui legant *ſub aëre*, id eſt *ſub dio.*

44. *Cecropides.* Primus Athenienſium Rex Cecrops. Ab eo Athenienſes dicti ſunt *Cecropidæ*; ſuæ originis vetuſtatem ac nobilitatem eo nomine ſignificant.

45. *Quiritem.* Civem Romanum.

Facundum invenies, ſolet hic defendere cauſas
Nobilis indocti: veniet de plebe togatâ
Qui juris nodos, & legum ænigmata ſolvat.
Hic petit Euphraten juvenis, domitique Batavi
Cuſtodes aquilas, armis induſtrius: at tu
Nil niſi Cecropides, truncoque ſimillimus Hermæ:
Nullo quippe alio vincis diſcrimine, quàm quòd
Illi marmoreum caput eſt, tua vivit imago.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta

qui nobilium indoctorum jura tueantur: ex illa vulgi fæce prodeunt juriſperiti, qui leges ad ſolvendum difficillimas explicent, qui jus ambiguum & obſcurum illuſtrent. Inde ſtrenui juvenes leguntur qui armis victricibus in ultimi orientis oras penetrent, qui domitos nuper in occidente Batavos contineant, ne rebellent. Tu nihil interim aliud egregium, præter nobilis viri & Cecropidæ nomen habes, illis Mercurii ſtatuis meritò comparandus, in quibus exſtat, ſolum caput, reliquum verò corpus rude, ac trunco ſtipitique ſimillimum eſt: hoc unum diſcrimen inter te atque illas ſtatuas intercedit, quòd tu ſtatua viva, ſpiranſque truncus es, illæ exangues & marmoreæ ſunt. Age, o Tro-

47. *Plebe togatâ.* Togis populus Romanus plurimum utebatur.

48. *Ænigmata.* Ænigma, Græca vox, ſermonem obſcurum ſignificat.

49. *Euphraten.* Sat. I, nota 89.

Batavi. Hollandiam, quæ nunc dicitur, incolebant Batavi, Germaniæ inferioris populi, a Domitiano tunc ſubacti. Eos cuſtodiebant, & ne quid molirentur ad excutiendum Romanorum jugum, impediebant præſidia & turmæ his locis relictæ, quæ per aquilas ſignificantur; erant enim aquilæ, vexilla romani exercitûs, nempe, haſtæ acuto ferro in ima parte præfixæ, ut faciliùs in terra defigi poſſent, quarum in ſummo exſtabat aurea vel argentea effigies aquilæ. Nempe quia hæc avis erat ominis feliciſſimi, & Jovi (cujus in poteſtate ac numine bellorum ſors) gratiſſima cenſebatur.

51. *Hermæ.* Statuæ dimidiatæ Mercurii Athenis plurimæ viſebantur: illarum caput humeroſque marmoreos baſis lignea vel lapidea, inſtar trunci rudis ac impoliti, ſuſtinebat: itaque cùm in iis nec brachia nec pedes exſtarent, ſectè hominem ignavum & inutilem adumbrabant.

54. *Teucrorum proles.* Qui

Quis generoſa putet, niſi fortia? Nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Fervet, & exſultat rauco victoria Circo.
Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios, & primus in æquore pulvis.
Sed venale pecus Corythæ, poſteritas &
Hirpini, ſi rara jugo victoria ſedit.
Nil ibi majorum reſpectus, gratia nulla
Umbrarum: dominos pretiis mutare jubentur
Exiguis, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam verſare Nepotis.

jugena, ex animalibus quænam arbitramur eſſe nobilia, niſi quæ præſtant robore? ſcilicet hunc in pretio habemus equum, qui plurimas in Circo victorias tulit, cui currenti vincentique fauſtis clamoribus applauſit læta ſpectantium multitudo. Nobilem hunc itaque cenſemus, quocumque natus & paſtus in agro ſit, qui celeritate pedum alios antevertens, primus omnium pulverulentum ungula ſonante campum quatit. Contra verò poſteri & nepotes equæ illius nobiliſſimæ Corythæ, item Hirpini equi laudatiſſimi, cum gregariis equis venduntur, ſi rarò victoriam retulerint. Nemo reſpicit illorum majores, nemo illis ob nobiles parentum Umbras & Manes favet: vili pretio venditi ad novos heros tranſire coguntur, ignavæ pecudes, & attritâ cervice operam trahendis plauſtris, aut verſandâ Nepotis molâ, navant. Si vis igitur ut te laudemus, o Rubelli,

te a Teucris ducere originem gloriaris. Nobilem Romanum e Cæſarum familia, ſic vocat, quia Cæſar Auguſtus a Trojanis & Æneâ originem ducebat, quæ cauſa Virgilio fuit Æneidos faciendæ. Teucer Phrygiæ Rex, Dardano, ſocero ſuo, ſucceſſit in regnum, & Dardaniam urbem condidit, quæ deinde dicta etiam *Troja*, hinc *Trojani* dicnntur promiſcuè *Teucri* & *Dardanidæ*.

56. *Facili*, &c. Ordo verborum eſt, cui plurima victoria fervet palmâ facili, &c.

60. *Sed venale*, &c. Ordo verborum eſt.. *Sed poſteritas Corythæ & Hirpini, eſt pecus venale.*

Corythæ. Equa fuit nobilis & celebrata verſibus poëtarum, ut equus hirpinus.

61. *Jugo.* Quadrigas agitabant in Circo, quarum jugum auriga inſtans equis inſidebat.

65. *Nepotis.* Mulionis tunc noti.

Ergo ut miremur te, non tua, primum aliquid da,
Quod poſſim titulis incidere præter honores,
Quod illis damus, & dedimus, quibus omnia debes.
Hæc ſatis ad juvenem, quem nobis fama ſuperbum
Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo.
Rarus enim fermè ſenſus communis in illa
Fortuna. Sed te cenſeri laude tuorum,
Pontice, noluerim ſic, ut nihil ipſe futuræ
Laudis agas. *Miſerum eſt aliorum incumbere famæ,*
Ne collapſa ruant ſubductis tecta columnis.
Stratus humi palmes viduas deſiderat ulmos.
Eſto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integer: ambiguæ ſi quando citabere teſtis,

non majorum tuorum nobilitatem & egregia facinora, quæ extra te ſunt; ſed aliquid nobis præbe, quod verè tuum poſſim dicere, & inſculpere ſaxis ac monumentis titulos tuos & honorificas appellationes præferentibus; cedo, inquam, aliquid aliud præter illos honores, quos conceſſimus, atque adeo libenter etiamnum concedimus tuis majoribus, quibus acceptum refers quidquid gloriæ & nobilitatis obtines. Sed hæc modò ſufficiant ad juvenem monendum, quem narrant efferre ſe inſolentiùs & gloriari Neronis propinquitate. Nec mirum: quippe illi, quos in iſto gradu felix fortuna collocavit, communi ferè ſenſu carent. Te verò, Pontice, majorum tuorum laudibus duntaxat magnum eſſe nolim, adeo ut nihil per te ipſe geras, quod laudent poſteri. Miſer eſt qui alienâ nititur & viget famâ, haud ſecus ac ædificia ſuppoſitis columnis innixa, quas ubi ſubduxeris, ruere molem totam neceſſe eſt; aut inſtar palmitum, qui niſi ad ulmos applicentur, jacent. *Strenuum te militem præbe, tutorem æquum, arbitrum in componendis litibus incorruptum: ſi fortè contingat ut in dubia incertâque causâ teſtimonium dicere co-*

72. *Cenſeri.* Suprà, nota 2.

76. *Palmes.* Vitis, ut pote imbecilla, ſolet adjungi & quaſi maritari ulmis, quæ viduæ ac ſteriles cùm ſint, fœcundæ quodammodo ſiunt.

77. *Arbiter.* Arbitrum inter ac judicem hoc intereſt, quod judex ex lege & jure; arbiter, ex æquo & bono, lites amicè componit.

Incertæque rei, Phalaris licèt imperet ut ſis
Falſus, & admoto dictet perjuria tauro;
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.
Dignus morte perît, cœnet licèt oſtrea centum
Gaurana, & Coſmi toto mergatur aheno.
Exſpectata diu tandem provincia cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna modumque,
Pone & avaritiæ; miſerere inopum ſociorum.
Oſſa vides Regum vacuis exſucta medullis.
Reſpice quid moneant leges, quid curia mandet;
Præmia quanta bonos maneant, quàm fulmine juſto
Et Capito & Numitor ruerint, damnante Senatu,

garis, tametſi Phalaris ad falſum teſtimonium ferendum te impellat, candentiſque tauri ſupplicium interminetur, ni falſum jures, piaculum immane eſſe puta, ut fugias necem, admittere quippiam pudendum & viro probo indignum, utque vitam retineas, facere jacturam virtutis & honeſtatis, propter quam colendam conceſſa nobis eſt vita. Qui ob ſua flagitia mortem eſt commeritus, jam periiſſe cenſendus eſt; imò perinde ſe habet, ac ſi jam eſſet mortuus, quamvis oſtreis in Lucrino captis mari veſcatur, & unguentis Coſmi totus perfundatur ac diffluat. Cùm in provinciam tot votis expetitam perveneris, eamque ſuſceperis adminiſtrandam, iræ frænos & avaritiæ ſedulò injice, ſociorum inopiam & calamitates reſpice; ecquid Reges ab avaris provinciarum Præfectis ſpoliatos, ac tamquam oſſa exſuctis ipſis medullis ſicca, opibus exutos intueris? Conſidera quid præcipiant leges, quid Senatus jubeat, quibus præmiis afficiantur probi, quàm atroci juſtâque ſententiâ, ceu fulmine perculſi Capito Numitorque fue-

79. *Phalaris.* Tyrannus in Sicilia.

84. *Gaurana.* Gaurus mons Campaniæ Italicæ prope lacum Lucrinum, ubi optima oſtrea.

Coſmi. Coſmus celebris erat unguentarius.

87. *Sociorum.* Populorum qui in ſocietatem & amicitiam populi Romani ſunt accepti.

88. *Oſſa, &c.* Reges ad medullas uſque exſuctos & comeſos, ut vulgò loquimur.

91. *Capito, Numitor.* Ambo repetundarum damnati, ob ſpoliatam Ciliciam.

Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert;
Cùm Panſa eripiat quidquid tibi Natta reliquit?
Præconem, Chærippe, tuis circumſpice pannis,
Jamque tace. Furor eſt poſt omnia perdere naulum.
Non idem gemitus olim, nec vulnus erat par
Damnorum, ſociis florentibus, & modò victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens ſtabat acervus
Nummorum, Spartana chlamys, Conchylia Coa,
Et cùm Parrhaſii tabulis, ſigniſque Myronis

rint, & a Senatu condemnati: piratarum Cilicum piratæ, ac latronum latrones. Quamquam quid miſeros provinciales juvat, quod aliquis provinciæ Præfectus fuerit condemnatus; ſi quod ipſis reliquum Natta fecit, Panſa furetur & adimat? Si me audis, Chærippe, quæres tibi præconem, qui auctione conſtitutâ veſtes tuas & ſupellectilem vendat: mox ubi pecuniam ex iis redactam in tuto collocaveris, ſilebis, neque Præfectum accuſaturus Romam te conferes, nullo tanti laboris & itineris operæ pretio. Inſignis dementiæ eſſet, cùm reliqua perdideris, etiam longæ navigationis impenſas velle amittere. Olim cùm ſocii noſtri florentes ac lauti erant, cùm recèns a nobis Imperio adjuncti, minori damno ac dolore ſpoliabantur. Tunc etiam abundabant eorum domus nummis, veſtibus Laconicis, Coâ purpurâ, ſpirantibus tabulis pictis, & ſtatuis ex ebore a ſummis artificibus Myrone, Phidia, Po-

92. *Cilicum.* Cilices, in Aſia minori, oram ejus Auſtralem obtinebant. Antequam a Pompeio coercerentur, piraticâ infames fuerunt.

93. *Panſa, Natta.* Poſterior provinciæ Præfectus: *Natta*, ejus anteceſſor. Ficta fortaſſe nomina.

94. *Chærippe.* Nomen ſocii alicujus fortaſſe fictum.

Pannis tuis. Ne illos tibi Præfectus provinciæ quiſpiam eripiat.

95. *Naulum.* Pretium navigationis.

96. *Par.* Tunc enim opulentis adimebantur ſuperflua, nunc egentibus eripiuntur neceſſaria.

99. *Spartana.* In Laconia, parte Auſtrali Græciæ (ubi Lacedæmon, ſeu Sparta) eſt Tænarus promontorium, in eoque tractu capiuntur optimi murices, piſciculi, quorum e ſanguine fit purpura.

Conchylia. Sat. III, nota 80.

Coa. Cos, inſula maris Ægei, Cariæ adjacens, Apellis patria; ibi texebantur tenuiſſimæ veſtes e bombyce.

100. *Parrhaſii.* Pictoris Epheſini.

Phidiacum vivebat ebur, necnon Polycleti
Multus ubique labor; raræ ſine Mentore menſæ.
Inde Dolabella eſt, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres. Referebant navibus altis
Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos.
Nunc ſociis juga pauca boum, & grex parvus equarum,
Et pater armenti capto eripietur agello:
Ipſi deinde Lares, ſi quod ſpectabile ſignum,
Si quis in ædicula Deus unicus. Hæc etenim ſunt
Pro ſummis: nam ſunt hæc maxima. Deſpicias tu
Forſitan imbelles Rhodios, unctamque Corinthum:
Deſpicias meritò. Quid reſinata juventus,

lycleto elaboratis. Renidebant omnia præclaris illis operibus, vix ullam vidiſſes menſam ſine poculis a Mentore cælatis. Ille videlicet ſociorum opes occaſionem dederunt furtis & ſacrilegiis quæ Dolabella, Verres, Antonius admiſere. Deportabant Romam e provinciis nàves onuſtas congeſtis clam miſerorum exuviis, deque ſpoliatis in pace ſociis plures ac utiliores triumphos, quàm de iiſdem bello victis, domitiſque referebant. At illis nunc aliud nihil auferri poteſt, niſi agellus, pauca boum paria, armentum equarum, & equus tauruſve ad ſobolem gregis ſufficiendam delectus; Dii domeſtici, aliqua ſtatua paulò elegantior, & ſi quod eſt unicum in ſacello numen. Quamvis enim illa ſigna rudia ſint & obſoleta, nihilominus apud illos maximo in pretio & honore habentur. Contemnis tu quidem, & impunè deprædaris Rhodios viribus deſtitutos, aut deditos voluptatibus Corinthios; & verò

101. *Phidiacum.* Phidias ſculptor nobilis, & ſtatuarius; itemque Polycletus.

103. *Dolabella.* Aſiam diripuit, quam pro Conſule regebat.

Antonius. Caius Antonius, cùm Achaïam depopulatus eſſet, Senatu motus eſt.

104. *Verres.* Siciliæ Prætor, orationibus Tullianis non minus quàm ſuis ſceleribus inſignis.

108. *Lares.* Sat. VI, nota 3.

111. *Rhodios.* Sat. VI, nota 219. *Illinc Rhodos.*

Corinthum. Urbem Græciæ ampliſſimam, in Iſthmi, quo Peloponneſus cum reliqua Græcia committitur, faucibus ſitam: *Coranto.*

112. *Reſinata.* Reſina, *eſt* picis quoddam genus: eâ

Cruraque totius facient tibi lævia gentis ?
Horrida vitanda eſt Hiſpania, Gallicus axis,
Illyricumque latus : parce & meſſoribus illis,
Qui ſaturant urbem, Circo ſcenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
Cùm tenues nuper Marius diſcinxerit Afros ?
Curandum in primis, ne magna injuria fiat
Fortibus & miſeris : tollas licèt omne quod uſquam eſt
Auri atque argenti; ſcutum gladiumque relinques,
Et jacula, & galeam. Spoliatis arma ſuperſunt.
Quòd modò propoſui non eſt ſententia : verùm

quid eſt ab illis populis mollibus, & in polienda curandaque cuticula unicè occupatis metuendum ? Sed cave laceſſas Hiſpanos, Gallos, aut Illyrios : omitte meſſores illos, qui Romam ludis ſcenicis intentam paſcunt. Nam præter quam quod nihil iis ſpoliandis faceres lucri, cùm a Mario nuperrimè ſpoliati & exhauſti ſint, plurimum etiam adires periculi. Non ſunt facilè injuriâ graviore afficiendi viri fortes, iidemque calamitoſi : etſi enim cetera illis abſtuleris, ſcutum nihilominus, enſem, ſagittas, & caſſidem non auferes. Exuti omnibus fortunis reperient arma tamen quibus pœnas a ſuis prædonibus repetant. Quæ loquor nolite ſic accipere, ut ſi eſſent ſententiæ ad dicendi

utebantur ad pilos corporis vellendos, & cutem lævigandam.

114. *Axis.* In ſphæra, axis eſt linea per centrum ducta a polo ad polum : pro tota *ſphæra tum cæleſti, tum terreſtri*, aut *ejus aliquâ parte*, accipitur.

115. *Illyricum.* Illyris, ſive Illyrium, & Illyricum, eſt Europæ regio ampla, ad dextrum Adriatici maris littus.

Meſſoribus. Afros intelligit qui frumentum Romæ alendæ ſuppeditabant.

116. *Circo.* Sat. III, nota 280; & Sat. VI, v. 440.

118. *Marius.* Sat. I, nota 37 & 39.

Diſcinxerit. Diſcingere, *eſt* zonam tollere, cingulum ſolvere; *ac per metaphoram*, ſpoliare, crumenam eripere : ferebant quippe Romani marſupia in zonis.

123. *Non eſt ſententia.* Effata quædam & propoſitiones ad pompam potiùs quàm ad veritatem comparatæ conſcriptæque. Alii referunt hanc vocem ad id quod modò dixit de Afris, & ſpoliatis ſociis, futurum nempe ut arma

Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.
Si tibi ſancta cohors comitum; ſi nemo tribunal
Vendit Acerſecomes; ſi nullum in conjuge crimen:
Nec per conventus, nec cuncta per oppida curvis
Unguibus ire parat nummos raptura Celæno:
Tunc licet a Pico numeres genus: altaque ſi te
Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter majores. ipſumque Promethea ponas:

pompam compoſitæ: tam certa ſunt, quàm ipſa Sibyllarum oracula. Si cùm provinciam gubernas, omnes tui adminiſtri & domeſtici probi ac ſceleris expertes ſunt: ſi nullus adoleſcens tibi carus Edictorum tuorum flagitioſam exercet domi tuæ nundinationem, & iniquas a te ſententias ipſe pecuniâ corruptus non extorquet, ſi pura criminis, nec avara tibi eſt conjux, quæ per conventus ac civitates diſcurrat, pecuniam aduncis manibus inſtar Harpyïæ corraſura: tunc per me licebit originem tui generis ab ipſo Pico repetere, ac ſi arrident tibi præclaræ quædam, & a primis repetitæ ſeculis appellationes, concedam ut omnes Titanas qui contra Jovem pugnaverunt, ipſumque Prometheum in majorum tuorum reponas numero,

convertant in Romanos, *hoc non eſt commentum aut mea duntaxat opinio, ſed certiſſimum vaticinium: Romanum illi jugum excutient, ſi pergant eos opprimere provinciarum Præfecti.*

124. *Folium.* In foliis arborum ſua reſponſa perſcribebat Sibylla Cumana. In ejus libris contineri fatum Imperii Romani credebatur.

Sibyllæ. Sat. III, nota 3.

125. *Tribunal.* Sumitur hîc pro *ſententia quæ fertur a judice in tribunali ſedente.*

126. *Acerſecomes.* Intonſus, bene capillatus, & eleganter comptus.

127. *Conventus.* Sic appellabantur *oppida quædam celebriora provinciæ alicujus*, quo ſtatis diebus populus e vicinis locis conveniebat, litium dirimendarum causâ, nundinarum, &c.

128. *Celæno.* Una eſt ex harpyïis de quibus plura, vide apud Virgilium III Æneid. verſu 212.

129. *Pico.* Primus Aborigenum in Italia Rex, fuit Saturni filius, Fauni pater. Virg. VII Æn. v. 48.

130. *Titanida pugnam.* Titan Saturni & Opis frater major natu fuit: Cœli & Veſtæ filius. Vide appendicem, c. 1.

131. *Promethea.* Sat. IV, nota 130.

De quocumque voles proavum tibi ſumito libro.
Quòd ſi præcipitem rapit ambitus, atque libido,
Si frangis virgas ſociorum in ſanguine, ſi te
Delectant hebetes laſſo lictore ſecures:
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas; claramque facem præferre pudendis.
Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò major, qui peccat, habetur.
Quo mihi te ſolitum falſas ſignare tabellas
In templis, quæ fecit avus; ſtatuamque parentis
Ante triumphalem? Quò, ſi nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo?
Præter majorum cineres, atque oſſa volucri
Carpento rapitur pinguis Damaſippus; & ipſe,
Ipſe rotam ſtringit multo ſufflamine Conſul.

& ex quacumque fabula vel hiſtoria litteris mandata proavum tibi deligas. Si verò libidine atque ambitu vecors in omne ſcelus proruis; ſi faſces in ſociorum vulneribus & cruore frangi jubes, ſi tacitâ lætitiâ perfunderis, cùm defatigati ſunt cædendo lictores; cùm ſecures crebris ictibus hebetatæ; tunc incipit probro tibi eſſe ac dedecori avita nobilitas, & quaſi admota propius face, tua flagitia illuſtrare : eò quippe clarius apparet quodlibet ſcelus atque exſtat, quò clarior is a quo admittitur, & illuſtrior eſt. *Quid te mihi nobilibus ortum avis prædicas, te, inquam, qui teſtamenta falſa obſignare ſolitus es, in iis ipſis templis quæ avi tui condiderunt & ante ſtatuam tui patris triumphalem? Te, qui, ut fœdiſſimis voluptatibus indulgeas, intempeſtâ nocte prodis, & vili cucullo caput, ne quis te agnoſcat, obvolvis? En obeſus ille Damaſippus currum agitat in via, quam majorum ſuorum tumuli & monumenta prætexunt; nec dubitat, licèt ſit Conſul, non*

141. *In templis.* In iis obſignabant teſtamenta, & alia inſtrumenta, ut loci ſanctitas metum ac religionem injiceret obſignantibus.

143. *Santonico.* Apud Santones, Galliæ populos, *la Saintonge*, conficiebantur vilia quædam capitis tegmina, quos cucullos vocabant, & quibus infima plebs multùm utebatur.

145. *Damaſippus.* Fictum nobilis cujuſdam nomen, aurigæ munus obire amantis.

146. *Sufflamine.* Sufflamen vocatur quodlibet retinaculum, rotæ radiis inſertum,

Nocte quidem ; ſed luna videt ; ſed ſidera teſtes
Intendunt oculos. Finitum tempus honoris
Cùm fuerit, clarâ Damaſippus luce flagellum
Sumet, & occurſum nuſquam trepidabit amici
Jam ſenis, ac virgâ prior innuet, atque maniplos
Solvet, & infundet jumentis hordea laſſis.
Interea dum lanatas, torvumque juvencum
More Numæ cædit Jovis ante altaria, jurat
Hipponam, & facies olida ad præſepia pictas.
Sed cùm pervigiles placet inſtaurare popinas,
Obvius aſſiduo Syrophœnix udus amomo
Currit, Idumeæ Syrophœnix incola portæ,
Hoſpitis affectu dominum, regemque ſalutat,

erubeſcit, inquam, rotas ſufflaminare. Noctu quidem hæc fiunt, fateor, ſed luna cernit, ſed teſtes totidem oculati, quot aſtra, ſunt. Abierit Conſulatu Damaſippus, meridianâ luce ſumet in manus flagellum, nec amico jam ſeni occurrere fugiet : immo flagello ſtridente obvium ſalutabit ; ipſe fœni faſciculos ſolvens equis defatigatis atque hordeum apponet : dumque, pietatem Numæ ſimulans, oves, aut vitulum Jovi ante aras immolabit, Hipponam ſolam, Agaſonum Deam præſidem, & alia quæ jumentis favent, ideoque in ſtabulis picta cernuntur, numina jurabit. Jam, cùm idem Damaſippus, omiſſo currum agitandi ſtudio, repetit popinam, ubi totas perpotando noctes ducit, en tibi advolat occurritque unguentarius quiſpiam Syrophœnix, cujus officina Idumeæ portæ vicina eſt : ille Damaſippum regem dominumque compellans, honorificam illi

impedienſque ne rota circumagatur, atque adeo curſûs celeritatem & impetum retardans.

151. *Jam ſenis.* Cujus gravitate admoneri, & levitatem ſuam ineptiaſque deberet abjicere.

154. *Numæ.* Sat. III, nota 12.

155. *Hipponam.* Deam mulionum & aurigarum.

157. *Syrophœnix.* Fictum nomen unguentarii. E Syria & Phœnicia, regionibus Aſiæ, exquiſita mittebantur aromata.

Udus. Unguenta ferè pinguia ſunt, ob oleum admixtum.

Aſſiduo amomo. Aſſiduâ tractatione amomi, unguenti humidi, quod conficiebant ex amomo, arbuſculâ ſuaviſſimum odorem ſpirante. Hæc in Arabia ferè naſcitur.

159. *Idumeæ portæ.* Una inter portas Romanæ urbis.

Et cum venali Cyane ſuccincta lagenâ.
Defenſor culpæ dicet mihi : Fecimus & nos
Hæc juvenes. Eſto ; deſiſti nempe, nec ultrà
Foviſti errorem. Breve ſit quod turpiter audes :
Quædam cum prima reſecentur crimina barba.
Indulge veniam pueris. Damaſippus ad illos
Thermarum calices, inſcriptaque lintea vadit,
Maturus bello Armeniæ, Syriæque tuendis
Amnibus, & Rheno, atque Iſtro : præſtare Neronem
Securum valet hæc ætas. Mitte Oſtia, Cæſar,

ſalutem dicit, quo more ſolent hoſpites, dum comiter & urbanè prætereuntes invitant : adeſt etiam Cyane, ad miniſtrandum expedita, amphoram generoſi vini geſtans. Audio quid ab aliquo dici ad excuſandum Damaſippum poſſit : nempe idem a ſe aliàs juvene factitatum eſſe : ſit ita ſanè ; at iſtas nugas valere juſſiſti denique, nec ultra juveniles annos ineptire perrexiſti. Detur brevi ſtultitiæ venia : ſint flagitia quædam adoleſcentiæ, quæ cum prima pariter barba deponantur. Pueris aliquid peccare fas ſit : verùm Damaſippus eâ jam ætate provectus, quâ bellum gerere poſſet in Armenia, & contra hoſtium incurſiones Syriam, Germaniam, immo ipſum Neronem defendere, non erubeſcit perpotare in thermis, & viliſſimas popinas conſectari, quarum foribus appenſa lintea indicant quid in eis

160. *Cyane.* Cauponis uxor : copa.

166. *Thermarum.* Sat. VII, nota 233. Balnearum ſuprema pars propriè vocabatur *Thermæ* : ibi enim vel ad ignem, vel ad ſolem ſudabatur : pars media calidas, quibus corpora lavarentur, aquas continebat ; ima, frigidas ; primùm quippe ſudabant ; deinde corpus lavabant aqua ; denique illud oleo perungebant.

Inſcripta lintea. Pro foribus cauponarum appendi ſolent tabellæ, vel telæ, in quibus inſcribuntur quæ ibi venalia ſint & quo pretio.

167. *Armeniæ.* Sat. VI, nota 402.

Syriæ amnibus. Oronti, Euphrati. Sat. III, nota *Orontes.* In fluviis plurimum eſt momenti ad oppugnandam propugnandamve regionem.

168. *Rheno.* Rhenus, *le Rhin*, ingens fluvius, a Meridie ad Septentrionem fluens, inter Galliam & Germaniam.

Iſtro. Iſter, ſive Danubius, maximum Germaniæ flumen, *le Danube.*

169. *Hæc ætas.* Nempe provectior.

Oſtia. Ad Oſtium Tiberis

Mitte ; ſed in magna Legatum quære popina.
Invenies aliquo cum percuſſore jacentem
Permiſtum nautis, aut furibus, aut fugitivis ;
Inter carnifices, & fabros ſandapilarum,
Et reſupinati ceſſantia tympana Galli.
Æqua ibi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec menſa remotior ulli.
Quid facias talem ſortitus, Pontice, ſervum ?
Nempe in Lucanos, aut Thuſca ergaſtula mittas.
At vos, Trojugenæ, vobis ignoſcitis, & quæ
Turpia cerdoni, Voleſos, Brutoſque decebunt.

væneat. Quæris Legatum, Cæſar, qui bellum tuo nomine auſpiciiſque gerat, omitte urbem Oſtienſem, noli eum ibi quærere ; ſed in aliqua Romæ caupona inſigni, ubi hominem reperies menſæ accumbentem cum aliquo ſicario, in promiſcua nautarum, ſervorum nequam, & latronum turba, cum carnificibus, ac ſandapilarum fabris, cum Cybeles ſacerdotibus in dorſum abjecto tympano temerè jacentibus ac ſternentibus. Ibi omnes pari quidlibet faciendi libertate gaudent, iiſdem utuntur ſcyphis, eodem in lecto accumbunt, neque eſt ulla menſa ſeorſum alicui, honoris ergo, poſita. Quid ſervo faceres, Pontice, ſi talem nactus eſſes ? Opinor eum amandares in Lucaniæ agros, vel Tuſciæ, ut ibi vinctus compedibus, terram exerceret. At vos, o Romani nobiles, qui originem veſtram a priſcis illis Trojanis ductam ambitioſè venditatis, ea in vobis toleranda, immo laude cenſetis digna, quæ in mancipio jure plectenda ducetetis, perinde quaſi honeſtè fieri a Brutis Voleſiſque poſ-

condita olim urbs fuit cum portu. Porro in urbe Oſtienſi vulgò morabantur Legati & Duces, quia inde navim cum exercitu conſcendebant, bellum, quò juſſiſſet Imperator, deportaturi.

170. *Legatum.* Is *dicebatur in bello*, qui præerat copiis, nomine Imperatoris, aut primarii alicujus Ducis, *Lieutenant.*

173. *Sandapilarum.* Sandapila, plebeium & vile feretrum eſt.

174. *Galli.* Vide append. cap. 2.

178. *Lucanos.* Lucania, pars eſt Italiæ extremæ, ad Meridiem, prope Calabriam.

Tuſca. Tuſcia, *la Toſcane*, pars Italiæ mediæ, ſupra Romanum agrum.

Ergaſtula. Sat. VI, nota 102.

180. *Cerdoni.* Cerdo, *un*

Quid, ſi numquam adeo fœdis, adeoque pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora ſuperſint?
Conſumptis opibus vocem, Damaſippe, locaſti
Sipario, clamoſum ageres ut phaſma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Judice me, dignus verâ cruce. Nec tamen ipſi
Ignoſcas populo: populi frons durior hujus,

ſent, quæ non ſine probro a ſutoribus veteramentariis admittuntur. Quid autem dicas aut quibus verbis deplorandos miſerrimorum temporum mores inquinatiſſimos arbitreris, ſi præter illa, quæ hactenus commemoravi, tam tetra, tam indigna, reſtant alia nihilominus longè turpiora? Damaſippus, re familiari per luxum & comeſſationes dilapidatâ, operam hiſtrionibus & actoribus fabularum navat, certâ mercede conſtitutâ, ut in Catulli comedia, cui Phaſma nomen eſt, partes agat. Video quid objici mihi poſſit, nempe ipſum Lentulum egiſſe quoque perſonam Laureoli cum dignitate. Ille verò meâ ſententiâ dignus fuit, qui veram in crucem ageretur. Neque tamen ipſe quoque populus accuſandus non eſt, qui adeo pudorem omnem exuit, ut ejuſmodi ſpectaculis adeſſe, ac viros

ſavetier. Quilibet vilis opifex.

Voleſos. Illorum antiquiſſima familia fuit, e Sabinis oriunda.

Brutos. Brutus, primus Romæ Conſul, ac libertatis vindex.

183. *Locaſti.* Ut quæſtum ex arte ſcenica faceres.

184. *Sipario.* Siparium, *eſt* velum ſive aulæum, quo tegitur ſcena, quodque apud Romanos tamdiu depreſſum humi & complicatum jacebat, donec peracta eſſet fabula, vel donec ſcenæ ipſius apparatus, & ornatus theatri mutaretur: tunc enim erigebatur ab humo & tollebatur, ut ſcenam tegeret, *la toile, le rideau.*

Phaſma. Græca vox, *φάσμα*, *ſpectrum.*

185. *Laureolum.* Tragœdiæ ſive comœdiæ nomen fuiſſe teſtis eſt Gellius, in qua Laureolus ſervus in crucem actus ob ſcelera, ſpectabatur.

Velox. Qui ſervi agilitatem & verſutias ſtrenuè repræſentaret.

Lentulus. Nobilis Romanus, cujus majores bene multi Conſulatum geſſere. Gens illorum Cornelia.

186. *Verâ cruce.* Non ficta, in quam tolli fingebatur in ſcena.

Qui

:t, & ſpectat triſcurria patriciorum;
les audit Fabios, ridere poteſt qui
orum alapas: quanti ſua funera vendant,
ſert? Vendunt nullo cogente Nerone,
ıitant Celſi Prætoris vendere ludis.
men gladios inde, atque hinc pulpita pone:
ius? Mortem ſic quiſquam exhorruit, ut ſit
ous Thymeles, ſtupidi collega Corynthi?

os ſcurrarum viliſſimorum inepta dicta factaque , non dubitat intueri; Fabios indutos ſocco, & o recitantes audire, Mamercos colaphis mulcta- ı riſu & plauſu cernere ſuſtinet: huc adde quod idem deſcendunt in arenam, & vitam ſuam pretio . Magno, fateor, at quantumcumque illud pretium lominus ad excuſandum dedecus parum refert, ſi- ponte ſuâ, non, ut olim, coacti a Nerone gladia- a certamina ſuſcipiunt, idque palam, & in iis ludis bentius Celſus Prætor. edit. Fac tamen ex una parte tibi gladiatorum enſes, ex altera hiſtrionum theatra: rtem potiorem, utram alteri præferendam putas? nto mortis & arenæ metu afficitur, ut ad eam ım agere malit in comœdia perſonam actoris qui zelotipia Thymeles laborare ſe fingat, & ſocium

Triſcurria. Facta val- ·ilia.
:*ciorum.* Sat. I, no-

Planipedes. Factum lum ex *planus* & *pes*: ıtque *ſervos*. aut *acto- ima notæ*, qui planis ıdis pedibus, ſine co- aut ſoccis, in theatro ; exhibebant.
ios. Sat. II, nota *Pau- c.* Sat. VI, nota 196, ›rà, nota 13.
›.*Mamercorum*. Pro no- ıis quibuslibet pomun-

ıpas. Servos, quorum ıam ſuſtinebant. Ma- ı in comœdiis, vapula- re inflictâ in genas palmâ, moris eſt.

191. *Nerone.* Nero multos nobiles depugnare in arena juſſit. Sueton. Neron. cap. 12.

192. *Celſi Prætoris.* Jubentium Celſum Præturam geſſiſſe ſub Trajano docet Plinius, Epiſt. 5, Lib. VI.

193. *Pulpita.* Loca in theatro editiora.

195. *Zelotypus, &c.* In comœdia quadam tunc pervagata, inducebatur actor zelotypia laborans, ut ſit in ejuſmodi comicis fabulis.

Thymeles. Thymele, vel uxor, vel amica fuit Latini hiſtrionis.

Collega. Dicuntur *Collegæ*

Res haud mira tamen, citharœdo Principe, mimus
Nobilis. Hæc ultrà, quid erit niſi ludus? & illic
Dedecus urbis habes: nec mirmillonis in armis,
Nec clypeo Graechum pugnantem, aut falce ſupinâ;
(Damnat enim tales habitus, & damnat & odit,)
Nec galeâ frontem abſcondit: movet ecce tridentem,
Poſtquam vibratâ pendentia retia dextrâ
Nequicquam effudit, nudum ad ſpectacula vultum
Erigit, & totâ fugit agnoſcendus arenâ.
Cedamus tunicæ, de faucibus aurea cùm ſe

ac rivalem habere vecordem illum Corynthum? Quamquam quid mirum nobiles hiſtrioniam exercuiſſe, cùm ipſe Imperator citharœdus foret? Quænam deinceps Romæ florebunt artes, niſi ludicræ & infames? Quid quod ars ipſa gladiatoria non ſine inſigni dedecore tractatur ab iiſdem nobilibus Romanis. Prodit in arenam Gracchus non iis tectus armis, quibus mirmillones utuntur, videlicet parmâ, recurvo enſe, galeâ; diſplicet enim ipſi apparatus iſte & armatura: ſolo inſtructus eſt tridente ac reticulo, quod ubi fruſtra protendit explicuitque, ut adverſarium comprehenderet, detecto vultu fugam arripit, & ore ſubrecto, ut facilè agnoſci a ſpectatoribus poſſit, caveam omnem perambulat. Demus locum fugienti nobili, revereamur ipſius tunicam, & funiculum aureum, longo volumine pendentem

qui eumdem gerunt Magiſtratum, idem obeunt munus; ſic vocat ironicè *nobilem*, qui actorem zelotypum repræſentans, ſocium in eadem comœdia, vel in zelotypia, Corynthum haberet, ineptum hiſtrionem.

196. *Citharœdo Principe.* Hæc in Neronem cadunt, qui Citharœdos coluit impensè, ac ipſe cantare in theatro non erubuit. Suet. c. 10.

198. *Mirmillonis.* Vide Sat. II, not. 101.

199. *Gracchum pugnantem.* Sic Juvenalis de Graccho loquitur Sat. II, v. 101. *Vicit & hoc monſtrum tunicati fuſcina Gracchi, Luſtravitque fugâ mediam gladiator arenam.* Vide quæ annotavimus ad hæc verba.

Supina. Vel incurva, vel ad plagam infligendam erecta.

203. *Spectacula.* Spectatores. Vel ipſa tabulata & meniana, unde ſpectabat populus.

205. *Cedamus.* Gladiatores exercitati & victores ignoſcere cogebantur ignavis & imperitis nobilibus: quos ſæ-

t, & longo jactetur ſpira galero.
nominiam graviorem pertulit omni
e, cum Graccho juſſus pugnare ſecutor.
ſi dentur populo ſuffragia, quis tam
s, ut dubitet Senecam præferre Neroni;
upplicio non debuit una parari
nec ſerpens unus, nec culeus unus?

: evadat ſanè incolumis, non ſine dolore atque â mirmillonis, qui coactus cum Graccho pugnare, um ſibi eripi, malletque graviſſimam quamlibet pla- iàm hoc dedecus, accepiſſe. Si detur hæc populo, ut poſſit, quid ſentiat, quos probet, libere ape- erit quiſquam adeo ſceleſtus, ut Senecam ſine ulla one non anteponat Neroni, qui ſe tot parricidiis vit, ut ad eum meritis mactandum pœnis unica nguis unicus & culeus non ſufficerent! Sanè Oreſtes, ut Nero, matrem interemit: ſed diſpar facinus

ibat populus, vetans adverſariis interfice-

cæ. Tunica veſtis *erat*, carens manicis, cui ponebatur.

Spira. Funiculus auro & in ſpiram, *id eſt*, m, convolutus, agi- ento.

ro. Retiarius gerebat te pileolum deſinen- acumen: ex quo hinc niæ pendebant, quæ nto colligatæ cohibe- alerum, ne capite ex- t, ventoque jactatæ ant.

. *Ignominiam.* Turpe ctum adverſarium di- e: cum ignavo pu-, &c.

3. *Secutor.* Mirmillo, etiarium, jacto fruſtra fugientem inſequebatur. Sat. II, not. 101.

210. *Senecam.* Neronis præceptorem, virum opti- mum, cujus exſtant ſcripta pleraque, homine Chriſtiano non indigna.

211. *Cujus ſupplicio, &c.* Tot parricidiis inquinatus Ne- ro non unum ſupplicium me- rebatur, ſed multiplex.

212. *Simia.* Parricidæ apud Romanos hoc afficiebantur ſupplicio, ut in ſaccum e co- rio factum inſuerentur cum ſimia, gallo gallinaceo, vi- perâ & cane: tum in mare aut vicinum flumen, dejice- rentur. Non unum parrici- dium Nero admiſit. Agrippi- nam matrem, Octaviam & Antoniam ſorores, nempe fi- lias Claudii Cæſaris, a quo adoptatus erat: uxores duas Octaviam & Poppæam, Bri- tannicum fratrem, &c. in- terfecit.

Par Agamemnonidæ crimen, ſed cauſa facit rem
Diſſimilem: quippe ille Deis auctoribus, ultor
Patris erat cæſi media inter pocula: ſed nec
Electræ jugulo ſe polluit, aut Spartani
Sanguine conjugii: nullis aconita propinquis
Miſcuit: in ſcena numquam cantavit Oreſtes;
Troïca non ſcripſit. Quid enim Virginius armis
Debuit ulciſci magis, aut cum Vindice Galba?
Quid Nero tam ſævâ, crudâque tyrannide fecit?
Hæc opera, atque hæ ſunt generoſi Principis artes,

tam‑n eſt ob diſparem cauſam. Oreſtes quippe patrem in convivio a Clytemneſtra interfectum ulciſcebatur, ſuperis impellentibus & approbantibus: at nec ſororis ſuæ Electræ, aut uxoris cæde manum commaculavit: non affines veneno ſuſtulit, numquam in theatro cecinit, carmina de Troja excidio non compoſuit. Quid enim juſtius Virginium, Vindicem & Galbam excitare debuit ad pœnas de Nerone ſumendas, quàm illa hominis vecordia, qui hiſtrio, poëta, citharœdus eſſe non erubeſceret? Quæris quodnam præclarum facinus ediderit Nero, toto illo tempore, quo imperium obtinuit, vel potiùs, quo diram tyrannidem exercuit? Cantavit in ſcena, ſaltavit, verſus fecit: hæc ſunt illuſtria maximi Principis facinora, hæ ſunt illius artes;

213. *Agamemnonidæ.* Oreſtis qui filius Agamemnonis & Clytemneſtræ. Lege Sat. III.

215. *Media inter pocula.* Alii occiſum Agamemnona in convivio, alii in balneo, aliter alii referunt.

216. *Electræ.* Sororis ſuæ.

Spartani conjugii. Hermione, Menelai regis Spartæ filia, conjux Oreſtis fuit.

217. *Propinquis.* Nero Aulum Plancium, Ruffinum, Criſpinum, &c. propinquos occidit.

218. *Cantavit.* Suet. c. 20, 21.

219. *Troïca.* Nero, ut narrat Eutropius, cùm vellet Trojæ captæ & incenſæ imaginem aliquam cernere, urbis Romæ maximam partem incendi juſſit: ipſe ſuavi ſpectaculo captus tragicam induit veſtem, & verſus de Trojæ excidio a ſe compoſitos cecinit.

Virginius. Virginius Rufus, Germanici exercitûs Ductor, Julius Vindex, Galliæ Proprætor, Sergius Sulpitius Galba, Hiſpaniæ Præfectus, a Nerone deſciverunt, eumque ſolio deturbarunt, illud in primis queſti, quòd totus ſcenicis artibus deditus nihil dignum Principe cogitaret.

Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Grajæque apium meruiſſe coronæ.
Majorum effigies habeant inſignia vocis:
Ante pedes Domitî longum tu pone Thyeſtæ
Syrma, vel Antigones ſeu perſonam Menalippes;
Et de marmoreo citharam ſuſpende Coloſſo.

cui nihil optatius erat, quàm in theatris exterarum gentium ſaltare indignum in morem, coronam ex apio in Græcorum certaminibus promereri, & Imperatoris Romani majeſtatem ludibrio turpiter exponere. Age, Nero, avorum tuorum imagines exorna illis præmiis, quæ ob canoram vocem es conſequutus: ante Domitii ſimulacrum depone veſtem theatralem, aut larvam, quâ indutus partes Thyeſtæ, Antigones vel Menalippes egiſti: ex illa Auguſti ſtatuâ ingenti marmoreâ ſuſpendi citharam jube. Quis illuſtriori

223. *Pulpita.* Suprà, nota 193.

224. *Proſtitui.* Se ſpectandum & ridendum in theatro proponere.

Apium. Quatuor certamina publica erant apud Græcos celeberrima: *Olympica* in honorem Jovis inſtituta: in iis donabantur victores coronâ ex oleaſtro: *Pythia*, in honorem Apollinis; corona dabatur victoribus ex lauro: *Iſthmia*, in honorem Palæmonis ſeu Melicertæ; corona ex pinu erat confecta: *Nemæa*, in honorem Herculis qui leonem in Nemæa ſylva interfecerat; vel Archemori, filii Lycurgi: victores coronabantur apio, *de l'ache*, herba quâdam. In iſtis certaminibus Nero præmium ſæpè retulit. Immo e Græcia quondam rediens, eodem invectus eſt Romam curru, quo Auguſtus olim triumphaverat, coronas a ſe relatas geſtans.

225. *Inſignia vocis.* Monumenta victoriæ ob cantum relatæ. Solebant hoſtium ſpolia, & rerùm bene geſtarum præmia deponere ad ſtatuas avorum.

226. *Domitî.* Pater Neronis, itemque ejus avus vocabatur *Domitius Nero.*

Thyeſtæ. Thyeſtes filius Pelopis, nepos Tantali, frater Atrei: cujus uxorem cùm temeraſſet, Atreus interfectos Thyeſtæ filios patri epulandos appoſuit; hinc natæ complures tragœdiæ.

227. *Syrma.* Sic vocatur veſtis ad pedes longè promiſſa & ampla, quâ utebantur actores fabularum.

Antigones. Œdippi filiæ, quæ patri ſuo excæcato ducem ſe præbuit.

Menalippes. Fuit Antiopes, Amazonum Reginæ, ſoror, ab Hercule, in bello quod cum Amazonibus geſſit, capta. Celebre tunc argumentum tragœdiarum.

228. *Coloſſo.* Coloſſus vocatur ſtatua quælibet major.

Quis, Catilina, tuis natalibus, atque Cethegi
Inveniet quicquam ſublimius? Arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, templiſque paraſtis,
Ut Braccatorum pueri, Senonumque minores;
Auſi quod liceat tunicâ punire moleſtâ.
Sed vigilat conſul, vexillaque veſtra coërcet.
Hic novus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis Eques galeatum ponit ubique

loco natus fuit quàm Catilina, quàm Cethegus? Illi tamen ſumptis in patriam armis, civium ædes ac Deorum templa nocturnis facibus incendere, Gallorum exemplo, tentaverunt. Dignum certè facinus, quod tunicâ moleſtâ graviſſimiſque ſuppliciis meritò plecteretur. At vigilantiſſimus Conſul nefarias coïtiones veſtras & arma impia reprimit. Hic ille homo novus & nullâ majorum nobilitate ſpectatus, oriundus Arpino & in Equeſtrem ordinem, ex illo ignobili

Hoc in verſu intelligitur Auguſti ſtatua cui Nero juſſit appendi citharam ad ſe a judicibus inter cantantes conſtitutis, ut victori, allatam.

232. *Braccatorum.* Galli Narbonenſis provinciæ ad mare Mediterraneum poſiti, vocati ſunt olim *Braccati*, ſeu *Gallia Braccata*, a *braccis* ſeu *femoralibus*, quibus tunc utebantur. *Pueri Braccatorum*, locutio eſt græca, pro *Braccati Galli.*

Senonum. Senones in Gallia, circa Rhodanum & Ararim: illi Braccatis Gallis juncti, cùm Italiam invaſiſſent, Romanos ad fluvium Alliam ingenti clade affecerunt; ipſam urbem victores ingreſſi, eam incenderunt. Capitolium, ne caperent obſtitit Camillus, qui pulſos Româ ſubinde funditus delevit.

Minores. Poſteri, nepotes.

233. *Tunicâ moleſtâ.* Veſtis erat e charta, cannabe, ſtuppa, illinebatur bitumine reſinâ, pice; tum circumdabatur iis qui grave quidpiam & maximè incendia moliti fuerant: quâ demum incensâ vivi comburebantur. Vide Sat. I, not. *Tæda lucebis.*

234. *Sed vigilat, &c.* Opponit ignobilem Conſulem, improbis nobilibus: vos patriam perdere voluiſtis; ille ſervavit.

Vexillaque. Vexilla *erant* cohortes diviſæ in Centurias & harum ſingulis ſua erant vexilla. Vegetius, lib. 2.

235. *Novus.* Homines novos *Romani appellabant*, qui nullâ majorum dignitate inſignes, ſuam ſibi nobilitatem debebant.

Arpinas. Arpinum, oppidum Italiæ fuit, in Volſcis: patria Tullii.

236. *Municipalis.* Municipia *dicebantur* Italiæ civita-

Præſidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Theſſaliæ campis Octavius abſtulit udo
Cædibus aſſiduis gladio: ſed Roma parentem;
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
Arpinas alius Volſcorum in monte ſolebat
Poſcere mercedes alieno laſſus aratro:
Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigrâ muniret caſtra dolabrâ.

municipio non ita pridem evectus, præſidia militum collocat in omni urbis parte, contra veſtros impetus, timorem incutit ſceleratis, confirmat probos, auxiliumque ad tuendam patriam ex omnibus populis accerſit. Quamobrem tantam in urbe ac pace gloriam eſt conſequutus, quantam adeptus Auguſtus non eſt in pugnis ad Actium aut Philippos commiſſis, & Romano ſanguine tam liberaliter effuſo. Roma in libertatem vindicata per Tullium, ipſi præclarum patris patriæ nomen arrogavit. Alter civis egregius, ex eodem ortus Arpino, alienum agrum arare mercede conductus in Volſcorum montibus conſueverat, ac duro in labore primam ætatem tranſigere: mox amplexus militiam extruendo caſtrorum vallo cum gregariis militibus & fabris operam navans, vapulabat a Centurione, impactâ capiti e ſarmento virgâ, ſi operi ſegniùs incumberet. Idem ille tamen

tes, quarum incolæ ſuis legibus utebantur, & eadem quæ Romani cives munia, *id eſt*, Magiſtratus eoſdem & honores capere poterant Romæ.

239. *Leucade.* Leucas, nunc *Sancta Maura*, inſula eſt ad oram occidentalem Epiri, prope Actium promontorium, ubi navali prælio Antonium & Cleopatram Auguſtus vicit.

240. *Theſſaliæ, &c.* In campis Philippicis, prope Philippos urbem Theſſaliæ, ubi Octavius Brutum & Caſſium profligavit.

242. *Libera.* Catilinariæ conjurationis metu periculoque liberata.

243. *Alius.* Marius: de quo plura vide, Sat. X, n. 264.

Volſcorum. Volſci, populus antiquæ Italiæ.

244. *Mercedes.* Stipendium & pretium pro agro arato.

245. *Vertice.* In ſuo vertice. Adeo graviter Marius cædebatur, ut vitis ſeu virga Centurionis e ſarmento, pro more, confecta, rumperetur in humeris & capite Marii.

Hic tamen & Cimbros, & ſumma pericula rerum
Excipit, & ſolus trepidantem protegit urbem.
Atque ideò poſtquam ad Cimbros, ſtragemque volabant,
Qui numquam attigerant majora cadavera, corvi;
Nobilis ornatur lauro collega ſecundâ.
Plebeiæ Deciorum animæ, plebeia fuerunt

unus ingruentibus Cimbris objecit ſe ſe, ac Romanam rem in ſummum timorem periculumque adductam ſuſtentavit. Eam ob rem poſtquam Cimbrorum cæde & ſanguine ſatiati ſunt corvi, numquam alias tantis tamque proceris cadaveribus paſti; Q. Catullus Marii collega, licèt nobilis, ſecundas in triumpho ac victoriæ gloria partes tulit. Plebeii fuere Decii pater & filius, atque infimo loco nati; ni-

247. *Cimbros.* Germaniæ populum qui effuſus in Italiam anno U. C. 652, cum Teutonibus & Ambronibus, eam oppreſſurus videbatur. Creatus eſt quartùm Conſul Marius, adjuncto ipſi collega Q. Lutàtio Catulo: in Gallias profectus eodem anno Teutonas debellavit ad Aquas Sextias: verùm quia Cimbris in Italia par Catulus non erat, ad hunc anno inſequente advolat, Cimbros ad Vercellas debellat, cædit ex illis centum quadraginta millia, ſexaginta millia capit &c. cúmque ipſi ſoli triumphus eſſet oblatus, voluit ejus participem eſſe Catulum, licèt Mario laus primaria victoriæ tribueretur. *Actum erat*, inquit Florus, Lib. III, cap. 3, *niſi Marius illi ſeculo contigiſſet.*

250. *Majora cadavera.* Germanorum procera moles celebratur apud Hiſtoricos ejus ævi.

251. *Nobilis ornatur lauro collega ſecundâ.* Q. Lutatius Catulus ipſe nobilis Marii Collega ſecundo tantùm loco triumphat, Marius verò licèt novus homo primas tulit. Nam & præcipuam rei geſtæ gloriam Mario attributam, referunt Livius & Plutarchus: adeo ut primores civitatis qui priùs ut novo homini tantos honores inviderant, conſervatam ab eo Rempublicam faterentur, & prædicarent.

252. *Deciorum.* Anno U. C. 414, bellum grave Romanos inter & Latinos exarſit. Conſulatum gerebant Titus Manlius Torquatus, & Publius Decius Mus. Ille filium quòd injuſſus viciſſet, ſecuri percuſſit: hic in ſomnis admonitus eam partem bello ſuperiorem fore, cujus Dux ſe Diis Manibus devoveret obiretque mortem pro patria, incitato in hoſtes equo fortiter occubuit, & victoriam Romanis peperit. Sub

Nomina: pro totis legionibus hi tamen, & pro
Omnibus auxiliis, atque omni pube Latinâ
Sufficiunt Dîs infernis, terræque parenti.
Pluris enim Decii, quàm qui ſervantur ab illis.
Ancillâ natus trabeam, & diadema Quirini,
Et faſces meruit Regum ultimus ille bonorum.
Prodita laxabant portarum clauſtra tyrannis
Exſulibus juvenes ipſius Conſulis, & quos

hilominus illi duo ſuffecerunt ad placandam Tellurem & Deos inferorum iratos Romano exercitui, auxiliaribus ejus copiis & omni Latino populo. Iſti quippe duo pluris erant æſtimandi, quàm Romani ceteri, qui ab imminenti exitio illorum pietate ac fortitudine ſunt liberati. Qui noſtros inter Reges probos juſtoſque extremo loco regnum obtinuit, ille quamvis ancillâ genitus foret, ad hanc tamen ſummam poteſtatem eſt evectus, & regiæ dignitatis inſignibus, quæ Romulus ſuis ſucceſſoribus habenda tranſmiſerat, trabeâ, faſcibus, coronâ, meruit ornari. Tarquiniis patri ac filio Româ pulſis, & in exſilium ejectis, ejuſdem Romæ portas aperire, ac patriam prodere ſtatuerant ipſius Bruti, primi omnium Conſulis adoleſcentes filii, quos profectò decuiſſet egregium aliquid potius moliri pro aſſerenda liber-

annum ejuſdem urbis 459 Ciſalpini Galli, cum Etruſcis & Samnitibus conjuncti Romanos adorti ſunt. Commiſſo prælio cùm nutaret acies Romana, P. Decius Coſ. exemplo patris ſe devovit, eodem ſucceſſu.

255. *Diis infernis, terræque.* Ideo ſe devovebant ut his veluti piacularibus hoſtiis placati Dii inferi, ceteris parcerent; nec alios raperet ad ſe terra, quæ mortuos ſinu veluti ſuo complectitur, ac devorat.

257. *Ancilla natus.* Servius Tullius Romanorum Rex ſextus, quem excepit Tarquinius Superbus, ignobili & obſcuro loco natus, matre ſerva.

Trabeam. Veſtem regiam, albis plagulis ornatam, trabium inſtar, aſſutis purpuræ. Eâdem Conſules Romani utebantur. Augurum trabea hoc habebat peculiare, quod trabes illæ ſeu fruſta inſuta, eſſent coccinea.

Quirini. Sat. III, not. 60, & not. *Quirine.*

258. *Rerum ultimus, &c.* Poſt Servium quidem Tullium regnavit Tarquinius Superbus, at inter bonos Reges haud quaquam numerandus.

260. *Exſulibus.* Tarquinio Superbo, ejuſque aſſeclis, qui Româ pulſi ad Porſennam Regem Etruſcorum perfugerunt.

Juvenes. Titus & Tiberius.

Magnum aliquid dubiâ pro libertate deceret;
Quod miraretur cum Coclite Mutius, & quæ
Imperii fines Tiberinum virgo natavit.
Occulta ad patres produxit crimina ſervus
Matronis lugendus : at illos verbera juſtis
Afficiunt pœnis, & legum prima ſecuris.
Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis

tate publicâ nondum ſatis bene conſtituta, & egregii facinoris quidpiam edere, quod mirari atque adeo imitari poſſent Mutius Scævola, Horatius Cocles & Clælia, quæ in Tiberim fluvium, tunc Imperii Romani limitem, ſe immittere non dubitavit. Conjurationem ſceleratam & arcana filiorum Bruti conſilia Senatoribus aperuit ſervus cujus obitum matronæ Romanæ publico luctu proſequi ob ſervatam patriam meritò debuerunt : interim nobiles illi patriæ proditores meritâ mactati pœnâ, cæduntur virgis & ſecuri feriuntur : quod ſupplicium ceterarum legum deinde conditarum initium & occaſio extitit. Satius eſſet genitum eſſe te Therſitâ, modò eſſes Achilli par, & arma induere ac

262. *Coclite.* Horatius miles Romanus, ob amiſſum in pugna oculum *Cocles* dictus, Porſennæ aciem a Sublicii pontis ingreſſu tamdiu prohibuit, donec pons a tergo abrumperetur. Ipſe poſtmodum in Tiberim ſe projiciens, ad ſuos enatavit.

Mutius. Caius Mutius Cordus, propter ambuſtam ſiniſtram, *Scævola* nuncupatus. Ille in Porſennæ Romam obſidentis caſtra penetravit, ibi pro Rege, quem petebat, aulicum ſive ſatellitem interfecit : mox dextram, erroris quaſi ream, ardenti, qui ibi fortè aderat, foculo, ſeu arulæ injecit. Porſenna Romanam fortitudinem demiratus, acceptis obſidibus receſſit, obſidionemque ſolvit.

Et quæ, &c. Clælia quædam, virgo Romana, data Porſennæ fuerat inter obſides. Eluſis cuſtodibus equum arripuit, trajectoque Tiberi ſe Romam incolumis recepit.

264. *Servus.* Vindicium fuiſſe dictum narrat Livius, Lib. II, c. 5.

265. *Lugendus matronis.* Vel dignus cujus fides etiam poſt mortem laudaretur, eo quòd fuiſſet auctor liberandæ patriæ, ut explicui ; vel, dignus cujus calamitas lugeretur, quippe quem Brutus, [ita enim ſcribit vetus ſcholiaſtes] ut conſervatorem patriæ manumiſit ; at tamquam delatorem dominorum cruci affixit : quod factum matronæ planxerunt.

Illos. Bruti filios ceteroſque conjuratos. Virgil. VI Æneid. v. 817.

266. *Securis legum prima.*

Æacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas;
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.
Et tamen ut longè repetas, longéque revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo.
Majorum primus quiſquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud quod dicere nolo.

tractare poſſes ab ipſo Vulcano fabricata, quàm te Achille natum, & Therſitæ ſimilem eſſe: quamvis tamen, o nobilis Romane, quiſquis es, generis tui originem longiſſimè repetas, & ad ipſa Romæ incunabula recurras, oriundum te eſſe conſtabit ab illa perditorum hominum fæce, qui Romam, tamquam ad aſylum perfugiumque facinoroſis a Romulo apertum, ſe receperunt. Quicumque principem obtinet locum in longa illa tuorum majorum ſerie, aut paſtor extitit, aut aliquid pejus, quod præ pudore ac verecundia reticeo.

Ante leges conditas Romani ſecurim ad plectendos ſontes adhibebant. Securis, ſive ju-a, quæ per ſecurim infligi-ur pœna, dici poteſt prima omnium lex, *id eſt*, potentiſſima & efficaciſſima, quia metus pœnæ plus valet ad homines in officio continendos, quàm lex ulla.

267. *Therſites.* Græcus quidam fuit inſigni deformitate & ignaviâ, quem Homerus deſcribit, Lib. II Iliad.

268. *Æacidæ.* Achilles Æaci nepos fuit. Æacus Jovis filius & Pelei pater. In Ægina inſula, e regione Atticæ ...a, regnavit ac juſtitiæ laude præſtitit, ob quam dicitur Poëtis *judex inferorum* unà cum Minoë ac Radamantho conſtitutus eſſe.

Vulcania. Vulcanus a Thetide rogatus, arma Achilli fabricavit.

269. *Achilles.* Sat. I, nota 18.

271. *Gentem.* Sæpè vox illa ſumitur pro *domo*, quæ in varias familias dividitur; ſic gens Æmilia complectebatur familias Mamercorum, Scaurorum, Lepidorum, &c. Vide Sat. V, nota 127.

Aſylo. Romulus, cùm Romam à ſe conditam frequentare civibus vellet, edixit ut quiſquis in eam ſe reciperet, tutus ab inimicis & pœnæ ob ſcelera commeritæ expers, ac ſecurus eſſet.

273. *Paſtor fuit.* Collegit enim primò paſtores Romulus & ipſe paſtor; atque adoleſcens inter paſtores latrocinatus, Eutropio teſte, initio Libri primi.

Illud quod dicere nolo. Præ pudore & verecundia: nimirùm ſicarius, parricida, latro, raptor, ſpurius, ſacrilegus, &c. nam ex ejuſmodi hominum colluvie conflatus eſt initio Populus Romanus. Jam ex Eutropio Romulum

latronem diximus, fratricidam omnes referunt ; ſpurium ſatis indicant tur: alii, cùm Dionyſ. Halycarn. Lib. II, ubi ait Remum quidem ac Romulum per matrem ab Ænea ortos ; at de patre eorum nihil eſſe certi. Adde inceſtuoſam eorum matrem Iliam ; & raptores Sabinarum virginum Romanos.

SATIRA IX.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Nævolum quemdam inducit de patroni ſui avaritia, & flagitiis conquerentem.

SCIRE velim quare toties mihi, Nævole, triſtis,
Occurras fronte obductâ, ceu Marſya victus?
Non erat hac facie miſerabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem uſuram præſtare paratus
Circuit, & fatuos non invenit. Unde repentè
Tot rugæ? Certè modico contentus agebas
Vernam Equitem, conviva joco mordente facetus;

DIC, amabo, mi Nævole, quid cauſa eſt cur toties mæſtum te videam, & dejectâ contractâque fronte, inſtar Marſyæ ab Apolline ſuperati? Non eſt horridior vultus Pollionis Crepereii ; cùm aliquem anxiè quæritans a quo mutuam accipere pecuniam poſſit, promittenſque ſe redditurum uſuram triplo majorem ſolitâ, neminem reperit adeo ſtultum, ut mutuos ipſi dare nummos velit. Quid ſibi tot rugæ volunt? Utique hactenus parvo contentus vixiſti,

2. *Marſya.* Paſtor Phrygius qui cùm Apollinem provocare in certamen de canendi gloria non dubitaſſet, victus ab illo, & vivus pelle ſpoliatus eſt.

4. *Triplicem uſuram.* Uſura eſt pretium quoddam & merces pecuniæ mutuò datæ,

5. *Fatuos non invenit.* Norunt enim omnes eum nihil perſoluturum ; nihil redditurum.

Unde repentè tot rugæ? Unde repentina tibi, Nævole, hæc triſtitia?

7. *Vernam Equitem.* Servi duplicis ſunt generis ; alii di-

Et ſalibus vehemens intra pomœria natis.
Omnia nunc contra: vultus gravis, horrida ſiccæ
Sylva comæ; nullus totâ nitor in cute; qualem
Præſtabat calidi circumlita faſcia viſci;
Sed fruticante pilo neglecta, & ſqualida crura.
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies, olimque domeſtica febris?
Deprendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas & gaudia: ſumit utrumque
Inde habitum facies. Igitur flexiſſe videris
Propoſitum, & vitæ contrarius ire priori.

ut Eques Romæ natus: intereras conviviis, hilaritate multâ, & ſalſam dicacitatem honeſtâ urbanitate, qualem uſurpant cives, amæniſſimè condiebas. At nunc nihil horum, immo in contrariam partem verſa omnia: tetrica frons, impexa cæſaries; cutis non lævis & nitida, qualem efficiebas admotis faſciis calido viſco illitis, ſed crura pilis ſylveſcentibus hirſuta & aſpera. Unde iſta tua macies, qualem cernere eſt in ægrotis quartanâ febri, & moleſtâ hoſpite, diu conflictatis? In mæſto vultu & languido corpore prodit ſe animus æger atque apparet: ut ſanus & valens, in ore læto vegetoque corpore conſpicitur. Diverſus ille mæroris aut lætitiæ in vultu color, ab animi diverſa conſtitutione proficiſcitur. Itaque videris mutaſſe inſtitutum vivendi, & aliud priori oppoſitum iniiſſe. Nuper enim,

cuntur propriè *ſervi*, qui aut bello capti, aut ære comparati ſervitutem ſerviunt; alii *vernæ*, qui e ſerva matre naſcuntur domi: erant illi ob dicacitatem & vafritiem vulgò inſignes. Equites vernas hîc vocat Equites Romæ natos ex Equitibus, non ex Aſia advectos, ut jocatur Satira VII, nota 14, vel filios alicujus Equitis ex ancilla ſuſceptos.

8. *Pomœria*. Pomœrium *vocatur* illud ſpatium vacuum, quod eſt pone urbis mœnia, quaſi poſt mœnium, item illud ſpatium, quod inter muros & ipſas domos interjacet. Sales igitur intra pomœria nati, ſunt urbani & minimè agreſtes joci.

9. *Siccæ*. Non perfuſæ unguentis.

11. *Faſcia viſci*. Pannos calido viſco illinebant; & admovebant pelli, quam nudare pilis vellent.

15. *Deprehendas animi*, &c. Iſta tua corporis ægritudo naſcitur ex animi quodam dolore.

Nuper enim (ut repeto) fanum Iſidis, & Ganymedem
Pacis, & adveϾtæ ſecreta palatia Matris,
Notior Aufidio Chio, celebrare ſolebas.
Utile & hoc multis vitæ genus, at mihi nullum
Inde operæ pretium, pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri craſſique coloris,
Et malè percuſſas textoris pectine Galli
Accipimus, tenue argentum, venæque ſecundæ.
Quod tamen ulterius monſtrum, quàm mollis avarus?

ſi bene commemini, frequentiùs quàm Aufidius ille Chius, conſpiciebaris in Iſidis templo; in æde Pacis, ubi ſtatua Ganymedis viſitur; in Cybeles, cujus ſignum e Græcia Romam eſt adveϾtum delubro, ubi arcana myſteria peraguntur. Sic eſt, ut dicis; & quin ex hoc vitæ inſtituto, quod hactenus ſequutus ſum, magnæ capiantur a plurimis utilitates non diffiteor: mihi nullum fructum affert, niſi fortè quòd interdum viles lacernas craſſi fili, coloris fuſci, & a Gallico textore malè confectas, quibus togam utcumque tueor atque conſervo, patronus ingratus, tamquam ingens munus, mihi donat, itemque pauculos nummos deterioris argenti. Quid hac hominis impuri & ingrati avaritiâ turpius, quid monſtri ſimilius eſt? Hæc largitus, inquit,

19. *Ut repeto.* Quantum memini, repetens animo.

Iſidis. Sat. VI, nota 351, & nota 385.

Ganymedem. Sat. V, v. 59.

20. *Matris.* Simulacrum Cybeles è Phrygia Romam deportatum olim fuerat. Ejuſdem templum viſebatur in Palatio, qui unus e ſeptem Romanis collibus. Sat. II, nota 81.

21. *Aufidio.* Nebulone tunc famoſo.

23. *Lucernas.* Lucerna veſtis *erat* craſſior, contra frigus & pluviam comparata. Pingues appellat, *id eſt*, tritas uſu, rudes.

25. *Pectine.* Pecten, lignum *eſt* oblongum inſtar pectinis, quo textores utuntur ad inſerendum ſubtemen ſtamini; utque compactior denſiorque tela ſit, ſæpius eo pectine percutiunt ſubtemen, illudque ſtipant & ſtamini arctiùs implicant, quod contra fit in panno laxiore, ac negligenter texto.

26. *Venæ ſecundæ.* Metalla quaſi per ſulcos & venas digeſta, in fodinis reperiuntur: prima vena ditior eſt ac notæ melioris.

Hæc tribui, deinde illa dedi, mox plura tuliſti.
Computat, atque cavet: ponatur calculus; adſint
Cum tabula pueri; numera ſeſtertia quinque
Omnibus in rebus; numerentur deinde labores:
En cui tu viridem umbellam, cui ſuccina mittas
Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit; & ſtratâ poſitus, longâque cathedrâ,
Munera fœmineis tractat ſecreta Calendis.
Dic, paſſer, cui tot montes, tot prædia ſervas
Appula, tot milvos intra tua paſcua laſſos?
Te Trifolinus ager fœcundis vitibus implet,

tibi ſum, deinde illa donavi, addidi alia complura: ſic numerum & rationes donorum ſuorum ſubeludit, ac ne decipiatur cavet. Date calculos, exclamat, prodeant ſervi cum rationum libris. In me verò moræ nihil erit quominus omnia quæ a te accepi, ſingillatim numerentur; quod ſi fiat, redibunt cuncta denique ad ſummam quinque ſeſtertiorum. Quid? ſi ego vieiſſim numerare velim labores quos tuâ causâ ſuſcepi? En patronum, o Juvenalis, quem hactenus colui. Hunccine adeo ingratum & ſordidum hominem, dignum putes, cui mittatur umbella, & ingentia ſuccina, quoties recurrente certâ per annum die natalem ſuum celebrabit? Aut cum ineunte vere collocatus in eleganti ſella, ſumet in manus & recognoſcet munera quæ ſepoſuit, ſibi miſſa Martiis Kalendis, quas fœminæ ſacras imprimis habent. Dic agedum, homo effœminate, cuinam reſervas tot montes, tot in Apulia fundos, ſaltus tam latè patentes, ut iis obeundis ipſi milvi defatigentur? Vites feraciſſimas in agro Trifolino poſſides, itemque in Miſeno monte, qui

30. *Cum tabula.* Abaco, ubi computet.

32. *Umbellam.* Gall. *un paraſol.*

Succina. Sat. VI, not. 425.

33. *Madidum ver.* Intelligit *Kalendas Martias*, quo tempore incipit ver, & frequentiores ſunt pluviæ. Tunc munera mulieribus mittebantur ab amicis, ſicut Saturnalibus Decembri menſe, mittebantur viris.

34. *Stratâ poſitus longaque cathedrâ.* Cervicalibus & tapetibus inſtratâ, ad excipiendum inde donatores & dona ex inſtituta conſuetudine.

36. *Paſſer.* Paſſeres aviculæ ſunt pigræ, inutiles, & fallaces.

37. *Appula.* Apulia regio Italiæ, *la Poüille*, altera *Daunia* vocatur, altera *Peucetia.* Sat. IV, nota 27.

38. *Trifolinus ager.* Hic

Suſpectumque jugum Cumis, & Gaurus inanis.
Nam quis plura linit victuro dolia muſto?
Quantum erat exhauſti obſequium donare clientis
Jugeribus paucis? Meliuſne hic ruſticus infans
Cum matre, & caſulis, & cum luſore catello
Cymbala pulſantis legatum fiet amici?
Improbus es, cùm poſcis, ais: ſed penſio clamat,
Poſce; ſed appellat puer unicus, ut Polyphemi
Lata acies, per quam ſolers evaſit Ulyſſes.
Alter emendus erit; namque hic non ſufficit, ambo
Paſcendi. Quid agam brumâ ſpirante? quid, oro?

Cumis infra poſitis imminet, necnon in Gauro, qui poſt vindemiam a te factam, vacuus & inanis manet. Ecquis plures cados implet recenti vino, ad multas abhinc ætates ſervando? Quàm nullo tuo incommodo poteras donare miſerum clientem tuum, & ejus obſequia munerari aliquâ tot agrorum tuorum particulâ? Num putas facturum te juſtius; ſi villam hanc integram, cum ruſticanis pueris eorum matre & crepundiis; teſtamento legaveris amico cuidam tuo, Cybeles ſacerdoti? Nimis moleſtè ac pertinaciter poſtulas, inquis. Sed cogit me neceſſitas ſolvendi annui pro conducta domo pretii: cogit ſervulus ac miniſter, quem unicum habeo, ut Polyphemus ille, oculum unum, quo effoſſo Ulyſſes incolumis effugit. Facere non poſſum quin alterum puerum emam, unus quippe ſatis mihi non eſt: uterque alendus erit: Quid faciam cùm hyems ingruet? Quid ſuades, inquam? Quid reſpondebo mancipiis meis, humeros nudos

ager prope Neapolim, hodie *Monte di S. Martino* eſt præcipuæ fertilitatis: ſic dictus ab herba trifolio, *du trefle*, quæ plurima in eo naſcitur.

39. *Suſpectum jugum.* Suſpicimus quæ ſupra nos ſunt; deſpicimus, quæ infra. Miſenum Promontorium Cumis proximum & imminens, *intelligit.*

Cumis. Sat. III, nota 2.

Gaurus. Mons Campaniæ Italæ, prope Puteolos, Baias, & Avernum lacum.

40. *Linit dolia.* Claudebant dolia pice & ſubere.

44. *Cymbala pulſantis.* Cybeles ſacrificuli tympana pulſabant.

45. *Penſio.* Pretium eſt locationis domus, agri, &c.

47. *Per quam, &c.* Effoſſo Polyphemi oculo patuit Ulyſſi exitus ex ejus antro. Polyphemus minimè periiſſet ſi duos habuiſſet oculos: ita Dominus tutior eſt qui duos habet ſervos.

icam ſcapulis ſervorum menſe Decembri,
ıbus ? Durate, atque exſpectate cicadas ?
rtè quibus iſta modis, quàm ſæpe, rogârim :
: pollicitus fueris mihi. Juſta doloris,
e, cauſa tui. Contra tamen iſte quid affert ?
it, atque alium bipedem ſibi quærit aſellum.
ıli commiſſa tibi celare memento,
itus noſtras intra te fige querelas.
es mortifera eſt inimicus pumice lævis :
ıodò ſecretum commiſerat, ardet, & odit ;
uam prodiderim quicquid ſcio : ſumere ferrum,
aperire caput, candelam apponere valvis
dubitat. Nec contemnes, aut deſpicias, quòd
pibus numquam cara eſt annona veneni.

'es Decembri menſe oſtendentibus ? An rogabo ut e frigus pergant, donec æſtatem rediiſſe teſtentur ci- ? Noſti profectò quàm enixè, quàm crebro hæc a ;itaverim ; & quid mihi viciſſim promiſeris. Jure ac de tam avaro patrono quereris, o Nævole. Age, quid iſtis querelis reſpondet ? Eas verò ille nihil : ac, ſi pergam acriùs inſtare, adſciſcet, me pulſo, clientem æquè bardum ac ſtupidum, atque ego ſum. , o Juvenalis, vide, quæſo, ne meas ejuſmodi, quas ōli aperio, querelas, cuiquam prodas : illas imo ctore tacitus ſerva. Capitales enim & peſtiferas gerunt citias iſti molles & effœminati patroni. Qui mihi paulò arcana ſua credere non dubitaverat, idem, oborta ſuſpicione, æſtuabit, odio in me inflammabitur ; quaſi um mihi ab ipſo commiſſum evulgaverim, ſtringet in ferrum improbus, caput baculo comminuet, ignem ſo- mea domûs apponet. Neque verò nihil credas periculi avaro imminere : cùm opibus affluat, ſuppetet illi facilè venenum paret, necemque mihi moliatur. Memineris

1. *Cicadas.* Æſtate can- it.

8. *Pumice lævis.* Pumex s eſt ſiccus & multis lo- pertuſus, quo utebantur pilos cuti eximendos.

62. *Deſpicias.* Tamquam avarus ille numquam ſumptum eſſet facturus ; ad inviſum clientem interficiendum exiguo ſumptu venenum parabit.

Ergo occulta teges, ut curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, ſecretum divitis ullum
Eſſe putas? Servi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, & poſtes, & marmora. Claude feneſtras,
Vela tegant rimas, junge oſtia, tollito lumen
E medio; clament omnes, prope nemo recumbat:
Quod tamen ad cantum galli facit ille ſecundi,
Proximus ante diem caupo ſciet: audiet & quæ
Finxerunt paritèr librarius, archimagiri,
Carptores. Quod enim dubitant componere crimen
In dominos, quoties rumoribus ulciſcuntur
Baltea? Nec deerit qui te per compita quærat

igitur hæc noſtra non minori celare fide, quàm Areopagitæ ſua ſenatuſconſulta, Næ tu homo ruſticè ſimplex, ac bonus es! Nævole, qui credas arcani aliquid in divitum domibus eſſe poſſe. Quamvis mancipia ſileant, jumenta vocem mittent, & canes & parietes muti loquentur. Feneſtras occlude, rimas omnes oppoſitis velis obtura, valvas obſera, lumen remove, obſtrepant ſexcenti homines clamoribus inconditis: arbitris locus vacet; nihilominus quidquid improbus intempeſtâ nocte, antequam gallus iterùm occinat, facit, hoc vicinus, priuſquam illuxerit, Caupo reſciet: idem audiet narrari apud ſe quidquid finxerint librarius, primarii coqui, & præfecti ſtruendæ menſæ. Quam enim de ſuis heris fabulam, quam cantilenam comminiſci atque conſuere non audent ſervi, quos de illis rumores diſſeminare dubitant, cum loris balteorum cæſi dolorem ſuum & verbera ulciſci meditantur? Erit etiam qui te per compita urbis quærat, & audire iſta invitum cogat, multoque vino

64. *Curia Martis.* Senatus Athenienſis habebatur in colle ac templo Marti ſacro. Eam ob cauſam Areopagus vocabatur. Ἄρης, Ἄρεος, *Mars*; πάγος, *collis*, *clivus*. Ibi noctu & ſilentio cauſæ expendebantur, ac ferebantur ſcripto ab Areopagitis ſententiæ.

71. *Caupo*. In cauponis garruli, & congerrones multi.

72. *Librarius*. Gall. *l'économe*.

Archimagiri. Primarii coqui.

73. *Carptores*. Qui cibos carpunt, diſſecant, *Ecuyers tranchants*.

75. *Baltea*. Plagas inflictas loris, quibus appenſi lateri enſes geſtantur, & quibus heri ſæpe pro ſcuticis utebantur ad cædendos ſervos.

Nolentem, & miſeram vinoſus inebriet aurem.
Illos ergo roges quicquid paulò antè petebas
A nobis, taceant illi; ſed prodere malunt
Arcanum, quàm ſubrepti potare falerni,
Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.
Vivendum rectè cùm propter plurima, tunc his
Præcipuè cauſis, ut linguas mancipiorum
Contemnas: nam lingua mali pars peſſima ſervi.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas & farre ſuo cuſtodit, & ære.
Idcirco ut poſſim linguam contemnere ſervi,
Utile conſilium modò, ſed commune dediſti:
Nunc mihi quid ſuades poſt damnum temporis, & ſpes
Deceptas? Feſtinat enim decurrere velox

rolutus, improbâ loquacitate aures tibi obtundat. Ab his ;itur poſtula, quod modò me rogabas, nempe ſilentium; npetra ut de ſordibus & avaritia dominorum ſuorum ta- :ant. Numquam id exorabis. Proferre arcanum malunt, ùàm furtivi vini vel generoſiſſimi tantum potare, quan- ım ſorbere Laufella conſueverat, cùm ſacra pro populi ılute faceret. Sanè cùm plurimis de cauſis providendum obis eſt, ut ſanctè ac piè vitam inſtituamus, tum præ- rtim, ut ne ſermones mancipiorum noſtrorum linguaſque meamus. In malo quippe ſervo nihil eſt lingua pejus. ravius tamen, quàm ſervi qui Dominorum detegunt fla- tia, peccant ipſi Domini, cùm turpiter & flagitiosè vi- :nt, & ſe reddunt illis obnoxios, ac penè ſervos illorum, os & ſuo nutriunt pane, & pecuniâ munerantur. Rectè : admones ac tradis, quo pacto paſſim ſervorum linguas ernere: verùm id omnibus commune ac utile eſt. Quid hi, quæſo, propriè faciendum nunc cenſes? Magnam timi temporis jacturam feci: inanes irritaſque ſpes meas

76. *Inebriet.* Narratione gitiorum putidâ, ipſe vi- m olens, impleat.

80. *Faciens.* Facere, ope- i, ſæpe accipitur pro *ſacri- are, immolare.*

87. *Commune.* Ad omnes æquè ſpectans dediſti conſi- lium: nunc verò mihi da pe- culiare.

89. *Velox floſculus.* Brevis adoleſcentia, floris inſtar marceſcens, nec diu vigens.

Floſculus anguſtæ, miſeræque breviſſima vitæ
Portio ; dum bibimus, dum ſerta, unguenta, choreas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.
O parvi, noſtrique Lares, quos thure minuto,
Aut farre, & tenui ſoleo exornare coronâ,
Quando ego figam aliquid, quo ſit mihi tuta ſenectus
A tegete, & baculo ? Viginti millia fœnus
Pignoribus poſitis, argenti vaſcula puri ;
Sed quæ Fabricius Cenſor notet, & duo fortes
De grege Mœſorum, qui me cervice locatâ

excidiſſe video ; effluit enim ſenſim vita , & floris inſtar multis ærumnis attrita marceſcit dum potamus , dum ſertis coronati , delibuti unguentis , voluptatibus operam damus , lento gradu ſenectus nec inopinatos invadit. O mei Lares , o tenuis familiæ cuſtodes Dei , quos parco thure ac mola ſalſa veneror , quibus exiguas ad ornatum imponere coronas ſoleo , quandonam habebo certam pecuniæ ſummam , quâ fretus effugiam mendicitatem in ſenectute , ut ne obſitus centonibus , nixus baculo , ſtipem corrogare cogar ? Quando e nummis mutuò datis recipiam uſuræ nomine viginti ſeſtertiorum millia , acceptis antè certis pignoribus , ut fænus mihi elabi aut perire nequeat. Quandonam penes me domi erit nonnihil ſupellectilis argenteæ , ob quam a Fabricio Cenſore notari & reprehendi jure poſſim ? Duo item valentes & robuſti , quales e Mæſia huc veniunt ſervi , qui me certâ mercede pactâ , ſubjecto collo geſtent ſedentem in

93. *Lares.* Sat. VI, not. 3, & Sat. VIII, nota 13.

96. *Tegete.* Teges vilis eſt *culcita* ſive *ſtorea*, quæ mendicis pro *lecto* eſſe ſolet : ut *baculus*, pro ſupellectile. *Une vieille natte.*

Viginti millia. Subaudi *ſeſtertiorum.*

97. *Pignoribus.* Sat. VII, nota *Pignerat.*

98. *Fabricius.* C. Fabricius Cenſuram ſeveriſſimè exercuit, Corneliumque Ruffinum duplici Conſulatu & Dictatura inclytum Senatu movit, quòd argentea vaſa decem pondo ſervaret domi, Val. Max. Lib. II, cap. 9.

99. *Mœſorum.* Mœſia regio Europæ prope Thraciam, unde multi venales robuſtiſſimi petebantur.

Locata. Locare eſt operam ſuam alicui navare ad ſumendum aliquid laboris, certâ mercede conſtitutâ.

Securum jubeant clamoſo inſiſtere Circo?
Sit mihi prætérea curvus cælator, & alter
Qui multas facies fingat citò: ſufficient hæc,
Quando ego pauper ero: votum miſerabile! nec ſpes
His ſaltem: nam cùm pro me fortuna rogatur,
Affigit ceras illâ de nave petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige ſurdo.

lectica, & per medium Circum populo vociferante differtum, tutò deportent: ad hæc opifex, qui cælare & ſignare argentea vaſa; nec non alter qui ſtatuas & imagines ex argilla vel cera fingere naviter ac ſtrenuè norit? Hæc mihi tamdiu ſatis erunt ad vitam beatè tranſigendam, ıuamdiu in hac paupertate cogar manere: nihil præter pauca ſta opto infelix, etſi me tam anguſti & exigui voti puleat. Immo nec illa ipſa tam levia, tam tenuia ſperare uſim: cùm enim rogatur fortuna ut mihi faveat, videur ſibi aures opplere cerâ, ut olim Ulyſſes opplevit reıigibus ſuis, quos eâ ratione ſurdos, ne Sirenum cantus vaudirent, reddidit.

100. *Securum.* Sine periılo ac metu, ne a turba ɔmprimar, quippe in lectica blimis.

Circo. Sat. III, nota 208.

101. *Cælator.* Qui vaſa ſiıis ornat, ſolent autem illi tifices, curvato corpore in ous incumbere.

103. *Votum miſerabile.* uaſi diceret: Mene uſque eo eſſe miſerum, ut hæc optare, his contentus eſſe poſſim!

105. *Affigit ceras, &c.* Ulyſſes, cùm præter Sirenum inſulas veheretur, ſociorum ſuorum & remigum aures obſtruxit cerâ, ne illarum cantus inſidioſos audirent, ipſe ad navis malum alligar ſe juſſit. Odyſſ. Lib. XII.

SATIRA X.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

VARIA hominum deſideria expendit, quàm inania pleraque ſint ac pernicioſa, docet, cùm a Superis deprecantur divitias, honores, potentiam, eloquentiam, gloriam, ſenectutem & pulchritudinem. Quænam ſint juſta & legitima vota, ſubjicit.

OMNIBUS in terris, quæ ſunt à Gadibus uſque
Auroram, & Gangem, pauci dignoſcere poſſunt
Vera bona, atque illis multùm diverſa, remotâ
Erroris nebulâ. Quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? Quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatûs non pœniteat, votique peracti?
Evertêre domos totas optantibus ipſis

QUAM latè patet orbis terrarum ab Occidente & Gadibus uſque ad Orientem, paucos reperire eſt, qui rectè atque omni errore ſemoto dijudicare valeant, quæ ſint bona, quæ mala bonis oppoſita. Quibus enim in rebus optandis, aut metuendis, rationem ſequimur ducem? Quis tam conſideratè, tam auſpicatò molitur quidpiam, & ſuſcipit, ut eum conſilii & rei ad exitum perductæ non pigeat? Ipſi Superi nimiùm hominibus indulgentes, dedêre cauſas, cur

1. *Gadibus.* Gades, *Cadix*, inſula eſt in ultima Hiſpania prope anguſtum fretum inter Africam & Europam interjectum, quod ab ea Gaditanum vocatur. Hiſpania autem, ut in hemiſphærio noſtro ponitur, maximè vergit ad occidentem.

2. *Gangem.* Fluvium præcipuum Indiæ. India autem, ſi eam ab Italia ſpectes, orientem versùs porrigitur.

4. *Quid enim ratione, &c.* Omnes ferè ducuntur opinione, judicio vulgi, ſuâ libidine.

5. *Dextro pede.* Felici conatu, omine bono.

Concipis. Verbum votis conveniens; dicunt enim Latini eleganter, *vota concipere.*

Dî faciles. Nocitura togâ, nocitura petuntur
Militiâ. Torrens dicendi copia multis,
Et ſua mortifera eſt facundia : viribus ille
Confiſus periit, admirandiſque lacertis.
Sed plures nimiâ congeſta pecunia curâ
Strangulat, & cuncta exſuperans patrimonia cenſus,
Quantò delphinis balæna Britannica major.
Temporibus diris igitur, juſſuque Neronis,
Longinum, & magnos Senecæ prædivitis hortos

integræ familiæ exſcinderentur. Optamus tum in pace, tum in bello quæ nobis exitium perniciemque conſciſcunt. Plurimi ob eloquentiam periere, nonnulli, quòd robori ſuo brachiiſque nimiùm confiderent. Sed multò plures perdit, & in cauſa eſt cur jugulentur, opum congerendarum inſana ſitis, & divitiæ tantò ceteris ampliores, quantò balæna delphinis major eſt. Ea cauſa nimirum fuit cur temporibus ob Imperatorum ſævitiam funeſtis, milites, jubente Nerone, in Laterani, & Longini ſplendidas ædes, in villam Senecæ regali ſumptu extructam, immiſſi fuerint,

8. *Dî faciles.* Sic Neptunus Theſei domum evertit, dum illi favet, ultionem de filio Hippolyto, qui falſo crimine accuſabatur, ſumere properanti.

Toga. Veſtis civium, *eſt*, ut ſagum militum. Itaque hoc pro *bello* uſurpatur; illa pro *pace.*

9. *Torrens.* Profluens, torrentis more.

10. *Ille.* Milo Crotoniates, cujus tantum robur fuiſſe prædicatur, ut pugno taurum mactaret. Is cùm annoſam quercum diffindere conaretur, coëuntibus duabus trunci, a ſummo jam diviſi, partibus interceptus, cùm expedire ſe non valeret, hæſit concluſis ipſo trunco brachiis, & a feris eſt laniatus.

13. *Strangulat.* In cauſa eſt cur ſtrangulentur, ac jugulentur divites, ſive a furibus, ſive a Tyrannis bonis eorum inhiantibus.

Cenſus. Res familiaris, annuus proventus prædiorum.

14. *Delphinis.* Hos valde amantes hominum ac Muſicæ paſſim celebrant.

Britannica. In Oceano Anglico balænæ majores capiuntur.

16. *Longinum.* Caſſius Longinus a Nerone neci datus eſt, per eam cauſam, quod C. Caſſii, unius e Julii Cæſaris percuſſoribus, imaginem ſervaſſet domi: revera quòd eſſet eximiè locuples. Suet. Neron. cap. 37.

Senecæ. Sat. V, not. 109; Sat. VIII, nota 210. Seneca

Clauſit, & egregias Lateranorum obſidet ædes
Tota cohors. *Rarus venit in cœnacula miles.*
Pauca licèt portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium, contumque timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis umbram.
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Prima ferè vota, & cunctis notiſſima templis,
Divitiæ ut creſcant, ut opes; ut maxima toto
Noſtra ſit arca foro. Sed nulla aconita bibuntur
Fictilibus. Tunc illa time, cùm pocula ſumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Jamne igitur laudas, quod de ſapientibus alter

qui eas obſiderent, ac Dominos ad mortem adigerent. Raró in anguſta tuguria cohortes armatæ mittuntur. *Quamvis feras pauca ex argento non cælato vaſa, ſi per noctem viæ te committas, latronem nihilominus gladio contoque armatum formidabis, & ad umbram arundinis vento agitatæ expalleſces. Viator nudus in latronis conſpectu canet. Id homines ferè omnes miſerè cupiunt, id a Superis palàm, cùm adeunt templa, poſtulant, ut augeantur opibus, ut eorum arca maxima ſit inter illas quæ ſervantur in templis foro vicinis. Sed in poculis ex argilla fictis nihil eſt a veneno periculi. Tunc illud meritò reformida, quando aureus ſcyphus gemmis ornatus, & generoſo plenus vino tibi porrigetur. Cùm hæc ita ſe habeant, nonne jam meritò laudandos eſſe intelligis ambos illos philoſophos, quo-*

Neronis, diſcipuli peſſimi, præceptor longè optimus ab eo mori juſſus, incidit ſibi venas, & exhauſto ſanguine periit.

17. *Lateranorum.* Plautius Lateranus juſſu Neronis, ejus opibus inhiantis, cæſus eſt. Tacit. XV Annal.

19. *Puri.* Non elaborati, infecti, atque adeo vilioris pretii.

20. *Contum.* Sudes ferro præfixa ſic appellatur, quæ ferè nautis eſt in uſu.

Ut opes. Latiùs patet ea vox quàm divitiæ: ſignificat enim ferè *potentiam* & *amplitudinem*, a robore, divitiis, amicis, &c. petitam.

25. *Aconita.* Sat. I, nota 143.

27. *Setinum.* Vinum natum prope Setiam, *Sezza*, urbem Italæ Campaniæ. Sat. V, nota 34.

Ardebit. Inſtar ignis lucebit. Ardere vinum dicitur, ob innatum calorem.

Ridebat,

Ridebat, quoties a limine moverat unum
Protuleratque pedem : flebat contrarius alter ?
Sed facilis rigidi cuivis cenſura cachinni.
Mirandum eſt unde ille oculis ſuffecerit humor.
Perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat
Democritus, quamquam non eſſet urbibus illis
Prætexta, & trabeæ, faſces, lectica, tribunal.
Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Exſtantem, & medio ſublimem in pulvere Circi,
In tunica Jovis, & pictæ ſarrana ferentem

rum alter quoties prodiret in publicum riſu ; alter contrà, ›letu, & lacrymis hominum dementiam & ineptias proſe-quebatur ? Videtur tamen eſſe facilius mores hominum ri-lendo coarguere, quàm flendo, mirumque apparet quo pacto am uberes lacrymas in promptu Heraclitus ſemper habue-it. Effundebatur in riſum perpetuò Democritus, licèt in s, quibus degebat, oppidis, non ſpectarentur prætextæ, abeæ, faſces, tribunalia, lecticæ. Quid ſi ludis & ectaculis noſtris interfuiſſet, in quibus Prætor ſublimi rru, pulverulentum per Circum invehitur, tunicâ e Ca-tolio ſumptâ indutus, picturatam acu Phrygiâ purpuream

29. *Alter ridebat.* Demo-itus. Vide infra, nota 34.

30. *Flebat contrarius alter.* raclitus Epheſius, homi-n miſerias ubique cer-s.

1. *Cenſura.* Reprehenſio.

4. *Democritus.* Philoſo-s Græcus, Abderitanus, negotia hominum ceu nu-pueriles riſu excipiebat.

5. *Prætexta.* Veſtis quæ limbo purpureo ornata, Magiſtratus utebantur, ludorum editores, &c.

abeæ. Sat. VIII, nota *Trabeam.*

ſces. Sat. V, nota 110.

. *Prætorem.* Sat. I, nota & Sat. III, nota 116. ribit his verſibus Præto-rem ludis Circenſibus præſi-dentem habitu triumphali, ac vana triumphantium inſignia deridet. Ea Prætoribus cùm ludos ederent, concedeban-tur.

37. *Circi.* Sat. III, nota 208.

38. *Tunica Jovis.* Tunica veſtis erat interior, quæ ſubu-culæ imponebatur. Trium-phantes certam tunicam pal-mis opere Phrygio intextis ornatam, quæ idcirco *palma-ta* vocabatur, ſumebant e Jovis Capitolini templo.

Pictæ. Gall. *brodée.*

Sarrana. Tyria. Tyrus, op-pidum Phœniciæ, ubi exi-mia purpura, vocabatur olim *Sarra.*

Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem, quánto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.
Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno;
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niveos ad frena Quirites,
Defoſſa in loculis quos ſportula fecit amicos.
Tunc quoque materiam riſûs invenit ad omnes

togam, inſtar aulæi amplam, geſtans, & imminentem vertici habens coronam tantæ molis, ut illi ferendæ vix ullum caput eſſe par queat? Et verò publicus miniſter ægrè illam ſuſtinet, ac ne inſoleſcat Conſul editor ludorum, illis triumphantium inſignibus ornatus, in eodem curru ſervus geſtatur. His adde ſcipionem eburneum, cujus apici aquila inſidet; adde ex una parte tubicines, ex altera longum agmen clientium & amicorum, qui honoris & officii causâ triumphantem antecedunt, itemque civium, qui albis induti veſtibus equos triumphalem currum trahentes circumſiſtunt, quoſque ſpes obtinendæ ſportulæ ac nummorum in triumphantis crumena latentium, accivit: ea, inquam, omnia quamvis Democritus in patria ſua non videret, tamen quidquid ipſi occurrebat, ridendi anſam inde captabat,

39. *Togæ.* Ea veſtis extima, imponebatur tunicæ, inſtar pallii.

41. *Tenet.* A tergo triumphantis ſtans ſuſtentat coronam.

Publicus. Erant Romanis publici quidam ſervi, obeundis publicis miniſteriis præpoſiti.

Conſul. Eumdem nunc vocat Conſulem, quem paulò antè Prætorem nominavit: ut enim Aſconius Pedianus docet, Conſul vocabatur olim Prætor. Adde quòd Conſules interdum ludos edebant.

42. *Curru eodem.* Ne triumphantes efferrentur inſolentiâ gloriæ, ſeque ſupra hominum ſortem evectos putarent, jubebant Romani eodem in curru ſervum ſedere, qui eos conceptis verbis admoneret, inclamaretque identidem, *hominem eſſe te memento.*

43. *Volucrem.* Scipio eburneus a triumphante geſtabatur, cujus vertici aquilæ effigies inſidebat, Romani Imperii inſigne.

45. *Quirites.* Satira III, nota 60.

46. *Loculis.* Sat. I, nota 74.

Sportula. Sat. I, nota 80.

47. *Tunc.* Cùm ſcilicet majori, quàm nunc, frugalitate ac temperantiâ viveretur.

Occurſus hominum, cujus prudentia monſtrat
Summos poſſe viros, & magna exempla daturos,
Vervecum in patria, craſſoque ſub aëre naſci.
Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi;
Interdum & lacrymas, cùm fortunæ ipſe minaci
Mandaret laqueum, mediumque oſtenderet unguem.
Ergo ſupervacua hæc, aut pernicioſa petuntur,
Propter quæ fas eſt genua incerare Deorum.
Quoſdam præcipitat ſubjecta potentia magnæ
Invidiæ, mergit longa, atque inſignis honorum

homo prudentiſſimus, qui documento eſt præſtantiſſimos viros, & magnarum virtutum exempla prodituros, poſſe in barbara & inculta regione, ubi aër pinguis hebeſque ſit, naſci. Excipiebat riſu mortalium curas & lætitiam; aliquando etiam fletum ac mœrorem; cùm ipſe interim minas Fortunæ deſpiciens, ipſam ire malam in crucem juberet, mediumque digitum contumeliæ causâ protenderet. Igitur inania ſunt, vel exitialia, quæ concipiuntur a mortalibus, vota, quorum ut compotes fiant, licere ſibi arbitrantur cereas candelas ante ſimulacra Superûm, in templis accendere. Sunt quibus eſt exitio nimia potentia, magnæ videlicet invidiæ obnoxia. Perdit ipſos longa honorum ſeries

50. *Vervecum, &c.* Oves in primis ſtupidæ ſunt ac vecordes; itaque id nominis tribuitur hominibus ſtolidis & tardis.

Craſſo aëre. Aër ſubtilior, ingeniis favet, craſſior, contra. Natus eſt Democritus Abderæ, quod oppidum in Thracia eſt, cœloque utitur gravi & inſalubri.

53. *Mandaret laqueum.* Mitteret ad furcam; ei patibulum & crucem minitaretur.

Medium oſtenderet unguem. Solebant medium digitum ceteris contractis protendere, ſi quempiam afficere contumelia vellent; quapropter eum *infamem* Perſius vocat.

55. *Genua.* Porrò præcipuè dixit, quia ſunt miſericordiæ quaſi conſecrata, ut aures memoriæ, frons pudori, &c.

Incerare. Vel tabellas cerâ obductas in quibus ſua perſcribebant vota, ſuſpendere ad imas deorum ſtatuas in templis; vel cereas candelas ibidem affigere. Immo videntur cerâ & oleo ſimulacra illeviſſe: quaſi ad molliendos mitigandoſque ſuperos. Prudentius in Symmachum: *Saxa illita ceris viderat, unguentoque Lares humeſcere nigros.*

Pagina; deſcendunt ſtatuæ, reſtemque ſequuntur.
Ipſas deinde rotas bigarum impacta ſecuris
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.
Jam ſtridunt ignes, jam follibus atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe ſecunda
Fiunt urceoli, pelves, ſartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in capitolia magnum
Cretatumque bovem; Sejanus ducitur unco

ac titulorum: deturbantur e ſua baſi ſtatuæ, funibus dejiciuntur; ac per humum raptantur, curruum triumphalium rotæ comminuuntur ſecuribus, & immerentibus equis crura ſuffringuntur. Audin' ut ignis crepitet? ut in fornacem conjectum aureum illud Sejani caput, quod ſupplex modò plebecula venerabatur, follibus flammam acuentibus liquefiat? Ut ingens ipſa Sejani ſtatua deflagret? Ut e vultu, quem ab Imperatorio ſecundum orbis adorabat, urceoli conflentur, pelves, ſartagines, patellæ? Laureis domum tuam ſertis orna, bovem magnum candidumque in Capitolinam ædem duci jube, Sejanus unco impacto raptatur,

58. *Pagina.* Honores in faſtis tabuliſque publicis deſcripti: vel ærea pagina, quæ ante imagines virorum inſignium collocabatur; unde intelligeretur, quos geſſiſſent Magiſtratus, quid fortiter domi ac militiæ feciſſent, &c.

59. *Bigarum.* Biga, currus eſt, quem equi duo trahunt; triga, quem tres: quadriga, quem quatuor.

61. *Stridunt ignes.* Ad fundendas æneas imagines.

62. *Ardet adoratum populo caput.* Simulacrum hominis igni traditur, quod antè venerationi erat.

63 *Sejanus.* Ælius Sejanus a Tiberio maximis auctus honoribus, adeo ut ipſi par Imperatori eſſe videretur; cùm ſecundam fortunam moderatè non ferret, cæſus juſſu Tiberii, & omni genere ignominiæ affectus eſt.

64. *Sartago.* Gall. *une poële.*

65. *Pone, &c.* Voces unius alicujus e populo ſunt, Sejano inſultantis, in Principis gratiam. En, inquit, vicinum alloquens, lætitiam præ te fer, captus eſt Sejanus, &c.

66. *Cretatum.* Candidum. Creta, humus alba. Candidæ victimæ ſuperis immolabantur, præſertim in re læta proſperaque.

Ducitur, &c. Trahitur in Gemonias ſcalas, quo in loco ſontes in crucem agebantur, aut alio ſupplicio mactabantur.

Spectandus: gaudent omnes. Quæ labra! quis illi
Vultus erat! Numquam, ſi quid mihi credis, amavi
Hunc hominem: ſed quo cecidit ſub crimine? quiſnam
Delator? quibus indiciis? quo teſte probavit?
Nil horum: verboſa & grandis epiſtola venit
A Capreis. Bene habet, nil plus interrogo. Sed quid
Turba Remi? Sequitur fortunam, ut ſemper, & odit
Damnatos. Idem populus, ſi Nurtia Tuſco
Faviſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis; hac ipſâ Sejanum diceret horâ
Auguſtum. Jam pridem, ex quo ſuffragia nulli

& per urbem ad ludibrium ſpectaculumque traducitur: triumphant omnes gaudio! Quàm fœda hominis facies! quàm diſtorta labra! Equidem id affirmare tibi verè poſſum numquam Sejanum a me amatum fuiſſe: ſed, age, quodnam illi crimen objectum fuit? quis accuſavit? quis index, quis teſtis? Nihil iſtorum dicitur, tantùm miſſa eſt a Caprèis ingens, & multis perſcripta verbis epiſtola. Satis eſt, nihil præterea quæro. Quid interim populus? Fortunæ, ut ſemper, ſervit ſcilicet, ac miſeros damnatoſque a Principe condemnat. Idem ille tamen, ſi Dea præſes Etruriæ, conſilia Sejani ſui adjuviſſet, ſi ſenex Imperator, nihil ſibi timens, repentinâ conjuratione ſublatus fuiſſet e medio, hoc ipſo temporis puncto Sejanum Imperatorem appellare neutiquam dubitaſſet. Jampridem populus omni reipublicæ adminiſtrandæ curâ liberatus eſt, ex quo tempore ſcilicet Magiſtratuum eligendorum facultas

70. *Delator.* Occultus accuſator.

72. *Capreis.* Capreæ, *Capri*, inſula eſt exigua in Tyrrheno littore, non procul Româ, in quam ſe Tiberius, ut otio & voluptati liberiùs indulgeret, receperat. Interim cùm Romæ Sejanus adminiſtraret omnia, ſeque jam pro Imperatore gereret, miſit ad Senatum Tiberius litteras, quibus illum in carcerem conjici, quoſdam ejus amicos plecti jubebat. Iis lectis omnes in eum conclamarunt, ſtatimque raptus ad necem eſt.

73. *Turba Remi.* Populus Romanus, a Remo & Romulo propagatus.

74. *Nurtia.* Dea quædam, apud Volſinium *Bolſena*, Tuſciæ urbem, Sejani patriam, culta.

77. *Suffragia vendimus.*

Vendimus, effugit curas: nam qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantùm res anxius optat,
Panem, & Circenſes. Perituros audio multos:
Nil dubium: magna eſt fornacula: pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram.
Quàm timeo victus ne pœnas exigat Ajax,
Ut malè defenſus! Curramus præcipites, &

illi erepta fuit, ac ſua ſuffragia candidatis non vendit: qui antea ſummos in republica Magiſtratus, Conſulatum, belli Præfecturam, omne poteſtatis genus, cuicumque libuiſſet, mandabat, is nunc feriatur & vacat, deque rebus duntaxat duabus ſollicitus eſt, pane ac Circenſibus ludis. Fama eſt plurimos interfectum iri; quid cenſes? Omnino res ſic ſe habet: exarſit ingens incendium, quo multi abſumentur. Mihi modò Brutidius occurrit prope Martis fanum pallidus ac metu perculſus. Quàm vereor, ne Tiberius, inſtar Ajacis, promiſcuè in omnes deſæviat, ſegniter ſe a Romanis defenſum, contra Sejani conatus nefarios dictitans! Properemus hinc ſtatim, & hoſtem Tiberii, dum adhuc in ripa Tiberis inſepultus jacet, proteramus: ſed ita tamen, ut noſtri nos ſervi adſpiciant, ne quis ipſo-

Florente republicâ populus eligebat Magiſtratus in comitiis, & magnam ferè pecuniæ vim, ac munera capiebat a candidatis, quibus ſua ſuffragia tribuebat, vel potiùs vendebat.

79. *Imperium.* Propriè dicebatur poteſtas ſumma Ducis, in exercitu, qui vulgò appellabatur *Imperator*, cùm inſignem aliquam de hoſte victoriam retuliſſet.

Faſces. Sat. V, nota 110; VIII, v. 258. Anteibant Conſulem lictores duodecim cum faſcibus: Prætorem, ſex.

81. *Circenſes.* Ludos in Circo edi ſolitos. Satir. III, nota 208.

Perituros. Sejani affines, amicos, &c.

82. *Pallidulus.* Metuens ne velut Sejani amicus a Tiberio proſcribatur.

83. *Brutidius.* Rhetor & Hiſtoricus.

Martis aram. Martis ultoris templum in foro ab Agrippa exſtructum, poſt Actiacam pugnam.

84. *Ajax.* Telamonis filius, cùm Achillis mortui arma peteret, victus Ulyſſis eadem arma poſtulantis, facundiâ, in furorem verſus eſt, & in mutas pecudes tamquam in Ulyſſem ac Menelaüm, ſævire cœpit.

Dum jacet in ripa, calcemus Cæſaris hoſtem.
Sed videant ſervi, ne quis neget, & pavidum in jus
Cervice adſtrictâ dominum trahat. Hi ſermones
Tunc de Sejano; ſecreta hæc murmura vulgi.
Viſne ſalutari ſicut Sejanus? habere
Tantumdem, atque illi ſellas donare curules?
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis anguſtâ Caprearum in rupe ſedentis
Cum grege Chaldæo? Vis certè pila, cohortes,
Egregios Equites, & caſtra domeſtica: quidni
Hæc cupias? Et qui nolunt occidere quemquam,
Poſſe volunt. Sed quæ præclara & proſpera tanti,

rum Sejanum a nobis calcatum eſſe neget, ac dominum accuſet apud Imperatorem aut pavitantem, injecto cervici laqueo, ad judices ire compellat. Ea tunc de Sejano, clam, palam, dicebantur. Jam te conſulo, rogoque num honorificis illis nominibus appellari velis, quibus Sejanus ſalutabatur? tantas opes poſſidere, quantas ille habebat? aliis dare jus ferendæ curulis ſellæ? aliis exercituum Præfecturas largiri, gerere quaſi tutelam Imperatoris, in Capreis, obſcura & ſcopuloſa inſula, deliteſcentis, atque aſtrologorum turba ſtipati? Equidem non dubito, quin gauderes admodum Præfectura cohortis Prætorianæ, & lectorum equitum, quales in urbanis caſtris ad nutum ſemper expeditos habebat Sejanus: & verò quid cauſæ eſſet quin honorem hunc ambires? Quis non libenter poteſtatem cujuſlibet interficiendi habeat, quamvis eâdem uti nolit? Sed quænam tandem vitæ conditio quamlibet felix, optari

91. *Sellas curules.* Non-
illi Magiſtratus præcipui,
s habebant ferendæ in curru
o ſellulæ eburneæ, in ea-
ıe, dum haberetur Sena-
s, conſidendi.
92. *Tutor.* Qui res & for-
nas impuberum adminiſtrat,
oprié *tutor* dicitur.
94. *Chaldæo.* Satir. VI,
ta 405.
Pila. Pilum, haſta brevior,
ı ſpiculum, Romanis mili-
us uſitatum.

95. *Egregios.* Ex omni exercitu, e reliquo militum grege, ſelectos.
Caſtra domeſtica. Milites Prætoriani dicebantur qui ad Imperatoris cuſtodiam excubabant, atque in caſtris ad urbem poſitis, ſtabant. Illis tunc Sejanus præerat, eâque ratione Tiberium ac Romam habebat in poteſtate.
97. *Tanti.* Tanti ſunt facienda, ſi eâ conditione obtinentur, ut res proſperæ ad-

Ut rebus lætis par ſit menſura malorum?
Hujus qui trahitur prætextam ſumere mavis:
An Fidenarum, Gabiorumque eſſe poteſtas,
Et de menſura jus dicere? vaſa minora
Frangere pannoſus vacuis ædilis Ulubris?
Ergo quid optandum foret, ignoraſſe fateris
Sejanum. Nam qui nimios optabat honores,
Et nimias poſcebat opes, numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.
Quid Craſſos, quid Pompeios evertit? & illum

& acquiri meretur eâ lege, ut bonis mala exſequantur, & quantum ex ea capias commodi ac voluptatis, tantum incommodi ac doloris haurias? Age, num Sejani, qui unco trahitur ad Gemonias, induere prætextam malles, quàm Magiſtratum gerere in oppidulo quopiam deſerto, putà Fidenis, Gabiis, quàm ædilis eſſe Ulubris, ibique detritâ veſte indutus lites de menſuris mercatorum, & ponderibus coortas dijudicare, ac pocula minoris, quam lex jubet molis, comminuere? Concedis igitur Sejanum neſciviſſe quid deſiderari a mortalibus ad veram felicitatem conſequendam, oporteret. Qui enim immenſas opes in altum exſtruebat, qui cupiditate honoris inſanâ principem in civitate locum ambiebat, is turrim ædificare altiſſimam videbatur, unde graviùs caderet, impulſuſque rueret in ſubjectum ac profundum præcipitium clade majori & fragore. Quid exitio Craſſis, quid Pompeiis fuit? quid perniciem illi

verſis, quaſi pari menſurâ temperentur.

99. *Prætextam.* Suprà nota 35.

100. *Fidenarum.* Hæc Latii urbs ab Aſcanio Æneæ filio condita, quòd rebellaſſet everſa eſt à M. Æmilio. Hodie vocatur *Caſtel Giubileo.*

Gabiorumque. Hæc civitas Latii jacet in ruderibus, ubi hodie Campo Gabio, ut nonnullis placet. Sat. III, nota *Gabiis.*

Poteſtas. Magiſtratus. Nomen eſt officii.

102. *Ædilis.* Sat. III, nota 147.

Ulubris. Ulubræ, oppidum Latii deſertum, prope Velitras, ubi educatus Auguſtus Cæſar, nihil præterea inſigne habuit.

106. *Tabulata.* Gall. *étages.*

108. *Craſſos.* Patrem & filium a Parthis cæſos. Marcus Licinius Craſſus, Cn. Pompeius & C. Jul. Cæſar ita rempublicam occupaverant, ut ſoli omnia gubernarent. Syria Craſſo adjudicata eſt, & in-

Ad ſua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nullâ non arte petitus,
Magnaque Numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris ſine cæde & vulnere pauci
Deſcendunt Reges, & ſiccâ morte tyranni.
Eloquium ac famam Demoſthenis, aut Ciceronis
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe Minervam,

attulit, a quo populus Romanus redactus in ſervitutem ac veluti loris caſus & inſtar mancipii habitus eſt? Nimirum dominatus omni contentione quæſitus, & exauditæ a Superis faventibus, vel iratis potiùs, atque cupiditatem hominum ulciſcentibus, ambitioſæ preces. Quotus quiſque Regum ac tyrannorum eſt, qui morte incruentâ defungatur, & placidus Plutonis regna viſat? Puerulus, qui exiguâ mercede magiſtro perſolutâ, primis bonarum artium rudimentis imbuitur, qui ludum litterarium petit, uno ſervulo, ciſtellam, in qua ejus libri ſunt, ferente, comitatus, jam tum expetit eloquentiam famamque Demoſthenis, aut Tullii, nec alia totis Quinquatribus vota concipit. Sed Demoſtheni

ferendi quibus vellet belli poteſtas data. Ipſe Parthorum opibus inhians, iis indixit bellum; ſed eorumdem inſidiis interceptus cum filio miſerè periit ad Carrhas urbem Meſopotamiæ.

Pompeios. Pompeium Magnum, ejuſque filios. Magnus victus a Cæſare in Pharſalicis Campis fugit in Ægyptum, ubi juſſu Ptolemæi eſt interfectus. Ejus filii Cneius Pompeius, & Sextus Pompeius, renovato in Hiſpania bello profligati ſunt ad Mundam, Bæticæ urbem, &c.

Et illum, &c. C. Julium Cæſarem, tribus & viginti vulneribus in Senatu confoſſum.

109. *Flagra.* Sic tyrannidem a C. Julio Cæſare uſurpatam indicat. Virgis cædebantur ſervi, eamque pœnam imponere civibus nefas erat.

112. *Generum Cereris.* Plutonem, virum Proſerpinæ, filiæ Cereris.

114. *Demoſthenis.* Græcorum oratorum Principis.

115. *Quinquatribus.* Quinquatria, ſive Quinquatrus, erant Minervæ feſta, per dies quinque celebrari ſolita, nempe a decimo quarto Kalendas Apriles, ad nonum. Tunc ſcholæ vacabant, feriabantur pueri, ſua Minervæ offerebant munuſcula, & præceptoribus minerval penſitabant.

116. *Uno aſſe, &c.* Nonnulli hoc de *ſtatuâ exigua Minervæ* intelligunt, quam

Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ.
Eloquio, ſed uterque perît orator, utrumque
Largus, & exundans leto dedit ingenii fons.
Ingenio manus eſt, & cervix cæſa; nec umquam
Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli.
O fortunatam natam, me Conſule, Romam!
Antonî gladios potuit contemnere, ſi ſic
Omnia dixiſſet. Ridenda poëmata malo,
Quàm te conſpicuæ divina Philippica famæ,

pariter ac Tullio & funeſta & exitialis eloquentia fuit, utrumque ingenii felix ubertas & copia perdidit. Ingenium præſtans exſtitit in cauſa cur Ciceroni demortuo caput abſciſſum & dextera manus fuerit; nec roſtra umquam patroni mediocris cruore ſunt imbuta. O fortunatam natam me Conſule Romam. *Si nihil dixiſſet Cicero, vel ſcripſiſſet elegantius hoc ſuo verſu, nihil habuiſſet profectò quod Antonii crudelitatem & arma formidaret. Mihi verò magis placent inepta ejuſmodi carmina, quàm Philippica ejuſdem*

puer emptam aſſe, *id eſt*, minimo pretio, domi colat.

120. *Manus, &c.* M. Tullius Cicero, proſcriptus a Triumviris anno Romæ 710, fugiebat in Græciam ad Brutum. A percuſſoribus Popilio Tribuno & Herennio Centurione deprehenſus in ſylva, lecticam quâ vehebatur à ſervis poni juſſit, cervicemque impio ferro ſecandam protendit, natus annos 64. Antonius in exſtinctum adhuc furens, caput ejus & dextram in Roſtris, quo e ſuggeſtu tam ſæpè Tullius in eum peroraverat, figi juſſit.

121. *Roſtra.* Gall. *La tribune aux harangues: les Roſtres.* Ejus loci pars infima ornata erat roſtris, (*éperons d'airain*) ſeu proris navium quæ in prælio navali contra Antiates geſto, captæ fuerant. Atque hæc quidem *Roſtra vetera* vocabantur. Exſtructa ſunt deinde alia quæ *nova* ſunt appellata, & ornata roſtris navium in Actiaca pugna captarum ab Auguſto.

122. *O fortunatam, &c.* Dicitur hic verſiculus a Cicerone compoſitus, gratulante ſibi ob exſtinctam Catilinæ conjurationem, tamquam alteri urbis & reipublicæ parenti.

125. *Philippica.* Quas habuit orationes in Antonium Cicero, Philippicas appellavit, quia ſimiles erant iis, quas Demoſthenes olim habuerat in Philippum, publicæ libertatis everſorem, & quas Philippicas nominaverat.

Volveris a prima quæ proxima. Sævus & illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem, & pleni moderantem frena theatri.
Dîs ille adverſis genitus, fatoque ſiniſtro,
Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus
A carbone, & forcipibus, gladioſque parante
Incude, & luteo Vulcano ad Rhetora miſit.
Bellorum exuviæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fractâ de caſſide buccula pendens,

Tullii ſecunda, quæ tântum ipſi gloriæ comparavit. Nec minùs crudeli exſtinctus eſt leto ille, quem inſtar torrentis perorantem, & populi magno numero ad eum audiendum concurrentis animos velut injectis frenis, quò vellet, ducentem, unde vellet abducentem, Athenæ ſuſpiciebânt. Demoſthenem profectò iratis natum eſſe Superis, infenſiſque fatis oportuit, quem parens lippus, ob eandentis ferri maſſas, quas tractare conſueverat, juſſit, relictâ officinâ, fornace, forcipibus & incude, in qua gladii fabricabantur, ad Rhetoricæ profeſſorem in ludum litterarium ire. Ita vulgò perſuaſum habemus, ſpolia hoſtibus erepta, excitatum e mutilata quercu trophæum, ex eoque ſuſpenſum thoracem ferreum, & bucculam de rupta galea pendentem,

126. *Sævus, &c.* Alexandro mortuo Antipater Græciæ præfuit: is cùm ſicarios miſiſſet, qui Demoſthenem in Calauria inſula, ubi aſylum Neptuno ſacrum erat, comprehenderent; rogavit illos Demoſthenes ut parumper exſpectarent, dum quidpiam ad amicos ſcriberet, mox calamum admovit ori, hauſtoque, quod in eum uſum aſſervabat veneno, ſibi necem conſcivit. Plutarch.

128. *Torrentem.* Torrentis inſtar exundantem eloquentiam.

130. *Pater, &c.* Litteris proditum eſt Demoſthenis patrem fuiſſe fabrum ferrarium, gladiorum & cultellorum opificem.

132. *Luteo Vulcano*, de ſa boutique enfumée.

Rhetora. Iſæum, dicendi tunc magiſtrum.

133. *Trophæis.* Trophæum, ſeu tropæum, erat victoriæ monumentum, in eo poſitum loco, ubi hoſtes acie commiſſa primùm eſſent in fugam verſi, a Græco verbo τρέπω, τροπόω *verto*; hoc igitur in loco ingens quercus ſtatuebatur a victoribus, deciſis ramis, & ſpoliis hoſtium, galeâ, thorace, clypeo, &c. induebatur. Virgil. initio Lib. XI.

134. *Lorica.* Hæc pridem e

Et curtum temone jugum, victæque triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captivus in arcu,
Humanis majora bonis creduntur: ad hæc ſe
Romanus, Grajuſque ac barbatus Induperator
Erexit: cauſas diſcriminis, atque laboris
Inde habuit: tantò major famæ ſitis eſt, quàm
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipſam,
Præmia ſi tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, titulique cupido
Hæſuri ſaxis cinerum cuſtodibus; ad quæ
Diſcutienda valent ſterilis mala robora ficûs:
Quandoquidem data ſunt ipſis quoque fata ſepulcris.

jugum a temone ſuo avulſum, dereptum e victæ navis prora ornamentum; erectos in triumphantium honorem fornices, in eorumque ſuprema parte poſitas e ſaxo effigies captivorum; hæc, inquam, omnia ſummum in humanis bonis obtinere locum, iiſque mortales ad ipſos Deos evehi, arbitramur. Hæc illa ſunt, quæ ut conſequerentur Græci pariter ac Romani Duces, nihil inauſum, inexpertumque reliquerunt; eam ob rem tot ſe periculis, tot laboribus objecerunt, quos nemo virtutis aſſequendæ cauſâ ſuſcipiat; adeo conſtat homines gloriæ quàm virtutis avidiores eſſe! Quem enim reperias, qui virtutem, ſublatâ ſpe mercedis ac præmii conſectetur? Hanc tamen bellicam laudem dum pauci quidam ambiunt præpoſterè, florentiſſima imperia ſuamque patriam everterunt, nempe ut celebraretur ipſorum nomen, ut titulos adipiſcerentur ſepulcris ſuis inſcribendos, in quibus cineres urnis conditi ſervantur; & quibus disjiciendis caprificus ſufficit: nam in ipſa quoque ſepulcra

loris, nunc e ferro, nomen tamen retinuit.

Buccula. Pars galeæ quæ buccam, ſive os hominis galeati tegit.

Triremis. Navis inſtructæ triplici ordine remorum: victoriæ navalis monimenta.

136. *Apluſtre.* Sunt Apluſtria navium ornamenta, quæ a navibus captis deripiebant victores, ac tamquam victoriæ monumenta, ſervabant domi, foribus appendebant, &c.

138. *Induperator.* Vox vetus: Imperator.

145. *Sterilis ficûs.* Arbor eſt quædam, parietibus inaſcens: emovenſque paulatim lapides, *un figuier ſauvage.*

Expende Annibalem : quot libras in duce ſummo
Invenies? Hic eſt, quem non capit Africa, Mauro
Perfuſa Oceano, Niloque admota tepenti;
Rurſus ad Æthiopum populos, alioſque Elephantos :
Additur imperiis Hiſpania : Pyrenæum
Tranſilit. Oppoſuit natura Alpemque, nivemque :

mors & fata jus habent. Age, cineres Annibalis pondera: quot libras reliquiæ tanti Ducis pendunt ? Hic ille eſt cui anguſta fuit tota quàm latè patet ab Mauritaniæ littoribus ad Nilum uſque, Africa : præter Æthiopiam geminam, ubi paulo diverſi ab Indicis elephanti viſuntur, redigitur in ejus ditionem Hiſpania : Pyrenæos montes ſuperat. Objicit illi natura Alpes nivibus coopertas & invias;

147. *Annibalem.* Sat. VI, nota 121, & Sat. VII, verſu 161.

148. *Mauro Oceano.* Mauritania, ultima regio Africæ; versùs occidentem porrigitur.

149. *Niloque.* Nilus procul in orientem ac meridiem extenditur.

150. *Æthiopum.* Æthiopia, pars ejuſdem Africæ, cis & ultra æquatorem patet: continet Abyſſinorum regnum, Nubiam, &c. Sat. II, nota 12, *Æthiopem.*

Alios Elephantos. Diverſos ab iis quos alit Mauritania, vel ab iis, qui naſcuntur in India, quos Elephantes Afri & alii venerantur ac pavent. Plin. Lib. VIII, c. 9.

151. *Additur imperiis Hiſpania.* Regnis jam poſſeſſis, *v. g.* Mauritaniæ, Æthiopiæ, &c. Revera non Africâ contentus Annibal in Europam tranſit : ac primò Hiſpaniam armis domat : hinc in Gallias, pòſt in Italiam victor pergit.

Hiſpania. Cùm bellum in Italiam tranſportare vellet Annibal, Hiſpaniam primùm ingreſſus, Saguntum urbem populi Romani ſociam expugnavit, evertitque anno U. C. 534; mox per Galliam & Alpes viam ſibi fecit labore incredibili, montes igne acetoque infuſo perfringens : evaſit denique in plana & aperta, ubi Romanos ad Ticinum, ad Trebiam, ad Traſymenum lacum, ad Cannas, profligat. Capuâ dein potitus ad tertium ab urbe lapidem caſtra ſuper Anienem fluvium poſuit; cúmque per triduum in exercitus Romani conſpectu fuiſſet, ne pugnam committeret, oborta tempeſtas interceſſit. Tit. Liv. Lib. XXI.

Pirenæum. Mons Pyrenæus ſeparat Hiſpaniam a Gallia, meridiem versùs, ut Alpes Italiam ab eadem dividunt, ortum versùs.

Diducit ſcopulos, & montem rumpit aceto.
Jam tenet Italiam ; tamen ultra pergere tendit.
Actum, inquit, nihil eſt, nî Pœno milite portas
Frangimus, & mediâ vexillum pono Suburrâ.
O qualis facies, & quali digna tabellâ,
Cùm Gætula Ducem portaret bellua luſcum!
Exitus ergo quis eſt? O gloria! Vincitur idem
Nempe, & in exſilium præceps fugit, atque ibi magnus,

rupes aceto dividit, montibuſque diruptis Italiam occupat. Non hîc tamen ſiſtit: Parum, inquit, promovimus, niſi Romæ frangimus portas & Punica vexilla in medio foro victores defigimus. O faciem ſpectandam! o dignum qui pingeretur, Annibalis coclitis, inſidentis elephanto, vultum? Quò demum evadet vir tantus, quò recident tot conſilia, tot prælia, tot victoriæ? O humanæ gloriæ vanitatem! Idem ille qui Romæ jam imminebat, vincitur, fugit, pellitur in exſilium, & ad regias fores magnus cliens aſſi-

153. *Aceto.* Annibal invias Alpium rupes, excitato e vicinis arboribus igne, infuſoque ſaxis ardentibus aceto, putrefecit, disjecitque. Tit. Livius, Lib. XXI.

155. *Pœno.* Carthaginienſes Pœni dicti ſunt quaſi Phœni. Ducebant enim a Phœnicibus originem. Virg. Lib. I Æn. v. 345.

156. *Suburra.* Sat. III, nota *Suburræ.*

158. *Gætula bellua.* Elephas Gætulus.

Luſcum. Cùm penetraſſet in Italiam Annibal, vigiliis & nocturno humore, paluſtrique circa fluvium Arnum, qui ſtagnantibus aquis Etruriam inundaverat, cœlo caput gravante, oculo altero captus eſt. Liv. Lib. XXII.

159. *Vincitur, &c.* Scipio, ut hærentem in Italiæ viſceribus Annibalem abſtraheret, in Africam tranſportat exercitum anno U. C. 549, victis Hannone, Syphace, Aſdrubale, ipſum Annibalem, qui ex Italia redierat in patriam, fundit fugatque, ac ſecundum bellum Punicum componit.

160. *In exſilium, &c.* Annibal a Scipione victus, cùm ſuadere pacem civibus ſuis non poſſet, fugit clam ad Antiochum Syriæ Regem, inde ad Pruſiam Regem Bithyniæ, in minori Aſia: ſed cùm ne ibi quidem tutus conſiſteret, Romanis eum a Pruſia repetentibus, immo ejus domum obſidentibus, hauſto, quod habebat ſemper in promptu, veneno exſpiravit, natus annos 70.

Miranduſque cliens ſedet ad prætoria Regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miſcuit olim,
Non gladii, non ſaxa dabunt, non tela; ſed ille
Cannarum vindex, ac tanti ſanguinis ultor
Annulus. I, demens, & ſævas curre per Alpes,
Ut pueris placeas, & declamatio fias.
Unus Pellæo juveni non ſufficit orbis:
Æſtuat infelix anguſto limite mundi,
Ut Gyaræ clauſus ſcopulis, parvâque Seripho.
Cùm tamen a figulis munitam intraverit urbem,

det, exſpectans dum Bithyniæ regulus expergiſci & admittere ſalutantem velit. Inquietam ac ferocem Annibalis animam, quæ terrarum orbem perturbavit, non exſtinguent enſes, non ſcopuli, non tela; ſed ipſius annulus, qui pœnas Romani ſanguinis ad Cannas profuſi ab eo repetet. I nunc, mortalium dementiſſime, Alpes tranſili, caput ſexcentis periculis objice, ut laudem ſcilicet apud pueros in ludo litterario merearis, ac declamationibus argumentum illuſtre ſuppedites. Alexander orbe uno contentus non eſt; illi mundus hic videtur anguſtior, in eoque velut arctis conſtrictus ſpatiis, aut Gyara vel Seripho incluſus, angitur & miſere ſudat. Ubi tamen Babylonem fuerit in-

161. *Cliens.* Sat. I, nota *Clientes*, & Sat. III, v. 115. Clientibus erat ſolenne ad ſalutem dicendam patronis, mane præſtolari in atrio, donec evigilarent.

Prætoria. Sat. I, nota 61.

162. *Bithyno.* Eſt Bithynia pars Aſiæ minoris, in ea Pruſias regnabat, cùm ad ipſum Annibal fugit.

164. *Non gladii, &c.* Non honeſtâ & forti morte occumbet, verbi gratiâ in acie, &c. ſed intra parietes, ignotus, deſpectus, &c.

165. *Cannarum vindex.* Ultor cladis apud Cannas Apuliæ oppidum Romanis illatæ, ac tot annulorum Romanis equitibus detractorum. Vide Sat. II, nota *Cannis.*

167. *Declamatio.* Oratio, vel Poëma, ficto argumento, ad exercendam eloquentiam, vocem, ſtylum.

168. *Pellæo juveni.* Pella, urbs Macedoniæ, patria Alexandri Magni. Cùm Alexander audiviſſet ab Anaxarcho Philoſopho infinitos eſſe mundos, ingemuiſſe fertur, & in has voces erupiſſe: Miſerum me, qui nondum unius dominus ſim!

170. *Gyara.* Sat. I, n. 59.
Seripho. Sat. VI, nota 416.

171. *A figulis munitam.*

Sarcophago contentus erit. *Mors ſola fatetur,*
Quantula ſint hominum corpuſcula. Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in hiſtoria: cùm ſtratum claſſibus îſdem,
Suppoſitumque rotis ſolidum mare: credimus altos
Defeciſſe amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.

greſſus, feretrum illi ſufficiet. Sola mors, quàm exile quidpiam & minutum ſit homo, docet. *Credimus montem Athon olim a Xerxe perfoſſum & circumnavigatum fuiſſe: credimus alia id genus multa, quæ Græci, mendaciorum artifices egregii, litteris prodere non dubitant: cùm v. g. perhibent opertum æquor iiſdem Xerxis claſſibus, quibus Athon circumnavigaverat, & curribus pervium exſtitiſſe; fluvios integros exhauſtos & exſiccatos uno Perſici exercitus prandio, aliaque plurima ejuſdemmodi, quæ Soſtratus, cùm*

Babylonis muri e cocto latere conſtabant.

172. *Sarcophago.* Gall. *un cercœuil.*

174. *Athos.* Mons Macedoniæ altiſſimus, in Ægeum mare procurrens, quem Xerxes, compendium viæ quærens, juſſit abſcindi a continente, foſſâ & canali ducto inter Athon & continentem, paſſuum mille & quingentorum, per quod extemporale fretum naves ſuas tranſmiſit.

175. *Cùm ſtratum claſſibus.* Xerxes Perſarum Rex Græcum nomen delere cogitans, exercitum ſcripſit, in quo hominum tricies centena millia, navium centena millia numerabantur. Europam & Aſiam junxit, fabricato e navibus ſuper Helleſpontum perpetuo ponte. Victus navali prælio, Helleſpontum repetiit ubi cùm disjectum ſolutumque pontem hyeme ac tempeſtatibus offendiſſet, juſſit trecenta verbera infligi pelago, compedes injici, colaphoſque incuti. Denique piſcatoriâ ſcaphâ trajecit in Aſiam.

176. *Suppoſitum rotis.* Nempe curruum, quibus ſupellectilem bellicam & tormenta devehebat, ſuper pontem.

177. *Medo.* Medi, Aſiæ populus, Perſis vicinus.

178. *Soſtratus.* Poëta, qui hanc Perſarum cladem carmine proſequutus erat.

Alis madidis. Poëtæ *cygni* vulgò appellantur & *alites Phœbi*: madere vino iidem amant. Olent enim dulces vina Camænæ, ut canit Flaccus Ep. 19, Lib. I. Poteſt exponi *alis*, axillis, *madidis* verò, ſudantibus; ibi enim ſudor ut plurimum exiſtit, labore collectus.

Ille tamen qualis rediit, Salamine relictâ,
In Corum, atque Eurum ſolitus ſævire flagellis
Barbarus, Æolio numquam hoc in carcere paſſos,
Ipſum compedibus, qui vinxerat Ennoſigæum?
Mitius id ſanè, quod non & ſtigmate dignum
Credidit. Huic quiſquam vellet ſervire Deorum?
Sed qualis rediit? Nempe unâ nave, cruentis
Fluctibus, ac tardâ per denſa cadavera prorâ;
Has toties optata exegit gloria pœnas.
Da ſpatium vitæ, multos da, Juppiter, annos:
Hoc recto vultu, ſolum hoc & pallidus optas.
Sed quàm continuis & quantis longa ſenectus

ſe largiter vino proluit, cantare amat. Idem ille nihilominus Xerxes qualis tandem in ſuam Perſidem eſt reverſus? Quantum ab illo mutatus, qui ventos verberibus cædi juſſerat, numquam profectò in Æoliis carceribus eâ mulctatos pœnâ, qui vincula ipſi Neptuno injecerat? clementer ſanè factum, quod eumdem etiam candente ferro ad ignominiam inuri non imperaverit. Ecquis Deorum homini tam barbaro, tam impio navare operam ac favere vellet. Sed qualis tandem in Perſidem remeavit? Nimirum unicâ navi per fluctus ſuorum militum ſanguine cruentatos, & per cadaverum temere fluitantium acervos ægrè viam expediens. Ita ſuos illos amatores Gloria tot expetita votis ulciſcitur. O Jupiter, annue mihi longioris vitæ moras, annoſque complures imperti: hoc erecto vultu, hoc unicè ac ſollicitè deſideras. Verùm quàm gravibus, quàm ſibi ſine ulla intermiſſione ſuccedentibus incommodis ſenectus longior laborat! intuere faciem ſuâ formâ & venuſtate ſpoliatam, ab

179. *Salamine.* Inſula prope Atticam, ubi a Themiſtocle & paucis Græcis victus Xerxes. Dicitur Salamis, Salamin & Salamina.

180. *Corum.* Unum e primoribus ventis, ab occidente flantem.

Eurum. Eurus unus e primoribus ventis; ab oriente ſpirat.

181. *Æolio.* Æolus, ventorum Rex.

182. *Ennoſigæum.* Græca vox, ἐννοσίγαιος, *terram quatiens*: Neptuni epithetum ab ἐνόω, *concutio*, & γαῖα: *terra.* Mare ſuis fluctibus terram concutit.

183. *Stigmate.* Facinoroſis hominibus inuruntur ſæpe ad ignominiam, candenti ferro in fronte aut humeris notæ quædam, quas Græci vocant, στίγματα, a verbo, στίζω *ſigno, pungo.*

Plena malis! deformem, & tetrum ante omnia vultum,
Diſſimilemque ſuî, deformem pro cute pellem,
Pendenteſque genas, & tales adſpice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabraca ſaltus,
In vetula ſcalpit jam mater ſimia bucca.
Plurima ſunt juvenum diſcrimina: pulchrior ille
Hoc, atque ille alio; multùm hic robuſtior illo,
Una ſenum facies; cum voce trementia labra,
Et jam læve caput, madidique infantia naſi.
Frangendus miſero gingivâ panis inermi:
Uſque adeo gravis uxori, natiſque, ſibique,
Ut captatori moveat faſtidia Coſſo.
Non eadem vini, atque cibi, torpente palato,
Gaudia. Quid refert ſedeat quâ parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiat, atque tubarum
Concentus? Clamare opus eſt, ut ſentiat auris,
Quem dicat veniſſe puer, quot nuntiet horas.
Prætereà minimus gelido jam corpore ſanguis

ea facie quæ olim erat, heu! longè diverſam: pellem, vel corium potiùs aridum, pro molli & candida cute: genas pendulas, & ſulcatas rugis, quales ſcabit vetula ſimia in Tabracæ nemoribus. Juvenes alii aliâ dote inter ſe ſunt diſſimiles; hic illo formoſior: ille fortior & valentior eſt: ſenum omnium idem eſt vultus, eadem deformitas, eadem totius corporis incommoda: vox cum labris tremit: caput pilis exutum; naſus, more infantium, ab humore perpetuo defluente madens. Comminuendus in minuta fruſta panis, quem ipſe nequit frangere ob gingivas dentibus deſtitutas: moleſtus conjugi, liberis, ſibi; adeo ut ipſi Coſſo, qui ejus hereditatem captat, nauſeam tædiumque pariat. Non eamdem e vino dapibuſque voluptatem, ſenio videlicet palatum hebetante, percipit. Quid intereſt ubi ſedeat in theatro, cujus aures cornuum ac tubarum clangore vix feriantur? Clamorem attollere ſervus debet, eum admonens quis ipſum conveniat domi, quota hora ſit. Exiguus eſt ſanguis in gelido corpuſculo, iſque frigidus,

191. *Tabraca.* Urbs Africæ, cincta ſylvis, ſimiorum plenis.

195. *Bucca.* Oris eſt rictus.

202. *Captatori.* Qui ſenum hereditati inhians, gratiam eorum aucupatur: ac licèt omnia pati aſſueverit, hunc

Febre calet ſolâ : circumſilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæras,
Promptiùs expediam, quot amaverit Hippia mœchos:
Quot Themiſon ægros autumno occiderit uno,
Quot Baſilus ſocios, quot circumſcripſerit Hirrus.
Percurram citiùs quot villas poſſideat nunc,
Quo tondente gravis juveni mihi barba ſonabat.
Ille humero, hic lumbis, hic coxâ debilis: ambos
Perdidit ille oculos, & luſcis invidet: hujus
Pallida labra cibum capiunt digitis alienis.
Ipſe ad conſpectum cœnæ diducere rictum
Suetus, hiat tantùm, ſeu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
Membrorum damno major dementia: quæ nec
Nomina ſervorum, nec vultum agnoſcit amici,
Cum quo præteritâ cœnavit nocte; nec illos

niſi febre accendatur. Circumvolat morborum omnis generis cohors numeroſa, quos nominare ſi velim, citiùs dixerim quot adulteros amaverit Hippia, quot ægroti a medico Themiſone fuerint uno Autumno interfecti, quot ſocios Baſilus, quot Hirrus per malas artes ſpoliaverit: faciliùs villas enumeravero, quarum nunc dominus eſt, qui tonſor mihi olim juveni barbam deſecuit. Alius ſenex humeris laborat, alius lumbis, alius femore: hic oculo utroque captus eſt, & fortunatos luſcos putat; ille alienâ operâ indiget, ut pallentibus labiis cibum ſumat: cúmque apponuntur fercula, hiſcit duntaxat ore aperto, inſtar hirundinini pulli, quem mater paſcit, ipſa eſuriens, & cui eſcam in os ingerit. Sed iſtis, qui corpus vexant, morbis longè gravior morbus infirmæ ac parum ſanæ mentis eſt, quo fit ut neque ſervorum nomina meminerit, neque amici vultum agnoſcat, cum quo pridie cœnavit, neque liberos ex

tamen putidum & recoctum ſenem ferre nequit.

212. *Themiſon.* Medicus tunc nobilis.

213. *Circumſcripſerit.* Circumſcribere eſt, circumvenire, fallere: in arctum compellere.

215. *Quo tondente, &c.* De ejuſmodi tonſore meminit. Sat. 1, nota 22. *Provocet.*

216. *Coxa.* Pars ſuperior femoris eſt.

Quos genuit, quos eduxit. Nam codice ſævo
Heredes vetat eſſe ſuos: bona tota feruntur
Ad Phialen, tantum artificis valet halitus oris.
Ut vigeant ſenſus animi, ducenda tamen ſunt
Funera natorum; rogus adſpiciendus amatæ
Conjugis, & fratris, plenæque ſororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus; ut renovatâ
Semper clade domûs multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore, & nigrâ veſte ſeneſcant.
Rex Pylius (magno ſi quidquam credis Homero)
Exemplum vitæ fuit a cornice ſecundæ.
Felix nimirum, qui tot per ſecula mortem
Diſtulit, atque ſuos jam dextrâ computat annos,
Quique novum toties muſtum bibit: oro parumper
Attendas, quantum de legibus ipſe queratur

ſe educatos, & quibus hereditatem ipſe ſuam crudeli teſtamento eripit, dum omnes fortunas donat Phialæ, quam heredem ex aſſe ſcribit; uſque adeo potuit impura & vafra mulier hominem ore callido ineſcare! Sed fac tamen ſenem adhuc bonæ mentis eſſe compotem, nihilominus lugeat filiorum mortem oportebit, eoſque ad rogum efferat: dilectæ uxoris buſtum ac fratris intuebitur: & urnas ſororum cineribus refertas. Nempe id ſupplicii longævos manet, ut iteratis & continuatis in familia funeribus, aſſiduo in mœrore ac nigro amictu miſeram ſenectutem exigant. Neſtor, ſi Homero habemus fidem, unus poſt homines natos ad cornicum longævam ætatem proximè acceſſit: & actum ſcilicet præclarè cum illo putas, qui tamdiu vitam prorogaverit, jamque dexterâ utatur manu ad numerandam ætatem, ac toties vinum recens hornumque potet. Verùm,

225. *Codice.* Libro, tabulis teſtamenti.

228. *Ut, &c.* Significat hîc, *quamvis.*

234. *Rex Pylius.* Pylus, Laconiæ, in Græcia, urbs. Ibi regnavit Neſtor, Græcorum ſapientiſſimus. Tres hominum ætates vixiſſe fertur.

235. *Secunda a cornice.* Longiſſimæ vitæ, poſt vitam cornicum, quæ multis ſeculis vivere perhibentur.

237. *Dextrâ computat.* Veteres digitis certo modo complicatis utebantur ad numerandum: & quidem adhibebant manum ſiniſtram ad numeros infra centum deſignandos; dexteram, ad eos qui ſupra centum excurrerent. Neſtor igitur centum annos expleverat, qui dextrâ uteretur ad eos numerandos.

Fatorum, & nimio de ſtamine; cùm videt acris
Antilochi barbam ardentem: nam quærit ab omni,
Quiſquis adeſt, ſocio, cur hæc in temporà duret,
Quod facinus dignum tam longo admiſerit ævo.
Hæc eadem Peleus, raptum cùm luget Achillem:
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Trojâ Priamus veniſſet ad umbras
Aſſaraci magnis ſolennibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſâque Polyxena pallâ;

amabo, expende quàm graviter ipſe de fatorum in ſe inclementia expoſtulet, ut vitam accuſet longiorem, cùm Antilochi filii jam grandioris & barbati cadaver impoſitum rogo cremari cernit. Cur, inquit, amicos adſtantes adſpiciens, in hoc uſque tempus vivo? Quid ſceleris admiſi propter quod hæc mihi vitæ tam diuturnæ pœna ſit irrogata? Eadem Peleus queritur, cùm Achillem filium acerbâ morte ſibi ereptum deplorat: necnon Laërtes, cui ſenectus longa vitam idcirco videtur conceſſiſſe, ut Ulyſſem variis Pelagi erroribus jactatum diutiùs lugeret. Si Priamus obiiſſet florente adhuc Trojâ, quo tempore Paris in Græciam profecturus, & Helenam audaci rapturus ſcelere, claſſem adornabat; profectò elatus fuiſſet magno apparatu, & ad Aſſaraci Manes placidè deſcendiſſet, Hectore cum fratribus impoſitum humeris cadaver geſtantibus, Trojanis matronis luctu lacrymiſque funus proſequentibus, Caſſandrâ planctum

240. *Stamine.* Accipitur hoc in loco pro *lana*, quam e colu trahunt Parcæ, & cum ea vitam hominum ducunt, ut fingunt Poëtæ.

241. *Antilochi.* Antilochus Neſtoris filius, a Memnone occiſus fuit in Trojano bello.

Peleus. Æaci filius, Thetidis maritus.

Achillem. Sat. I, nota 148, & Sat. III, nota 265.

245. *Itachum.* Ulyſſem, ita dictum a patria Ithaca, inſula maris Ionii, contra Epirum.

247. *Aſſaraci.* Tros, Rex Trojanorum, Ericthonio genitus, filios habuit Ilum, Aſſaracum, & Ganymedem. Ab Ilo procreati ſunt Laomedon & Priamus, ac proinde avus Priami Aſſaracus.

249. *Iliadum.* Troja dicta fuit Ilium ab Ilo Troïs filio: Iliades, Trojanæ matronæ.

250. *Caſſandra, Polyxena.* Priami filiæ, ſorores Hectoris. Virg. Lib. II Æneid.

Si foret exſtinctus diverſo tempore, quo jam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? Omnia vidit
Everſa, & flammis Aſiam, ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus poſitâ tulit arma tiarâ,
Et ruit ante aram ſummi Jovis, ut vetulus bos,
Qui domini cultris tenue & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato jam faſtiditus aratro.
Exitus ille utcumque hominis: ſed torva canino
Latravit rictu, quæ poſt hunc vixerat, uxor.
Feſtino ad noſtros, & Regem tranſeo Ponti,
Et Crœſum, quem vox juſti facunda Solonis

inchoante, Polyxenâ diſciſſis veſtibus eumdem incendente. Quid igitur Priamum vita longior juvit? niſi ut patriam cerneret everſam, Aſiamque Græcorum ferro flammiſque vaſtatam? Tunc ipſe jam ſenio tremens, depoſito diademate, arma induit, atque ante Jovis aram confoſſus cecidit, inſtar annoſi bovis, qui ab aratro propter ſenectutem remotus, immolatur ab ingrato agricola, & exangue collum cultro ſubjicit. At illa mors, licèt miſerabilis, tamen ejuſmodi eſt quam hominis natura non reſpuat; verùm ejus uxor, quæ poſt illum eſt mortua, indignam homine mortem obiit, in belluam converſa, & canum more latrans. Omitto, ut citiùs ad Romanorum exempla veniam, Mithridatem; omitto Cræſum, quem Solon ſapienter admo-

Palla. Veſtis eſt muliebris amplior & honeſtior: ſcindebant veſtes in luctu.

251. *Diverſo tempore.* Alio tempore, atque illo, quo periit: ſi exſtinctus fuiſſet illo tempore, quo Paris in Græciam eſt profectus.

252. *Paris.* Priami filius, frater Hectoris, abunde notus: ejus ſororem Heſionem Hercules bello captam Telamoni Duci Græco dederat. Id ægrè ferens Priamus miſit Paridem, qui eam aut reciperet, aut aliam raperet. Ille rapuit Helenam, & quidem, ut nonnulli tradunt, haud invitam.

255. *Tunc, &c.* Virg. lege Lib. 2, v. 206, trucidatus eſt a Pyrrho Priamus, ante altare Jovis Hercei.

260. *Uxor.* Hecuba, quæ luctu extabeſcens, cùm Græcos probris & dicteriis inceſſeret, ac perpetuò veluti allatraret, in canem mutata fertur.

261. *Regem Ponti.* Pontus regio eſt minoris Aſiæ. Mithridates annos octo & ſexaginta confecit. De illius morte dictum Sat. VI, nota 513.

262. *Cræſum.* Regem Lydiæ, in Aſia minori: qui cùm

Reſpicere ad longæ juſſit ſpatia ultima vitæ.
Exſilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victâ Carthagine panis,
Hinc cauſas habuere. Quid illo cive tuliſſet
Natura in terris, quid Româ beatius umquam;
Si circumducto captivorum agmine, & omni
Bellorum pompâ, animam exhalaſſet opimam,

nuit exſpectandum eſſe ultimum vitæ diem, ut aliquis beatè vixiſſe tutò pronunciaretur. Certè ſenectus in cauſa fuit cur Marius exſilio multatus, conjectus in carcerem, coactus deliteſcere in Minturnenſi palude, ad extremum in ipſa quam vicerat, Carthagine, corrogare ſtipem oſtiatim ac panem coactus ſit. Quid illo fortunatius fuiſſet, ſi poſt captivorum turbam per vicos urbis traductam, poſt triumphum inſigni pompâ peractum, ex illo curru deſcendens,

ſibi omnium eſſe mortalium feliciſſimus videretur, monitus eſt a Solone Græcorum legiſlatore ſapientiſſimo neminem, qui adhuc viveret, hoc prædicare de ſe tutò ac verè poſſe: quod adeo agnovit ipſe Crœſus victus & captus a Cyro Perſarum Rege, pyræque impoſitus: in qua cùm Solonis nomen ſæpe inclamaret; audiens Cyrus & rem totam edoctus, illum neci ac pyræ, ut aiunt, exemit. Anno mundi 3510, U. C. 210.

264. *Exſilium, &c.* C. Marius in Arpino municipio natus humili loco, ad ſummos honores togæ militiæque pervenit. Sex Conſulatus, multas victorias, geminum triumphum adeptus eſt. Jugurtham in Africa, Cimbros in Galliis, Teutonas in Italia debellavit. Victus à Sylla urbe pellitur: exſul, egens errat per Italiam; in palude Minturnenſi mento tenus immerſus aliquamdiu latet, agnitus in carcerem detruditur, & addicitur neci; ſed immiſſum percuſſorem ſolâ oris majeſtate armatus, fugere trepidum cogit: mox in Africam ſcapha effugit, ut mendicet oſtiatim. Poſtea tamen collectis copiis redit in Italiam. Cinnæ ſe adjungit, capit Romam, inimicos trucidat; ſeptimum extorquet Conſulatum, & poſt dies decem ac ſeptem obit ſenio, ærumnis, & crapulâ confectus. Anno U. C. 667.

Minturnarum. Eſt illa urbs in Latio.

268. *Captivorum.* Qui vincti currum triumphantis ſequebantur.

269. *Opimam.* Spolia quædam opima proprio vocabulo dicebantur apud Romanos, nempe quæ Dux Duci detrahebat: huc alludens vates reſpicit. Opimus *idem etiam eſt, ac* fertilis, obeſus, glorioſus, &c.

Cùm de Teutonico vellet deſcendere curru?
Provida Pompeio dederat Campania febres
Optandas : ſed multæ urbes, & publica vota
Vicerunt. Igitur fortuna ipſius, & urbis
Servatum victo caput abſtulit. Hoc cruciatu
Lentulus, hâc pœnâ caruit, ceciditque Cethegus
Integer, & jacuit Catilina cadavere toto.
Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater,

in quo de Teutonibus triumphaverat, animam velut ovantem exſpiraſſet? Expetenda fuerat illa Pompeio febris, quæ tamquam calamitatum ipſi impendentium præſcia, eumdem in Campania morantem invaſerat. Verùm vota infelicia plurimarum urbium, & populi benevolentia, Superos pro ejus incolumitate comprecantis, atque adeo fatum Pompeio, & Romæ infenſum, a Diis impetrarunt, ut eo morbo levaretur, nempe ut a Cæſare debellatus, capite minueretur, quo ſupplicio affectus non eſt Lentulus, non Cethegus, non Catilina, qui nullâ corporis parte truncati, perierunt. Mater, quoties templum Veneris intuetur, filios anxiè optat formoſos, filias magis, nec modum in votis

270. *Teutonico.* Cimbri & Teutones, populi Germaniæ inferioris, Romanas acies ſæpius profligarunt. Teutonas adortus Marius prope Aquas ſextias, urbem Galliæ, eorum trecenta fere millia aut cecidit, aut in ſervitutem abduxit. Cimbri in Italiam per Noricum ex Alpibus, ſuper clypeos ſuos inter nives devolui, populationem ac vaſtitatem circumferebant, Catulo Conſule fruſtra illis obſiſtente. Marius eoſdem ad Vercellas internecione delevit, ac tertius Urbis conditor eſt appellatus: Catulum tamen in Triumphi ſocietatem adſcivit. Vide Sat. VIII, n. 247, 251 & 252.

271. *Pompeio.* Suprà nota 108. *Pompeios.*

Campania. Pars Italiæ, ad Neapolim.

Febres. Ante bellum civile Pompeius Neapoli ægrotavit, ac vota pro ejus ſalute publicè ſuſcepta ſunt.

275. *Lentulus.* P. Lentulus conjurationis Catilinariæ particeps, unà cum Cethego, a Cicerone comprehenſus, in carcere ſtrangulatus fuit.

Cethegus. Sat. II, nota *Cethegum.* Sat. VIII, v. 220.

276. *Catilina.* Sat. II, nota *Catilina,* Sat. VIII, v. 229.

Uſque

Uſque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit,
Corripias? pulchrâ gaudet Latona Dianâ.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem
Ipſa habuit: cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque ſuam Rutilæ dare. Filius autem
Corporis egregii miſeros, trepidoſquè parentes
Semper habet: *Rara eſt adeo concordia formæ,*
Atque pudicitiæ! Sanctos licèt horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas:
Prætereà caſtum ingenium, vultumque modeſtum
Sanguine ferventem tribuat natura benigna

ullum tenet. Quid vitii votum iſthùc habet, inquit illa? Nonne Latona magnam e Dianæ pulchritudine voluptatem & gloriam capit? Fateor, at Lucretia documento eſt, quàm periculoſa ſit inſignis ejuſmodi pulchritudo: nec Virginia libenter oris ſui dignitatem cum Rutilæ gibbo non mutaret. Filius liberali & honeſtâ facie præditus continuam parentibus ſollicitudinem & metum affert. Quippe raró venuſtatem cum pudicitia junctam reperias. *Quamvis puer optimis imbutus moribus, quamvis domeſticâ diſciplinâ, priſcorum Sabinorum ritu, ſobriè ac ſeverè fuerit educatus: quamvis indolem caſtimoniæ amantem, modeſtam faciem ac pudico rubore ſuffuſam acceperit a natura. Quod*

279. *Delicias votorum.* Vota exquiſita, nimis delicata & lepida. Hæc Perſius diſertè explicat, Sat. II, v. 37. *Hunc* (puerum) *optent generum Rex & Regina: puellæ hunc rapiant, quidquid calcaverit hic, roſa fiat, &c.*

280. *Latona.* Mater Dianæ & Apollinis.

281. *Lucretia.* Matrona Romana, inſignis pudicitiæ, quæ a Tarquinii Superbi Romanorum Regis ultimi filio per vim oppreſſa, ſeipſam interemit.

282. *Rutilæ.* Anus gibboſæ & retorridæ, quæ annos 97 vixiſſe perhibetur.

Virginia. Anno Romæ 303, creati fuerant ad condendas leges Decemviri. Præcipuâ vigebat inter illos auctoritate Appius Claudius, qui ad ſcelus, eâdem, ut fit, abutens, adjecit oculos ad Virginiam, Virginii Centurionis filiam. Cùm filiæ pudicitiam graviter oppugnari, necdum tamen expugnari potuiſſe, pater abſens audiviſſet, Romam advolans, eam ultrò jugulavit, maluitque filiam nullam habere quàm turpem. Livius, Lib. III, c. 44.

287. *Sabinas.* Sabini, populus antiquus Italiæ, inſigniter frugalis & parcus.

289. *Sanguine ferventem.* Verecundum; facilè eru-

Larga manu. Quid enim puero conferre poteſt plus
Cuſtode, & curâ natura potentior omni?
Sed caſto quid forma nocet? quid profuit olim
Hippolyto grave propoſitum? quid Bellerophonti?
Erubuit nempe hæc, ceu faſtidita, repulsâ.
Nec Sthenobæa minus, quàm Creſſa excanduit, & ſe
Concuſſere ambæ. Mulier ſæviſſima tunc eſt,
Cùm ſtimulos odio pudor admovet. Elige quidnam
Suadendum eſſe putas, cui nubere Cæſaris uxor

*enim ipſi beneficium præſtantius largiri natura poteſt? quæ una profectò plus & cuſtodibus omnibus & cautionibus ad ſervandam probitatem valet. Attamen, inquies, quid obeſt forma, ſi quis pudicitiam retinere omnino decreverit. Decreverat iſtud quidem Hippolytus; decreverat Bellerophon; quàm gravibus uterque nihilominus periculis & exitiis objectus eſt! Phædra ſe repulſam ab Hippolyto videns, & contemptam, pudore ſimul & odio ad ultionem exarſit. Nec leviores quàm Phædra concepit iras Sthenobæa, Bellerophontis faſtidium & probitatem non ferens: itaque ambæ ad caſtiſſimorum adoleſcentum perniciem totis animis incubuerunt. Nihil eſt muliere crudelius, cùm ad odium pudor & infamiæ metus acceſſit. Age quid conſilii capiendum eſſe putas Silio, cui nubere Auguſta conſtituit? Ado-*leſcentem; quod eſt virtutis indicium.

293. *Hippolyto.* Hunc Phædra noverca deperibat: fruſtra tentatum accuſavit ipſa apud ejus patrem Theſeum, quaſi ab eo fuiſſet de flagitio interpellata. Theſeus a Neptuno petiit ut in filium curru vectum & ſpatiantem in littore Phocas immitteret. Equi monſtris marinis territi excuſſerunt Hippolytum, & raptatum per ſylvas laniarunt.

Bellerophonti. Bellerophon, Glauci Regis Corynthiorum filius, Prætum Argivorum Regem inviſebat: amavit adoleſcentem Sthenobæa Præti uxor, ſed caſtum experta, perdere ſtatuit. Itaque inſimulavit apud Prætum, qui malè credulus egit cum Sthenobææ patre, ut Bellerophon Chimæræ lacerandus objiceretur.

295. *Creſſa.* Cretenſis nempe Phædra, filia Minoïs Cretenſium Regis.

298. *Cui nubere, &c.* Exemplo Romano confirmat formoſos magnis obnoxios periculis eſſe. Meſſalina, uxor Claudii, Romanorum Imperatoris quarti, amore cujuſdam Silii juvenis, Conſulis deſignati, adeo protervè ac petulanter exarſit, ut matri-

Deſtinat. Optimus hic, & formoſiſſimus idem
Gentis patriciæ rapitur miſer exſtinguendus
Meſſalinæ oculis: dudum ſedet illa parato
Flammeolo, Tyriuſque palàm genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur
Antiquo, veniet cum ſignatoribus auſpex.
Hæc tu ſecreta, & paucis commiſſa putabas?
Non niſi legitimè vult nubere. Quid placeat, dic:
Ni parêre velis, pereundum eſt ante lucernas.
Si ſcelus admittas, dabitur mora parvula, dum res
Nota urbi & populo contingat Principis aures.
Dedecus ille domûs ſciet ultimus. Intereà tu

leſcens egregiè probus, formoſus, nobilis & patricio loco natus abripitur, ut in conſpectu Meſſalinæ juguletur, ſi ejus nuptias reſpuat. Exſpectat illum procax mulier nuptiali veſte induta, paratur domi lectus, præſidi nuptiarum, genio ſacer, pro dote centena ſeſtertiorum, antiquo more, millia numerabuntur. Non deerunt auſpices, atque ſignatores tabularum & contractûs. Credebas matrimonium iſtud clam agitari, & paucis conſciis teſtibuſque adhibitis: atqui ſervatis omnibus legibus & ritibus matrimonii, nubere Meſſalina decrevit. Tecum expende, Sili, quid eligas. Si morem gerere abnuis, mortem tibi, antequam ſol occidat, paratam ſcito: ſi tanto ſcelere te obſtringis, non diu eodem lætabere, donec nimirum facinoris jam totâ civitate pervulgati fama Cæſaris aures allabatur: ille omnium poſtremus inuſtam domi ſuæ ignominiam reſciet. Interea

monium palam contrahere cum eo non dubitaverit. Claudius qui tunc Oſtiam, ſacrificii causâ profectus erat, cùm rem accepiſſet, homo miræ facilitatis, aut vecordiæ potiùs, cùm ignoſcere illis cogitaret, admonente & urgente Narciſſo liberto, utrique necem afferri juſſit.

300. *Patriciæ.* Sat. I, nota 22.

302. *Flammeolo.* Sat. II, nota *Flammea.*

Genialis. Subaudi *lectus*; Genio ſacer.

303. *Decies centena.* Subaudi, *ſeſtertiorum millia.*

Ritu antiquo. Nonnulli hoc ironicè dictum accipiunt, tanta enim pecuniæ vis moribus antiquis, & veterum parcimoniæ non congruit.

304. *Auſpex.* Qui auſpicia captat. Nefas enim erat quidpiam moliri, non captis priùs auſpiciis.

307. *Ante lucernas.* Ante veſperam, cùm faces domi accenduntur.

310. *Ultimus.* Monitus a liberto ſuo Narciſſo.

Obſequere imperio, ſi tanti eſt vita dierum
Paucorum: quicquid levius, meliuſque putaris,
Præbenda eſt gladio pulchra hæc, & candida cervix.
Nil ergo optabunt homines? Si conſilium vis,
Permittes ipſis expendere numinibus, quid
Conveniat nobis, rebuſque ſit utile noſtris;
Nam pro jucundis aptiſſima quæque dabunt Dî.
Carior eſt illis homo, quàm ſibi. Nos animorum
Impulſu, & cæcâ, magnâque cupidine ducti,
Conjugium petimus, partumque uxoris; at illis
Notum, qui pueri, qualiſque futura ſit uxor.
Ut tamen & poſcas aliquid, voveaſque ſacellis
Exta, & candiduli divina tomacula porci,
Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano.
Fortem poſce animum, & mortis terrore carentem:
Qui ſpatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoſcumque labores,

morem gere, Sili, ſi tanti æſtimas brevem uſuram lucis ac vitæ. Quidquid demum ſtatuas tamquam rebus tuis utilius, obeunda mors erit, ac tuum illud caput venuſtum & elegans gladio demetendum. Hæc ſi ſe ita, uti diximus, habent, inquiet aliquis, nihil erit optandum hominibus. Si me audis, relinques Superis conſiderandum, quid tibi expediat. Pro iis enim rebus, quas voluptate ducti concupiſcimus, utiles largientur, quippe quibus cariores quàm nobis ipſi, ſimus. Nos cæco & præcipiti quodam animorum impetu & cupiditate impulſi matrimonium expetimus, & conjugis partum: at norunt Superi, qualis uxor, qualis filius futurus ſit. Ne nihil tamen petas, ne nullas Cælitibus victimas immoles, petendum ab illis hoc unum, ut mente ſanâ, ſano corpore ſis. Poſtula fortitudinem & robur animi, qui nullo mortis metu perturbetur, qui vitam longiorem in poſtremis naturæ muneribus numeret, qui

321. *Qui pueri.* An boni, an mali ſint naſcituri.

323. *Candiduli porci.* Ait Varro in nuptiis & re uxoria, albos porcos ſacrificari.

Tomacula. Farcimina quædam ex inteſtinis porcorum.

326. *Spatium vitæ extremum.* Poteſt hoc *de morte* exponi, ſic: qui mortem ponat inter naturæ munera.

Neſciat iraſci, cupiat nihil, & potiores
Herculis ærumnas credat, ſævoſque labores
Et Venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.
Monſtro, quod ipſe tibi poſſis dare: ſemita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia. Nos te
Nos facimus, Fortuna, Deam, cœloque locamus,

ferendis quibuſcumque laboribus par, qui potens iracundiæ, cupiditatiſque, ſit; qui Herculis ærumnas laboreſque, voluptatibus, epulis, & mollibus Sardanapali ſtratis anteponat. Doceo te felicitatem cujus tu artifex tibi eſſe poſſis. Virtus traducendæ per ſummam tranquillitatem vitæ unica ratio eſt; modò adſit prudentia, facilè Fortunâ carebimus, ejuſque numen contemnemus, *quæ inter Deos locum niſi vitio noſtro non obtinet.*

329. *Herculis.* Vide App. c. XV.

330. *Sardanapali.* Regis Aſſyriorum ultimi, luxu, deliciiſque perditi: cujus ea vox, Epicureo digna porco, fertur: Ede, bibe, lude, cetera nihili ſunt.

SATIRA XI.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Invitat Perſicum amicum ſuum ad frugalem cœnam, & occaſione datâ, helluones inſectatur.

ATTICUS eximiè ſi cœnat, lautus habetur :
Si Rutilus, demens. Quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quàm pauper Apicius ? Omnis
Convictus, thermæ, ſtationes, omne theatrum
De Rutilo : nam dum valida, ac juvenilia membra
Sufficiunt galeæ, dumque ardens ſanguine fertur,
Non cogente quidem, ſed nec prohibente Tribuno,

Si Atticus epulatur opiparè, homo ſplendidus & magnificus exiſtimatur : ſi Rutilus hoc idem facit, dementem illum prædicamus. Quid enim eſt quod vulgò magis rideamus, quàm, ſi quis egens, Apicii luxum imitari geſtiat? In ore omnium Rutilus eſt, frequens de illo ſermo in conviviis, in balneis, in theatro, in plateis : quippe qui poſt fortunas in ganeis dilapidatas, ad ludum gladiatorium, ut narrant, brevi eſt iturus, dum per ætatem ac robur adhuc arma tractare poteſt ; ut ibi a magiſtro artis gladiatoriæ excipiat ſcripto concepta verba, & regulas, quibus tirones in ludicra pugna inſtituuntur ; non coactus

1. *Atticus.* Dives quiſpiam, tunc notus.

3. *Apicius.* Famoſus fuit apud Romanos helluo, Tiberio imperante.

4. *Thermæ.* Sat. VII, nota 223 ; VIII, nota 166.

Stationes. Hîc gall. *places publiques.*

5. *Nam dum, &c.* Ideo in ore omnium eſt Rutilus quòd redactus ad egeſtatem cogatur gladiatoriam artem diſcere, ex qua faciat quæſtum aliquem : gladiatores enim conducebantur pretio, cùm ederentur ſpectacula ; cùm pompa, exequiæ, &c. celebrarentur.

6. *Fertur.* Vel, properat in ludum gladiatorium, ibi ſcripturus præcepta iſtius artis ; vel, dicitur, jactatur ſcripturus eſſe leges, &c.

7. *Tribuno.* Debuiſſet Tribunus plebis prohibere, ne

rus leges, & regia verba laniſtæ.
porrò vides, quos ſæpe eluſus ad ipſum
or introitum ſolet exſpectare macelli;
ius in ſolo vivendi cauſa palato eſt.
as cœnat, meliúſque miſerrimus horum,
caſurus jam perlucente ruinâ.
guſtus elementa per omnia quærunt,
iam animo pretiis obſtantibus: interiùs ſi
ias, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
aud difficile eſt perituram arceſſere ſummam,

i Tribuno, non tamen ab eodem prohibitus. Mul-re eſt, quos ſui creditores ſæpe antea decepti, ur in ipſo macelli aditu: qui videntur eam unam m vivere, ut edant ac bibant. Quò quis inter illos itior, & citiùs ad egeſtatem redigendus, eò lau-citur. Interim donec ſuppetunt nummi, gulæ irri- & ciborum delicias in aëre, mari, terra, con-r, & ex omnibus elementis corrogant, neque ullius agnitudine, & caritate ullius opſonii quod illis :, deterrentur ab emendo: quin, ſi rem diligentiùs is, ea fercula magis eos delectant, quæ majori oëmuntur. Neque verò admodum laborant quemad- pecuniam malè perdendam comparent, quippe qui bitent eam a creditoribus mutuari datis pignori pa-treis argenteiſve, ac reliquâ domeſticâ ſupellectili; etiam fruſtatim & comminutis parentum ſuorum ſta-

tem gladiatoriam tra- quæ mancipiorum vul- .

egia verba. Dictata & ta quibus regio more laniſta docet; ſta, ſe- lina, &c.

iſta. Sic vocabantur ilias gladiatorum inſti- t, alebant, &c. Sat. ta 43. *Laniſtæ.*

Exſpectare. Cùm ha- ro certo ſe illic debi- gulæ deditos inventu- uos domi reperire, aut i non potuerit.

12. *Egregiùs.* Magis egregiè.

13. *Caſurus.* Metaphora ſumitur a pariete vitioſo, qui tum intelligitur eſſe brevi ruiturus, cùm rimas agit, per quas ipſe paries perlucet: trans quas proſpectus patet.

14. *Guſtus.* Exquiſiti ſaporis cibos.

17. *Ergo haud, &c.* Ut emant illa opſonia cariora, nihil putant difficile, aut vetitum, ne ipſas quidem lances oppignerare, &c.

Lancibus oppoſitis, vel matris imagine fractâ;
Et quadringentis nummis condire guloſum
Fictile: ſic veniunt ad Miſcellanea ludî.
Refert ergo quis hæc eadem paret: in Rutilo nam
Luxuria eſt, in Ventidio laudabile nomen
Sumit, & a cenſu famam trahit. Illum ego jure
Deſpiciam, qui ſcit quantò ſublimior Atlas
Omnibus in Lybia ſit montibus; hic tamen idem
Ignoret quantum ferrata diſtet ab arca
Sacculus. E Cœlo deſcendit γνῶθι σεαυτὸν,
Figendum, & memori tractandum pectore, ſive

tuis: neque cunctantur in unum aliquod opſonium fictili patinæ, quandoquidem aliæ pignori ſunt datæ, impoſitum, quadringenta ſeſtertia impendere. Ita diſſipatis brevi fortunis eò deveniunt iſti guloſi, ut hiſtriones evadant, ac perſonam in Miſcellaneis ludis agant. Intereſt igitur quis lautè ac ſplendidè veſcatur: id enim ſi Rutilus faciat, luxui & intemperantiæ deditus eſſe dicetur; ſi Ventidius, honeſtè ac laudabiliter agere prædicabitur; idemque vitium, quia ſit a divite, nomen virtutis induet. Mihi verò ille parum ſapere meritò videbitur, qui norit quantò altior ceteris Africæ montibus ſit Atlas, neque tamen ſciat quantum ſit diſcriminis inter ingentem arcam ferro munitam, & exiguam crumenam. Præclara illa vox & ſententia, Noſce teipſum, *e cælo ad nos demiſſa eſt: oportet illam altis mentibus reponere, illiuſque meminiſſe, ſeu ducere*

19. *Quadringentis.* Sat. I, nota 91.

20. *Miſcellanea.* Duplex huic verbo ſubjecta vis eſt: prima, ut ſignificet ludos in quibus ludicra varii generis ederentur ſpectacula, quos Suetonius in Caligula cap. 20, Miſcellos vocat: altera, ut ſignificet cibum quemdam gladiatorum proprium, e variis dapibus mixtum. Quo ſenſu vocem illam ſi accipias, locum hunc de ludo gladiatorio accipe, non de hiſtrionico.

Ludî. Poſitum eſt pro *ludii*, ſicùt peculî pro *peculii*, &c. Eſt autem *Ludius*, hiſtrio, ludio, qui artes ludicras exerceet. Explicui Sat. VI, nota 49, ubi vox eadem pro *gladiatore* ſumitur.

22. *Ventidio.* Sat. VII, nota 199.

24. *Atlas.* Sat. VIII, nota 30. Mauritaniæ mons, in Africa, cujus pars eſt Lybia.

γνῶθι σεαυτὸν. *Noſce teipſum.* Hanc ſententiam tribuit Plinius, Chiloni cuidam Lacedæmonio: Diogenes Laërtius, Thaleti Mileſio: Cicero, Apollini.

Conjugium quæras, vel ſacri in parte Senatûs
Eſſe velis: nec enim loricam poſcit Achillis
Therſites, in qua ſe traducebat Ulyſſes.
Ancipitem ſeu tu magno diſcrimine cauſam
Protegere affectas, te conſule: dic tibi quis ſis,
Orator vehemens, an Curtius, an Matho. Buccæ
Noſcenda eſt menſura tuæ, ſpectandaque rebus
In ſummis minimiſque, etiam cùm piſcis emetur.
Nec mullum cupias, cùm ſit tibi gobio tantùm
In loculis; quis enim te, deficiente crumenâ,
Et creſcente gulâ, manet exitus? ære paterno,
Ac rebus merſis in ventrem fœnoris atque
Argenti gravis, & pecorum, agrorumque capacem?

uxorem cogites, ſive in Senatum cooptari velis. Quippe Therſites Achillis demortui arma nequaquam expetivit, ſuæ ſibi videlicet ignaviæ conſcius, quibus ferendis ne ipſe quidem Ulyſſes par, cùm ea induit, ludibrio eſt habitus. Ad hunc modum tu, cùm periculoſam & dubiam defendere cauſam meditaberis in foro, tuas vires expende, temetipſe inſpice, an eloquens perituſque ſis patronus, an Curtio, & Mathoni ſimilis. Oris tui, ingenii, facultatis, modulum attende, ſi quid majoris minoriſve negotii ſuſcipias, etiam cùm piſcem emes, ne mullum appetas, quando gobionis pretium duntaxat habebis in crumena. Quorſum enim, quæſo, evades, cùm exhauſtis opibus, augebitur lautiorum dapum appetentia? Cùm patrimonium & fortunas omnes conjeceris in tuum abdomen, quod inſtar voraginis uſuras, vaſa argentea, greges, fundos, abſorbet, ac devorat? Ejuſmodi helluones, poſt omnia bona conſumpta,

29. *Sacri.* Venerandi. Nihil ſanctius juſtitiâ, cujus arbiter & cuſtos Senatus.

38. *Achillis.* Sat. I, nota 148. Poſt ejus mortem, magna contentio inter Ajacem præſertim & Ulyſſem orta eſt, cùm ejus arma, ſcilicet a Vulcano fabricata, uterque ſibi depoſceret. Rem fusè narrat Ovid. Lib. XIII Metam. Ulyſſes vicit.

31. *Therſites.* Sat. VIII, nota 267.

Traducebat. Sat. VII, nota 16. *Traducit.*

34. *Curtius*, *Matho.* Ignobiles eâ tempeſtate cauſidici.

37. *Mullum.* Sat. IV, nota 14.

Gobio. Vilis piſciculus: *un goujon.*

41. *Gravis.* Non ſignati, puri, quod eſt adhuc in maſſa.

Talibus a dominis poſt cuncta noviſſimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres; nec funus acerbum
Luxuriæ, ſed morte magis metuenda ſenectus.
Hi plerumque gradus, conducta pecunia Romæ,
Et coram dominis conſumitur. Inde ubi paulum
Neſcio quid ſupereſt, & pallet fœnoris auctor,
Qui vertêre ſolum, Baïas, & ad Oſtia currunt.
Cedere namque foro jam non tibi deterius, quàm
Eſquilias a ferventi migrare Suburra.

coguntur denique vendere ſuum annulum, eoque exſutus Pollio adigitur ad ſtipem corrogandam. Illis ganeonibus non tam præcox & intempeſtiva mors, quam ſenectus ipſa eſt pertimeſcenda. Porrò ad extremam egeſtatem & miſeriam iſtis ferè gradibus deveniunt: primùm nummos accipiunt mutuos, quos Romæ dilapidant, inſpectantibus ipſis creditoribus: poſtquam illa pecunia tota fermè conſumpta eſt, incipitque fœnerator metuere ne ſortem perdat; tum iſti nebulones Romam exſilio voluntario deſerunt, demum ad Baianum Oſtienſemve portum fugiunt. Nam decoquere ac forum argentarium relinquere, nemini videtur nunc turpius, quàm ab una urbis regione ad alteram, a Suburra, ubi æſtas & calor eſt gravior, in Eſquilias frigidiores

42. *Exit.* A digitis, e ſcrinio.

43. *Annulus.* Erat inſigne Equitum Romanorum. Sat. I, nota 26.

Pollio. Nobilis helluo.

47. *Dominis.* Creditores, domini ſunt pecuniæ mutuo datæ. Deinde imperium quoddam in debitores duriſſimum, ac dominatum vulgò exercent.

49. *Baïas.* Sat. III, not. 4.

Oſtia. Sat. VIII, nota 169.

Oſtia. Fugiunt autem Oſtia, vel Baïas, ut ſe mari committant, & in longinquas regiones demigrent, ubi ſint a creditoribus tuti. Porrò vertere ſolum, pro, *exſulare* dicitur.

50. *Cedere foro.* Eſt id quod Galli dicunt, *faire banqueroute.* Latini, *decoquere*, vel *conturbare.* Circa forum tabernas habebant ſuas ac menſas argentarii, *les Banquiers*: qui pecuniam igitur dilapidaverant, illis nihil erat quod agerent in foro. Hinc decoctores foro cedere dicebantur.

51. *Eſquilias.* Sat. III, nota 70.

Suburra. Sat. III, nota 5.

Suburræ. Eſquilinus mons unus erat e ſeptem Romæ collibus: ac proinde aër ibi frigidior: qui calidior in Suburra, vico humiliore.

Ille dolor ſolus patriam fugientibus, illa
Mœſtitia eſt, caruiſſe anno Circenſibus uno.
Sanguinis in facie non hæret gutta: morantur
Pauci ridiculum, & fugientem ex urbe pudorem.
Experiêre hodie numquid pulcherrima dictu,
Perſice, non præſtem vitâ, vel moribus, & re;
Sed laudem ſiliquas occultus ganeo; pultes
Coram aliis dictem puero, ſed in aure placentas.
Nam cùm ſis conviva mihi promiſſus, habebis
Evandrum, venies Tirynthius, aut minor illo
Hoſpes, & ipſe tamen contingens ſanguine Cœlum;
Alter aquis, alter flammis ad ſydera miſſus.

demigrare: unum id exſules iſti dolent, quòd Circenſes ludos, unius anni, quo abſfuturi ſunt Româ ſpatio, non ſpectabunt: ceterùm, quòd decoxerint, quòd patriam deſeruerint, nullo modo erubeſcunt. Quotus enim quiſque tandem eſt, qui pudorem Româ jam exſulare compulſum, & ab omnibus irriſum, retinere curet? Intelliges hodiernâ die, o Perſice, an præclaras iſtas frugalitatis leges obſervem reipſa; utrùm in moribus meis ac vivendi ratione veluti repræſentem ea, quæ verbis & magnificâ oratione prædicavi: an olera, & viles cibos palam collaudem, interim dum clam veſcor lautioribus: an cùm inviſunt me amici, clarâ voce jubeam a ſervo parari mihi in cœnam pultes: voce dein ſubmiſſâ, eidem ut placentas apponat imperem. Cùm enim promiſeris te domi meæ cœnaturum, eâdem frugalitate a me accipieris quâ Evander accepit Herculem, aut Æneam minorem Hercule hoſpitem, Divos tamen cognatione attingentem; utrumque diverſâ morte adſcriptum Superis, hunc aquis demerſum, illum flammis

53. *Circenſibus.* Satira III, nota 208.

58. *Siliquas.* Sunt legumінum involucra. Hîc pro *oleribus* ponuntur.

59. *Placentas.* Placenta, propriè, *un gâteau*: hoc in loco *cupedia* & *opſonia delicatoria* ſignificat.

61. *Evandrum.* Evander, Arcadum Rex, in Italiam venit, ubi Herculem dicitur accepiſſe, & poſtea Æneam: utrumque parcè ac frugaliter, ut ſcribit Virgil. Lib. VIII, v. 180, &c.

Tirynthius. Hercules, ita dictus a Tirynthe, ſeu Tirynthia, agri Argivi oppido, in quo educatus.

62. *Contingens, &c.* Æneas Veneris filius.

63. *Aquis.* Fertur Æneas obiiſſe demerſus in fontem.

Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
De Tiburtino veniet pinguiſſimus agro
Hœdulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ,
Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quàm ſanguinis: & montani
Aſparagi, poſito quos legit villica fuſo.
Grandia prætereà, tortoque calentia fœno
Ova adſunt ipſis cum matribus, & ſervatæ
Parte anni, quales fuerant in vitibus, uvæ.
Signinum Syriumque pyrum de corbibus îſdem:

abſumptum. Accipe nunc quas tibi ſim appoſiturus dapes, non illas quidem exquiſitas, & arte multâ in macello præparatas. Hædus præpinguis menſæ inferetur, & natus in agro Tiburtino; reliquis ejuſdem armenti hædulis tenerior, qui nondum herbam deguſtavit, nec momordit ramulos parvarum ſalicum, in quo major lactis copia, quàm ſanguinis eſt: apponentur deinde aſparagi quos in montibus, depoſitâ ad tempus colo, decerpſit mea villica: non aberunt ova grandiora, & adhuc a nido calida, ſimulque gallinæ, quæ illa ediderunt: addam uvas, quæ licèt ab aliquo tempore jam lectæ fuerint, ita diligenter tamen aſſervatæ ſunt, ut videantur adhuc e ſuis palmitibus pendere. Educam ex eodem promiſcuè caniſtro pyra nata in Signiæ arvis, & alia ex eorum genere quæ primùm e Syria in Italiam ad-

ſeu flumen Italiæ, Numicium.

Flammis. Hercules Iolen Euriti Regis Œchaliæ filiam prætulerat uxori Dejaniræ: quæ id ægrè ferens miſit Herculi veſtem ſanguine Neſſi Centauri infectam, ignorans præſentiſſimum venenum eſſe: imò exiſtimans eo remedio virum facilè ab Ioles amore abductum iri. Vix ille veſtem induerat, cùm in furorem verſus, pyram extruxit, in eamque inſiliens, exuſtus eſt.

64. *Fercula.* Quæ tibi apponere ſtatui.

Nullis ornata macellis. Non empta, vel e macello & foro petita.

65. *Tiburtino.* Sat. III, nota 177. *Tiburis.*

66. *Inſcius herbæ.* Materno adhuc lacte victitans, nondum herbam delibavit.

67. *Salicti.* Salictum, eſt locus ſalicibus conſitus.

69. *Aſparagi.* Gall. *des aſperges.*

70. *Torto fœno calentia.* Adhuc retinentia calorem nidi, e torto fœno confecti.

73. *Signinum.* Signia, nunc *Segni* dictum, in ditione Pontificia eſt.

Æmula Picenis, & odoris mala recentis,
Nec metuenda tibi, ſiccatum frigore poſtquam
Autumnum, & crudi poſuere pericula ſucci.
Hæc olim noſtri jam luxurioſa Senatus
Cœna fuit. Curius parvo quæ legerat horto
Ipſe focis brevibus ponebat oluſcula, quæ nunc
Squalidus in magna faſtidit compede foſſor.
Sicci terga ſuis rarâ pendentia crate,
Moris erat quondam feſtis ſervare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente novâ, ſi quam dabat hoſtia, carne.
Cognatorum aliquis titulo ter Conſulis, atque
Caſtrorum imperiis, & Dictatoris honore
Functus, ad has epulas ſolito maturiùs ibat,

vecta ſunt : itemque poma cum Picenis certantia, quibus ineſt idem odor ac ſi eſſent recentia : & quæ nihil habent noxium, quia crudum & periculoſum ſuccum, quem autumno contraxerant, hyemis frigore coxerunt ac mitigarunt. Ita cœnabant noſtri pridem Senatores, iis etiam temporibus quibus a priſcorum Romanorum frugalitate deficere cœperant. Curius aliud nihil cœnabat, quàm legumina, quæ in horto ſuo ipſe collegerat, & exili coxerat foco : quæ nunc adſpernantur etiam ſervi, qui catenis vincti humum ruri fodiunt. Olim ſolebant majores noſtri ſervare ad dies feſtos ſolennibus epulis celebrandos dorſum porcinum ſublimè ſuſpenſum in crate lignea, ut exſiccaretur : & cùm affines die ſuo natali ad convivium invitabant, apponebant ipſis nihil præter laridum, & aliquid recentis carnis, ſi quid ex immolata fortè hoſtia reſtaret. Ad ejuſmodi cœnam, tamquam ad opimum convivium, unus aliquis e propinquis, licèt Conſulatu ter functus, licèt maximis præfuiſſet exercitibus, & Dictaturam geſſiſſet, properabat horam cœnæ ſolitam antevertens, & ligonem, quo monta-

Syrium. Sat. VIII, nota 167. *Syriæ amnibus.*

74. *Picenis.* Ager Picenus eſt in Italiæ ora orientali. Sat. IV, nota 64. *Picens.*

78. *Curius.* Sat. II, nota 3.

80. *Compede.* Solebant Romanorum mancipia opus ruri facere vincta compedibus, ne diffugerent.

86. *Caſtrorum imperiis.* Præfectura caſtrorum : militaribus honoribus.

Dictatoris. Sat. VIII, nota 7.

Erectum domito referens a monte ligonem.
Cùm tremerent autem Fabios, durumque Catonem,
Et Scauros, & Fabricios; rigidique ſeveros
Cenſoris mores etiam collega timeret:
Nemo inter curas, & ſeria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
Clarum Trojugenis factura, ac nobile fulcrum:
Sed nudo latere, & parvis frons ærea lectis
Vile coronati caput oſtendebat aſelli,
Ad quod laſcivi ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus, atque ſupellex.
Tunc rudis, & Graïas mirari neſcius artes,

num arvum proſciderat, humeris impoſitum geſtans. Sanè iſtis temporibus, quibus quiſque ſibi metuebat ne reprehenderetur & multaretur a Fabiis, Catonibus, Scauris, & Fabriciis; cùm ipſe Cenſor a ſui collegæ ſeveritate ac cenſura tutus non eſſet; tunc, inquam, nemo, quaſi rem ſeriam, & alicujus momenti, curavit exquirere, quales & quantæ in Oceano caperentur teſtudines, e quarum conchis in laminas deſectis ornarentur lectorum fulcra: erant inornatæ cubilium ſpondæ, & nuda latera, ipſi lectuli anguſti, & in eorum anteriori parte aſini caput ex ære viſebatur, floribus redimitum, circa quod infantes ruſtici protervè colludebant. Huic igitur ſupellectili ac domui conſentanea erant menſarum fercula. Tunc milites noſtri parum in æſtimandis Græcorum artificum eximiis operibus

89. *Fabios.* Sat. II, nota *Paulis*, &c. VI, nota 196; VII, nota 95; VIII, n. 13.

Catonem. Sat. II, nota 24.

90. *Scauros.* Sat. II, n. 19.

Fabricios. Sat. II, n. 112. *Fabricius.*

91. *Cenſoris.* Sat. II, nota 38, & nota 90; XI, n. 98.

Collega. Narrat Valerius Maximus, Lib. II, c. 9, Claudium Neronem & Livium Salinatorem, Cenſura ſimul fungentes anno U. C. 549, non ſibi magis invicem, quàm ceteris civibus indulſiſſe. Idem refert de Fabricio & Decio Cenſoribus vetus Scholiaſtes.

94. *Trojugenis.* Romanis Proceribus, qui ſe jactant a Trojanis oriundos. Sat. I, v. 85.

96. *Aſelli.* Aſinorum crania valere credebant ad arcenda frugum incommoda: itaque illa in agris domibuſque aut ponebant vera, aut ſimulata fingebant e ligno, ferro, &c.

Urbibus everſis, prædarum in parte reperta,
Magnorum artificum frangebat pocula miles;
Ut phaleris gauderet equus, cælataque caſſis
Romuleæ ſimulacra feræ manſueſcere juſſæ
Imperii fato, & geminos ſub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & haſtâ,
Pendentiſque Dei perituro oſtenderet hoſti.
Argenti quod erat, ſolis fulgebat in armis.
Ponebant igitur Tuſco farrata catino
Omnia tunc; quibus invideas, ſi lividulus ſis.

*eriti, & ejuſmodi rerum contemptores, ſi quam diri-
uiſſent urbem, cujus in ſpoliis elaborata reperiſſent ab-
regiis opificibus vaſa, eadem perfringere non dubitabant,
t ex iis bullas & alia id genus equorum ornamenta con-
erent, ut ſuas galeas inſignirent cælatâ effigie aliquâ,
ità lupæ, quæ deponens nativam feritatem, ita jubenti-
is imperii Romani fatis, Romulum aluit: item gemi-
rum fratrum Remi & Romuli, ſub Quirinalis montis
pe jacentium: aut Martis, bellorum præſidis Dei, qui
dus cum haſta & clypeo quaſi exſtare cerneretur e galea
ſtique velut imminens, illi exitium intentare. Si quid
is argenti erat, hoc armis duntaxat ornandis adhibe-
nt. Tales igitur ac tanti viri, quorum fortitudini, famæ
felicitati jure meritò invideat quicumque aliquâ tangi poteſt
idiâ, menſæ apponebant confecta e ſimplici farre ci-
iaſ in vaſis fictilibus. In eorum etiam templis majeſta-
ſuam & præſentiam Superi evidentiùs declarabant:*

102. *Phaleris.* Phaleræ,
t quædam equorum or-
nenta, ex eorum olim
nte, auribus, ac præcipuè
lo pendentia.

04. *Imperii fato.* Quaſi
ſet hoc Urbis Romanæ fa-
, ut aleretur ejus condi-
a lupa, ne periret in ſylva
oſitus.

ub rupe. Ubi expoſiti fue-
t, & ubi lupa mammas
ntibus præbuit.

uirinos. Sic appellat Re-
n & Romulum: quamvis
nulus ſolus propriè *Qui-
rinus* diceretur. Sat. III, nota 60, & nota 66. *Quirine*; VIII, v. 257.

106. *Pendentis.* In ſumma galea effictì, & in ictum quaſi pendentis ac proni.

108. *Tuſco.* In Tuſcia, quæ pars eſt Italiæ mediæ ad occidentem, *la Toſcane*, fiebant egregia vaſa fictilia, præſertim Arretii, *Arezzo.*

Farrata. Far, triticum, ex quo fiunt pultes, &c.

109. *Quibus invideas.* Vel ferculis, vel hominibus.

Templorum quoque majeſtas præſentior, & vox
Nocte ferè mediâ, mediamque audita per urbem,
Littore ab Oceani Gallis venientibus, & Dis
Officium vatis peragentibus, his monuit nos.
Hanc rebus Latiis curam præſtare ſolebat
Fictilis, & nullo violatus Juppiter auro.
Illa domi natas, noſtraque ex arbore menſas
Tempora viderunt; hos lignum ſtabat in uſus,
Annoſam ſi fortè nucem dejecerat Eurus.
At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama ſapit, putêre videntur
Unguenta atque roſæ, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu;

quod maximè intellectum eſt, cùm Galli ab orbe occiduo irruperunt in Italiam: tunc enim auditæ voces fuerunt nocte intempeſtâ, media in urbe Roma quibùs adventare Galli nuntiabantur: Superis ipſis vatum erga Romanos munere fungentibus. Sic nos de imminenti exitio admonebat, ſic Romanam rem curabat Jupiter, cùm ejus ſtatuæ duntaxat ex argilla confictæ eſſent, necdum auro conflatæ, vel potiùs inquinatæ. Illis temporibus menſæ fiebant ex arboribus in Italia natis & quaſi domeſticis. Si fortè vetulam nucem ventus proſtraviſſet, ejus truncum ad menſam fabricandam reſervabant. At nunc Romani locupletes cibum capere cum voluptate non poſſunt, nullius ſaporis eſſe rhombos ac damas, odoris nullius unguenta ſuaviſſima, ipſaſque roſas, putant, niſi menſas ingentes fulciant pedes eburnei, pardorum hiantium figuram in ſumma parte referen-

110. *Et vox, &c.* Auctor eſt Livius, Lib. V, cap. 32, Romanum quemdam vocem humanâ clariorem noctu audiviſſe, quâ juberetur monere Magiſtratus de Gallorum in Italiam tunc irrumpentium adventu.

112. *Littore ab Oceani.* Gallia oceano, ad occidentem, clauditur, & ſeptentrionem; ejuſdem pars auſtralis alluitur mari Mediterraneo.

114. *Latiis.* Pars Italiæ antiquæ, circa Tiberis oſtia, ubi nunc Romanus ager, *Latium* dicebatur, quia Saturnus perſequente filio Jove, ibi latuerat.

118. *Eurus.* Ventus ab ortu ſpirans.

120. *Rhombus.* Sat. IV, nota 38. *Rhombi.*

Dama. Animal e cervino genere, velocitate præſtans.

121. *Unguenta.* Gall. *des parfums, des eſſences.*

122. *Pardus.* Gall. *un léopard.*

Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obſcurior Indus,
Et quos depoſuit Nabathæo bellua ſaltu,
Jam nimios, capitique graves. Hinc ſurgit orexis,
Hinc ſtomacho bilis: nam pes argenteus illis,
Annulus in digito quod ferreus. Ergo ſuperbum
Convivam caveo, qui me ſibi comparat, & res
Deſpicit exiguas. Adeò nulla uncia nobis
Eſt eboris, nec teſſellæ, nec calculus ex hac

tes, & ex ebore candidiſſimo fabricati, quale ex Elephantide inſula, prope Sienen ſita; e Mauritania, ex ipſa India aut ſylvis Arabiæ deportatur. Ex eo nimirum quod ejuſmodi pedibus nitatur menſa, naſcitur appetentia ciborum, hinc vires adduntur ſtomacho ad cibos faciliùs digerendos. Itaque non minus turpe jam ducitur menſam habere domi pede ſuſtentatam argenteo, quàm annulum in manu ferreum geſtare. Ego verò lautos ejuſmodi & arrogantes convivas fugio, qui meam tenuitatem ſcilicet cum ſuis opibus ac deliciis comparantes, eam contemnunt. Nam apud me ne uncia quidem eboris eſt, non teſſeræ, non calculi eburnei ſunt, immò ipſi cultrorum ca-

123. *Dentibus*, &c. Ebur aliud nihil eſt, quàm dens Elephanti.

Syenes. Syene eſt urbs Ægypti, in limite Æthiopiæ, nunc *Aſna*; prope illam urbem eſt inſula elephantis abundans, quam idcirco *elephantinam*, vel *elephantidem* vocant: quæque hoc in loco dicitur porta Syenes, quia per illam inſulam veluti portam tranſeunt, qui petunt Syenen, & Ægyptum reliquam, eburque Romam deferunt. Poteſt & Syene ipſa dici *porta*, per quam ſcilicet ejuſmodi merces in Europam devehuntur.

124. *Mauri.* Populus Africæ: eorum tanta celeritas, ut feras curſu aſſequantur.

Obſcurior. Magis fuſcus.

Indus. Populus Aſiæ, circa Gangem & Indum fluvios.

125. *Depoſuit.* Dicuntur elephanti, cùm ipſis ita crevere dentes, ut oneri ſint, eos abjicere, illidendo arbori.

Nabathæo. Nabathæa eſt regio Arabiæ, ad ortum, elephantis referta.

126. *Orexis.* Sat. VI, nota 290.

127. *Bilis.* Bilis, humor eſt flavus & calidus, cibis in ſtomacho percoquendis maximè ſerviens.

Pes argenteus, &c. Adeo ſpernunt argentum præ ebore, ut menſæ pes argenteus tam vilis modò ſit, quàm ferreus annulus.

131. *Teſſellæ.* Exiguæ teſſeræ; *un dé.*

Materia, quin ipſa manubria cultellorum
Oſſea: non tamen his ulla umquam opſonia fiunt
Rancidula; haud ideo pejor gallina ſecatur.
Sed nec ſtructor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, diſcipulus Trypheri doctoris, apud quem
Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus,
Et Scythicæ volucres, & Phœnicopterus ingens,
Et Gætulus oryx, hebeti lautiſſima ferro
Cæditur, & totâ ſonat ulmea cœna Suburrâ.

puli ſunt ex oſſe. Neque tamen idcirco meæ dapes rancidæ ac deteriores fiunt, non pejorem habent ſaporem gallinæ, quia iſtis cultellis ſcinduntur. Sed neque aderit apud me ſervus qui menſam inſtruat, cibos ſcitè apponat ac ſecet, illis omnibus peritior, qui artem ferculorum ſecandorum docentur in ſchola Trypheri, in qua ſumina, lepores, apri, pygargi, phaſiani, phœnicopteri, Oryces, & alia lautæ cœnæ fercula, ex ulmeis virgis confecta, ligneis quoque & obtuſis cultris ſecantur, non ſine fragore, quo Suburra tota perſtrepit. Structor meus, in hac arte valdè tyro & rudis, non callet quemadmodum aptè & decenter

Calculus. Calculî luſorii. Gall. *des dames, des échecs.* Propriè calculus eſt *lapillus tritus* & *politus*: tales enim adhibebantur ad ludum, poſtea e buxo, ebore, &c. confecti calculi fuerunt.

136. *Pergulâ.* Propriè, *une galerie, une avance de boutique, &c.* Ibi ſolebant magiſtri diſcipulos erudire: itaque pro ipſa ſchola ſumitur.

Trypheri. Nomen, ut videtur fictum, doctoris coquinarii, qui artem ciborum peritè ſecandorum docebat. Utebatur autem ad id ſimulacris vimineis avium & ferarum, quæ ligneis item cultellis diſſecabantur in ejus ſchola.

137. *Sumine.* Sumen *eſt* venter ſuillus, qui tunc inter delicatiores habebatur cibos.

Pygargus. Caprea quædam ſylveſtris, poſteriores dorſi partes albas præferens, unde illi nomen *πυγὴ clunis, ἀργὸς albus.*

138. *Scythicæ volucres.* Phaſis eſt fluvius Colchidis, prope Scythiam. Hunc advecti phaſiani, *des faiſans.*

Phœnicopterus. Avis Afra, cujus alæ rubro colore vivido lucent.

139. *Oryx.* Capra quædam, frequens in Gætulia, parte Africæ.

140. *Suburra.* Vicus erat Romæ. Sat. III, nota 5. *Suburra.*

Vec fruſtum capreæ ſubducere, nec latus Afræ
Vovit avis noſter tirunculus, ac rudis omni
Tempore, & exiguæ fruſtis imbutus ofellæ.
'lebeios calices, & paucis aſſibus emptos
'orriget incultus puer, atque a frigore tutus:
Ion Phryx, aut Lycius, non a mangone petitus
)uiſquam erit, & magno: cùm poſces, poſce
latinè.
lem habitus cunctis, tonſi, erectique capilli,
tque hodie tantùm propter convivia pexi.
ıſtoris duri eſt hic filius, ille bubulci:
ıſpirat longo non viſam tempore matrem,
: caſulam, & notos triſtis deſiderat hœdos,
genui vultus puer, ingenuique pudoris,
uales eſſe decet, quos ardens purpura veſtit.

orteat eximere partem aliquam capreæ toſtæ, aut alam allinæ Numidicæ, quippe qui numquam iſta didicerit, ue artis iſtius coquinariæ tyrocinium aliud poſuerit, im in fruſtulis quibuſdam carnis torrendis ac dividendis. niſtrabit nobis ruſticanus puer & incomptus, dabitque thos vilis pretii, quibus uti plebs ſolet ipſe craſſâ tectus e, quantum ad arcendum frigus ſufficiat: nullum e ygia videbis petitum aut Lycia, vel emptum a man- orum venditore: ſi quid ab ipſo, cùm miniſtrabit, poſtu- s, fac loquaris latinè, neque enim ſcit, ut nobilium i, Græcè. Neque aliis meis mancipiis elegantius erit itus, omnibus eadem quippe veſtis eſt: omnium comæ nſæ ſunt & rectæ, ſine cincinnis & ornatu: eaſque ùm hodie, propterea quòd habeo te convivam, pectent.
paſtore meo genitus eſt, ille bubulco, liberali puer u & pudorem ſpirante, quali convenit eos eſſe qui m prætextam & limbo purpureo inſignitam geſtant. ret quod a ſuo tugurio, a matre, ab hœdis, divulſus

41. *Subducere.* Avellere a uo corpore.

43. *Oſellæ.* Offa, eſt fru- carnis, vulgò porcinæ: dum maſſa panis, fari- &c.

6. *Phryx.* Phrygia, unde les Romam deportaban- eſt pars Aſiæ minoris occaſum versùs & ſeptentrionem. Lycia eſt infra, ad meridiem & occaſum.

Mangone. Mango, mancipiorum venditor.

147. *Poſce latinè.* Miniſter enim Italus linguam tantùm vernaculam novit.

154. *Purpura.* Romani pue-

Hic tibi vina dabit diffuſa in montibus illis
A quibus ipſe venit, quorum ſub vertice luſit:
Namque una, atque eadem vini patria, atque miniſtri.
Forſitan exſpectes, ut Gaditana canoro
Incipiat garrire choro, plauſuque probetur:
Non capit has nugas humilis domus: audiat ille
Teſtarum crepitus cum cantibus, ille fruatur
Vocibus obſcœnis, omnique libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytiſmate lubricat orbem.

ſit, eoſque reviſere cupit. Hic vinum tibi miſcebit, lectum in iis, ubi eſt educatus ipſe, collibus, in quibus antea ipſe puerulus ludebat, neque alia vini ac miniſtrantis illud, patria eſt. Noli porrò exſpectare dum aliqua puella petulans e Gadibus advecta, in medio ſaltantium cœtu, voce fractâ & laſciva canat. Ejuſmodi ludicra oblectamenta anguſtæ, qualis hæc noſtra eſt, domui non conveniunt. Liceat ſanè divitibus illis & lautis hominibus, qui ſuperbum pavimentum Lacedæmonii marmoris orbibus ſtratum, vino ad delicias in os identidem accepto, moxque rejecto, gaudent aſpergere; liceat, inquam, illis crepitantes & colliſas inter ſe teſtas, audire, necnon cantus obſcœnos & ſpurcas voces, atque omnibus artibus ac modis libidinem pro-

ri, veſtem quamdam ornatam limbo purpureo geſtabant uſque ad annum 17. Iſtam veſtem vocat Juvenalis *ardentem* ob colorem igneum. Sat. I, nota 64.

155. *Diffuſa.* Fuſa e cupis, in cados & amphoras.

158. *Gaditana.* Sat. X, nota 1.

161. *Teſtarum.* Significat ea vox in hoc loco *tinnula crepitacula*, e teſtis, ſive in morem teſtarum facta. Gall. *des caſtagnètes.* Eſt autem teſta, *tegmen piſcium*, duritiem argillæ coctæ, quæ teſta propriè dicitur, referens, *une coquille de poiſſon*: quarum teſtarum figuram imitantur illa crepitacula.

163. *Lacedæmonium.* Lacedæmon, ſeu Sparta, urbs fuit Peloponneſi. Non procul ab hac urbe eruebatur egregiæ notæ marmor.

Orbem. Poteſt intelligi *de pavimento fruſtis marmoreis in orbem deſcriptis ſtrato.* Poteſt explicari *de abaco, menſa, pelvi marmorea, rotunda.*

Pytiſmate. Græca vox eſt, πύτισμα, *ſputum*, ſeu quodcumque expuitur, quale eſt vinum quod ab hominibus jam ſaturis, aut vomentibus, os abluentibus, aut vinum ipſum probantibus & deguſtantibus,

[ue ibi fortunæ veniam damus; alea turpis,
: & adulterium mediocribus: hæc eadem illi
a cùm faciant, hilares nitidique vocantur.
a dabunt alios hodie convivia ludos:
itor Iliados cantabitur, atque Maronis
ni dubiam facientia carmina palmam.
refert tales verſus quâ voce legantur?
unc dilatis averte negotia curis,
atam requiem dona tibi, quando licebit
otam ceſſare diem: non fœnoris ulla
tio, nec primâ ſi luce egreſſa, reverti
e ſolet, tacito bilem tibi contrahat uxor.
nus ante meum, quidquid dolet, exſue limen.
: domum, & ſervos, & quidquid frangitur illis,
perit; ingratos ante omnia pone ſodales.
ea Megaleſiacæ ſpectacula mappæ

: ignoſcitur illis ſcilicet cùm peccant, perinde quaſi ipſis poteſtatem nobilitas & divitiæ darent: vitio & ori vertitur alea, & adulterium homini mediocris æ & conditionis: ſi dives eadem admittat flagitia, lautus elegansque cenſebitur. Longè alios tibi ludos vium noſtrum exhibebit; alias præbebit oblectatio- Homeri verſus recinentur, & præclara Virgilii car-, quæ meritò dubitationem afferunt, utri palma poëſeos nda ſit. Quid intereſt quænam vox adhibeatur iſtis us recitandis, qui per ſe videlicet adeo canori præſtan- ſunt? Age igitur negotia & curas in aliud tempus, & nonnihil quietis indulge tibi; ſi quidem a ne- s vacare & feriari per totam iſtam diem fas erit: m de uſurarum lucro cogitationem ac ſermonem va- jube, nec ſtomachum tibi moveat uxor tua, ſi primo ſa mane domum ſeriùs redire ſolet. Quid multa? quid- afferre tibi mœrorem poteſt, in limine mearum ædium ne, omnem de rebus domeſticis, de famulis, & eorum ebus ſervandis, ac fungendo munere incuriâ, præſer- verò de amicorum ingrato animo, ſollicitudinem ac rem abjice. Dum nos epulis frugalibus operam ita

itur identidem: quod *ſſare* Latini vocant.

ubricat. Marmor humi- , eſt admodum lubri- , & pellucidum.

168. *Iliados.* Ilias Poëma eſt ab Homero ſcriptum de excidio Ilii, ſeu Trojæ.

179. *Megaleſiacæ.* Cybele vocabatur ab Ethnicis Μεγάλη

Idæum ſolenne colunt, ſimiliſque triumpho
Prædo caballorum Prætor ſedet : ac mihi pace
Immenſæ nimiæque licet ſi dicere plebis,
Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.
Nam ſi deficeret, mœſtam, attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis

dabimus, alii ſpectabunt ludos ſolenni pompâ in honorem magnæ Deorum Matris celebrari, & per ſuſpenſam in Circo mappam denuntiari ſolitos. Prætor habitu cultuque triumphantium inſignis, curru inſidebit, equis undecumque per vim ablatis, quibus ad hæc ſpectacula edenda pluri-mis eſt opus. Tota hodie Roma, quod pace tam numeroſi populi dixerim, in Circum confluet. Jam exaudire videor clamores inconditos, e quibus conjicio victorem diſceſſiſſe aliquem e viridis panni factione, quæ ſi ab æmulis factio-nibus vinceretur, Romam cerneres mœrore confectam haud aliter atque olim, cùm in Cannenſi prælio duo Conſules

Magna ; hinc *megaleſiaca* ſignificat in honorem Cybeles.

Mappæ. Suſpenſa publicè mappa ſignum erat ludos celebratum iri : quod inde eſt ortum. Nerone prandente cùm plebs in Circo ſedens ludos inchoari poſtularet, ille projecta per feneſtram mappa, juſſit eos peragi.

180. *Idæum.* Ludicrum, ſive ſpectaculum, exhiberi ſolitum in honorem Idææ matris. Cybele vocabatur *Idæa*, quia præcipuè colebatur in Ida, monte Phrygiæ : unde Romam advectum ejuſdem ſimulacrum fuit, ut memoratur Satira III, nota 123.

181. *Prædo, &c.* Solebat Prætor qui ludos edebat, undique equos colligere, immò per vim a dominis abducere. De illius veſtibus lege Sat. X, nota 36.

183. *Circus.* Sat. III, nota 208.

184. *Viridis panni.* Aurigarum, qui equos in Circo agitabant, factiones erant quatuor præcipuæ, ſuis ſingulæ veſtibus certi coloris, quæ ſingulis anni tempeſtatibus quaſi reſponderent, diſtinctæ. Prima *viridi* ſeu *praſino colore*, qui verni temporis proprius eſt, utebatur, eique plerique Romani, ac ipſi etiam Imperatores favebant : altera *rubro*, ſeu *ruſſato* ; qui color æſtati convenit : tertia, *albo*, qui autumno : quarta *veneto*, ſive *cæruleo* ; qui hyemi.

186. *Cannarum.* Satir. II, nota *Cannis*.

libus. Spectent juvenes, quos clamor, & audax
io, quos cultæ decet aſſediſſe puellæ.
ı bibat vernum contracta cuticula ſolem,
atque togam: jam nunc in balnea ſalvâ
e licet vadas, quamquam ſolida hora ſuperſit
ttam; facere hoc non poſſis quinque diebus
nuis, quia ſunt talis quoque tædia vitæ
a. Voluptates commendat rarior uſus.

ti fuerunt. Iſtis, per me licet, ſpectaculis interſint
entes, quos delectat ſtrepitus, quos juvat ſponſio-
m obvio quolibet facere de variis ludorum eventi-
ii captant locum, ubi garriant ingenioſè cum mu-
s politioribus. Nos, utpote ſeniores, rugoſam cutem
no & clementi exponamus, & urbis ac togatæ vitæ
is devitemus. Potes balneum petere modò, quamvis
t poſt ortum ſolis duntaxat quinta, idque impunè,
lius reprehenſionem metuens. Sanè horam balnei ſo-
ntevertere ac genio, ut a nobis hodie pauliſper fiet,
re vix poſſes diebus quinque continuatis. Magnam
hæc vivendi ratio ſatietatem afferre ſolet. Voluptates
gratæ, rariores eſſe debent.

Sponſio. Gall. *une ga-*
un pari.
Bibat, *&c.* Moris
omanos erat, apricari
re ad ſolem, præſertim
ı, quandò ejus calor
nentior: interdum oleo
ſic ungebant.
ium. Menſe Aprili,
celebrabantur Mega-

tracta. Rugoſa. Itaque
ipſit jam ſenior.
. *Togam.* Toga *eſt* ſym-
urbanæ vitæ & fori,
ii quippe cives inge-
gati erant in urbe. Sat.
ta 45, & Sat. III, no-
.
nea. Ante cœnam bal-
neo, ut plurimum utebantur. Sat. I, nota *Balnea*, v. 128.

Salvâ fronte. Fronti quaſi vulnus imponitur cùm ſuffunditur rubore. Porrò frons pudoris & verecundiæ ſedes.

191. *Licet.* Solebant lavare corpus in balneis poſt meridiem horâ circiter tertiâ. Licebat feſtis diebus antevertere id tempus: quod ebrioſi ac intemperantes aliis etiam diebus factitabant.

192. *Sextam.* Ab orto ſole nimirum, quæ noſtra eſt duodecima.

Quinque diebus. Per quos nimirum continuos agebantur Megaleſia.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Deſcribit naufragium Catulli amici ſui. Hereditatum captatores inſectatur.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa Deis animalia ceſpes
Exſpectat, niveam Reginæ cædimus agnam.
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeïo ſervata Jovi, frontemque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris

HIC dies, o Corvine, natali meo die mihi jucundior eſt: hæc mihi verè feſta lux, quam victimas immolando votivas, colere ac celebrare decrevi. Agnâ candidâ Junoni ſacrificaturus ſum, itemque albâ, Palladi: vitulus Jovi deſtinatus, funem, quo alligatus eſt, ſuccutit, & caput quaſſat: nempe jam lacte depulſus, ſatiſque validus ut emergentibus primùm cornibus arbores laceſſat, ac per ætatem idoneus, ut aris admoveatur, ejuſque caput vino aſpergatur. Si divitiis affluerem, ac voluntati opes reſpon-

1. *Natali die.* Romani feſtum ac ſacrum præcipuè ducebant natalem ſuum diem.

2. *Ceſpes.* Ara e ceſpite.

3. *Regina.* Junoni, Deorum Reginæ, de qua Virgil. Æn. 1. *Aſt ego quæ divûm incedo Regina.*

4. *Par vellus.* Agna ejuſdem velleris & coloris. Diis ſuperis albæ immolabantur victimæ: nigræ Diis inferis.

Pugnanti Gorgone. Palladi quæ pugnat armata clypeo, in quo effigies Gorgonis, ſeu Meduſæ, vide Sat. III, nota 106.

Maura. Gorgones incolebant inſulas Atlanticas in mari Africano. Atlas mons eſt Mauritaniæ.

6. *Tarpeïo.* Capitolino. Sat. VI, nota 41.

8. *Mero.* Vinum inter immolandi bovis cornua fundebant.

Ducere,

Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet,
Pinguior Hiſpullâ traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitimâ nutritus in herba;
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
ret, & a grandi cervix ferienda miniſtro,
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
Nuper, & incolumem ſeſe mirantis amici.
Nam præter Pelagi caſus, & fulguris ictum
vaſi, denſæ cœlum abſcondêre tenebræ.
ube unâ, ſubituſque antennas impulit ignis;
ùm ſe quiſque illo percuſſum crederet, & mox
ttonitus nullum conferri poſſe putaret
aufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
ilia, tam graviter, ſi quando poëtica ſurgit

ent, adducerem ad aras taurum Hiſpulla magis obeſum, m tardiorem adeps ac vaſta corporis moles faceret; ue ille in vicinis educatus foret paſcuis, ſed ſaginatus pimis Clitumni ripis, generoſi ſanguinis magnam effun- t copiam, & robuſtiorem ſacrificulum, a quo cæde- r, poſtularet. Talis, inquam, a me victima immola- ad gratias Superis agendas de reverſo feliciter amico, graviſſimo periculo defunctus, ipſâ ejus recordatione c perhorreſcit, ſeque liberatum illo, & ſoſpitem eſſe peſcit. Ut enim ſileam varia, quibus in ipſa naviga- conflictatus eſt, diſcrimina, & evitatum fulmen, aër tetrâ caligine, quaſi perpetuâ nube tectus fuit; mox tina flamma corripuit antennas; adeo ut jam putarent s perculſi metu ſe deflagrare, neque ullum periculum naufragium cum incenſa navi comparandum exiſtima- Alia tum permulta contigere, illis ſimillima quæ fin- r, & ad terrorem deſcribuntur a poëtis, cùm tem-

Vexat naſcenti robora. Ex petulantia arbores cornibus nunc pri- rumpentibus.

Hiſpulla. Muliere & præpingui, quam carpit.

Clitumni. Clitumnus, Italiæ fluvius, paſcuis abun- dans, in quibus victimæ vul- go ſaginabantur.

18. *Evaſi.* A verbo *evado*; evaſus, evitatus.

19. *Antennas.* Ligna tranſ- verſa, unde vela pendent.

Tempeſtas. Genus ecce aliud diſcriminis ; audi,
Et miſerere iterum ; quamquam ſint cetera ſortis
Ejuſdem : pars dira quidem, ſed cognita multis,
Et quam votivâ teſtantur fana tabellâ
Plurima (pictores quis neſcit ab Iſide paſci ?)
Accidit & noſtro ſimilis fortuna Catullo :
Cùm plenus fluctu medius foret alveus, & jam
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem ; decidere jactu
Cœpit cum ventis, cupiens evadere : in æquor,
Fundite quæ mea ſunt, dicebat, cuncta Catullus
Præcipitare volens etiam pulcherrima, veſtem
Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam,

peſtatem ſuis depingunt coloribus ; & quæ verè Catullus expertus eſt. En aliud periculum, nec minori dignum commiſeratione, licèt omnia ferè ſint ejuſdem generis & gravitatis ; ſed commune tamen pleriſque & pingi ſolitum in votivis tabellis quæ in ſacris ædibus proſtant. Quis enim ignorat quantum pictores lucri faciant pingendis tabulis quas naufragi ſuſpendunt in Iſidis templo ? Eadem igitur Catulli noſtri ac ceterorum naufragorum ſors calamitaſque fuit. Cùm totam interioris navis quaſi alvum impleviſſent aquæ, cùm ratem huc illuc temerè jactatam, fluctus modò in hanc, modò in illam partem inclinarent, ac propè ſubverterent ; cùm nihil prodeſſet jam navitæ ſenis induſtria, Catullus ut ſe præſentiſſimo exitio liberaret, cum ventis quaſi paciſci cœpit, eâ lege, ut bona in mare projiceret, vitam incolumem retineret. Nec mora, inclamans nautas, quid ceſſatis, inquit, mea omnia in æquor præcipitare ? Jamque ſe ad ſupellectilem lautiſſimam in aquas proturbandam accingebat, putà purpureas veſtes, quas Mæcenas iſtarum deliciarum amantiſſimus non reſpuiſſet : itemque

28. *Iſide.* Iſis, Ægyptiorum Dea, cujus templum Romæ, plurimis Donariis celebrari ſolitum, præſertim a peregrinis & naufragis, qui ſui naufragii imaginem ei ſuſpendebant, quia ipſa variis, dum viveret, jactata fuerat erroribus. Sat. VI, nota 351, & nota 387. *Æde Iſidis.*

30. *Alveus.* Capacitas & fundus navis.

32. *Arboris.* Navigii ex arboribus confecti.

33. *Decidere.* Quaſi dirimere litem a ventis & mari ſibi illatam, aliquâ pactione.

37. *Mæcenatibus.* Erat Mæ-

Atque alias, quarum generoſi graminis ipſum
Infecit natura pecus, ſed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.
Ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
Et dignum ſitiente Pholo, vel conjuge Fuſci.
Adde & baſcaudas, & mille eſcaria, multum
Cælati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
Sed quis nunc alius, quâ mundi parte, quis audet
Argento præferre caput, rebuſque ſalutem?
Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,

lias textas e lana Bætica, cui etiam ovibus inhærenti ıtilum colorem indidit natura & indoles barbarum quibus ves Bæticæ paſcuntur, necnon ipſe fluvius & aër illius gionis, vim uterque arcanam habens ad inficiendas iſto lore lanas. Similiter Catullus argentea vaſa non cuncta-s in mare dejicit: patinas a Parthenio fabricatas: athos urnæ vini capiendæ non impares, dignos in quibus holus vel uxor Fuſci potaret: vaſa Anglica, quas voca-ıs baſcaudas, lances plurimas inferendis dapibus ido-as, pocula cælata ex argento pervetuſto, quibus Philip-s Macedo, is qui tam callidè Olynthum urbem emit, rat olim uſus. At nunc quotuſquiſque tandem eſt, qui am ſervare quàm opes, malit? Quem mihi præter Ca-lum dabis, qui rerum ſuarum jacturæ ſalutem ſuam & ut redimere non dubitat? Nonnulli rem domeſticam

ıas admodum delicatus & itiarum amans. Sat. I, no-2.

8. *Atque alias*, *&c.* Ordo borum eſt: atque alias es, quarum pecus, ſeu rum lanam ex ovibus ptam, infecit, *id eſt*, tin- nativo ſcilicet colore, ra & indoles graminis llentis.

9. *Fons.* Vel peculiaris am fons iſtius regionis, pſe fluvius Bætis.

0. *Bæticus.* Bætica, eſt Hiſpaniæ, ſic dicta a fluvio Bæti, quem vocant indigenæ *Guadalquivir.*

43. *Pholo.* Pholus e centauris unus, in primis ebrioſus.

Conjuge Fuſci. Quæ mulier ebrioſa. Vide Satir. IV, nota 110.

44. *Baſcaudas.* Gall. *des cuvètes.*

45. *Olynthi.* Olynthus, Thraciæ urbs olim nobiliſſima, quam Philippus auro maluit expugnare quàm ferro. Exſtant de illa Demoſthenis Orationes.

48. *Non propter vitam*,

Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
Jactatur rerum utilium pars maxima ; ſed nec
Damna levant : tunc adverſis urgentibus , illuc
Decidit , ut malum ferro ſummitteret , ac ſe
Explicat anguſtum , diſcriminis ultima quando
Præſidia afferimus , navem factura minorem.
I nunc ; & ventis animam committe ; dolato
Confiſus ligno , digitis a morte remotus
Quattuor , ac ſeptem , ſi ſit latiſſima tæda.
Mox cum reticulis , & pane , & ventre lagenæ ,
Adſpice ſumendas in tempeſtate ſecures.

augere ſtudent , non ut commodiùs vivant : ſed vivunt idcirco duntaxat , ut rem majorem faciant : tanta eſt avaritia hominum ac cæcitas ? Interim poſt abjectam in mare ſarcinarum & opum partem optimam , ſævire nihilominus tempeſtas pergit , nec iſto damno periculum levius fit : igitur eò demum urgente neceſſitate , recidit , ut quòd extremum reſtabat in tanto diſcrimine remedium , navim parte unâ minueret , ad reliquas partes ſervandas , & ferro malum reſecaret. Reciſus malus ratem in ſummas redactam priùs anguſtias , fecit ad vim tempeſtatis perferendam expeditiorem , & emergendi e tanto periculo ſpes affulſit. Miſeros profectò , qui vitam pelago ventiſque permittant , ſeque includant navi , in qua diſtant a morte digitis quatuor , aut ſeptem ad ſummum , ſi fuerint latiſſimi aſſeres quibus illa compingitur. Perge ſanè , quiſquis es tam inconſultus , tam vitæ tuæ prodigus ; ſed memineris , quando panem & vinum inferes in ratem , pariter ſumere ſecures quibus ingruente tempeſtate utaris ad malum diffringendum. Poſt-

&c. Multi avaritiâ adeo excæcantur , ut videantur ad hoc nati & vivere , ut opes colligant ; cùm e contrario non niſi ad vitam opes habendæ ſint.

50. *Jactatur rerum , &c.* In mare jacitur a Catullo & Sociis.

52. *Decidit.* Quidam legunt *Recidit.* Quaſi res eò cecidit.

53. *Se explicat , &c.* Se expedit ex anguſtiis , quæ tunc ſunt maximæ , quando veniendum ad noviſſima præſidia , & mutilanda navis eſt , ut ſervetur.

58. *Reticulis.* Saccos intellige in morem retis factos.

59. *Adſpice ſumendas.* Id eſt , vide ut cum cibis etiam ſumas ſecures ad excidendum , ſi opus eſt , malum. Alii legunt *Accipe.*

Sed poſtquam jacuit planum mare ; tempora
poſtquam
Proſpera vectoris, fatumque valentius Euro,
Et pelago ; poſtquam Parcæ meliora benignâ
Penſa manu ducunt hilares, & ſtaminis albi
Lanificæ ; modicâ non multò fortior aurâ
Ventus adeſt ; inopi miſerabilis arte cucurrit
Veſtibus extenſis, & quod ſuperaverat unum,
Velo prora ſuo. Jam deficientibus Auſtris,
Spes vitæ cum ſole redit, tum gratus Iulo,
Atque novercali ſedes prælata Lavino,
Conſpicitur ſublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile ſumen,

uam æquor, ſtratis placidè fluctibus, conquievit, poſt-uam ſerena cœli facies illis qui vehebantur navi arriſit, r maris ac ventorum inclementiam vis amica fati ſupe-avit, Parcis candidam & meliorem lanam e colu trahen-bus, tunc ventus, in morem lenis auræ aſpirare cœpit, prîſtinum navis curſum tenuit, arte miſerabili adhibitâ, mirum extenſis nautarum veſtibus, loco velorum, quæ lmine abſumpta, & diffracta fuerant tempeſtate, præter um quod in prora ſupererat. Demùm Auſtro quieſcente, ſcuſſiſque nubibus ſol videri cœptus eſt, ac ſpes ſalutis vocata. Nec ita multò pòſt apparuit Albanus mons, quem lus Lavinio, novercæ ſuæ oppido, prætulit, ut ibi Albam nderet, ita dictam ab alba porca, quam Trojani ma-na cum voluptate invenerunt triginta porcellos inaudito

63. *Staminis albi.* Parcæ ebus ſecundis & lætis di-antur albam lanam trahe- nigram, in adverſis & ditis.

66. *Veſtibus extenſis.* Pro *s*, quæ igne cœleſti con-rarant.

67. *Velo prora ſuo.* Quod lem minimum & *Dolon* atur velum ad proram, naximum *Arthemo*; *Epi-nus* autem quod eſt ad oim.

uſtris. Ventis meridionalibus, qui ſunt vehementiores & tempeſtatem cient.

68. *Iulo.* Iulus Æneæ filius relicto Lavinio, ſic dicto a Lavinia ſua noverca & poſteriori Æneæ conjuge, Albam ædificavit in eo loco, ubi Troës invenerant albam porcam triginta fœtus enixam. Virg. Lib. III Æneid. verſu 389, & Lib. VIII, v. 81.

71. *Lætis Phrygibus.* Iulo & ſociis Trojanis gaudentibus ob inventam ex vaticinio Suem.

Et numquam viſis triginta clara mamillis.
Tandem intrat poſitas incluſa per æquora moles,
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rurſus,
Quæ pelago occurrunt medio, longéque relinquunt
Italiam. Non ſic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit: ſed truncâ puppe magiſter
Interiora petit Baïanæ pervia cymbæ.
Tunc ſtagnante ſinu gaudent ibi vertice raſo
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.
Ite igitur pueri, linguis animiſque faventes,

hactenus portento enixam. Demum Catulli navis portum Oſtienſem ſubit, munitum molibus ante paucos annos inſtauratis ac refectis, quæ in æquor longè procurrentes, tamquam brachia, illud amplectuntur & includunt. Hæc maris Tyrrheni Pharus eſt, ac portus eis quos natura fecit, præſtantior & mirabilior. Navarchus ratem mutilam provehit in interiorem portus partem, ubi mare inoffenſum eſt, ac ſtagno ſimile, & ubi tutæ ſunt etiam naviculæ, quales in lacu Lucrino viſuntur prope Baïas. Expoſiti nautæ caput detonſum oſtentant, & quæ fugerunt pericula renarrant læti. Agite ergo famuli & facite ut ſilentio,

Sumen. Propriè *venter ſuillus*, pro *tota ſcrofa* ſumitur.

74. *Tyrrhenam.* Mare Tyrrhenum ſive Inferum alluit partem Italiæ occidentalem.

Pharon. Pharus fuit excelſa turris in Alexandrino portu, in qua ignes accenſi, eum longè oſtendebant. Similem in Oſtienſi portu turrim educi Claudius Imperator juſſit.

Rurſus. Ideò dicit, quia Trajanus aggeres & moles portus Oſtienſis, inſtauraverat ac refecerat.

78. *Baïanæ.* Sat. III, n. 4.

79. *Vertice raſo.* Servi libertate donandi radebant caput. Hoc ipſum nautæ faciebant oppreſſi tempeſtate, quaſi qui liberationem & ſalutem a Diis exſpectarent, quibus crines ſuos tunc offerebant.

81. *Ite igitur pueri.* Inquit Juvenalis ad pueros, ite, parate neceſſaria ad rem divinam pro reditu Catulli faciendam.

Linguis faventes. Favete linguis, formula erat in ſacris uſurpari ſolita, quâ monebantur qui aderant, ut tacerent, ut bene ominata tantùm verba dicerent.

Sertaque delubris, & farra imponite cultris,
Ac molles ornate focos, glebamque virentem.
Jam ſequar; & ſacro, quod præſtat, rite peracto,
Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
Accipiunt fragili ſimulacra nitentia cerâ.
Hîc noſtrum placabo Jovem, Laribuſque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit janua ramos,
Et matutinis operatur feſta lucernis.
Nec ſuſpecta tibi ſint hæc, Corvine, Catullus,
Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos
Tres habet heredes. Libet exſpectare quis ægram,
Et claudentem oculos gallinam impendat amico
Tam ſterili: verùm hæc nimia eſt impenſa, coturnix
Nulla umquam pro patre cadet: ſentire calorem
Si cœpit locuples Gallita, & Paccius orbi,

attentiſque mentibus ſacrificio interſitis, templum floribus ornate, cultros molâ ſalſâ conſpergite, aram e ceſpite conſtruite, ignem adornate. Jam vos conſequar, & facto legitimè ſacrificio, quæ pars eſt præcipua officii & pietatis, referam me domum, ubi coronas e floribus imponam cereis Deorum domeſticorum ſtatuis. Hic meum Jovem, & alios quos domi colo, quos majores mei coluere, Superos, oblato thure conciliabo, & violas omnis coloris affatim ſpargam. Factum bene, omnia nitida & ornata ſunt; frondentibus arborum ramis poſtes januæ veſtiuntur, & lucernæ frequentes ibidem ſummo mane accenſæ diei feſtæ lætitiam redolent. Neque verò ſiniſtram de me ſuſpicionem aliquam tibi, Corvine, moveant iſthæc officia pietatis. Catullo cujus reditu gratulor, cujus in gratiam tot aras domi & foris exſtruo, ſunt filii tres domi, & heredes. Cedo, quem reperias, qui, ut gratificetur ejuſmodi amico, a quo nihil ſperandum ſit, quique liberos habeat, immolare gallinam velit morbidam & moribundam, immò coturnicem? At verò, ſi Gallita, ſi Paccius, qui opibus abun-

82. *Farra.* Intelligitur mola ſalſa, hoc eſt, far, ſal, & aqua; quibus ignem, victimam, cultros aſpergebant.

95. *Coturnix nulla.* Ne vilis quidem avicula impenditur cui ſunt filii & heredes.

96. *Pro patre.* Pro cive, qui ſit pater, qui liberos habeat.

97. *Gallita, & Paccius.* Opulenti, filiis carentes.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Deſcribit naufragium Catulli amici ſui. Hereditatum captatores inſectatur.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa Deis animalia ceſpes
Exſpectat, niveam Reginæ cædimus agnam.
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeïo ſervata Jovi, frontemque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris

HIC dies, o Corvine, natali meo die mihi jucundior eſt: hæc mihi verè feſta lux, quam victimas immolando votivas, colere ac celebrare decrevi. Agnâ candidâ Junoni ſacrificaturus ſum, itemque albâ, Palladi: vitulus Jovi deſtinatus, funem, quo alligatus eſt, ſuccutit, & caput quaſſat: nempe jam lacte depulſus, ſatiſque validus ut emergentibus primùm cornibus arbores laceſſat, ac per ætatem idoneus, ut aris admoveatur, ejuſque caput vino aſpergatur. Si divitiis affluerem, ac voluntati opes reſpon-

1. *Natali die.* Romani feſtum ac ſacrum præcipuè ducebant natalem ſuum diem.

2. *Ceſpes.* Ara e ceſpite.

3. *Regina.* Junoni, Deorum Reginæ, de qua Virgil. Æn. 1. *Aſt ego quæ divûm incedo Regina.*

4. *Par vellus.* Agna ejuſdem velleris & coloris. Diis ſuperis albæ immolabantur victimæ: nigræ Diis inferis.

Pugnanti Gorgone. Palladi quæ pugnat armata clypeo, in quo effigies Gorgonis, ſeu Meduſæ, vide Sat. III, nota 106.

Maura. Gorgones incolebant inſulas Atlanticas in mari Africano. Atlas mons eſt Mauritaniæ.

6. *Tarpeïo.* Capitolino, Sat. VI, nota 41.

8. *Mero.* Vinum inter immolandi bovis cornua fundebant.

Ducere,

Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet,
Pinguior Hiſpullâ traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitimâ nutritus in herba;
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & a grandi cervix ferienda miniſtro,
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
Nuper, & incolumem ſeſe mirantis amici.
Nam præter Pelagi caſus, & fulguris ictum
Evaſi, denſæ cœlum abſcondêre tenebræ.
Nube unâ, ſubituſque antennas impulit ignis;
Cùm ſe quiſque illo percuſſum crederet, & mox
Attonitus nullum conferri poſſe putaret
Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
Talia, tam graviter, ſi quando poëtica ſurgit

rent, adducerem ad aras taurum Hiſpulla magis obeſum, em tardiorem adeps ac vaſta corporis moles faceret; ue ille in vicinis educatus foret paſcuis, ſed ſaginatus opimis Clitumni ripis, generoſi ſanguinis magnam effun- et copiam, & robuſtiorem ſacrificulum, a quo cæde- r, poſtularet. Talis, inquam, a me victima immola- r ad gratias Superis agendas de reverſo feliciter amico, graviſſimo periculo defunctus, ipsâ ejus recordatione c perhorreſcit, ſeque liberatum illo, & ſoſpitem eſſe peſcit. Ut enim ſileam varia, quibus in ipſa naviga- e conflictatus eſt, diſcrimina, & evitatum fulmen, aër tetrâ caligine, quaſi perpetuâ nube tectus fuit; mox tina flamma corripuit antennas; adeo ut jam putarent s perculſi metu ſe deflagrare, neque ullum periculum naufragium cum incenſa navi comparandum exiſtima- Alia tum permulta contigere, illis ſimillima quæ fin- r, & ad terrorem deſcribuntur a poëtis, cùm tem-

Vexat naſcenti robora. Ex petulantia arbores t cornibus nunc pri- erumpentibus.

Hiſpulla. Muliere & præpingui, quam carpit.

Clitumni. Clitumnus, Italiæ fluvius, paſcuis abundans, in quibus victimæ vulgo ſaginâbantur.

18. *Evaſi.* A verbo *evado*; evaſus, evitatus.

19. *Antennas.* Ligna tranſverſa, unde vela pendent.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Deſcribit naufragium Catulli amici ſui. Hereditatum captatores inſectatur.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa Deis animalia ceſpes
Exſpectat, niveam Reginæ cædimus agnam.
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeïo ſervata Jovi, frontemque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris

HIC dies, o Corvine, natali meo die mihi jucundior eſt: hæc mihi verè feſta lux, quam victimas immolando votivas, colere ac celebrare decrevi. Agnâ candidâ Junoni ſacrificaturus ſum, itemque albâ, Palladi: vitulus Jovi deſtinatus, funem, quo alligatus eſt, ſuccutit, & caput quaſſat: nempe jam lacte depulſus, ſatiſque validus ut emergentibus primùm cornibus arbores laceſſat, ac per ætatem idoneus, ut aris admoveatur, ejuſque caput vino aſpergatur. Si divitiis affluerem, ac voluntati opes reſpon-

1. *Natali die.* Romani feſtum ac ſacrum præcipuè ducebant natalem ſuum diem.

2. *Ceſpes.* Ara e ceſpite.

3. *Regina.* Junoni, Deorum Reginæ, de qua Virgil. Æn. 1. *Aſt ego quæ divûm incedo Regina.*

4. *Par vellus.* Agna ejuſdem velleris & coloris. Diis ſuperis albæ immolabantur victimæ: nigræ Diis inferis.

Pugnanti Gorgone. Palladi quæ pugnat armata clypeo, in quo effigies Gorgonis, ſeu Meduſæ, vide Sat. III, nota 106.

Maura. Gorgones incolebant inſulas Atlanticas in mari Africano. Atlas mons eſt Mauritaniæ.

6. *Tarpeïo.* Capitolino, Sat. VI, nota 41.

8. *Mero.* Vinum inter immolandi bovis cornua fundebant.

Ducere,

:re, qui vexat naſcenti robora cornu.
ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet,
ıior Hiſpullâ traheretur taurus, & ipſa
piger, nec finitimâ nutritus in herba;
ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
& a grandi cervix ferienda miniſtro,
:ditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
:r, & incolumem ſeſe mirantis amici.
præter Pelagi caſus, & fulguris ictum
, denſæ cœlum abſcondêre tenebræ.
: unâ, ſubituſque antennas impulit ignis;
ſe quiſque illo percuſſum crederet, & mox
ıitus nullum conferri poſſe putaret
agium velis ardentibus. Omnia fiunt
, tam graviter, ſi quando poëtica ſurgit

, adducerem ad aras taurum Hiſpulla magis obeſum, tardiorem adeps ac vaſta corporis moles faceret; ille in vicinis educatus foret paſcuis, ſed ſaginatus ıis Clitumni ripis, generoſi ſanguinis magnam effun- :opiam, & robuſtiorem ſacrificulum, a quo cæde- poſtularet. Talis, inquam, a me victima immola- d gratias Superis agendas de reverſo feliciter amico, ıviſſimo periculo defunctus, ipſâ ejus recordatione perhorreſcit, ſeque liberatum illo, & ſoſpitem eſſe ſcit. Ut enim ſileam varia, quibus in ipſa naviga- onflictatus eſt, diſcrimina, & evitatum fulmen, aër etrâ caligine, quaſi perpetuâ nube tectus fuit; mox ıa flamma corripuit antennas; adeo ut jam putarent perculſi metu ſe deflagrare, neque ullum periculum ufragium cum incenſa navi comparandum exiſtima- lia tum permulta contigere, illis ſimillima quæ fin- , & ad terrorem deſcribuntur a poëtis, cum tem-

'exat naſcenti robora. Ex petulantia arbores cornibus nunc pri- umpentibus.

Hiſpulla. Muliere & præpingui, quam carpit.

:litumni. Clitumnus, Italiæ fluvius, paſcuis abun- dans, in quibus victimæ vul- go ſaginabantur.

18. *Evaſi.* A verbo *evado*; evaſus, evitatus.

19. *Antennas.* Ligna tranſ- verſa, unde vela pendent.

SATIRA XII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Deſcribit naufragium Catulli amici ſui. Hereditatum captatores inſectatur.

NATALI, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa Deis animalia ceſpes
Exſpectat, niveam Reginæ cædimus agnam.
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeïo ſervata Jovi, frontemque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera matris

HIC dies, o Corvine, natali meo die mihi jucundior eſt: hæc mihi verè feſta lux, quam victimas immolando votivas, colere ac celebrare decrevi. Agnâ candidâ Junoni ſacrificaturus ſum, itemque albâ, Palladi: vitulus Jovi deſtinatus, funem, quo alligatus eſt, ſuccutit, & caput quaſſat: nempe jam lacte depulſus, ſatiſque validus ut emergentibus primùm cornibus arbores laceſſat, ac per ætatem idoneus, ut aris admoveatur, ejuſque caput vino aſpergatur. Si divitiis affluerem, ac voluntati opes reſpon-

1. *Natali die.* Romani feſtum ac ſacrum præcipuè ducebant natalem ſuum diem.

2. *Ceſpes.* Ara e ceſpite.

3. *Regina.* Junoni, Deorum Reginæ, de qua Virgil. Æn. 1. *Aſt ego quæ divûm incedo Regina.*

4. *Par vellus.* Agna ejuſdem velleris & coloris. Diis ſuperis albæ immolabantur victimæ: nigræ Diis inferis.

Pugnanti Gorgone. Palladi quæ pugnat armata clypeo, in quo effigies Gorgonis, ſeu Meduſæ, vide Sat. III, nota 106.

Maura. Gorgones incolebant inſulas Atlanticas in mari Africano. Atlas mons eſt Mauritaniæ.

6. *Tarpeïo.* Capitolino, Sat. VI, nota 41.

8. *Mero.* Vinum inter immolandi bovis cornua fundebant.

Ducere,

Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet,
Pinguior Hiſpullâ traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitimâ nutritus in herba;
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & a grandi cervix ferienda miniſtro,
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
Nuper, & incolumem ſeſe mirantis amici.
Nam præter Pelagi caſus, & fulguris ictum
Evaſi, denſæ cœlum abſcondêre tenebræ.
Nube unâ, ſubituſque antennas impulit ignis;
Cùm ſe quiſque illo percuſſum crederet, & mox
Attonitus nullum conferri poſſe putaret
Naufragium velis ardentibus. Omnia fiunt
Talia, tam graviter, ſi quando poëtica ſurgit

:rent, adducerem ad aras taurum Hiſpulla magis obeſum, tem tardiorem adeps ac vaſta corporis moles faceret; que ille in vicinis educatus foret paſcuis, ſed ſaginatus opimis Clitumni ripis, generoſi ſanguinis magnam effunret copiam, & robuſtiorem ſacrificulum, a quo cædeur, poſtularet. Talis, inquam, a me victima immolaur ad gratias Superis agendas de reverſo feliciter amico, graviſſimo periculo defunctus, ipsâ ejus recordatione iuc perhorreſcit, ſeque liberatum illo, & ſoſpitem eſſe tupeſcit. Ut enim ſileam varia, quibus in ipſa navigaie conflictatus eſt, diſcrimina, & evitatum fulmen, aër ts tetrâ caligine, quaſi perpetuâ nube tectus fuit; mox :ntina flamma corripuit antennas; adeo ut jam putarent tes perculſi metu ſe deflagrare, neque ullum periculum naufragium cum incenſa navi comparandum exiſtima-. Alia tum permulta contigere, illis ſimillima quæ finur, & ad terrorem deſcribuntur a poëtis, cùm tem-

Vexat naſcenti robora ʋ. Ex petulantia arbores tit cornibus nunc prierumpentibus.

. *Hiſpulla.* Muliere ı & præpingui, quam : carpit.

, *Clitumni.* Clitumnus, Italiæ fluvius, paſcuis abundans, in quibus victimæ vulgo ſaginabantur.

18. *Evaſi.* A verbo *evado*; evaſus, evitatus.

19. *Antennas.* Ligna tranſverſa, unde vela pendent.

M

Tempeſtas. Genus ecce aliud diſcriminis ; audi,
Et miſerere iterum ; quamquam ſint cetera ſortis
Ejuſdem : pars dira quidem , ſed cognita multis ,
Et quam votivâ teſtantur fana tabellâ
Plurima (pictores quis neſcit ab Iſide paſci ?)
Accidit & noſtro ſimilis fortuna Catullo :
Cùm plenus fluctu medius foret alveus , & jam
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ , nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem ; decidere jactu
Cœpit cum ventis , cupiens evadere : in æquor ,
Fundite quæ mea ſunt , dicebat , cuncta Catullus
Præcipitare volens etiam pulcherrima , veſtem
Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam ,

peſtatem ſuis depingunt coloribus ; & quæ verè Catullus expertus eſt. En aliud periculum , nec minori dignum commiſeratione , licèt omnia ferè ſint ejuſdem generis & gravitatis ; ſed commune tamen pleriſque & pingi ſolitum in votivis tabellis quæ in ſacris ædibus proſtant. Quis enim ignorat quantum pictores lucri faciant pingendis tabulis quas naufragi ſuſpendunt in Iſidis templo ? Eadem igitur Catulli noſtri ac ceterorum naufragorum ſors calamitaſque fuit. Cùm totam interioris navis quaſi alvum impleviſſent aquæ , cùm ratem huc illuc temerè jactatam , fluctus modò in hanc , modò in illam partem inclinarent , ac propè ſubverterent ; cùm nihil prodeſſet jam navitæ ſenis induſtria , Catullus ut ſe præſentiſſimo exitio liberaret , cum ventis quaſi paciſci cœpit , eâ lege , ut bona in mare projiceret , vitam incolumem retineret. Nec mora , inclamans nautas , quid ceſſatis , inquit , mea omnia in æquor præcipitare ? Jamque ſe ad ſupellectilem lautiſſimam in aquas proturbandam accingebat , putà purpureas veſtes , quas Mæcenas iſtarum deliciarum amantiſſimus non reſpuiſſet : itemque

28. *Iſide.* Iſis , Ægyptiorum Dea , cujus templum Romæ , plurimis Donariis celebrari ſolitum , præſertim a peregrinis & naufragis , qui ſui naufragii imaginem ei ſuſpendebant , quia ipſa variis , dum viveret , jactata fuerat erroribus. Sat. VI , nota 351 , & nota 387. *Æde Iſidis.*

30. *Alveus.* Capacitas & fundus navis.

32. *Arboris.* Navigii ex arboribus confecti.

33. *Decidere.* Quaſi dirimere litem a ventis & mari ſibi illatam , aliquâ pactione.

37. *Mæcenatibus.* Erat Mæ-

ltque alias, quarum generoſi graminis ipſum
nfecit natura pecus, ſed & egregius fons
'iribus occultis, & Bæticus adjuvat aër.
le nec argentum dubitabat mittere, lances
arthenio factas, urnæ cratera capacem,
t dignum ſitiente Pholo, vel conjuge Fuſci.
.dde & baſcaudas, & mille eſcaria, multum
:ælati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
:d quis nunc alius, quâ mundi parte, quis audet
rgento præferre caput, rebuſque ſalutem?
on propter vitam faciunt patrimonia quidam,

as textas e lana Bætica, cui etiam ovibus inhærenti ilum colorem indidit natura & indoles barbarum quibus :s Bæticæ paſcuntur, necnon ipſe fluvius & aër illius ionis, vim uterque arcanam habens ad inficiendas iſto ore lanas. Similiter Catullus argentea vaſa non cuncta- in mare dejicit: patinas a Parthenio fabricatas: thos urnæ vini capiendæ non impares, dignos in quibus olus vel uxor Fuſci potaret: vaſa Anglica, quas voca- ſ baſcaudas, lances plurimas inferendis dapibus ido- s, pocula cælata ex argento pervetuſto, quibus Philip- Macedo, is qui tam callidè Olynthum urbem emit, at olim uſus. At nunc quotuſquiſque tandem eſt, qui m ſervare quàm opes, malit? Quem mihi præter Ca- um dabis, qui rerum ſuarum jacturæ ſalutem ſuam & it redimere non dubitet? Nonnulli rem domeſticam

ıs admodum delicatus & tiarum amans. Sat. I, no- 2.

5. *Atque alias, &c.* Ordo orum eſt: atque alias :s, quarum pecus, ſeu um lanam ex ovibus tam, infecit, *id eſt*, tin- nativo ſcilicet colore, a & indoles graminis llentis.

. *Fons.* Vel peculiaris ım fons iſtius regionis, ɔſe fluvius Bætis.

. *Bæticus.* Bætica, eſt Hiſpaniæ, ſic dicta a fluvio Bæti, quem vocant indigenæ *Guadalquivir.*

43. *Pholo.* Pholus e centauris unus, in primis ebrioſus.

Conjuge Fuſci. Quæ mulier ebrioſa. Vide Satir. IV, nota 110.

44. *Baſcaudas.* Gall. *des cuvètes.*

45. *Olynthi.* Olynthus, Thraciæ urbs olim nobiliſſima, quam Philippus auro maluit expugnare quàm ferro. Exſtant de illa Demoſthenis Orationes.

48. *Non propter vitam*,

Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
Jactatur rerum utilium pars maxima ; ſed nec
Damna levant : tunc adverſis urgentibus, illuc
Decidit, ut malum ferro ſummitteret, ac ſe
Explicat anguſtum, diſcriminis ultima quando
Præſidia afferimus, navem factura minorem.
I nunc ; & ventis animam committe ; dolato
Confiſus ligno, digitis a morte remotus
Quattuor, ac ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda.
Mox cum reticulis, & pane, & ventre lagenæ,
Adſpice ſumendas in tempeſtate ſecures.

augere ſtudent, non ut commodiùs vivant : ſed vivunt idcirco duntaxat, ut rem majorem faciant : tanta eſt avaritia hominum ac cæcitas ? Interim poſt abjectam in mare ſarcinarum & opum partem optimam, ſævire nihilominus tempeſtas pergit, nec iſto damno periculum levius fit : igitur eò demum urgente neceſſitate, recidit, ut quòd extremum reſtabat in tanto diſcrimine remedium, navim parte unâ minueret, ad reliquas partes ſervandas, & ferro malum reſecaret. Reciſus malus ratem in ſummas redactam priùs anguſtias, fecit ad vim tempeſtatis perferendam expeditiorem, & emergendi e tanto periculo ſpes affulſit. Miſeros profectò, qui vitam pelago ventiſque permittant, ſeque includant navi, in qua diſtant a morte digitis quatuor, aut ſeptem ad ſummum, ſi fuerint latiſſimi aſſeres quibus illa compingitur. Perge ſanè, quiſquis es tam inconſultus, tam vitæ tuæ prodigus ; ſed memineris, quando panem & vinum inferes in ratem, pariter ſumere ſecures quibus ingruente tempeſtate utaris ad malum diffringendum. Poſt-

&c. Multi avaritiâ adeo excæcantur, ut videantur ad hoc nati & vivere, ut opes colligant ; cùm e contrario non niſi ad vitam opes habendæ ſint.

50. *Jactatur rerum, &c.* In mare jacitur a Catullo & Sociis.

52. *Decidit.* Quidam legunt *Recidit.* Quaſi res eò cecidit.

53. *Se explicat, &c.* Se expedit ex anguſtiis, quæ tunc ſunt maximæ, quando veniendum ad noviſſima præſidia, & mutilanda navis eſt, ut ſervetur.

58. *Reticulis.* Saccos intellige in morem retis factos.

59. *Adſpice ſumendas.* Id eſt, vide ut cum cibis etiam ſumas ſecures ad excidendum, ſi opus eſt, malum. Alii legunt *Accipe.*

Sed poſtquam jacuit planum mare ; tempora poſtquam
Proſpera vectoris, fatumque valentius Euro,
Et pelago ; poſtquam Parcæ meliora benignâ
Penſa manu ducunt hilares, & ſtaminis albi
Lanificæ ; modicâ non multò fortior aurâ
Ventus adeſt ; inopi miſerabilis arte cucurrit
Veſtibus extenſis, & quod ſuperaverat unum,
Velo prora ſuo. Jam deficientibus Auſtris,
Spes vitæ cum ſole redit, tum gratus Iulo,
Atque novercali ſedes prælata Lavino,
Conſpicitur ſublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile ſumen,

quam æquor, ſtratis placidè fluctibus, conquievit, poſtquam ſerena cæli facies illis qui vehebantur navi arriſit, & maris ac ventorum inclementiam vis amica fati ſuperavit, Parcis candidam & meliorem lanam e colu trahentibus, tunc ventus, in morem lenis auræ aſpirare cœpit, ac priſtinum navis curſum tenuit, arte miſerabili adhibitâ, nimirum extenſis nautarum veſtibus, loco velorum, quæ fulmine abſumpta, & diffracta fuerant tempeſtate, præter unum quod in prora ſupererat. Demùm Auſtro quieſcente, diſcuſſiſque nubibus ſol videri cœptus eſt, ac ſpes ſalutis revocata. Nec ita multò pòſt apparuit Albanus mons, quem Iulus Lavinio, novercæ ſuæ oppido, prætulit, ut ibi Albam conderet, ita dictam ab alba porca, quam Trojani maxima cum voluptate invenerunt triginta porcellos inaudito

63. *Staminis albi.* Parcæ in rebus ſecundis & lætis dicebantur albam lanam trahere, nigram, in adverſis & perditis.

66. *Veſtibus extenſis.* Pro *velis*, quæ igne cœleſti conflagrarant.

67. *Velo prora ſuo.* Quod quidem minimum & *Dolon* vocatur velum ad proram, ut maximum *Arthemo ; Epidromus* autem quod eſt ad puppim.

Auſtris. Ventis meridionalibus, qui ſunt vehementiores & tempeſtatem cient.

68. *Iulo.* Iulus Æneæ filius relicto Lavinio, ſic dicto a Lavinia ſua noverca & poſteriori Æneæ conjuge, Albam ædificavit in eo loco, ubi Troës invenerant albam porcam triginta fœtus enixam. Virg. Lib. III Æneid. verſu 389, & Lib. VIII, v. 81.

71. *Lætis Phrygibus.* Iulo & ſociis Trojanis gaudentibus ob inventam ex vaticinio Suem.

Et numquam viſis triginta clara mamillis.
Tandem intrat poſitas incluſa per æquora moles,
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rurſus,
Quæ pelago occurrunt medio, longéque relinquunt
Italiam. Non ſic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit: ſed truncâ puppe magiſter
Interiora petit Baïanæ pervia cymbæ.
Tunc ſtagnante ſinu gaudent ibi vertice raſo
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.
Ite igitur pueri, linguis animiſque faventes,

hactenus portento enixam. Demum Catulli navis portum Oſtienſem ſubit, munitum molibus ante paucos annos inſtauratis ac refectis, quæ in æquor longè procurrentes, tamquam brachia, illud amplectuntur & includunt. Hæc maris Tyrrheni Pharus eſt, ac portus eis quos natura fecit, præſtantior & mirabilior. Navarchus ratem mutilam provehit in interiorem portus partem, ubi mare inoffenſum eſt, ac ſtagno ſimile, & ubi tutæ ſunt etiam naviculæ, quales in lacu Lucrino viſuntur prope Baïas. Expoſiti nautæ caput detonſum oſtentant, & quæ fugerunt pericula renarrant læti. Agite ergo famuli & facite ut ſilentio,

Sumen. Propriè *venter ſuillus*, pro *tota ſcrofa* ſumitur.

74. *Tyrrhenam.* Mare Tyrrhenum ſive Inferum alluit partem Italiæ occidentalem.

Pharon. Pharus fuit excelſa turris in Alexandrino portu, in qua ignes accenſi, eum longè oſtendebant. Similem in Oſtienſi portu turrim educi Claudius Imperator juſſit.

Rurſus. Ideò dicit, quia Trajanus aggeres & moles portus Oſtienſis, inſtauraverat ac refecerat.

78. *Baïanæ.* Sat. III, n. 4.

79. *Vertice raſo.* Servi libertate donandi radebant caput. Hoc ipſum nautæ faciebant oppreſſi tempeſtate, quaſi qui liberationem & ſalutem a Diis exſpectarent, quibus crines ſuos tunc offerebant.

81. *Ite igitur pueri.* Inquit Juvenalis ad pueros, ite, parate neceſſaria ad rem divinam pro reditu Catulli faciendam.

Linguis faventes. Favete linguis, formula erat in ſacris uſurpari ſolita, quâ monebantur qui aderant, ut tacerent, ut bene ominata tantùm verba dicerent.

[ue delubris, & farra imponite cultris,
olles ornate focos, glebamque virentem.
equar; & ſacro, quod præſtat, rite peracto,
lomum repetam, graciles ubi parva coronas
iunt fragili ſimulacra nitentia cerâ.
oſtrum placabo Jovem, Laribuſque paternis
ı dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
:a nitent, longos erexit janua ramos,
ıtutinis operatur feſta lucernis.
uſpecta tibi ſint hæc, Corvine, Catullus,
ujus reditu tot pono altaria, parvos
habet heredes. Libet exſpectare quis ægram,
audentem oculos gallinam impendat amico
ſterili: verùm hæc nimia eſt impenſa, coturnix
ı umquam pro patre cadet: ſentire calorem
epit locuples Gallita, & Paccius orbi,

iſque mentibus ſacrificio interfitis, templum floribus e, cultros molâ ſalſâ conſpergite, aram e ceſpite uite, ignem adornate. Jam vos conſequar, & facto nè ſacrificio, quæ pars eſt præcipua officii & pieta- eferam me domum, ubi coronas e floribus imponam Deorum domeſticorum ſtatuis. Hic meum Jovem, & quos domi colo, quos majores mei coluere, Supe- oblato thure conciliabo, & violas omnis coloris affa- pargam. Factum bene, omnia nitida & ornata ſunt; lentibus arborum ramis poſtes januæ veſtiuntur, & næ frequentes ibidem ſummo mane accenſæ diei feſtæ iam redolent. Neque verò ſiniſtram de me ſuſpicionem ıam tibi, Corvine, moveant iſthæc officia pietatis. llo cujus reditu gratulor, cujus in gratiam tot aras & foris exſtruo, ſunt filii tres domi, & heredes.), quem reperias, qui, ut gratificetur ejuſmodi amico, ıo nihil ſperandum ſit, quique liberos habeat, immo- gallinam velit morbidam & moribundam, immò cotur- m? At verò, ſi Gallita, ſi Paccius, qui opibus abun-

2. *Farra.* Intelligitur mo- lſa, hoc eſt, far, ſal, & a; quibus ignem, victi- n, cultros aſpergebant.

5. *Coturnix nulla.* Ne vi- quidem avicula impendi- tur cui ſunt filii & heredes.

96. *Pro patre.* Pro *cive*, qui ſit pater, qui liberos ha- beat.

97. *Gallita, & Paccius.* Opulenti, filiis carentes.

Legitimè fixis veſtitur tota tabellis
Porticus : exiſtunt qui promittant hecatomben,
Quatenus hîc non ſunt nec venales elephanti,
Nec latio, aut uſquam noſtro ſub ſidere talis
Bellua concipitur, ſed furvâ gente petita
Arboribus Rutulis, & Turni paſcitur agro,
Cæſaris armentum : nulli ſervire paratum
Privato, ſi quidem Tyrio parêre ſolebant
Annibali, & noſtris Ducibus, Regique Moloſſo
Horum majores, & dorſo ferre cohortes
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turmam.
Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Hiſtrum
Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras,

dant, qui liberis carent, febricula tentantur, confeſtim videas templi porticum totam refertam tabellis in quibus captatores deſcripſerint vota ſua pro illorum incolumitate ritè ſuſcepta : non deſunt qui ſacrificium centum boum ſe facturos pollicentur, ſiquidem Romæ non venduntur elephanti, nec in Italia & noſtris regionibus iſtæ belluæ naſcuntur, ſed ab Africæ aut Aſiæ longinquis oris abductæ, in Latio nutriuntur ; quippe quæ Imperatoris tantùm ſumptibus ali poſſint : grex nobilior, quàm ut privatis hominibus mancipetur. Sanè iſtorum elephantorum majores non ad alios quàm bellorum uſus a Ducibus noſtris, itemque Annibale, & Pyrrho, ſolebant adhiberi, cùm eorum tergo turres militibus plenæ imponerentur, ac medias in acies immitterentur. Sed elephanti Romæ ſi qui nunc eſſent, profectò non dubitarent Novius & Hiſter Pacuvius eoſdem addu-

98. *Legitimè.* Adhibitis certis cæremoniis.

99. *Hecatomben.* Sacrificium in quo centum boves eodem tempore mactantur, ἑκατὸν *centum*, Βοῦς *bos.*

102. *Furva.* Fuſca, nigra.

103. *Rutulis.* Rutuli veteris Italiæ populus : iis Turnus imperitabat.

105. *Tyrio.* Carthaginienſes e Phœnicia & Tyro erant oriundi.

106. *Annibali.* Sat. VI, n. 121, & Sat. VII, v. 161.

Regi Moloſſo. Moloſſia, pars eſt Epiri in Græcia. Ibi regnavit Pyrrhus, qui ſuſcepto contra Romanos bello, elephantis princeps in Italia uſus fuit. Juſtinus, Lib. XVIII.

109. *Nulla igitur mora, &c.* Nihil ergo retardaret Novium & Pacuvium captatores, &c.

110. *Illud ebur.* Illi ele-

lat ante lares Gallitæ victima ſacra,
is digna Deis, & captatoribus horum.
enim, ſi concedas mactare, vovebit
rege ſervorum magna, & pulcherrima quæque
ora, vel pueris, & frontibus ancillarum 115
net vittas: & ſi qua eſt nubilis illi
enia domi, dabit hanc altaribus, etſi
ſperet tragicæ furtiva piacula cervæ.
o meum civem, nec comparo teſtamento

id altaria, & illos pro ſalute unius mulierculæ Gal- fferre Diis ipſius Penatibus, dignas certè tam caris nibus victimas, dignas eorum aſtutis cultoribus. Quin erit ex iis captatoribus, qui, ſi detur hæc ipſi ſa-, & venia, Superis promittat ſe mactaturum lectiſ- e ſuis famulis, qui mancipia & ancillas vittis ac lis, inſtar victimarum, adornatas aris admoveat: etiam ſuam ipſius filiam, ſi quam domi jam viro am habeat, etſi non ſperet cervam aliquam, id quod de enia narratur, & in tragœdiis exhiberi ſolet, pro filia urtim ſuppoſitum iri. Ego verò Pacuvium eſſe virum ium & ſapientem judico: neque comparandam puto orum claſſem totam, quam immolandâ filiâ ſervatam nemnon voluit, teſtamento & hereditati, quàm Pacu- ſuâ pariter filiâ ſacrificandâ captat. Nam ſi ægrotus lives mortem evaſerit, teſtamentum vetus a ſe factum

ti. Eorum dentes, ebur n ſunt.

2. *Deis.* Gallitæ Penati- ut expoſui: vel ipſis io & Gallitæ, qui, tam- n Dii quidam ſummi, co- ır a captatoribus.

13. *Alter.* Pacuvius ſcili- unus e duobus quos ap- ıvit modò, captatoribus.

16. *Vittas.* Tænias quaſ-, quibus ornabantur ho- um capita.

17. *Iphigenia.* Filia fuit ımemnonis. Cùm Græco- ı claſſis hæreret in Auli- Græciæ portu, ventis adverſis ne ſolveret prohibita: conſuluit oraculum Agamemnon. Reſponſum eſt, immiſſos a Diana fuiſſe ventos adverſos, iratâ quòd ſacram ipſi cervam Græci venantes peremiſſent: placari non poſſe Deam, niſi mactaretur Iphigenia: illam pater deſtinavit aræ, cúmque mactanda foret, Diana cervam ejus loco ſuppoſuit.

118. *Piacula.* Significat ea vox in hoc loco *ſacrificium*, ſeu *victimam* quâ piatur crimen.

Mille rates : nam ſi Libitinam evaſerit æger ,
Delebit tabulas incluſus carcere naſſæ ,
Poſt meritum ſanè mirandum , atque omnia falſi
Forſan Pacuvio breviter dabit : ille ſuperbus
Incedet victis rivalibus. Ergo vides , quàm
Grande operæ pretium faciat jugulata Mycenis.
Vivat Pacuvius , quæſo , vel Neſtora totum !
Poſſideat, quantum rapuit Nero, montibus aurum
Exæquet ; nec amet quemquam , nec ametur ab
    ullo.

delebit , ut novum conficiat , quo Pacuvium , tamquam optimè de ſe meritum , fortè ſolum heredem ſcribet , ineſcatus illo videlicet ſacrificio , & veluti piſcis in naſſam inductus. Pacuvius per unum aut alterum teſtamenti verſiculum hereditate lautâ donatus plaudet ſibi & gratulabitur , ac ſuos æmulos , mœrentes victoſque deridebit. Jamne intelligis quantum lucri fecerit ille captator : cùm ſuam Iphigeniam pro divite orbo mactare non dubitavit ? At ego patior illum ſanè opibus & vitâ frui , per tot annos , quot Neſtor vixit : tantas habere divitias , quantas Nero prædatus eſt , ac montes , ut aiunt , aureos poſſidere ; ſed eâ lege ut neminem habeat amicum , nemini ſit amicus.

120. *Mille rates.* Claſſis Græcorum mille navium erat.

Libitinam. Deam funerum præſidem. Pro *morte* ſumitur.

125. *Mycenis.* Mycenis , Mycenidis : Iphigenia , filia Agamemnonis Regis Mycenarum , in Peloponneſo. Ibi Vates intelligit filiam captatoris , & in eadem allegoria pergit.

126. *Neſtora.* Neſtor Dux Græcorum , tres ætates hominum vixiſſe fertur.

SATIRA XIII.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Amicum ſuum Calvinum, mœrentem quòd ſibi non redderentur decem ſeſtertia ab eo apud quem illa depoſuerat, conſolatur. Nonnulla ſubjicit de pœnis improborum & ſceleratæ conſcientiæ cruciatu.

Exemplo quodcumque malo committitur, ipſi
Diſplicet auctori. Prima eſt hæc ultio, quòd ſe
Judice, nemo nocens abſolvitur; improba quamvis
Gratia fallacis Prætoris vicerit urnam.
Quid ſentire putas omnes, Calvine, recenti
De ſcelere & fidei violatæ crimine? Sed nec
Tam tenuis cenſus tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus: nec rara videmus

Omne ſcelus hoc habet proprium ac peculiare ut illi, a quo admiſſum eſt, dolorem ac pudorem incutiat. Primum hoc ſupplicium ob ſua flagitia dependunt ſcelerati, ut ſuo ipſorum judicio & conſcientiâ condemnentur, licèt iniquâ judicis ſententiâ & pravo favore ſint abſoluti. Illum autem, qui depoſitam apud ſe pecuniam, & ſuæ fidei a te, Calvine, concreditam per immanem perfidiam nuper abjuravit, nonne vides ab omnibus etiam condemnari, tamquam perjurum & impium? Neque verò eſt adeo tibi anguſta res familiaris, ut levi ejus generis jacturâ, damno-

1. *Exemplo malo.* Id eſt, pravè, ſceleratè, quæ vitioſè fiunt exemplum ferè, quod alii ſequantur, præbent.

4. *Urnam Prætoris.* Judicum ſententiæ in tabellis ſcriptæ conjici ſolebant in urnam, aut capſulam, unde illas educens Prætor & recognoſcens, damnatum aliquem aut abſolutum pronunciabat. Prætor enim judiciis vulgò præerat.

7. *Cenſus.* Sat. I, v. 47, & Sat. III, nota 125, & v. 145.

Quæ pateris; caſus multis hic cognitus, ac jam
Tritus, & e medio Fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus, flagrantior æquo
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major.
Tu quamvis levium minimam, exiguamque malorum
Particulam vix ferre potes, ſpumantibus ardens
Viſceribus, ſacrum tibi quod non reddat amicus
Depoſitum. Stupet hæc, qui jam poſt terga reliquit
Sexaginta annos Fonteio Conſule natus?
An nihil in melius tot rerum proficis uſu?
Magna quidem, ſacris quæ dat præcepta libellis
Victrix Fortunæ ſapientia. *Dicimus autem*
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum vitâ didicêre magiſtrâ.

que ſis ad egeſtatem redigendus, neque infrequens illud infortunium tuum eſt, ſed multis evenire ſolitum, ac ſumptum e medio veluti acervo calamitatum quibus vexare mortales quotidie Fortuna ſolet. Itaque noli plus æquo indulgere mœrori; homo gravis & conſtans dejici dolore non debet, nec vehementiùs, quàm res ipſa poſcat, affligtari. Pudeat te, quòd exiguum ac leve malum tolerare nequeas, & furentis in morem excandeſcas, ob fraudem & perfidiam amici depoſitum tibi reſtituere negantis, quod ſanctè cuſtodiendum ab eo & reddendum erat. Miraris hoc ſcilicet, homo ſexagenarius, & editus in lucem quo tempore Fonteius Conſulatum gerebat! Nihilne tandem didiciſti ac profeciſti ad caſus adverſos leviùs ferendos, tam longâ experientiâ? Magnam quidem vim habent philoſophiæ præcepta quæ in ſapientum libris exſtant, ac docent quo pacto vincere Fortunam poſſimus; nec minorem tamen ad beatè vivendum facultatem dat ipſa vitæ quotidianæ conſuetudo & rerum uſus, cùm perferendo ærumnarum jugo nos aſſuefacit, & ad hanc patientiæ diſciplinam erudit. *Age, quem*

17. *Fonteio.* Conſulatum geſſit anno U. C. 812, Neronis 5, a quo tempore annus ſexageſimus incidit in annum Adriani tertium, U. C. 872.

20. *Victrix Fortunæ ſapientia.* Democritus Fortunæ minaci mandat laqueum, medium que oſtendit unguem.

22. *Jactare jugum.* Metaphora ducitur a *bobus*, qui aratro ſubditi & oppreſſi jugum detractant excutiuntque,

Quæ tam feſta dies, ut ceſſet prodere furem,
Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum
Quæſitum, & partos gladio, vel pyxide nummos?
Rari quippe boni: numero vix ſunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.
Nona ætas agitur, pejoraque ſecula ferri
Temporibus; quorum ſceleri non invenit ipſa
Nomen, & a nullo poſuit Natura metallo.
Nos hominum, divumque fidem clamore ciemus,
Quanto Feſſidium laudat vocalis agentem
Sportula. Dic ſenior bullâ digniſſime, neſcis

labis mihi diem tam ſacrum, tam feſtum, quin aliquis n eo deprehendatur perfidus, fraudulentus, fur? omne riminum genus lucri causâ ſuſceptum, & opes ferro aut eneno partæ. Exiguus nempe numerus proborum eſt. *Vix ot ſunt, quot urbis Thebanæ portæ, vel Nili oſtia. eculum noſtrum ferreo illo ſeculo deterius eſt, neque ullum abet metallum natura, quo nonæ hujus ætatis improbitaem deſignet. Et nos tamen Superûm hominumque fidem imloramus clamore tanto, quantum edere ſolent Feſſidii ientes, cùm illi verba in foro facienti applaudunt. Ignos ſcilicet, o bone ſenex, & digne cui appendatur, ut teris, e collo bulla, ignoras, inquam, quas furtiva pe-*

25. *Pyxide.* Pyxis eſt *theca uxo*, quod eſt *lignum infi-i duritie*, atque adeò ſer-ndis venenis idoneum.

26. *Rari quippe boni.* Ju-nalis ad Sapientum nume-n alludit. Hi ſeptem fuêre, ut ſeptem Nili oſtia, & tem Thebarum portæ.

27. *Thebarum.* Thebæ civi-erat Bæotiæ in Græcia, tem portas habens.

Divitis oſtia Nili. Nilus gypti fluvius ſeptem oſtiis mare devolvitur: *dives* ellatur, quia commercio it Ægyptum, & felici um limo, quo, exundans certis menſibus, fœcundat arva.

28. *Nona ætas.* Latini quatuor mundi ætates numerabant; *auream*, *argenteam*, *æream* & *ferream*. Græci octo ponebant, *auream*, *argenteam*, *electream*, *æream*, *cupream*, *ſtanneam*, *plumbeam*, *ferream*. Nonam addit Juvenalis prioribus pejorem. Sunt qui legant, *nunc ætas agitur.*

32. *Feſſidium.* Cauſidicum imperitum, qui pecuniâ clientes conducebat, ut ſibi peroranti plauderent.

Quas habeat veneres aliena pecunia ? neſcis
Quem tua ſimplicitas riſum vulgo moveat, cùm
Exigis a quoquam ne pejeret, & putet ullis
Eſſe aliquod numen templis, araque rubenti ?
Quondam hoc indigenæ vivebant more, priuſquam
Sumeret agreſtem, poſito diademate, falcem
Saturnus fugiens ; tunc cùm virguncula Juno,
Et privatus adhuc Idæis Juppiter antris.
Nulla ſuper nubes convivia cælicolarum,
Nec puer Iliacus, formoſa nec Herculis uxor
Ad cyathos, & jam ſiccato nectare tergens
Brachia Vulcanus Liparæâ nigra tabernâ.
Prandebat ſibi quiſque Deus, nec turba Deorum

cunia illecebras habeat, & quo riſu ſimplicitatem tuam homines proſequantur, cùm a quopiam poſtulas ne falſum jusjurandum dicat, & ineſſe credat aliquam vim divinam templis & altaribus victimarum ſanguine infectis. Hæc ſanè probitas, hi mores erant uſitati apud primos Italiæ incolas, antequam Saturnus regno pulſus falcem meſſoriam acciperet, cùm puella Juno, cùm Jupiter nondum rerum potitus privatam in aliqua montis Idæ ſpelunca, vitam degeret : cùm nullas in cælo epulas Superi celebrarent, necdum Ganymedes aut Hebe miſcerent illis pocula, nec e furvis Liparæarum inſularum antris progreſſus Vulcanus ad cæleſtes illas epulas, multo nectare hauſto, labra humentia brachiis abſtergeret : unuſquiſque Deorum domi ſuæ

34. *Sportula.* Sat. I, nota 80.

Bulla. Erat bulla *orbiculus* vel *corculum aureum.* Sat. V, nota 164.

37. *Eſſe aliquod numen.* Quaſi dicat, imperiti duntaxat jam verentur Deos perjuriorum vindices.

38. *Indigenæ.* Sic vocantur, qui eam regionem in qua ſunt nati, incolunt.

40. *Fugiens.* Jovem filium, a quo pulſus cœlo & ſolio eſt. Vide appendicem.

41. *Idæis.* Ida mons eſt Cretæ, ubi Jupiter educatus.

43. *Iliacus.* Trojanus filius Trois, Regis Ilii, ſeu Trojæ.

Herculis uxor. Hebe Jovis ac Junonis filia. Juventutis præſes Dea, nupta Herculi.

44. *Nectare.* Nectar, Deorum potus erat : ambroſia, cibus.

Vulcanus. Deus, ignis præſes, Jovis & Junonis filius. Vide app. c. IV.

Talis, ut eſt hodie, contentaque ſidera paucis
Numinibus, miſerum urgebant Atlanta minori
Pondere: nondum aliquis ſortitus triſte profundi
Imperium, aut Siculâ torvus cum conjuge Pluto:
Nec rota, nec Furiæ, nec ſaxum, aut vulturis atri
Pœna, ſed infernis hilares ſine Regibus umbræ.
Improbitas illo fuit admirabilis ævo.
Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicumque puer, licèt ipſe videret

cœnabat: non tam numeroſum erat cœlicolarum, uti modò eſt, agmen, cœlumque a paucis habitatum Diis, leviori pondere Atlantem premebat: nondum ex illis unus regna inferorum gubernanda ductis ſortibus acceperat, non trux Pluto cum Proſerpina uxore umbras terrebat, neque ulla rotæ Ixioneæ, Furiarum Siſyphiæ rupis, & diri vulturis ...nentio: ſed læti, nullo Rege, Manes ſuo arbitratu æta...em agebant. Aureâ illâ ætate, portenti ſimile quidpiam ...rat, ſi quis nequam & flagitioſus foret: immane tunc ...celus & capitali pœnâ plectendum cenſebatur, ſi adoleſcens ...enienti ſeni honorem, ſurgendo, non haberet; aut puer ...doleſcenti, quamvis eſſet ditior, & majorem domi ſuæ

48. *Atlanta.* Sat. VIII, n. ...o, & Sat. XI, nota 24.

50. *Siculâ conjuge.* Pro...rpina, Cereris filia, quam ...puiſſe Pluto dicitur, in Ætna, ...onte Siciliæ.

51. *Rota.* Ixionis, qui cùm ...merare Junonem tentaſſet, ...Jove detruſus eſt ad inferos, ... affixus rotæ, quæ ſemper ...cumagitur.

Furiæ. Alecto, Megæra, ...ſiphone, Noctis & Ache...ntis filiæ: quibus conſcien...: ſtimuli ſignificantur.

Saxum. Siſyphus, Æoli fi...s, cùm Atticam latrociniis ...eſtam haberet, a Theſeo ...erfectus eſt. Hunc Poëtæ fabulantur eo ſupplicii genere plecti apud inferos, ut ſaxum ingens in montis verticem cogatur provolvere quod cùm ad ſummum cacumen extulit, repentè deorſum relabitur. Virgil. VI Æneid. v. 616.

Vulturis. Tityus, terræ, ut Poëtæ narrant, filius, cùm Latonam de ſtupro interpellaſſet, Jovis fulmine dejectus in tartarum, ibi per novem porrectus jugera, jecur ſemper renaſcens vulturi exedendum præbet. Eâdem pœnâ Prometheum multatum fingunt, quòd ignem e cœlo ſuffuratus eſſet.

Plura domi fraga, & majores glandis acervos:
Tam venerabile erat præcedere quattuor annis,
Primaque par adeo ſacræ lanugo ſenectæ.
Nunc ſi depoſitum non inficietur, amicus,
Si reddat veterem cum tota ærugine follem,
Prodigioſa fides, & Thuſcis digna libellis,
Quæque coronatâ luſtrari debeat agnâ.
Egregium ſanctumque virum ſi cerno, bimembri
Hoc monſtrum puero, vel mirandis ſub aratro
Piſcibus inventis, & fœtæ comparo mulæ:
Sollicitus, tamquam lapides effuderit imber,
Atque examen apum longâ conſederit uvâ

copiam fragorum glandiſque conſpiceret. Tantam apud eos venerationem obtinebat ætas quatuor duntaxat annis provectior: ita ſuccreſcens primùm barba eodem colebatur tunc honore, quo ſenectus apud nos afficitur. Nunc ſi depoſitam pecuniam amicus non deneget, crumenamque cum nummis ob vetuſtatem rubigine ac ſitu detritis, reſtituat, portentoſa illa prædicatur eſſe fidelitas, & digna quæ cum ceteris prodigiis in libros Hetruſcorum haruſpicum referatur, immo quæ inſtar inauditi monſtri certis ſacrificiis expietur. Ego quidem, cùm virum hac virtute & fide præditum intueor, videre videor infantem membris partim ferinis conſtantem, aut piſces ab agricola in agro quem arat inventos, aut mulam gravidam: nec minùs rei novitate perturbor, quàm ſi pluiſſet lapidibus, aut apum examen, inſtar oblongi racemi conflatum, in templi cujuſpiam faſtigio hæſiſſet; aut lacteum flumen magno impetu

57. *Fraga.* Tunc glandes, & fructus alii, hominum cibus & opes erant.

61. *Follem.* Saccum plenum, inſtar follis intumeſcentem.

62. *Thuſcis.* Thuſcia ſive Hetruria, *la Toſcane*, eſt pars Italiæ ſupra Romanum agrum. Auguriorum olim & haruſpicinæ peritiſſima.

Digna libellis. Vel, ut in iis ſcribatur ad poſteritatis memoriam, vel, ut ex eorum præſcripto ac formulis expietur.

63. *Luſtrari.* Expiari. Sat. II, nota 115. Si quid accidiſſet portenti, ſolebant immolare victimas, ut iram Deorum, quam ſignificare monſtra videbantur, averterent. Coronas autem floreas victimis imponere moris erat.

66. *Mulæ.* Steriles vulgò mulæ ſunt.

68. *Examen apum.* Portenti loco habebatur ſi apes in tem-

Culmine delubri, tamquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris, & lactis vortice torrens.
Intercepta decem quereris ſeſtertia fraude
Sacrilegâ: quid ſi bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo? majorem tertius illâ
Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
Tam facile & pronum eſt ſuperos contemnere teſtes,
Si mortalis idem nemo ſciat. Adſpice quantâ
Voce neget, quæ ſit victi conſtantia vultûs.
Per ſolis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,
Et Martis frameam, & Cirrhæi ſpicula vatis:
Per calamos venatricis, pharetramque puellæ,
Perque tuum, pater Ægei Neptune, tridentem:
Addit & Herculeos arcus, haſtamque Minervæ,

n mare devolveretur. Ingemiſcis quòd per impiam fraudem, blata fuerint tibi decem ſeſtertia: quid igitur dicas, ſi rnas alium quempiam ducenta ſeſtertia itidem amiſiſſe, æ ſimiliter alterius fidei & cuſtodiæ clam & ſine teſtibus mmiſerat? Si videas alium plures etiam nummos per-diſſe, qui vix in ingentis arcæ angulo poterant conti-ri? Adeo facilè ſcelerati pro nihilo pendunt, quòd teſtes rfidiæ ſuæ & conſcios habeant Deos, ſi nemo homo nſcius teſtiſque ſit. En ille perjurus ac perfidus, quàm mo & erecto vultu, quàm intentâ voce, depoſitum abne-t? Jurat per Solem, per Jovem fulminantem, per Mar-n enſe, Apollinem jaculis inſtructum, Dianam ſagittis natam, Neptunum tridente, Herculem arcu, Minervam

m aut domum aliquam nvolaſſent, in pendentis æ ſpeciem inter ſe glomera- Virg. IV Georg. v. 557, l Æn. 65.

71. *Decem ſeſtertia.* Sunt æ Turonicæ 1000.

73. *Arcana.* Arcanæ fidei dita, ſine ullis teſtibus.

78. *Tarpeia.* Sat. VI, no- 1.

79. *Frameam.* Enſem, vel am.

Cirrhæi. Cyrrha oppidum Phocidis, ad radicem montis Parnaſſi, ubi Apollo præcipuè colebatur.

81. *Ægei.* Mare Ægeum, eſt pars maris Mediterranei, inter Græciam & Aſiam minorem.

82. *Herculeos arcus.* Habebat Hercules ſagittas Hydræ cruore tinctas, eratque in fatis, ſine iis expugnari Trojam non poſſe.

Quidquid habent telorum armamentaria cœli.
Si verò & pater eſt: Comedam, inquit, flebile nati
Sinciput elixi, Pharioque madentis aceto.
Sunt qui in Fortunæ jam caſibus omnia ponant,
Et nullo credant mundum rectore moveri,
Naturâ volvente vices, & lucis, & anni;
Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangunt.
Eſt alius metuens ne crimen pœna ſequatur:
Hic putat eſſe Deos, & pejerat; atque ita ſecum:
Decernat quodcumque volet de corpore noſtro
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.
Et phthiſis, & vomicæ putres, & dimidium crus
Sunt tanti. Pauper locupletem optare podagram
Nec dubitet Ladas, ſi non eget Anticyrâ, nec

haſtâ: demum per tela omnia quæ in cœli apothecis ſervantur, jurare non dubitat. Quod ſi liberos habet, ſi fallo, inquit, ita mihi Superos iratos imprecor, ut filii caput aceto incoctum cogar comedere. Neque verò mirum eſt illos impios tam fidenter pejerare, & aras ſine ullo metu tangere: quippe cùm ex illis ſint qui omnia Fortunæ & caſui tribuant, qui nullum, a quo regatur hic orbis, numen agnoſcant: qui diei, noctis, & quatuor anni tempeſtatum, varias vices oriri a natura exiſtiment; alii exiſtere Deos quidem arbitrantur, ac proinde timent ne perjurii pœnas luant; pejerant nihilominus, & ſic taciti cogitant: de me ſtatuat Iſis quodcumque volet, oculos meos irata ſiſtro ſuo percutiat, dummodo pecuniâ, quam abjuro, fruar, vel ipſis oculis captus. Morbis omnibus, phthiſi, apoſtematibus, crure diffracto & mutilo, emuntur bene nummi, tanti valent. Si ſapit Ladas ille, velocitate pedum

85. *Sinciput.* Pars capitis anterior: occiput, poſterior eſt.

Phario. Quid eſſet Pharus diximus Sat. VI, nota 50, & Sat. XII, n. 74. *Pharon.*

Aceto. Acetum Ægyptium laudabatur.

93. *Iſis.* Sat. XII, nota 28.

Siſtro. Siſtrum, eſt inſtrumentum quoddam muſicum, inſtar fiſtulæ, at tinnuli crepitaculi, quo Ægyptii maximè utebantur in ſacris Iſidis.

95. *Phthiſis.* Tabes lenta, qua corpus ſenſim exeditur.

Vomicæ. Sunt ulcera interiora, apoſtemata.

97. *Ladas.* Hiſtrio quidam

Archigene. Quid enim velocis gloria plantæ
Præſtat, & eſuriens Piſææ ramus olivæ?
Ut ſit magna, tamen certè lenta ira Deorum eſt.
Si curant igitur cunctos punire nocentes,
Quando ad me venient? ſed & exorabile numen
Fortaſſe experiar, ſolet his ignoſcere: multi
Committunt eadem diverſo crimina fato.
Ille crucem ſceleris pretium tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmant. Tunc te ſacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere immò ultrò, ac vexare paratus.

inclytus, ſi elleboro & medico non indiget, profectò anteponet podagram, quæ ipſi opes allatura ſit, pernicitati ſuæ, cum qua eſt inops & fame conficitur. Quam enim utilitatem habet pedum illa velocitas & corona in certaminibus Olympicis data, ſi eſt cum fame ac paupertate conjuncta? Deinde, tametſi gravis Deorum ira ſit, eſt eadem certè ad puniendum tarda. Quod ſi omnes improbos merito afficere ſupplicio decreverint, quandonam ad me in tanto numero, pervenient? Quid quod, fieri poterit, ut eos placabiles & propitios habeam: perjuris non raro ignoſcunt: denique eadem admittunt ſcelera plerique, eventu perquam diverſo: unus in crucem tollitur, alter in ſolium evehitur. His rationibus mentem conſcientia ſceleris anxiam perjurus erigit, ac diſcutit metum. Ita confirmatus, tibi ad templum, ubi jurare illum cogas, eunti præibit ſponte, immo te huc pertrahere non cunctabitur & urgere: cum enim aliquis, malè ſibi conſcius, præ ſe fert auda-

nc notus, aut ſcurra, miræ ernicitatis. De illo vide Marilem a nobis editum, pag. 41, Lib. II, Epig. 62.

Anticyra. Inſula quædam coniæ adjacens ubi naſcitur æſtans elleborum, quâ her- ſeu frutice, curantur ini ac furioſi. Egere ellebo-, ſive Anticyrâ, eſt *inſare.*

98. *Archigene.* Medico tunc bili & perito ad venam in edia fronte ſcindendam, quo deliri & furioſi ſanantur.

Quid enim velocis, &c. Quid prodeſt agilitate pedum valere, ut nobilis ille curſor Ladas, ſi pariter ut ipſe poſtea ſis inops.

99. *Piſææ.* Piſa, urbs Græciæ fuit in Peloponneſo. Non procul ab ea urbe celebrabantur quinto quoque anno certamina Olympica: in quibus ii, qui curſu vicerant, olivæ foliis coronabantur.

Nam cùm magna malæ ſupereſt audacia cauſæ,
Creditur a multis fiducia. Mimum agit ille,
Urbani qualem fugitivus ſcurra Catulli.
Tu miſer exclamas, ut Stentora vincere poſſis,
Vel potiùs quantum gradivus Homericus: audis
Juppiter hæc, nec labra moves, cùm mittere vocem
Debueras vel marmoreus, vel aheneus? aut cur
In carbone tuo chartâ pia thura ſolutâ
Ponimus, & ſectum vituli jecur, albaque porci
Omenta? Ut video nullum diſcrimen habendum eſt
Effigies inter veſtras, ſtatuamque Bathylli.
Accipe quæ contrà valeat ſolatia ferre,

ciam inſignem, putatur a multis eſſe propter innocentiam confidens ac ſecurus. Ille perfidus ac ſacrilegus inſtar hiſtrionis perſonam fictam ſuſtinet, qualem ſervus agit ſcurriliter in quadam Catulli poëtæ comœdia: tu interim infelix validiùs, quàm Stentor vel Mars apud Homerum, vociferaris, & in has erumpis querelas: O ſancte Jupiter audis hunc ſacrilegum pejerantem, nec vocem mittis! at loqui & exclamare certè, licèt ex ære conflatus aut marmore, debueras: cur ergo ad aras tibi conſecratas adolemus thura, cur vituli exta, inteſtina porci obeſa immolamus, ſi hæc inulta pateris? Sic eſt, nihil veſtræ Deorum ſtatuæ a Bathylli ſtatuis differunt. Ita tu quidem Superos incuſas. Audi viciſſim rationes quibus tuum ſolari dolorem, & querelas compeſcere conabor ego, qui neque

111. *Fugitivus.* Sic vocabantur *ſervi nequam.*

Catulli. Comœdiam ille ſcripſerat, in qua herus quidam fugitivum mancipium repetebat. Negabat ſervus impudens, ſe umquam ejus fuiſſe, & herum ad aras juraturus ſponte pertrahebat. Sat. VIII, v. 184.

112. *Stentora.* Stentor Græcus, apud Homerum, miles, tantum valebat voce, quantum alii quinquaginta.

113. *Gradivus.* Martem affirmat idem Homerus vulneratum a Diomede, tantum clamorem edidiſſe quantum ederent hominum decem millia. Iliad. V.

116 *Charta ſoluta.* Aperto papyraceo thuris involucro.

119 *Bathylli.* Citharœdum illum fuiſſe aiunt, & mimum, ſtatuâ donatum a Polycrate Samiorum Rege.

Et qui nec Cynicos, nec Stoïca dogmata legit
A Cynicis tunicâ diſtantia; non Epicurum
Suſpicit exigui lætum plantaribus horti.
Curentur dubii medicis majoribus ægri,
Tu venam vel diſcipulo committe Philippi.
Si nullum in terris tam deteſtabile factum
Oſtendis, taceo, nec pugnis cædere pectus
Te veto, nec planâ faciem contundere palmâ:
Quandoquidem accepto claudenda eſt janua damno,
Et majore domûs gemitu, majore tumultu

Cynicorum ſcholas frequentavi, neque perlegi placita Stoïcorum quos tunica tantùm formâ diſpar & diſſimilis diſtinguit a Cynicis; neque Epicurum admiror oleribus victitare ſolitum. Ægroti gravioribus implicati morbis adhibeant ſanè medicos præſtantiores: tu curari vel a Philippi diſcipulo rectè poſſis. Si nullum facinus vides cum illa tui amici perfidia comparandum, nihil cauſæ dico, quin dedas te penitùs dolori, & pectus ac vultum utraque manu percutias ac dilanies; quin domum tuam occludas, ut ſit

121. *Cynicos.* Cynicus κυνικός, Græca vox idem ſignificans ac *caninus.* Id nominis inditum fuit Philoſophis quibuſdam Græcis, qui canum inſtar, omnes allatrabant, impudenti mordacitate. Illorum princeps Antiſthenes, Socratis diſcipulus.

Stoïca. Sat. II, nota 40.

122. *A Cynicis, &c.* Ait Philoſophiam Stoïcorum a Cynicorum effatis diſcrepare tantùm penes tunicam, & pallium, quia cùm utrique ſummum bonum in virtute ſtatuerent, & eadem fere in aliis ſentirent, Cynici erant ſolo induti pallio, cum interula leviori duntaxat aut ſubligaculo: Stoïci ad pallium tunicam addebant, quæ veſtis eſt interior & craſſior, totum corpus obtegens.

Epicurum. Philoſophum Græcum, a quo ſummum bonum in voluptate ponebatur, ſive in doloris immunitate, ita ut corpus eſſet ſanum, animus perturbatione omni careret. Oleribus victitaſſe, ac primus hortos Athenis intra urbem habuiſſe fertur.

124. *Curentur, &c.* Comparat homines graviori aliquo affectos damno cum ægrotis gravi morbo laborantibus, Calvinum cum aliis leviùs periclitantibus.

125. *Venam.* Incidendam, aperiendam.

Philippi. Medici fortaſſe non peritiſſimi, quo imperitiores fuiſſe ipſius diſcipulos credibile eſt.

Planguntur nummi, quàm funera. Nemo dolorem
Fingit in hoc caſu, veſtem diducere ſummam
Contentus, vexare oculos humore coacto:
Ploratur lacrymis amiſſa pecunia veris.
Sed ſi cuncta vides ſimili fora plena querelâ;
Si decies lectis diverſa in parte tabellis,
Vana ſupervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipſorum quos littera, gemmaque princeps
Sardonychum, loculis quæ cuſtoditur eburnis:
Te nunc delicias extra communia cenſes
Ponendum, quia tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli nati infelicibus ovis.

in ſummo luctu & funeribus parentum ac propinquorum, quæ minus moleſtè graviterque toleramus quàm pecuniæ jacturam: hæc enim non ſimulato mærore defletur, non veſte leviter ſciſſa, non lacrymis per vim extortis, at ex animo deploratur. Igitur ſi reperire eſt in foro quolibet, homines de ejuſmodi ſceleribus & damnis conquerentes, ſi debitores quos ſua ipſorum manus & ſcriptura, quos ſignum annulo & nobili gemmâ impreſſum convincit aliquam ſyngrapham ab ipſis ſcriptam & obſignatam fuiſſe, nihilominus hoc pernegant, & adulterinum eſſe chirographum falſumque clamitant, licèt illa ſyngrapha decies recitata fuerit palàm, variis in locis & coram diverſis teſtibus, valde profecto delicatus es, ſi putas te ex hominum grege communi, & uſitatis caſibus eximendum, quaſi gallinæ albæ, ut paræmia fert, eſſes filius, ceteri præ te uno viles & contemnendi forent pulli. Si graviores quibus alii

137. *Supervacui.* Falſi, adulterini, inutilis ad fidem faciendam.

Ligni. Syngraphæ, cautionis. Scribebant in tabellis ligneis, cerâ obductis.

139. *Sardonychus.* Dicitur etiam Sardonyx & ſardonyche. Sat. VI, nota 249; Sat. VII, v. 144.

Princeps gemma. Quia ut plurimum iis erat annulis inſerta, quos adhibebant ad obſignanda inſtrumenta litium.

Loculis. Annulos, quibus ad obſignandas tabellas utebantur, ſervabant in thecis elegantioribus.

141. *Gallinæ, &c.* Adagium illud jactatur in homines beatulos & delicatos.

Albæ. Color *albus* proſperis rebus: *niger*, adverſis tribuitur.

Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendam,
Si flectas oculos majora ad crimina: confer
Conductum latronem, incendia ſulphure cœpta,
Atque dolo, primos cùm janua colligit ignes.
Confer & hos veteris qui tollunt grandia templi
Pocula adorandæ rubiginis, & populorum
Dona, vel antiquo poſitas a Rege coronas.
Hæc ibi ſi non ſunt, minor exſtat ſacrilegus, qui
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipſam
Neptuni, qui bracteolam de Caſtore ducat:
An dubitet, ſolitus totum conflare Tonantem?
Confer & artifices, mercatoremque veneni,
Et deducendum corio bovis in mare, cum quo
Clauditur adverſis innoxia ſimia fatis.
Hæc quota pars ſcelerum, quæ cuſtos Gallicus urbis

uotidie afficiuntur calamitates expendas, leve illud tuum rofectò damnum eſſe intelliges. Compara, ſodes, cum inortunio tuo, latrocinia quæ fiunt ab inductis pecunia præonibus: incendia domorum, quando clam ſulphur & alia l genus ignis irritamenta foribus admoventur? Sacrilegia, um impio furto ſurripiuntur vaſa ob vetuſtatem ſacro quoam honore digna, donaria populorum, coronæ ab aliquo ege priſco ſuperis oblatæ, & in templis repoſitæ. Quod præda tam dives in iis nulla exiſtit, aureæ laminæ de atua Herculis, Neptuni, aut Caſtoris abraduntur a ſailegis levioribus: nec mirum, quippe qui graviora nullo rculſi metu flagitia ſuſcipere ſoleant, ac totam Jovis ex ro ſtatuam igni liquefacere. Compara cum eodem amico poſitum tibi ſubducente, veneficos; compara parricidas, ibus hæc irrogata legibus pœna eſt, ut incluſi ſacco, mul cum infelice ſimia, in æquor abjiciantur. Hæc tan ſcelera quæ hactenus memoravi minima pars eorum ſunt, æ quotidie ad Rutilium Gallicum urbis Præfectum, unius

151. *Herculis.* Satir. III, ta 88.

152. *Caſtore.* Caſtor fuit llucis frater, Jovis & Le- filius. Ipſe & frater alter- mori & vivere diceban- .

155. *Et deducendum, &c.* c erat ſtatutum in parricidas a Romanis ſupplicium, ut in mare abjicerentur inſuti in culeum, ſive ſaccum e corio confectum, cum gallo, cane, ſimia & ſerpente. Sat. VIII, nota 212.

156. *Adverſis fatis,* Quia mori jubetur cum nocente, licèt ſit innocens.

Uſque a Lucifero, donec lux occidat, audit?
Humani generis mores tibi noſſe volenti
Sufficit una domus; paucos conſume dies, &
Dicere te miſerum, poſtquam illinc veneris, aude.
Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroë craſſo majorem infante mamillam?
Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flavam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cirro?
Nempe quòd hæc illis natura eſt omnibus una.
Ad ſubitas Thracum volucres, nubemque ſonoram
Pygmæus parvis currit bellator in armis;
Mox impar hoſti, raptuſque per aëra curvis
Unguibus a ſæva fertur grue. Si videas hoc
Gentibus in noſtris riſu quatiare; ſed illic,
Quamquam eadem aſſiduè ſpectentur prælia, ridet

tantùm diei ſpatio deferuntur. Si velis quàm profligata hominum vita ſit noſſe, unam aliquam inſpice domum; quid in ea geratur per dies aliquot expende, tum per me licebit deplores calamitatem tuam. Nemo Alpium incolas tumidis eſſe faucibus: nemo mulierum Ægyptiarum mammas obeſis pueris craſſiores miratur: nemo Germanorum oculos cæruleo colore tinctos, flavos eorumdem crines, unguento delibutos & criſpos: quia nimirum hæc in iis regionibus uſitata & communia ſunt omnibus. Quando grues agmine infeſto in Pygmæos incurrunt, illi pumiliones aciem ſcilicet inſtruunt, & puſillis armis accinguntur: nec reſiſtendo pares, a gruibus ſublimè rapiuntur. Hoc ſi cerneres in Italia, riſum profectò non teneres: apud Pygmæos verò, quamvis hoc idem vulgò fiat, nemini ea res tamen riſum

158. *Lucifero.* Sat. VIII, nota 11.

160. *Sufficit una domus.* Nempe Rutulii Gallici domus; in quam ad jus rei omnes confluunt.

162. *Alpibus.* Alpes montes altiſſimi; Gall. *les Alpes.* Ibi homines ferè ſtrumoſi, propter pruinas & cœli gravitatem.

163. *Meroë.* Nili eſt inſula. Vide Sat. V, nota 387.

165. *Cornua.* Cincinnos, inſtar cornuum, recurvos.

167. *Thracum.* Thracia Europæ pars ad ſeptentrionem, ſupra Macedoniam. Gruibus abundare fertur. Eam incoluere olim pygmæi, teſte Plinio Lib. IV, cap. 11; ſed a gruibus fugati ſunt.

Nemo,

lemo, ubi tota cohors pede non eſt altior uno.
Iullane perjuri capitis, fraudiſque nefandæ
œna erit? Abreptum crede hunc graviore catenâ
rotinus, & noſtro (quid plus velit ira?) necari
ırbitrio. Manet illa tamen jactura, nec umquam
Depoſitum tibi ſoſpes erit; ſed corpore trunco
ıvidioſa dabit minimus ſolatia ſanguis.
.t vindicta bonum vitâ jucundius ipsâ?
empe hoc indocti, quorum præcordia nullis
ıterdum, aut levibus videas flagrantia cauſis;
uantulacumque adeo eſt occaſio, ſufficit iræ.
hryſippus non dicet idem, nec mite Thaletis
genium, dulcique ſenex vicinus Hymetto,
ui partem acceptæ ſæva inter vincla cicutæ,
ccuſatori nollet dare. Plurima felix

ıvet, ubi nullus in toto exercitu miles pedis unius men- am excedit. Ergone, inquis, inultum crimen perfidus icus feret? Finge illum ſtatim in tetrum carcerem con- i, ac tuo arbitratu interfici, nihil enim, credo, amplius etas: non idcirco tamen depoſitum tibi tuum reſtitue- , neque illato damno medicina ſic fiet; leve duntaxat atium & invidiæ plenum, ex ejus cruento & mutilato lavere accipies. Atenim dulce eſt ulciſci, & vitâ ipsâ cius? Nimirum ita ſentiunt homines imperiti ac bar- i, qui nullâ aut levi de cauſa excandeſcunt, quorum s vel minimâ occaſione in iracundiam & furorem rdeſcit. Non ea mens Chryſippi & oratio, non Tha- s hominis mitiſſimi; neque Socratis, qui accuſatori ſuo iculam veneni, quo in carcere exſtinctus eſt, largiri iſſet. Eſt hoc philoſophiæ ſcilicet beneficium, quæ unà

83. *Chryſippus.* Sat. II, 5, & Sat. VI, nota 75. *vi.*

haletis. Thales, unus e m Græciæ Sapientibus.

35. *Senex*, *&c.* Socrates nis ortus, quæ civitas abeſt procul Hymetto te, mellis feraci. Hunc uam de ſuperis parum entientem accuſavit Anytus Athenienſis. Condemnato propinatum eſt venenum e cicuta, ſucco frigidiſſimo confectum.

187. *Accuſatori nollet dare*, *&c.* Socrates proditionis accuſatus in vincula eſt conjectus cum accuſatore: huic verò oblati veneni partem petenti dare noluit ille. Socratis autem accuſatores tres

Paulatim vitia, atque errores exuit omnes
Prima docens rectum ſapientia: quippe minuti
Semper, & infirmi eſt animi, exiguique voluptas
Ultio. Continuò ſic collige, quòd vindictâ
Nemo magis gaudet, quàm fœmina. Cur tamen hos tu
Evaſiſſe putes quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multò ſævior illis,
Quas & Cæditius gravis invenit, aut Rhadamanthus,
Nocte dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.
Spartano cuidam reſpondit Pythia vates,

vel maximè confert ad beatè vivendum, ut quæ ſunt recta doceat homines, & ex illorum animis vitiorum ſenſim & errorum omnium fibras extirpet. Ac ſanè quàm imbecillum animum & puſillum arguat voluptas ultionis, vel ex eo facilè intelliges quòd hujuſmodi voluptate mulieres potiſſimùm ducantur. Cave tamen putes flagitioſis impunè eſſe: domeſticum illi tortorem habent, a quo intùs plectantur, nempe mentem ream & ſceleris conſcientiâ trepidam. Nulla, mihi crede, pœna gravior ab Cæditio, vel Rhadamantho excogitata umquam fuit, quàm gerere in ſinu ſuo teſtem ſui ſceleris, qui diu noctuque illud nobis objiciat intentetque. Lacedæmonius quidam cogitabat depoſitum apud ſe

fuêre; ſcilicet Anytus, Melitus, Lycon. De his aiebat ille: Poſſunt quidem me occidere, non autem lædere. Quia nimirum *nemo læditur niſi a ſeipſo.*

197. *Cæditius.* Judex eâ tempeſtate atrox & ſeverus.

Rhadamanthus. Judex umbrarum apud inferos cum Minoë & Æaco. Vide Sat. I, nota 10.

199. *Spartano.* Lacedæmon, urbs Peloponneſi primaria, dicta fuit quoque Sparta.

Cuidam. Glaucum appellat Herodotus, & apud eum depoſitam ab amico Mileſio pecuniam fuiſſe docet.

Pythia. Sic vocabatur *fatidica, ſacerdos templi Delphici.* Apollo ipſe *Pythius* dicebatur a ſerpente Pythone, quem interemerat. Porro illa domicilium habebat in ſpelunca profunda, ore anguſto, in cujus aditu locatum tripodem inſcendens, divinationes afflabatur ſpiritu, indeque reſponſa reddebat.

Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem jure tueri
Jurando; quærebat enim quæ numinis eſſet
Mens, & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo.
Reddidit ergo metu non moribus; & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, veramque probavit
Exſtinctus totâ pariter cum prole, domoque,
Et quamvis longâ deductis gente propinquis.
Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas.
Nam ſcelus intra ſe tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedo, ſi conata peregit?
Perpetua anxietas, nec menſæ tempore ceſſat,
Faucibus ut morbo ſiccis, interque molares
Difficili creſcente cibo: ſed vina miſellus
Exſpuit; Albani veteris pretioſa ſenectus

retinere, ac interpoſito etiam jurejurando abnegare. Oraculum Apollinis conſuluit, quæſivit quid cenſeret Phœbus, an id facere approbante Deo poſſet. Reſponſum eſt a Pythia, pœnas ipſum graves daturum, qui hoc ab Apolline quæſiviſſet, in dubiumque rem ejuſmodi revocaſſet. Quo ille terrore ac pœnarum metu attonitus magis, quàm ſtudio virtutis & amore inductus, depoſitam pecuniam reſtituit: idem tamen verum ac dignum Apolline reſponſum fuiſſe comprobavit ſuo, ac ſuorum liberorum, propinquorum, & univerſæ familiæ ab ultima ſtirpe penitùs exſtinctæ, exitio. Ita ſolam peccandi voluntatem Superi plectunt. Et verò qui ſcelus pectore deliberatum concepit, perinde nocens eſt, ac ſi illud admiſiſſet. Quid vèrò ſi meditatum facinus etiam complevit? Nonne meritas dependet pœnas? Hinc illa mentis anxiæ ac malè metuentis ſollicitudo, quæ hominem non deſerit in ipſa menſa, ubi fauces aridæ, tamquam febri laboraret, cibum deglutire vix poſſunt, hærentibus inter ipſos dentes dapibus, & os, quia ægrè trajiciuntur, magis magiſque implentibus. Reſpuit vina vel optima: Albanum vetus & generoſum faſtidit; ſi generoſius aliquod

205. *Adyti.* Adytum, locus eſt templi ſecretior, quo profanis adire nefas.

207. *Gente.* Sumitur interdum ea vox pro *familia* & *genere*: latiùs tamen, quàm *familia*, & *domus*, patet.

212. *Molares.* Dentes majores, qui cibos commolunt.

214. *Albani.* Prope Albam Latii urbem, vinum natum, licèt optimum, ei non ſapit.

Diſplicet; oſtendas melius, denſiſſima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem ſi fortè indulſit cura ſoporem,
Et toto verſata toro jam membra quieſcunt:
Continuò templum, & violati numinis aras,
Et (quod præcipuis mentem ſudoribus urget,)
Te videt in ſomnis, tua ſacra, & major imago
Humanâ, turbat pavidum, cogitque fateri.
Hi ſunt qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cùm tonat, exanimes primo quoque murmure cœli,
Non quaſi fortuitu, nec ventorum rabie; ſed
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.
Illa nihil nocuit, curâ graviore timetur
Proxima tempeſtas, velut hoc dilata ſereno.
Præterea lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, miſſum ad ſua corpora morbum
Infeſto credunt a numine; ſaxa Deorum

afferas, ita rugas fronte contractâ ducit, ut ſi Falernum acre auſterumque biberet. Si per noctem a curis ac metu reſpirare pauliſper, & indulgere ſomno cœpit, poſt artus toto cubili diu multumque jactatos, confeſtim tetra ſomnia illi objiciunt templum in quo pejeravit, aras quarum numen violavit, quodque illum majori afficit terrore, te, quem ſpoliavit. Effigies tua, inſtar alicujus Numinis aut Furiæ, humanæ ſtaturæ modum excedens, attonitum percellit, & ad crimen confitendum adigit. Ejuſmodi ſceleratos, ſimul ac tonitru quodpiam increpuit, aut fulgur emicuit, cohorreſcere videas, exalbeſcere, metu exanimari, perinde quaſi non caſu aliquo, & ventorum vi nativâ, fulguraret, tonaretve, ſed certo numinis irati conſilio, & ultrice dextrâ immiſſum fulmen ipſorum capiti ingrueret. Quod ſi præſentem procellam effugiunt incolumes, proximam graviùs reformidant, & quamvis cœlum videant ſerenum, dilatam ad breve tempus duntaxat tempeſtatem ac perniciem ſuam arbitrantur. Ad hæc ſi laborare febri occipiunt, ſi latus illis condoluit, his morbis ab irato Deo ſe plecti

216. *Falerno.* Sat. IV, nota 135.

221. *Sacra.* Minitans, terribilis.

225. *Fortuitu.* Ex opinione Epicureorum, qui expunctâ divinâ providentiâ, caſui & fortunæ omnia tribuebant.

Hæc & tela putant ; pecudem ſpondere ſacello
Balantem, & Laribus criſtam promittere galli
Non audent : quid enim ſperare nocentibus ægris
Conceſſum ? vel quæ non dignior hoſtia vitâ ?
Mobilis, & varia eſt fermè natura malorum,
Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia : quid fas
Atque nefas, tandem incipiunt ſentire, peractis
Criminibus : tamen ad mores natura recurrit
Damnatos, fixa & mutari neſcia. Nam quis
Peccandi finem poſuit ſibi ? quàndò recepit
Ejectum ſemel attritâ de fronte ruborem ?
Quiſnam hominum eſt, quem tu contentum videris uno
Flagitio ? Dabit in laqueum veſtigia noſter
Perfidus, & nigri patietur carceris uncum,
Aut maris Ægei rupem, ſcopuloſque frequentes
Exſulibus magnis : pœnâ gaudebis amarâ

putant, his tamquam ſaxis & telis peti : neque valetudinem a Superis deprecari audent votivâ, quam aris admoveant, ove, aut Diis Penatibus gallum immolandum promittere : quid enim ſperent ſcelerati ægrotantes ? Quæ victima, quàm illi, dignior vitâ non eſt ? Inconſtantiam improborum vide. Illis nihil eſt audacius ac deliberatius, cùm peccant ; poſtquam peccarunt, tunc metu, pudore, pœnitentiâ perturbantur, & quid ſit virtutem inter ac vitium diſcriminis, agnoſcunt. Nihilominus ad eadem flagitia quæ condemnaverant, revolvuntur, naturæ quodam impetu inveteratam ſervantis conſuetudinem, & pravos mores dediſcere neſcientis. Quotus enim quiſque certos in peccando limites præſcripſit ſibi, quos ultra non progrederetur ? Quis exutam ſemel verecundiam, induit rurſum, ac revocavit ? Quis uno tantùm ſcelere contentus fuit ? Perjurus ille amicus tuus, alio aliquo ſcelere implicatus, in eo deprehendetur, ac merito ſupplicio mactabitur. Vel abripietur in carcerem, vel in exſilium amandabitur, in ſcopulum Ægei maris aliquem ex iis ad quos famoſi exſules

246. *Ægei.* Suprà nota 81. *Rupem ſcopuloſque.* Ad ſcopuloſas iſtas inſulas, in quibus exſulant inſignes rei bene multi, procul hinc deportabitur.

Nominis inviſi, tandemque fatebere lætus
Nec ſurdum, nec Tireſiam quemquam eſſe Deorum.

deportantur. Illius cruciatum lætus adſpicies, ac tandem nullum inter Deos ſurdum & cæcum eſſe fateberis.

249. *Tireſiam.* Tireſias, vates Thebanus, quem oculis orbatum ab irata Junone, Jupiter conceſsâ divinandi facultate, ſolatus eſt.

SATIRA XIV.

Quàm ſanctè pueri ſint educandi. Avaritiæ fœditas.

PLURIMA ſunt, Fuſcine, & famâ digna ſiniſtrâ,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus,
Quæ monſtrant ipſi pueris, traduntque parentes.
Si damnoſa ſenem juvat alea, ludit & heres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo:
Nec de ſe melius cuiquam ſperare propinquo
Concedit juvenis, qui radere tubera terræ,
Boletum condire, & eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit, nebulone parente,

Ex iis flagitiis, quæ ignominiam inurere mortalium vitæ ſolent, & eorum egregias dotes obſcurare, permulta diſcunt a parentibus liberi. Si pater quiſpiam ætate jam provectior, aleâ delectatur, eumdem ludum ejus filius, adhuc puerulus, ludit, & exiguâ turriculâ verſare talos amat. Adoleſcens qui doctus eſt a patre, helluone pervetuſto & emerito, boletis & tuberibus veſci, adhibere illis certum jus, eoque pariter ficedulas condire, nullam profectò ſpem propinquis relinquit, fore ut aliquando tempe-

5. *Bullatus.* Perſium vide Sat. V, nota 21.

Eadem arma. Talos, teſſeras.

Fritillo. Gall. *un cornet.*

7. *Tubera radere.* Accommoder des truſes.

8. *Boletum.* Gall. *champignon.*

Jure. Condimento, pulmento.

9. *Ficedulas.* Gall. *Becfigues.*

Et canâ monſtrante gulâ. Cùm ſeptimus annus
Tranſierit puero, nondum omni dente renato,
Barbatos licèt admoveas mille inde magiſtros,
Hinc totidem, cupiet lauto cœnare paratu
Semper, & a magna non degenerare culina.
Mitem animum, & mores modicis erroribus æquos
Præcipit, atque animas ſervorum, & corpora noſtrâ
Materiâ conſtare putat, paribuſque elementis?
An ſævire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
Plagarum ſtrepitu, & nullam Sirena flagellis
Comparat, Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus?

rantiùs, quàm ſuus pater vivat. Vix annum ſeptimum attigerit, antequam omnes dentes, qui exciderant, ut ſit, infantulo fuerint reparati, licèt illum erudiendum ſexcentis magiſtris ætate ac ſapientiâ ſpectatis tradas, nihilominus epulari ſplendidè & paterno more atque exemplo culinam ferculis exquiſitiſſimis refertam habere percupiet. Quæſo, te, an Rutilus, ille crudelis in ſervos herus, cujus aures murmur nullum, ac ne ipſarum quidem Sirenum vox, oblectat ſuaviùs, quàm verberum quibus famulos cædit, ſonitus: ille in ædibus ſuis Polyphemus aut Antiphates, qui tunc ſe beatum ac pulchrum putat, cùm alicui mancipio, propter unum, alterumve linteum furto ſurreptum, turpem ardenti ferro notam in fronte inuri per carnificem jubet: an Rutilus, inquam, docet liberos ſuos clementiam, & in levibus erratis benignè tolerandis

11. *Renato.* Infantibus excidunt dentes anno ſeptimo, & eorum in locum alii ſuccreſcunt.

12. *Barbatos.* Sapientes, philoſophos.

15. *Mores modicis erroribus æquos.* Horatius, Lib. I, Sat. III. *Nam vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille eſt, qui minimis urgetur.*

19. *Sirena.* Monſtra quædam Sirenes fuere, fœmineo vultu, alis & pedibus volucrum inſtructæ, ita quippè in veteribus nummis pictæ cernuntur. Dicebantur pellaci cantu vectores in ſcopulos pertrahere.

20. *Antiphates.* Rex Leſtrigonum in Italia, homines devorare ſolitus, ut fusè Homerus narrat Libro Odyſſeæ X.

Laris. Sat. VIII, nota 13.

Polyphemus. Sat. IX, nota 47. Virg. Lib. III Æn. 620.

Tum felix quoties aliquis tortore vocato
Uritur ardenti duo propter lintea ferro.
Sic natura jubet: velociùs & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeunt animos auctoribus. Unus, & alter
Forſitan hæc ſpernant juvenes, quibus arte benignâ,
Et meliore luto finxit præcordia Titan;
Sed reliquos fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abſtineas igitur damnandis: hujus enim vel
Una potens ratio eſt, ne crimina noſtra ſequantur
Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis
Turpibus, ac pravis omnes ſumus; & Catilinam
Quocumque in populo videas, quocumque ſub axe:
Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus uſquam.

lenitatem, an ſeveritatem potiùs & crudelitatem? an ſervorum animos ejuſdem cum ceteris eſſe generis, artus illorum ex eodem ac noſtros, luto fictos putat? Ita natura comparatum eſt, ut exemplis domeſticis faciliùs multò & celeriùs, quàm externis & peregrinis depravemur, præſertim cùm proficiſcuntur ab hominibus, quorum auctoritas magni apud nos momenti eſt. *Reperientur fortaſſe nonnulli qui ſe exemplis ejuſmodi corrumpi non ſinant, quos e reliqua mortalium veluti maſſa ſecretos, Numinis benigni manus procliviores ad virtutem finxit; ceteri veſtigia ſcelerum a parentibus impreſſa conſectantur, & viam ſæpe monſtratam terunt.* Vide igitur ut vitia, quæ tam juſtis aliis de cauſis condemnari & vitari debent, idcirco maximè fugias; *ne filiis tuis peccandi præbeas anſam: ſiquidem ita nati ſumus omnes, ut ſponte flagitia imitemur, & Catilinas ubique gentium reperire ſit, Brutos & Catones,*

27. *Titan.* Prometheus Japeti, unius e Titanibus, filius, hominum corpora e luto finxiſſe dicitur; & igne, quem e ſolis curru ſurripuerat, eadem animaſſe. Poteſt & *ipſe ſol* intelligi, qui *Titan* a Poëtis appellatur, quique ad corporum temperationem non parum confert. Vide Satiram VIII, nota 130.

29. *Orbita.* Propriè ſignificat *ſulcum* & *veſtigium rotæ*, humi impreſſum a prætereunte curru.

33. *Catilinam.* Sat. II, nota 16. *Catilina*; VIII, verſu 229, & Sat. X, verſu 276.

34. *Quocumque ſub axe.* Sub qualibet cœli parte.

35. *Brutus.* Sat. IV, nota 102.

Nil dictu fœdum, viſuque hæc limina tangat:
Maxima debetur puero reverentia: ſi quid
Turpe paras, nec tu pueri contempſeris annos;
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.
Nam ſi quid dignum Cenſoris fecerit irâ,
Quandoque & ſimilem tibi ſe non corpore tantùm,
Nec vultu dederit, morum quoque filius; & cùm
Omnia deteriùs tua per veſtigia peccet,
Corripies nimirum, & caſtigabis acerbo
Clamore, ac poſt hæc tabulas mutare parabis.
Unde tibi frontem libertatemque parentis,
Cùm facias pejora ſenex, vacuumque cerebro
Jam pridem caput hoc ventoſa cucurbita quærat?
Hoſpite venturo ceſſabit nemo tuorum:

nuſquam. In ea domo, in qua puer aliquis verſatur, nihil audiatur obſcænum, nihil adſpiciatur. Habenda eſt permagna puerilis ætatis ratio, & quaſi reverentia, tuque, ſi quid improbè facere cogitas, noli teneram pueri ætatem ſpernere, immo libidini tuæ ac improbitati pueritia filii frænos injiciat. Si enim aliquando ille admiſerit quidpiam a Cenſore meritò caſtigandum, nec tui duntaxat oris lineamenta, ſed morum etiam turpes notas expreſſerit, paternæ improbitatis heres & æmulus; cùm ſcelera tua fideliter imitatus, ea flagitiis ſuis adhuc pejoribus cumulaverit, illum ſcilicet reprehendes, ſeverus pater, & verbis atrocibus increpabis, quin etiam hereditate ſpoliare conſtitues. Quâ tandem fronte redargues filium? unde tibi arrogabis illam paternæ objurgationis libertatem, cùm graviora pecces ipſe jam ætate provectus, & caput tuum ſanæ mentis expers, iis quibus curantur phrenetici, cucurbitulis indigeat? Cùm hoſpes aliquis te domi tuæ conventurus eſt,

Bruti avunculus. Cato. Sat. II, nota 24, & Sat. XI, v. 89.

40. *Cenſoris.* Cenſores præerant moribus emendandis. Sat. II, nota 38 & nota 90; Sat. IX, nota 98.

47. *Vacuum cerebro.* Sapientiâ deſtitutum.

48. *Cucurbita.* Ut hîc ſumitur eſt vitreum, corneum, aut æneum vas, inſtar minoris cucurbitæ (hunc fructum Galli vocant *une courge, une citrouille*) in quod ignis immittitur: tum admovetur cuti ad exprimendum ſanguinem vitioſum: *une ventouſe.* Ventoſa hic dicitur, *id eſt*, inanis, cava.

Verre pavimentum, nitidas oſtende columnas;
Arida cum totâ deſcendat aranea telâ;
Hic lavet argentum, vaſa aſpera tergeat alter:
Vox domini fremit inſtantis, virgamque tenentis.
Ergo miſer trepidas, ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici,
Ne perfuſa luto ſit porticus; & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſervulus unus.
Illud non agitas, ut ſanctam filius omni
Adſpiciat ſine labe domum, vitioque carentem?
Gratum eſt, quod patriæ civem, populoque dediſti,
Si facis, ut patriæ ſit idoneus, utilis agris,
Utilis & bellorum, & pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus inſtituas. Serpente Ciconia pullos
Nutrit, & inventâ per devia rura lacertâ:
Illi eadem ſumptis quærunt animalia pennis.
Vultur jumento, & canibus, crucibuſque relictis

omnes tui famuli ſuos quiſque partes agunt ſtrenuè: inſtas acriter, imperaſque huic ut pavimentum purget ſordibus, illi ut columnas tergeat; tu araneas mihi iſtas dejice: tu argentea vaſa fac laves; alius, poculis cælatis nitorem primum redde. Sic illos dictis ac verberibus etiam urges. Ergo infelix, ſollicitus es ac vereris anxiè, ne quid fœdum domi tuæ amicus adſpiciat; ne atrium canino ſtercore, porticus cœno inquinata ſit, cùm tamen injectâ pauliſper ſcobe huic malo mederi famulus unus poſſit: illud verò non curas, ut puram ab omni ſcelere domum tuam filius adſpiciat! Sanè multùm tibi Roma debet ac reſpublica, quòd ei civem donaveris, quando filium in lucem edidiſti: modò tamen efficias educatione probâ, ut reipublicæ ſit utilis, ac vel colendîs agris, vel tractandis togæ bellive artibus idoneus exiſtat. Ad hanc rem porrò vim longè maximam habebit inſtitutio domeſtica, & mores quos filio maturè inſtillabis. Implumes adhuc fœtus, anguibus alunt ac ſtellionibus Ciconiæ: illi, cùm e nido provolare cœperunt, eumdem cibum quæritant. Vultures abjecta

57. *Semodio ſcobis.* Scobs, *la limaille.* Semodius, un vel ſcobis, *de la ſciure, de demi-boiſſeau.*

Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert:
Hinc eſt ergo cibus magni quoque vulturis, & ſe
Paſcentis, propriâ cùm jam facit arbore nidos.
Sed leporem, aut capream, famulæ Jovis, & generoſæ
In ſaltu venantur aves; tunc præda cubili
Ponitur: inde autem, cùm ſe matura levabit
Progenies ſtimulante fame, feſtinat ad illam
Quam primùm prædam rupto guſtaverat ovo.
Ædificator erat Centronius, & modò curvo
Littore Caïetæ, ſummâ nunc Tiburis arce,
Nunc Præneſtinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longéque petitis
Marmoribus, vincens Fortunæ, atque Herculis ædem.
Dum ſic ergo habitat Centronius, imminuit rem;

in agris equorum & canum, aut hominum ſuſpenſa e patibulis cadavera laniant, ac fruſta pullis deportant in nidos: ubi ætas & vires accrevere vulturiis, & jam per ſe nidos exſtruunt, eâdem eſcâ nutriuntur. At Jovis miniſtræ alites, & aliæ nobiliores, venationem per nemora exercent, leporeſque aut capreas excipiunt, quas inferunt nidis, e quibus cùm evolavit generoſa ſoboles, famem illâ ipsâ dape ſedat, quam initio ſumpſit, cùm ex ovo excluſa eſt. Lautas domos ædificare Centronius amabat, nunc in Cajetano littore, nunc in collibus Tiburtinis aut in Præneſtinis, villas exſtruebat elegantes, quas acceſſito e Græcia & longinquis oris marmore, ſic ornabat ut magnificentiam templorum Herculis Fortunæque ſuperaret. Hâc arte Centronius opes dilapidavit, quarum tamen pars adhuc

77. *Caïetæ.* Urbs eſt Italiæ, in littore maris Tyrrheni. Virgil. Lib. VII Æn. v. 2.

Tiburis. Sat. III, not. 177. *Tiburis.*

78. *Præneſtinis.* Præneſte urbs Latii, nunc *Paleſtrina.* Narrat Gellius, Lib. 16, c. 13, efflagitantibus Præneſtinis, e colonia factum municipium a Tiberio Imperatore.

79. *Græcis.* Plin. Lib. 36, cap. 7, *Pretioſi quidem generis*, inquit, *marmor extitit Lacedæmonium viride, cunctiſque hilarius.*

Longè petitis. Ex Ægypto, Numidia, &c.

Fregit opes, nec parva tamen menſura relictæ
Partis erat; totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas.
Quidam ſortiti metuentem ſabbata patrem,
Nil præter nubes, & cœli numen adorant,
Nec diſtare putant humanâ carne ſuillam:
Romanas autem ſoliti contemnere leges,
Judaïcum ediſcunt, & ſervant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moſes.
Sed pater in cauſa, cui ſeptima quæque fuit lux
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.
Sponte tamen juvenes imitantur cetera, ſolam
Inviti quoque avaritiam exercere jubentur.

non adſpernanda ſupererat; hanc ejus filius totam perdidit, dum inſanâ pariter ædificandi captus libidine, villas præſtantiori marmore ſumptuoſas erigit. Nonnulli cultorem ſabbati Judaïci patrem nacti, nubes & cœli numen unicè venerantur, neque diſcrimen ullum inter humanam carnem & porcinam ſtatuunt, cùm perinde ab edenda utraque abſtineant: iidem Romanorum legum contemptores, inſtituta & jura, Judæis a Moſe in ſacris tradita voluminibus, memoriæ diligenter mandant, ac ſummâ religione cuſtodiunt. Cauſam ſi quæras, ea ſcilicet eſt, quòd ipſorum pater eâdem infectus religione, ſeptimam diem cujuſlibet hebdomadæ, feriatus tranſigeret in otio, & ab omnibus communis vitæ officiis abſtineret. Ceterùm etſi vitia omnia ultro adoleſcentes & libenter a parentibus hauriant imitando, avaritiam inviti & ægrè condiſcunt. Ad hanc verò

85. *Sabbata.* Erat dies hebdomadæ ſeptima Judæis præcipuè feſta. Quâ die nefas illis erat operis quidquam facere, &c. Sat. VI, n. 110.

86. *Nubes.* Ut unum Deum, cœli terræque opificem, colere ſe Judæi ſignificarent, nubes, *id eſt*, cœlum ſæpe intuebantur, præſertim cùm orarent.

87. *Suillam.* Porco non veſcebantur Judæi; quia immundum eſt animal: ſic docebantur omnem obſcænitatem fugere, & ad cœleſtia ſeſe erigere. Levitici, cap. XI.

90 *Arcano volumine.* Tota lex Judaïca & religio continebatur præſertim quinque Libris a Moſe conſcriptis, Pentateuchum, vulgò vocant. Ea porro volumina non evulgabant Judæi.

94. *Inviti.* Quia juvenes naturâ liberales & prodigi ſunt.

Fallit enim vitium ſpecie virtutis, & umbrâ;
Cùm ſit triſte habitu, vultuque, & veſte ſeverum.
Nec dubiè, tamquam frugi, laudatur avarus,
Tamquam parcus homo, & rerum tutela ſuarum
Certa magis, quàm ſi fortunas ſervet eaſdem
Heſperidum ſerpens, aut Ponticus. Adde quod hunc de
Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum
Artificem; quippe his creſcunt patrimonia fabris.
Sed creſcunt quocumque modo, majoraque fiunt
Incude aſſiduâ, ſemperque ardente camino.
Et pater ergo animi felices credit avaros,
Qui miratur opes, qui nulla exempla beati
Pauperis eſſe putat: juvenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere ſectæ.

a parentibus eò diligentiùs exercentur, quòd ſpeciem ac vultum virtutis illa præ ſe ferat, & auſteritate quâdam ac ſeveritate ſe commendet. *Sanè laudant homines avarum, ut virum probum, frugalem, parcum, qui fortunas ſuas tuetur ac ſervet meliùs, quàm ſi eas cuſtodiret ille pervigil draco, qui poma Heſperidum, aut alter, qui aureum vellus cuſtodiebat. Præterea ſtrenuus idem a populo exiſtimatur, & ingenioſus; ac rei bene gerendæ peritus, quippe qui matrimonium amplificet arte multâ, quæcumque demum illa ſit, & aſſiduo labore, indefeſſâ curâ, inſtar opificum qui ferrum igne multo molliunt, atque impoſitum incudi fingunt, rem domeſticam in dies faciat auctiorem. Pater igitur hâc præclarâ de avaris opinione imbutus, qui nihil æquè ac divitias ſuſpicit, qui nullum exſtitiſſe pauperem umquam putat eumdemque felicem, filios adhortatur ſedulò ut eamdem inſiſtant viam & præclaram hanc ſectam complectantur. Quemadmodum autem in omnibus vitiis, perinde atque in artibus, rudimenta ſunt nonnulla, in quibus ponendum eſt tirocinium & unde eſt auſpicandum, dat operam avarus pater, ut liberi avaritiæ minima documenta ma-*

100. *Heſperidum.* Sat. V, nota 152.

Ponticus. Jaſon cum Argonautis navigavit in Colchidem, quæ eſt Aſiæ regio propè Pontum, ut inde vellus aureum auferret. Illud ſervabat immanis draco, quem ope Medeæ ſopivit. Ovid. Lib. VII Metamorph.

108. *Sectæ.* Profeſſioni, diſciplinæ, inſtituto vitæ.

Sunt quædam vitiorum elementa, his protinus illos
Imbuit, & cogit minimas ediſcere ſordes:
Mox acquirendi docet inſatiabile votum.
Servorum ventres modio caſtigat iniquo,
Ipſe quoque eſuriens, neque enim omnia ſuſtinet
umquam
Mucida cærulei panis conſumere fruſta,
Heſternum ſolitus medio ſervare minutal
Septembri, necnon differre in tempora cœnæ
Alterius, conchem æſtivi cum parte lacerti
Signatam, vel dimidio, putrique ſiluro,
Filaque ſectivi numerata includere porri.
Invitatus ad hæc aliquis de ponte negabit.

turè percipiant. Tradit illis omnes modos conficiendi ex re qualibet, vel tenuiſſima, lucri ſordidi; poſt paulò excitat in eorumdem animis inexſaturabilem habendi cupiditatem. Servos juſti demenſi & annonæ parte defraudat, triticum ipſis, minore quàm æquum eſt, modio admetiens, ſic illos immeritâ cruciat fame, quâ ſe ipſe quoque macerat; neque enim adigi poteſt umquam, ut omnia fruſtula rancidi panis comedat; pulmentum e cibis minutatim conciſis pridie paratum ac delibatum, medio menſe Septembri, ſervare ſolet in ſequentem diem: fabarum cum ſuo coctarum putamine, item ſiluri lacertive jam putentis, partes, unâ cœnâ relictas reponit in alteram cœnam, eaque omnia diligenter ſigillo ſuo munita condit, cum filis porri ſectilis, quorum numerum accuratè recenſet. Quis rogator in pontibus mendicare ſolitus, ad ejuſmodi vocatus opſonia, ve-

110. *Sordes.* Omnes technas & aſtus ſordidæ avaritiæ.

112. *Modio.* Certam menſuram tritici, certos menſibus ſingulis modios a dominis accipiebant ſervi, vulgò quaternos.

114. *Cærulei.* Eſt color iſte mucidi panis.

115. *Minutal.* Cibum minutatim conciſum, *un hachis, un pâté en pot.*

116. *Septembri.* Qui menſis in Italia eſt calidior. Opſonia æſtu corrumpuntur.

117. *Conchem.* Sat. III, nota 278.

Æſtivi lacerti. Æſtivo calore facilè putreſcentis. Piſciculus eſt: eximius capiebatur propè Sexitaniam, urbem Hiſpaniæ Bæticæ. Plin. Lib. 32, cap. XI.

118. *Siluro.* Siluri fluviatiles pariter ac marini piſces: ſunt in Nilo frequentes.

120. *De ponte.* In pontibus vulgò mendici conſiſtunt,

d quò divitias hæc per tormenta coactas ?
ım furor haud dubius, cùm ſit manifeſta phreneſis ;
locuples moriaris, egenti vivere fato ?
:erea pleno cùm turget ſacculus ore,
eſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit,
minus hunc optat, qui non habet. Ergo paratur
tera villa tibi, cùm rus non ſufficit unum ;
proferre libet fines, majorque videtur,
melior vicina ſeges : mercaris & hanc, &
:buſta, & denſâ montem qui canet olivâ.
uorum ſi pretio dominus non vincitur ullo,
octe boves macri, laſſoque famelica collo
rmenta, ad virides hujus mittuntur ariſtas ;
ec prius inde domum, quàm tota novalia ſævos
ventres abeant, ut credas falcibus actum.
icere vix poſſis, quàm multi talia plorent,

re non recuſaret ? Quid hominem quæſo, juvare poſſunt lectæ tot ærumnis opes ? Nonne hunc furere ac phreſi dira laborare perſpicuum eſt, qui, ut dives moriatur, ndici more vivit ? Interim, etſi crumena nummis diſtenta r eos capiat, nihilominus divitiarum inſana cupiditas, m ipſis divitiis augetur, adeò, ut qui penitùs illis caret, rùs eaſdem deſideret. *Itaque cùm tibi villa una ſatis n ſit, alteram mercaris, placet agri tui limites extenre : vicini arvum & majus & feracius videtur : illud ıis cum amœna ſylvula & monte oleis albicante. Quod compelli nequit arvi dominus pecuniâ oblatâ quantamque, ut illud vendat, gregem boum macilentum & enectum me, in ſegetes illius, tum primùm humo emerſas, immittis noctu, nec priùs reducis domum, quàm herba omnis : ſpes meſſis futuræ a famelicis armentis depaſta & atitâ fuerit, perinde quaſi falcibus fuiſſet ſucciſa. Vix dici teſt, quàm multi ſuas ſegetes ita deperditas lamenten-*

bi turba major hominum ommeantium.

124. *Sed quò, &c.* Quò ertinent, quid proſunt ?

130. *Canet.* A verbo *caeo*, pro quo frequentiùs uſurpatur *caneſco*.

134. *Novalia.* Novale arvum dicitur *quod alternis annis novatur*, ſeu *conſeritur : quod uno anno ſementem accipit, altero quieſcit.*

Et quot venales injuria fecerit agros.
Sed qui ſermones? quàm fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hoc? inquit. Tunicam mihi malo lupini,
Quàm ſi me toto laudet vicinia pago,
Exigui ruris pauciſſima farra ſecantem.
Scilicet & morbis, & debilitate carebis,
Et luctum, & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi poſt hæc fato meliore dabuntur;
Si tantùm culti ſolus poſſederis agri,
Quantùm ſub Tatio populus Romanus arabat.
Mox etiam fractis ætate, ac Punica paſſis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladioſque Moloſſos,

tur, quàm multi per iſtam injuriam & improbitatem ſuos agros divendere ſint coacti. Age verò quis hominum eſt ſermo, quàm palàm, quàm malè apud omnes avarus audit? Quid hoc mihi tandem obeſt, inquit? Malo leguminis viliſſimi ſiliquam habere, quàm laudari ab integra vicinia, ſi parum interim frumenti ex agello anguſto colligam. Nempe id aſſequêris, opinor, tuis illis opibus, ut morbos, infirmam valetudinem, curas & mærorem propulſes? Ut vitâ longiore perfruaris, ſi agri opimi limites tantos habueris ſolus, quantos integer populus Romanus obtinebat, cùm Tatius Sabinis imperitaret? Certè auctâ ſubinde republicâ poſt bella cum Carthaginienſibus, cum Pyrrho, Moloſſiſque geſta, militibus Romanis pro multis vulneri-

139. *Lupini.* Legumen plebeïum, *Lupin.*

142. *Scilicet & morbis, &c.* Hæc ironicè Poëta in avarum: ſcilicet cùm pecunia abundabis, habebis omne bonum, nec te ulla ægritudo impugnabit, arcebis etiam mortem, aut ſaltem ævum produces.

146. *Tatio.* Rex fuit Sabinorum eo tempore, quo Romæ imperitabat Romulus.

147. *Punica.* Bella Punica tria memorantur. Primum inchoatum eſt anno urbis 489, & a Q. Lutatio Catulo confectum; ſecundum anno 536 cœptum, poſt annos 17, ab Africano majore abſolutum fuit; tertium anno 605 redintegratum, a Scipione Africano minore, ſive Æmiliano peractum. Flor. Lib. II, c. 2, 6, 15.

148. *Pyrrhum.* Regem Epiri, quæ pars eſt Græciæ, ſpectans Italiam.

Moloſſia. Eſt Epiro vicina.

ıdem pro multis vix jugera bina dabantur
neribus : merces ea ſanguinis, atque laboris
lis viſa umquam meritis minor, aut ingratæ
'ta fides patriæ : ſaturabat glebula talis
rem ipſum, turbamque caſæ, quâ fœta jacebat
ɔr, & infantes ludebant quattuor, unus
'nula, tres domini : ſed magnis fratribus horum
crobe vel ſucco redeuntibus, altera cœna
ıplior ; & grandes fumabant pultibus ollæ.
ıc modus hic agri noſtro non ſufficit horto.
e ferè ſcelerum cauſæ, nec plura venena
ſcuit ; aut ferro graſſatur ſæpius ullum
manæ mentis vitium, quàm ſæva cupido
omiti cenſûs : nam dives qui fieri vult,
citò vult fieri. Sed quæ reverentia legum ?
ıis metus, aut pudor eſt umquam properantis avari ?
ɪite contenti caſulis, & collibus iſtis,
pueri, Marſus dicebat, & Hernicus olim,

acceptis, vix duo jugera donabantur. Hanc ſudoris ti cruoriſque in bello fuſi mercedem nemo umquam me- : ſuis inferiorem putavit, aut ingratam idcirco patriam, minùs fidelem, liberalemque eſt arbitratus. Agellus ̃modi patrem alebat, cum tota familia, in qua erat r prægnans, infantes quatuor ; tres nempe filii familiâs unus ſervulus domi natus. Sed illorum fratribus, cùm 'rent ab agro, ubi vel humum araverant vel ſcrobes derant, major quædam cœna inſtruebatur, in qua ſci- t pultes largiter apponebantur. Nunc jugera duo, qui- veterum agri definiebantur, noſtris hortis non ſuffi- ıt. Ex hac nimirum habendi cupiditate omnia fermè 'itia proficiſcuntur, neque ullo vitio ſæpius aut ad ve- a propinanda, aut ad ſtringendum ferrum excitantur 'tales, quàm avaritiâ. Qui enim diteſcere cupit, voti ıpos fieri citò cupit ; qui verò ita comparatus eſt, qui per in augenda re feſtinat, an ille tandem leges reve- itur ? An pudor eum vel metus in officio continebit ? filii contenti eſtote iſtis mapalibus atque agellis (ſic m ſuos liberos Marſi patres, Hernici aut Veſtini com-

152. *Curta.* Manca, mu-

166. *Marſus.* Populus anti- quæ Italiæ. Marſi, Salino

Veſtinuſque ſenex; panem quæramus aratro,
Qui ſatis eſt menſis: laudant hoc numina ruris,
Quorum ope & auxilio, gratæ poſt munus ariſtæ,
Contingunt homini veteris faſtidia quercûs.
Nil vetitum feciſſe volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi, qui ſummovet Euros
Pellibus inverſis: peregrina, ignotaque nobis
Ad ſcelus atque nefas, quodcumque eſt, purpura ducit.
Hæc illi veteres præcepta minoribus: at nunc
Poſt finem autumni mediâ de nocte ſupinum
Clamoſus juvenem pater excitat: Accipe ceras,
Scribe puer, vigila, cauſas age, perlege rubras
Majorum leges, aut vitem poſce libello.

pellabant) humo colenda & exercenda paremus panem qui ſatis ad victum eſt: laudant iſtam frugalitatem ruſtici Dii; per quos dato frumento abjectæ ſunt glandes, quibus pridem homines alebantur. Nihil ſceleris ille admittet, qui perones per brumam libenter induet; qui frigus arcebit ovium pellibus, earum villoſa parte corpori admota. Luxus & pompa veſtium, ex ignota pridem nobis & arceſſita longè purpura confectarum, omnia flagitia in mores invexit. Sic majores noſtri ſuos liberos inſtituebant, his illos præceptis formabant, ac nunc, autumno jam exeunte, nocte intempeſtâ, dormientem placidè filium pater his verbis objurgat, jubetque ſurgere: Sume, inquit, libros, ſomnum excute, in ſcribendum incumbe, ad cauſas defendendas te compara, legum a majoribus traditarum codices evolve;

teſte, a Marſo Circes filio ſunt dicti: hodie *ducato di Marſi.*

Hernicus. Latii fuit populus, vetus Pelaſgorum colonia, a Duce Hernico nuncupatus.

172. *Perone.* Gall. *des guêtres.*

173. *Peregrina.* Tyria, Laconica.

Ignota nobis. Quia Romæ non conficitur.

176. *Poſt finem autumni.* Tunc maximè ſtudiis operam dabant, cùm agrorum amœnitas defloruit, noctesque ſunt longiores. *Vel ſenſus eſt:* Autumno exeunte, ſæviente frigore, non parcit filio pater, jubet ſurgere.

177. *Ceras.* Scribebant in ligneis tabellis cerâ obductis.

178. *Rubras leges.* Quarum tituli & primores litteræ minio, ſeu rubricâ ſunt ſcriptæ.

179 *Vitem.* Vitis, ſive ſcipio e ſarmento, erat in-

Sed caput intactum buxo, nareſque piloſas
Adnotet, & grandes miretur Lælius alas.
Dirue Mororum attegias, caſtella Brigantum,
Ut locupletem aquilam tibi ſexageſimus annus
Afferat: aut longos caſtrorum ferre labores
Si piget, & trepido ſolvunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita; pares, quod vendere poſſis
Pluris dimidio: nec te faſtidia mercis
Ullius ſubeant ablegandæ Tyberim ultra:
Nec credas ponendum aliquid diſcriminis inter
Unguenta & corium: lucri bonus eſt odor ex re

aut Centurionis munus & inſignia ſupplici libello ab Imperatore poſtula. Sed fac ut Lælius, Dux exercitûs impexos tibi & hiſpidos eſſe crines, nares pilis hirſutas, & lacertos ingentes lætus animadvertat. Everte Maurorum vicos, arces Anglorum exſcinde, ut cùm ætatis annum ſexageſimum attigeris, ſigniferi munus in aliqua legione obtineas, unde magnas opes denique conſequaris. Quod ſi ferendo militiæ labori diuturno par non es, ſi tubarum clangor tibi metum, quo reſolvatur alvus, afferat, mercaturam exerce, compara quod vendas pluris dimidio quàm emeris, neque faſtidias olidas quaſdam merces, quæ trans Tiberim deportandæ ſint, aut putes differentiam aliquam inter unguenta ſuaviſſima, & fœtidas pelles eſſe ſtatuendam: bene olet quidquid id eſt, unde aliquid auferri po-

ſigne Centurionum. Sat. VIII, nota 245.

181. *Alas.* Axillas; ſive ſummas brachiorum partes, introrſum junctas pectori, quæ ſi pilis grandioribus abundant, robuſtam corporis conſtitutionem oſtendunt, uti & piloſæ nares.

182. *Brigantum.* Brigantes, populi quidam Angliæ.

183. *Aquilam.* Vexillum Romanorum erat pertica, in cujus ſummò erat aquila inaurata expanſis alis; infra circulus laureæ coronæ effigiem referens; denique pannus brevis, litteras inſcriptas gerens, S. P. Q. R. Senatus, populuſque Romanus.

185. *Cornua.* Hoc diſcrepant a lituis, quòd litui leviter in ſummo ſint incurvi, recti cetera & oblongi; cornua, tota ſint incurva & retorta.

188. *Tiberim ultra.* In Transberina regione verſabantur viliores opifices, qui verbi gratiâ, pelles animalibus dereptas lavabant, &c. *des tanneurs.*

190. *Lucri bonus, &c.* Veſpaſianus hoc ipſum reſpon-

Qualibet. Illa tuo ſententia ſemper in ore
Verſetur, Diis, atque ipſo Jove digna, poëtæ:
Unde habeas quærit nemo, ſed oportet habere.
Hoc monſtrant vetulæ pueris poſcentibus aſſem.
Hoc diſcunt omnes ante alpha, & beta puellæ.
Talibus inſtantem monitis quemcumque parentem
Sic poſſem affari: Dic, o vaniſſime, quis te
Feſtinare jubet? Meliorem præſto magiſtro
Diſcipulum. Securus abi, vincêris, ut Ajax
Præteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles.
Parcendum eſt teneris, nondum implevere medullas
Nativæ mala nequitiæ: cùm pectere barbam
Cœperit, & longi mucronem admittere cultri,
Falſus erit teſtis, vendet perjuria ſummâ

teſt lucri. Hunc Ennii verſiculum, dignum certè Superis auctoribus & ipſo Jove, ſemper uſurpa: Unde habeas quærit nemo, ſed oportet habere. *Hanc præclaram ſententiam docent matronæ pueros, qui ab ipſis aliquid pecuniolæ ad emenda crepundia rogitant: eamdem puellæ omnes perdiſcunt, antequam prima litterarum appellare norint elementa. Ego verò patrem quemlibet egregia hæc præcepta filio ſuo inculcantem ſic libenter alloquerer: Agedum, homo inconſultiſſime, cur ita properas filium ad avaritiam inſtituere? Spondeo fore, ut brevi diſcipulus magiſtrum ſuperet; confide, nequior patre filius erit, ac in omni avaritiæ artificio callidior, ut fuit Ajax Telamone patre ſuo fortior, Achilles Peleo. Nunc ſanè tenerior ejus eſt ætas, necdum opportuna & par illis robuſtioris avaritiæ facinoribus: exſpecta pauliſper dum accreverit, cùm tondere cœperit barbam, falſum dicet teſtimonium, venalem ad perjuria quælibet linguam minimo pretio addicet, nec Ce-*

dit filio Tito, improbanti vectigal impoſitum urinæ, quâ in tingenda purpura fullones uti ſolent.

192. *Poëtæ.* Ennii ſcilicet, qui quidem ironicè iſtam ſententiam pronuntiavit: *Unde habeas, &c.*

199. *Ajax.* Sat. VII. Telamonis filius, inter bellatores Græcos inſignis.

200. *Pelea.* Græcus eſt accuſandi caſus; pro *Peleum*, Achillis patrem.

Achilles. Sat. I, nota 148.

203. *Longi cultri.* Novaculæ.

Exiguâ, Cereris tangens aramque pedemque.
Elatam jam crede nurum, ſi limina veſtra
Mortiferâ cum dote ſubit: quibus illa premetur
Per ſomnum digitis! Nam quæ terraque, marique
Acquirenda putes, brevior via conferet illi.
Nullus enim magni ſceleris labor. Hæc ego numquam
Mandavi, dices olim, nec talia ſuaſi:
Mentis cauſa malæ tamen eſt, & origo penes te.
Nam quiſquis magni cenſûs præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem, totas effundit habenas
Curriculo; quem ſi revoces ſubſiſtere neſcit,
Et te contempto rapitur, metiſque relictis.
Nemo ſatis credit tantùm delinquere, quantùm
Permittas, adeo indulgent ſibi latius ipſi.

ris aram ac ſtatuam inter pejerandum tangere dubita-t. Jam exploratum habe funus tuæ nurûs, ſi domum illa ſtram ingreditur cum grandi dote, ob quam ipſi mortem ius tuus afferet. Ut ille non cunctanter ac timidè fauces ori dormienti elidet! Quas enim opes terrâ & mari nquirendas arbitraris, eas ipſe compendio ac perfacili ı comparabit. Maxima quippe ſcelera nullo negotio per-rantur. Olim tu quidem dices te numquam hæc illi præ-iſſe, numquam ad hæc flagitia hortatum eſſe. Quod etſi 'ear, tamen illud mihi concedas neceſſe eſt, vitioſam ejus lolem non ab alio, quàm abs te profectam fuiſſe. Nam cumque magnarum opum cupiditatem teneris adoleſcen-m animis inſtillat, qui ſiniſtris monitis ſenſim illos ad ıritiam perducit, qui vias monſtrat amplificandæ malis ibus rei familiaris, ille ſimiliter facit ac ſi habenas rui liberas laxaret; is enim cùm ſemel præceps ferri, ıb equis rapi cœptus eſt, cohiberi nequit, atque aurigâ ɛto, metas longiſſimè tranſilit. Parum ſibi eſſe putant ıines tantùm peccare, quantùm ipſis permittitur. Adeo tuntur datâ ſibi facultate, & ultra præſcriptos termi-

.05. *Cereris.* Per Cere-ı jurare ſanctum præſer-apud Romanos erat. Sat. , nota 44; XV, v. 141.

Pedemque. Statuæ pedes, & baſim.

214. *Producit.* Educat, ef-fingit.

Cùm dicis juveni ſtultum, qui donet amico,
Qui paupertatem levet, attollatque propinqui;
Et ſpoliare doces, & circumſcribere, & omni
Crimine divitias acquirere; quarum amor in te eſt,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantum
Dilexit Thebas, ſi Græcia vera, Menœceus;
In quarum ſulcis legiones dentibus anguis
Cum clypeis naſcuntur, & horrida bella capeſſunt
Continuò, tamquam & tubicen ſurrexerit unà.
Ergo ignem, cujus ſcintillas ipſe dediſti,
Flagrantem latè, & rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur miſero, trepidumque magiſtrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.

nos evagantur. Cùm ex te audit puer, illum inſanire qui amico egenti aliquid largiatur; qui affinem inopiâ laborantem ſublevet; cùm, inquam, hoc dicis filio adoleſcenti, tunc inſpiras illi mentem alios ſpoliandi, decipiendi, opes per fas nefaſque comparandi, quarum opum amore tanto flagras, quanto proſequuti ſunt patriam Decii, quanto, ſi vera ſcriptores Græci narrant, Menœceus Thebanam urbem, cujus in agro e ſeminatis a Cadmo draconis dentibus dicuntur legiones olim, inſtructæ armis, ſubitò emicuiſſe, & pugnam inter ſe ſe, quaſi ſigno per tubicinem dato, commiſiſſe. Sed ut ad te redeam, ignem illum quem primus excitaſti, flammas latè ſpargentem cernes, & cuncta incendio lugubri devaſtantem: videbis leonem quem aluiſti, ſævire in obvios quoſlibet, ac ne magiſtro quidem ſuo parcere, ſed meritam mortem tibi per impium furorem in cavea ſua conſcijcere. Norunt ſanè aſtrologi quot ad viven-

223. *Circumſcribere.* Per fraudem circumvenire, fallere.

225. *Deciorum.* Sat. VIII, nota 252.

226. *Thebas.* Sat. XIII, nota 27.

Menœceus. Thebanus princeps e ſtirpe Cadmi ultimus qui, cùm fuiſſet reſponſum ab oraculo, Thebarum quas Argivi premebant, obſidionem ſolutum iri, ſi ipſe oppeteret, ultro morti ſe devovit.

227. *In quarum, &c.* Cadmum aiunt cùm Thebas conderet, ſeviſſe dentes draconis a ſe occiſi: ex illis natos repentè milites, qui ſe mutuis vulneribus confecerunt. Ovid. Lib. IV Metamorph.

233. *Cavea.* Locus erat,

Nota mathematicis geneſis tua : ſed grave tardas
Exſpectare colos : morieris ſtamine nondum
Abrupto. Jam nunc obſtas, & vota moraris;
Jam torquet juvenem longa & cervina ſenectus.
Ocyus Archigenem quære, atque eme, quod Mithridates
Compoſuit, ſi vis aliam decerpere ficum,
Atque alias tractare roſas : medicamen habendum eſt,
Sorbere ante cibum quod debeat & pater, & Rex.
Mònſtro voluptatem egregiam, cui nulla theatra,
Nulla æquare queas Prætoris, pulpita lauti,
Si ſpectas quanto capitis diſcrimine conſtent
Incrementa domus, ærata multus in arcâ
Fiſcus, & ad vigilem ponendi Caſtora nummi,

dum annos hora tua natalis tibi adpromittat, ſed filio tuo permoleſtum eſt exſpectare dum Parcæ tam diuturnum vitæ tuæ ſtamen abſolvant : antequam Lacheſis fatale filum reſecuerit, mortem oppetes. Negotium jam nunc juveni faceſſis, & hereditatem paternam ſpe votiſque devoranti, moram longiorem affers. Diſcruciat illum hæc tua tam longa, tam ſimilis cervinæ, ſenectus : itaque auctor tibi ſum, ut medicum conſulas, & emas antidotum, a Mithridate compoſitum, ſi alterius autumni ficus deguſtare, aut veris alterius roſas intueri velis. Ut Regi a ſubditis, ſic patri a filiis metuenti, comparandum eſt medicamentum, quod ſumat antequam capiat cibum, & quo ſe contra venena tueatur. Quod ſi quis inſpicere vitam avarorum ſtudeat, ac ſpectet quantis laboribus & ærumnis rem familiarem augeant, nummoſque coacervent, in templo Caſtoris cuſto-

ubi feræ, in amphitheatrum producendæ, alebantur.

234. *Geneſis.* Horoſcopus : natalia ſydera.

237. *Cervina.* Cervi ad multos annos vitam producunt.

238. *Archigenem.* Celebrem tunc medicum.

Mithridates. Sat. VI, nota 513.

243. *Prætoris.* Præerat edendis ludis, uti dictum Sat. I, nota 61.

Pulpita. Erant loca editiora & ſuggeſta quædam in theatro, unde ludi commodiùs propiùſque ſpectabantur.

246. *Fiſcus.* Pro *theſauro*

Ex quo Mars ultor galeam quoque perdidit, & res
Non potuit ſervare ſuas. Ergo omnia Floræ,
Et Cereris licet, & Cybeles aulæa relinquas;
Tantò majores humana negotia ludi.
An magis oblectant animum jactata petauro
Corpora? quique ſolent rectum deſcendere funem?
Quàm tu, Coryciâ ſemper qui puppe moraris,
Atque habitas, Coro ſemper tollendus & Auſtro?

diendos, ex eo ſcilicet tempore, quo a furibus ablatæ ſunt pecuniæ depoſitæ in templo Martis ultoris, qui ab iiſdem latronibus galeâ quoque ſuâ ſpoliatus eſt, ac ſuas ipſe res amiſit: ſi quis, inquam, ærumnas avarorum ſpectet, næ ille voluptatem ex eo ſpectaculo percipiet majorem illâ, quæ colligitur e ſpectaculis ſive ſcenicis, ſive Circenſibus, a Prætore vel ditiſſimo editis. Nec dubito quin eam ludis omnibus Floræ, Cereris, Cybeles facilè anteponat; ita ſe res habet, humanæ occupationes, maximè avarorum, ludus & ſpectaculum ſunt reliquis ſpectaculis multò jucundius. Et verò an voluptate liquidiori perfundit animum funambulus, agile corpus per petaurum tranſmittens, aut per funem rectum devolans, quàm tu, infelix avare, qui perpetuò in navi tamquam in addicta tibi domo, verſaris, ventis & naufragiis ſemper obnoxius, ut quaſdam odoris gra-

hic ſumitur. Aliam ſignificationem vide Sat. IV, n. 54.

Caſtora. Sat. XIII, nota 152.

247. *Mars ultor.* Erat Romæ templum Martis, ultoris, ab Auguſto ædificatum: ibi ſervabantur divitum arcæ; verùm cùm furto ſublatæ fuiſſent, cœptæ ſunt aſſervari in templo Caſtoris, appoſitique vigiles & excubiæ.

248. *Floræ.* Meretrix quædam fuit, quæ cùm populum Romanum heredem reliquiſſet, ab eo inter Deas relata & ludi ejus in honorem inſtituti, dictique Floralia, ut Cereris Cerealia; Cybeles, Megaleſia.

249. *Cybeles.* Sat. II, nota 86.

Aulæa. Ornamenta ſcenæ, ac decora.

251. *Petauro.* Petaurum, rota quædam erat, vel machina, ſublimè poſita, per cujus anguſtos meatus ac circulos arte mira corpus tranſmittebant.

253. *Corycia.* Corycus erat urbs & mons Ciliciæ, in Aſia minori, unde crocus devehebatur.

254. *Coro.* Corus ventus eſt procelloſus, ab occaſu flans.

Perditus,

Perditus, ac vilis ſacci mercator olentis:
Qui gaudes pingue antiquæ de littore Cretæ
Paſſum, & municipes Jovis advexiſſe lagenas?
Hic tamen ancipiti figens veſtigia plantâ
Victum illâ mercede parat, brumamque famemque
Illa reſte cavet; tu propter mille talenta,
Et centum villas temerarius. Adſpice portus,
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum eſt jam
In pelago; veniet claſſis quocumque vocarit
Spes lucri, nec Carpathium, Gætulaque tantùm
Æquora tranſiliet; ſed longè Calpe relictâ;

vioris merces e Cilicia, aut e Cretà liquorem ex uvis ad ſolem areſactis expreſſum, & vinum in eodem quaſi municipio, quo Jupiter, natum, Romam devehas? Ille tamen funambulus, qui per extenſum funem trepidanti ac lubrico incedit greſſu, hâc arte vitam tolerat, hâc frigus & famem depellit; tu tantis periculis ac laboribus temerè caput objicis, ut mille compares talenta, ut centum villas numeres. Contemplare portus, & refertum majoribus navigiis æquor, plures jam videbis homines in mari, quàm in ipſa terra. Ruunt per fluctus procelloſos numeroſæ claſſes ubicumque lucri faciendi ſpes affulſit; neque tantùm Carpathium aut Africanum pervolant mare, ſed trans Gadita-

256. *Cretæ.* Creta, *Candie*, celebris inſula, contra Græciam, Jovis patria.

257. *Paſſum.* Liquor eſt ex uvis ad ſolem areſactis expreſſus.

Municipes Jovis. Ex eodem quo Jupiter ſolo & veluti municipio oriundas.

260. *Tu propter, &c.* Ille funambulus fame ac neceſſitate coactus, artem exercet periculoſam; tu magna ſponte ſubis pericula, ut nummos plurimos, villas, & alia id genus compares, quibus carere facilè potes.

Mille talenta. Gall. *d'immenſes richeſſes.*

264. *Carpathium.* Ab inſula Carpatho dictum, propè Rhodum, hodie *Scarpanto.*

Gætula. Gætulia, pars Africæ, ad mare Mediterraneum.

265. *Calpe.* Calpe & Abila duo ſunt montes, hic in Mauritania, ille in Hiſpania propè fretum Gaditanum oppoſiti ambo, & Herculis columnæ olim dicti, quia poſt varios errores ibi ſubſtitiſſe dicitur, & illos montes quaſi metas laborum ſuorum ſtatuiſſe. Et verò non ultra protendi or-

Audiet Herculeo ſtridentem gurgite ſolem.
Grande operæ pretium eſt, ut tenſo folle reverti
Inde domum poſſis, tumidâque ſuperbus alutâ,
Oceani monſtra, & juvenes vidiſſe marinos.
Non unus mentes agitat furor : ille ſororis
In manibus vultu Eumenidum terretur, & igni;
Hic bove percuſſo mugire Agamemnona credit,
Aut Ithacum. Parcat tunicis licet, atque lacernis,
Curatoris eget, qui navem mercibus implet
Ad ſummum latus, & tabulâ diſtinguitur unda;
Cùm ſit cauſa mali tanti, & diſcriminis hujus
Conciſum argentum in titulos, facieſque minutas.

num etiam fretum penetrant, in Oceani ultimos ad Occidentem fines, ubi ſol currum cum ſtridore mergit, ubi monſtra, Tritones & ignotas belluas non ſine metu graviſſimo conſpiciunt. Quorſum autem? Quis tot ærumnarum fructus, nempe ut marſupio nummis diſtento, ac divite ſuperbi prædâ domum redeant. Hæccine labore tanto periculiſque digna merces! Homines alii aliâ laborant inſaniâ. Eſt qui videre ſibi furias tædis armatas videatur, in ſororis amantiſſimæ complexu : eſt qui, dum boves & pecudes flagellis cædit, putet ſe in Agamemnonem ſævire, aut Ulyſſem. Quamvis avarus veſtes furioſi more non diſcindat, non minus tamen curatore aliquo indiget, quàm qui palàm inſaniunt, dum mercibus ratem onerat uſque ad extremas ejus oras, & unius aſſeris, quo compacta navis eſt, intervallo, a mari & morte ſeparatur : cùm ad tam exitiale periculum adeundum non aliâ impellatur cauſâ, quàm ut ſignatum argentum in loculos demittat. Cogitur

bis a veteribus credebatur. Hinc iſtud æquor Herculeum vates vocat. Calpe nunc *Gibraltar* vocatur.

266. *Stridentem.* Fingunt Poëtæ ſolem in Oceano occidentali propè Hiſpaniam occidere quotidie magno cum ſtrepitu, ut cùm ferrum candens aquæ frigidæ immergitur.

267. *Folle.* Marſupio inſtar follis diſtento.

268. *Aluta.* Eſt pellis agnina, ex qua vulgò conficiuntur crumenæ.

270. *Ille.* Oreſtes. Sat. I, nota 6; VIII, nota 213.

272. *Hic.* Ajax. Sat. VII, nota 115; X, nota 84.

273. *Ithacum.* Ulyſſem, ab Ithaca inſula, unde oriundus, ſic appellatum.

Tunicis. Tunica veſtis interior, ac ferè manicis carens; lacerna, exterior, & inſtar pallii.

277. *In titulos.* In num-

Occurrunt nubes, & fulgura: Solvite funem,
Frumenti dominus clamat, piperiſque coëmptor?
Nil color hic cœli, nil faſcia nigra minatur,
Æſtivum tonat. Infelix! ac forſitan ipsâ
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus, & zonam lævâ, morſuque tenebit.
Sed cujus votis modò non ſuffecerat aurum
Quod Tagus, & rutilâ volvit Pactolus arenâ;
Frigida ſufficient velantes pectora panni,
Exiguuſque cibus, mersâ rate naufragus aſſem
Dum rogat, & pictâ ſe tempeſtate tuetur.
Tantis parta malis, curâ majore, metuque
Servantur: *Miſera eſt magni cuſtodia censûs.*
Diſpoſitis prædives hamis vigilare cohortem

in nubem aër turbidus, emicant fulgura: inclamat nihilominus mercator nautas, ut onuſtam tritico & pipere navim e portu provehant in altum: Ne vos, inquit, atra cœli facies aut nubes lividæ, quæ cælum inſtar faſciæ ambiunt, territent: hæc fulgura, hæc tonitrua ex eorum genere ſunt, quæ calor æſtivus gignere ſolet, minimè ceteroquin periculoſa & noxia. Forſan tamen illâ ipsâ nocte miſer naufragio facto, undis jactabitur, crumenam manibus dentibuſque comprehenſam tenens. At cujus avaritiæ & cupiditati ſatis non fuerat aurum omne quod Tagus, quod Pactolus verſat in flavis arenis, hic vili centone ad tegendos artus uvidos contentus erit, ac modico cibo, dum vix emerſus mari corrogabit ſtipem, & oſtentatâ naufragii ſui depictâ imagine, prætereuntium commiſerationem excitabit. Porrò divitiæ tot ærumnis ac laboribus quæſitæ, majori ſollicitudine ac metu retinentur. Miſerè trepidus & anxius eſt, quicumque magnas opes ſervare ſatagit. *Licinus in certis ædium ſuarum locis paratas habet in vaſis aquas:*

mos, qui faciem Imperatorum gerunt inſcriptam cum variis titulis *v. g.* Germanici, Parthici, &c.

283. *Zonam.* In Zona crumenas geſtabant.

285. *Tagus.* Fluvius Hiſpaniæ: aureas olim, ut fama eſt, arenas volvens.

Pactolus, Lydiæ fluvius in Aſia minori, hodie *Sarabat*, olim & *Chryſorroas* ab arenis aureis dictus, teſte Plinio, Lib. V, c. 29.

288. *Picta, &c.* Naufragi ſolebant pictam tabulam circumferre, in qua ipſorum naufragium ſpectabatur.

291. *Hamis.* Hama eſt *vas aquarium*, vel *uncus ferreus*;

Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, ſigniſque ſuis, Phrygiâque columnâ,
Atque ebore, & lata teſtudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici : ſi fregeris, altera fiet
Cras domus, aut eadem plumbo commiſſa manebit.
Senſit Alexander, teſtâ cùm vidit in illa
Magnum habitatorem. Quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum ſibi poſceret orbem;
Paſſurus geſtis æquanda pericula rebus.
Nullum numen habes, ſi ſit prudentia ; ſed te
Nos facimus, Fortuna, Deam. Menſura tamen quæ
Sufficiat censûs, ſi quis me conſulat, edam.
In quantum ſitis, atque fames, & frigora poſcunt;

præterea complures ſervos pernoctare vigiles in excubiis jubet, metuens ne vaſa pretioſa ex electro, ſtatuæ elegantes, columnæ e marmore Phrygio, eburnea ornamenta, menſæ teſtudinum putaminibus contectæ, furto rapiantur, aut abſumantur incendio. Diogenis dolium igne conſumi nequit : ſi quo caſu frangatur, cras ipſe alterum dolium, alteras ædes inveniet, aut eaſdem reſarciet, partibus plumbo rurſum conjunctis & compoſitis. Ubi Alexander hunc philoſophum anguſtæ teſtæ ingentem incolam adſpexit, tunc profectò intellexit quantò inſignior eſſet hominis nihil deſiderantis felicitas, quàm ejus, qui totius orbis dominatum ambiret, ac ſimul cùm rerum geſtarum gloriâ & voluptate periculorum acerbitatem & laborum, adæquaret. Nullam vim habes, Fortuna, ſi adſit Prudentia ; nos te in Deorum numero collocamus. *Quod ſi quis tamen exquirat a me, quem ſtatuendum eſſe modum opibus exiſtimem ; dicam. Tantas parari non vetabo, quantæ ad famem, ſitim, frigus propulſandum neceſſariæ ſunt ; quantæ*

ut alii malunt ; quo muri ſepiuntur, ne facilis pateat aſcenſus.

292. *Licinus.* Sat. I, nota 94. *Licinis.*

294. *Dolia, &c.* Diogenes Philoſophus Cynicus pro domo dolium habebat : fiebant autem tunc dolia ex argilla coctâ, ſeu teſtâ.

295. *Cynici.* Sat. XIII, nota 121.

297. *Alexander.* Veniſſe fertur ad Diogenem Alexander, eique paupertatem exprobraſſe. Cui Diogenes uter, *inquit*, pauperior, iſne cui nihil ſufficit, an is qui nullius eget, qui nihil cupit ?

Quantum, Epicure, tibi parvis ſuffecit in hortis;
Quantum Socratici ceperunt ante penates:
Numquam aliud natura, aliud ſapientia dicit.
Acribus exemplis videor te cludere. Miſce
Ergo aliquid noſtris de moribus, effice ſummam
Bis ſeptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis.
Hæc quoque ſi rugam trahit, extenditque labellum,
Sume duos Equites, fac tertia quadringenta.
Si nondum implevi gremium, ſi panditur ultra,
Nec Crœſi fortuna umquam, nec Perſica regna
Sufficient animo, nec divitiæ Narciſſi,

ſatis Epicuro, cui victum hortus præbebat, fuerunt; quantas antea Socrates poſſidebat. Eadem ubique ſapientiæ vox & naturæ eſt, eadem lex. Videbor tibi fortaſſe paulò ſeverior, qui philoſophorum iſtorum exempla te ſequi velim: tempera igitur hanc ſeveritatem, & illi de Romanorum opulentia elegantiaque nonnihil admiſce: compara, per me licet, ſummam illam pecuniæ quam Otho lege latâ illis eſſe voluit, qui cederent quatuordecim ordinibus theatro proximis. Si hæc tibi ſumma non ſufficit, ſi eam ut nimis anguſtam reſpuis, habeto ſanè cenſum duorum Equitum, immo trium. Quod ſi nondum es contentus, ſi tua cupiditas iſtis limitibus coërceri nequit, neque Crœſi, neque Perſidis Regum divitiæ eam aliquando explebunt, ac ne ipſius quidem Narciſſi, cui ſummam poteſtatem Claudius

305. *Epicure.* Hic oleribus & parvo contentus fuiſſe dicitur, nec ſummum bonum in ventris & gulæ voluptatibus poſuiſſe, ſed in tranquillo corporis animique ſtatu, qui dolorem omnem excluderet.

306. *Socratici.* Sat. XIII, nota 185.

308. *Cludere.* Vox antiqua, pro *claudere*; in anguſtias compellere, urgere dicendo, & convincere.

310. *Othonis.* Sat. III, nota 140. *Legi.*

311. *Si rugam trahit.* Si facit ut frontem in rugas contrahas, quod factitant qui averſantur & abnuunt; iidem labra producunt & proferunt.

312. *Quadringenta.* Sat. I, nota 91.

314. *Crœſi.* Sat. X, n. 262. *Perſica regna.* Reges Perſarum ditiſſimi habebantur.

315. *Narciſſi.* Libertus fuit Claudii Imperatoris: ſummas opes malis artibus collegit, ac ipſi Claudio imperitavit, homini credulo & minimè malo.

Indulſit Cæſar cui Claudius omnia, cujus
Paruit imperiis uxorem occidere juſſus.

Imperator conceſſerat, & cui ad nutum ita fuit obſequens, ut eo jubente, uxorem interfecerit.

317. *Uxorem, &c.* Lege finem Sat. X, nota 300, & nota 310.

SATIRA XV.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

INSECTATUR Ægyptiorum ſuperſtitionem, qui animalia & olera viliſſima Deorum loco habebant: deinde crudelitatem, qui hominem in fruſta diſcerptum devoraverint, quod fuſiùs deſcribit. Ad extremum de clementia & humanitate quam a natura inſitam habemus, pauca diſſerit.

QUIS neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat
Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin.

QUIS ignorat, Voluſi Bithynice, quæ Numinum monſtra, quàm ridiculos Deos Ægyptii veſanâ ſuperſtitione venerentur? Alii Crocodilum, alii ſerpentibus paſci ſolitam Ibin, religioſo metu colunt. In urbe The-

1. *Bithynice.* E Bithynia oriunde: quæ eſt Aſiæ minoris regio, Euxino mari & Propontidi vicina.

2. *Crocodilon.* Eſt crocodilus, piſcis, ſeu ſerpens quadrupes, lacertæ ſpecie, in eam exſcreſcens magnitudinem, ut cubitos aliquando viginti ſuperet.

3. *Ibin.* Ibis, eſt volucris Ciconiæ non abſimilis, ſerpentibus & locuſtis veſci ſolita: quibus quia Ægyptum purgabat, numinis colebatur loco.

Effigies ſacri nitet aurea Cercopitheci;
Dimidio magicæ reſonant ubi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.
Illic cæruleos, hîc piſces fluminis: illic
Oppida tota canem venerantur: nemo Dianam:
Porrum & cepe nefas violare, ac frangere morſu.
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina! Lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa: nefas illic fœtum jugulare capellæ,
Carnibus humanis veſci licet. Attonito cùm
Tale ſuper cœnam facinus narraret Ulyſſes

bana, quæ nunc æquata ſolo eſt, olim centum habuiſſe portas fertur, prope quam viſebatur ſtatua Memnonis dimidiata & geſtans citharam, cujus chordæ, per magicam artem ſonum quemdam edebant, in ea, inquam, urbe imago ſimiæ caudatæ in templis adoratur. Hic marinos, illic fluviales piſces, alibi canem civitates integræ colunt; civis nullus Dianam. Porra & cepas manducare aut ſecare ingens piaculum eſt, O religioſam nationem, cui Deos ipſi horti progenerant! Ovium carnibus aut hædorum veſci apud illos nemini licet, humanis licet; ſanè cùm ſimile quidpiam de Antiphate ac Polyphemo Ulyſſes

4. *Nitet.* Adornatur ad cultum.

5. *Memnone.* Memnon Auroræ filius, ex Æthiopia Trojam profectus, ut opem Priamo ferret, ab Achille interfectus eſt. Ejus ſtatua viſebatur in templo Serapidis, citharam tenens, quæ quotidie ſolis orientis radiis percuſſa, ſonum citharæ ſimilem edebat, magicâ, ut creditum eſt, arte. Hinc magicas, nempe iſtius citharæ, chordas Juvenalis appellat: ejus ſtatuæ partem dimidiam terræ motu corruiſſe Strabo narrat.

6. *Vetus Thebe.* Urbs Ægypti clara: centum habuiſſe portas fertur. Eſt alia ejuſdem nominis in Græcia ſeptem portis inclyta.

7. *Cæruleos.* Eſt hic maris color.

8. *Nemo Dianam.* Quæ tamen Dea venationis, & canum eſt præſes.

9. *Cepe, &c.* Cepas, allia, &c. non attingebant Ægyptii, quia lâcrymas cient, ſitim accendunt, &c. ovibus parcebant, quia lanam & lac hominibus præbent: ita e ſuo commodo vel incommodo Deos æſtimabant, faciebantque.

14. *Tale facinus.* Nempe hominum, qui carnibus humanis paſcerentur; qualem Polyphemum Ulyſſes narrabat. *Ulyſſes.* Sat. IX, nota 47.

Alcinoo, bilem, aut riſum fortaſſe quibuſdam
Moverat, ut mendax aretalogus. In mare nemo
Hunc abicit, ſævâ dignum, verâque Charybdi
Fingentem immanes Læſtrygonas, atque Cyclopas?
Nam citiùs Scyllam, vel concurrentia ſaxa
Cyanes, plenos & tempeſtatibus utres
Crediderim, aut tenui percuſſum verbere Circes,

inter cœnandum Alcinoo narraret, non dubito quin e convivis aliqui aut irriſerint, aut etiam ſtomachati ſint, atque ut inepto circulatori ſuccenſuerint. Nemone hunc fabulatorem, inquiebant, in mare projicit, qui de Læſtrigonibus & Cyclopibus tam incredibilia, tam crudelia facinora nobis affirmet? Dignus eſt profectò qui demergatur in veram Charybdim, non fictam, qualem nobis deſcripſit. Faciliùs enim mihi perſuaſerim quæ de Scylla, de Cyaneis ſcopulis, inter ſe collidi ſolitis, de ventis in ſaccum incluſis, de ſociis ſuis ac remigibus a Circe virgâ verberatis &

15. *Alcinoo.* Alcinoüs Rex Phæacum fuit in Corcyra inſula, *Corfou*, homo voluptatibus perinde ac Phæaces omnes, deditus. Celebrantur illius horti. Ulyſſes naufragio facto cùm ad Corcyram inſulam enataſſet, a Regis Alcinoi filia Nauſicae repertus in littore, domum deductus eſt ad Alcinoüm, cui ſuper cœnam narravit quidquid periculorum adierat per annos ſeptem.

16. *Aretalogus.* Blaterator, ſophiſta, *un Charlatan.*

17. *Charybdi.* Sat. V, nota 102.

18. *Læſtrigonas.* Sat. XIV, nota 20.

Cyclopas. Miniſtri & operæ Vulcani erant Cyclopes, uno media in fronte oculo conſpicui.

19. *Scyllam.* Voraginem, in freto Siculo, Charybdi oppoſitam.

20. *Saxa Cyanes.* Cyaneæ inſulæ, ſive potiùs ſcopuli duo ſunt, in aditu Boſphori Thracii, modico ſpatio inter ſe diſtantes, ita ut, qui cominus cernuntur diviſi, eminus appareant juncti, & inter ſe concurrere videantur.

Utres. Ulyſſes ab Æolo, ventorum Rege, ſaccum acceperat, in quo erant incluſi omnes procelloſi & graviores venti; ſed cùm utrem malè curioſi Ulyſſis ſocii aperuiſſent, erumpentes venti tetram tempeſtatem concitarunt.

21. *Circes.* Famoſæ veneficæ, quæ Ulyſſem in Tyrrheni maris littus ejectum excepit, ejus ſocios veneficiis in porcos mutavit, &c.

Et cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis.
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis meritò nondum ebrius, & minimum qui
De Corcyræa temetum duxerat urna.
Solus enim hoc Ithacus nullo ſub teſte canebat.
Nos miranda quidem, ſed nuper, Conſule Junio,
Geſta ſuper calidæ referemus mœnia Copti:
Nos vulgi ſcelus, & cunctis graviora cothurnis.
Nam ſcelus a Pyrrha, quamquam omnia ſyrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit. Accipe noſtro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.

Elpenore in porcum mutato, narrat, quàm de hominibus humanas carnes devorantibus. An Phæacas tam ſtolidos eſſe judicavit, ut hoc ſibi affirmanti crederent? Ita loqui meritò potuiſſet aliquis convivarum, nondum vino patrio gravis. Quippe Ulyſſes id nullo teſte aut conſcio, qui eadem vidiſſet, aſſerebat. Nos mirum quidem facinus narraturi ſumus, ſed in media Ægypto prope Coptum haud ita pridem, Junio Sabino Romæ Conſulatum gerente, perpetratum. Auctor illius ſceleris populus integer eſt, atque adeò eorum omnium quæ in tragœdiis exhibentur gravitatem ſuperat; ſi quidem, etſi omnes tragœdias quæ poſt hominum genus natum conſcriptæ ſunt, ſcruteris, nullum ſcelus ab toto populo communiter admiſſum invenies. Teterrimum audi facinus & exemplum inuſitatæ crudelitatis,

22. *Elpenora.* Unum e ſociis Ulyſſis.

23. *Populum Phæaca.* Populum inſulæ Corcyræ, hodie *Corfou* ad oram Epiri ſitæ.

25. *Corcyræa.* Phæacæ inſulam Corcyram tenuerunt.

Temetum. Vinum ſic appellatur quia tenet, ſeu tentat mentem.

27. *Conſule Junio.* Geſſit Conſulatum Junius Sabinus, ac Domitianum habuit collegam, anno U. C. 839.

28. *Copti.* Coptus Ægypti civitas, Arabiæ vicina, ubi ſol æſtate calidiſſimus, unde *calidam* vocat Juvenalis.

29. *Cothurnis.* Des brodequins. Per Cothurnos indicantur actores tragici, qui illis utuntur: per actores, ipſæ tragœdiæ.

30. *Pyrrha.* Deucalionis uxor fuit, quæ poſt diluvium unà cum marito humanum genus reparaſſe fertur. Sat. I, nota 67.

Syrmata. Sat. VIII, nota 227. Eſt Syrma veſtis tragica longior & ad pedes promiſſa, pro *tragœdia* hìc ſumitur.

Inter finitimos vetus, atque antiqua ſimultas;
Immortale odium, & numquam ſanabile vulnus,
Ardet adhuc, Ombos & Tentyra. Summus utrinque
Inde furor vulgo, quod numina vicinorum
Odit uterque locus, quum ſolos credat habendos
Eſſe Deos, quos ipſe colit. Sed tempore feſto
Alterius populi rapienda occaſio cunctis
Viſa inimicorum primoribus ac Ducibus; ne
Lætum, hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentiret poſitis ad templa, & compita menſis,
Pervigilique toro, quem nocte ac luce jacentem
Septimus interdum ſol invenit. Horrida ſanè
Ægyptus: ſed luxuriâ, quantum ipſe notavi,
Barbara famoſo non cedit turba Canopo.

hâc noſtrâ ætate duntaxat editum. Ombi & Tentyra ſunt Ægypti civitates non procul a ſe invicem disjunctæ: ambæ pervetuſto & inſanabili odio inter ſe diſſident. Odii cauſa hæc eſt, quòd altera civitas alterius Deos contemnat, quia ſuos utraque duntaxat credit veros germanoſque Deos eſſe. Cùm igitur Tentyritarum proceres ac primarii Duces imminerent in omnem Ombos perdendi occaſionem, viſa eſt illis ea peroppertuna, quam offerebat dies feſtus ſolemnibus epulis & gaudiis apud hoſtes celebrari ſolitus: ſtatuunt igitur hilaritatem illius diei luctu vertere, ac diſturbare menſas paſſim in compitis templiſque poſitas, quibus illi barbari diu noctuque interdum per ſeptem dies continuos accumbunt. Etſi enim pars hæc Ægypti horridior ſit atque incultior, tamen, quantum obſervare ipſe potui, non eſt minus dedita luxui & deliciis, quàm Canopus, eo

35. *Ardet adhuc.* A tot ſeculis.

Ombos, & Tentyra. Ombi, ſive Combi, civitas Ægypti erat, propè Arabiam. Item Tentyra quæ vox numeri pluralis eſt, & generis neutrius.

36. *Vicinorum.* Tentyritæ oderant crocodilum, & enecabant, Ombi adorabant, & ſuos ab eo liberos devorari gaudebant: hinc mutuum inter utroſque odium.

43. *Toro.* Lectos intellige quibus compoſiti ad menſam accumbebant.

45. *Quantum ipſe, &c.* Cùm ſcilicet in Ægyptum eſt profectus, & quaſi ejectus in exſilium, ut in ejus vita dixi.

46. *Canopo.* Sat. I, nota

Adde quod & facilis victoria de madidis, &
Blæſis, atque mero titubantibus: inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
Unguenta, & flores, multæque in fronte coronæ;
Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima ſonare
Incipiunt animis ardentibus: hæc tuba rixæ:
Dein clamore pari concurritur, & vice teli,
Sævit nuda manus: paucæ ſine vulnere malæ;
Vix cuiquam, aut nulli toto certamine naſus
Integer. Adſpiceres jam cuncta per agmina vultûs
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis
Oſſa genis, plenos oculorum ſanguine pugnos.
Ludere ſe credunt ipſi tamen, & pueriles
Exercere acies, quòd nulla cadavera calcent.
Et ſanè quò tot rixantis millia turbæ,

nomine infamis. Incitabat præterea Tentyritas ad invadendos Ombos, quòd confiderent nullo negotio ſe profligaturos ebrium hoſtem, balbutientem, ac vacillantem. Cùm igitur ex Omborum parte omnia perſonarent tripudiis ſaltantium ad numeros, & ſtrepitum tibiæ, quam fuſcus aliquis Æthiops inflabat; cùm eſſent omnes unguentis qualibuſcumque delibuti & floribus coronati; ex parte verò Tentyritarum omnes impaſti quidem, at odiis atrocibus incenſi, initium pugnæ ductum a jurgiis & clamoribus; quibus, tamquam tuba ſignum eſt ad conſerendas manus datum. Mox ſublato hinc inde clamore, congrediuntur, inſtar telorum pugnos exerunt, quibus invicem ita vapulant, ut paucos videre ſit ore non contuſo: vix cuiquam dimicantium, aut nemini potius, eſt naſus integer. Cerneres toto in exercitu vultus dimidiatos, facies ita deformatas vulneribus, ut eaſdem eſſe vix agnoſceres: genas diffractis oſſibus diductas, omnium manus fluentes cruore oculorum quos hoſti effoderunt, ac ſanie. Ludum hunc tamen ipſi & puerilem eſſe putant rixam, quòd necdum mortuorum corpora proterant. Ac ſanè quid attinet tot

24. *Canopi. Senſus eſt* Ombos licèt agreſtiores reliquis Ægyptiis, ut pote vicinos Arabibus & a Canopo emporio celeberrimo divitiis pariter ac deliciis affluente, disjunctiſſimos, tamen æquè luxui deditos eſſe ac ipſos Canopi cives. Hæc civitas centum viginti ſtadiis Alexandriâ diſtabat.

60. *Nulla cadavera calcent.* Nemine adhuc trucidato, cujus cadaver pedibus conculcent.

Si vivunt omnes? Ergo acrior impetus, & jam
Saxa inclinatis per humum quæſita lacertis
Incipiunt torquere; domeſtica ſeditione
Tela, nec hunc lapidem, quales & Turnus, & Ajax,
Vel quo Tydides percuſſit pondere coxam
Æneæ; ſed quem valeant emittere dextræ
Illis diſſimiles, & noſtro tempore natæ.
Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero.
Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.
Ergo Deus quicumque adſpexit, ridet, & odit.
A diverticulo repetatur fabula: poſtquam
Subſidiis aucti, pars altera promere ferrum
Audet, & infeſtis pugnam inſtaurare ſagittis;
Terga fugæ celeri præſtantibus omnibus, inſtant
Qui vicina colunt umbroſæ Tentyra palmæ.

hominum millia congredi bello & ſævire inter ſe hoſtiliter, ſi nemo trucidatur? Majoribus igitur animis odiiſque concurrunt, ſaxa colligunt, ac torquent; ea ſunt videlicet uſitata in ſeditione arma: non tales ac tantos lapides tamen, quales, quantoſque Ajax & Turnus projiciebant, quali Diomedes Æneæ femur vulneravit; ſed quales projiciant manus iſtis longè diſpares & imbecilliores, hominum nempe hujus ævi: nam ea robuſtorum hominum ſtirps & natio jam tum incipiebat minui, cùm Homerus viveret, nunc mortales tellus procreat exiguæ ſtaturæ, magnæ improbitatis, quos cùm Superi adſpiciunt, rident illorum tenuitatem, deteſtantur nequitiam. Sed ad inſtitutam narrationem ab hac digreſſione redeamus. Poſteaquam novæ utriſque copiæ ſubſidio advenerunt, auſi ſunt Tentyritæ educere gladios in hoſtem, ſagittiſque conjectis pugnam redintegrare. Nec ita multò pòſt Ombitas in fugam effuſos pre-

65. *Turnus.* Rutulorum, in Italia Rex, Æneæ rivalis, in quem, ut narrat Virgil. Lib. XII, 896, lapidem prægrandem contorſit.

Ajax. Sat. VIII, v. 84. Homerus, Libro Iliad. VII, eum ſingulari certamine cum Hectore dimicantem grandi lapide armât; ſimiliter Diomedem cum Ænea depugnantem.

66. *Tydides.* Diomedes, Tydei filius, Græcorum Dux.

76. *Qui vicina, &c.* Id eſt, Tentyritæ quorum civitas vicina eſt palmeto, ſeu ſylvæ palmis conſitæ.

bitur hîc quidam, nimiâ formidine curſum
ecipitans, capiturque : aſt illum in plurima ſectum
ıſta, ac particulas, ut multis mortuus unus
fficeret, totum corroſis oſſibus edit
ctrix turba, nec ardenti decoxit aheno,
ıt verubus : longum uſque adeo, tardumque putavit
ſpectare focos, contenta cadavere crudo.
nc gaudere libet, quòd non violaverit ignem,
ıem ſummâ cœli raptum de parte Prometheus
ɔnavit terris : elemento gratulor, & te
ſultare reor; ſed qui mordere cadaver
ſtinuit, nihil umquam hac carne libentius edit.
ım ſcelere in tanto ne quæras, & dubites, an
ima voluptatem gula ſenſerit; ultimus autem
ui ſtetit abſumpto jam toto corpore, ductis

nt acriter & urgent : quorum unus, dum præ metu nis properè fugam arripit, cadit, comprehenditur, ſecur a victoribus in fruſta, ut ejus cadaveris particulam bere ſinguli poſſent, denique ita comeditur, ut ne ipſis dem oſſibus parcatur. Neque verò illud aut elixum aut lum comederunt, longior eſt ipſis viſa torrendi aut co- ndi cadaveris mora, crudas carnes devorarunt. Factum te, quòd ignem a Prometheo ex æthere delatum in ter- , tam crudeli flagitio non contaminaverint : gaudeo n nobile elementum iſtâ immanitate violatum non fuiſſe, te id quoque gaudere arbitror. Ceterùm qui primus ex s barbaris avidos dentes cadaveri infixit, nullum um- am ferculum iſto jucundius attigit. Noli enim ſciſci- i, aut ambigere, an gratiſſimæ acciderint impiis hel- ɔnibus epulæ tam ſceleratæ; cùm poſtremi omnium qui eas acceſſere poſtquam totum cadaver abſumptum a- ioribus & corroſum fuit, diram ingluviem colligendo ſum- is digitis ſanguinem, ac liguriendo ſumma cum voluptate pleverint. Litteris proditum eſt Vaſcones hunc in morem

85. *Prometheus.* Sat. IV, ɔta 130.

86. *Elemento gratulor.* Igni atulor quòd non ſit viola- s, coquendo carnes huma- nas, quibus impii Tentyritæ ſatiarentur.

Et te exſultare reor. Te, o Voluſi, credo mecum ſentire & lætari.

Per terram digitis, aliquid de ſanguine guſtat.
Vaſcones, ut fama eſt, alimentis talibus uſi
Produxere animas: ſed res diverſa, ſed illic
Fortunæ invidia eſt, bellorumque ultima, caſus
Extremi, longæ dira obſidionis egeſtas.
Hujus enim, quod nunc agitur, miſerabile debet
Exemplum eſſe cibi: ſicut modò dicta mihi gens
Poſt omnes herbas, poſt cuncta animalia, quidquid
Cogebat vacui ventris furor, hoſtibus ipſis
Pallorem, ac maciem, & tenues miſerantibus artus,
Membra aliena fame lacerabant, eſſe parati
Et ſua. Quiſnam hominum veniam dare, quiſve Deorum
Urbibus abnuerit dira, atque immania paſſis,

carnibus humanis vitam aliquamdiu conſervaſſe, ac famem pauliſper depuliſſe: ſed Vaſconum tamen longè diſſimilis eſt ac Ægyptiorum cauſa, factumque. Eò quippe adacti fuere Vaſcones per acerbitatem quamdam & inclementiam Fortunæ, cùm longâ obſidione ac bello graviſſimo rerumque omnium inopiâ fracti ad extremas anguſtias deveniſſent: in quo digni profectò erant commiſeratione, ſi poſt abſumptas omnes herbas & animalia, & quidquid edendum objiciebat famis quædam rabies, ipſi pallore, macieque confecti, membris inediâ exhauſtis & attenuatis, atque ipſis hoſtibus miſerandi, ſi tunc, inquam, alienis artubus veſcebantur, qui ſuos etiam vorare non dubitaſſent. Quis mortalium aut etiam immortalium, civibus in tantas conjectis anguſtias id non ultro ignoviſſet? Ipſæ mortuorum

93. *Vaſcones.* Populus ad Pyræneos montes poſitus: partem Hiſpaniæ Tarraconenſis olim obtinebat, Navarram hodie dictam. Inde in Gallias tranſgreſſus, hunc tractum occupavit, qui modò appellatur Vaſconia, *la Gaſcogne.*

96. *Obſidionis.* Urbs Vaſconum Tarraconenſium erat Calagurris *Calahorre*, quæ hodie Caſtellæ veteri tribuitur: a Pompeio & Metello obſeſſa, & eò redacta eſt, ut cives liberorum corpora eſſe cogerentur. Valer. Max. Lib. VII, cap. 6.

102. *Eſſe parati & ſua.* Nam quidam inediâ preſſi brachia ſua nonnumquam arroſère.

104. *Urbibus.* Calagurri, Numantiæ, Sagunto. Alii legunt, *Viribus*; id eſt, virilibus animis, vel viris fortibus.

Et quibus ipſorum poterant ignoſcere Manes
Quorum corporibus veſcebantur ? Melius nos
Zenonis præcepta monent : nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat. Sed Cantaber unde
Stoïcus, antiqui præſertim ætate Metelli ?
Nunc totus Graïas, noſtraſque habet orbis Athenas.
Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos,
De conducendo loquitur jam rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus ; & par

animæ, quorum cadavera laniabantur, credo illis veniam ſponte annuiſſent. Equidem ſcio nos meliùs inſtitutos eſſe a Stoïcis philoſophis, & eorum principe Zenone, qui tametſi concedat fas eſſe quædam pro vita conſervanda facere, non tamen omnia licere docet. Verùm quis illam Stoïcorum philoſophiam requirat a Cantabris, præſertim antiqui Metelli tempore ? Nunc orbis totus philoſophiæ Græcæ pariter & Romanæ præceptis abundat. Eloquentiam a Gallis Angli didicerunt, Thule ipſa cogitat rhetoricæ profeſſores evocare, & certo pretio conductos apud ſe habere. Vaſcones igitur, de quibus modò agebam, & Saguntini, ſimiles illis fortitudine & fidelitate in Romanos, licèt

105. *Manes.* Vide Sat. V, nota 152.

107. *Zenonis.* Zeno Philoſophus Stoïcæ ſectæ conditor, ſummo apud Athenienſes in honore habitus.

108. *Cantaber.* Cantabros hîc vocat, quos antea Vaſcones appellavit, unum pro altero populum ſumens, propter viciniam. Porrò Cantabri Biſcaïam & adjunctas regiones obtinebant.

109. *Stoïcus.* Sat. II, nota 40.

Metelli. Fuit hic additus Pompeio, ad Sertorium debellandum, circa annum ab urbe condita 670, ducentis admodum antequam hæc a Juvenale ſcriberentur annis : hinc antiquum hoc in loco appellat ; aut fortaſſe ut eum ab aliis Metellis recentioribus, qui floruerunt poſtea, diſtinguat.

110. *Athenas.* Urbs erat Græciæ primaria, philoſophis & oratoribus abundans : Romam vocat Athenas ; Italia quippe rhetoribus & philoſophis referta erat inſtar Athenarum.

112. *Thule.* Inſula ultra Angliam & Orcadas ſita ; Iſlandiam vocant : alii partem Norvegiæ eſſe volunt.

Virtute atque fide, ſed major clade Saguntus
Tale quid excuſat: Mæotide ſævior arâ
Ægyptus: quippe illa nefandi Taurica ſacri
Inventrix, homines (ut jam quæ carmina tradunt
Digna fide credas) tantùm immolat, ulterius nil
Aut gravius cultro timet hoſtia. Quis modò caſus
Impulit hos, quæ tanta fames, infeſtaque vallo
Arma coëgerunt tam deteſtabile monſtrum
Audere? Anne aliam, terrâ Memphitide ſiccâ,
Invidiam facerent nolenti ſurgere Nilo?

majori quàm Vaſcones, clade affecti, ejuſmodi, quas memoravi, excuſationibus uti meritò poſſunt, ſi humanis veſci carnibus coacti fuerint, non item Ægyptii, quorum crudelitas vincit immanitatem incolarum Cherſoneſi Tauricæ, apud quos Dianæ ara, prope Mæotidem paludem viſitur. Illi enim cruenti ſacrificii inventores (ſi poëtis credimus) homines duntaxat immolant, non iis veſcuntur, neque metuunt victimæ infelices, ne poſt obitum funeſtius aliquid ſacrificulorum cultris patiantur. At Ægyptiis quid cauſæ tandem fuit, cur tam immane facinus admitterent? An diuturna & atrox fames? an exercitus hoſtium, vallo & armis urbem obſidentium? Si Nilus nollet exundare in agros & effundi pro more, ita ut ſicca & infæcunda Ægyptus foret, an poterant eum odioſum & inviſum magis reddere, quàm ſi diceretur Ægyptios præ fame coëgiſſe ad humanas carnes vorandas? Itane verò imbellis

114. *Saguntus.* Hiſpaniæ Tarraconenſis civitas vetus, quæ cùm Romanis pareret obſeſſa fuit ab Annibale, cives dirâ fame confecti, ſe ſuaque omnia communi rogo abſumere, quàm hoſtem mœnibus accipere maluerunt.

115. *Tale quid excuſat.* Nempe diuturnam obſidionem, famem, inſcitiam philoſophiæ, &c.

Mæotide. Mæotis palus eſt pars ultima maris Mediterranei, *mer de Zabache.*

Ara. Taurica Cherſoneſus, eſt peninſula ad fauces Mæotidis paludis; nunc *Tartaria minor*, ſive *Præcopenſis* dicitur. Ibi erat ara Dianæ ad quam homines mactabantur.

122. *Anne aliam, &c.* An majorem inurere ignominiam Nilo, Deo ſuo, poterant, ſi ab eo fuiſſent ſterilitate affecti, quàm tantum ſcelus admittendo.

Terra Memphitide. Ægypto, cujus caput Memphis.

Quâ nec terribiles Cymbri, nec Brittones umquam,
Sauromatæque truces, aut immanes Agathyrſi
Hac ſævit rabie imbelle, & inutile vulgus,
Parvula fictilibus ſolitum dare vela phaſelis,
Et brevibus pictæ remis incumbere teſtæ.
Nec pœnam ſceleri invenies, nec digna parabis
Supplicia his populis, in quorum mente pares ſunt,
Et ſimiles, ira, atque fames. Molliſſima corda
Humano generi dare ſe natura fatetur,
Quæ lacrymas dedit: hæc noſtri pars optima ſensûs.
Plorare ergo jubet cauſam lugentis amici,
Squaloremque rei, pupillum ad jura vocantem
Circumſcriptorem, cujus manantia fletu

plebecula, quæ navigare ſolet in cymbalis ex argilla confectis, tantam in cadaver exprompſit rabiem, quantâ neque Cimbri neque Brittones, neque Sarmatæ aut Agathyrſi, ſævire aliquando comperti ſunt? Quodnam ſupplicii genus inveniri poteſt par ſceleri gentis illius, quæ idem fieri poſſe putet ſuadente irâ, quod fame cogente? Mores benignos & humanos a natura ingeneratos fuiſſe mortalibus vel inde conſtat, quod nos proclives finxit ad lacrymas. Hæc pars humanæ indolis, hæc alienæ calamitatis commiſeratio, inter ceteras animi affectiones laudatiſſima eſt. Docet nos igitur natura ingemiſcere cùm aliquis amicus accuſatur, & cauſam apud judices ſordidatus agit: docet deflere calamitatem vocantis in jus perfidum tutorem pupilli, cujus

124. *Cimbri.* Sat. VIII, nota 247.

Brittones. Germaniæ populi, vel Galliæ ultimæ, ad occidentem, qui olim inculti & feri.

125. *Sauromatæ.* Iidem, qui Sarmatæ. Barbarus Europæ & Aſiæ ad ſeptentrionem populus.

Agathyrſi. Sarmatiæ populi, dicti ab Agathyrſo Herculis filio. Horum fuiſſe regionem, ubi nunc eſt Moſcovia, dicunt nonnulli.

126. *Imbelle & inutile vulgus.* Tentyritæ præ illis populis ignobiles tale audent facinus, quale numquam alii ulli.

128. *Teſtæ.* Teſtaceis naviculis Nilum Ægyptii enavigabant.

136. *Circumſcriptorem.* Lege Sat. XIV, nota 223.

Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
Virginis occurrit, vel terrâ cluditur infans,
Et minor igne rogi. Quis enim bonus, aut face dignus
Arcanâ, qualem Cereris vult eſſe ſacerdos,
Ulla aliena ſibi credat mala? Separat hoc nos
A grege mutorum, atque ideo venerabile ſoli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis, capiendiſque artibus apti,
Senſum a cœleſti demiſſum traximus arce,

faciem lacrymis madentem crines longiùs, ut puellæ gerunt, promiſſi perturbant, offunduntque, adeò ut eum facilè non agnoſcas. Facit eadem natura, ut in fletum prorumpamus, cùm virginem immaturâ morte raptam deferri videmus ad rogum, cùm infantem ſepeliri, qui minor eſt, quàm ut rogo imponatur, & concremetur. Quis enim vir probus eſt, ac dignus qui geſtet in Cereris ſacris ſecretis, & myſterii pleniſſimis tædam non exſtinctam, quod probitatis ſignum ſacerdotes ejuſdem Cereris eſſe putant longè certiſſimum, quis, inquam, vir probus humanam calamitatem ullam non putat ad ſe aliquo modo pertinere? Hoc maximè diſcrepamus a belluis. Et verò ſoli mentem numinis beneficio conſequuti ſumus præclaram, admirabilem, & rebus divinis capiendis non minùs, quàm excogitandis poliendiſque artibus idoneam. Hunc ab ipſo cælo ductam

140. *Minor igne rogi.* Infantes, quibus nondum nati dentes forent cremare moris apud Romanos non erat, ſed humo condere.

Face arcana. Eleuſis oppidum eſt Atticæ, non procul Athenis. Ibi regnaſſe fertur Eleuſius, & Cererem hoſpitio excepiſſe, cùm amiſſam filiam orbe toto errabunda quæreret. Hinc factum ut Eleuſini ſacra Cereris religione præcipua celebrarent, in iiſque geſtarent accenſas lampades ac decurrerent, quaſi Cererem errantem imitantes. Porro ea ſacra noctu ac ſilentio peragebantur, & ea vulgare nefas; Vide Horat. Oden 2, Lib. III, pag. meâ 147; neque iis intererant niſi homines ſpectatæ probitatis. Cujus indicium hoc ſacerdotes putabant eſſe certiſſimum, ſi cujus fax inter currendum exſtincta non fuiſſet.

142. *Aliena.* Huc pertinet ea vox Terentiani Chremetis ad Menedemum: *Homo ſum, humani a me nihil alienum puto.* In Heautontimorumeno, Act. I, Scen. 1.

Cujus egent prona, & terram ſpectantia. Mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque; mutuus ut nos
Affectus petere auxilium, & præſtare juberet;
Diſperſos trahere in populum, migrare vetuſto
De nemore, & proavis habitatas linquere ſylvas:
Ædificare domos, laribus conjungere noſtris
Tectum aliud, tutos vicino limine ſomnos
Ut collata daret fiducia; protegere armis
Lapſum, aut ingenti nutantem vulnere civem;
Communi dare ſigna tubâ, defendier îſdem
Turribus, atque unâ portarum clave teneri.
Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore umquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica Tigris agit rabidâ cum Tigride pacem
Perpetuam: ſævis inter ſe convenit urſis.

hauſimus, hæc brutis animantibus in humum pronis negata, quibus nimirum ab effectore mundi ſola data eſt anima ſentiendi & vegetandi vim habens, nobis animus etiam intelligentiæ rationiſque capax; ut mutuâ incitati benevolentiâ opem & operam ab aliis flagitaremus, eamdemque illis navaremus; ut diſſipati antea, in unum colligeremur, & ſylvis, quas noſtri majores incolebant, relictis, domos condere, alias aliis adnectere, & ita majori ſecuritate ſomnum capere, propter vicinas ædes noſtris conjunctas, poſſemus: ut cives aliquo infortunio affectos tueri, delapſos in aliquod periculum erigere, bellum conjunctis viribus & buccinis inferre, iiſdem mœnibus ac propugnaculis hoſtem arcere, & eâdem civitate contineri. Nunc major inter angues, quàm inter homines conſenſio eſt. Feræ non ſæviunt in feras eâdem pelle contectas. Quandonam leonem leo robuſtior interemit? Qua in ſylva vetulus aper juniori necem intulit? Tigris Indica cum aliis tigridibus amicitiam colit, inter urſos pax eſt & concor-

153. *Laribus.* Lares Dii erant domeſtici, ſumuntur pro *ipſa domo.*

155. *Ut collata daret fiducia.* Junctis ædibus vicinus vicino facilè fert opem indigenti.

Aſt homini ferrum letale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt, cùm raſtra, & ſarcula tantùm
Aſſueti coquere, & marris, ac vomere laſſi
Neſcierint primi gladios excudere fabri.
Adſpicimus populos, quorum non ſufficit iræ
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus eſſe cibi. Quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras? cunctis animalibus abſtinuit qui,
Tamquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

dia viget. Hominum verò crudelitas non ſatis habet gladios fabricaſſe, cùm primi fabri ferrarii gladios ignorarent, ac ruſtica tantùm inſtrumenta, raſtra, ſarculos, marras & vomeres procuderent. Sed videmus etiam gentes integras, quibus parum ſit hominem mactaſſe, niſi etiam ejus artubus veſcantur. Quas igitur in voces non erumperet, ſi hæc portenta cerneret, Pythagoras? quò ſe non abderet, qui carnibus animalium veſci non magis quàm hominum ipſorum, timuit? Immo etiam qui omnibus oleribus promiſcuè uti diſcipulos ſuos vetuit.

173. *Pythagoras.* Sat. III, nota 214. Philoſophus inſignis, oriundus inſulâ Samo, venit in Italiam & Crotonæ docuit. Idcirco animalium carne abſtinebat Pythagoras, & ea vetabat occidi, quòd in eorum corpora migrare cenſeret animas humanas.

174. *Non omne legumen.* A fabis abſtinere dicebatur, quòd ventrem inflarent, hebetarentque mentem, &c.

SATIRA XVI.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Militiæ commoda.

QUIS numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ ? Nam ſi ſubeantur proſpera caſtra,
Me pavidum excipiet tironem porta ſecundo
Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm ſi nos Veneris commendet epiſtola Marti,
Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.
Commoda tractemus primùm communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulſare togatus
Audeat : immo &, ſi pulſetur, diſſimulet, nec

QUIS poſſit, Galle, varias fortunatæ militiæ utilitates recenſere ? Ego certè ſi qua daretur occaſio militandi fortunatis in caſtris, licèt imperitus admodum belli ac tiro planè ſim, non dubitem nihilominus ea ſubire fauſtis ominibus & fato annuente, cujus opportunitas & numen majoris ad felicem militiam eſt momenti, quàm ſi commendatitias a Venere, aut Junone ad Martem litteras haberemus. Ac primò quidem videamus militiæ utilitates omnibus militibus communes. Inter illas hæc ultimo loco numeranda non eſt, quòd nullus civis audeat injuriam inferre militi, & ei negotium faceſſere ? Immo quamvis a milite injuriam acceperit, ſileat, nec auſit judici monſtrare dentes ſibi extuſos, ac lividum tuberibus nigris vultum,

3. *Porta.* Portæ in caſtris Romanorum erant imprimis duæ, altera hoſti adverſa, quæ *Prætoria* dicebatur : altera quaſi poſtica & priori oppoſita, quæ *Decumana* vocabatur.

Secundo. Proſpera quælibet appellantur ſecunda, quia ſequuntur quaſi vota noſtra, & illis obſecundant.

5. *Veneris.* Hæc Marti amica erat, ut fabulis proditum.

6. *Samiâ, &c.* Juno, Martis mater, maximè colebatur in inſula Samo : eſt illa in Ægeo mari.

8. *Togatus.* Toga civium propria veſtis erat : ut ſagum militum. Sat. I, nota 81 ; II, nota 45 ; III, nota 115.

[illegible]

[illegible] Ventre, qui ja [illegible]

[illegible], &c. Scholi [illegible] epifco- [illegible]. Adire ad [illegible] & ſedere inſ [illegible]. [illegible] calceis ni- [illegible] & [illegible] induti.

[illegible] Camilli. Sat. II, [illegible] Camilli.

[illegible], &c. Fing- [illegible] dicere.

[illegible]. Litem co- [illegible] dicuntur judices, [illegible], cum circumſta- [illegible] expirant, expe- [illegible].

Tota cohors tamen eſt inimica, omneſque man
Conſenſu magno officiunt. Curabitis ut ſit
Vindictà gravior quàm injuria? Dignum erit ex
Declamatoris Mutinenſis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas, offendere tot caligatos
Millia clavorum. Quis tam procul abſit ab urbe?
Præterea, quis tam Pylades molem aggeris ultr

unâ voce adverſantur, atque obſtrepunt. Quid igitur ... ficietis tu, ac togati quicumque militem accuſabunt? E... cietis hoc utique unum, ut dum vindicare vultis injuriam ... milites omnes habeatis inimicos, & graviora vobis arce... ſatis mala, quàm ipſa fuerat injuria, pro qua judice... interpellaſtis. Itaque tam ſtolidè facis, quiſquis milite... vocas in jus, quàm Vagellius ille Mutinenſis cauſidicus qui peſſimas ſemper cauſas ſuſcipit defendendas. Quàm e... enim temerarium, cùm duo tibi tantùm ſint crura, eâqu... minimè cereis munita, offendere tot Centuriones, tot mi... lites, quorum caligæ ferreis clavis omni ex parte ſun... præfixæ? Age verò, quem reperias tam hebetem ac ruſti... cum, tam ignarum urbani moris, quem adeo tibi ami... cum, tam priſco illi Pyladæ ſimilem, ut vallum tranſire ... & in caſtra media tecum progredi, ad dicendum contra...

20. *Cohors.* Pars legionis. Decem in ſingulis legionibus cohortes peditum erant, totidem equitum turmæ. Sat. I, nota 45.

Manipli. Cohors tres manipulos complectebatur: manipulus duas militum centurias. Erant igitur in qualibet cohorte manipuli triginta. Legio modò quatuor, modò quinque, aut ſex etiam peditum millia, equites ducentos trecentoſve continebat.

22. *Vindicta.* In hac voce producitur ultima ſyllaba, ob duas conſonantes a quibus inchoatur vocabulum ſequens.

23. *Mutinenſis.* Mutina *Modene*, urbs Italiæ, Ducatus caput, in Longobardia.

Vagelli. Inepti rabulæ, qui periculoſas & iniquas defendere ſolebat cauſas.

24. *Caligatos.* Caliga, eſt quædam ocrea militaris & calceamentum, clavis præfixum ad ornatum & munimen.

26. *Pylades.* Filius fuit Strophii Regis Phocenſium, cujus in aula cùm educatus Oreſtes fuiſſet, illi tam arctâ conjunctus amicitiâ eſt, ut in ſpecimen & exemplum germanæ perfectæque amicitiæ ambo proponantur.

Aggeris. Agger eſt humus aggeſta, quæ palis & ſudibus muniebatur ad caſtrorum tutelam, *la clôture du camp*, *paliſſades*.

Audeat excuſſos prætori oſtendere dentes;
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.
Bardaicus judex datur hæc punire volenti:
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ,
Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul a ſignis. Juſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite; nec mihi deerit
Ultio, ſi juſtæ defertur cauſa querelæ.

oculoſque non effoſſos omnino, ſed ita vulneribus attritos ac deformatos, ut medicus eos in integrum reſtitui ac ſanari poſſe diffidat. Quod ſi tamen civis militem in jus vocet ad pœnas expetendas, ſtatuetur controverſiæ judex Tribunus militum, Bardaicâ indutus veſte. Huic aſſident Centuriones cum ſuis grandibus calceis, & magnis toroſiſque cruribus, ac vaſto corpore ſubſellia tota implent: nempe ut ſerventur priſcæ leges, & Camilli præſcriptum, quo vetantur milites extra vallum cauſam dicere. Æquiſſimum eſt, inquis, ut de militis cauſa cognoſcant Centuriones, qui ſunt illius germani judices, quorum eſt ſpectata probitas & juſtitia; atque adeo fieri non poteſt, quin pœnas mihi det miles, ſi me ab eo injuriâ affectum, & juſtas eſſe meas querelas oſtendero. Eſto ſanè, at cohors tamen integra eſt infeſta, & omnes manipuli

11. *Offam.* Propriè ſignificat *fruſtum carnis, panis*, &c. hîc pro *tubere*, pro *carne livida*, & *plagis contuſa* ſumitur.

13. *Bardaicus.* Vox deducta a Bardis Galliæ pridem populis. Bardaicus *eſt* Judex veſtitus bardaico, quæ veſtis erat bardorum, craſſa & villoſa. Bardi porro, erant Gallorum cantores quidam & Philoſophi, ſed craſſa & pingui Minerva eruditi. Hâc veſte utebantur vulgò iidem Galli, præſertim in Santonibus, itemque Romani milites.

Datur. A Prætore, qui jus dicit civibus.

14. *Calceus, &c.* Subaudi *apparet*, aut aliquod ejuſmodi verbum. Adſunt ad litem dijudicandam & ſedent in ſubſellis Centuriones calceis militaribus & caligis induti.

15. *Camilli.* Sat. II, nota 112. *Camilli.*

17. *Juſtiſſima, &c.* Fingitur hæc civis dicere.

18. *Cognitio.* Litem cognoſcere dicuntur judices, cùm teſtes, cùm circumſtantias facti exquirunt, expenduntque.

Tota cohors tamen eſt inimica, omneſque manipli
Conſenſu magno officiunt. Curabitis ut ſit
Vindictà gravior quàm injuria? Dignum erit ergo
Declamatoris Mutinenſis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas, offendere tot caligatos,
Millia clavorum. Quis tam procul abſit ab urbe?
Præterea, quis tam Pylades molem aggeris ultra

unâ voce adverſantur, atque obſtrepunt. Quid igitur proficietis tu, ac togati quicumque militem accuſabunt? Efficietis hoc utique unum, ut dum vindicare vultis injuriam, milites omnes habeatis inimicos, & graviora vobis arceſſatis mala, quàm ipſa fuerat injuria, pro qua judicem interpellaſtis. Itaque tam ſtolidè facis, quiſquis militem vocas in jus, quàm Vagellius ille Mutinenſis cauſidicus, qui peſſimas ſemper cauſas ſuſcipit defendendas. Quàm eſt enim temerarium, cùm duo tibi tantùm ſint crura, eâque minimè cereis munita, offendere tot Centuriones, tot milites, quorum caligæ ferreis clavis omni ex parte ſunt præfixæ? Age verò, quem reperias tam hebetem ac ruſticum, tam ignarum urbani moris, quem adeo tibi amicum, tam priſco illi Pyladæ ſimilem, ut vallum tranſire, & in caſtra media tecum progredi, ad dicendum contra

20. *Cohors.* Pars legionis. Decem in ſingulis legionibus cohortes peditum erant, totidem equitum turmæ. Sat. I, nota 45.

Manipli. Cohors tres manipulos complectebatur: manipulus duas militum centurias. Erant igitur in qualibet cohorte manipuli triginta. Legio modò quatuor, modò quinque, aut ſex etiam peditum millia, equites ducentos trecentoſve continebat.

22. *Vindicta.* In hac voce producitur ultima ſyllaba, ob duas conſonantes a quibus inchoatur vocabulum ſequens.

23. *Mutinenſis.* Mutina *Modene*, urbs Italiæ, Ducatus caput, in Longobardia.

Vagelli. Inepti rabulæ, qui periculoſas & iniquas defendere ſolebat cauſas.

24. *Caligatos.* Caliga, eſt quædam ocrea militaris & calceamentum, clavis præfixum ad ornatum & munimen.

26. *Pylades.* Filius fuit Strophii Regis Phocenſium, cujus in aula cùm educatus Oreſtes fuiſſet, illi tam arctâ conjunctus amicitiâ eſt, ut in ſpecimen & exemplum germanæ perfectæque amicitiæ ambo proponantur.

Aggeris. Agger eſt humus aggeſta, quæ palis & ſudibus muniebatur ad caſtrorum tutelam, *la clôture du camp, paliſſades.*

Ut veniat? Lacrymæ ſiccentur protinus, & ſe
Excuſaturos non ſollicitemus amicos.
Da teſtem, judex cùm dixerit: audeat ille
Neſcio quis, pugnos vidit qui, dicere, vidi;
Et credam dignum barbâ, dignumque capillis
Majorum. Citiùs falſum producere teſtem
Contra paganum poſſis, quàm vera loquentem
Contra fortunam armati, contraque pudorem.
Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti
Improbus, aut campum mihi ſi vicinus ademit,
Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum,
Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo;
Debitor aut ſumptos pergit non reddere nummos,

militem teſtimonium, audeat? Omitte igitur lacrymas, noli amicos urgere, qui te rogaturi ſint ut ſe habeas excuſatos. Cùm judex teſtem proferri petet, ubi reperietur aliquis, tam audax & præſidens, tametſi rixam totam & pugnos militis in tuo recentes ore viderit, qui ſe vidiſſe affirmet? Egò verò, ſi quis ſit ejuſmodi, hunc dignum priſcâ majorum noſtrorum probitate, barbâque judicabo. Longè faciliùs, mihi crede, falſus teſtis in civem invenietur quàm verus in militem, qui ejus fortunas aut famam lædat. Expendamus alia non pauca militiæ commoda. Si vicinus nequam & avarus abſtulit mihi agrum collibus cinctum, a majoribus mihi relictum: ſi emovit lapidem, quo limites agrorum ac termini notantur, quem certis ſacrificiis, pultem, ac placentas, ipſi imponens, veneror quotannis; ſi debitor negat mihi reſtituere mutuos, a me quos

31. *Dignum barbâ, &c.* Romani veteres erant intonſi, nec barbam radebant: iidem eximiè probi.

33. *Paganum.* Ruſticum, degentem in pagó, ruri verſantem.

36. *Sacramentorum.* Militum qui ſacramento adiguntur. Sacramentum erat jusjurandum, quo apud Imperatorem obſtringebantur milites, ac ſpondebant ſe militiam non deſerturos, numquam ſe arma contra Rempublicam capturos, &c.

39. *Quod mea, &c.* Deo Termino ſacra faciebant & ſaxis, quibus agri definiebantur; pultem, ac liba imponebant.

Vetulo. Quia vetus agri poſſeſſor ſum ac dominus.

Vana

Vana ſupervacui dicens chirographa ligni:
Exſpectandus erit, qui lites inchoet, annus
Totius populi : ſed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ; toties ſubſellia tantùm
Sternuntur; jam facundo ponente lacernas
Cæditio, & Fuſco jam micturiente, parati
Digredimur, lentâque fori pugnamus arenâ.
Aſt illis, quos arma tegunt, & balteus ambit,
Quod placitum eſt, illis præſtatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo ſufflamine litis.
Solis prætereà teſtandi militibus jus
Vivo patre datur: nam quæ ſunt parta labore
Militiæ, placuit non eſſe in corpore censûs,
Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum
Signorum comitem, caſtrorumque æra merentem,

accepit, nummos, & chirographum, quod ipſius manu appoſitum illi oſtendo, falſum eſſe dictitat : hæc, inquam, ſi apud judices perſequi velim, exſpectandum erit dum annus integer elabatur, dum totius populi deciſæ ſint lites, quæ ante meam fuerint ad forum delatæ : ubi verò meæ tempus advenerit, ſexcentas moras ac tædia perferre oportebit. Modò ſubſelliis imponuntur duntaxat tapetes : modò Cæditius, eloquens ille patronus, lacernâ depoſitâ, ſe ad perorandum accingit ; modò Fuſcus ad mittendum lotium diſcedit : aderamus parati, abeundum, cauſa in alium diem procraſtinanda. Sic more gladiatorum ſegniter dimicantium, lentè lis inchoata diſceptatur. Illis verò qui balteo & armis inſignes ſunt, quodcumque commodum eſt dicendæ cauſæ tempus, conceditur, nec ſuas opes dilapidant damnoſâ litium diuturnitate ac morâ. Huc adde, quod ſoli milites hoc jure gaudent, ut vivente adhuc patre condere teſtamentum poſſint ; ſic enim legibus cautum eſt, ut bona caſtrenſia, & e militum ſtipendiis profecta, non cenſeantur eſſe pars patrimonii, neque in iis bonis numerentur quorum dominium penes militis patrem eſt. Itaque pater Corani ſtipendia facientis & inter ſigna degentis, illi quam-

41. *Vana, &c.* Lege Satiram XIII, v. 137.

45. *Lacernas* Vel ut æſtum depoſitâ graviori veſte levet, vel ut togam judicum propriam ſumat.

50. *Sufflamine.* Impedimento, remorâ, Sat. VIII, nota 146.

Aſt homini ferrum letale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt, cùm raſtra, & ſarcula tantùm
Aſſueti coquere, & marris, ac vomere laſſi
Neſcierint primi gladios excudere fabri.
Adſpicimus populos, quorum non ſufficit iræ
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus eſſe cibi. Quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras? cunctis animalibus abſtinuit qui,
Tamquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

dia viget. Hominum verò crudelitas non ſatis habet gladios fabricaſſe, cùm primi fabri ferrarii gladios ignorarent, ac ruſtica tantùm inſtrumenta, raſtra, ſarculos, marras & vomeres procuderent. Sed videmus etiam gentes integras, quibus parum ſit hominem mactaſſe, niſi etiam ejus artubus veſcantur. Quas igitur in voces non erumperet, ſi hæc portenta cerneret, Pythagoras? quò ſe non abderet, qui carnibus animalium veſci non magis quàm hominum ipſorum, timuit? Immo etiam qui omnibus oleribus promiſcuè uti diſcipulos ſuos vetuit.

173. *Pythagoras.* Sat. III, nota 214. Philoſophus inſignis, oriundus inſulâ Samo, venit in Italiam & Crotonæ docuit. Idcirco animalium carne abſtinebat Pythagoras, & ea vetabat occidi, quòd in eorum corpora migrare cenſeret animas humanas.

174. *Non omne legumen.* A fabis abſtinere dicebatur, quòd ventrem inflarent, hebetarentque mentem, &c.

SATIRA XVI.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Militiæ commoda.

QUIS numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ? Nam ſi ſubeantur proſpera caſtra,
Me pavidum excipiet tironem porta ſecundo
Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm ſi nos Veneris commendet epiſtola Marti,
Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.
Commoda tractemus primùm communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulſare togatus
Audeat: immo &, ſi pulſetur, diſſimulet, nec

QUIS poſſit, Galle, varias fortunatæ militiæ utilitates recenſere? Ego certè ſi qua daretur occaſio militandi fortunatis in caſtris, licèt imperitus admodum belli ac tiro planè ſim, non dubitem nihilominus ea ſubire fauſtis ominibus & fato annuente, cujus opportunitas & numen majoris ad felicem militiam eſt momenti, quàm ſi commendatitias a Venere, aut Junone ad Martem litteras haberemus. Ac primò quidem videamus militiæ utilitates omnibus militibus communes. Inter illas hæc ultimo loco numeranda non eſt, quòd nullus civis audeat injuriam inferre militi, & ei negotium faceſſere? Immo quamvis a milite injuriam acceperit, ſileat, nec auſit judici monſtrare dentes ſibi extuſos, ac lividum tuberibus nigris vultum,

3. *Porta.* Portæ in caſtris Romanorum erant imprimis duæ, altera hoſti adverſa, quæ *Prætoria* dicebatur: altera quaſi poſtica & priori oppoſita, quæ *Decumana* vocabatur.

Secundo. Proſpera quælibet appellantur ſecunda, quia ſequuntur quaſi vota noſtra, & illis obſecundant.

5. *Veneris.* Hæc Marti amica erat, ut fabulis proditum.

6. *Samiâ, &c.* Juno, Martis mater, maximè colebatur in inſula Samo: eſt illa in Ægeo mari.

8. *Togatus.* Toga civium propria veſtis erat: ut ſagum militum. Sat. I, nota 81; II, nota 45; III, nota 115.

Aſt homini ferrum letale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt, cùm raſtra, & ſarcula tantùm
Aſſueti coquere, & marris, ac vomere laſſi
Neſcierint primi gladios excudere fabri.
Adſpicimus populos, quorum non ſufficit iræ
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vultum
Crediderint genus eſſe cibi. Quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras? cunctis animalibus abſtinuit qui,
Tamquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

dia viget. Hominum verò crudelitas non ſatis habet gladios fabricaſſe, cùm primi fabri ferrarii gladios ignorarent, ac ruſtica tantùm inſtrumenta, raſtra, ſarculos, marras & vomeres procuderent. Sed videmus etiam gentes integras, quibus parum ſit hominem mactaſſe, niſi etiam ejus artubus veſcantur. Quas igitur in voces non erumperet, ſi hæc portenta cerneret, Pythagoras? quò ſe non abderet, qui carnibus animalium veſci non magis quàm hominum ipſorum, timuit? Immo etiam qui omnibus oleribus promiſcuè uti diſcipulos ſuos vetuit.

173. *Pythagoras.* Sat. III, nota 214. Philoſophus inſignis, oriundus inſulâ Samo, venit in Italiam & Crotonæ docuit. Idcirco animalium carne abſtinebat Pythagoras, & ea vetabat occidi, quòd in eorum corpora migrare cenſeret animas humanas.

174. *Non omne legumen.* A fabis abſtinere dicebatur, quòd ventrem inflarent, hebetarentque mentem, &c.

SATIRA XVI.

ARGUMENTUM ET SYNOPSIS.

Militiæ commoda.

Quis numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ? Nam ſi ſubeantur proſpera caſtra,
Me pavidum excipiet tironem porta ſecundo
Sidere. Plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm ſi nos Veneris commendet epiſtola Marti,
Et Samiâ genitrix quæ delectatur arenâ.
Commoda tractemus primùm communia, quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulſare togatus
Audeat: immo &, ſi pulſetur, diſſimulet, nec

Quis poſſit, Galle, varias fortunatæ militiæ utilitates recenſere? Ego certè ſi qua daretur occaſio militandi fortunatis in caſtris, licèt imperitus admodum belli ac tiro planè ſim, non dubitem nihilominus ea ſubire fauſtis ominibus & fato annuente, cujus opportunitas & numen majoris ad felicem militiam eſt momenti, quàm ſi commendatitias a Venere, aut Junone ad Martem litteras haberemus. Ac primò quidem videamus militiæ utilitates omnibus militibus communes. Inter illas hæc ultimo loco numeranda non eſt, quòd nullus civis audeat injuriam inferre militi, & ei negotium faceſſere? Immo quamvis a milite injuriam acceperit, ſileat, nec auſit judici monſtrare dentes ſibi extuſos, ac lividum tuberibus nigris vultum,

3. *Porta.* Portæ in caſtris Romanorum erant imprimis duæ, altera hoſti adverſa, quæ *Prætoria* dicebatur: altera quaſi poſtica & priori oppoſita, quæ *Decumana* vocabatur.

Secundo. Proſpera quælibet appellantur ſecunda, quia ſequuntur quaſi vota noſtra, & illis obſecundant.

5. *Veneris.* Hæc Marti amica erat, ut fabulis proditum.

6. *Samiâ, &c.* Juno, Martis mater, maximè colebatur in inſula Samo: eſt illa in Ægeo mari.

8. *Togatus.* Toga civium propria veſtis erat: ut ſagum militum. Sat. I, nota 81; II, nota 45; III, nota 115.

Audeat excuſſos prætori oſtendere dentes;
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,
Atque oculos medico nil promittente relictos.
Bardaicus judex datur hæc punire volenti:
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ,
Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul a ſignis. Juſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite; nec mihi deerit
Ultio, ſi juſtæ defertur cauſa querelæ.

oculoſque non effoſſos omnino, ſed ita vulneribus attritos ac deformatos, ut medicus eos in integrum reſtitui ac ſanari poſſe diffidat. Quod ſi tamen civis militem in jus vocet ad pœnas expetendas, ſtatuetur controverſiæ judex Tribunus militum, Bardaicâ indutus veſte. Huic aſſident Centuriones cum ſuis grandibus calceis, & magnis toroſiſque cruribus, ac vaſto corpore ſubſellia tota implent: nempe ut ſerventur priſcæ leges, & Camilli præſcriptum, quo vetantur milites extra vallum cauſam dicere. Æquiſſimum eſt, inquis, ut de militis cauſa cognoſcant Centuriones, qui ſunt illius germani judices, quorum eſt ſpectata probitas & juſtitia; atque adeo fieri non poteſt, quin pœnas mihi det miles, ſi me ab eo injuriâ affectum, & juſtas eſſe meas querelas oſtendero. Eſto ſanè, at cohors tamen integra eſt infeſta, & omnes manipuli

11. *Offam.* Propriè ſignificat *fruſtum carnis, panis*, &c. hîc pro *tubere*, pro *carne livida*, & *plagis contuſa* ſumitur.

13. *Bardaicus.* Vox deducta a Bardis Galliæ pridem populis. Bardaicus *eſt* Judex veſtitus bardaico, quæ veſtis erat bardorum, craſſa & villoſa. Bardi porro, erant Gallorum cantores quidam & Philoſophi, ſed craſſa & pingui Minerva eruditi. Hâc veſte utebantur vulgò iidem Galli, præſertim in Santonibus, itemque Romani milites.

Datur. A Prætore, qui jus dicit civibus.

14. *Calceus, &c.* Subaudi *apparet*, aut aliquod ejuſmodi verbum. Adſunt ad litem dijudicandam & ſedent in ſubſellis Centuriones calceis militaribus & caligis induti.

15. *Camilli.* Sat. II, nota 112. *Camilli.*

17. *Juſtiſſima, &c.* Fingitur hæc civis dicere.

18. *Cognitio.* Litem cognoſcere dicuntur judices, cùm teſtes, cùm circumſtantias facti exquirunt, expenduntque.

Tota cohors tamen eſt inimica, omneſque manipli
Conſenſu magno officiunt. Curabitis ut ſit
Vindictà gravior quàm injuria? Dignum erit ergo
Declamatoris Mutinenſis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas, offendere tot caligatos,
Millia clavorum. Quis tam procul abſit ab urbe?
Præterea, quis tam Pylades molem aggeris ultra

unâ voce adverſantur, atque obſtrepunt. Quid igitur proficietis tu, ac togati quicumque militem accuſabunt? Efficietis hoc utique unum, ut dum vindicare vultis injuriam, milites omnes habeatis inimicos, & graviora vobis arceſſatis mala, quàm ipſa fuerat injuria, pro qua judicem interpellaſtis. Itaque tam ſtolidè facis, quiſquis militem vocas in jus, quàm Vagellius ille Mutinenſis cauſidicus, qui peſſimas ſemper cauſas ſuſcipit defendendas. Quàm eſt enim temerarium, cùm duo tibi tantùm ſint crura, eâque minimè cereis munita, offendere tot Centuriones, tot milites, quorum caligæ ferreis clavis omni ex parte ſunt præfixæ? Age verò, quem reperias tam hebetem ac ruſticum, tam ignarum urbani moris, quem adeo tibi amicum, tam priſco illi Pyladæ ſimilem, ut vallum tranſire, & in caſtra media tecum progredi, ad dicendum contra

20\. *Cohors.* Pars legionis. Decem in ſingulis legionibus cohortes peditum erant, totidem equitum turmæ. Sat. I, nota 45.

Manipli. Cohors tres manipulos complectebatur: manipulus duas militum centurias. Erant igitur in qualibet cohorte manipuli triginta. Legio modò quatuor, modò quinque, aut ſex etiam peditum millia, equites ducentos trecentoſve continebat.

22\. *Vindicta.* In hac voce producitur ultima ſyllaba, ob duas conſonantes a quibus inchoatur vocabulum ſequens.

23\. *Mutinenſis.* Mutina *Modene*, urbs Italiæ, Ducatus caput, in Longobardia.

Vagelli. Inepti rabulæ, qui periculoſas & iniquas defendere ſolebat cauſas.

24\. *Caligatos.* Caliga, eſt quædam ocrea militaris & calceamentum, clavis præfixum ad ornatum & munimen.

26\. *Pylades.* Filius fuit Strophii Regis Phocenſium, cujus in aula cùm educatus Oreſtes fuiſſet, illi tam arctâ conjunctus amicitiâ eſt, ut in ſpecimen & exemplum germanæ perfectæque amicitiæ ambo proponantur.

Aggeris. Agger eſt humus aggeſta, quæ palis & ſudibus muniebatur ad caſtrorum tutelam, *la clôture du camp, paliſſades.*

Ut veniat? Lacrymæ ſiccentur protinus, & ſe
Excuſaturos non ſollicitemus amicos.
Da teſtem, judex cùm dixerit: audeat ille
Neſcio quis, pugnos vidit qui, dicere, vidi;
Et credam dignum barbâ, dignumque capillis
Majorum. Citiùs falſum producere teſtem
Contra paganum poſſis, quàm vera loquentem
Contra fortunam armati, contraque pudorem.
Præmia nunc alia, atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti
Improbus, aut campum mihi ſi vicinus ademit,
Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum,
Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo;
Debitor aut ſumptos pergit non reddere nummos,

militem teſtimonium, audeat? Omitte igitur lacrymas, noli amicos urgere, qui te rogaturi ſint ut ſe habeas excuſatos. Cùm judex teſtem proferri petet, ubi reperietur aliquis, tam audax & præſidens, tametſi rixam totam & pugnos militis in tuo recentes ore viderit, qui ſe vidiſſe affirmet? Egò verò, ſi quis ſit ejuſmodi, hunc dignum priſcâ majorum noſtrorum probitate, barbâque judicabo. Longè faciliùs, mihi crede, falſus teſtis in civem invenietur quàm verus in militem, qui ejus fortunas aut famam lædat. Expendamus alia non pauca militiæ commoda. Si vicinus nequam & avarus abſtulit mihi agrum collibus cinctum, a majoribus mihi relictum: ſi emovit lapidem, quo limites agrorum ac termini notantur, quem certis ſacrificiis, pultem, ac placentas, ipſi imponens, veneror quotannis; ſi debitor negat mihi reſtituere mutuos, a me quos

31. *Dignum barbâ, &c.* Romani veteres erant intonſi, nec barbam radebant: iidem eximiè probi.

33. *Paganum.* Ruſticum, degentem in pagô, ruri verſantem.

36. *Sacramentorum.* Militum qui ſacramento adiguntur. Sacramentum erat jusjurandum, quo apud Imperatorem obſtringebantur milites, ac ſpondebant ſe militiam non deſerturos, numquam ſe arma contra Rempublicam capturos, &c.

39. *Quod mea, &c.* Deo Termino ſacra faciebant & ſaxis, quibus agri definiebantur; pultem, ac liba imponebant.

Vetulo. Quia vetus agri poſſeſſor ſum ac dominus.

Vana

Vana ſupervacui dicens chirographa ligni:
Exſpectandus erit, qui lites inchoet, annus
Totius populi: ſed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ; toties ſubſellia tantùm
Sternuntur; jam facundo ponente lacernas
Cæditio, & Fuſco jam micturiente, parati
Digredimur, lentâque fori pugnamus arenâ.
Aſt illis, quos arma tegunt, & balteus ambit,
Quod placitum eſt, illis præſtatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo ſufflamine litis.
Solis prætereà teſtandi militibus jus
Vivo patre datur: nam quæ ſunt parta labore
Militiæ, placuit non eſſe in corpore censûs,
Omnè tenet cujus regimen pater. Ergo Coranum
Signorum comitem, caſtrorumque æra merentem,

accepit, nummos, & chirographum, quod ipſius manu appoſitum illi oſtendo, falſum eſſe dictitat: hæc, inquam, ſi apud judices perſequi velim, exſpectandum erit dum annus integer elabatur, dum totius populi deciſæ ſint lites, quæ ante meam fuerint ad forum delatæ: ubi verò meæ tempus advenerit, ſexcentas moras ac tædia perferre oportebit. Modò ſubſelliis imponuntur duntaxat tapetes: modò Cæditius, eloquens ille patronus, lacernâ depoſitâ, ſe ad perorandum accingit; modò Fuſcus ad mittendum lotium diſcedit: aderamus parati, abeundum, cauſa in alium diem procraſtinanda. Sic more gladiatorum ſegniter dimicantium, lentè lis inchoata diſceptatur. Illis verò qui balteo & armis inſignes ſunt, quodcumque commodum eſt dicendæ cauſæ tempus, conceditur, nec ſuas opes dilapidant damnosâ litium diuturnitate ac morâ. Huc adde, quod ſoli milites hoc jure gaudent, ut vivente adhuc patre condere teſtamentum poſſint; ſic enim legibus cautum eſt, ut bona caſtrenſia, & e militum ſtipendiis profecta, non cenſeantur eſſe pars patrimonii, neque in iis bonis numerentur quorum dominium penes militis patrem eſt. Itaque pater Corani ſtipendia facientis & inter ſigna degentis, illi quam-

41. *Vana, &c.* Lege Satiram XIII, v. 137.

45. *Lacernas* Vel ut æſtum depoſitâ graviori veſte levet, vel ut togam judicum propriam ſumat.

50. *Sufflamine.* Impedimento, remorâ, Sat. VIII, nota 146.

Quamvis jam tremulus, captat pater. Hunc labor æquus
Provehit, & pulchro reddit ſua dona labori.
Ipſius certè Ducis hoc referre videtur,
Ut qui fortis erit, ſit feliciſſimus idem;
Ut læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

vis jam ſenior, blanditur, ejuſque ambit hereditatem. Coranus interim honeſtis militiæ laboribus ad honores promovetur, & ampliſſimum operæ pretium fert. In quo non tantùm militis honor, & utilitas agitur, ſed etiam Imperatoris ac Ducis gloria, cujus intereſt plurimum, ut qui virtute ac fortitudine ceteris præſtat, idem pulcherrimis præmiis cohoneſtetur, & omnes ſtrenui milites torquibus, phaleris, ac ceteris ornamentis militiæ decorentur.

60. *Phaleris.* Phaleræ ſunt ornamenta quædam equorum, e collo ipſorum fluitantia.

Finis Decii Junii Juvenalis Satirarum.

AULI
PERSII FLACCI
SATIRÆ.

PROLOGUS.

Ait ſe, cùm optimus poëta non ſit, rude carmen ſcribere : cúmque multi famam & gloriam ſcribendo captent, plures etiam lucri causâ id faciant, ſe neutrum ſpectare.

NEC fonte labra prolui Caballino,
Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo
Memini, ut repentè ſic poëta prodirem.

NUMQUAM e fonte Hippocrene bibi, neque memini me umquam in Parnaſſo dormiviſſe, ut ſubitò poëta

Perſii. Aulus Perſius Flaccus natus eſt in ea parte Italiæ, quæ Etruria dicitur, Volaterris, anno ab Urbe condita 790, Tiberii 21. Romam, litterarum causâ cùm veniſſet, ibi Cornuti, philoſophi celeberrimi, diſcipulus fuit. Sex ſatiras ſcripſit, quibus, ut Quintilianus teſtatur, multum veræ gloriæ meruit. Exſtinctus eſt morbo, anno ætatis 30.

1. *Caballino.* Caballus idem ſonat atque equus. Fingunt Poëtæ equum Pegaſum ex Heliconis montis vertice ungulâ fontem elicuiſſe, qui fons Caballinus, ſeu Pegaſeus appellatus ſit, Græcè *Hippocrene*, quaſi diceres, *fons equi. Labra autem proluere in fonte*, eſt, *ex fonte aquam haurire potandam.*

2. *Bicipiti.* Parnaſſus fuit mons Phocidis in Græcia duos habens vertices, ſeu capita.

Somniaſſe. Vel quia Poëtæ ſæpe delirant ac mera fingunt ſomnia : vel quia Ennius profitetur ſe, cùm aliquan-

Heliconidaſque, pallidamque Pirenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces. Ipſe ſemipaganus,
Ad ſacra vatum carmen affero noſtrum.
Quis expedivit pſittaco ſuum χαῖρε?
Corvos quis olim concavum ſalutare,

evaderem. Muſas & loca illis conſecrata, ut fontem Pirenen, numquam adivi; ſed illis hoc relinquo, qui in bibliotheca Palatini Apollinis ſtatuas hederâ coronatas habent: ipſe tamen, quamvis poëta ſim rudis ac pœne ruſticus, ad vatum ſacram ædem hoc meum carmen affero. Quis docuit pſittacum pronuntiare tam expeditè vocem illam Græcam χαῖρε tamquam ſi ſua & naturalis eſſet? Quis docuit corvum e cavo & rauco gutture proferre vocem hanc, Salve? *Quis picas docuit, noſtras hominum vo-*

do in Parnaſſo dormiret, vidiſſe in ſomnis Homerum, qui affirmaret ſuam animam in ipſius Ennii corpus tranſmigraſſe, & ita ſe poëtam repentè, parem Homero, factum.

4. *Heliconidaſque.* Muſas ita dictas ab Helicone, monte Bœotiæ, non procul a Parnaſſo.

Pirenen. Pirene, fons Muſis ſacer, fluit e monte Acrocorintho, ad cujus radices Corinthus, Græciæ civitas, eſt. Ita dictum ferunt a Nympha quadam Pirene, quæ cùm dolore amiſſi filii contabeſceret, in fontem a Neptuno mutata eſt. Pallidam autem Perſius vocat, quia poëtæ nimio ſtudio impalleſcunt.

5. *Quorum, &c.* Poëtis præſtantioribus imagines & ſtatuæ ponebantur, hederâ coronatæ; quòd hedera Baccho ſacra ſit, cujus in tutela ſunt poëtæ. Sequacem autem hederam appellat, quia facilè adhæreſcit, & ramulis ſuis ad arborum faſtigia prorepit.

Lambunt. Ambiunt.

6. *Semipaganus.* Pagani ſunt ruſtici, qui in pagis habitant; & ab urbanis ut barbari & profani contemnuntur. Semipaganus eſt, *ſemiruſticus*, *ſemidoctus*.

7. *Sacra vatum.* Intelligit ædem Muſarum & Apollinis, ab Auguſto exſtructam, ad quam poëtæ ſua deferre opera ſolebant, ut ibi ſervarentur.

8. *Pſittaco.* Docentur pſittaci pronuntiare voces illas, *Ave*, *Salve*, *&c.* quibus Dominos, domum ſubeuntes, ſalutent.

Suum χαῖρε. Quaſi propriam aviculis iſtis ſalutandi rationem. χαῖρε ſignificat *Ave.*

9. *Corvos.* Auguſtus ab Actiaca victoria cùm rediret, occurrit illi Romanus

Picaſque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis, ingenîque largitor
Venter, negatas artifex ſequi voces.
Quòd ſi doloſi ſpes refulſerit nummi,
Corvos poëtas & poëtrias picas
Cantare credas Pegaſeïum melos.

ces cum labore & conatu exprimere? Certè id docuit fames & venter jejunus, qui omnes artes addocet, & ingenium largitur etiam brutis, & avibus, qui dociles illas & ingenioſas facit ad conſequendas & exprimendas voces humanas, quas natura ipſis negavit. Quod ſi lucri ſpes affulgeat, ſi ſperent homines indocti & egentes poſſe ſcribendo diteſcere; ſtatim corvi fient etiam poëtæ, & illæ garrulæ atque abſurdæ picæ, inſtar poëtriarum, ita caneant ſuaviter, ut audire te credas melos, quale in Parnaſſo ipſo poteſt audiri ſuaviſſimum.

civis, corvum manu tenens, qui hæc humana verba protulit, *Ave Cæſar victor.* Corvum hunc Auguſtus emit 2000 nummûm, hoc eſt 2000 libris Turonicis. *Macrob. lib. 2, cap. 4.*

12. *Artifex ſequi, &c.* Qui venter inſtar periti artificis, dat facultatem feris & avibus, ut aſſequantur voces humanas, ipſis a natura non conceſſas.

13. *Doloſi.* Quo homines, ut eſcâ doloſâ, capiuntur.

14. *Corvos.* Corvi fient poëtæ, & picæ poëtriæ; nec tantùm loqui hominum more diſcent, ſed verſus, inſtar poëtarum facient, & melos Pegaſeïum canent, hoc eſt, carmina dulciſſima & optima, qualia ſunt, quæ elaborantur ad Pegaſi fontem. *Sententia eſſe etiam hæc poteſt:* poëtæ non minùs inepti ad canendum, quàm corvi, & poëtriæ non minùs inſulſæ, quàm picæ, tam audacter ſcribent carmina, tam fidenter illa recitabunt, ut credas te audire opera omnibus numeris abſoluta.

15. *Cantare credas.* Subaudi *poſſe*: adeo potens eſt lucelli cupido, duriſque urgens in rebus egeſtas.

Pegaſeïum. Egregium carmen, quale compoſuerit is qui ex Hippocrene biberit.

Melos. Hîc primam ſyllabam producit, ut in eadem voce Græca Homerus produxit, & Ennius in eadem Latina.

SATIRA PRIMA.

Invehitur in varia poëtarum & oratorum vitia.

O Curas hominum ! o quantum eſt in rebus inane !
A. Quis leget hæc ? P. Mîn' tu iſtud ais ? A. Nemo Hercule. P. Nemo ?
A. Vel duo, vel nemo : turpe, & miſerabile. P. Quare ?
Ne mihi Polydamas, & Troïades Labeonem

O ineptas hominum curas ! o quantum inanitatis in rebus humanis eſt ! Quis hæc, o Perſi, quæ tam præclarè incipis, leget ? Tune, o amice, me alloqueris ? tune mihi iſtud dicis ? Ita eſt, teipſum alloquor ; nemo ea leget profectò. Itane eſt, nemone iſta leget ? Duo ad ſummum, ea legent, vel potius nemo unus leget : quod ſanè indignum eſt & miſerabile. Cur autem ? Scilicet vereris ne Labeonem, inſulſum poëtam, Nero ac Romani mihi præferant ? quaſi verò ea me ratio deterrere a ſcribendo debeat. Erras, ſi, in æſtimandis rebus, ſtandum

1. *O curas hominum*, *&c.* Fingitur Perſius ſatiram inchoare ab hoc verſu ; tum ſupervenire aliquis a quo interpelletur ſubitò, & a ſcribendo deterreatur, eo nomine, quod quæ ſcribit, a nemine legenda ſint.

3. *Vel duo*, *vel.* Quidam hæc verba Perſio tribuunt, quaſi diceret, vel duo vel tres iſta legent ; tum amicus reſponderet : nemo unus leget.

4. *Ne mihi Polydamas.* Scilicet verebor quod olim Hector veritus eſt ; ne, &c. Legunt nonnulli *næ*, id eſt, *certè. Polydamas.* Sumptum eſt hoc ex Iliadis, lib. 22, ubi Hector ſtatuit in ſingulare certamen cum Achille deſcendere, aitque ne id faciat, vereri ſe reprehenſionem Polidamantis, ac Trojanarum. Eâdem allegoriâ utitur Cicero ad Atticum, ubi per Troïades ſeu Trojanas, *Romanos imbelles* & *effœminatos* intelligit. Perſius nomine Polydamantis Neronem putatur deſignare qui ſe inter poëtas numerari gaudebat, deque aliorum carminibus ferre ſententiam. Itaque cùm ſibi Lucanum præferri cerneret, eum mori juſſit.

Labeonem. Attius Labeo ineptus poëta. Infrà nota 47.

Prætulerint? nugæ. Non ſi quid turbida Roma
Elevet, accedas, examenve improbum in illa
Caſtiges trutina. Nec te quæſiveris extra.
Nam Romæ quis non? Ah, ſi fas dicere! ſed fas;
Tunc, cùm ad canitiem, & noſtrum iſtud vivere triſte
Adſpexi, & nucibus facimus quæcumque relictis,

putas judicio Romanorum. Non, ſi quid illi contemnunt, accedere debes ad eorum opinionem, aut de illorum judicio, tamquam de iniqua trutina, reprehendendo admodum laborare. Noli te quærere extra te; noli te ex aliorum judicio & ſenſu potiùs quàm ex tuo æſtimare. Nam Romæ quis non eſt rerum iniquus æſtimator? Cujus judicium, cujus vita non eſt corruptiſſima? Ah! ſi mihi fas eſſet vitia Romanorum inſectari liberè! Cur autem non licet! nonne fas videtur eſſe, cùm intueor ipſorum ſenum occupationes, & vitam gravitatis & virtutis, in ſpeciem, plenam? ubi adſpicio ea ſcelera quæ admittimus, cùm pueritiâ egreſſi ſumus, cùm graves & ſeveri exiſtimari volu-

5. *Turbida Roma.* Turbidos autem Romanos vocat qui non ex ratione ſed ex perturbatione vitioſa temerè ac turbidè judicent.

6. *Elevet.* Elevare interdum eſt, *extollere*, *augere*; interdum *minuere*, *criminari*, *damnare*, ut hoc loco.

Examen. In libra eſt *jugum*, ſeu *tranſverſum ferrum*, ex quo hinc inde pendent lances. In medio jugo prominet acumen ferreum, ſeu ſtylus, aut lingula: includitur autem illa lingula in oblongo foramine, quod eſt in anſa, quâ libra tota tenetur manu: in quo foramine ſi ſe lingula contineat, neque huc vel illuc vergat, intelligitur eſſe libra in æquilibrio. Caſtigare autem examen, eſt, *digito libram*, ſeu *libræ jugum percutere*, & *compeſcere*, ut temperetur ac poſt agitationem conquieſcat, & quo vergat examen, cognoſcatur.

7. *Trutina.* Propriè eſt illud foramen, intra quod libratur bilancis lingula de qua mox. Hìc ſumitur pro *tota bilance*.

9. *Canitiem.* Vel ſignificat revera *ſenectutem*, vel *gravitatem quamdam ſenilem*, quam Romani affectabant, ut virtutem ſimularent.

Noſtrum vivere. Noſtram vivendi rationem: Græca locutio eſt. Græci enim infinitivo verbi utuntur pro ſubſtantivo nomine.

10. *Nucibus, &c.* Pueri nucibus delectantur: itaque nuces reliquiſſe eſt, ad grandiorem ætatem perveniſſe.

Cùm ſapimus patruos ; tunc, tunc, ignoſcite.
A. Nolo.
P. Quid faciam ? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.
Scribimus incluſi, numeros ille, hic pede liber
Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet.
Scilicet hæc populo, pexuſque, togâque recenti,
Et natalitiâ tandem cum ſardonyche albus,

mus, & cenſores adoleſcentum eſſe tunc, tunc mihi temperare non poſſum quin ſatiram ſcribam : parcite, o Romani, ſi veſtros mores inſector. Abſtine porrò, nolo ſcribas quidquam. Quid faciam igitur ? ſilebone ? ſed ſum ad riſum & dicacitatem propenſior, abſtinere me non poſſum. Scribimus, in muſeum abditi, alius verſibus, alius ſolutâ & liberâ pedibus oratione ; ſcribimus, inquam, aliquid ſublime & ampullatum, quod anhelanti pulmone & voce contentâ recitemus. Nimirum tu populo hæc leges e loco ſuperiori, pexis capillis, & recenti veſte, eâque candidâ & nitidâ indutus, gerens annulum inſignem grandi gemmâ, qualem die tuo natali geſtas ; poſtquam tibi fauces aliquâ

11. *Cùm ſapimus*, &c. Id eſt, *cùm imitamur patruos.* Patrui fere ſunt ſeveri in ſuos nepotes ; itaque patruus pro *caſtigatore* & *cenſore juniorum* ſumitur, ut nepos pro *libidinoſo* & *prodigo*.

12. *Quid faciam ?* Reſpondet Perſius ; at mihi temperare non poſſum.

Petulanti. Is dicitur *petulans* qui hunc & illum abſque pudore petit.

Splene. Splen ſedes riſûs eſſe dicitur, ut iræ jecur.

Cachinno. Eſt hîc nominativi caſûs, cachinno, cachinnonis ; & ſignificat *deriſorem hominem in cachinnos effuſum.*

13. *Scribimus.* Cohærent iſta cum primo verſu : *O curas hominum*, &c. Undecim verſus inter hunc & primum interjecti, legendi ſunt velut intra parentheſim. Inſectatur poëtas inanem gloriam putidè aucupantes ; idque in ſua perſona, quod magis eſt ſatiricum.

Numeros. Verſus, qui pedibus ac numeris adſtricti ſunt.

14. *Animæ prælargus.* Anima hîc pro *ſpiritu* & *anhelitu* ſumitur : pulmo animæ prælargus eſt : pulmo amplus, ac multo ſpiritu abundans, qui vocem ingentem emittit, &c.

15. *Scilicet hæc populo.* Excipit ſatiricè Perſius : nempe auram popularem captas ſcriptitando & recitando, & magnam eruditionis opinionem affectas.

16. *Sardonyche.* Sardonyx eſt *gemma ſubrubra* & *ſubcan-*

Sede leges celſâ, liquido cùm plaſmate guttur
Mobile collueris, languenti fractus ocello?
Tun', vetule, auriculis alienis colligis eſcas?
Auriculis, quibus & dicas cute perditus, ohe!
Quò didiciſſe, niſi hoc fermentum, & quæ ſemel intus
Innata eſt, rupto jecore, exierit caprificus?

dulci potione laveris, ut vox ſit tua liquidior & clarior? atque ipſe oculis procacibus parum decoros geſtus edes inter recitandum? Tune, o ſenex infelix, componis verſus tantùm ad ineſcandas hominum aliorum aures & delectandas? hominum, inquam, a quibus ipſe, quamvis gloriæ avidiſſimus, tamen adeo putidè lauderis, ut inflatus iſtis laudibus immodicis, ac propè rumpendus, cogaris dicere, ohe, deſinite. At, inquis, quò pertinet didiciſſe & ſcire aliquid, niſi erumpat iſta ſcientia, ut fermentum quoddam, & exundet ad aliorum cognitionem & famam? niſi latens imo in pectore innata gloriæ cupiditas, ut caprificus, exeat foras & emergat? En igitur, o vates infe-

dida, colorem habens Sardii lapilli, qui rubeus, & Onychis, qui fere albus eſt.

Albus. Vel, indutus veſte candidâ, recenti, ſplendidâ: vel, ſi magis placet, ob metum & pallorem exalbeſcens initio dicendi.

17. *Plaſmate*. Græca vox eſt, *potionem* ſignificans, aut *aliquid medicaminis*, quo vox mollis ac lubrica redditur, & quaſi fingitur.

18. *Mobile*. Expeditum & tractabile, ad vocem ſine aſperitate traducendam.

19. *Colligis eſcas*. Eſcas, ſive epulas, auribus, oculis dare, *eſt* oculos aureſve aliquâ re ſuavi oblectare & quaſi paſcere.

20. *Cute perditus*. Is propriè ſic appellatur, qui laborat aquâ intercute: transfertur ad inanis gloriæ cupidum, qui laude numquam ſatiatur, ut hydropicus aquâ. Poteſt etiam ducta eſſe tralatio ab utre cujus pellis nimiùm inflata dirumpitur.

Ohe. Eâ voce utebantur, cùm alicui rei finem eſſe impoſitum ſignificarent.

21. *Fermentum*. Intelligitur per fermentum *eruditio*, quæ poëtam inflat ac tumidum facit, (ut farina fermento intumeſcit) adeo ut eam intra ſe continere nequeat, quin oſtentet aliis.

22. *Caprificus*. Eſt *ficus ſterilis*, quæ naſcitur in parietibus & ſaxa disjicit. Notat hic inanem illam & ſterilem doctrinam, quam gloriæ cupiditas foras profert ad oſtentationem, non ſine poëtæ damno & ignominia.

En pallor, ſeniumque: o mores! uſque adeone
Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?
At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier: Hic eſt.
Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe,
Pro nihilo pendas? Ecce inter pocula quærunt
Romulidæ ſaturi, quid dia poëmata narrent.
Hic aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna eſt,
Rancidulum quiddam balba de nare loquutus,
Phyllidas, Hypſipilas, vatum & plorabile ſi quid

lix, cur libris impalleſcas? cur te componendo maceres ac fatiges? o tempora, o mores! adeone tua ſcientia nihil eſt niſi ab aliis cognoſcatur, niſi eruditus habearis? At glorioſum eſt deſignari digito; audire, qui dicant de te: Hic ille poëta egregius eſt. Nonne magnum quiddam eſt verſus tam bonos condere, ut magiſtri eos dictent plurimis adoleſcentibus nobilibus quos inſtituunt? Ecce Romani mediis in conviviis poti & pranſi reſcire cupiunt quid contineant egregia poëtarum bonorum carmina. Tum aliquis indutus eleganti veſte coloris violacei, partem quamdam inſulſi carminis recitat balbutiens & loquens naſo magis quàm ore; ac verſus de Phyllide, Hypſipile, & aliis tra-

23. *Senium.* Vel ridet poëtam, qui ætate jam decrepitâ gloriolam aucupetur: vel, ſumitur hîc *ſenium*, ut ſæpe, pro *vultu ſevero*, *auſteriore vitâ*, *labore* & *ſollicitudine*, quâ ſe fatigant poëtæ in condendis carminibus.

26. *Cirratorum.* Cirri ſunt capilli criſpati, vel naturâ, vel arte & calamiſtro, in annulos implexi & cincinnos. Itaque cirrati ſunt juvenes eleganti comâ, pexâ, & comptâ cæſarie.

Ten' dictata fuiſſe? Tuane opera argumentum eſſe thematum, quæ componenda, vel memoriæ mandanda traduntur litteratis juvenibus, an id, inquam, ſpernis?

28. *Dia.* Id eſt, *divina*, *polita*, *perfecta*.

29. *Hyacinthina.* Ejuſdem coloris, cujus eſt flos Hyacinthus, nempe violacei. Læna eſt veſtis villoſa, quæ aliis imponitur, quâ utebantur in conviviis.

30. *Rancidulum.* Metaphora a carnibus ad corruptionem vergentibus: hîc denotat *aliquid inſulſum*.

Balbâ. Balbus eſt, qui vitio linguæ voces malè exprimit. Quod autem eſt oris proprium, tribuitur hîc naribus, per quas nonnulli turpiter emittunt ſpiritum inter loquendum.

31. *Phyllidas.* Phyllis, Lycurgi Thracum Regis filia,

Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato,
Aſſensêre viri: nunc non cinis ille poëtæ
Felix? non levior cippus nunc imprimit oſſa?
Laudant Convivæ: nunc non e manibus illis,
Nunc non e tumulo, fortunatâque favillâ
Naſcentur violæ? Rides ait, & nimis uncis

gicis argumentis, molliculâ & liquidâ voce recitans, verba frangit atque abrumpit, ea palato molliter illidens: aſſentiunt illi convivæ & applaudunt. Age, nonne ille poëta poſt iſtos plauſus habet unde ſibi gratuletur, ſperetque famam ſui nominis etiam poſt cineres manſuram? nonne tumuli terra ipſi levis eſſe debet? an non ex ejus ſepulcro flores & violas naſcituras arbitraris? Rides, dicet ali-

Demophoontem Theſei filium amabat. Is ad Trojam profectus, cùm ſeriùs quàm promiſerat, rediret; illa ſpretam ſe ſuſpicata, laqueo ſibi fauces præcluſit.

Hypſipilas. Hypſipile fuit filia Thoantis, Regis Lemni, quæ cùm duos ex Jaſone liberos ſuſcepiſſet, ab eo ſpreta & deſtituta fuit.

Plorabile. Si quod lamentabile argumentum a vatibus pertractatum eſt.

32. *Eliquat.* Eliquare propriè *eſt*, vinum aut alium quempiam liquorem per ſaccum tranſmittendo defæcare & percolare, liquidum facere. Sic poëta per fauces certo modo verba tranſmittit, ut puriora & liquidiora fluant.

Supplantat. Hoc de athletis propriè dicitur, qui alterum cum quo luctantur, ſuppoſito pede dejiciunt ac ſubvertunt; ita recitator ille ſyllabas ultimas ſupprimit ac decurtat.

33. *Aſſensêre viri.* Applaudunt ſtatim omnes, & probant indignas haſce recitandi rationes.

Cinis ille, &c. Cùm illum quem beatum eſſe ſignificabant, dicebant ejus cineres quietos fore, terram leviter ejus oſſa preſſuram, ex ejus ſepulcro flores naſcituros.

34. *Cippus.* Lapis eſt, vel ſaxea columella, quæ ſepulcris imponi ſolet, cum aliquo elogio & inſcriptione.

Imprimit. Premit, onerat.

35. *Manibus.* Manes propriè ſunt animæ mortuorum. Hîc pro *ſepulcro* vox hæc ponitur, quia exiſtimabant veteres mortuorum animas ſive umbras, ut vocabant, circa tumulos errare.

36. *Favilla.* Eſt cinis calidus ignem tegens: buſtum intellige, quo mortui poëtæ cadaver crematum eſt. Poſſunt autem hæc intelligi omnia, vel *de poëta qui carmen recitavit*, vel *de alio poëta qui ea carmina ſcripſerit*, quæ a nobili recitentur in convivio.

37. *Uncis naribus.* Qui rident effusè, ſolent nares ex-

Naribus indulges. An erit qui velle recuſet
Os populi meruiſſe? & cedro digna loquutus,
Linquere nec ſcombros metuentia carmina, nec thus?
Quiſquis es, o, modò quem ex adverſo dicere feci,
Non ego, cùm ſcribo, ſi fortè quid aptius exit,
(Quandò hæc rara avis eſt) ſi quid tamen aptius exit,
Laudari metuam; neque enim mihi cornea fibra eſt:
Sed recti finemque extremumque eſſe recuſo,
Euge tuum, & *Belle*. Nam bellè hoc excute totum,

quis; iſta per jocum loqueris, & ut poëtas irrideas. Ecquis eſt tam vecors, ut nolit mereri laudem & famam populi? & cùm ea ſcripſerit, quæ in cedrinis ſcriniis mereantur aſſervari, non gaudeat relinquere poſteritati carmina egregia, quæ non metuant ne deferantur ad ſalſamentarios, ad conficienda mercibus involucra? O tu, quiſquis es, quem induxi hæc mecum modò loquentem, non is ſum qui laudem omnem reſpuam, ſi quid paulò concinnius a me ſcriptitatum in lucem exierit (quamquam hoc admodum rarum eſt) neque enim adeo ſum ſtupidus, ut laudis ſenſu caream: ſed nego laudem ipſam & illas præclaras acclamationes, Euge, bellè, *quibus poëta excipitur, ſpectandas eſſe tamquam finem vati bono propoſitum.*

tremas attollere & corrugare.

39. *Cedro.* Hæc arbor cariem non ſentit, ut etiam cupreſſus: immo quæcumque illinuntur ſucco cedri, ſunt carie tineiſque immunia.

40. *Scombros.* Scombri ſunt viles piſciculi; qui ſolent ineptis chartis & inutilibus involvi, ut aliæ id genus merces, v. g. thus.

41. *Quiſquis es.* Sunt verba Perſii, quibus eleganter diſtinguit finem rectè facti. Dicitque ſe non reſpuere laudem virtuti numquam non adjunctam, non tamen eam ſpectare velut ultimum finem.

43. *Rara avis.* Phœnicem indicat famoſam illam avem, quam in orbe toto unicam eſſe Plinius ſcribit; vel, inuſitatas aves aut peregrinas, qualis eſt corvus albus, cycnus niger.

44. *Fibra.* Hîc pro *jecore* ſumitur quod multas habet fibras, & in quo voluptatis & doloris ſedes ponitur; vel pro *corde*. Corneum autem hîc, eſt, senſûs expers, durum, quod amore laudis non tangitur: cornu enim ſenſu caret.

46. *Euge, bellè.* Duas illas aſſentatorias voces quas tanti facis.

Quid non intus habet? Non eſt hîc Ilias Attî,
Ebria veratro: non ſi qua elegidia crudi
Dictarunt proceres, non quidquid denique lectis
Scribitur in citreis. Calidum ſcis ponere ſumen:
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ:
Et, verum, inquis, amo, verum mihi dicito de me:
Qui pote? Vis dicam? nugaris, cùm tibi, calve,
Pinguis aqualiculus protenſo ſeſqui pede extet.

Expende enim illas adulantium voces; quid inanitatis non habent? ab ejuſmodi plauſu captando longè abſum. Non ſcribo carmina ſimilia Iliadi Attii Labeonis, qui multo elleboro bilem purgare ſolet, atque ingenium excitare: non molles elegias condo, quales poti & pranſi nobiles, inter vina componunt: non alia id genus carmina, quæ vates locupletes in lectulis e citro factis ſcribunt. Tu, o poëta dives, noſti amicos adulatores convivio excipere; aſſeclæ & comiti tuo veſtes donare: tum ſic eum alloqueris: Amo verum, dicito mihi quid ſentias verè de meis carminibus. At quo pacto poteſt iſte, tuis ornatus muneribus, verum tibi de te dicere? Vis dicam ego? aïo te meras nugas & ineptias ſcribere: nec mirum, cùm totus ſaginâ & adipe diffluas, & venter obeſus tibi promineat uno pede ac di-

47. *Ilias.* Poëma de excidio Trojæ, quæ dicebatur etiam Ilium.

Atti. Attius Labeo poëta inſulſus, Neroni nihilominus carus, tum eo quòd Homeri totam Iliadem ad verbum converterit in ſermonem Latinum, licèt inornatè & ridiculè.

48. *Veratro.* Veratrum eſt album elleborum, quo purgatur cerebrum, & ingenium acuitur.

Elegidia. Parvas elegias.

Crudi. Laborantes cruditate ſtomachi, ob nimium cibum & indigeſtum.

49. *Lectis.* Solebant poëtæ recumbentes in lectulis ſcriptitare: fiebant autem e citro, arbore pretioſâ, divitum lectuli.

50. *Sumen.* Quaſi ſugimen, eſt mamma ſuis: ex quâ fiebat genus farciminis, Romæ olim in deliciis habitum.

Ponere. Hîc, *eſt* apponere, epulandum dare.

51. *Horridulum.* Frigore trementem.

53. *Qui pote?* Quomodo id fieri poteſt? nempe ut verum tibi de te dicat. Pote neutrum eſt a latino veteri vocabulo Potis, & hoc pote, *id eſt*, potens, ſive poſſibilis & hoc poſſibile.

Calve. Irridentis eſt: ineptum ac hebetem notat.

O Jane, a tergo quem nulla ciconia pinſit,
Nec manus auriculas imitata eſt mobilis albas;
Nec linguæ, quantum ſitiat canis Apula, tantum.
Vos, o Patricius ſanguis, quos vivere fas eſt
Occipiti cæco, poſticæ occurrite ſannæ.

midio protenſus. O felicem Janum, qui, cùm haberet geminum vultum & oculos in occipitio, non poterat a tergo illudi, ſive aliquis, roſtrum ciconiæ porrectis digitis imitatus, eum quaſi tundere ac vellicare iſto roſtro fingeret; ſive admoto ad aures pollice & reliquam manum movendo, aſininas aures repræſentaret; ſive linguam tantam exereret quantam canes exerunt in Apuliâ per æſtatem. At vos o Romani nobiles, quibus licet honeſtè vivere, & cum dignitate, videte ne quis adulator vos imprudentes a tergo

54. *Aqualiculus.* Vas eſt quo eſcam porci ſorbent; item ipſius porci venter: hîc pro *ventre obeſo* ponitur, qui in anteriorem partem turgeat: homines autem craſſi & pingues vix ingenioſi ſunt.

55. *O Jane.* Janus, Italiæ Rex antiquiſſimus, quòd eſſet prudentiſſimus, ac præteritorum memoriâ uteretur ad providentiam futurorum, *bifrons* appellatus eſt, ac *duplicem vultum habere* dictus *adverſum & averſum.*

Ciconia. E digitis, altero, quem indicem vocamus, extento, altero ſubjecto, nempe pollice, ciconiæ roſtrum exprimitur. Primum deriſionis genus.

Pinſit. Pinſere, eſt *crebrò tundere*, ut aves quæ roſtro aliquid percutiunt. Hinc piſtor, qui farinam tundendo ſubigit.

56. *Nec manus auriculas.* Alterum eſt deriſionis genus, appoſitis ad tempora pollicibus, alios digitos & reliquam manum movere eo modo quo aſinus movet aures.

Albas. Aſini aures introrſum pilis albis ſparſæ ſunt.

57. *Nec linguæ, &c.* Ordo eſt: nec ſannio quiſpiam imitetur tantùm linguæ, ſeu linguam tantam, tam longè extenſam quantam porrigit ſitiens canis Apula.

Apula. Apulia eſt regio Italiæ ſicca & arida.

58. *Patricius ſanguis.* Primi Senatores a Romulo creati, vocati ſunt *Patres*, & eorum filii, *Patricii*: ſumitur hîc pro *quibuſlibet nobilibus.*

Vivere. Quos nulla res, non ignobilitas, non rei familiaris anguſtia, cogit famam indecorem captare, adulatoribus ſervire.

59. *Occipiti, &c.* Occurrite illis ſannis, vitate ludibria & cavete, quæ fiunt illis qui habent cæcum occiput, qui carent oculis in poſteriore capitis parte.

Poſticæ Sannæ. Sanna fit,

Quis populi ſermo eſt ? quis enim ? niſi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per læve ſeveros
Effundat junctura ungues ? Scit tendere verſum
Non ſecus ac ſi oculo rubricam dirigat uno :
Sive opus in mores, in luxum, & prandia Regum
Dicere, res grandes noſtro dat Muſa poëtæ.

irrideat. Petitis v. g. *ab ejuſmodi aſſentatoribus quid dicat populus de veſtris carminibus. Enimvero* (*illi reſpondent*) *quid poteſt aliud populus dicere, niſi ea carmina eſſe admodum numeroſa & profluentia, adeo lævia & polita, ut eorum juncturæ ne deprehendi quidem poſſint, ungue admoto & impreſſo ? adeo exactè compoſita, ut nulli fabri lignarii rectiùs notent rubricâ lineas in trabibus, oculo uno aperto, altero clauſo. Dicent Muſas vobis favere ſcilicet, ac, ſive in mores, ſive in luxum & divitum ſumptus profuſos ſcribatis, vos id egregiè ac ſplendidè facere. Vide-*

cùm aliquis alium irridet contorto vultu, labiis contractis, &c. *Poſticus, poſtica, poſticum*, eſt *id quod a tergo fit* ; anticum, *quod ante oculos*.

60. *Quis populi ſermo eſt ?* Verba Poëtæ vanæ gloriæ cupiditate excœcati. Quid de meis verſiculis ſentit populus ? inquit.

Quis enim ? Quis alius poſſit eſſe populi ſermo, &c. Reſponſio adulatoris.

61. *Ut per læve, &c.* Ordo eſt : ita ut junctura effundat per carmen politum & læve, ac tranſmittat ſeveros ungues. Artifices & marmorarii hinc intelligunt bene juncta eſſe duo marmora, ſi ungues commiſſuram explorantes non adhæreſcant, ſed inoffenſi effundant ſe in politum marmor & tranſmittantur ſuprà juncturas, quaſi nullæ eſſent.

62. *Scit tendere.* Hoc populus de illo poëtâ dicere fingitur ab adulatore : tam peritè ſcribit verſum, nihil ut in eo curvum & pravum ſit : non ſecus ac ſi faber lignarius, alterum oculum claudens, ſupra trabem funiculo dirigat lineam & eam rubricâ, ſeu terrâ rubrâ notet.

63. *Rubricam.* Genus eſt terræ foſſilis, coloris rubri. Rubrica eſt utilis ad notandas lineas, Architectis, &c.

Oculo dirigat uno. Metaphora a fabris, qui lineam ducturi rectam, & hanc ſeu cretâ ſeu rubricâ notaturi, alterum claudunt oculum, ne radii viſuales diſtrahantur, & aberrent.

64. *Prandia Regum.* Vel Regum nomine Romanos divites intelligit, ut ſæpe Juvenalis ; vel illas tragicas Atrei & Thyeſtæ epulas ſignificat.

Ecce modò heroas ſenſus afferre videmus,
Nugari ſolitos Græcè: nec ponere lucum
Artifices, nec rus ſaturum laudare, ubi corbes,
Et focus, & porci, & fumoſa Palilia fœno:
Unde Remus, ſulcoque terens dentalia, Quincti,
Quem trepida ante boves Dictatorem induit uxor,
Et tua aratra domum lictor tulit. Euge poëta.
Eſt nunc Briſei quem venoſus liber Accî:

mus nunc in tractandis heroïcis argumentis verſari, & graves ſententias proferre, illos qui vix commodè levia quædam argumenta, ut odas, epigrammata & alias ejuſmodi nugas, Græculorum more, ſcribere poterant: qui vix habebant ſatis induſtriæ & artificii poëtici ad deſcribendam ſylvam aliquam amœnam, aut ad laudandum rus fructuum copiâ redundans, & ruſticorum vaſa viminea, focum, feſta celebrari ſolita in honorem Palis Deæ ruſticorum, in quibus accenduntur pyræ e fœno & ſtipulis cum ingenti fumo: quo ex rure orti ſunt Remus & Romanæ urbis proceres, & tu, o Quincti Attili Cincinnate, qui terram arabas; cùm te uxor, Dictatoris inſignibus ante ipſum tuum aratrum induit, atque aratrum lictores domum tuam retulerunt. Perge, o Poëta imperite, verſare in magnis argumentis, qui ne iſta quidem minuta tractare cum dignitate potes. Sunt, qui delectentur legendis & imitandis Accii libris aſperis & ſalebroſis, & tragœdiâ Pacu-

66. *Ecce modo, &c.* Secundum Poëtarum vitium agitat: quòd argumenta ſuis viribus imparia ſumant ad ſcribendum.

69. *Palilia.* Hæc feſta celebrantur XX Cal. Maias, quo die urbs a Romulo condita credebatur: & ignem e fœno conflatum paſtores tranſiliebant, ita ſe expiari arbitrantes.

70. *Dentalia.* Dentale eſt pars aratri, in qua eſt vomer, qui dentis inſtar tellurem mordet, ac ſulco atteritur.

Quincti. Quinctium Attilium, qui Cincinnatus & Serranus etiam cognominatus eſt, Romani Dictatorem bello Samnitico creaverunt, in agro terram colentem. Is ad bellum profectus, Conſulem Romanum ab hoſtibus obſeſſum liberavit, hoſtium Ducem accepit in deditionem, & confecto poſt 16 dies bello, ad aratrum rediit depoſitâ Dictaturâ.

71. *Trepida.* Rei novitate perculſa: vel feſtinans & ſedula.

73. *Eſt nunc, &c.* Tertium quoddam poëtarum vitium inſectatur, qui antiquam & obſoletam ſcribendi rationem affectabant.

Briſei. Briſeus eſt Bacchi

Sunt quos Pacuviuſque, & verrucoſa moretur
Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.
Hos pueris monitus patres infundere lippos
Cùm videas, quæriſne, unde hæc ſartago loquendi
Venerit in linguas? unde iſtud dedecus, in quo

vii, quæ Antiopa dicitur, ſtylo inculto & inæquali ſcriptâ, quam Antiopam Pacuvius dicit habere cor luctificabile fultum ærumnis. Cùm autem videas patres jam ſenes hortari pueros & monere ut ejuſmodi poëmata legant, non mirabere, ſi Latinus ſermo nunc tam corruptus eſt ac mixtus verbis obſoletis, ſi eſt plenus etiam vocibus turpibus & propudioſis, quas Romani juvenes culti & polituli audiunt

epithetum, ita dicti ab quodam loco in Leſbo inſula, ubi colebatur, vel a voce Græca, quæ tumidum & æſtuantem ſonat: ita vocatur Accius poëta, vel quia poëtæ ſunt in tutelâ Bacchi, vel quia tragici poëtæ ſolent deſævire atque ampullari vehementiùs.

Venoſus. Inæqualis, turgidus: ut venæ, quæ in ſummâ cute exſtantes, tortuoſæ & inæquales ſunt.

Acci. Fuit Accius poëta vetus, æqualis Pacuvii: tragœdias ſcripſit ſummâ ſententiarum gravitate, duriori tamen ſtylo.

74. *Pacuvius.* Poëta fuit Italus antiquiſſimus, Ennii nepos, tragicorum apud Latinos princeps.

Verrucoſa. Verruca eſt exiguum tuber, quod in articulis digitorum enaſcitur inſtar nodi. Significatur *tumidus hujus tragœdiæ ſtylus inæqualis*, & *horridior*.

75. *Antiopa.* Fuit uxor Lyci Thebanorum Regis, mater Amphionis & Zethi, quæ a Jove gravida cùm eſſet, repudiata eſt a Lyco, qui Dircem duxit: ea Dirce crudelem in modum Antiopam vexavit: hinc ærumnarum illius cauſâ, quibus ita erat oblita, ut iis fulciri & ſtare dicatur.

Ærumnis fulta. Id eſt, ſuis ſe miſeriis ſuſtentans, indurans: vel circumcincta calamitatibus. Metaphora, quam ex ipſo Pacuvio depromptam hîc reprehendi nonnulli autumant: ſicut & vocem *luctificabile*.

76. *Hos pueris monitus.* Nempe ut veteres Poëtas ſectentur.

77. *Sartago.* Eſt patella ferrea ore amplo, modico margine, in quâ carnes, piſces & farcimina friguntur ac torrentur: ſumitur hîc pro *confuſione verborum obſoletorum* & *mixtione*.

78. *In linguas.* In communem hominum ſermonem.

Dedecus. Loquendi corruptela.

Troſſulus exſultat tibi per ſubſellia lævis.
Nilne pudet capiti non poſſe pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire, *Decenter?*
Fur es, ait Pedio: Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis, doctas poſuiſſe figuras
Laudatur: *Bellum hoc.* Hoc bellum? an, Romule, ceves?
Men' moveat quippe, & cantet ſi naufragus, aſſem
Protulerim? cantas, cùm fractâ te in trabe pictum

ſumma cum voluptate. Non te pudet, o Cauſidice, quòd nequeas cauſam alicujus miſeri ſenis periclitantis defendere, quin laudari velis, quin captes, & aucuperis frigidam illam vocem applaudentium, Bellè ac decenter dixit? *Dicit Pedio accuſator :* Tu es fur. *Quid Pedius reſpondet? nempe figuras & antitheſes adhibet : tum, quæ ſibi objiciuntur crimina, ita periodicè ac numeroſè exponit, refellitque, ut ea librare & quaſi in trutinâ appendere videatur, non ſine auditorum laude :* Pulchrè, *inquiunt*, & bellè. *Hoccine pulchrum & bellum ducitis? Non vos pudet, o Romani, huic oratori adblandiri? An me ad commiſerationem flectat naufragus, qui cantet, cùm flere potiùs debeat?*

79. *Troſſulus.* Equites Romani dicti ſunt *Troſſuli*, vel qui Troſſulum Etruriæ oppidum olim ſine peditum auxilio ceperunt; vel, quaſi Toroſuli, *hoc eſt*, pingues & delicati.

Exſultat. Applaudit, delectatur, tibi gratulatur.

Lævis. Imberbis, politulus comptus, &c.

Subſellia. Scamna theatri, in quo recitantur tragœdiæ.

80. *Nilne.* Jam exagitat oratores qui mollem & effeminatam eloquentiam conſectantur.

81. *Tepidum.* Vocat aſſentationes illas tepidas, quia illis fovetur ambitio patroni; ut quodam fomento calido.

82. *Pedio.* Pedius Romanus civis, accuſatus ab Afris fuit, quòd Æſculapii fanum expilaſſet. Pedius verò hîc ponitur pro *Pedii defenſore*; quia ſolent patroni eorum, quos defendunt cauſam ſic tueri, ut ſi eſſet ſua.

Raſis. Quaſi dolatis, politis, limatis, bene tornatis.

84. *Ceves.* Cevere eſt *indecore tergum agitare*, ut canes, cùm dominis blandiuntur caudâ. Per Romulum, auctorem Romanæ gentis, quemlibet Romanum intelligit.

86. *Protulerim.* E crumenâ proferam, ut ipſi dem.

In trabe. In trabe, quæ tempeſtate fracta eſt, portas

Ex humero portes? Verùm nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incurvaſſe querelâ.
Sed numeris decor eſt, & junctura addita crudis.
Claudere ſic verſum didicit; *Berecynthius Atyn*
Et qui cæruleum dirimebat Nerea Delphin:
Sic, *coſtam longo ſubduximus Apennino*.

egone ſtipem illi dederim? Fers in humeris tabellam, in qua tuum naufragium deſcriptum eſt, & indulges cantui. Nec me tamen magis ad miſericordiam inflectet ſuis lacrimis, qui orationem noctu elucubratam, & ad ciendam commiſerationem operosè comparatam afferet. Atenim noſtri homines, & poëtæ hujus ætatis, rationem ſcribendi antiquorum, & poëſim, quæ durior erat ac parum polita, ornarunt ſuavi compoſitione & jungendis pulchriùs numeris. Rectè omnino dicis: tales ſunt nimirum pulchri illi verſus, a nobili poëta ſcripti, quorum unus ita clauditur ac definit: Berecynthius Atyn. *Tum alter eſt ejuſmodi:* Et qui cæruleum dirimebat Nerea Delphin: *Itemque tertius:* Coſtam longo ſubduximus Apennino. *At ſi hæc, o* te pictum: ſeu portas tabulam, quæ te repræſentat in navi fractâ naufragium facientem.

89. *Sed numeris.* Id objicere fingitur, quem in hac ſatirâ ſibi adverſarium Perſius facit.

Crudis. Inſuavibus, ut ſunt fructus acerbi, & crudi: duros & aſperos verſus intelligit.

90. *Didicit.* Subaudi, *poëta non nemo*: ejus nomen tacet; Neronem vulgò ſuſpicantur. Eſt autem tota iſta Perſii reſponſio ironica, in quâ reprehendit recentiores Romanos, qui putabant ſe egregios verſus facere, cùm duos treſve eodem modo clauderent, cùm unum ſpondaïcum adhiberent, cùm uterentur metaphoris, licèt durioribus.

Atyn. Atys, puer a Cybele amatus, poſtea in arborem mutatus ab eadem fuit. Vocatur *Berecynthius*, quia Cybele in Berecyntho, monte Phrygiæ colebatur; quaſi Cybeleius. Porrò dicitur Atys ſeu Attys & Attyn, ut eodem modo verſus iſte deſinat ac ſequens; *Et qui cæruleum, &c.*

91. *Et qui, &c.* Et Delphin, qui mare natando dividebat. Hic verſus ex Neronis, vel alterius cujuſpiam carmine depromptus, de Arione loquitur, quem e navi projectum Delphinus tergo excepit. Nereus Deus marinus, pro *mari* ſumitur; *Nerea* eſt accuſativus Græcus, pro *Nereum*.

92. *Sic coſtam, &c.* Coſtam Apennino duximus, hoc eſt, nos Carthaginienſes, ut in-

Arma virum: nonne hoc ſpumoſum & cortice pingui,
Ut ramale vetus, vægrandi ſubere coctum?
Quidnam igitur tenerum, & laxa cervice legendum?
Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis:
Et raptum vitulo caput ablatura ſuperbo

Perſi, reprehendis, reprehendendus quoque Virgilius fuerit, cujus Æneidos initium hoc, Arma virumque cano, *eſt ſimiliter atque alia, quæ memoraſti, turgidum & inſtar ſpumæ inflatum, tam ſcabrum & ſiccum quàm cortex arboris aut vetus ramus magni ſuberis, ſole & ſiccitate excoctus. At ego quæro ex te quid putes tenerum eſſe, & legendum collo molliter identidem in alterum humerum inflexo? nempe, inquies, iſti verſus:* Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis: Et raptum vitulo caput ablatura

Italiam penetraremus, latera & rupes Apennini montis ferro & aceto avulſimus. Depromptus verſus ex carmine, cujus erat argumentum bellum Punicum. Apenninus autem mons mediam Italiam a ſeptentrione in meridiem ſecat. Verſus autem iſte, quamvis molliter fluere videatur, ob ſpondæum in quinta ſede poſitum, tamen vitioſus eſt ob metaphoram duriorem quâ partem montis coſtam appellat.

93. *Pingui.* Craſſo, inornato.

94. *Ramale.* Ramus ſiccus, ſtipes.

Vægrandi. Ingenti.

Subere. In ſubere: ſuber eſt arbor, cujus cortex admodum ſiccus & levis eſt. Quidam hunc verſum, *Ut ramale vetus, &c.* volunt eſſe Perſii reſponſionem laudantis Virgilianum carmen, & illud cum ramo probè cocto, minimè molli & ſpumoſo, comparantis.

96. *Torva, &c.* Quatuor illi verſus excerpti ſunt e carmine quodam de Pentheo Rege Thebanorum, qui cùm Bacchi orgia irrideret, immiſit Bacchus ejus matri furorem, quo abrepta nato caput abſcidit comitata ceteris Bacchantibus. Senſus eſt igitur: Bacchantes, in Pentheum irrumpentes, tubas terribiles horribili ſono inflarunt: ipſa Penthei mater, nati caput, quem ut vitulum videbat, amputatura, & ceteræ Mænades, habenis ex hedera factis agitantes lynces, a quibus currus Bacchi trahitur, ingeminant iſtam vocem, Evion; Echo illis aſſonat.

Mimalloneis. Bacchicis. Mimallones dictæ ſunt Bacchantes, a Mimante Aſiæ monte, ubi colebatur Bacchus.

Baſſaris, & lyncem Mænas flexura corymbis,
Evion ingeminat; reparabilis aſſonat Echo.
Hæc fierent, ſi virtutis vena ulla paternæ
Viveret in nobis? ſummâ delumbe ſalivâ
Hoc natat in labris: & in udo eſt Mænas, & Atyn,

ſuperbo Baſſaris, & lyncem Mænas flexura corymbis, Evion ingeminat; reparabilis aſſonat Echo. *An ejuſmodi verſus laudaremus, an faceremus, ſi quid haberemus maſculæ & antiquæ eruditionis ac virtutis? nempe ejuſmodi carmen, effœminatum & enerve, pronuntiatur voce, non ex imo pectore viriliter ductâ, ſed formatâ in primoribus labris ſalivâ madentibus, & in ore humido ac blaſo verſantur iſta verba*, Mænas, Atyn, &c. *Neque ut iſtiuſ-*

98. *Baſſaris.* Baſſaris ſignificat mulierem Baccho addictam, Bacchi comitem, & ſacrificulam: Bacchus enim Baſſareus vocatur a poëtis: vel, appellatur Baſſaris, a veſte Mænadum propria, quæ *Baſſaris* dicebatur. Baſſaris autem appellatur in hoc loco mater Penthei, quia una erat e Bacchantibus: ipſe Pentheus vitulus ſuperbus vocatur, quia contemptor erat Bacchi, & ſub vituli ſpecie a matre lymphata videbatur.

Mænas. Mænades etiam appellatæ ſunt feminæ Bacchi comites, a verbo Græco quod furere ſignificat.

Flexura. Bacchus utitur lyncibus pro equis; eas lynces flectere dicuntur & ducere Bacchantes ſeu Mænades corymbis, id eſt, ramis hederarum intortis, quibus velut habenis utuntur. Corymbus propriè eſt fructus hederæ, inſtar racemi factus.

99. *Evion.* Id eſt, *Bacchum*: is enim cùm proſperè in Gigantes pugnaret, ab Jove gratulante appellatus eſt Evios ſeu Evius, voce græca, quæ bonum filium ſonat, aut, Euge fili.

Reparabilis. Echo voces loquentium iterat & quaſi reproducit ac reparat.

101. *Summâ, &c.* Quæ ore humido pronuntiantur languidiora ſunt & ob ſalivam abundantem vix diſtincta: in primoribus autem labris plus eſt ſalivæ.

Delumbe. Id eſt, *ſine lumbis*, & *ſine viribus*. Nam in illis corporis maximè robur apparet.

102. *Et in udo eſt Mænas, &c.* In udo eſſe & ſummâ ſalivâ natare, idem eſſe videtur. Poteſt etiam intelligi Perſius conqueri quòd Neroniana carmina perpetuò habeantur in ore adulatorum & ineptorum Romanorum; adeoque ſemper in udo ſint & in ſaliva natent. Quod ſimplicius eſt, & magis placet.

Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.
A. Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? vide ſis, ne majorum tibi fortè
Limina frigeſcant: ſonat hîc de nare caninâ
Littera. P. Per me equidem ſint omnia protinus alba;
Nil moror: euge, omnes, omnes bene miræ eritis res.
Hoc juvat? hîc, inquis, veto quiſquam faxit oletum:
Pinge duos angues. Secuit Lucilius Urbem,
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

modi verſus condat Poëta, opus eſt ut pluteum verberet unguesve arrodat. Quid agis tamen, o Perſi, quid neceſſe eſt veritatem dicendo aures delicatas hominum vellicare & offendere? cave ne proceres te ſuis ædibus excludant, aut certè frigidè cunctanterque te accipiant: acerbiores ſunt tuæ ſatiræ: in his ſonat ea ſæpè littera R, quam canes exprimunt, cùm aliquem impetunt, ac ringuntur. Per me verò non ſtabit, quin morem tibi geram: abſtinebo a ſatiris, omnia laudabo & alba eſſe pronuntiabo; mira & præclara eſſe dicam quæ ſunt vitioſiſſima. An hoc tibi placet, o Romane poëta, quiſquis es? an jubes ut ea omnia quæ facis, quæ ſcribis, nemo carpat ac tangat, tamquam ſi ſacer eſſet locus, ubi angues duo ſint pingendi, quibus pueri moneantur ne illum ſordibus inquinent? Faciam equidem, diſcedam ab loco iſto ſacro. Sed tamen Lucilius Urbis vitia eſt inſectatus in ſuis ſatiris, & homines improbos Lupum, Mutium, graviter mo-

103. *Pluteum.* Pluteus eſt *menſa*, ſive *abacus*, in quo Poëta ſcribit verſus: ſolent autem tundere menſulam vates, ubi carmen e ſententia non fit; & cùm laborant in ſcribendo, ſolent ſcabere caput. ungues admordere. Quod boni Poëtæ ſolent. Horatius, Lib. I, Sat. X.... *Et in verſu faciendo ſæpe caput ſcaberet, vivos & roderet ungues.*

106. *Caninâ.* Littera canina eſt R, quam videntur iterare canes irati.

110. *Angues.* Per Angues deſignabantur *numina* & *genii locorum præſides*; ſerpens enim æternitatis & immortalitatis eſt ſymbolum, quæ duæ dotes Deo maximè conveniunt. Angues parietibus templorum appingebant; ut admonerentur homines ſanctum locum eſſe; ut pueros anguium objectâ ſpecie abſterrerent.

111. *Genuinum.* Adeò graviter eos momordit, ut ſibi dentes fregerit: genuini dentes vocantur, *qui ſunt majores* & *proximi genis*, unde

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.
Men' mutire nefas, nec clam, nec cum ſcrobe?
A. Nuſquam.
P. Hîc tamen infodiam: Vidi, vidi ipſe, libelle:
Auriculas aſini quis non habet? Hoc ego opertum

mordit impacto veluti dente. Ipſe Horatius amicis aperit omnia ipſorum vitia ridendo & quaſi luderet, in intimos eorum animos pervadit, ut eos rodat, carpatque, facetus vates, & aſtutus in populo deridendo. Non licebit igitur mihi hiſcere, ac vocula mittere? ne clam quidem & in ſcrobem inſuſurrando aliquid? Nullo modò id facias. Atqui non obtinebis quin ego in hoc libello, tamquam in ſcrobe, infodiam iſtas voces & libello dicam: O libelle, vidi ipſe, omnes habent auriculas aſini, nemo unus ſapit. Hanc

dicti ſunt genuini. Fuit autem Lucilius æqualis Scipioni Africano, oriundus ex Arunca urbe Italiæ; primus poëtarum ſatiricorum Latinorum.

114. *Suſpendere naſo.* Deridere vitia populi. Qui alios rident, naſi extremam partem attollunt & alios naſo videntur ſuſpenſos jactare velle.

115. *Nec cum ſcrobe.* Alludit ad Midæ fabulam. Is arbiter lectus inter Apollinem, & Pana, aut Marſiam, de cantûs ſuavitate; Pana, vel Marſiam Apollini prætulit. Apollo iratus aures ipſi aſininas dedit; quas ita occultare non potuit, quin tonſor ipſius rem totam cognoſceret; eam tamen, propoſitâ mortis pœnâ, vetitus aperire, in ſcrobem iſtas voces clam inſuſurravit, *Auriculas aſini Mida Rex habet*; tum ſcrobem terrâ operuit. Natæ arundines ex ea ſcrobe, & vento agitatæ, voces iſtas retulerunt. Porrò Perſius ſcripſerat, *auriculas aſini Mida Rex habet*; quâ voce Neronem deſignabat: verùm ſibi ab eo metuens, verſiculum mutavit, de ſententia Cornuti ſui præceptoris.

116. *Vidi, vidi ipſe.* Erumpit indignatio mea: jam dico id quod vidi non ferendum: o libelle, ego ipſe vidi, nec ſemel vidi fatuum Neronis de carminibus judicium, ſimulque tam nobilium Romanorum vel ignorantiam vel adulationem.

117. *Hoc meum opertum.* Has voces, quaſi ſcrobi, ita libello inſertas & abditas. Adde quòd ſatira tota eſt opertum carmen, & myſterii plenum.

Hoc ridere meum, tam nil, nullâ tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque afflate Cratino,
Iratum Eupolidem prægrandi cum ſene palles,
Adſpice & hæc; ſi fortè aliquid decoctius audis.
Inde vaporatâ lector mihi ferveat aure:

ego meam arcanam vocem, has meas ſatiras, quibus hominum vitia ridendo carpere amo, quæ nihil tibi videntur eſſe, nulliuſque pretii, non commutarem cum tota Iliade Attii Labeonis: pluris illas facio. Quicumque hauſiſti e Cratini ſcriptis veræ poëſeos ideam ac formam; qui impalluiſti legendo Eupolide, hominum vitiis infenſo, & Ariſtophane; oculos in has quoque ſatiras meas conjice: ſi fortè leges in illis aliquid elaboratum accuratiùs & limatum. Velim ex illa Græcorum lectione præparatum & quaſi calefactum lectorem ad mea legenda cupidè accedere:

118. *Hoc ridere.* Satiricam hanc meam reprehenſionem, & cachinnos, quibus vitia hominum carpo. Infinitivus, Græco more, pro nomine ſubſtantivo poſitus.

Tam nil. Nihil eſſe dicitur, quod nullius eſt pretii.

119. *Iliade.* Labeo, poëta inſulſus, totam Homeri Iliadem, *hoc eſt*, poëma de Trojæ excidio, ad verbum Latinè converterat ex Græco. Vendo autem, ponitur pro *venderem*, id eſt, malim unam ſatiram ſcripſiſſe, quàm Iliadem totam Latinè, ut Labeo, compoſuiſſe.

Audaci, &c. Oſtendit Perſius quos lectores ſuarum ſatirarum optet.

Afflate. Qui ex ea lectione amorem virtutis hauſeris, veritatis aurâ & quaſi odore fueris afflatus.

Cratino. Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, poëtæ fuerunt Græci, auctores priſcæ comœdiæ. Cratinus omnium antiquiſſimus, Athenis natus eſt, paulò antè bellum Peloponneſiacum; Ariſtophanes haud ita multò poſt Cratinum floruit: exſtant ejus comœdiæ facetiſſimæ. Hunc, ſenem appellat Perſius, vel ob ætatem, vel ob ejus increpando acerbitatem. Eupolis eodem vixit tempore, quo Alcibiades, a quo in mare dejectus eſt, cùm eum maledicis verſibus proſcidiſſet.

121. *Decoctius.* Metaphora ducta eſt a fructibus, qui ut matureſcant, decoquuntur a ſole, & acerbitatem ponunt; vel a vino, quod eò melius eſt, quò eſt magis coctum: ſic enim purgatur, & auſteritatem quamdam ac viriditatem amittit.

122. *Ferveat.* Magno numero & frequens legat: vel magno ſtudio & attentione.

Non

Non hic, qui in crepidas Graïorum ludere geſtit
Sordidus, & luſco qui poſſit dicere, luſce,
Seſe aliquem credens; Italo quod honore ſupinus
Fregerit heminas Aretî Ædilis iniquas:
Nec qui abaco numeros, & ſecto in pulvere metas
Scit riſiſſe vafer: multùm gaudere paratus,
Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

lector meus non ſit, quicumque odit ac ſpernit Græcorum ſcripta & ſapientiam, qui vitio illis vertit elegantiam in cultu corporis, & delicatas eorum crepidas irridet, cùm ipſe ſordes & negligentiam in cultu amet: non qui alios carpit, iiſque ſua vitia protervè objiciens, luſcos, qui ſunt luſci, appellat; idcirco arrogans & ſuperbus, quòd Ædilitate functus in Italiæ municipio aliquo, verbi gratiâ, Aretio, fregerit vaſa minora mercatorum, & menſuras iniquiores brevioreſque juſto: nec qui philoſophiam contemnit, & mathematicorum numeros lineaſque in pulvere, variis figuris diviſo, deſcriptas irridet, quique voluptatem ex eo longè maximam capit, ſi meretricem videat philoſopho procaciter inſultare & barbam vellere. Ejuſmodi ho-

123. *Non hic.* Ne is mihi lector contingat, qui cùm animi vitia in Philoſophis & doctis nulla deprehendat arguenda, externum eorum habitum ſaltem irridere amat & delectatur.

125. *Aliquem.* Aliquo in numero & pretio habendum. Sunt qui legunt *aliquid* quod perinde elegans eſt, & idem ſonat.

Italo honore. Aliquo Magiſtratu Romano, v. g. Ædilitate, quâ in municipiis funguntur cives Romani.

Supinus. Elatus, ſuperbus.

126. *Heminas.* Menſura eſt capiens dimidiam ſextarii partem.

Areti. Pro, *Aretii*: eſt autem Aretium civitas Tuſciæ, nunc *Arezzo.* Vaſis fictilibus quondam celebris.

127. *Abaco.* In Abaco; in tabula plana, nigro colore imbuta, in qua mathematici figuras ſuas cretâ deſcribunt.

Pulvere. Suas interdum figuras geometræ & mathematici delineabant in arena & pulvere, quem idcirco eruditum pulverem Tullius vocat. Id autem faciebant ut, ſi quid ab iis non rectè deſcriptum & delineatum foret, faciliùs emendaretur.

Metas. Lineas, quibus figuræ geometricæ, ut metis & limitibus, terminantur.

129. *Cynico.* Cynici erant ſecta philoſophorum: dicti ſunt a voce græca quæ *canem* ſignificat, quia erant mordaciſſimi & impudentiſſimi.

Barbam. Atrox erat injuria & ludibrium barbam alicui

His manè edictum, poſt prandia Callirhoën do.

mines procul a meis ſatiris amando, denuntioque illis, ut mane in forum ad edicta Prætorum audienda ſe conferant, & ibi quæſtum faciant: poſt prandium verò, comœdias ſaturi ſpectent, ac voluptati indulgeant.

vellere, tamquam fatuo nimirùm & ſtolido. Horat. Lib. I, Sat. III ſub finem. Porro Philoſophi barbam promiſſam alere affectabant: hincque ſapientem barbam vocat Horatius. Vide infrà Satir. IV, nota 1.

Nonaria. Meretrix, quæ horâ nonâ proſtat.

130. *His.* Talibus hominibus imperitis & ineptis artium liberalium ac ſcientiarum incapacibus, mando & indulgeo occupationes dignas ſe, nempe quæſtum & voluptates.

Edictum. Sententiæ Magiſtratuum *edicta* nuncupantur: manè autem forum frequentabant Romani cùm ſicci adhuc erant & ſobrii.

Poſt prandia. Poſt forum prandeant: ac deinde per diem reliquum voluptati indulgeant. Ea eſt plebi imperitæ accommodata vivendi ratio.

Callirhoën. Quidam volunt fuiſſe nomen comœdiæ cujuſdam, ad quam ſpectandam otioſi juvenes convenirent: alii meretricem ita dictam. Contendit Marcilius hoc referendum eſſe ad Neronem, qui populum edicto vocaret, & cantaturum ſe Callirhoën promitteret; ſuamque interpres ille fulcit opinionem ex eo quòd Neronem in hac Satira Perſius præcipuè ſpectet.

SATIRA SECUNDA.

E ſacrificio, quo Macrinus natalem ſuum diem celebrabat, ac vota Superis faciebat, occaſionem ſumit Perſius inſectandi varia hominum vota, quorum alia ſunt impia, alia levia, alia inter ſe pugnantia : ſub finem, quænam bona & facienda ſint, docet.

HUNC, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos.
Funde merum Genio : non tu prece poſcis emaci,

HUNC diem natalem tuum, o Macrine, numera inter fortunatos, & albo lapillo nota ; quia felici omine addit novum annum tuis præteritis : ſacrifica Genio, vinumque in illius honorem humi funde : ſcio te majoribus hoſtiis, & ambitioſis precibus non indigere, quibus a Diis veluti emas ea quæ ab iis precaris, & quæ non poſſis

1. *Macrine.* Hic fuiſſe dicitur Photius Macrinus, homo eruditus, & Perſii amicus. Solebant autem die natali amicorum, ad eos, aliquid mittere munuſculi : ea cauſa fuit, cur ad Macrinum hanc ſatiram Perſius mitteret.

Lapillo. Quidam populi, Thraces, an Cretes ? dies lætos albo, triſtes nigro lapillo notabant : deinde verò conjectis omnibus in capſulam calculis, lætos candidoſque ſeparabant, iiſque ſe diebus tantùm vixiſſe judicabant, qui albo notati lapillo forent.

2. *Labentes.* Poteſt intelligi de anno elapſo, eâ ſententiâ, qui annum ſuperiorem & jam lapſum apponit reliquæ annorum tuorum ſummæ ; vel de anno imminente qui inchoetur apponendus ad reliquos, aliis enumerandus.

Candidus. Felix ac fortunatus.

3. *Genio.* Genius erat Deus cujuſque quaſi privatus & cuſtos, ita dictus a gignendo, quòd unà cum homine gignercur, cum quo etiam moriebatur : vel, quia genitum hominem ſuſcipiebat ac tuebatur. Unde vitæ voluptatiſque præſes erat. Illi ſacrificium fiebat præcipuè die natali cujuſque, idque mero tantùm & floribus.

Quæ niſi ſeductis nequeas committere Divis.
At bona pars procerum tacitâ libabit acerrâ.
Haud cuivis promptum eſt, murmurque humileſque ſuſurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides, hæc clarè, & ut audiat hoſpes:
Illa ſibi introrsùm, & ſub lingua immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus! &, O ſi
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proximus heres

admittere, niſi iiſdem veluti corruptis. At magna nobilium pars tacitas & occultas preces faciet, dum thura Superis adolebit: non eſt facile tollere iſtas preces obſcuras & arcanas de templis, & ita orare, ut omnes ſcire non nolis quid a Diis petas. Unuſquiſque clarè, & ut quilibet propè ſtans audire poſſit, hæc a Diis precatur; ut ſibi mens bona ſit, fama integra, & fides; illa verò intus & demiſſâ voce rogat: O ſi patruus meus ſubitò emori, ac præclaro funere mandari humo poſſet! O ſi reperirem arcam nummis plenam inter arandum, propitio Hercule? utinam e tabulis teſtamenti delere poſſem nomen

4. *Seductis.* Vel corruptis ut dixi, vel remotis a turba; aut, clam Diis, iiſque quaſi abeſſe & valere juſſis.

5. *Acerra* Eſt thuribulum: totum ſacrificium ſignificatur.

Libabit. Eſt *ſacrificabit.*

8. *Mens bona.* Juvenalis, Sat. X. *Orandum eſt ut ſit mens ſana in corpore ſano.* Seneca, Epiſt. 94. *Roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis.*

Hoſpes. Quilibet externus, aut viator; aut quicumque ad viſenda templa accedit.

10. *Ebullit.* Pro *ebullierit,* ita *dedim* pro *dederim*, *comedim*, pro *comederim*, dicitur. Metaphora ſumitur ab aqua, quæ cùm fervet, exundat extra lebetem effunditurque; ita mortui extra domum ejiciuntur, &c. Vel ſimpliciter ſignificat *rem quæ repentè ſit*: quo ſenſu ſæpè verbum hoc uſurpatur. Itaque mors repentina patrui eſt intelligenda. Legunt aliqui, *Ebullet*, ab *ebullo*, *ebullas*, quod ſignificat, *cum impetu prorumpo.*

Patrui. Dixit potiùs quàm avi optari mortem, fortè quia *patrui* ut plurimùm cenſurâ moleſti.

11. *Seria.* Vas fictile.

12. *Hercule.* Hercules præerat lucris fortuitis: Mercurius induſtriâ quæſitis.

Impello, expungam! namque eſt ſcabioſus, & acri
Bile tumet. Nerio jam tertia conditur uxor.
Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis, terque, & noctem flumine purgas.
Heus age, reſponde: minimum eſt quod ſcire laboro.
De Jove quid ſentis? eſtne ut præponere cures
Hunc cuiquam? Cuinam? Vis Staio? an ſcilicet hæres?
Quis potior judex, pueriſque quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Jovis aurem impellere tentas,
Dic agedum Staio: proh Juppiter! o bone, clamet,

pupilli, cui heres ſum ſubſtitutus? ſanè ægrotat ille ſcabie ac bile; nec diu videtur poſſe vivere. Nerius felici fato jam tres uxores ſuas ſepelivit, & earum dote fruitur. Nempe ut hæc tam ſancta vota facias manè bis, terque caput mergis in Tiberi, ut purior poſt nocturnum ſomnum fias, & Superis gratior. Agedum, reſponde mihi, pauca ex te reſcire velim. Quid ſentis de Jove? nonne illum hominibus omnibus anteponis? Cuinam verò hunc non anteponerem? Nonne Staïo illum ſaltem anteponis? an dubitas Jovem illi anteferre, quem noſti judicem corruptiſſimum & pupillorum parricidam? Age igitur, dic ea quæ præcaris a Jove, dic, inquam, Staïo: certè ille exclamabit indignitate precum tuarum perculſus; o Jupiter, in-

13. *Expungam.* Eraſo & ablato e tabulis teſtamenti ejus nomine, in ipſius demortui locum ſubſtituar; ſum enim poſt illum heres ſcriptus. Expungi propriè dicebantur milites, quorum nomina poſt miſſionem aut mortem delebantur.

14. *Nerio.* Erat iſte Nerius fœnerator inſignis.

Conditur. Hoc eſt, ſepelitur. Legunt alii, *ducitur*, id eſt, *illi nubit*; ab illo domum ducitur.

15. *Mergis.* Ante preces, quas amabant vulgò mane fundere, corpus aquâ vivâ ſpargebant.

16. *Purgas.* Os & manus poſt noctem diligenter abluebant, ut puriores ad precandum aut ad ſacrificandum accederent.

18. *Eſtne?* Licetne? Eſtne ut cures, pro, *nonne curas*, nonne facilè fiet ut illum præponas, &c.

21. *Hoc igitur, &c.* Has preces, quibus aurem Jovis fatigas & pulſas.

22. *Staio.* Staïus Albius

Juppiter! At ſeſe non clamet Juppiter ipſe?
Ignoviſſe putas, quia cùm tonat ocyus ilex
Sulphure diſcutitur ſacro, quàm tuque, domuſque?
An, quia non fibris ovium, Ergennâque jubente,
Triſte jaces lucis, evitandumque bidental,
Idcirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Juppiter? aut quidnam eſt, quâ tu mercede Deorum

quiet, quàm ſcelerata ſunt hæc vota! Quid ergo! homo improbus exhorreſcet, ac Jovem appellabit vindicem, ipſe Jupiter ſanctiſſimus ultorem ſe non ipſe inclamabit? An illum tibi tandem putas ignoviſſe, quia cùm tonat, quercus citiùs petitur fulmine, quàm tuum caput ac tua domus? quia cadaver tuum ictum fulmine in aliquo ſacro nemore non jacet expiandum ſacrificio, & ab omnibus evitandum, jubente poſt conſultas victimarum fibras Ergennâ aruſpice, ac docente quomodo ſacra eò loci fieri debeant: idcircone, inquam, Jovem irrides, & barbam illi vellis? Quidnam tandem eſt, cujus fiduciâ ſperes te ab illo ſem-

Oppianicus judex nefarius fuit, qui fratrem & uxorem gravidam veneno ſuſtulit: de illo Cicero agit in oratione pro Cluentio. Hunc ironicè vocat Perſius judicem optimum, & erga pupillos æquiſſimum.

23. *At ſeſe non clamet, &c.* An Jupiter non ſeipſe ad vindictam excitabit? Non indignatus fulmen arripiet?

25. *Sulphure.* Oriuntur fulmina e ſulphureis exhalationibus, unde & ipſa olent ſulphur.

26. *Ergenna.* Fuit hic Ergennas ſacerdos & aruſpex peritiſſimus. Cùm autem dicit, *fibris ovium Ergennaque jubente*, ſenſus eſt, ab Ergenna præcipi ſacrificium: quod fieri ſolebat ad procurandum, ſeu expiandum locum fulmine ictum, inſpectis antea ovium fibris ſeu extis.

27. *Bidental.* Ita dicitur locus fulmine percuſſus, a bidentibus, *hoc eſt*, ovibus immolatis. Cùm enim fulmen ceciderat, aderant illico fulgurum procuratores, locum clauſtris ſepiebant, arâque exſtructâ, & cæſis oviculis conſecrabant, unde illum calcare nefas erat; quare evitabatur. Appellat autem bidental ipſum hominem fulmine ictum, ut a Lucilio appellatur carcer homo dignus carcere.

28. *Stolidam.* Is alicui vellendam barbam præbere dicitur, qui ab illo irridetur & afficitur contumeliâ.

30. *Emeris.* Quaſi, pretio

Emeris auriculas ? pulmone, & lactibus unctis ?
Ecce avia, aut metuens Divûm matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Expiat, urentes oculos inhibere perita;
Tunc manibus quatit, & ſpem macram, ſupplice voto,
Nunc Licinî in campos, nunc Craſſi mittit in ædes.
Hunc optent generum Rex & Regina; puellæ
Hunc rapiant: quidquid calcaverit hic, roſa fiat.
Aſt ego nutrici non mando vota; negato

per audiendum æquis auribus, hunc tibi ſemper parciturum ? An quòd illi victimarum inteſtina obtuleris in ſacrificium, idcirco emptam a te iſto pretio gratiam illius, & ſcelerum veniam arbitraris ? Ecce aliud votorum genus: avia, aut matertera ſuperſtitioſa, detrahit e cunis puerum, & frontem expiat ac labella humentia, ut hac arte ſcilicet avertat a puero noxios & peſtilentes oculos, qui pueros faſcinare, & inficere tacito veneno ſolent. Tunc palpat puerum manibus, & ſpem valde adhuc incertam & macram de illo concipiens, optat ſupplex ut Craſſum ac Licinium opibus æquet, precatur ut Reges & Reginæ hunc puerum ſibi habere generum aliquando velint, hunc maritum puellæ; ut roſæ ſub ejus veſtigiis naſcantur. Aſt ego ſi quem ha-

perſoluto, illas tibi patentes habere debeas.

Lactibus. Lactes ſunt inteſtina pinguia pecudum.

31. *Matertera.* Soror matris, quaſi mater altera. Dicitur autem metuens Divûm, hoc eſt *religioſa, ſuperſtitioſa*; ſuperſtitio enim e nimio metu oritur.

32. *Exemit cunis.* Ut præſentem ſiſtat ſacris quæ pro ipſius incolumitate fiunt.

33. *Expiat.* Purgat, tingit pio quodam ritu ac ſalutari. Lutum e pulvere & ſalivâ conficiebant, quo frontem ac labia pueri inficiebant, &c. Id autem fiebat octavo, aut nono poſt partum die, quo preces pro pueris concipiebantur, & iis nomen imponebatur: vocabatur is dies luſtricus & nominalis.

Urentes oculos. Nocentes, virulentos. Homines quidam pueros ſolo adſpectu faſcinare & iis morbos afflare viruſque, credebantur.

35. *Licinî.* Licinius, libertus Auguſti, & Craſſus, qui contra Parthos pugnavit, fuere ditiſſimi, agros ingentes, magnificas ædes habuere.

37. *Non mando vota.* Hæc nempe nimia & periculoſa.

Juppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.
Poſcis opem nervis, corpuſque fidele ſenectæ:
Eſto: age. Sed grandes patinæ, tucetaque craſſa
Annuere his Superos vetuêre, Jovemque morantur:
Rem ſtruere exoptas, cæſo bove, Mercuriumque
Arceſſis fibrâ. Da fortunare Penates:
Da pecus, & gregibus fœtum. Quo, peſſime, pacto?
Tot tibi cùm in flammis junicum omenta liqueſcant?
Et tamen hic extis, & opimo vincere farto

buerim puerum, certè non jubebo ejuſmodi vota pro illo fieri a nutrice; tuque, o Jupiter, noli hæc audire, & illi annuere; quamvis te albis induta veſtibus oraverit. Petis a Superis robur corporis, & ſanitatem, quâ ad extremam uſque ætatem te fideliter comitetur: bene eſt, laudo; tamen delicata fercula, quibus te obruis & ingurgitas, non patiuntur ut Superi hoc tibi concedant. Augere opes cupis: ob id conciliare tibi Mercurium ſtudes, immolato bove: Fac, o Mercuri, inquis, ut res mihi bene ac feliciter domuique meæ vertat, ut augeatur meum pecus multâ ſobole. At id quo fieri tandem pacto poteſt, cùm tu infelix, tot victimas mactes, tot vitulos ignibus abſumas? Nihil objurgationes noſtræ proficiunt: ſtolidus hic precator victimarum inteſtinis, & luculento farto, ſe compotem voti

39. *Albata.* In ſacrificiis faciendis utebantur veſte candidâ, quæ morum puritatem indicabat.

41. *Tuceta.* Tucetum eſt genus farciminis confectum e ſuillis carnibus, minutatim conciſis.

Craſſa. Id eſt, *pinguia, adipàta.*

43. *Mercurium.* Ille præeſt lucris induſtriâ partis.

44. *Da fortunare.* Fac ut Penates mei (Dii ſunt domeſtici; & ea vox hîc pro domeſtica re ſumitur) fortunent, hoc eſt, fortunati ſint; ut mea domus felix & opulenta ſit.

46. *Junicum omenta.* Junices ſunt juvencæ, ſeu vitulæ: omentum eſt adeps, quo viſcera involvuntur & qui igne ſolvitur & liqueſcit dum victimæ cremantur.

47. *Et tamen hic.* Avarus ille & impius precator.

Farto. Fartum, ut hîc ſumitur, erat libum e farre, vino, melle, &c. Ita dictum a *faciendo*, quòd multis erat rebus confertum: unde *ferto*, pro *farto*, aliqui legunt.

Intendit. Jam creſcit ager, jam creſcit ovile,
Jam dabitur, jam, jam: donec deceptus & exſpes
Nequicquam fundo ſuſpiret nummus in imo.
Si tibi crateras argenti, incuſaque pingui
Auro dona feram, ſudes; & pectore lævo
Excutias guttas, lætari prætrepidum cor:
Hinc illud ſubiit, auro ſacras quòd ovato
Perducis facies: nam fratres inter ahenos,

fore ſperans, hæc ſecum: Ager meus jam creſcere incipit, ovile impletur, jam id conſequar quod peto, jamjam obtinebo: donec illius nummis exhauſtis, unus qui in fundo crumenæ ſupereſt, ſe ſolum relictum ac deluſum ingemiſcat, & raucum quaſi ſuſpirans ſonet. Si tibi pateras argenteas, & vaſa aurea ſignis impreſſa dono dem, præ gaudio ſudabis, & ſudoris guttas effundes in parte læva pectoris, ubi eſt cor, quod tibi trepidabit ac ſubſiliet. Ex eo quòd auro ita delectaris, illud evenit, ut auro e ſpoliis hoſtium redacto inducas & oblinas ſtatuas Deorum, adeo ut, ſi credas beneficio aliquorum e quinquaginta fratribus, Ægypti filiis, quorum effigies ex ære

51. *Crateras.* A nomine cratera, crateræ; vulgò dicitur, crater, crateris.

Incuſa. Incude fabricata, incudendo cælata: vel non cuſa, infecta, & ſolida.

52. *Pectore lævo.* Lacrymas hîc aliqûi expreſſas gaudio intelligunt per guttas, quæ illi homini excutiuntur, nempe ex oculis: ea porro verba, *pectore lævo*, explicant, *mente ſtolidâ & lævâ.* Te inſanum, ac ſtolidè geſtientem, avaritia facit.

53. *Lætari.* Subaudi, *incipiet.*

54. *Subiit.* Venit in mentem, contigit.

Ovato. Ex hoſtibus reportato manubiali. Ovare *eſt* minorem triumphum agere, quia in eo mactabantur oves: boves autem in majori triumpho.

55. *Perducis.* Totas facies ex auro ducis, ſtatuas integras ex auro ponis: vel, ſuperficiem oblinis tantùm.

Fratres inter ahenos. Hi ſunt quinquaginta filii Ægypti, quorum ſtatuæ in porticu Apollinis Palatini erectæ. Harum enim quædam oracula & reſponſa per ſomnum poſtulantibus reddere credebantur. Quidam intelligunt Caſtorem & Pollucem; alii verò quoſlibet Deos qui fratres dicuntur, quia ſunt omnes filii unius matris Cybeles, quorum pleræque ex ære erant ſtatuæ.

Somnia pituitâ qui purgatiſſima mittunt;
Præcipui ſunto, ſitque illis aurea barba.
Aurum, vaſa Numæ, Saturniaque impluit æra;
Veſtaleſque urnas, & Thuſcum fictile mutat.
O curvæ in terris animæ, & cœleſtium inanes!
Quid juvat hoc, templis noſtros immittere mores,
Et bona Diis ex hac ſcelerata ducere pulpa?
Hæc ſibi corrupto caſiam diſſolvit olivo,
Hæc Calabrum coxit vitiato murice vellus:

ſunt in Apollinis Palatini porticu conſecratæ, tibi fuiſſe immiſſa per noctem ſomnia, quæ careant omni pituitâ, adeoque ſint puriſſima & veriſſima, illos præcipuo habeas in honore, & barbam illis inaures. Auri amor in cauſa fuit cur e templis expellerentur vaſa fictilia, in Thuſcia fieri ſolita, quibus olim Numa utebatur in ſacrificiis, & quæ ſola Saturni tempore, ætate aureâ, in uſu erant, atque urnæ ex argilla, quibus Veſtales olim virgines utebantur. At heu! quàm ſunt homines rebus terrenis addicti, quàm ab Deorum ſtudiis & moribus alieni! Cur hanc morum noſtrorum corruptelam in res ſacras ac templa transferimus? Cur ex iſta putida noſtra cuticula, ex avaritia & luxuria æſtimamus quid bonum Superis gratumque ſit? Nempè ille voluptatum amor, & curandæ carnis ſtudium unguenta ex oleo & caſia conficere juſſit; hic lanam Tarentinam injecit in aquam calidam & infecit liquore, ſive ſucco muricis piſciculi, quem ſuccum imitantur infectores,

56. *Pituitâ.* Cùm redundat in corpore humor frigidus & aqueus, qui pituita dicitur, tunc ſomnia ſunt fallaciſſima & inaniſſima, ut in delirantibus & vinolentis accidit. Contrà verò ſomnia putantur vera, ubi minimum eſt pituitæ. Moris erat apud Romanos fidem ſuperſtitioſam ſomniis adhibere.

58. *Numæ.* Fuit Numa Rex Romanorum ſecundus, religione præſtans.

Impulit. Expulit, removit, excluſit e templis.

59. *Urnas.* Veſtales urnis, ad ferendam aquam in ſacrificiis neceſſariam, utebantur.

62. *Pulpâ.* Eſt fruſtum carnis: hîc pro *corporis curandi nimio ſtudio* ponitur.

63. *Sibi.* Ut nitidior, ut unguentis delibuta ſuaviùs oleat.

Corrupto. Ex caſiâ & oleo mixtis & dilutis fit unguentum optimum: corruptum dicitur oleum, quia odoribus immixtis adulteratur: caſia autem eſt frutex aromaticus.

64. *Calabrum.* Tarentum

Hæc baccam conchæ raſiſſe, & ſtringere venas
Ferventis maſſæ crudo de pulvere juſſit.
Peccat & hæc, peccat; vitio tamen utitur. At vos
Dicite, Pontifices, in ſancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ a Virgine pupæ.
Quin damus id Superis, de magna quod dare lance
Non poſſit magni Meſſalæ lippa propago:

& ementiuntur : hic gemmas e conchis abſtulit, hic auri ramenta colligere, & redigere in maſſam, ex informi & rudi fodinarum tellure, juſſit. Sed illa quamvis fiant improbè & præpoſtero luxûs ac deliciarum amore, tamen hominibus utilitatem afferunt aliquam : ſed cuinam eſt uſui aurum in templis, o Pontifices ? nempe tam inutile Superis eſt, quam pupæ Veneri, quas illi puellæ donare ſolent. Quin id potiùs damus Superis quod Meſſalæ nobilis filius & quilibet divites ipſis dare non poſſunt, quam-

eſt civitas Calabriæ in Italia, ubi lanæ optimæ.

Vitiato. Adulterino, ementito, corrupto, non germano.

Murice. Murex eſt genus quoddam conchylii, ſeu piſciculi conchâ incluſi, e cujus ſanguine tingitur color, purpuræ ſimilis. Capitur hic piſciculus in mari Tyrio.

65. *Baccam.* Unionem, margaritam ; quæ in concha naſcitur, & illi ſic adhæret, ut eradenda & evellenda ſit limâ. Propriè bacca eſt fructus lauri, olivæ, ceraſi : gemmæ vocantur etiam *baccæ*, quia ejuſmodi fructibus ſimiles ſunt.

Stringere. In unum aſtringere crebris mallei ictibus : aut, igne conflare, vel decerpere & colligere auri ramenta & argenti.

Venas. Sulcos quoſdam in terra, in quibus eſt metallum, quod in maſſam collectum igne ferventi conflatur.

67. *Vitio utitur.* Ex iſtis peccatis luxus & libido hominum capit utilitatem.

68. *In ſancto.* In loco ſacro, in templis.

69. *Pupæ.* Imagunculæ ſunt, & exiguæ ſtatuæ quas puellæ habent in deliciis : eas autem, cùm nuberent, Veneri conſecrabant, tamquam his puerilibus nugis valedicerent.

70. *Lance.* Romani in lancibus ponere ſolebant victimarum carnes.

71. *Meſſala.* Meſſala ſepties Conſul fuit : ex ejus ſtirpe prognatus eſt longo pòſt tempore Cotta Meſſalinus, homo degener, gulæ & abdomini deditus.

Lippa. Vel qui reverâ lippus erat : vel hac voce ſignificatur ejus improbitas. Lippus aliquando pro *diſſoluto* ſumitur.

Compoſitum jus, faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto?
Hæc cedo, ut admoveam templis, & farre litabo.

vis donis lances & altaria cumulent; nimirum pectus ad omnia jura divina & humana ſervanda bene comparatum & compoſitum: in mente inſitas penitus virtutes, animum non leviter honeſtatis colore quaſi tinctum, ſed eâ penitus imbutum? Hæc mihi da, & ſacrificium Diis offeram longè gratiſſimum, quamvis far ipſis tantùm offeram.

72. *Jus.* Jus ad officia inter homines refertur; fas ad pietatem erga Deum.

73. *Incoctum.* Ducitur hæc metaphora a lanâ, quæ coquitur, cùm aliquo colore tingitur & imbuitur.

74. *Farre.* Far erat idem in ſacrificiis ac mola ſalſa, ſeu triticum cum ſale toſtum; hoc pauperes, quibus non ſuppetebant majores victimæ, ſacrificabant.

Litabo. Litare propriè eſt ſacrificiis Deos placare, rite ſacrificare, impetrare quod petitur.

SATIRA TERTIA.

Cohortatio ad ſtudium ſapientiæ. Inſectatio deſidiæ.

NEMPE hoc aſſiduè? jam clarum mane feneſtras
Intrat, & anguſtas extendit lumine rimas:
Stertimus indomitum quod deſpumare Falernum

ITANE hoc aſſiduè facies? nulluſque tandem inertiæ tuæ modus ac finis erit? Jam clara lux matutina feneſtras, licèt clauſas, penetrat, earumque rimas videtur dilatare: tu interim hîc ſtertis per tantum tempus, quantùm ſufficiat ad edormiendam crapulam e vino graviſſimo

1. *Nempe.* Inducitur vel ſocius, vel magiſter, adoleſcentulum e lectulo excitans, increpanſque.

2. *Extendit.* Latiores rimas apparere faciunt radii ſolares intromiſſi.

3. *Stertimus* Subtimidam increpationem in prima perſona hîc obſervant nonnulli, & condiſcipulum potiùs quàm magiſtrum indicari volunt; ſed quid abeſt magiſtrum ita diſcipulos increpare, & quidem acriter.

Indomitum. Quod vix a

Sufficiat, quintâ dum linea tangitur umbrâ.
En quid agis? ſiccas inſana canicula meſſes
Jamdudum coquit,& patulâ pecus omne ſub ulmo eſt,
Unus ait comitum. Verumne? itane? ocyus adſit
Huc aliquis; nemon'? turgeſcit vitrea bilis,
Finditur, Arcadiæ pecuaria rudere dicas.
Jam liber, & bicolor poſitis membrana capillis,
Inque manus chartæ, nodoſaque venit arundo.

collectam; dum in ſolari horologio umbra gnomonis & indicis tangit lineam quintam. Quid agis? quæ eſt iſthæc inertia? Inſtat meridies; jam diu canicula torret meſſes, & ſub arboribus greges frigus captant. Ita loquitur unus e ſodalibus, aut moderatoribus nobilis alicujus adoleſcentis. Qui ſic reſpondet ille: Verumne eſt quod ais? itane eſt? huc ſtatim accedat famulorum aliquis, nemone accurrit, ac veſtes præbet? Cunctante famulo, in iras prorumpit, ac vocem emittit adeò inconditam, ut aſinos omnes Arcadiæ credas rudere. Ubi veſtes induit, ſumit in manus

ſtomacho coquitur, & quaſi domatur digerendo.

Deſpumare. Propriè eſt *ſpumas ex aliquo liquore tollere*: hîc ſumitur pro *digerere*, *concoquere*. Dum excoquitur vinum, ſpumas agit, bullitque; deſpumare igitur Falernum, eſt crapulam pridianam edormire.

4. *Quinta*, *&c.* Significatur hora matutina undecima. Duodecim enim horas in die Romani numerabant, ſex ante meridiem, ſex poſt meridiem. Eſt autem hîc hypallage: poſtulat quippe ordo ut dicatur, linea quinta tangitur umbrâ ſtyli ſeu gnomonis.

5. *Canicula.* Eſt ſydus quoddam, ſpeciem referens minoris canis, quo oriente calor augeri vehementer ſolet: *inſana* dicitur, quaſi æſtuoſa, aut rabiem canibus afferens.

8. *Vitrea.* Splendida & pellucida, vel ejuſdem, ac vitrum, coloris.

9. *Finditur.* Ringitur, exclamat præ iracundia: quidam legunt: *Findor*, *ut Arcadiæ*, *&c.* Findor, inquit adoleſcens; & rumpor irâ: ſanè, inquit præceptor; ſic enim clamas, ut aſinum rudentem imiteris.

Arcadiæ. In Arcadia majores aſini ſunt.

Pecuaria. Id eſt, *pecora*.

10. *Liber.* Propriè eſt arborum cortex, in quo ſcribi ſolebat ante inventum chartæ uſum.

Bicolor. Pars exterior membranæ cui adhærebant pili, ſeu lana, crocei coloris erat ſeu lutei, interior candidi.

11. *Chartæ.* Teſte Varro-

Tunc queritur, craſſus calamo quòd pendeat humor,
Nigra quòd infuſâ vaneſcat ſepia lymphâ;
Dilutas queritur geminet quòd fiſtula guttas.
O miſer! inque dies ultrà miſer, huccine rerum
Venimus? At cur non potiùs, teneroque columbo,
Et ſimilis Regum pueris, pappare minutum
Poſcis, & iratus mammæ lallare recuſas?

librum, ac membranam tonſam & pilis ſuis exutam, denique calamum. Sed queritur, nunc quòd atramentum nimis ſit ſpiſſum, & in calamo hæreat; nunc quod, ſi aquâ dilutum fuerit, vaneſcat, ſuumque amittat colorem; nunc quod idem calamus atramenti nimis diluti guttas duas pluresve in papyrum effundat. O infelix puer, & in dies futurus infelicior! eone tandem redacti ſumus, hoccine modo vivimus? At ſi ita animo es averſo a muſis, cur non litteris ac virtuti nuntium palam remittis? quin paternam domum repetis, ubi otioſam, ac plenam deliciarum vitam vivas, & inſtar teneri columbi, aut Regiorum infantium molliter cupediis omnibus veſcaris? quin petis ut cibus in minutas partes a nutrice diviſus & probè manſus in os tibi inferatur? ac ejus nænias cantilenaſque, ſi dormire nolis, repudias? An vero poſſum iſto calamo tam malè aptato

ne, eſt repertus chartæ uſus ſub Alexandro. Antea in foliis arborum & in corticibus ſcribebant: deinde in chartis quæ fiebant papyri arboris foliis in Ægypto creſcentis. Demum ſub Eumene rege inventæ ſunt pergami membranæ, quæ inde Pergamenæ ſunt dictæ.

Arundo. Veteres utebantur ad ſcribendum arundine, ut nos pennâ, in arundine autem plures ſunt nodi.

13. *Sepia.* Sepia *eſt* piſcis qui nigrum ex ore ſuccum effundit, quo aquam turbat, cùm ſe a piſcatoribus capiendum eſſe videt. Ille niger ſuccus, & ipſe interdum piſcis pro atramento ponitur, ob ſimilitudinem.

15. *Ultra.* Magis in poſterum, ulteriùs.

16. *Columbo.* Solebánt viri ac feminæ columbos domi alere magno ſtudio.

17. *Pappare.* Pappa, ut teſtatur Cato, eſt infantium cibus; itaque *pappare*, eſt *pappas comedere*, ſeu comedere cibos qui minutim conciſi, pueris a nutrice dantur, & iſte infinitivus pro ſubſtantivo adhibetur, *poſcis minutas pappas.*

18. *Mammæ.* Mamma non hîc *mamillam*, quam infantes ſugunt, ſignificat, ſed *matrem*, aut *nutricem*, eſtque in

An tali ſtudeam calamo ? cui verba ? quid iſtas
Succinis ambages ? Tibi luditur : effluis amens ;
Contemnêre. Sonat vitium percuſſa, malignè
Reſpondet viridi non coƈta fidelia limo.
Udum & molle lutum es, nunc, nunc properandus, & acri
Fingendus ſine fine rotâ. Sed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum & ſine labe ſalinum :

& ſecto ſcribere ? Cui dare te verba putas ? quid iſtas mihi vanas excuſationes occinis ? tute ipſe deludis ; in tuum damnum hæc tota cedet alea : effluit tibi, interim dum tempus ſomno & otio teris, vita ; tu eris olim omnibus, cùm nihil ſcies, ludibrio ; patebit inertia tua & imperitia : non ſecus ac vas ex argilla, ſi non benè coctum, ſi fractum ſit, emittit vitioſum ſonum, & pulſanti malignè reſpondet. Tu inſtar udæ molliſque argillæ nunc es, fingi maturè ac ſedulò inſtar vaſis fictilis, componi tamdiu debes, donec tui mores ad omnem honeſtatem conformentur. Sed objicies mihi te opes avitas habere non contemnendas, nitidam & cultam ſupellectilem, vaſa ſacra, quibus Diis ſacrifices domi, tibi nihil a paupertate me-

genitivo caſu ; recuſas lallare tuæ nutricis aut matris, quia iratus es.

Lallare. Eſt canere vulgarem nutricum næniam quâ per hanc vocem, *Lalla*, ſæpè repetitam pueris ſomnum conciliant. Lallare autem in infinitivo ponitur pro *lallatione*, ſic, *vivere noſtrum*, dixit primâ ſatirâ pro *vita noſtra*. Recuſas igitur lallationem & cantilenam tuæ mammæ ; recuſas dormire, provocatus cantu nutricis.

20\. *Succinis.* Succinere, eſt, ad vocem monentis eadem ſæpe reſpondere.

Tibi luditur. Proverbium eſt, ut iſtud, tibi feritur ac metitur, *hoc eſt*, tua res agitur, tu damnum capies ex tua inertia, non ego.

Effluis. Poteſt eſſe ſenſus, otio & mollitie diffluis ſenſim ac tabeſcis.

21\. *Vitium.* Id eſt, *vitioſè*, ſeu *non clarè*, *raucè*, ac *ſurdè*.

Malignè. Remittit parvum & obſcurum ſonum. Sic maligna lux apud Virgilium eſt parva & dubia.

22\. *Fidelia.* Vas eſt fictile, ita dictum, quia fideliter ſervat quæ in illo conduntur.

24\. *Rure paterno.* In agro hereditario, & a patre tibi relicto.

25\. *Far.* Frumentum.

Salinum. Propriè eſt vas in quo ſal reponitur : *omnem ſupellectilem* ſignificat in hoc loco.

Quid metuas? cultrixque foci ſecura patella eſt.
Hoc ſatis? An deceat pulmonem rumpere ventis,
Stemmate quòd Thuſco ramum milleſime ducis,
Cenſoremque tuum vel quod trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras: ego te intus, & in cute novi:

tuendum eſſe; nec in litteras tantopere incumbendum, quibus nempe non indiges ad vitam tolerandam. Tune igitur opes ſufficere putas ad beatè vivendum, contemptâ virtute, quæ ſapientiæ & litterarum ſtudio maximè paratur? Ideone ſuperbiâ intumeſcis, & pulmonem diſtendis præ faſtu, quod in ſtemmate familiæ tuæ, quæ a Thuſcia originem ducit, milleſimus es ab tui generis principe & auctore? vel quòd Cenſorem aliquem ex familia tua ſalutas trabeatus in tranſvectione? Oſtenta populo hæc inania ornamenta, nempe corporis & fortunæ bona: ille plaudet tibi, teque mirabitur; ego miſerabor, & infelicem pu-

26. *Patella.* Vaſculum eſcarium, in quod aliquid e dapibus menſæ appoſitis conjiciebant, deferebant in focum, ibique religionis causâ adolebant. Focus verò ſignificat hîc *ſacrum ignem* quo utebantur in privatis ſacrificiis, quibus colebant Deos domeſticos.

28. *Stemmate.* Stemma eſt *tabula genealogica*, inſtar arboris deſcripta ubi ſinguli rami ſingulas familias, vel perſonas ex unâ quadam ſtirpe ductas, notant. Eò major autem nobilitas, quò diſtant magis rami ab gentis principe & capite, quia antiquior.

Thuſco, &c. Nobiliſſimæ Romanorum familiæ fermè ab Etruria ducebant originem.

Ramum ducis. Lineam nempe ſucceſſionis. Solent advocati ſtemmata, ſive ramuſculos facere in genere, cùm gradus cognationum partiuntur.

29. *Cenſorem, &c.* Erant Cenſores Magiſtratus Romanorum, qui emendandis civium moribus præerant. Quinto quoque anno luſtrabant civitatem, & nomen, opes, &c. cujuſque recenſebant: maximè verò turmas Equitum certis temporibus recognoſcebant, qui illis ſedentibus in foro ante Caſtoris ædem & ſpectantibus, tranſvehebantur trabeati. Alii intelligunt ſalutari imagines majorum in atrio ſtantes; eo quòd Neronis tempore cenſores nulli erant.

Trabeate. Ponitur vocativus pro nominativo. Trabea eſt veſtis purpurea Magiſtratuum propria.

30. *Phaleras.* Phaleræ ſunt equorum ornamenta, bullæ frænorum, tapetes quibus teguntur, &c. itemque militum & nobilium ornatus.

In cute. Nudatum veſtibus illis, & externâ ſpecie.

Non pudet ad morem diſcincti vivere Nattæ?
Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue; caret culpâ, neſcit quid perdat, & alto
Demerſus, ſummâ rurſus non bullit in unda.
Magne pater divûm, ſævos punire Tyrannos
Haud aliâ ratione velis, cùm dira libido
Moverit ingenium, ferventi tincta veneno:
Virtutem videant, intabeſcantque relictâ.
Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci?

tabo, quippe qui te introrſum noverim, & ſciam eſſe veris animi bonis deſtitutum. Nihilne te pudet vivere inſtar Nattæ, diſſoluti ac perditi adoleſcentis? quamquam & ille utcumque excuſandus eſt, quia ſenſum ſuæ improbitatis & miſeriæ nullum habet, ita vitiis occaluit & obduruit; pinguedo craſſa in ejus præcordiis ita increvit, ut nihil ſentiat: itaque culpâ caret, & quantum damni faciat, neſcit: immerſus eſt alto vitiorum gurgite, neque in aqua ſumma exſtat amplius, aut ullam emergendi ſpem habet. Tu verò potes intelligere quid pecces, quid amittas, olimque ſeræ pœnitentiæ cruciatum non effugies. O Jupiter, ſi tyrannos punire volueris, cùm ſe in omnem crudelitatem & flagitium effuderint, oculos illis aperi, remove illum ſtuporem, fac videant dignitatem virtutis, ac dolore conficiantur quod eam neglexerint. Et verò an crudeliori ſupplicio affecti fuere homines, qui ita tauro æreo incluſi gemebant?

31. *Nattæ.* Natta fuit Romæ quidam prodigus ac helluo. Quidam legunt *Naccæ.*

Diſcincti. Diſſoluti, nebulonis. Metaphora ducitur a veſte diſſoluta & diſcincta, quam geſtare ſolent ejuſmodi homines inertes ac nequam.

33. *Pingue.* Neutrum pro ſubſtantivo; pinguedo & adeps: in adipe autem nullus eſt ſenſus, ſed tantùm in nervis & carne.

Neſcit quid perdat. Virtutis enim pulchritudinem jam non videt, & pretium ejus ignorat: ſicut & turpitudinem vitiorum & infamiam haud animadvertit.

Alto demerſus. Vitiorum barathro abſorptus.

34. *Bullit.* Ebullit, enatat, eminet in aquæ ſuperficie.

35. *Sævos punire Tyrannos.* Aliorum malis gaudentes, quales fuêre Buſiris, Diomedes, Phalaris, uterque Dionyſius, ipſeque Nero quem hîc notari plerique autumant.

37. *Moverit.* Ad ſcelus excitaverit illorum ingenium.

Tincta veneno. Crudelitate imbuta, infecta omni acerbitate.

39. *Siculi juvenci.* Phala-

Et magis auratis pendens laquearibus enſis
Purpureas ſubter cervices terruit ? Imus ,
Imus præcipites , quàm ſi ſibi dicat & intus
Palleat infelix , quod proxima neſciat uxor.
Sæpe oculos , memini , tingebam parvus olivo ,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Diſcere ab inſano multum laudanda magiſtro ,
Quæ pater adductis ſudans audiret amicis.
Jure etenim id ſummum, quid dexter ſenio ferret ,

an majorem Damocli enſis e laqueari appenſus , & ejus capiti imminens , timorem attulit , quàm affert improbo cruciatus ſceleratæ conſcientiæ , cùm ita ſe alloquitur : Heu pereo miſer , & præceps in exitium ruo ! quàm illæ formidines quibus vexatur ob ſua ſcelera , tacituſque roditur , adeo ut illas aperire amicis , ac ne uxori quidem ſuæ audeat ! Equidem cùm eſſem parvulus , memini me oleum oculis admoviſſe non ſemel , ut lippus eſſe , aut laborare oculis viderer ; idque faciebam , ne mandarem memoriæ orationem Catonis Uticenſis morituri , grandi ſtylo compoſitam , quam recitaturus eſſem ſcilicet , laudante vehementer magiſtro meo , & patre cum amicis invitatis eam audiente , ac metuente graviter ne inter declamandum peccarem. Et verò in illa ætate jure quodammodo videbar ludo potiùs quàm litteris delectari : id præcipuè tunc optabam

ris , Siciliæ Tyrannus , ſolebat homines in æreo tauro includere , cui mox ignem ſubjiciebat , ac vivos ululanteſque miſerè necabat.

41. *Purpureas cervices.* Caput Damoclis aulici , purpureâ veſte induti. Damocles cùm laudaret adulatoriè felicitatem Dionyſii , Siciliæ Tyranni , fecit illi tyrannus vafer experiendi copiam. Hominem ad inſtructam regio luxu menſam jubet accumbere ; ſed ſimul e laqueari enſem nudum equinâ ſerâ ſuſpendi ſuprà illius caput imperat. Damocles , hoc metu exanimatus , quàm anxia & miſera felicitas Regum eſſet agnovit , ſolvique ſe periculo rogavit.

45. *Catonis.* Fuit ille nepos M. Porcii Catonis , Uticenſis dictus , quia poſt Pharſalicam pugnam recepit ſe Uticam in Urbem Africæ , ubi , ne veniret in manus Cæſaris , gladio ſe confecit.

48. *Id ſummum.* Videbatur mihi puero ſummus ille apex felicitatis , & votorum omnium , ſcire aleâ ludere. Senio erat ille jactus , quo quis puncta ſex afferebat in ſingulis teſſeris , quæ vulgò tres jaciebantur , eratque jactus omnium feliciſſimus ; contrà infeliciſſimus , qui notatas ja-

Scire erat in voto ; damnoſa Canicula quantum
Raderet ; anguſtæ collo non fallier orcæ :
Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertum curvos deprendere mores
Quæque docet ſapiens, braccatis illita Medis
Porticus ; inſomnis quibus & detonſa juventus
Invigilat, ſiliquis & grandi paſta polentâ.

Scire, quid felix ille jactus in alea, qui ſenio dicitur, ferret lucri : quid detrimenti afferret ille, qui canicula vocatur, & quantum de nummis depoſitis eriperet : quo pacto in arcam jaciendæ nuces eſſent, ita ut ab ore vaſculi non aberrarem ; ne quis turbinem buxeum callidiùs me torqueret loro. Verùm tu non eâ jam ætate es, quâ tunc eram : ignotum tibi non eſt quid in moribus curvum, quid rectum ſit : noſti quænam philoſophi Stoïci doceant in ſua porticû, ornatâ pictis tabellis, pugnas Perſarum & Medorum cum Græcis exhibentibus, quæ juvenes philoſophiæ ſtudioſi, ſomno utentes parciſſimo, oleribus ac pulte tantùm veſcentes, & tonſis inculti capillis, ſummo labore per-

ciebat ſingulas unico puncto, & canis, ſeu canicula vocabantur.

50. *Orcæ.* Orca fictile vaſculum erat anguſto collo, in quod pueri nuces conjiciebant ; & quaſcumque in illud conjecerant, tamquam ſuas tollebant ; quas verò extra vas abire contigiſſet, eas amittebant.

51. *Buxum.* Trochum e buxo. Tertius eſt puerorum ludus, quem deſcribit Virgilius, Æn. VII ; & vocat *volubile buxum.*

53. *Quæque docet, &c.* Non eſt tibi ignotum quid doceat porticus ſapiens, *id eſt*, Stoïcorum Philoſophia. Chryſippus, & Zeno, Stoïcorum antiſtites, docebant in porticu, quæ Græcè, *Stoa* dicitur : unde hujus ſectæ philoſophi Stoïci ſunt appellati.

Braccatis. Braccæ autem ſunt femoralia longiora, quibus Medi utebantur.

Illita. Picta, coloribus & tabellis referta, in quibus viſuntur Medi, & Perſæ, pugnantes cum Athenienſibus, & ab iis victi.

54. *Detonſa.* Stoïci comam non alebant. Quod expreſsè notat Juvenalis, Sat. II, ubi habet : *Rarus ſermo illis, & magna libido tacendi, atque ſupercilio brevior coma.*

55. *Siliquis.* Siliquæ ſunt leguminum tunicæ & folliculi : hîc pro *quibuſvis oleribus* ponuntur : Stoïci enim carnibus ferè abſtinebant. Quod addit Perſius, *grandi polentâ*, virum notat robuſtum, fortique ſtomacho valentem, qui multum panis devoret ſolummodò, nullas autem car-

Et tibi quæ Samios deduxit littera ramos,
Surgentem dextro monſtravit limite callem,
Stertis adhuc? laxumque caput, compage ſolutâ,
Oſcitat heſternum, diſſutis undique malis?
Eſt aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An paſſim ſequeris corvos, teſtâque, lutoque,
Securus quo pes ferat, atque ex tempore vivis?
Elleborum fruſtra, cùm jam cutis ægra tumebit,
Poſcentes videas. Venienti occurrite morbo:
Et quid opus Cratero magnos promittere montes.

diſcunt. Littera Pythagoræ Samii, duos in ramos diducta, virtutis viam dextrâ parte poſitam tibi oſtendit: & tamen adhuc ſtertis, ignave adoleſcens, & ſtudia negligenter capeſſis? tuumque caput, laxatis ac diſſolutis genarum compagibus, oſcitat, quaſi ab heſterna die ſomnum non vidiſſes. Habeſne aliquem propoſitum tibi vitæ tuæ finem, ad quem, ut ad ſignum, tuas actiónes, velut arcum, dirigas? An temerè vivis & vagaris, ut pueri, qui corvos & aviculas teſtis & glebis inſectantur, parum ſollicitus quò te pedes ducant? an vivis in diem, de craſtino nihil curans? Id verò qui faciunt, ſanè faciunt imprudentiſſimè: videas quippe illos, cùm graviſſimis laborant vitiorum morbis, cùm cutis jam intumeſcit, remedia & elleborum petere; at ſeriùs: occurrendum eſt enim morbis, qui, ſi maturè non curentur, fruſtra medico peritiſſimo, qualis eſt Craterus, magnos auri montes pollicearis, morbum ille

nes: quibus etiam veſci nefas eſſe credebant Pithagorici.

56. *Littera, &c.* Pithagoras philoſophus celeberrimus fuit e Samo inſulâ oriundus. Is duplicem hominibus quaſi viam vitæ propoſitam eſſe dictitabat; dexteram nempe, arduam & difficilem, quæ ad virtutem & ad ſapientiam duceret: ſiniſtram verò, planam & mollem, quæ ad vitia deflecteret. Hanc geminam viam explicabat per litteram, Y, quæ in duos veluti ſecta ramos, iſtud bivium indicaret.

58. *Stertis adhuc.* Tu ſcilicet tam benè educatus, ita molliter & ſegniter vivis, ut etiam nunc dormias?

62. *Ex tempore vivis.* Non ex ratione & certo conſilio, ſed ut res, occaſio, tempus, fors, tulit.

64. *Venienti occurrite morbo.* O Juvenes, citò incumbite ſtudio ſapientiæ & virtuti, quæ animi ſanitas eſt: maturè obſiſtite vitiis, quæ animi ſunt morbi.

65. *Cratero.* Is fuit inſignis medicus tempore Auguſti.

Diſcite, vos miſeri, & cauſas cognoſcite rerum,
Quid ſumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quà mollis flexus, & unde:
Quis modus argento; quid fas optare: quid aſper
Utile nummus habet; patriæ, chariſque propinquis
Quantum elargiri deceat; quem te Deus eſſe
Juſſit, & humanâ quâ parte locatus es in re.
Diſce; nec invideas, quod multa fidelia putet

inveteratum non ſanabit. Itaque, o miſeri mortales, maturè diſcite quæ juvent ad animos veſtros curandos & ad bene vivendum: quæ ſint rerum cauſæ: quid rei homo ſit, cur in lucem editus fuerit: quis optimus ordo ſervandus in rebus; quomodo hujus vitæ curriculum debeamus emetiri, & pericula, ut metas ac flexus molliter & ſcitè declinare, unde incipiendum, ubi ſiſtendum: quem in pecunia quærenda modum adhibere deceat; quid liceat optare, quid utilitatis afferant opes, quantum ex iis largiendum patriæ & propinquis, quo te in ſtatu vitæ, & qua in ſtatione voluerit eſſe Deus in hoc orbe terrarum. Hæc, inquam, diſce omnia: & ita tuo gradu & conditione contentus vive, ut non movearis invidiâ, cùm adſpicies in

67. *Quidnam.* Quid acturi naſcimur, quam vitam vivere debemus.

Ordo. Hic ordo rerum a Deo præſcriptus eſt, ut erga Deum ipſum piè, erga alios juſtè, erga nos ſobriè vivamus. Per ordinem rerum, non malè divinam Providentiam, quæ omnia ordinat, intelligas.

68. *Metæ flexus.* Vitam comparat cum curriculo & ſtadio. In eo erat meta, quam oportebat curru circumflectere, & qui omnium primus metam circumibat, non confractis rotis, ac inoffenſo curru, hic vicerat. Per flexum igitur metæ, intelligit Perſius artem vitæ regendæ & moderandæ: vel etiam mortem, hoc ſenſu; diſcite quàm brevis ac fluxa vita ſit: ut enim meta finis erat ſtadii & curſûs, ita mors finis eſt vitæ. Unde flexus ætatis pro ſeneſtute uſurpatur a Tullio. Flexus autem hîc *mollis* dicitur, quia citò & rapidè, ſcienter ac peritè debet peragi.

Et unde. Unde iſte metæ flexus molliter inchoandus ſit: unde oriatur ſeneſtus, & mors.

69. *Aſper.* Recens uſus, nuper ſignatus.

73. *Fidelia.* Vas vinarium eſt, aut eſcarium.

In locuplete penu, defenſis pinguibus Umbris:
Et piper & pernæ, Marſi monumenta clientis,
Mænaque quod primâ nondum defecerit orcâ.
Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum
Dicat: Quod ſapio, ſatis eſt mihi; non ego curo
Eſſe quod Arceſilas, ærumnoſique Solones,
Obſtipo capite, & figentes lumine terram;
Murmura cùm ſecum, & rabioſa ſilentia rodunt,

penu divitis cauſidici, qui locupletes Umbros defendit, multa vaſa plena cibis, qui jam putreſcunt & fœtent; tanta eſt illorum copia: cùm videbis piper, ac pernas dono datas illi a Marſis clientibus, ac piſces, in orca prima conditos, nondum defeciſſe, atque abſumptos eſſe, cùm alias orcas piſcium plenas domi adhuc habeat, ſibi donatas ab iiſdem vel aliis clientibus. Hoc loco quiſpiam ex olido & hirſuto militum genere, mihi objiciet: Ego meâ ſapientiâ & virtute contentus ſum; nihil requiro præterea; neque curo ſimilis eſſe Arceſilæ, Soloni, & miſeris philoſophis, qui ſe ad aſſequendam ſapientiam torquent ac macerant; qui collo rigido atque immoto, oculiſque humi defixis incedunt; qui taciti ſecum immurmurant, ac rabioſos canes, colliſis dentibus, imitantur, verbaque, labris extenſis ac projectis antrorſum, repetentes ex intervallo, quaſi in trutina librant & expendunt, ſecum me-

74. *Umbris*. Umbri fuerunt Italiæ populi, dites & opulenti.

75. *Marſi*. Populi ſunt Italiæ.

Monumenta. Pignora benevolentiæ: dona, quæ monent mentem patroni, ut cauſæ clientis recordetur.

Cliens. Cliens ille dicitur, cujus cauſa defenditur a patrono. Vide Juvenal. Sat. I, nota *Clientes*, & Sat. III, nota 115.

76. *Mæna*. Piſcis genus eſt.

Orcâ. Vas, in quo reponebant ſalſamenta, & alia id genus.

77. *De gente*. Gens, natio, ſæpè ſumitur pro ſecta aliqua & ordine hominum; ita natio poëtarum dicitur.

Hircoſa. Hircus eſt alarum ſive axillarum graveolentia, odor fœtidus, qualis eſt hircorum.

Centurionum. Centurio centum militibus præerat.

79. *Arceſilas*. Fuit philoſophus academicus inſignis ſuâ tempeſtate: is dicebat nihil ſciri poſſe. Solon unus fuit e ſeptem Græciæ ſapientibus: floruit Athenis, regnante Romæ Tarquinio Priſco.

81. *Rabioſa ſilentia*. Dicuntur canes rabidi non latrare.

Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Ægroti veteris meditantes ſomnia; *Gigni*
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.
Hoc eſt, quòd palles? cur quis non prandeat, hoc eſt?
His populus ridet, multumque toroſa juventus
Ingeminat tremulos naſo criſpante cachinnos.
Inſpice, neſcio quid trepidat mihi pectus, & ægris
Faucibus exſuperat gravis halitus, inſpice, ſodes;
Qui dicit medico, juſſus requieſcere, poſtquam
Tertia compoſitas vidit nox currere venas,
De majore domo modicè ſitiente lagenâ,
Lenia loturo ſibi Surrentina rogavit.

ditantes inania vacuæ mentis commenta, ſimilia ſomniis veteris alicujus ægroti, v. g. quòd ex nihilo nihil gignatur, nihil in nihilum redeat. *Hoccine tandem eſt, inquit iſte Centurio, propter quod impalleſcis & te vexas? Hoc ut mediteris & expendas, prandio abſtines? His Centurionis dictis populus arridet, ac robuſti juvenes, militiæ dediti, cachinnis ſublatis applaudunt. Ego illi ſic reſpondeo. Finge aliquem ægrotum ita medicum alloqui: Quæſo te, vultum meum & venam micantem contemplare: neſcio quid ſit cauſæ, cur mihi cor palpitet, cur totum pectus horrore concutiatur, & halitus malè olens e faucibus ægrè animam ducentibus erumpat. Hunc medicus jubet continere ſe in lectulo, & quieti indulgere. Ille ubi ſe per triduum valuiſſe videt, ac pulſu æquali venas micare, oblitus medici conſiliorum, mittit in amici divitis domum, & rogat inde ſibi afferri lagenulam optimi vini Surrentini; mox*

86. *Toroſa.* Pinguis, obeſa; tori enim ſunt carnis muſculi.

87. *Criſpante.* Tremente naſo, & in rugas contracto.

88. *Inſpice.* Reſpondet Stoïcus præceptor orationi Centurionis, neceſſarium eſſe philoſophiæ ſtudium, quod qui negligunt, ruunt in vitia præcipites & malè pereunt; ut ægroti, neglectâ medici curatione, intereunt.

89. *Sodes.* Vox blandientis, oro te, factum ex *ſi* & *audes.*

92. *Majore.* Ditiore.

Modicè ſitiente. Modicè amplâ, non multùm vini capiente. Multùm ſitit lagena, quæ multum vini capit.

93. *Surrentina.* Surrentum urbs fuit Italiæ in Campania: hujus vina lenia & ſalubria erant, maximè convaleſcentibus.

Heus;bone,tu palles. Nihil eſt. Videas tamen iſtud
Quidquid id eſt; ſurgit tacitè tibi lutea pellis.
At tu deteriùs palles: ne ſis mihi tutor:
Jampridem hunc ſepelî: tu reſtas. Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre, lavatur,
Gutture ſulphureas lentè exhalante mephites.
Sed tremor inter vina ſubit, calidumque trientem
Excutit e manibus; dentes crepuere retecti;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris:
Hinc tuba, candelæ; tandemque beatulus alto

ad balneum loturus pergit. Redit medicus, videt hominem pallidum: Palles, inquit, amice. Hoc verò nihil eſt, inquit æger. Noli tamen id negligere, ait medicus; pellis tibi ſenſim flava intumeſcit. Tu verò, medice, pejus quàm ego, palles. Faceſſe, noli me tractare ſeveriùs, ut pupillos tutor ſolet: ego meum tutorem jam diu ſepelivi; vide ne te quoque ſepeliam. Bene eſt, reponit medicus, taceo, & abeo. Igitur ille ægrotus, ubi ſe ingurgitavit cibis, alvi jam pallidâ pelle intumeſcente, lavat ſe in balneis, odorem tetrum e faucibus exhalans: at mox, ubi repetit epulas, & poculum accipit, horrore ſubito ac tremore corripitur, & manus titubans olli poculum excutit aquâ calidâ plenum; crepitat dentibus, qui præ horrore labiis contractis reteguntur & apparent; cibi excidunt ore: moritur; atque ad ejus funus deducendum parantur tibicines, cerei, ac tædæ, tandemque iſte delicatulus medici con-

94. *Bone.* Vox blandientis.

95. *Lutea.* Pallida, crocea. Primam ſyllabam ea vox hîc longam habet quæ brevis eſt, cùm a luto fit, luteus, *id eſt*, cœnoſus.

96. *Tutor.* Tutores erga pupillos ferme ſunt ſeveri: hinc tutor, pro homine auſtero & rigido ſumitur.

97. *Sepelî.* Pro *ſepelivi.*

Tu reſtas. Tu, qui mihi jam advenis ut tutor novus, reſtas à me ſepeliendus. Vel, tune hîc reſtas adhuc? non abis?

98. *Lavatur.* Solebant uti balneo poſt cibum ſumptum. Id verò noxium ægrotis, maximè hydropicis.

99. *Mephites.* Mephitis eſt odor teter, qui maximè ex aquis ſulphureis & corruptis emittitur: hîc animæ graveolentiam ſignificat.

100. *Trientem.* Triens eſt genus vaſis, ita dictum, quia quatuor uncias continet: eſt enim triens quarta pars numeri duodenarii.

102. *Uncta.* Pinguis, lauta.

Pulmentaria. Opſonia, cibi quilibet. Facta vox a pulte.

103. *Tuba.* Præcedebant

Compoſitus

Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis,
In portam rigidos calces extendit; at illum
Heſterni capite induto ſubiere Quirites.
Tange, miſer, venas, & pone in pectore dextram:
Nil calet hîc? ſummoſque pedes attinge, manuſque,
Non frigent? ingens ſi fortè pecunia viſa eſt,
Cor tibi ritè ſalit? poſitum eſt algente catino
Durum olus, & populi cribro decuſſa farina;
Tentemus fauces; tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeïa radere beta.

temptor, in feretro collocatus, & unguentis perfuſus, deponitur pedibus in publicum verſis, ad januam, mox ad rogum & tumulum deportatur a ſervis, qui ab eo, priùs quàm obiret, pridie donati pileo fuerunt & libertate, adeoque recens facti cives Romani. Age nunc, o philoſophiæ contemptor infelix, ſimilem eſſe te illi ægroto agnoſce: explora tu ipſe tibi venam, manum pectori applica; nihilne immodici & alieni caloris deprehendis? attrecta pedes extremos & manus, nonne frigent? quid? an non cor tibi trepidat, & inſolito motu ſubſilit, cùm pecuniam adſpicis? quid, ſi olera & viles cibi in frigidis lancibus tibi apponantur, ſi panis multo mixtus furfure, qualis e farina, plebeio cribro purgata, fieri ſolet? fauces tenta, ibi deprehendes ulcus tetrum, nempe gulam, quæ iſtis ple-

funus nobilium tubæ, pauperum tibiæ.

104. *Lecto.* Feretrum inſtar lecti ſternebant.

Lutatus. Unctus. Lutare; eſt *luto inficere*: hîc *ungere*.

Amomis. Unguentis, aromatibus, quibus cadavera ſolebant oblini.

106. *Heſterni Quirites.* Romani, ita dicti, vel a Romulo, qui dictus eſt Quirinus; vel a Curibus, urbe primariâ Sabinorum, quibuſcum prima fœdera junxerunt, appellati ſunt Quirites: ſervi autem non recenſebantur inter cives, niſi donarentur libertate.

Induto. Liberti pileum ſumebant, ut inſigne libertatis.

Subiere. Extulere, feretrum humeris impoſuere.

110. *Catino.* Patinâ, lance.

111. *Decuſſa.* Purgata a furfure populi cribro, quod non excludit omne furfur, neque excutit: unde panis fit ater, & ſecundarius.

113. *Radere.* Perſtat in metaphora: ulcera enim, ſi quid aſperius affricetur, raduntur & offenduntur: ita homo gulæ deditus reſpuit olera plebeïa, qualis eſt beta: & ejus guttur iſtis cibis vellicatur ac raditur.

Alges, cùm excuſſit membris timor albus ariſtas :
Nunc face ſuppoſitâ ferveſcit ſanguis, & irâ
Scintillant oculi ; dicíſque facíſque, quod ipſe,
Non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes.

beïis cibis contenta non ſit, ſeque illis offendi queratur. Nunc timore quateris, qui tibi capillos ariſtarum inſtar ſubrigit ; nunc irâ ſanguis tibi ſuccenditur, ut ſi fax illi ſupponeretur, & oculi ſcintillant ; eaque dicis ac facis, quæ Oreſtes ipſe, licèt inſanus, tamen facilè videat eſſe hominis dementis, & ratione deſtituti.

117. *Oreſtes.* Filius Agamemnonis fuit, Græcorum Regis, qui cùm Clytemneſtram matrem interfeciſſet, furiis eſt agitatus, & in inſaniam actus. Conſule Juvenal. Sat. VIII, nota 213 ; & Sat. I, nota 6.

SATIRA QUARTA.

Magiſtratus gerendæ Reipublicæ imperitus. Aliena vitia cernunt omnes magis quàm ſua.

REM populi tractas ? (Barbatum hæc crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicutæ)
Quo fretus, dic hoc, magni pupille Periclei ?

ADMINISTRAS Rempublicàm, o Alcibiade, pupille magni periclis (finge hæc a Socrate illi dici). Quibus tandem virtutibus es fretus, ut hoc a te rectè faciendum

1. *Barbatum.* Socratem intelligit Athenienſem Philoſophum, virum ſapientiſſimum, qui morte damnatus ab Athenienſibus, quod de Diis perperam ſentire diceretur, hauſto veneno e cicuta confecto, periit. Philoſophi autem barbam alebant.

Magiſtrum. Seu quia fuit Socrates Pædagogus Alcibiadis : ſive quòd, ut habet Cicero, 2 de Finibus, n. 1, *Socrates philoſophiæ parens jure dici poteſt.*

3. *Pupille.* Alcibiadem hæc verba indicant, qui tutorem a patre accepit patruum ſuum Periclem, Græcorum ducem maximum. Volunt aliqui, ſub Alcibiadis perſona, caſtigari Neronem.

Scilicet ingenium, & rerum prudentia velox
Ante pilos venit? dicenda, tacendaque calles?
Ergo ubi commotâ fervet plebecula bile,
Fert animus calidæ feciſſe ſilentia turbæ,
Majeſtate manûs: quid deinde loquêre? Quirites,
Hoc, puto, non juſtum eſt, illud malè, rectius iſtud:
Scis etenim juſtum geminâ ſuſpendere lance
Ancipitis libræ; rectum diſcernis, ubi inter
Curva ſubit, vel cùm fallit pede regula varo,
Et potis es nigrum vitio præfigere *Theta.*

eſſe confidas? an ingenium tibi & prudentia maturior ante ætatem venit? an tenes quid tacendum, quid dicendum in loco ſit? Age ergo, ubi populus iratus excitaverit ſeditionem, libet tumultum ſedare, prolatâ manu cum dignitate, & ſilentium indicere: quid dices deinde? nempe: O cives, ea res injuſta eſt: illa malè, hæc rectiùs, opinor, fiet: ſcis etenim quod juſtum eſt examinare rectâ judicii & rationis trutinâ; internoſcis quod eſt rectum, ubi inter curva & vitioſa latet vel cùm aliqua morum & juris regula evadit curva & fallax, eam videlicet emendare potes; & prava vitioſaque noſti condemnare, nigram illis

4. *Scilicet ingenium.* Ironicè hæc & ſequentia. Porrò *ingenium*, juxta Caſaubonum, hîc poteſt accipi pro *ſapientia, judicii maturitate.*

Rerum prudentia. Experientia, uſus.

Velox. Præmatura, ante tempus, ante pubertatem, quæ apud Athenienſes ſumebatur, ut aiunt, ab anno ætatis decimo octavo.

5. *Pilos.* Ante barbam, ante canos, ante grandiorem ætatem.

8. *Quirites.* Propriè cives Romani ſunt ſic dicti a Curibus urbe Sabinorum, aut a *Quiri*, quæ vox, linguâ Sabinâ, haſtam ſonat. Hîc autem, per catachreſim de Græcis intelligi debet.

11. *Ubi inter.* Ubi ſe abſcondit & latet inter curva, *id eſt*, inter injuſta & iniqua. Virtus enim eſt in medio vitiorum duorum.

12. *Varo.* Diſtorto, obliquo & curvo. Vari propriè dicuntur, qui pedes introrſum inflexos habent. Exemplum ſit. Eſt hæc juris regula, *Reddatur depoſitum*: aliquis ſanus enſem apud te depoſuit; cùm repetit idem in inſaniam actus; fallit hoc loco regula, neque enim debes reddere depoſitum.

13. *Theta.* Græcorum judices, cùm reum condemnabant, ſolebant tabellas in urnam, vel ciſtam dimittere, in

Quin tu igitur, ſummâ nequicquam pelle decorus,
Ante diem blando caudam jactare popello
Deſinis, anticyras melior ſorbere meracas?
Quæ tibi ſumma boni eſt? unctâ vixiſſe patellâ
Semper, & aſſiduo curata cuticula Sole?
Exſpecta; haud aliud reſpondeat hæc anus. I nunc,
Dinomaches ego ſum: ſuffla; ſum candidus: eſto,
Dum ne deteriùs ſapiat pannucia Baucis,
Cùm bene diſcincto cantaverit ocyma vernæ.

& feralem litteram imponendo. Vides te iſtis omnibus carere dotibus, & ſolâ corporis formâ præſtare: quin igitur ceſſas captare populi gratiam, ante idoneam ætatem & prudentiam, & illi te venditare, tu qui rectiùs faceres, ſi caput ac inſaniam tuam purgares elleboro, quàm ſi adminiſtrationem imperii ſuſciperes? Dic mihi, o infelix adoleſcens, qua in re ſummum bonum ponis? nempe in lauto victu, in curanda cute ad ſolem. Exſpecta tantiſper, quæramus quid ſentiat hæc vetula quæ præterit, certè nihil aliud reſpondebit de ſummo bono. Nunc tibi plaude, ac beatum te puta, quia nobilis es, & filius Dinomaches: buccas infla, gloriare de forma & pulchritudine. Sit ita ſanè, do id tibi libenter, modò tu mihi viciſſim concedas te nihilo ſapientiorem eſſe, quàm ſit anus pannoſa, quæ in foro olitorio herbas ſervis protervis emendas proclamat, non ſine conviciis, quibus illos proluit. Quàm

quibus erat ſcripta Græca littera, *Theta*, quia *Thanatos*, quæ vox Græcè mortem ſignificat, ab ea littera incipit.

15. *Caudam jactare.* Ita canes ſolent, cùm blandiuntur dominis.

16. *Anticyras.* Anticyræ erant inſulæ duæ eo nomine, in quibus ellebori magna copia naſcebatur: valet illud contra inſaniam.

Melior ſorbere. Græca loquendi formula; *id eſt*, aptior & dignior qui ſorbeas.

Meracas. Id eſt, merum & purum elleborum, ut remedium ſit præſentius.

17. *Unctâ patellâ.* Pinguibus patinis, *id eſt*, cibis delicatis.

18. *Sole.* Cutem ungebant ad Solem, aut ignem: aprico in loco certis horis interdum conſidebant, valetudinis causâ.

20. *Suffla.* Sufflare, eſt, flatum buccis tumentibus edere.

21. *Pannucia.* Pannoſa, Baucis eſt nomen vetulæ, apud Ovidium celebris: pro *qualibet vetula* ponitur.

22. *Diſcincto.* Luxurioſo, nebulone, prodigo.

Ocyma. Ocymum eſt genus leguminis.

Ut nemo in ſeſe tentat deſcendere, nemo !
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo !
Quæſieris : Noſtin' Vectidî prædia ? Cujus ?
Dives erat Curibus, quantum non milvus oberret.
Hunc ais ? hunc Diis iratis, Genioque ſiniſtro !
Qui, quandoque jugum pertuſa ad compita figit,
Seriolæ veterem metuens deradere limum,

verum hoc effatum eſt, neminem ſe excutere, ſe inſpicere, ac ſua ſcrutari vitia ! ut illa pars manticæ, quæ eſt in tergo hominis præcedentis, nobis ob oculos aſſiduè verſatur ! Si fortè quæſieris ab aliquo: Noſtine prædia Vectidii ? Cujus, inquiet ille ? Nempe ille eſt, qui in agro Sabinorum tantum agri poſſidet, quantum milvus non percurrat per diem integrum volando. Hunccine ais ? hominem nempe iratis ſuperis, ac Genio adverſo natum : ita miſerè avarus eſt. Qui, cùm poſt ſementem factam aratrum ſuſpendit ad compita, dolens quod lagunculæ operculum pice oblitum reſignare cogatur, ſuſpirat, & ut bonum ac fortu-

Vernæ. Verna propriè eſt ſervus ex ancilla domi tempore verno natus : ponitur hîc pro *quolibet ſervo.*

24. *Mantica.* Dicebat Æſopus nos vitia noſtra, tamquam onus incommodum & inviſum in peram ſeu manticam conjicere, quam tergo impoſitam geſtaremus. Eſſe autem homines in vita, ut in via, ita ut alii alios ſequerentur, & eam, quæ ſibi a tergo penderet, manticam nemo adſpiceret, ſed eam quæ præcedentis tergo eſſet impoſita, peccatis alienis plenam. Occaſionem hujus digreſſionis ex eo ſumpſit Perſius, quòd Alcibiades ſeipſe videretur ignorare, ac probè tamen cognitus aliis foret, qui aliena intuentur vitia, dum ſua neſciunt.

26. *Curibus.* Cures urbs fuit præcipua Sabinorum.

27. *Genio.* Genius Deus eſt hilaritatis ac lætitiæ dator : itaque genio irato & adverſo natus dicitur, qui genium defraudat, qui parcè vivit ac duriter.

28. *Jugum.* Agricolæ, poſt ſementem factam, certum diem feſtum, inſigni lætitiâ, vino epuliſque celebrabant in compitis, in quibus aratra ſuſpendebant.

Pertuſa. Perforata ; quia compita ſunt loca, unde patet ingreſſus in multas vias: vel calcata, & contrita.

29. *Seriolæ.* Seria eſt vas teſtaceum, amphora.

Limum. Lutum, picem, quâ obturatur os amphoræ.

Deradere. Deripere, detrahere.

Ingemit : *Hoc bene ſit* ; tunicatum, cum ſale ; mordens
Cæpe, & farratam pueris plaudentibus ollam,
Pannoſam fæcem morientis ſorbet aceti?
At ſi unctus ceſſes, & figas in cute ſolem,
Eſt prope te ignotus, cubito qui tangat, & acre
Deſpuat in mores, arcanaque crimina carpat.
Cædimus, inque vicem præbemus crura ſagittis :
Vivitur hoc pacto ; ſic novimus. Ilia ſubter
Cæcum vulnus habes, ſed lato balteus auro
Protegit : ut mavis, da verba, & decipe nervos,

natum ſit, precatur ; tum cæpe adhuc ſuis tunicis involutum comedens, cum ſale, & olla pultis plena, ſervis ob epulas adeo delicatas plaudentibus, vinum vapidum & fugiens quod acetum dici poteſt, avidè haurit uſque ad fæcem. Hæc dicis de Vectidio, quiſquis illum ita carpis ; ſic illius vitia rides : at ſi tu poſt lautas epulas in otio marceſcis unguentis delibutus, & ad ſolem apricaris ; non deerit aliquis fortè ignotus, qui te carpat viciſſim, & te cubito pulſet, tuaque tibi vitia occulta exprobret. Ita carpimus alios, & linguâ, ut jaculo, vulneramus ; ita viciſſim ab iis vulneramur & carpimur : ſic ſunt homines, ſic vivunt. Sic alii alios norunt : ſic tua, o Alcibiades, vitia perſpicimus. Tu habes occultum vulnus intra viſcera, ſed tuus balteus, latior & auro ornatus, impedit quominus appareat : age ut libuerit, finge te ſanum eſſe, ac

30. *Hoc bene ſit.* Quaſi rem magnam acturus, precatur omnes Deos, ut bene illam ſibi ac feliciter evenire velint.

31. *Farratam.* Farre multo plenam, ſeu pulte confectâ ex pingui frumento, e farina farris.

32. *Pannoſam.* Fæx vini rancida & ſicca, in pannoſas veluti lacinias areſcit.

34. *Eſt prope te ignotus.* Aderit quidam quem non noris, ſed qui te probè norit, tuamque adeo vitam occultaſque libidines expromet.

Cubito, &c. Id fit, cùm aliquem duriùs admonemus: eum cubito fodimus.

35. *Deſpuat.* Dicimur in aliquam rem deſpuere, cùm eam exſecramur.

38. *Cæcum vulnus.* Ita vocat lididines & occulta flagitia.

Balteus. Hac voce potentiam & opes innuit, quæ magna ſunt vitiorum integumenta : quis enim potentem ac divitem accuſare velit, quis auſit?

39. *Da verba.* Impone aliis, fucum facito.

Si potes. Egregium cùm me vicinia dicat,
Non credam? viſo ſi palles, improbe, nummo!
Si puteal multâ cautus vibice flagellas;
Nec quicquam populo bibulas donaveris aures.
Reſpue quod non es: tollat ſua munera cerdo:
Tecum habita; & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

te, ſi potes, accipe, & læſis nervis, corruptis viſceribus, nega te ægrotare. Atqui me vicini omnes laudant & virum eſſé bonum prædicant: cur illis non credam? Si, o improbe, viſo nummo, ejus deſiderio perturbaris: ſi debitores tuos iniquis uſuris vexas; fruſtra aures laudis avidas populo adulanti præbes. Repudia laudes, tibi non debitas: vilis plebecula & infimi artifices ſervent ſibi ſuas adulationes & ſua dona; te inſpice, te conſule, qui ſis, quid habeas: tum intelliges quàm tuæ opes ac virtutes exiguæ ſint.

Nervos decipe. Metaphora ducitur ab iis qui cùm articulari morbo laborent aut paralyſi, qui nervos obtundit, ſingunt ſe tamen valere.

42. *Puteal.* Propriè eſt putei operculum. Locus fuit Romæ ita dictus, in quo exercebantur judicia; eratque ibi Prætoris tribunal; in eumdem locum fœneratores conveniebant, ut a debitoribus uſuras exigerent.

Vibice. Vibex eſt ſignum vulneris inflicti, cicatrix. Per hanc metaphoram ſignificatur acerbitas & ſævitia fœneratorum in debitores, ſive litigatorum improbitas.

44. *Sua munera.* Laudes immeritas vocat munera aſſentatoris.

Cerdo. Cerdo eſt veterum calceorum ſutor, in hoc loco, vilis opifex quilibet.

45. *Curta.* Manca, mutila, exigua.

SATIRA QUINTA.

Primùm gratias agit præceptori ſuo, quem pluribus laudat : deinde in quo vera libertas poſita ſit, præclarè docet.

VATIBUS hic mos eſt, centum ſibi poſcere voces,
Centum ora, & linguas optare in carmina centum:
Fabula ſeu mœſto ponatur hianda tragœdo;
Vulnera ſeu Parthi, ducentis ab inguine ferrum.
Quorſum hæc? aut quantas robuſti carminis offas
Ingeris, ut par ſit centeno gutture niti?

FACEREM hîc libenter, quod vates ſolent, qui conſueverunt optare, ut centum ſibi ora & centum linguæ ſuppetant, ad ea dicenda, de quibus carmen ſcribunt; ſeu tragœdiam componant, ab mæſtis actoribus clamore magno recitandam; ſeu deſcribant bella cum Parthis geſta, qui ſagittas ferro præfixas extrahunt ipſi e pectore vulnerato, & in hoſtes retorquent. Cur ſic inquis, o Perſi; quorſum hæc optas? Quodnam illud tandem eſt carminis tui ac Satiræ iſtius argumentum, cui explicando egeas centum faucibus, veluti ad ingentem offam deglutiendam? Qui

1. *Vatibus, &c.* Eſt in hac Satira dialogus inter Cornutum & Perſium.

3. *Fabula.* Tragœdia, quia multa in tragœdiis fingi a poëtis ſolent.

4. *Parthi.* Parthi ſunt populi Aſiæ, Perſis vicini, Romanorum hoſtes infenſiſſimi, ſagittandi periti valde, & fugam ſimulando vincere aſſueti. Unde Virgilius, Georg. 3. *Fidentemque fugâ Parthum verſiſque ſagittis.*

Ferrum. Sagittas ferro armatas in cuſpide. Synecdoche.

5. *Quorſum hac?* Fingit Perſius adeſſe Cornutum præceptorem ſuum, quem alloquitur in hac ſatira.

Offas. Offa eſt propriè fruſtum carnis tumidum: ſumitur hîc pro partibus magni alicujus & tumidi carminis.

6. *Ingeris.* Alias aliis cumulas, aggeris, & ſtipas: vel potiùs, infers tibi in os & buccam, ut opus ſit centeno gutture ad eas deglutiendas.

Grande locuturi nebulas Helicone legunto:
Si quibus aut Prognes, aut ſi quibus olla Thyeſtæ
Fervebit, ſæpe inſulſo cœnanda Glyconi:
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos; nec clauſo murmure raucus
Neſcio quid tecum grave cornicaris ineptè,
Nec ſtloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togæ ſequeris, junctura callidus acri,
Ore teres modico, pallentes radere mores

grande ſcribendi genus affectant, pergant ſanè in Heliconem, & ibi colligant obſcuras & ſublimes locutiones; ſi nempe cœnam, quam Progne Tereo, aut Atreus Thyeſtæ appoſuit, ſumunt exhibendam per inſulſum illum actorem Glyconem, qui Terei cœnantis, aut Thyeſtæ partes agat. Tu carmen ejuſmodi turgidum non ſcribis; neque imitaris folles, qui, interim dum igne ferrum in camino coquitur, ventos colligunt, & magno cum ſonitu reddunt: nec rauca voce, & inter dentes concluſa, ineptè aliquid immurmuras: nec buccis inflatis, ingenti ſonitu, verſus ampullatos recitare amas. Uteris verbis in communi uſu poſitis, & genere ſcribendi ſic aptè compoſito & nexo, ut numeroſus

8. *Prognes.* Progne fuit Pandionis filia, Philomelæ ſoror, Terei Thraciæ Regis uxor, quæ filium ſuum Itym epulandum appoſuit marito, a quo Philomela temerata fuerat.

Thyeſtæ. Thyeſtes Mycænarum Rex, Pelopis filius, frater Atrei fuit; qui cùm uxorem fratris temeraſſet, Atreus ſuos ipſi liberos in menſa appoſuit, in olla coctos, reſervatis capitibus illorum & pedibus, quæ poſtea illi obtulit, ut agnoſceret ſuum dolorem.

12. *Cornicaris.* More cornicis, tacitum quiddam & ſurdum crepas ac loqueris.

13. *Stloppo.* Stloppus eſt ille ſonus, qui inflatis buccis ac diſploſis editur.

14. *Verba togæ ſequeris.* Non bella carmine deſcribis, ſed quæ pacis tempore in uſu ſunt.

Toga. Toga eſt veſtis exterior, uſitata Romanis, qui togati hinc dicti: ſignificat hoc in loco uſitatum loquendi genus, oppoſitum ampullato & inflato. Eadem toga pro *pace* etiam ſumitur, quia cives eâ utebantur in Urbe, cùm milites ſago in caſtris uterentur.

15. *Teres.* Rotundus, perfectus ac politus. Quidam legunt, *teris*, hoc eſt, expolis, concinnas.

Pallentes. Sceleratos, quia improbi pallent ob flagitia.

R v

Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe quæ dicas, mensasque relinque Mycænis,
Cum capite & pedibus, plebeiaque prandia noris.
Non equidem hoc ſtudeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur; tibi nunc, hortante Camœnâ,
Excutienda damus præcordia; quantaque noſtræ
Pars tua ſit, Cornute, animæ, tibi dulcis amice,
Oſtendiſſe juvat. Pulſâ dignoſcere cautus
Quid ſolidum crepet, & pictæ tectoria linguæ.

concinnuſque ſit ſtylus tuus, non immodicè intumeſcens, & inflatus. Callidè inſectaris hominum ſcelera, moreſque pravos carpis acriter, atque pungis, ludendo liberaliter & urbanè. Hæc illa ſunt argumenta, unde tuis materiam verſibus debes ſumere; relinque Græcis Thyeſteas menſas, ubi elixum puerorum caput cum pedibus ſervatum eſt, in epularum fine oſtendendum: expende prandia ipſius plebis & mores ejus quotidianos, ac luxum argue. Ego verò non ob eam cauſam centum voces mihi opto, quòd in iſtis verſari argumentis velim: neque enim id ago, ut repleam libros verſibus ampullatis & ſplendidè inanibus, quibus nugas poëtarum & fabulas exornem & commendem. Sine arbitris, ſolus ſolum te nunc alloquor, ſuadetque mihi mea Muſa, ut latebras mei pectoris tibi explorandas præbeam: placet tibi nunc oſtendere, o amicorum dulciſſime, quàm verè te amem, & quanta ſit pars animæ tuæ meæ. Explora me, ut ſolent qui vaſa fictilia emunt; tu, inquam, qui ſcis probè dignoſcere quo ſono vas intelligatur ſolidum eſſe, quænam amicitia vera & germana, quænam ſit fucata & mendacibus verbis tecta. Ea cauſa eſt, cur centenas mihi

16. *Culpam defigere*. Notare & pungere: ſtylum in vitiis penitus figere: defigere enim, eſt, validè figere.

17. *Mycænis*. Mycænæ urbs Græciæ eſt in Peloponneſo, ubi Atreus regnavit.

19. *Bullatis*. Bulla eſt aqua ſumma intumeſcens, & in globulum vento plenum ſe convolvens: pro *re tumidâ* & *fulgenti*, ſed *inani* & *vacuâ*, ſumitur.

21. *Secreti*. Quæ ſiunt ad inanem gloriam captandam, in lucem efferuntur, ut incurrant in ora & oculos aliorum.

25. *Tectoria*. Hîc ſignificat fucatam amicitiam quæ verbis tantùm conſtat, cùm aliud in animo lateat.

Hîc ego centenas auſim depoſcere voces,
Ut quantum mihi te ſinuoſo in pectore fixi,
Voce traham purâ, totumque hoc verba reſignent,
Quod latet arcanâ non enarrabile fibrâ. r
Cùm primùm pavido cuſtos mihi purpu a ceſſit,
Bullaque ſuccinctis Laribus donata pependit;
Cùm blandi comites; totâque impune Suburrâ
Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo;

dari voces velim, ut ſincerâ oratione prædicem, quàm altè in animo defixus mihi ſis, idque verbis aperire poſſim, quod in intimo latet pectore. Cùm primùm prætextam veſtem depoſui, quæ puerilis integritatis & verecundiæ veluti cuſtos eſt, bullamque donavi & appendi Laribus; cùm uti ſociis & congerronibus blandis cœpi, cùm clypeum, militiæ per ætatem jam patiens, candidum ut tyro, ſumpſi; cùm per Suburram, vicum cupediis ac deliciis infamem, oculos jam

27. *Sinuoſo in pectore fixi.* In latebris animi reconditiſſimis adeo te infixi, ut totus in me ſis, & totus ſim tuus.

29. *Fibrâ.* Corde, pectore.

30. *Purpura.* Toga puerilis, ſeu prætexta; ſic dicta, quia illi purpureus limbus attexebatur. Hanc geſtabant, ut etiam bullam pueri nobiles uſque ad annum 16 exactum, eaque depoſitâ, virilem togam induebant. *Cuſtos* dicitur, quia illa veſtis ſacra erat, & qui eâ uterentur, ſancti & venerabiles habebantur: itaque dabatur Magiſtratibus: item pueris, ut eorum pudicitiæ cuſtos eſſet.

Pavido. Vel quia pueri meticuloſi ſunt, vel quia magiſtrorum minas ac verbera tunc timent.

Ceſſit. Depoſita eſt, me reliquit.

31. *Bullaque.* Erat corculum quoddam, vel aliud quidpiam ex auro, argento, &c. quod nobilium puerorum collo appendebatur.

Succinctis. Lares Dii erant domeſtici, qui ſingulis in domibus, & in aliis quibuſdam locis publicè colebantur. Habebant veſtem, quæ canina pellis erat, inſtar peregrinantium, altè cinctam, & in humerum ſiniſtrum reductam ac obvolutam.

32. *Cùm blandi comites.* Non aſperi monitores aderant amplius, quales patruus, aut Pædagogus, qui ſumptâ virili togâ removebatur.

33. *Umbo.* Eſt propriè pars in medio clypeo eminens, & intumeſcens, interdum præfixa cuſpide. Candidus erat clypeus tyronum, ut in eo res præclarè ab iis gerendæ ſcribi poſſent & coloribus adumbrari. Umbo etiam eſt togæ pars quædam eminens; lautiores enim togam ita compo-

Cúmque iter ambiguum eſt, & vitæ neſcius error
Diducit trepidas ramoſa in compita mentes;
Me tibi ſuppoſui: teneros tu ſuſcipis annos
Socratico, Cornute, ſinu; tunc fallere ſolers
Appoſita intortos oſtendit regula mores;
Et premitur ratione animus, vincique laborat,
Artificemque tuo ducit ſub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes:
Unum opus, & requiem pariter diſponimus ambo,
Atque verecundâ laxamus ſeria menſâ.

ſpargere liberiùs potui; eâ, inquam, ætate, quâ ſunt incerti adoleſcentes quodnam vitæ inſtitutum aggrediantur, cùm laborant ignoratione earum rerum, quæ neceſſaria ſunt ad vitam bene tranſigendam, ac veluti hærent in bivio compito, per duplicem Pythagoricæ litteræ ramum ſignificato: tunc me tibi erudiendum tradidi, tu me Stoïcâ philoſophiâ, cujus auctor præcipuus Socrates fuit, inſtituendum ſuſcepiſti: tunc appoſuiſti mihi regulam, quæ mihi oſtenderet quid eſſet in meis moribus intortum & obliquum, quæ regula ita ſubtilis, ſolers, ac delicata eſt, ut pleroſque fallat lateatque. Tunc animus meus rationi morem gerere cœpit, & ab ea vinci, eique ſubjici, quamvis non ſine labore: tunc novam faciem ab arte & philoſophia accepit, te fingente & velut argillam digitis formante. Memini me tecum totos dies tranſigere ſolitum, & primam noctis partem epulis ſeponere: ambo laboris pariter & quietis tempora partiebamur, & ſeveriores curas hilari & honeſtâ menſâ levabamus. Credas meritò ab occulta ſideris alicujus poteſtate

nebant, complicabantque, ut certo modo clypei ſpeciem præ ſe ferret: togæ porrò erant vulgò candidæ.

35. *Ramoſa.* Quæ in plures vias ſcinduntur.

36. *Suppoſui.* Metaphora ducitur ab ovis, quæ fovenda gallinæ incubanti ſupponuntur. Quidam legunt *ſepoſui*, id eſt, *ſegregavi.*

37. *Socratico ſinu.* Tuo ſinu, qui diſciplinam & philoſophiam Socratis ſequeris. De Socrate vide ſatiram IV.

Fallere ſolers. Solerter & callidè me fallens, vix a me deprehenſa. *Fallo* enim ſæpè ſonat *ignorer.*

40. *Artificem.* Magnâ curâ, & arte elaboratum. Legunt alii, *artificiſque tuo ducit*, *&c.* ſub tuo pollice, qui es peritus artis philoſophicæ.

42. *Decerpere.* Primam partem noctis ad epulas capere.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.
Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Librâ
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora
Dividit in Geminos concordia fata duorum;
Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus unà:
Neſcio quod certè eſt, quod me tibi temperat aſtrum.
Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus:
Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.
Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, & pallentis grana cumini;

fieri, ut vita utriuſque noſtrûm, occupationes, ac ſtudia ſibi congruant, ſintque inter ſe ſimillima. Aut Parcæ, quæ vera hominum fata condunt, nos ſub eodem Libræ ſidere naſci voluerunt, aut hora naſcendi, nobis fidelibus amicis data, nos ſub Geminis editos voluit, & iſtam concordiam vitæ ac morum ambobus tribuit. Noxios, & malignos Saturni influxus, propitiis Jovis, qui nobis favet, radiis adſpectuque retundimus. Certè eſt aliquod aſtrum, ſeu Jovis, ſeu alterius Numinis (cujus porrò neſcio) quod te mihi ſimilem & conjunctiſſimum facit. Hominum non unum genus eſt; eorum ſtudia & exercitationes vitæ admodum diſcrepant inter ſe: eſt ſua cuique propenſio, nec idem omnes amant optantque. *Hic mercaturam exercet, ac merces Italiæ mutat cum pipere & cumino in India Orientali;*

46. *Sidere.* Ab eodem aſtro gubernari; quod nobis naſcentibus præfuerit.

48. *Tenax veri.* Mentiri neſcia.

49. *Geminos.* Gemini, tertium ſunt Zodiaci ſidus. Poëtæ fingunt illos gemellos eſſe Caſtorem & Pollucem, qui fuerint inter ſidera collocati; Aſtrologi verò cenſent eos qui ſub Librâ aut Geminis naſcantur amicos eſſe & invicem conſentientes.

50. *Saturnum.* Saturnus dicitur ab Aſtrologis eſſe ſtellà gravis, hoc eſt, noxia & infauſta.

Noſtro. Propitio, favente nobis.

51. *Temperat.* Accommodat, amicum & congruentem facit.

52. *Diſcolor.* Non unius coloris & generis.

54. *Mutat.* Ante uſum æris, per rerum commutationem mercatura fiebat.

Recenti. Sol oriens dicitur novus, quia renaſci videtur quotidie.

55. *Rugoſum.* Piper ſcabram cutem habet.

Cumini. Cuminum olus eſt, cujus ſuccus pallidos facit.

Hic ſatur irriguo mavult turgeſcere ſomno;
Hic campo indulget; hunc alea decoquit; ille
In venerem putret: ſed cùm lapidoſa chiragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi,
Tum craſſos tranſiſſe dies, lucemque paluſtrem,
Et ſibi jam ſeri vitam ingemuêre relictam.
At te nocturnis juvat impalleſcere chartis:
Cultor enim juvenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleanthea. Petite hinc, juveneſque, ſeneſque,
Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.

hic epulis mavult, ac ſomno pingueſcere, quàm opes labore multo quærere: alius delectatur ludo, & exercitationibus, quibus Romani utuntur in campo Martio: alium ludus aleæ ſpoliat opibus: alii turpes voluptates ſectantur; ſed cùm chiragra eorum digitos, ut veteris fagi ramos, ſiccaverit intorſeritque, tum ingemiſcunt vitam ſibi totam in luto fœdarum voluptatum, ac tenebris peractam fuiſſe, & eam ſibi ad morbos & ærumnas relictam, ac in ſenium prorogatam dolent. Tua ſtudia, o Cornute, longè alia ſunt: incumbis, etiam noctu, in libros; juvenum mores excolis, & in eorum aures animumque inſeris philoſophiæ præcepta, ut ſementem bonam, unde virtutum fructus naſcantur. Ex his nimirum ſtudiis, o ſenes & juvenes, ex hâc philoſophia diſcite certum finem, quem animo ſpectare in omni vita debeatis; hinc vobis ſapientiam &

56. *Turgeſcere.* Pinguis fieri, ſaginari. Irriguum appellat ſomnum, quia calorem nativum maximè temperat, ac veluti rigat corpus, benignos humores excitando.

57. *Campo.* In campo Martio ad Urbem, exercebat ſe juventus Romana, diſco, curſu, ſaltu, & aliis id genus ludis.

58. *Putret.* Diſſolutus eſt, ac marcidus. Legunt alii *putris*, ſubaudiuntque *eſt*.

Lapidoſa. In articulis digitorum, calculi & nodi generantur e craſſis humoribus quibus arthritici cruciantur.

60. *Paluſtrem.* Obſcuram, ut eſt in paludibus & popinis ob nidorem & fumum.

64. *Fruge.* Frugem appellamus herbas aut ſementem. Detractis igitur pravis opinionibus, ut herbis noxiis, meliores tu, ac feliciores inſeris, ut bonam ſementem.

Cleantheâ. Cleanthes philoſophus fuit auditor Zenonis: quem aiunt interdiu ſtudere ſolitum, noctu aquas e puteis pretio extrahere, unde vitam toleraret.

65. *Canis.* Albis capillis, ſenectuti.

Cras hoc fiet. Idem cras fiet. Quid? quaſi magnum,
Nempe diem donas? ſed cùm lux altera venit,
Jam cras heſternum conſumpſimus; ecce aliud cras
Egerit hos annos, & ſemper paulum erit ultra:
Nam quamvis prope te, quamvis temone ſub uno,
Vertentem ſeſe fruſtra ſectabere canthum;
Cùm rota poſterior curras, & in axe ſecundo.
Libertate opus eſt, non hac, quam ut quiſque Velina

virtutem comparate, quæ ſunt veluti viaticum, quo inſtructi ſenectutem læti percurretis. Cras, inquit aliquis, hoc faciam. Cras hoc facies? cur non hodie? Cur adeo me urges, quaſi magnum ſpatium temporis a te petam? diem unum donas mihi; eſt hoc exiguum. Sed cùm altera dies venit, jam iſtud cras heſternum, ſeu dies illa heſterna, quæ a te pridie cras dicebatur, abiit, & inutilis tota præteriit; rurſumque aliud cras poſtulabis, & ita totos annos, vitam totam conſumes, dicendo te cras inceptu-rum ſapere; & ſemper aliud cras erit ultra illud quod tibi dari petiiſti, adeo ut numquam venias ad ultimum aliquod cras, ſicut in curru rotarum quatuor poſteriores rotæ quamvis juxta priores ſint, & in eodem curru, numquam eas tamen currentes aſſequuntur, quia poſteriori ſunt in axe, & quantò magis ſequuntur alias, tantò illæ magis antecedunt. Liberi eſſe debemus, non eâ libertate, quam e populo quilibet, Publius v. g. *Velina ubi ſemel emeruit*

66. *Idem, &c.* Poteſt exponi ſic. Idem dices cras, & ut hodie promittis te cras operam virtuti daturum, ita die ſequenti dices, hoc fiet cras, idemque dicturus es tertiâ pòſt die, ac porrò deinceps.

69. *Egerit.* Conſumpſerit ſenſim tuos annos, vitam totam peregeris, in vitio traduxeris, dum te cras, & cras bene victurum ſpondes. Alii ab *egero* deducunt iſtud *egerit*, hoc ſenſu: cras toties poſtulatum & datum expellit, extrudit, finit hos tuos annos.

71. *Canthum.* Canthus eſt ferreus ille circulus, quo rota extrema involvitur; hîc verò pro *totâ rotâ* ſumitur.

73. *Velinâ.* E tribu Velinâ: hæc una erit ex Italis tribubus 35, fortè ſic dicta quòd circa Velinum lacum eſſet. Porrò ſervi, cùm donabantur libertate, in aliquam tribum aſcribebantur: iidem ſumebant prænomen aliquod, vulgò illius a quo erant in libertatem vindicati; hinc iſte, Publius dicitur; alter Marcus Dama. Porrò nomen tribus ſuæ, ut ceteri e plebe, ſubjungebant ſuo prænomini,

Publius emeruit, ſcabioſum teſſerulâ far
Poſſidet. Heu ſteriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit! Hic Dama eſt, non treſſis agaſo,
Vappa, & lippus, & in tenui farragine mendax:

atque adeptus eſt, poſſidet frumentum oblatâ teſſerulâ frumentariâ. Heu quàm aberratis a vero, qui civem & liberum fieri cenſetis, ſi a domino manumiſſus & in orbem agitatus fuerit! Hic, quem videtis, vocatur Dama, & ſervus eſt, ac viliſſimæ inter ſervos conditionis: quippe qui aſinos domini agat, homo ne tribus quidem aſſibus æſtimandus, ſtolidus, lippus, fraudulentus, fallere ac dominum fraudare ſolitus, vel in ipſo pabulo, quod jumentis

ut Publius Velina, Marcus Æmilia, &c.

74. *Publius.* Aliquis ſervus, qui prænomen Publii cepit.

Emeruit. Servitutem exuit. Emeriti milites dicebantur, qui ſolvebantur militiâ, quibus vacatio a militia dabatur.

Scabioſum. Vile, corruptum. Legunt alii, *ſcabroſum*.

Teſſerulâ. Nota quædam erat, ſignum aliquod & ſymbolum, quo exhibito, cives gratis frumentum ex horreis publicis accipiebant.

75. *Steriles veri.* Veritate deſtituti. Græca locutio; metaphora eſt: propriè ſteriles bonæ frugis terræ dicuntur.

Quiritem. Cives Romani a Quirino, *Quirites* dicti: hîc abuſivè nomen hoc uſurpatur.

76. *Vertigo.* Cùm dominus ſervum libertate donare ſtatuerat, ducebat illum ad Prætorem; ibique illum apprehendens in gyrum circumagebat, ſignificans eum jam, quò vellet, ire ad arbitrium poſſe: mox eumdem Prætor virgâ quæ vindicta dicebatur, quia eos vindicabat in libertatem, percutiens, hæc verba dicebat: *Eſto liber.*

Dama. Servile nomen. Obſervat Caſaubonus inter nomina ſervilia quædam fuiſſe honeſtiora a quibus liberi non abhorrerent, quamvis magna eſſet in nominibus apud Romanos ambitio. Hinc eſt quod magnificè hîc Dama vocatur, & paulò pòſt repetitur *Marcus Dama.*

Treſſis. Qui valet tribus aſſibus.

Agaſo. Qui aſinos agit ac ducit.

77. *Vappa.* Vinum eſt, quod aceto eſt proximum: accipitur pro nebulone, inſulſo, & perdito.

Lippus. Cui oculi ſtillant ac fluunt; bardus, nequam.

Farragine. Farrago, jumentorum pabulum, eſt farris & variorum leguminum permixtio.

Verterit hunc dominus; momento turbinis exit
Marcus Dama. Papæ! Marco ſpondente, recuſas
Credere tu nummos? Marco ſub judice palles?
Marcus dixit; ita eſt: aſſigna, Marce, tabellas.
Hæc mera libertas? hanc nobis pilea donant?
An quiſquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet, ut voluit? licet, ut volo vivere: non ſum
Liberior Bruto? Mendosè colligis, inquit
Stoïcus hîc, aurem mordaci lotus aceto:

diſtribuit: ſimul ac tamen eum dominus in orbem agitaverit, poſt illam agitationem, momento evadit civis honeſtiſſimus, & vocatur Marcus Dama. Rem miram, Superi! ſi Marcus iſte Dama pro aliquo debitore tuo ſpondeat, num dubitabis nummos, tam idoneo fide juſſore, tuos dare, & eſſe creditor? ſi Marcus ſit judex tuæ cauſæ, num trepidabis ne jus non obtineas? ſi Marcus aliquid affirmaverit: nonne ita eſſe jurabis? Marce, ades; ſignum tuum annulo tuo appone tabulis inſtrumenti publici, aut teſtamenti. An hæc tandem vera libertas eſt, quam aſſequuntur ſervi vel nequiſſimi, ſi pileum ſumpſerint; Quidni? inquis; etenim ille liber eſt, qui arbitratu ſuo vivit: *at ego, Marcus Dama, ſi vis, quem tu derides, ego, inquam, poteſtatem habeo vivendi ut volo; nonne ſum igitur Bruto liberior? Malè ratiocinaris, reſpondebit aliquis Stoïcus, purgatam aurem habens & acre judicium, ut falſa diſtinguat a veris: admitto & concedo*

79. *Marcus Dama.* Aſſumpto ſui domini prænomine, qui antea dicebatur tantùm *Dama*, jam vocatur *Marcus Dama.*

Spondente. Fidem ſuam pro alio interponente.

81. *Tabellas.* Condere teſtamentum non poterant ſervi, neque obſignare aliud inſtrumentum, teſtes eſſe, &c.

82. *Hæc merā libertas.* Non alia ſanè eſt libertas, quàm ea, quâ licet prænomen aſſumere, pro alio ſtipulari, magiſtratum adipiſci, teſtis eſſe, & fidem habere, quæ omnia ſunt negata ſervis.

Pilea. Servi libertate donati conferebant ſe in templum Deæ Feroniæ; ubi caput radebant, ac ſumebant pileum, quod inſigne libertatis erat.

85. *Bruto.* M. Junius Brutus, pulſis Româ Regibus, ut Conſules crearentur curavit, & libertatem ſanxit.

86. *Aceto.* Valet acetum ad ſordes abſtergendas: pro ſagacitate & prudentiâ ponitur.

Hæc reliqua accipio ; *licet, ut volo, vivere*, tolle.
Vindictâ poſtquam meus a Prætore receſſi,
Cur mihi non liceat, juſſit quodcumque voluntas,
Excepto, ſi quid Maſurî rubrica vetavit ?
Diſce : ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna,
Cùm veteres avias tibi de pulmone revello.
Non prætoris erat ſtultis dare tenuia rerum
Officia, atque uſum rapidæ permittere vitæ :

ea quæ priore loco dixiſti, nempè, ille eſt liber, qui vivit ut vult : *at nego hæc alia, quæ ſubjunxiſti*, mihi licet vivere ut volo : *hæc tolle, ſunt enim falſa. At, inquis, poſtquam mei juris effectus ſum ſolitâ Prætoris formulâ, cur non mihi liceat vivere ut volo ? excipio tamen ea, quæ in legibus vetita ſunt, & a Maſurio notata : fateor enim, non licet ea mihi facere, neque verò libet. At tu, diſce quæ ſit vera libertas : ſed iram tamen pone, neque ſi quid dicam, irride, dum tibi falſas & aniles opiniones ex animo conor evellere. Non erat Prætoris, qui te liberum, poſtulante domino tuo, pronuntiavit, munus & facultas ; efficere ut tu, qui ſapiens non es, ſapientiam, in qua vera libertas conſiſtit, quæ virtutum officia, & vitæ degendæ rationem hominibus præſcribit, conſequereris ; ac*

88. *Vindicta.* Virga eſt, quâ manumittendi a Prætore in capite pulſantur, ideo dicta, quòd eos vindicat libertati. Titus autem Livius, Lib. II, cap. 5, ita nuncupatam ait a Vindicio ſervo qui primus libertate ſimul & civitate donatus ob detectam conjurationem. Hinc verò ſâncitum, ut quoties ſervus aliquis manumitteretur, caput ejus baculo tangeretur, in memoriam conſervatæ populo Romano per ſervum libertatis.

90. *Maſuri.* Maſurius fuit juriſconſultus, Tiberii tempore celeberrimus.

Rubrica. Leges ; quia legum tituli & inſcriptiones minio & rubricâ notabantur.

91. *Rugoſa.* Qui irrident alios frontem & naſum corrugant.

92. *Avias.* Avia eſt propriè matris mater. Hîc aviæ ſunt aviarum aniles fabulæ, inveteratæ, & falſæ opiniones.

93. *Non Prætoris erat.* Non eſt munus : imperfectum pro præſenti.

94. *Officia.* Officia vocantur ea, quæ ex officio, ex virtute, fieri ab hominibus in vitâ communi debent. *Tenuia* dicuntur, *hoc eſt*, ſubtilia, accurata, quæ multum prudentiæ poſtulant, quæ oculos facilè fugiunt & communem prudentiam.

Sambucam citiùs caloni aptaveris alto.
Stat contrà ratio, & ſecretam gannit in aurem.
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo:
Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas:
Ut teneat vetitos inſcitia debilis actus.
Diluis elleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen; vetat hoc natura medendi.
Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator,
Luciferi rudis; exclamet Melicerta, periſſe

permittere tibi facere quæ velles, & uti vitâ tuo arbitratu. Faciliùs docueris calonem & ruſticum aptè ludere fidibus, & organum muſicum peritè tractare. Reclamat etiam ipſa ratio, quæ tacitè nos admonet, ne quis id aggrediatur facere, quòd malè agendo veluti contaminaturus ſit: hoc omnium gentium & naturæ lege ſancitum eſt, ut qui per inſcitiam aliquid efficere nequit, ab ea re ſe abſtineat. Sic ratio ipſa & natura medicæ artis prohibet, ne elleborum temperes ac diluas ægroto dandum, ſi neſcias illum ponderare, & velut in examine ac libra expendere, ut quot puncta, ſeu grana illius danda ſint, noſcas. Ita ſi arator aſtrorum imperitus, navem ſibi gubernandam poſcat; Dii maris exclamabunt, & impudentiſſimè totam rerum

Rapida. Quæ citò effluit, citò tranſit.

95. *Sambucam.* Inſtrumentum muſicum.

Caloni. Calo eſt militum ſervus.

Alto. Id eſt, hebeti, ignavo.

96. *Gannit.* Tacitè admonet.

99. *Ut teneat, &c.* Ut inſcitiâ debilis abſtineat ſe a vetitis actibus, omittat actus vetitos; ut qui non poteſt aliquid facere, ob ignorantiam, id non faciat.

100. *Elleborum.* Herba eſt, quæ ad bilem atram purgandam valet.

Puncto. Pondere, menſurâ. Stater eſt trutinæ ſpecies & libræ: caret ea lancibus: ſed in oblongo baculo notantur puncta quædam, ex quibus ratio & modus ponderis, quod in extremâ ejuſdem baculi parte ſuſpenditur, intelligi poteſt.

102. *Peronatus.* Perone indutus. Pero eſt calceamenti ruſtici genus.

103. *Luciferi.* Lucifer eſt ſtella, quæ *Venus dicitur*, quæ circa ſolem volvitur; pro omnium aſtrorum cognitione hîc ponitur.

Melicerta. Filius fuit Athamanthis ex Ino Cadmi filiâ: mutatus eſt in Deum marinum, & Palæmon vocatus.

Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo
Ars dedit, & veri ſpeciem dignoſcere calles;
Ne qua ſubærato mendoſum tinniat auro;
Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notaſti:
Es modicus voti, preſſo Lare, dulcis amicis:
Jam nunc adſtringas; jam nunc granaria laxes:
Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum,
Nec glutto ſorbere ſalivam mercurialem:
Hæc mea ſunt, teneo, cùm verè dixeris, eſto

naturam eſſe perturbatam jure conquerentur. Igitur ſi philoſophia, illa bene vivendi ars, tibi dedit rectè & ſapienter vivere; ſi ſpeciem veri ab ipſa veritate dignoſcere potes, ne aurum ære mixtum, quod germani & veri auri tinnitum mendoſè imitatur, pro auro vero capias; ſi albo lapillo notare calles honeſta, quæ amanda ſunt; turpia verò, quæ ſunt fugienda, carbone: ſi modum tenes in tuis deſideriis, ſi parſimoniam in re domeſtica ſervas, ſi erga tuos amicos humanus es, ita ut frumentum & opes tuas aliquando illis liberaliter impertias; aliquando, cùm ſcilicet opus non eſt, occludas & contrahas; ſi avaritia te non cogit nummum a pueris in luto defixum inter ſilices, colligere: ſi tu avidus helluo, ad quamlibet lucri ſpem non exſilis, eamque ſuaviter reguſtas: cùm verè pronuntiare poteris ea, quæ dixi hactenus, tua eſſe, te his

104. *Frontem.* Verecundiam, pudorem, cujus ſedes in fronte.

Recto talo. Rectâ viâ, congruenter virtuti; ducitur metaphora ab iis qui pedibus rectis, non obtortis ambulant.

105. *Ars.* Philoſophia, quæ vitæ magiſtra, lex, regula, paſſim vocatur; & rectè agendi præcepta continet.

109. *Preſſo Lare.* Non magnifica tibi res domeſtica, non ſumptuoſa eſt. Lar eſt propriè Deus domeſticus: pro ipſa domo ponitur.

112. *Glutto.* Glutto, gluttonis, helluo eſt, homo vorax. Quidam *glutto*, ſcribunt in auferendi caſu. Eſt autem gluttus pars colli, per quam cibi tranſmittuntur. Salivam Mercurialem ſorbere, eſt, immodicâ lucri cupiditate teneri. Ducitur metaphora a guloſis, qui dum cibos jucundos vident, ſalivam in ore verſant ac deglutiunt.

113. *Teneo.* Poſſideo.

Liberque, ac ſapiens, Prætoribus, ac Jove dextro.
Sin tu, cùm fueris noſtræ paulò antè farinæ,
Pelliculam veterem retines, & fronte politus
Aſtutam vapido ſervas ſub pectore vulpem;
Quæ dederam ſuprà, repeto, funemque reduco.
Nil tibi conceſſit ratio: digitum exere, peccas:
Et quid tam parvum eſt? ſed nullo thure litabis,
Hæreat in ſtultis brevis ut ſemuncia recti.
Hæc miſcere nefas; nec, cùm ſis cetera foſſor,

virtutibus eſſe præditum; eſto ſane liber cum bona Prætorum omnium, ac Deorum venia. Sin tu cùm unus antea de hominum non optimorum, quales ſumus, grege fueris, neſcio quam virtutis ſpeciem præ te fers, vetereſque mores, ut ſerpens vetulus ſuam pellem, & vitia, & vulpinas fraudes intus retines: repeto libertatem, quam tibi paulò antè dederam, teque, ut belluam fune alligatam, rurſum ſervituti mancipo. Si rationis es penitus & ſapientiæ expers, quidquid agas, peccas; vel ſi digitum tantùm moveas; quo quid levius eſſe poteſt? Verùm numquam id evinces, aut obtinebis, ut vel minimâ ſapientiæ particulâ fruantur improbi. Ea duo quippe inter ſe jungi nequeunt, ut non poteſt ruſticus aliquis foſſor, vel tres

114. *Jove dextro.* Favente, approbante. Prætorum erat ſervos denunciare liberos, ut diximus.

115. *Farinæ.* Metaphora ducitur a panibus, qui ſunt ſimiles inter ſe, & ejuſdem ſaporis, ſi ex eadem farinæ maſſa fiant.

116. *Pelliculam.* Sumitur hoc ab iis, qui cùm ſint facie obſcurâ & nigrâ, fuco & minio pellem oblinunt; vel a ſerpentibus, qui pellem veterem deponunt.

117. *Vapido.* Turbido, obſcuro, caliginoſo. Metaphora a vino corrupto, quod *vappa* dicitur, cujus & vapores tetri & graviores.

118. *Reduco.* Beſtiarii, quamvis belluas interdum liberiùs excurrere patiantur, funem tamen manu retinent; quem retrahunt, ſi longiùs illæ abeant: hinc ſumpta metaphora.

119 *Peccas.* Hoc erat Stoïcorum dogma, quidquid fiat ab improbis, quos ſtultos appellabant, peccatum eſſe.

120. *Litabis.* Litare, eſt, *aliquid, oblato ſacrificio, a Superis obtinere.*

121. *Semuncia.* Dimidia uncia.

122. *Hæc miſcere nefas.* Servire vitiis, ſimul & animi libertate frui, nefas eſt. Sapientiæ & ſtultitiæ conſortium nullum. Stultè facis omnia, ſi non ſapienter. Si ſapis, li-

Tres tantùm ad numeros Satyri moveare Bathylli.
Liber ego. Unde datum hoc ſumis, tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?
I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.
Si increpuit; ceſſas nugator? ſervitium acre
Te nihil impellit, nec quidquam extrinſecùs intrat,
Quod nervos agitet: ſed ſi intus, & in jecore ægro
Naſcuntur domini: quî tu impunitior exis
Atque hic, quem ad ſtrigiles ſcutica, & metus egit herilis?

paſſus, ad numerum peritè moveri, quo movetur modo egregius ille ſaltator Bathyllus. At, inquis, profectò ſum liber. Unde hanc tibi libertatem arrogas, tibi, inquam, tot rerum, ac vitiorum mancipio? An putas nullum alium eſſe dominum, præter illum, cujus e poteſtate liberantur, qui feriuntur, ex more, Prætoris virgulâ? Audis priorem dominum tuum qui te, libertate jam donatum, ita increpitet. I, famule, defer ſtrigiles in balnea Criſpini: quid moraris cunctator? Equidem iſta ſervitus, hæc imperia non te movent, fateor, quia libertate donatus fuiſti, nec tibi eſt externa vis metuenda, verbi gratiâ, ſcuticarum & lororum, quibus dominus nervos tibi tunderet: ſed ſi intimo in pectore naſcuntur tibi domini, an minus pœnâ cares, quàm mancipium illud, quod ad ferendas in balnea ſtrigiles ſcuticæ metu impellitur? Dormis manè in

ber es: ſi ſtultus es, eris etiam continuò ſervus.

Foſſor. Ruſticus terram fodiens & arans.

123. *Tres, &c.* Tres pedum agitationes, factas ex numero & arte.

Bathylli. Fuit ille ſaltator eximius, Neronis tempore: ob velocitatem pedum Satyrus appellatur: Satyri enim ſunt Dii agreſtes, pedum velocitate præſtantes.

125. *Relaxat.* Cujus ſervitute eximit. Quid ſit *Vindicta*, priùs dictum, notâ 88.

126. *Strigiles.* Strigilis eſt inſtrumentum quoddam dentatum, quo ſudor & ſordes e corpore abſterguntur, a ſtringendo, & radendo, dictum: eo utebantur in balneis, ubi ſudorem igne, vel aquâ calidâ, provocaverant.

Criſpini. Fuit hic vel balneator, vel dives quidam, qui ſuas amicis thermas & balnea commodabat.

127. *Increpuit.* Subaudi, *dominus aliquis*: ſervum alloquens, I, *puer*, &c.

Manè, piger, ſtertis: Surge, inquit Avaritia, eia,
Surge. Negas; inſtat: Surge, inquit. Non queo: Surge.
En quid agam? Rogitas? en, ſaperdam advehe Ponto,
Caſtoreum, ſtupas, ebenum, thus, lubrica Coa;
Tolle recens primus piper e ſitiente camelo;
Verte aliquid; jura. Sed Juppiter audiet. Eheu,
Baro, reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi vivere cum Jove tendis.
Jam pueris pellem ſuccinctus, & œnophorum aptas:
Ocyus ad navem: nihil obſtat, quin, trabe vaſtâ

utramque aurem: inclamat Avaritia: Surge, age, ſurge. Non ſurgis? urget. Surge, inquit. Non poſſum. Surge. Quorſum? Rogas? perge in mare Ponticum; hinc piſciculos advehe, caſtorum pelles, ſtupas, ebenum, thus, vinum ex inſula Co devectum: ante alios mercatores, excipe piper recèns advectum, & e cameli dorſo detrahe: commuta mercem aliquam cum alia: pejera. Sed me Jupiter audiet pejerantem? Næ tu vir bonus es, ſi curas Jovi placere: numquam rem facies, & ad eam inopiam devenies, ut micas ſalis colligens in fundo ſalini pænè vacui, illud, impactis ſæpe digitis, perforaturus videaris. Hâc avaritiæ oratione excitatus fugis: jam veſtem altè ſuccingis: jam pelles, quibus nautæ utuntur, jam vini lagenas famulorum humeris imponis; ad navem properas;

134. *Saperdam.* Vilem piſciculum, qui e ponto Euxino advehebatur.

135. *Caſtoreum.* Pharmaci quoddam genus, e caſtorum ſeu fibrorum inteſtinis confectum.

Coa. Vina ex inſula Co, quæ alvum laxam & lubricam præſtant.

136. *Sitiente.* Quia viam longam & æſtuoſam confecit: adde quod camelus diutiſſimè ſitim tolerare dicitur.

138. *Baro.* Baro ſtupidum & ſtolidum ſonat, Barones erant ſervi militum, qui & calones dicebantur.

139. *Perages.* Vitam omnem ages ita inops, ut ne ſalem quidem habeas in ſalino, ſed cogaris micas pauculas ſalis, in eo relictas, extremo digito avellere, & ori apponere, tam ſæpe, ut ſalinum digitis tuis perforandum eſſe videatur.

140. *Succinctus.* Veſte altiùs præcinctâ.

Ægeum rapias ; niſi ſolers Luxuria ante
Seductum moneat : Quò deinde inſane ruis ? quo ?
Quid tibi vis ? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ.
Tun' mare tranſilias ? tibi tortâ cannabe fulto
Cœna ſit in tranſtro, Veïentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſſilis obba ?
Quid petis ? ut nummi, quos hic quincunce modeſto

nihil te moratur quominus magna in navi Ægeum mare ingrediaris, niſi te aſtuta Luxuria revocet, & quaſi ſeductum a turba ſic alloquatur : Quò pergis, demens ? quid agis ? ita æſtuas, ut calorem iſtum, præ trepidatione, & inſaniâ collectum, integra cicutæ urna non extinguat. Tune mare tranſmittas ? tu in tranſtris navis cœnare poteris, ſtratus inter duros rudentes ? tu vino uti peſſimo, quale Veientanum eſt, quod tibi in vili vaſe appoſitum, fœtidum odorem afflabit, e pice, quâ vas fuerit obturatum ? Cur optas ut pecunia tua, quam honeſto fœnore hîc augebas Romæ accipiendo quinos nummos pro centenis mutuo datis, per laborem multum & periculum tibi creſcat,

142. *Ægeum rapias.* Committas te mari Ægeo. Eſt illud mare inter Græciam & Aſiam minorem, refertum inſulis.

144. *Maſcula bilis.* Bilis vehementior & acrior te ad inſaniam redegit. Maſcula vocatur, quia fortitudinem & robur ſolet afferre.

145. *Cicutæ.* Cicuta eſt herba frigidiſſima, atque adeo letifera.

146. *Cannabe.* E cannabe rudentes, & nautici funes fiunt. Eſt autem ordo : An ibi, fulto in cannabino fune, cœna erit in tranſtris, &c.

147. *Tranſtro.* Tranſtra ſunt nautarum ſedilia lignea.

Rubellum. Modicè rubrum, ſubaudi *vinum*.

148. *Læſum.* Gravè olens ob picem, quæ obbam claudit.

Obba. Amphora, poculi lignei genus, cujus fundus eſt latior, hinc ſeſſilis vocatur, quia facilè in menſa veluti ſedet quieſcitque.

149. *Quincunce.* Quincunx ſunt quinque unciæ, cùm quinque ; verbi gratiâ, nummi annui pro centenis mutuò datis petuntur. Uſura porrò illa modeſta hîc dicitur, quia legibus permiſſa erat. Deunx autem ſignificat uncias undecim : accipere autem fœnoris loco undecim pro datis centenis, præter omne jus & modum eſt : itaque avida uſura dicitur, nimia ſcilicet, ac immoderata.

Nutrieras,

Nutrieras, pergant avidos ſudare deunces ?
Indulge Genio ; carpamus dulcia ; noſtrum eſt
Quod vivis ; cinis, & Manes, & fabula fies :
Vive memor leti ; fugit hora, hoc quod loquor, inde eſt.
En quid agis ? duplici in diverſum ſcinderis hamo :
Hunccine, an hunc ſequeris ? ſubeas alternus oportet
Ancipiti obſequio dominos, alternus oberres.
Nec tu, cùm obſtiteris ſemel, inſtantique negaris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas.
Nam & luctata canis nodum arripit ; aſt tamen illi
Cùm fugit, a collo trahitur pars longa catenæ.
Dave, citò, hoc credas jubeo : finire dolores
Præteritos meditor : crudum Chæreſtratus unguem

ita ut pro centenis accipias undecim nummos quotannis ? Genium cura, deliciis indulge : ea demum vitæ pars, quam impendis & conſecras voluptati, vera vita eſt : brevi abibis in cineres, fies inferorum umbra, & nihil de te, præter ſermonem ac fabulam, reſtabit. Mortem cogita inſtantem, fugit tempus : hæc ipſa hora, quâ tecum loquor, jam præteriit, jam in præteriti temporis rationem tranſiit. Quò te vertes, infelix ? utram ſequêris, voluptatem an avaritiam ? Quaſi piſcis duplici hamo illectus, in hanc, & illam partem traheris : huic, an illi domino obtemperaturus ſis dubitas, modò uni, modò alteri te te ſubjicias oportet. Neque te liberum eſſe, aut catenas fregiſſe dixeris, ſi ſemel illis jubentibus reſiſtas : ſemper aliquid diræ ſervitutis reſtabit. Ita canis, quamvis diu luctata dentibus catenam arripuerit, & fugiat, retinet tamen catenæ partem, collo alligatam, unde revocari poſſit. Chæreſtratus ille, in Menandri comœdia notus adoleſcens, a meretriciis amoribus expedire ſe dum meditatur, unguem arrodens, hæc ait ad ſervum : Dave, mihi deliberatum eſt finem curis meis ac doloribus imponere ; hoc tibi volo eſſe perſuaſum : Egone ignominiam hanc inuram meis propinquis

162. *Chæreſtratus*. Adoleſcens quidam, malis amoribus implicatus, ex fabula Menandri, loquens hîc inducitur ; ut in Terentio, apud quem vocatur idem adoleſcens Phædria.

Unguem. Ut irati, aut meditabundi ſolent.

Arrodens ait hæc: An ſiccis dedecus obſtem
Cognatis? an rem patriam, rumore ſiniſtro,
Limen ad obſcœnum frangam, dum Chryſidis udas
Ebrius ante fores, exſtinctâ cum face, canto?
Euge, puer, ſapias; Diis depellentibus agnam
Percute. Sed cenſen' plorabit, Dave, relictâ?
Nugaris; ſoleâ, puer, objurgabere rubrâ,
Ne trepidare velis, atque arctos rodere caſſes:
Nunc ferus, & violens; at ſi vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm arceſſat, & ultro
Supplicet, accedam? Si totus & integer illinc
Exieras, nec nunc. Hic, hic, quem quærimus, hic eſt,

& affinibus ſobriis & temperantibus; an opes patrias abſumam ad meretricis fores; cum ſiniſtro omnium de me rumore, dum ebrius canto ad fores Chryſidis, meis lacrymis humidas, exſtinctâ face. Macte, inquit Davus, perge iſtud facere; gratias Diis, agnâ immolatâ, ſolve, qui te iſto malo expedierint. Sed, o Dave, ſi eam relinquo, nonne id ægrè feret? nonne plorabit? Ah redis ad ingenium: ſi ad illam reverteris, ipſa te crepidis rubro corio tectis percutiet, & indignum in morem tractabit, facietque ne audeas cogitare de excutiendis illis vinculis, & arrodendis laqueis, quibus teneris irretitus: nunc videris adversùs illam ferox & conſtans; ſed ſi te vocet, ſtatim, præſto ſum, inquies. Quid faciam autem? an etiam nunc non redibo ad illam, cùm me revocet ultro, ac roget? Ah, mi here, ſi totus & integer ex illis tuis vinculis exiiſſes, ne nunc quidem eò redires. En qui ſe ita gereret hic, hic ille liber eſt quem quærimus, non ille

165. *Udas.* Unguentis, & odoribus pretioſis perfuſas: vel meis lacrymis humidas. Accendebant autem faces in honorem & gratiam meretricum; eas verò, cùm ad ipſarum fores veniſſent, exſtinguebant, ne agnoſcerentur, cantilenas interim quaſdam amatorias cantitantes.

167. *Depellentibus.* Qui a te hanc amoris inſaniam depulerunt. Tales præcipuè cenſebantur Caſtor & Pollux: Diique depellentes ſeu averruncantes dicebantur.

170. *Trepidare.* Jactare & agitare ſeſe.

Non in feſtuca, lictor quam jactat ineptus.
Jus habet ille ſui, palpo quem ducit hiantem
Cretata ambitio? Vigila, & cicer ingere largè
Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes; quid pulchrius? At cùm
Herodis venere dies, unctaque feneſtrâ

alius, in quem lictor ineptè feſtucam jactat. Jam verò an ille liber ac ſui juris eſt, quem ore aperto populares auras captantem ambitio ſplendidè mendax trahit ſuis illecebris? Heus tu, inquit illa, expergiſcere, & ad captandum favorem vulgi, populo de ſuffragiis diſtribuendis inter ſe litiganti fruges, & olera largire affatim in ludis Floralibus: ita ut tuæ liberalitatis fama celebretur a ſenibus olim longo pòſt tempore, dum ad apricum ſolem confabulabuntur: quid enim præclarius iſtâ largitione? Quid? an tu, homo ſuperſtitioſe, es liber, qui, cùm Judæi ſua Sabbata colunt, & natalem Herodis ſui Regis

175. *Feſtucâ.* Cùm ſervus libertate donabatur, lictor Prætoris feſtucam in ſervum conjiciebat; cujus moris quia ratio nulla erat, ineptus dicitur.

176. *Palpo.* Palpus, ſive palpum, palpi, ſignificat illecebras, illicium. Palpo etiam, palponis, ſignificat adulatorem, captatorem gratiæ popularis: quo ſenſu ſi accipias, ita verſum Perſii explica: an ille palpo jus habet ſui, quem hiantem ducit ambitio, &c.

177. *Cretata.* Fucata, & cretâ oblitum ac gypſo vultum habens: vel candidis induta veſtibus, quales ferebant candidati, qui non contenti nativo & albo lanæ candore, illum, additâ cretâ, augebant.

Cicer. Genus leguminis, quod frictum ſpargebant candidati, a populo colligendum, non ſine rixa & mutuis colligentium verberibus. Ita poteſt explicari vox illa, *Rixanti populo.*

178. *Floralia.* Erant feſti dies, in honorem Floræ inſtituti. In ejuſmodi autem ludis, candidati ſtudebant variis largitionibus populi ſuffragia captare.

179. *Aprici.* Qui ſole gaudent, qui ad ſolem ſedentes garriunt.

180. *Herodis.* Triplex fuit *Herodes*, primus Antipatri filius, Rex Judææ dictus a Romanis, ſub quo natus Chriſtus Dominus. Alter fuit *Herodes*, prioris filius, cognomine *Antipas*, ſub quo mortuus Chriſtus. Tertius *Herodes* Agrippa, Ariſtobuli filius; Jacobi Apoſtoli interfector, vivente Perſio adhuc regnabat. Hujuſne, an primi mentio ſit hoc loco, nec doctiſſimi decernunt.

Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino;
Labra moves tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto:
Tunc grandes Galli, & cum ſiſtro luſca ſacerdos,
Incuſſere Deos inflantes corpora, ſi non
Prædictum ter manè caput guſtaveris allî.
Dixeris hæc inter varicoſos Centuriones,
Continuò craſſum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Græcos curto centuſſe licetur.

diem celebrant, cùm ſpectantur diſpoſitæ in eorum feneſtris lucernæ violis ornatæ, & fumum latè fundentes, cùm inſtaurant iidem epulas, thynnoſque, piſces exquiſitos, in ingentibus patinis, & amphoras vino refertas, apponunt; tu, inquam, eo tempore, homo Romanus, inſtar Judæi circumciſi, tacitas preces fundis, & jejunio, quo celebras eorum ſabbata, pallorem contrahis? quid alia referam, quæ ſuperſtitioſus metuit? nigros ſcilicet lemures timet; item, ne quid mali eveniat, ſi ovum inter ſacrificandum ruptum ſit: tunc Galli proceri ſacerdotes Cybeles, & ſacerdos Iſidis luſca, ſiſtrum tenens, incutiunt illi metum a Diis, a quibus aiunt in homines immitti morbos inflantes corpora, niſi ter manè allium momorderit. Ea porrò, quæ de vera libertate diximus, ſi quis inter milites bellicâ gloriâ ferociter elatos, diſſerere voluerit, ſtatim Vulfenius, eorum unus, ſtolidè irridebit & ut fabulas explodet, negabitque ſe centum philoſophos totidem integris aſſibus empturum; ita illos, & omnem philoſophiam contemnit.

185. *Lemures.* Larvæ nocturnæ & ſpectra.

186. *Siſtrum.* Eſt æneum crepitaculum, quo utebantur in ſacris Iſidis. Juvenal. Sat. XIII, v. 93.

188. *Allî.* Allium, a jejunis manducatum, contra incantationes valere credebatur.

189. *Varicoſos.* Varicoſus, qui venas, maximè crurum, nimis tumentes ſanguine habet.

191. *Græcos.* Philoſophi Romæ celeberrimi fermè Græci erant: hinc Græcos pro philoſophis ponit.

Centuſſe. Centuſſis eſt ſumma centum aſſium.

Licetur. Liceri, eſt, in auctione pretium offerre alicujus rei.

SATIRA SEXTA.

In avaros invehitur, eos maximè, qui ſuas opes heredibus dilapidandas ſervant.

ADMOVIT jam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinæ?
Mox juvenes agitare jocos, & pollice honeſto
Egregios luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora

O Baſſe, jamne te in villa tua Sabina hyems ad ignem compulit? jamne lyram pulſas plectro, eique vocem & quaſi vitam tribuis, dum carmina plena dignitatis, gravitatiſque condis? tu, qui mira vales arte, ad ſcribendam vinctâ numeris oratione primorum temporum, & antiquæ Italorum linguæ hiſtoriam; ad Latinos verſus lyricos, nunc generoſo ac virili quodam ſtylo procudendos, nunc tenero & juvenilem in modum jocante; denique ad res præclarè geſtas veterum Heroum nobili carmine celebrandas. Ego, qui nunc ſum in ora maritima Liguriæ, temperatâ utor tempeſtate, dum in mari ſævit

1. *Baſſe.* Cæſius Baſſus, inſignis poëta lyricus eâ tempeſtate fuit.

Sabino. Sabini, populi Italiæ ſunt inter Umbros & Latinos.

2. *Lyra.* Jamne lyricis carminibus more tuo egregiam navas operam? porro lyræ inventor Mercurius traditur.

Tetrico. Tetricus gravem ſonat, ſeverum, ac moroſum.

3. *Rerum.* Legunt alii, *vocum*, & dicunt eſſe ipſam Poëſim, quippe qui ante proſam a Scriptoribus uſurpata fuerit.

4. *Marem.* Animoſum, heroïcum, vividum.

Fidis Latinæ. Lyricæ poëſeos Latinæ. Lyrici poëtæ primi & inſignes fuere Græci: inter Latinos poſteà floruerunt Horatius, & iſte, ad quem Perſius ſcribit, Cæſius Baſſus. *Fides* autem, hujus *fidis*, ſignificat lyram, ſeu chordam lyræ.

5. *Juvenes jocos.* Juveniles, liberiores, quales juventutem decent.

Pollice. Carmine lyrico: quia lyra digitis pulſatur.

6. *Luſiſſe.* Ludere aliquid, eſt, verſu amœniori ſcribere.

Intepet, hybernatque meum mare, quà latus ingens
Dant ſcopuli, & multâ littus ſe valle receptat.
Lunaï portum eſt operæ cognoſcere, cives:
Cor jubet hoc Ennî, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides quintus, pavone ex Pythagoreo.

hyems: hic littus tutum ob ſcopulos quaſi latus mari opponentes in vallem amplam ſinuatur, portumque præbet inſignem, de quo eſt hic Ennii verſus: Lunaï portum eſt operæ cognoſcere, cives. *Hoc, inquam, dicebat Ennius, poſtquam deſiit ſomniare ſe eſſe Homerum, animamque Pythagoræ, quæ primò in pavonis, deinde Euphorbi, tum Homeri, poſtea Pythagoræ corpus migraverat, demum quinto loco in ſuum corpus tranſiſſe, per metempſycoſim*

Ligus. Ligus, omnis generis eſt. Liguria porrò eſt Italiæ ſuperioris pars, ad oram maritimam, ubi nunc Genua: porrigitur ab Gallia uſque ad Etruriam inter Apenninum & mare.

7. *Meum mare.* Vel mare vicinum, vel mare Etruſcum, oriundus enim erat Perſius Volaterris, oppido Etruriæ. Maritimæ regiones ſolent eſſe per hyemem calidiores, ob vapores maris, quibus frigus acutum mitigatur. Porrò urbem Lunam in Liguria ponit, licet ad Etruriam pertineat, quia eſt in Liguriæ limite.

9. *Lunaï.* Pro *Lunæ*, ut *aulaï*, pro *aulæ*; Virg. Luna eſt civitas Italiæ, ſic dicta quia in eo loco ubi poſita eſt, littus in Lunæ creſcentis formam curvatur. Lunæ verò portus eſt veriùs ſinus Liguriæ inter portum Veneris & portum Erycis, ambitu viginti millia paſſuum patens: hodie *Golfo della Spezzia*, ſic denominatus ab oppido Spetia, quod ſitum eſt in intimo receſſu. Eſt autem hic verſiculus ab Ennio ſumptus.

Eſt operæ. Subaudi *pretium*, hoc eſt, *juvat cognoſcere.*

10. *Cor jubet, &c.* Eſt locutio Græca: *id eſt*, hoc voluit Ennius dicere; jubet nos cognoſcere Lunæ portum: vel Ennius, ille vates prudens & cordatus, laudat Lunæ portum, & dignum eſſe qui cognoſcatur, docet.

Ennî. Ennius poëta fuit Italus vetuſtiſſimus, ingenioſus, & eruditus: Annales populi Romani ſcripſit, & alia quædam, quorum fragmenta exſtant.

Deſtertuit. Deſiit ſtertere, ſeu ſomniare. Sic deſpumo, eſt ſpumam effundo & relinquo.

11. *Mæonides.* Homerus: ita dicitur a patre Mæone.

Quintus. Vel eſt nomen numeri & ordinis, ut explicatum eſt in interpretatione;

Hîc ego ſecurus vulgi ; & quid præparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus, & angulus ille
Vicini, noſtro quia pinguior : etſi adeò omnes
Diteſcant orti pejoribus, uſque recuſem
Curvus ob id minui ſenio, aut cœnare ſine uncto,
Et ſignum in vapidâ naſo tetigiſſe lagenâ.
Diſcrepet his alius : geminos, horoſcope, varo
Producis genio : ſolis natalibus eſt qui
Tingat olus ſiccum muriâ vafer in calice emptâ,

Pythagoream. Hîc ego vitam vivo ſecuram nihil ſollicitus quis de me ſermo vulgi ſit, quid meridianus ventus, pecori noxius, detrimenti afferre gregibus paret ; nihil etiam ſollicitus, quòd vicini mei agellus meo ſit pinguior : & quamvis porro omnes infimo loco nati ſiant locupletes, nolim tamen eam ob rem tædio & dolore conſumi, prono in terram vultu incedere, parcè ac duriter vivere, cibiſque lautioribus abſtinere, ac naſo admoto explorare utrum vinum in lagena obſignata ſit corruptum, atque adeo idoneum ut bibatur. Sint alii ſanè, qui mihi non aſſentiantur : nec miror ; videmus enim interdum gemellos fratres, licèt eodem utantur horoſcopo, diſſimili tamen eſſe genio & naturâ. Alter nullum alium diem feſtum, præter diem ſuum natalem celebrabit ; tumque olera prandebit, nullo pingui condimento adhibito, ſed acri tantùm & acerbâ muriâ, emptâ in vaſculo, homo ſcilicet parcus & frugi ;

vel eſt ipſum prænomen Ennii, quod hic ironicè cum Græco nomine, *Mæonides*, quia Græci ejuſmodi prænomina ignorabant : quaſi diceres, Quintus Homerus, ut Quintus Ennius.

Pythagoreo. Quis fuerit Pythagoras, quid docuerit, vide in ſatiris ſuperioribus ; præſertim Sat. XV, v. 173.

15. *Pejoribus.* Pejor, maximè apud Græcos, pro ignobiliori ponitur.

16. *Senio.* Senium ſæpè uſurpatur pro triſtitiâ & mœrore.

Uncto, Cibo pingui, & exquiſito.

17. *Vapida.* Avari vinum, niſi mutatum & corruptum, non bibunt. Poteſt etiam ſic explicari : explorare, admoto naſo, num lagenæ ſignum & operculum integrum ſit, an a ſervis reſignatum & fractum.

18. *Horoſcope.* Horoſcopus hic ſignificat certam aſtrorum complexionem, quæ in cœlo eſt, dum orimur ; aſtrum natale, quod nativitati præſidet.

Varo. Varus propriè eſt homo diſtortis pedibus.

20. *Muriâ.* Eſt ſalſugo ſeu

Ipſe ſacrum irrorans patinæ piper : hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer : utar ego, utar :
Nec rhombos ideò libertis ponere lautus,
Nec tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam.
Meſſe tenus propriâ vive, & granaria, fas eſt,
Emole ; quid metuas ? occa ; en ſeges altera in herbâ eſt.
Aſt vocat officium : trabe ruptâ, Brutia ſaxa
Prendit amicus inops ; remque omnem, ſurdaque vota
Condidit Ionio ; jacet ipſe in littore, & unà

ac piper in patinam leviter inſperget, tamquam ſi ſacrum eſſet. Alter ingentes opes magnificè abſumet ac diſperdet in epulis & luxu. Ego neutrum imitabor ; utar meis opibus, nec abutar tamen : non ero ita prodigus, ut meis libertis piſces pretioſos epulandos apponam, aut curam ac ſolertiam diligentem adhibeam in dignoſcendo ſapore turdorum. Fac ſumptus pro tuarum fortunarum modo, eoſque tuâ meſſe, tuis annuis proventibus metire : frumenta, quæ ſervas in granariis, molâ contere, panemque inde confice ; id æquum eſt ; quid enim times ? arva tua ſere, & occa ; continuò naſcetur tibi altera meſſis in annum ſequentem. Hoc verò impenſiùs fac & libentiùs, cùm officii ratio id a te poſtulabit. En amicus tuus, navi fractâ, ad littus Italum conatur evadere, & manu prenſare ſaxa in littore poſita : opes ille omnes, ac merces in mari Ionio, immo etiam vota & preces inutiles, quas Superis fecerat, perdidit ; ipſe in littore jacet : apparent triſtes navis reli-

aqua ex carnibus ſale conditis relicta.

23. *Rhombos.* Piſces exquiſitos.

Libertis. Servis a me libertate donatis.

Ponere lautus. Græca locutio ; tam lautus, ut apponam.

24. *Salivam.* Pro ſapore uſurpatur, qui ſaliv[illegible] ciet, ac in deglutienda [illegible] maximè ſentitur. Turdi autem aliter alio cibo paſti & loco ſapiunt, aliter ſi domi, aliter ſi ruri alantur.

25. *Meſſe tenus.* Uſque ad modum & copiam tuarum opum.

26. *Occa.* Occare, eſt propriè glebas majores, poſt arationem relictas, frangere & comminuere.

27. *Brutia.* Brutii ſunt Italiæ extremæ populi, prope Siciliam.

28. *Surda.* Non exaudita a Superis ſurdis.

29. *Ionio.* Mare Ionium eſt in extrema parte maris Adria-

Ingentes de puppe Dei, jamque obvia mergis
Coſta ratis laceræ. Nunc & de ceſpite vivo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret,
Cæruleâ in tabulâ. Sed cœnam funeris heres
Negliget, iratus quod rem curtaverim, & urnæ
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiæ, neſcire paratus.

quiæ, quibus mergi inſultant: lacerata puppis oſtendit fractas imagines Deorum, qui tamquam navis præſides, in ea picti fuerant; nunc eum juvare par eſt, non tantùm pecuniâ, ſed aliquâ etiam agri virentis, & fundi parte venditâ, ne cogatur mendicare oſtiatim, & circumferre tabulam pictam, in quâ ſuum naufragium deſcriptum ſit. At, inquis, meus heres, id ſi fecero, iratus mihi, quòd iſtâ liberalitate patrimonium imminuerim, dapes in meo funere nullas, aut parum exquiſitas, adhibebit; condet oſſa mea in urnam, nullis additis floribus odoratis, aut aromatibus; nihil curabit ſcire an unguenta, quibus meum cadaver ungetur, odorem emittant ſurdum & obtuſum, qui vix ſentiatur, an caſiæ ceraſi cortice admixto fuerint vitiatæ. Audire jam mihi videor illum heredem meum, qui me ita increpet: Tune bona tua, cùm es

tici, inter Siciliam & Græciam.

30. *Dei.* Pingebant in puppe Deos cuſtodes cujuſque navis: iis exſtructa erat in puppi ara.

Mergis. Sunt aves marinæ.

31. *Coſta.* Tabulæ fractæ navis, & quaſi latera data ſunt mergis ludibrio.

Ceſpite. Non tantùm de pane & frumento, ſed de agro virenti, & meſſe, quæ in herba tantùm eſt, largire. Ceſpes eſt gleba cum gramine.

32. *Pictus.* Naufragi, ut hominum commiſerationem moverent, ſolebant circumferre tabulam, in qua mare & ipſorum naufragium depictum erat: unde cærulea vocatur tabula ob maris colorem.

33. *Cœnam funeris.* Solebant in mortuorum funere dapes ponere, quæ cum cadavere cremabantur: interdum illas ſepulcris ipſis imponebant, & quaſi mortuis epulandas apponebant: vocabatur ea cœna, ſilicernium.

34. *Rem.* Opes.

Curtaveris. Mutilaveris, aliquid ex ea detraxeris.

36. *Ceraſo.* Cinnama, caſiæ, erant aromata, unde unguenta conficiebantur: ea autem vitiabantur admixto ceraſi cortice, ſeu gummi ex ceraſo.

Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino;
Labra moves tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto:
Tunc grandes Galli, & cum ſiſtro luſca ſacerdos,
Incuſſere Deos inflantes corpora, ſi non
Prædictum ter manè caput guſtaveris allî.
Dixeris hæc inter varicoſos Centuriones,
Continuò craſſum ridet Vulfenius ingens,
Et centum Græcos curto centuſſe licetur.

diem celebrant, cùm ſpectantur diſpoſitæ in eorum feneſtris lucernæ violis ornatæ, & fumum latè fundentes, cùm inſtaurant iidem epulas, thynnoſque, piſces exquiſitos, in ingentibus patinis, & amphoras vino refertas, apponunt; tu, inquam, eo tempore, homo Romanus, inſtar Judæi circumciſi, tacitas preces fundis, & jejunio, quo celebras eorum ſabbata, pallorem contrahis? quid alia referam, quæ ſuperſtitioſus metuit? nigros ſcilicet lemures timet; item, ne quid mali eveniat, ſi ovum inter ſacrificandum ruptum ſit: tunc Galli proceri ſacerdotes Cybeles, & ſacerdos Iſidis luſca, ſiſtrum tenens, incutiunt illi metum a Diis, a quibus aiunt in homines immitti morbos inflantes corpora, niſi ter manè allium momorderit. Ea porrò, quæ de vera libertate diximus, ſi quis inter milites bellicâ gloriâ ferociter elatos, diſſerere voluerit, ſtatim Vulfenius, eorum unus, ſtolidè irridebit & ut fabulas explodet, negabitque ſe centum philoſophos totidem integris aſſibus empturum; ita illos, & omnem philoſophiam contemnit.

185. *Lemures.* Larvæ nocturnæ & ſpectra.

186. *Siſtrum.* Eſt æneum crepitaculum, quo utebantur in ſacris Iſidis. Juvenal. Sat. XIII, v. 93.

188. *Allî.* Allium, a jejunis manducatum, contra incantationes valere credebatur.

189. *Varicoſos.* Varicoſus, qui venas, maximè crurum, nimis tumentes ſanguine habet.

191. *Græcos.* Philoſophi Romæ celeberrimi fermè Græci erant: hinc Græcos pro philoſophis ponit.

Centuſſe. Centuſſis eſt ſumma centum aſſium.

Licetur. Liceri, eſt, in auctione pretium offerre alicujus rei.

SATIRA SEXTA.

In avaros invehitur, eos maximè, qui ſuas opes heredibus dilapidandas ſervant.

ADMOVIT jam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinæ?
Mox juvenes agitare jocos, & pollice honeſto
Egregios luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora

O Baſſe, jamne te in villa tua Sabina hyems ad ignem compulit? jamne lyram pulſas plectro, eique vocem & quaſi vitam tribuis, dum carmina plena dignitatis, gravitatiſque condis?. tu, qui mira vales arte, ad ſcribendam vinctâ numeris oratione primorum temporum, & antiquæ Italorum linguæ hiſtoriam; ad Latinos verſus lyricos, nunc generoſo ac virili quodam ſtylo procudendos, nunc tenero & juvenilem in modum jocante; denique ad res præclarè geſtas veterum Heroum nobili carmine celebrandas. Ego, qui nunc ſum in ora maritima Liguriæ, temperatâ utor tempeſtate, dum in mari ſævit

1. *Baſſe.* Cæſius Baſſus, inſignis poëta lyricus eâ tempeſtate fuit.

Sabino. Sabini, populi Italiæ ſunt inter Umbros & Latinos.

2. *Lyra.* Jamne lyricis carminibus more tuo egregiam navas operam? porro lyræ inventor Mercurius traditur.

Tetrico. Tetricus gravem ſonat, ſeverum, ac moroſum.

3. *Rerum.* Legunt alii, *vocum*, & dicunt eſſe ipſam Poëſim, quippe qui ante proſam a Scriptoribus uſurpata fuerit.

4. *Marem.* Animoſum, heroïcum, vividum.

Fidis Latinæ. Lyricæ poëſeos Latinæ. Lyrici-poëtæ primi & inſignes fuere Græci: inter Latinos poſteà floruerunt Horatius, & iſte, ad quem Perſius ſcribit, Cæſius Baſſus. *Fides* autem, hujus *fidis*, ſignificat lyram, ſeu chordam lyræ.

5. *Juvenes jocos.* Juveniles, liberiores, quales juventutem decent.

Pollice. Carmine lyrico: quia lyra digitis pulſatur.

6. *Luſiſſe.* Ludere aliquid, eſt, verſu amœniori ſcribere.

Intepet, hybernatque meum mare, quà latus ingens
Dant ſcopuli, & multâ littus ſe valle receptat.
Lunaï portum eſt operæ cognóſcere, cives:
Cor jubet hoc Ennî, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides quintus, pavone ex Pythagoreo.

hyems: hic littus tutum ob ſcopulos quaſi latus mari opponentes in vallem amplam ſinuatur, portumque præbet inſignem, de quo eſt hic Ennii verſus: Lunaï portum eſt operæ cognoſcere, cives. *Hoc, inquam, dicebat Ennius, poſtquam deſiit ſomniare ſe eſſe Homerum, animamque Pythagoræ, quæ primò in pavonis, deinde Euphorbi, tum Homeri, poſtea Pythagoræ corpus migraverat, demum quinto loco in ſuum corpus tranſiſſe, per metempſycoſim*

Ligus. Ligus, omnis generis eſt. Liguria porrò eſt Italiæ ſuperioris pars, ad oram maritimam, ubi nunc Genua: porrigitur ab Gallia uſque ad Etruriam inter Apenninum & mare.

7. *Meum mare.* Vel mare vicinum, vel mare Etruſcum, oriundus enim erat Perſius Volaterris, oppido Etruriæ. Maritimæ regiones ſolent eſſe per hyemem calidiores, ob vapores maris, quibus frigus acutum mitigatur. Porrò urbem Lunam in Liguria ponit, licet ad Etruriam pertineat, quia eſt in Liguriæ limite.

9. *Lunaï.* Pro *Lunæ*, ut *aulaï*, pro *aulæ*; Virg. Luna eſt civitas Italiæ, ſic dicta quia in eo loco ubi poſita eſt, littus in Lunæ creſcentis formam curvatur. Lunæ verò portus eſt veriùs ſinus Liguriæ inter portum Veneris & portum Erycis, ambitu viginti millia paſſuum patens: hodie *Golfo della Spezzia*, ſic denominatus ab oppido Spetia, quod ſitum eſt in intimo receſſu. Eſt autem hic verſiculus ab Ennio ſumptus.

Eſt operæ. Subaudi *pretium*, hoc eſt, *juvat cognoſcere.*

10. *Cor jubet*, *&c.* Eſt locutio Græca: *id eſt*, hoc voluit Ennius dicere; jubet nos cognoſcere Lunæ portum: vel Ennius, ille vates prudens & cordatus, laudat Lunæ portum, & dignum eſſe qui cognoſcatur, docet.

Ennî. Ennius poëta fuit Italus vetuſtiſſimus, ingenioſus, & eruditus: Annales populi Romani ſcripſit, & alia quædam, quorum fragmenta exſtant.

Deſtertuit. Deſiit ſtertere, ſeu ſomniare. Sic deſpumo, eſt ſpumam effundo & relinquo.

11. *Mæonides.* Homerus: ita dicitur a patre Mæone.

Quintus. Vel eſt nomen numeri & ordinis, ut explicatum eſt in interpretatione;

Hîc ego ſecurus vulgi ; & quid præparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus, & angulus ille
Vicini, noſtro quia pinguior : etſi adeò omnes
Diteſcant orti pejoribus, uſque recuſem
Curvus ob id minui ſenio, aut cœnare ſine uncto,
Et ſignum in vapidâ naſo tetigiſſe lagenâ.
Diſcrepet his alius : geminos, horoſcope, varo
Producis genio : ſolis natalibus eſt qui
Tingat olus ſiccum muriâ vafer in calice emptâ,

Pythagoream. Hic ego vitam vivo ſecuram nihil ſollicitus quis de me ſermo vulgi ſit, quid meridianus ventus, pecori noxius, detrimenti afferre gregibus paret ; nihil etiam ſollicitus, quòd vicini mei agellus meo ſit pinguior : & quamvis porro omnes infimo loco nati fiant locupletes, nolim tamen eam ob rem tædio & dolore conſumi, prono in terram vultu incedere, parcè ac duriter vivere, cibiſque lautioribus abſtinere, ac naſo admoto explorare utrum vinum in lagena obſignata ſit corruptum, atque adeo idoneum ut bibatur. Sint alii ſanè, qui mihi non aſſentiantur : nec miror ; videmus enim interdum gemellos fratres, licèt eodem utantur horoſcopo, diſſimili tamen eſſe genio & naturâ. Alter nullum alium diem feſtum, præter diem ſuum natalem celebrabit ; tumque olera prandebit, nullo pingui condimento adhibito, ſed acri tantùm & acerbâ muriâ, emptâ in vaſculo, homo ſcilicet parcus & frugi ;

vel eſt ipſum prænomen Ennii, quod hic ironicè cum Græco nomine, *Mæonides*, quia Græci ejuſmodi prænomina ignorabant : quaſi diceres, Quintus Homerus, ut Quintus Ennius.

Pythagoreo. Quis fuerit Pythagoras, quid docuerit, vide in ſatiris ſuperioribus ; præſertim Sat. XV, v. 173.

15. *Pejoribus.* Pejor, maximè apud Græcos, pro ignobiliori ponitur.

16. *Senio.* Senium ſæpè uſurpatur pro triſtitiâ & mœrore.

Uncto. Cibo pingui, & exquiſito.

17. *Vapida.* Avari vinum, niſi mutatum & corruptum, non bibunt. Poteſt etiam ſic explicari : explorare, admoto naſo, num lagenæ ſignum & operculum integrum ſit, an a ſervis reſignatum & fractum.

18. *Horoſcope.* Horoſcopus hic ſignificat certam aſtrorum complexionem, quæ in cœlo eſt, dum orimur ; aſtrum natale, quod nativitati præſidet.

Varo. Varus propriè eſt homo diſtortis pedibus.

20. *Muriâ.* Eſt ſalſugo ſeu

Ipſe ſacrum irrorans patinæ piper: hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer: utar ego, utar:
Nec rhombos ideò libertis ponere lautus,
Nec tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam.
Meſſe tenus propriâ vive, & granaria, fas eſt,
Emole; quid metuas? occa; en ſeges altera in herbâ eſt.
Aſt vocat officium: trabe ruptâ, Brutia ſaxa
Prendit amicus inops; remque omnem, ſurdaque vota
Condidit Ionio; jacet ipſe in littore, & unà

ac piper in patinam leviter inſperget, tamquam ſi ſacrum eſſet. Alter ingentes opes magnificè abſumet ac diſperdet in epulis & luxu. Ego neutrum imitabor; utar meis opibus, nec abutar tamen: non ero ita prodigus, ut meis libertis piſces pretioſos epulandos apponam, aut curam ac ſolertiam diligentem adhibeam in dignoſcendo ſapore turdorum. Fac ſumptus pro tuarum fortunarum modo, eoſque tuâ meſſe, tuis annuis proventibus metire: frumenta, quæ ſervas in granariis, molâ contere, panemque inde conſice; id æquum eſt; quid enim times? arva tua ſere, & occa; continuò naſcetur tibi altera meſſis in annum ſequentem. Hoc verò impenſiùs fac & libentiùs, cùm officii ratiò id a te poſtulabit. En amicus tuus, navi fractâ, ad littus Italum conatur evadere, & manu prenſare ſaxa in littore poſita: opes ille omnes, ac merces in mari Ionio, immo etiam vota & preces inutiles, quas Superis fecerat, perdidit; ipſe in littore jacet: apparent triſtes navis reli-

aqua ex carnibus ſale conditis relicta.

23. *Rhombos.* Piſces exquiſitos.

Libertis. Servis a me libertate donatis.

Ponere lautus. Græca locutio; tam lautus, ut apponam.

24. *Salivam.* Pro ſapore uſurpatur, qui ſaliv[illegible] ciet, ac in deglutienda [illegible] maximè ſentitur. Turdi autem aliter alio cibo paſti & loco ſapiunt, aliter ſi domi, aliter ſi ruri alantur.

25. *Meſſe tenus.* Uſque ad modum & copiam tuarum opum.

26. *Occa.* Occare, eſt propriè glebas majores, poſt arationem relictas, frangere & comminuere.

27. *Brutia.* Brutii ſunt Italiæ extremæ populi, prope Siciliam.

28. *Surda.* Non exaudita a Superis ſurdis.

29. *Ionio.* Mare Ionium eſt in extrema parte maris Adria-

Ingentes de puppe Dei, jamque obvia mergis
Coſta ratis laceræ. Nunc & de ceſpite vivo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret,
Cæruleâ in tabulâ. Sed cœnam funeris heres
Negliget, iratus quod rem curtaverim, & urnæ
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiæ, neſcire paratus.

quiæ, quibus mergi inſultant: lacerata puppis oſtendit fractas imagines Deorum, qui tamquam navis præſides, in ea picti fuerant; nunc eum juvare par eſt, non tantùm pecuniâ, ſed aliquâ etiam agri virentis, & fundi parte venditâ, ne cogatur mendicare oſtiatim, & circumferre tabulam pictam, in quâ ſuum naufragium deſcriptum ſit. At, inquis, meus heres, id ſi fecero, iratus mihi, quòd iſtâ liberalitate patrimonium imminuerim, dapes in meo funere nullas, aut parum exquiſitas, adhibebit; condet oſſa mea in urnam, nullis additis floribus odoratis, aut aromatibus; nihil curabit ſcire an unguenta, quibus meum cadaver ungetur, odorem emittant ſurdum & obtuſum, qui vix ſentiatur, an caſiæ ceraſi cortice admixto fuerint vitiatæ. Audire jam mihi videor illum heredem meum, qui me ita increpet: Tune bona tua, cùm es

tici, inter Siciliam & Græciam.

30. *Dei.* Pingebant in puppe Deos cuſtodes cujuſque navis: iis exſtructa erat in puppi ara.

Mergis. Sunt aves marinæ.

31. *Coſta.* Tabulæ fractæ navis, & quaſi latera data ſunt mergis ludibrio.

Ceſpite. Non tantùm de pane & frumento, ſed de agro virenti, & meſſe, quæ in herba tantùm eſt, largire. Ceſpes eſt gleba cum gramine.

32. *Pictus.* Naufragi, ut hominum commiſerationem moverent, ſolebant circumferre tabulam, in qua mare & ipſorum naufragium depictum erat: unde cærulea vocatur tabula ob maris colorem.

33. *Cœnam funeris.* Solebant in mortuorum funere dapes ponere, quæ cum cadavere cremabantur: interdum illas ſepulcris ipſis imponebant, & quaſi mortuis epulandas apponebant: vocabatur ea cœna, ſilicernium.

34. *Rem.* Opes.

Curtaveris. Mutilaveris, aliquid ex ea detraxeris.

36. *Ceraſo.* Cinnama, caſiæ, erant aromata, unde unguenta conficiebantur: ea autem vitiabantur admixto ceraſi cortice, ſeu gummi ex ceraſo.

Tune bona incolumis minuas? ſed Beſtius urget
Doctores Graios: Ita fit, poſtquam ſapere Urbi
Cum pipere & palmis venit noſtrum hoc maris expers,
Fœniſecæ craſſo vitiarunt unguine pultes.
Hæc cinere ulterior metuas? At tu, meus heres,
Quiſquis eris, paulùm a turba ſeductior, audi:
O bone, num ignoras? miſſa eſt a Cæſare laurus,
Inſignem ob cladem Germanæ pubis; & aris
Frigidus excutitur cinis, ac jam poſtibus arma,

adhuc florenti ætate, & integrâ valetudine, ſic minuas? En Beſtius, homo ſapiens, conqueritur (& meritò) de philoſophis illis Græcis, qui liberalitatem nobis adeo commendant: aitque, ex eo tempore, quo ſapientia, quam priſci olim Romani e remotis & tranſmarinis regionibus non petebant, in Urbem cum peregrinis mercibus advecta eſt, ipſos ruſticos lautiùs cœpiſſe vivere, & ſuas pultes condire craſſo adipe. At, quis tam ineptus ſit ut, obitâ morte, hæc metuat? ut de minis ſuorum heredum ſit ſollicitus? Tu verò, quiſquis meus heres futurus es, a turba paulùm, arbitriſque, mecum te remove, ut hoc audias: Neſcis, o amice, miſſas eſſe ad Senatum ab Imperatore Caligula litteras lauro coronatas, propter inſignem victoriam, ab ipſo de Germanis reportatam: parantur ſacrificia, & cineres frigidi, in aris relicti, excutiuntur:

37. *Beſtius.* Cornelius Beſtius, inſignis Romæ avarus, in luxum per Philoſophos invectum declamare ſolitus: cujus auctoritate ſe tuetur ille heres, bona olim ad ſe reditura minui queritans.

38. *Ita fit.* Verba ſunt Beſtii: Sic nempe vivitur, ſic in Urbe luxus dominatur.

Sapere. Infinitivus, Græco more, pro ſubſtantivo, ſapientia.

38. *Palmis.* Quæ ex Syria deferuntur, & Palæſtinâ.

Maris expers. Quod ſapere, quæ noſtra ſapientia non petebatur olim e tranſmarinis regionibus, putà ex Græcia, &c.

40. *Fœniſecæ.* Ruſtici, qui fœnum ſecant.

Vitiarunt. Inquinarunt, cùm antea ſimpliciùs victitarent.

41. *Ulterior.* Ultra mortem poſitus defunctus. Cadavera comburebant Romani, & in cineres redigebant.

43. *O bone.* O amice.

44. *Inſignem.* Ironicè. Caligula enim cùm triumphare cuperet, quaſi Germanos magnâ clade affeciſſet, ſcripſit ad Senatum, ut ſibi triumphus decerneretur.

Pubis. Juventutis.

Jam chlamidas Regum, jam lutea gauſapa captis,
Eſſedaque, ingenteſque locat Cæſonia Rhenos.
Diis igitur, Genioque ducis centum paria, ob res
Egregiè geſtas, induco; quis vetat? aude:
Væ, niſi connives: oleum, artocreaſque popellò
Largior, an prohibes? dic clarè. Non adeò, inquis:
Exoſſatus ager juxtà eſt; age, ſi mihi nulla
Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla proneptis,

jam Cæſonia, uxor Imperatoris, templorum foribus arma Regum barbarorum, & veſtes affigit, in victoriæ monumentum: jam eadem captivis veſtes villoſas & luteo colore inſignes, quibus induti ducantur in triumpho, parat; & currus adornat, in quibus Germanos, Rheni accolas proceros, collocet ad pompam triumphi. Quare ad agendas gratias Diis immortalibus, hujus victoriæ auctoribus, & Caligulæ Genio, ob res præclarè in eo bello geſtas, inducere ſtatuo in arenam centum paria gladiatorum: quis me id facere prohibet? tune id audes? miſerum te, niſi ſaltem dolorem tuum diſſimulas! Quin etiam largiri volo populo epulum; an tibi hoc diſplicet? dic apertè. Ego verò, inquis, non prohibeo. Age, eſt mihi prædium ſuburbanum, probè cultum, & ab lapidibus repurgatum: ſi ex meis amitis vivat ac ſuperſit nulla patruelis, nulla

46. *Lutea gauſapa.* Villoſas veſtes; lutei, ſeu crocei coloris.

47. *Eſſeda.* Currus grandiores & vehicula Gallorum propria.

Rhenos. Pro Rheni accolas. Eſt autem Rhenus ingens fluvius, Gallias ab Germania dividens.

48. *Genio.* Deo tutelari, & cuſtodi Imperatoris.

Paria. Dies feſtos colere ſolebant, inductis in arenam gladiatoribus, qui ſe mutuis vulneribus trucidarent. Centum autem paria gladiatorum, ſunt ducenti gladiatores, inter ſe æquales. *Par* enim, cùm ſubſtantivum nomen neutrum eſt, ſignificat res duas æquales.

50. *Artocreas.* Græca vox eſt: ſignificat carnem & panem, ſive cibum ex pane & incoctâ carne compoſitum.

51. *Non adeo.* Subaudi, *prohibeo*: abſit ut vetem.

52. *Exoſſatus.* Lapides, oſſa terræ dicuntur.

53. *Amitis.* Amita patris ſoror eſt.

Patruelis. Patrueles vocantur, qui orti ſunt e duobus fratribus; conſobrini, qui e duabus ſororibus.

Proneptis. Nepotis filia.

Nulla manet, patrui ſterilis matertera vixit,
Deque aviâ nihilum ſuper eſt, accedo Bovillas,
Clivumque ab Virbî: præſto eſt mihi Manius heres.
Progenies Terræ? Quære ex me, quis mihi quartus
Sit pater, haud promptè, dicam tamen: adde etiam unum,
Unum etiam; Terræ eſt jam filius, & mihi ritu
Manius hic generis propè major avunculus exit.
Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?

patrui proneptis; ſi mortua ſit matertera mea ſine prole, & nulli liberi ex aviâ meâ ſuperſint; Bovillas ibo, & ad clivum Virbii: occurret mihi Manius, quem heredem meum inſtituam. At ille, inquis, eſt homo ignobilis & Terræ filius? Pete a me quis abavus meus fuerit: equidem dicam, at ægrè: ſi verò quæras ampliùs quis tritavus, quis tritavi mei pater fuerit, reperies eos, ut eſt ille Manius, Terræ eſſe filios, atque ita Manium iſtum tam mihi eſſe cognatum, & tam nobilem, quàm fuit major meus avunculus, & eodem in cognationis gradu mihi cenſeri propinquum poſſe, quò major meus iſte avunculus fuit. At tu, o meus heres, licèt mihi ſis prior & propinquior quàm iſte Manius, cur a me hereditatem meam tamquam facem petis, dum adhuc vitæ ſtadium decurro?

54. *Patrui.* Patruus eſt frater patris.

Matertera. Soror matris.

55. *Aviâ.* Patris, vel matris mater.

Bovillas. Oppidum in via Appia.

56. *Virbî.* Ita dictus eſt iſte clivus ab Hyppolito, qui Virbius appellatus fuit, poſtquam artibus Æſculapii ad vitam revocatus eſt, & prope hunc collem in templo Dianæ colebatur. Idem clivus vallis etiam *Aricina* dicebatur, quia per illam ibatur Ariciam. In eo clivo multi erant mendici.

57. *Progenies Terræ.* Homines obſcuro, aut incerto patre nati dicebantur filii Terræ, quæ communis eſt omnium parens.

58. *Pater quartus.* Abavus, ſeu proavi pater. Eſt enim hic ordo; pater, avus, proavus, abavus, tritavus.

59. *Ritu generis.* Perinde quaſi hunc locum & ordinem in meo genere & familia obtineret.

60. *Major avunculus.* Eſt avi, aut aviæ avunculus, vel frater, ut quibuſdam placet; nam avunculus propriè eſt matris frater; itaque major avunculus erit aviæ frater.

61. *Lampada.* Athenienſes in quibuſdam Promethei ſacris, lampada tenentes manu,

Sum tibi Mercurius : venio Deus huc ego, ut ille
Pingitur : an renuis ? vin' tu gaudere relictis ?
Deeſt aliquid ſummæ ? minui mihi : ſed tibi totum eſt,
Quidquid id eſt : ubi ſit, fuge quærere, quod mihi quondam
Legarat Stadius ; neu dicta repone paterna.
Fœnoris accedat merces, hinc exime ſumptus :

Exſpecta dum obierim : illa tibi ut lucrum inſperatum & indebitum obveniet ; atque adeo ego inſtar Mercurii tibi ero (quippe ille lucris inexſpectatis præeſt) & cum marſupio in dextra manu, ut ille pingitur, ad te veniam. An recuſas accipere meam hereditatem, quanta quantula illa ſit, & a me relictis bonis grato animo frui ? Muſſitas, ut video ; deeſt aliquid ſummæ, inquis : ego vero, ſi quid inde abſtuli, mihi abſtuli, meum hoc commodum aut damnum fuit, non tuum, qui rei meæ dominus non eras : quod reliquum erit, totum erit tuum, quidquid illud ſit. Noli quærere, quas in res inſumpſerim, aut ubi poſuerim quod olim Stadius mihi teſtamento reliquit, nec mecum inſtar alicujus ſeveri patris age. Tolle de tuarum opum capite & ſumma tota uſuras & nummos quos fœnoris nomine dediſti fœneratoribus : detrahe hinc legitimos

ita currebant, ut primus poſtquam currendo defatigatus erat, facem alteri recenti & integro traderet in manum, iſte tertio, tertius quarto, &c. poſterior autem non porrigebat facem priori, ſed prior, ſeu, qui priori loco ſtadium erat ingreſſus, poſteriori : ſic mortui hereditatem & lampadem veluti tradunt viventibus. Alii hæc verba, *qui prior es*, ita exponunt, qui es ſenior, qui prior vitæ curſum ingreſſus es, cur a me, licèt juniore, hereditatem ante tempus, ante meum obitum petis ?

67. *Merces fœnoris.* Id eſt, fœnus, quod ſuprà ſortem ſeu caput, ut aiunt pecuniæ, colligitur, eſtque pecuniæ mutuò datæ fructus, & quaſi fœtus. Vulgò dicitur uſura.

Accedat. Ad ſummam principem a te addatur. Quidam ita explicant : Noli, o heres, inſtar ſeveri patris, cogere ad augendam fœnore pecuniam, & ad ſumptus qui erunt neceſſarii, ſumendos ex illo fœnore, non ex ſorte. Alii cenſent eſſe Perſii verba ſuum heredem alloquentis : Sic olim, cùm hereditatem meam adminiſtrabis, eam augebis uſurâ : ex ea uſura ſumptus facies, non ex ſorte, quæ tibi ſic remanebit integra. Verùm, inquit heres, quantula hæc erit ſors ? quid eſt relictum a te ? nihil ferè.

Quid reliquum eſt? reliquum? Nunc, nunc, impenſiùs unge,
Unge, puer, caules : mihi feſtâ luce coquatur
Urtica, & fiſsâ fumoſum ſinciput aure?
Vende animam lucro; mercare; atque excute ſolers
Omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter
Cappadocas rigidâ pingues paviſſe cataſtâ :
Rem duplica. Feci : jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam : depinge, ubi ſiſtam,
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

ſumptus quos feciſti : quid reliquum eſt? Certè perparum. Tune hoc mihi dicis, mi heres? petiſne a me quid reliquum ſit? At iſtud quidquid eſt reliquum, te invito conſumam, & indulgebo genio. Famuli, caules lautiùs condite, dapes exquiſitiores ponite. Egone ut feſtis diebus veſcar urticâ in tuam gratiam & tuorum, contentuſque ſim capitis porcini anteriori parte, quæ per aurem, clavo perforatam, ſuſpenſa in camino, & fumo durata fuerit? non faciam. Interim, o avare, quiſquis es, ſervias per me licet heredibus tuis; age, vitam tuam quaſi vende, & periculis omnibus expone, ut eâ mercede divitias compares : mercaturam exerce : omnes mundi partes diligenter luſtra : nemo te reperiatur ſolertior, in mancipiis advectis e Cappadocia venalibus exponendis, & ſaginandis, in lignea machina & cavea : duplica opes. Feci jam, ais; immo ter, quater, decies duplicavi, neque invenio, ubi ſiſtam, aut quem augendæ rei modum faciam. Id me, quæſo, doce, o Chryſippe, & fac ut inveniam rationem ſatiandæ avaritiæ, quæ, inſtar acervi tui, finem nullum & modum novit.

73. *Cappadocas.* Servi e Cappadocia, minoris Aſiæ regione, multi Romam venales deducebantur.

Cataſtâ. Erat machina quædam, e lignis per intervalla poſitis, inſtar ingentis caveæ, in qua ſaginati & nudi exponebantur ſervi, ut eos emptores poſſent inſpicere, ne quid lateret vitii.

75. *In rugam.* Metaphora ducitur a pannis, qui rugas contrahunt, cùm duplicantur.

Depinge. Legunt alii, *depunge*, id eſt, punctum aliquod fige, ubi hæream.

76. *Acervi.* Hæc argumentatio, ſorites aliâ voce dicitur : In ea multæ coacervantur propoſitiones, in quibus aliquid doli eſt, quod in concluſione tandem deprehenditur. Chryſippus, philoſophus Stoïcus, qui hunc acervum invenit, idem invenit mo-

dum ejus ſolvendi & ſiſtendi in aliqua propoſitione, unde omnis dolus penderet, ac in alias derivaretur. Alii hoc aliter explicant; negantque, Cicerone teſte, poſſe ullum acervo finem ſtatui, neque id umquam a Chryſippo inventum: itaque volunt accipiendum hunc ultimum eſſe verſiculum, de re quæ fieri non poſſit, hac ſententia: Doce me quis avaritiæ modus eſſe poſſit ac finis: id verò non magis me docebis, o Chryſippe, quàm docuiſti acervum tuum finire; quod præſtare numquam potuiſti. Poteſt etiam ita exponi: doce me ubi ſiſtam, inveniamque modum & rationem finiendæ cupiditatis & avaritiæ, quæ ſimillima eſt acervo tuo, Chryſippe, cujus finis inveniri nullus poteſt.

Finis Auli Perſii Satirarum.

APPENDIX
DE DIIS,
ET HEROIBUS
POETICIS,

Ad Poëtarum intelligentiam neceſſaria,

Auctore JOSEPHO JUVENCIO.

PARS PRIMA.

De majoribus & minoribus Ethnicorum Diis.

CAPUT I. *SATURNUS.*

DEORUM antiquiſſimus habebatur Cœlum. Duo ejus filii celebrantur a poëtis, Tempus, ſive Saturnus, & Titanus. Hic, etſi priore loco genitus foret, eique proinde imperium orbis deberetur, jus tamen ſuum remiſit, conceſſitque Saturno, rogante Veſtâ matre, ſed eâ lege tamen, ut Saturnus maſculam prolem educaret nullam. His ita conſtitutis, Saturnus mares ſtatim editos devorabat, invitâ vehementer uxore, quæ uno partu Jovem & Junonem enixa, ſolam Junonem oſtendit Saturno, Jovem occultavit. Senſit dolum Titanus, ac Saturnum acie victum in vincula conjecit. Iis liberatus poſtea fuit per Jovem filium ſuum, a quo Titanes, bellum pro Titano patre redintegrantes, fuêre

profligati. Saturnus vinculis liberatus, cùm in fatis eſſe cognoviſſet futurum, ut ab eodem Jove regno ſpoliaretur, illi ſtruxit inſidias, ac bellum etiam indixit. *Ovid. Metamorph. Lib. 1.* Jupiter debellatum patrem cœlo expulit. Saturnus, amiſſo cœlo, in eam Italiæ partem, ubi Roma condita poſtmodum eſt, venit, quæ Latium fuit appellata, quòd ibi latuiſſet. Extorrem Deum Janus, Latii rex, benignè accepit, ac viciſſim a Saturno donatus eſt inſigni prudentiâ, cujus ope meminerat præterita, futura proſpiciebat: unde biceps, ſeu bifrons apellatur. Eo regnante, mores optimi arteſque viguerunt, quæ illi ætati nomen Aureæ fecerunt. Saturni feſta dicebantur Saturnalia, & Decembri menſe celebrata ſunt per dies primò tres, deinde quatuor, tum quinque, ac plures. Per eos dies Senatus non habebatur, vacabant ſcholæ, munera ultro citroque mittebantur ab amicis; de ſontibus ſupplicium ſumere, ac bellum indicere, nefas; ſervis menſæ accumbentibus miniſtrabant Domini, & ſervorum vicem implebant, ad refricandam videlicet memoriam priſtinæ, quæ florebat, Saturno regnante, libertatis, cùm nemo ſerviret.

Janus, de quo proximè facta mentio eſt, pingebatur cum clavi & virgâ. Virgam gerebat, quaſi viarum præſes; clavim, quia domorum januas, & feras inveniſſe credebatur. Ab eo Januarius menſis invenit nomen: aræ duodecim eidem ponebantur, pro numero menſium: utque ſunt anni tempeſtates quatuor, ita quatuor ipſi frontes aliquando datæ. In omnibus ſacrificiis appellabatur primo loco, quippe qui primus aras & ſacrorum ritus inſtituiſſet. Ejus templum Romæ claudebatur pace compoſita, patebat flagrante bello.

Cap. II. *CYBELE.*

CYBELE, Saturni uxor, varia ſortitur apud Poëtas nomina. Dyndimene vocatur, Berecynthia, & Idea, a montibus Phrygiæ Dyndimo, Ida, & Berecyntho, ubi præcipuè colebatur: magna Mater, quia Dii plurimi, maximique, ex ea nati: Ops, & Tellus, quia ut Saturnus cœlo, ſic illa terræ præerat, opemque mortalibus ferebat: Rhea, quia e terra fluunt omnia, & gi-

gnuntur. Dicta quoque Veſta reperitur : vulgò tamen Veſta Saturni mater, non conjux, ponitur ; itaque duas aliqui Veſtas conſtituunt, unam Cœli conjugem, & matrem Saturni ; alteram juniorem, & Saturni filiam : ſeniorem eamdem eſſe cum Cybele, ac Tellure, cenſent. Pingebatur illa ſedens, quia terra ſtat, ſuis librata ponderibus ; tympanum gerebat manu, quia terra ventos ſinu continet, qui erumpunt inde cum fragore : aderant circùm belluæ : curru vehebatur, quem trahebant leones : caput floribus, plantiſque, ſæpius coronâ e turribus & murorum pinnis conflatâ, cingebatur. Junior Veſta igni præerat, eique aram Numa Pompilius conſecravit, & ignem in ara perpetuum foveri juſſit, cujus alendi curam virginibus Veſtalibus demandavit. Si caſu extingueretur, indicebatur juſtitium, & publica, privataque negotia intermittebantur, donec prodigium illud infauſtum, expiatum fuiſſet : ſi Veſtalium incuriâ, graviter in eas animadvertebatur. Quotannis renovabatur ignis ille, Kalendis Martiis, petitâ non ab igne alio, ſed a Sole, flammâ. Cybeles feſta Megaleſia vocabantur ; ſacerdotes dicebantur Galli, a Gallo, Phrygiæ fluvio, cujus aquâ epotâ in rabiem verſi lacerabant ſe cultris, caput rotabant, & adverſis frontibus inter ſe velut arietabant ; unde illis etiam Corybantes nomen fuit. Tondebant iidem comam in priori capitis parte ; ſtolâ muliebri erant induti : Jovem in Creta inſula aluerant, quas ob cauſas Curetes pariter dictos volunt. Denique reperiuntur appellati ſæpe Dactyli Idæi. Dactyli quidem [quæ vox Græca digitos ſignificat] quia decem [quot in manibus digiti] erant : vel quòd, inſtar digitorum, quibus manus ambæ utuntur, Divæ præſto eſſent ad omne ſacrorum obſequium. Idæi verò, quia Idam Phrygiæ montem incolebant. Sacra Cybeles celebrabant inconditis clamoribus, fiſtulis, tibiis, ac tympanis percrepantibus. Romæ a feminis fiebant eadem in templo ac loco ſecreto, quod Opertum nuncupabant, excluſis viris.

Saturni & Opis, ſeu Cybeles filia Ceres fuit, Dea frugum, & inventrix frumenti. Quamobrem cum ſpiceâ coronâ pingitur, & plenis uberibus ; ex quo mammoſæ, & almæ nomen eſt adepta, quòd omnes alat. Facem geſtabat, quia filiam Proſerpinam a Plutone rap-

tam diu quæſivit, *Metamorph. Lib.* 5; cúmque ſomnum præ mœrore capere non poſſet, ei papaver edendum præbuiſſe Jupiter dicitur, cujus ea vis eſt, ut ſomnum conciliet. Hinc papavera manu tenebat. Uſa eſt Triptolemo adjutore ad monſtrandam hominibus ſerendi artem. *Metamorph. Lib.* 5. Erat hic Eleuſini regis, apud quem Proſerpinam Ceres quærens diverterat, filius. In eodem oppido Eleuſi cœpta ſunt primùm peragi Cereris ſacra, Eleuſina dicta: in iis incredibile ſervabatur ſilentium, ac ſummum nefas putabatur ex illis aliquid evulgare. Alia duo Cereris feſta memorantur in ſcriptoribus antiquis: Theſmophoria, quia Ceres Athenienſibus leges deſcripſerat: & Ambarvalia, inſtituta ad fertilitatem & ubertatem impetrandam arvis, quæ tunc ambiebantur a ſupplicantibus, unde feſto nomen. Vinum ab aris Cereris amovebatur: immolabatur illi porcus, quia fruges & ſata roſtro eruit. Agrorum limitibus præerat Deus Terminus: ejus feſta, Terminalia, dicebantur. Cererem in Græcia regnaſſe D. Auguſtinus tradit; artemque agros colendi tradidiſſe, ac per eam factum, ut Græcia ſuis frugibus uteretur, cùm antea frumento aliunde importato vixiſſet.

CAP. III. *JUPITER.*

JUPITER, Saturni & Cybeles filius, poſtquam patrem egiſſet in fugam, regnum mundi cum fratribus ita diviſit, ut cœlum ſibi vindicaret, aquas Neptuno, inferos Plutoni regendos permitteret. Non diu tranquillum regnum habuit. Tellus enim, Titani uxor, dolens filios ſuos Titanas a Jove interfectos, Gigantes procreavit, mole viribuſque ſpectandos, qui congeſtis in cumulum montibus, Jovem cœlo detrudere aggreſſi ſunt. *Metamorph. Lib.* 1 & 14. Sed fulminibus dejecti, & ſuis obtriti montibus, pœnas Jovi dedêre. Vocati ab illo in belli & periculi partem Dii, cùm ſe imparem unum tot hoſtibus crederet, ſic Gigantum conſpectu perterrefacti ſunt, ut omnes in Ægyptum fugerint, ibique ſub variis animantium formis latuerint. *Metamorph. Lib.* 5. Hinc factum ut belluas Ægyptii colerent pro numinibus. Bacchus tamen ſpecie leonis indu-

tus, rem ſtrenuè aliquantiſper geſſit, hortante Jove, & Evohe, id eſt, *Euge fili*, ingeminante. Jupiter pacatum adeptus regnum, curam ad formandos homines contulit. Eum imitatus Prometheus finxit ſtatuas quaſdam hominum ex argilla, illaſque, rapto e curru Solis igne, animavit. *Metamorph. Lib. 1.* Promethei temeritatem indignè ferens Jupiter negotium Vulcano dedit, ut eum in Caucaſo monte religaret : addidit vulturem, qui laniaret viſcera, in novos cruciatus ſemper renaſcentia. Severitatem Jovis iniquè tulerunt ceteri Dii, ac doluerunt quòd ſibi uni formandorum hominum jus arrogaret. Quare collatis ſtudiis & muneribus, mulierem effinxere, quam Pandoram appellarunt, quaſi ex omnium donis conflatam. Jupiter Superûm arrogantiam ulturus, illi capſulam dedit, infelix munus ; in eam quippe congeſta erant omnia naturæ mala. Hanc Pandora cùm detuliſſet ad Epimetheum Promethei fratrem, ille impulſus curioſitate pravâ, ſive, ut alii narrant, ejus uxor, capſulam aperuit ; ex èaque peſtes omnis generis in orbem terrarum evolarunt, ſolâ Spe in fundo capſulæ relictâ. Hinc ætas ferrea & ſcelerum colluvies nata eſt. Jovem non unum in Creta regnaſſe doctorum opinio eſt : omnium celeberrimus Abrahamo ſupparem Euſebius facit. Patrem ſpoliavit regno, quod ita cum ſuis fratribus Neptuno & Plutone diviſit, ut ipſi regiones ad ortum ſitæ, Plutoni occidua pars inſulæ, Neptuno maritimi tractus obtigerint. Hinc Jupiter cœli, Neptunus maris, Pluto inferorum rex, numenque dictus eſt. Jovis nomine apud poëtas Aër ut plurimùm ſignificatur, ſive cœlum ; ut nomine Junonis, quæ Jovis conjux, terra ; quia e cœlo, terraque, omnia gignuntur. Ejuſdem Jovis varia ſunt apud ſcriptores profanos nomina : hæc frequentiora. *Dieſpiter* vocatur, quaſi diei pater : *Feretrius*, vel quòd hoſtes feriret, vel quòd in ejus templum ferrentur opima ſpolia. *Stator* [ita eſt a Romulo dictus] quòd Romanorum contra Sabinos pugnantium fugam ſtiterat : *Xenius*, ſive *Hoſpitalis*, quia gerebat hoſpitum curam. *Vejovis*, & *Vedius* tunc appellabatur, cùm rogabatur ne quid inferret mali ; & inter ſiniſtra noxiaque numina cenſebatur : factæ voces iſtæ ſunt ex interjectione

vae, quæ mali ominis ; & duplici genitivo, altero Græco, altero Latino, Jovis, & Diòs.

Cap. IV. *JUNO.*

Juno, Jovis ſoror & conjux, matrimoniis præerat, ac partubus feliciter edendis : tumque Pronuba, Lucina, & Illythyia, nominabatur. *Metamorph. Lib. 9.* Ejus filia Hebe, juventutis Dea, nectar Jovi tamdiu miſcuit, dum ejus locum Ganimedes, a Jove in aquilam mutato raptus, occupavit. *Metamorph. Lib. 9 & 10.* Edidit etiam Juno Martem, belli armorumque præſidem, cujus ſoror Bellona, ſive Enyo : denique Vulcanum, ſed diſtortum & informem. Horruit partum degenerem Jupiter, & calce in terras dejecit. Vulcanus, crure inter cadendum fracto, claudus remanſit. Jupiter ut infortunium hoc ſolaretur, illum præfecit fabricandis fulminibus. Officinæ Vulcani Lemnos, Lipara, Ætna : adjutores & adminiſtri fuêre Cyclopes, ita dicti, quòd unum in fronte media oculum haberent. Ceterùm offenſus Jupiter & arrogantiâ Junonis, & poſtremo partu, eam faſtidire atque aliàs amare cœpit. Immo Palladem e fœcundo capite productam, bello pariter præeſſe litteriſque voluit. Vulgò tamen cùm litterarum eſt præſes, Minerva nuncupatur. Olea ipſi dicata erat, pacis inſigne : nam & pace gaudent litteræ ; & belli finis præmiumque pax eſſe debet. *Metamorph. Lib. 6.* Ab Athenienſibus præcipuè culta fuit. Interim Juno maritum in pellicum amores turpiter effuſum obſervans, illi cuſtodem appoſuit centum oculis præditum, Argum nomine. Moleſtum obſervatorem Jupiter, operâ Mercurii, obtruncavit. *Metamorph. Lib. 1.* Ejus oculos Juno indidit pavonis caudæ. Argum ipſum, ut alii volunt, in pavonem mutavit. Junonis famula & nuntia Iris fuit, quamvis operam aliquando Jovi, ceteriſque Diis navaret. De Marte, addo illum Gradivum appellari ſolitum, quando ſæviebat ; gradior enim propriè de militibus in aciem procurrentibus dicitur : Quirinum verò, cùm tranquillus & mitis erat, ſumpto nomine a Sabino vocabulo, *Curis*, ſeu *Quiris*, quod haſtam ſignificabat. Id no-

minis Romulo quoque, Martis filio, tributum eſt. Salii, Martis ſacerdotes, urbem obibant ſaltando, & ancilia [clypeolos ſacros] circumferendo.

CAP. V. *APOLLO.*

JUPITER, ſpretâ Junone, Latonam adamavit, ex eaque ſuſcepit Apollinem & Dianam. Priuſquam in lucem ederentur, Juno terram obſecravit, ut nullum Latonæ, ubi conſiſtere poſſet ac parere, locum relinqueret. *Metamorph. Lib. 6.* Promiſit Terra excludendam omnibus locis Latonam, præterquam ab inſula Delo, quæ tunc fluitabat incerto mari, ac fere ſemper fluctibus erat obruta. Sed Neptunus, Latonam miſeratus, Delum ſtabilem reddidit, ac juſſit emergere. Hinc Apollo Delii cognomen eſt nactus ab inſula natali. Ejus filius Æſculapius, cùm artem medicam a patre, & a Chirone Centauro didiciſſet, tantùm in ea profecit, ut Hyppolytum, Theſei filium, monſtris marinis diſcerptum, ad vitam revocaret. *Metamorph. Lib. 2 & 15.* Quo facto Jupiter auctoritatem ſuam lædi ratus, Æſculapium fulmine percuſſit. Apollo viciſſim Cyclopes, fulminis fabricatores, quoniam ſævire in Jovem ipſum non poterat, interemit. Exarſit iracundiâ gravi Jupiter, & Apollinem cœlo pulſum, divinitate per aliquot annos ſpoliavit. Redactus in ordinem Apollo, multis incommodis afflictatus eſt; ac ne periret fame, operam ſuam locavit Admeto, Theſſaliæ regi, cujus greges paſcendos accepit. *Metamorph. Lib. 2.* Hinc Deus paſtorum habitus fuit, eique immolabatur lupus, ovium peſtis. Armenta ſic paſcentem aliquando vidit Mercurius, eique vaccam dolo ſurripuit: mox ipſam ejuſdem humeris furtim pharetram detraxit. Daphne in laurum ab eo mutata fuit. *Metamorph. Lib. 1.* Hyacinthus, quem diſco imprudens colludentem interemerat, in florem cognominem. *Metamorph. Lib. 10.* At Hyacinthi parentes Apollinem, ut pœnas expeterent, inſecuti, fugere coëgerunt in Troadem, ubi incidit in Neptunum, cœlo pariter exſulantem, irato Jove, in quem cum Diis aliquot conjuraverat. Ambo ad Laomedontem, qui Trojam tunc ædificabat, confugiunt; ac pacto pretio na-

vant operam conſtruendis Trojæ mœnibus, *Metamorph. Lib. 11.* Cùm promiſſam mercedem negaret Laomedon, conſpirarunt in perjurum regem, ejuſque civitatem Neptunus, immiſſis aquis, evertit magna ex parte; Apollo peſtilentiâ regionem devaſtavit. Tot malis remedium quæſivit Laomedon. Oraculo conſulto, reſponſum eſt placandos Apollinem ac Neptunum objectâ monſtris marinis Trojanâ quotannis virgine: ſors Heſionen, regis ipſius filiam, neci addixerat. Hercules ita ſe liberaturum illam ſpopondit, ſi Laomedon quoſdam inſignes equos ſibi daret. *Metamorph. Lib 11.* Promiſit rex; at liberatâ filiâ, monſtris abactis & interfectis, Herculem indonatum, irriſumque valere juſſit. Hercules juſto furore percitus obſedit urbem, cepit, ac regem interfecit. Intereà mitigatus Jupiter cœlum Apollini ac divinitatem reddidit. Apollo priſtinum decus non modò recuperavit, ſed magnâ etiam acceſſione cumulavit. Nam in cœlo lucis Orbi dividendæ munus recepit, quod anteà gerebat, etſi provinciam hanc poëtæ tribuant uni e Titanibus, quem Titanem, & Hyperionem dixerunt. Hunc alii Solis ipſius patrem faciunt. Solem Ægyptii Horum appellabant; Perſæ, Mithram. In terris verò edere cœpit oracula, præſertim Delphis, ubi ſacerdos reſponſa dabat inſidens cortinæ, ſive tripodi tecto pelle ſerpentis Pythonis, olim ab Apolline interfecti. *Metamorph. Lib. 1.* Prætereà invenit artem canendi, & Marſyam ſatyrum, a quo fuerat provocatus, victum cantando, exuit pelle. *Metamorph. Lib. 6.* Eamdem canendi artem & poëſim docuit Muſas, Jovis & Mnemoſynes filias. Novem recenſentur, Calliope, Clio, Erato, Thaliä, Polyhymnia, Urania, Melpomene, Terpſichore, Euterpe. Parnaſſum unà cum Apolline incolebant. *Metamorph. Lib. 5.* Inter Apollinis filios celebratur Phaëton, qui paternum currum, temerè expetitum, cùm malè regeret, a Jove percuſſus, & in Eridanum deturbatus eſt. Ejus ſorores Heliades in populos mutatæ. *Metamorph. Lib. 2.* Inter Apollinis liberos nonnulli numerant Auroram. Hæc Tithonum, Laomedontis filium, habuit in matrimonio, eique immortalitatem a Jove impetravit; nec tamen obtinere potuit, ne ſeneſceret. Itaque ſenio

fractus, in cicadam ut mutaretur exoravit. E Tithono genuit Aurora Memnonem, qui Priamo ſuppetias, in Trojano bello, tulit. Ab Achille interfectus, a matre diuturnis lacrymis, quæ rorem effecere, deploratus eſt, & ex ejus rogo natæ aves Memnonides. *Metamorph. Lib 13.* Illi ſtatuam Ægyptii poſuerant, quæ, Solis orientis primoribus radiis icta, ſonum canoræ voci ſimilem edere jactabatur.

Cap. VI. *DIANA.*

Diana ſoror Apollinis, eadem in cœlo Luna, in terris Diana, in inferis Hecate, dicebatur. Hinc triformis diva, triceps Hecate, a poëtis nuncupatur. Venationi præſertim addicta, venatoribus præfuit. Eadem virginitatem perpetuò coluit, & Actæonem venatorem, quòd in eum, ubi ſe cum nymphis lavabat, locum imprudens veniſſet, mutavit in cervum. *Metamorph. Lib. 3.* Inſigne templum habuit Epheſi, & inter ſeptem orbis miracula numeratum: aram quoque in Taurica Cherſoneſo, ad Pontum Euxinum, in qua ipſi homines immolabantur, præſertim ſi qui naufragio ad iſtas oras ejecti fuiſſent.

Cap. VII. *BACCHUS.*

Jupiter e Semele ſuſcepit Bacchum, quem narrant, cùm ante tempus in lucem exiiſſet, inſertum fuiſſe Jovis femori, donec menſes legitimi partûs implerentur. *Metamorph. Lib. 4.* Ætate provectior peragravit orbem terrarum, deque India triumphavit. Inveniſſe vinum fertur, eique caper immolabatur, quia vitium gemmas arrodit. Primus etiam aratro boves ſubjunxiſſe memoratur: quam ob cauſam ejus capiti affinguntur cornua, quæ pariter indicant robur & audaciam ebrioſis familiarem. Sacra illi quoque hedera, quia vini fumos nativo frigore diſcutere creditur. Eâ involutum & pampinis jaculum geſtabat, quem thyrſum vocabant. Eodem inſtructæ feminæ, ſparſis comis ululantes, ſacra Bacchi celebrabant: Trieterica illis nómen, quia tertio quoque anno recurrebant; & Orgia, ob furorem,

quo iſtæ Bacchantes, pellibus tigridum & pantherarum indutæ, nonnumquam armatæ facibus, per invios montes vagabantur, præſertim in Thracia. *Metamorph. Lib. 4 & 11.* Præter illius nomina, quæ expoſuimus; *Metamorph. Lib.* 4, vocatur etiam Dionyſius, ſive Dionyſus, a Jove, ipſius patre, & ab urbe Nyſa, ubi regnavit: vel, a Nyſæis nymphis, a quibus educatus eſt. Apud Latinos vulgò Liber dicebatur, quia ebrio liberius nihil, nihil ab omni cura ſolutius. Huic nomini reſpondet Græcum Lyæus. Hinc ejus feſta vocabantur apud Græcos Dionyſia; apud Latinos verò Liberalia, ſive Bacchanalia. Peculiaria quædam celebrabantur in Atticæ pagis, Aſcolia nuncupata, a voce Græca, quæ utrem ſignificat. Statuebant itaque utres hircinos in prato, inflatos, & oleo inunctos. Saltabant per hos ruſtici unico tantùm pede; nam alterum erectum, & in aëre libratum habebant. Qui cadebant [quod proprio vocabulo cernuare dictum eſt a Romanis, eadem ſubinde feſta imitatis] riſu agreſtis coronæ, & cachinnis excipiebantur. *Conſule Lacerdam, Lib. II Georg. verſu 384.* Sunt qui adumbratum in Baccho fuiſſe velint Nembrodum, qui Hebræâ voce Bar-chus, id eſt, Chuſi filius, appellatur. Sunt qui Moyſem in eo expreſſum pugnent, ac multa proferunt a poëtis attributa Baccho, quæ planè in Moyſem quadrant. Plerique omnes Noëmum in eo depictum cenſent, ſatorem vitis, ac vini ſive monſtratorem, ſive reparatorem. In eam ſententiam explicant quæ poëtæ de Baccho tradunt: nempe a Naïadibus, fontium nymphis præſidibus, educatum fuiſſe; ut vinum aquâ temperandum docerent. Pingunt eumdem puerili ſemper vultu; ebrii puerorum ſimillimi ſunt: nudum, quia nullum ebrio arcanum eſt. Furioſos comites illi addunt, tigres ejus currui ſubjungunt; quia vinum, excuſſo rationis imperio, intemperantes irâ & furore incendit, ac belluis ſimillimos reddit.

Cap. VIII. *MERCURIUS.*

Mercurius, Maiâ genitus, Atlantis filiâ, Jovis & Deorum interpres fuit ac nuntius. Itaque alas in capite & pedibus habebat, quò expeditior eſſet ad mandata Superûm perferenda; caduceum verò, in manu. *Metamorph. Lib. 2.* Mercurium narrant incidiſſe aliquando in duos angues inter ſe dimicantes, utrumque diremiſſe interpoſitâ virgâ, quam tenebat manu: inde factum, ut virgam gemino angue circumfuſo inſignem geſtaret, caduceuſque pacis eſſet ac fœderis ſymbolum. Quia Deorum miniſter & nuntius erat Mercurius, inditum illi quoque fuit Camilli nomen, quo nomine pueros, ac ſacrificiorum præſertim adminiſtros, antiqui vocare conſueverant. Mercurii nomen invenit a mercibus, & mercatura, cui præerat. Alterum Mercurii munus erat, animas mortuorum ad inferos deducere, ex iiſque, cùm res ferebat, revocare. Tertium, fures adjuvare. Idem palæſtræ & eloquentiæ laude florebat: ac ſæpe pingebatur cum aureis catenis ex ore defluentibus, quibus audientes vinciebat. Hinc Hermes apud Græcos appellatus eſt. Ejus ſtatuæ apud Romanos in triviis, & compitis, ut iter oſtenderent, locabantur, erantque manibus captæ ac pedibus, & *Hermæ* vocabantur. Iidem Romani ſolebant Mercurii ac Minervæ ſtatuas jungere, & eidem quaſi trunco imponere; *Hermathenas* vocitabant: item Cupidinis ac Mercurii; & *Hermerotes* dicebantur.

Cap. IX. *VENUS.*

Veneris Mater Dione fuit: filius, Cupido: item Priapus, hortorum; Hymenæus, nuptiarum præſes; denique Æneas: filiæ verò, Charites, ſive Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſine. Colebatur præſertim Amathuntæ, Cytheris, Paphi. Aſtarte, Sidoniorum Dea, non alia fuiſſe quàm Venus, ab eruditis creditur. Additur aliquando Veneri comes Pytho, ſive Suada, eloquentiæ Dea. Currum Veneris trahebant columbæ, cycni, aut paſſeres. Magiſtra impudicitiæ ferebatur, ut

ne puderet miſeros mortales volutare ſe in cœno libidinum, qui Deos ad hæc flagitia duces, hortatoreſque ſibi feciſſent.

Cap. X. *NEPTUNUS.*

NEPTUNUS, Jovis frater, maris imperium ſortitus eſt. Illi pro ſceptro, tridens; pro curru, ingens concha; pro equis, hippocampi, ſive equi marini, bipedes tantùm, poſtremâ corporis parte in piſcium caudam deſinente; pro ſatellitibus, tritones erant. Uxor ejus Amphitrite; filiæ, Harpyiæ. *Metamorph. Lib. 7.* Oceanus, Neptuni filius, pater fluviorum, Thetyn uxorem duxit, ex qua Nereum, & Doridem ſuſcepit. E Nereo & Doride prognatæ ſunt nymphæ, quarum aliæ vocabantur Nereides, quæ mari; Naïades, quæ fontibus & fluviis; Napeæ, Dryades, & Hamadryades, quæ ſilvis, pratiſque præerant. Inter Nereides inſignis fuit Thetis, Pelei conjux. *Metamorph. Lib. 2.* Oceani pariter filius erat Proteus, Neptuni paſtor, qui Phocas ejus regebat; a Latinis dictus Vertumnus, quia in omnes formas ſeſe vertebat. *Metamorph. Lib. 2, 8, & 14.* Inter maris numina cenſebantur etiam Glaucus, Ino, ejuſque filius Melicerta. Glaucus quo pacto Deus evaſerit, explicat Vates, *Metamorph. Lib. 7 & 13.* Ino conjux erat Athamantis Thebarum regis. Hunc irata Juno egit in furias: quibus ille agitatus necem uxori machinatus eſt. Furentem Ino fugiens, in mare ſe dejecit, cum filio Melicerta. Utrumque miſeratus Neptunus Deos maris eſſe juſſit, & Inonem Leucotheam, Melicertam verò Palæmonem dixit. *Metamorph. Lib. 4.* Nec prætereundus inter Deos maris Æolus eſt, ventorum arbiter. Ejus regia & ventorum carcer, prope Siciliam, in Æoliis inſulis collocatur. In anguſto freto quod Siciliam ab Italia ſeparat, monſtra duo marina ponuntur a poëtis, Scylla nempe & Charybdis. In eodem freto Siculo degebant Sirenes, quæ ſuavitate cantûs pellectos vectores in brevia ſyrteſque perducebant. *Metamorph. Lib. 5.*

Cap. XI. *PLUTO.*

PLUTONIS conjux Proſerpina, Cereris filia, quam rapere coactus eſt, quia Dearum nullam, quæ tam deformis regni domino vellet nubere, inveniebat. *Metamorph. Lib.* 5. Inferorum fluvii, Acheron, Cocytus, Phlegeton, Palus, Styx. *Metamorph. Lib.* 2. Cuſtos inferorum, Cerberus, canis triceps: portitor Charon, ſenex inexorabilis: carnifices, furiæ tres, Alecto, Megæra, Tyſiphone, flagellis & facibus armatæ. *Metamorph. Lib.* 4. Plutonis adminiſtræ, Parcæ tres, Clotho, Lacheſis, Atropos. Illæ fatalem tenebant colum, modò nigrâ involutam lanâ, modò albâ, ex eaque filum ducebant, quo reciſo, pereundum erat. Mortuorum animæ, operâ Charontis tranſvectæ, deducebantur a Mercurio ad judices Æacum, Minoem, & Rhadamanthum: qui expensâ ſingulorum vitâ, probos mittebant in Elyſium, ſceleratos in Tartarum detrudebant. Eorum pœnas, & inſignium facinoroſorum nomina deſcribit Vates, *Metamorph. Lib.* 4.

Porrò animæ in Elyſios campos miſſæ, poſt certum annorum numerum, ex iis educebantur, & in alia migrabant corpora, novam ut vitam inſtituerent. Sed antequam felicibus exirent campis, hauriebant aquas fluvii Lethes, quarum ea vis erat, ut rerum omnium præteritarum oblivionem afferrent. Mortui, quorum inſepulta jacerent cadavera, centum annos in ripa Stygis errabant, quibus exactis, a Charonte tranſmittebantur. Plutonis nomina tria, quæ præ ceteris erant illuſtria: Orcus dicebatur, quaſi Urgus, vel Uragus, quod omnes urgeret in interitum. Februus, ab antiquo verbo *februo*, quod ſignificat purgo, luſtro; quia in funebribus cæremoniis multæ luſtrationes & purgationes adhibebantur: præcipua quædam ſacra Plutoni fiebant, dicta ob eamdem cauſam Februa; unde etiam fluxit nomen Februarii menſis, quo hæc ſacrificia peragebantur. Plutonis vocabulum a Græca voce divitias ſignificante dicitur; quia aurum & alia metalla in imam tellurem naturæ provida benignitas, ut laterent, retruſit, ipſiſque admovit inferis, ac Plutonis arbitrio ſubjecit, ut finge-

bant poëtæ : qui tamen peculiarem Deum, Plutonis adminiſtrum, divitiis præfecerunt, Plutum nomine : claudum faciunt, quia tardè comparantur opes ; cæcum, quia ſæpe immeritis contingunt.

Cap. XII. *PAN*, *FAUNUS*, *SATYRI*, &c.

Ut cœli & inferorum, ſic terræ propria quædam erant numina. Principem inter agreſtes Deos locum obtinebant Pan, & Pales. Pan Mercurii filius, capri caput ac pedes, necnon barbam, & cornua gerebat : illum comitabantur Satyri, non diſſimiles : itemque Silvanus, ſilvarum præſes. In Arcadia præcipuè colebatur Pan : ejus in honorem Romani menſe Februario celebrabant Lupercalia : quibus in feſtis, Luperci, Panos ſacerdotes, nudi per urbem diſcurrebant. Pan, ut ipſa vox Græca innuit, ac teſtatur Servius, ſymbolum erat univerſi, in quo homines belluis mixti ſunt : itaque supernè hominis, infernè pecudis ſpeciem gerebat. Fiſtulam geſtabat, ad ſignificandum partium mundi, junctarum inter ſe ordine pulcherrimo, concentum. Narrat Pauſanias, cùm Galli, Brenno duce, Græciam percurſantes, templum Delphicum pararent ſpoliare, injectum illis a Pane improviſum terrorem, quo percuſſi omnes fugam arripuerint : inde natum, ut terror ſine cauſa ſuſceptus, panicus appelletur. Pales invocabatur a Paſtoribus : eadem ac Cybele eſſe putabatur. Ejus feſta Palilia celebrabantur Aprili exeunte. Faunus quoque Pici, Latinorum regis, filius, in agreſtium Deorum numerum veniebat, quia multa docuerat homines ad agriculturæ uſum ſpectantia.

Pomona fructuum ; Flora, ſeu Chloris, florum gerebat curam. Ludi ejus in honorem celebrati vocabantur Floralia, & tubâ indicebantur. Prætereà ſuum ſingulis fontibus, fluviis, domibus, hominibus, Deum aſſignabant. Domeſtici Dii Lares, ſive Penates appellabantur. Lares vicorum etiam, itinerumque præſides erant : itaque in vicis & compitis colebantur, & ludis in eorum honorem celebratis, Compitalitiis nomen erat. Tunc hominum effigies e lana, tamquam victimæ piaculares, ſuſpendebantur in compitis, rogabanturque Lares, ut in

hæc ſimulacra iram & pœnas effunderent, ſi quas ipſimet homines commeruiſſent. Cùm bullas pueri deponebant, eas Laribus conſecrabant. Canes illis erant dicati, animal domeſticum, & fidele; ipſique caninâ pelle veſtiebantur. Locus Laribus domi ſacer, vocabatur Lararium. Iidem Præſtites nominabantur, quaſi qui multa familiis commoda præſtarent. Proprium cujuſque hominis numen Genium vocabant; eumque ſimul cum uno quoque naſci, & mori arbitrabantur. Duplicem ſtatuebant Genium, alterum candidum & felicem; alterum nigrum & ſiniſtrum, qui ſi albo eſſet fortior, omnibus infortuniis miſerum hominem malè multabat. Feminarum Genios appellabant Junones. Serpens Genio dicatus erat. Rerum humanarum veluti clavum moderabatur Fortuna, Dea cæca, rotæ inſidens volubili, & in ſola inconſtantia conſtans. Huic maximè ſupplicabant, eique varia diverſis nominibus templa poſita reperiuntur. Si quis fortunâ ſecundâ & favente abuteretur, hunc plectebat Nemeſis, & indignos ingratoſque ulciſcebatur. Inditum id illi nomen a voce Græca quæ ſignificat *diſtribuere*, quia pœnas & præmia unicuique veluti dividebat. Dicta quoque legitur Adraſtea; vel ab Adraſto, rege Argivorum, qui primus aram illi condidit, vel quòd nemo illam poſſet effugere, ut vox Græca ſonat. Rhamnunte [pagus Atticæ fuit] præcipuè colebatur. Hinc Rhamnuſia vocatur a poëtis. Alatam exhibebant, ad ſignificandam celeritatem pœnarum, quæ impios non tardo pede conſequuntur: inſidentem rotæ, ut indicarent eam viciſſitudinem quâ delictis pœnæ reſpondent, iiſque ſuccedunt. In Deorum etiam numerum referebantur Nox, & Somnus, ſive Morpheus. Ex utroque genitus Momus ludo jociſque præſidebat.

Poſita quoque templa viſebantur variis ſcelerum monſtris, & morbis; ut Invidiæ, Fraudi, Calumniæ, Diſcordiæ, Furori, Febri, Pavori, Paupertati, Neceſſitati, Tempeſtati. Illud paulò rectiùs, quòd eoſdem honores tribuerent virtutibus, Fidei, Juſtitiæ ſive Aſtrææ, Pietati, Pudicitiæ, Concordiæ, Veritati, Saluti, Libertati, Paci, demum Silentio, cujus præſes apud Ægyptios erat Harpocrates; apud Græcos, Sigalion: uterque pingebatur cum digito indice labris admoto,

quaſi ſilentium indicens. Harpocrati ſacra erat arbor Perſea, quòd ejus folia, linguæ; fructus autem, cordis ſpeciem præ ſe ferant. Ab iiſdem Ægyptiis Angeronia, ſilentii Dea præſes habebatur, ejuſque ſimulacrum, ore obligato & obſignato proſtabat.

PARS SECUNDA.

De Semideis & Heroïbus.

Cap. XIII. *ORIGO IDOLOLATRIÆ.*

Cum primùm homines, abrepti cupiditatum æſtu, in graviora flagitia prolapſi ſunt, tunc originis ſuæ & Conditoris obliti, nova ſibi numina fabricarunt. Ac primò quidem Solem & Lunam adoravere, quia nihil formoſius objiciebatur ſenſibus, quorum judicio ferè omnia metiebantur: deinde hominibus ipſis cultum uni Deo debitum adhibuerunt. Id primus omnium tentaſſe Ninus fertur, circa mundi annum 1945, qui collocatâ publicè patris ſui Beli ſtatuâ, juſſit ad eam preces & vota concipi. Exemplum ſecutæ gentes vicinæ, divinos honores ſuis principibus, aut heroïbus de genere humano bene meritis, decreverunt. Sic inter Superos relati Saturnus, Jupiter, Neptunus, Hercules, aliique, & pro Numinibus deinde habiti ſunt, communi gentium omnium ſuffragio, præcipuè Græcorum, qui ceteris eruditione ac ſapientiâ præſtare credebantur.

Ordinem nihilominus aliquem ſtatuebant inter Deos; quoſdam enim cenſebant omni exceptione majores, ut Jovem, Junonem, Neptunum, &c. quoſdam minores, ut Pana, Faunos, Satyros, Nymphas, &c. Nonnullos dimidiatos quaſi Deos, ſive Semideos, appellabant, qui maternum duntaxat, paternumve genus ab aliquo Deo ducerent, ut Æſculapium, Pollucem & ſimiles. Denique heroïbus ob res præclarè geſtas, & magna quædam in mortales collata beneficia, cœlum ac Divinita-

tem indulſerunt. De duobus primis deorum generibus dictum eſt parte primâ ; nunc de Semideis & Heroibus differendum.

Cap. XIV. *PERSEUS.*

Acrisius, Argivorum rex, cùm oraculo didiciſſet futurum, ut periret a puero, quem Danaë filia ſua pareret ; hanc æreâ turri incluſit, appoſitis cuſtodibus, ne quis ad illam vir aſpiraret. Eò tamen penetravit Jupiter in imbrem aureum mutatus, hoc eſt, auro corruptis puellæ cuſtodibus. Genitum ſic furto Perſeum Acriſius in arcam abdidit, & in medios fluctus projecit : ſed a piſcatoribus ſervatus, cùm ætate proceſſiſſet, ac ludicro intereſſet certamini, patrem imprudens interfecit. Res ejus præclarè geſtas deſcribit Ovidius, *Metamorph. Lib. 4, ad finem, & initio Lib. 5.* Pegaſus de quo meminit idem Ovidius, *Metamorph. Lib. 4*, egregiam Perſeo primùm navavit operam, deinde Bellerophonti, Glauci regis Corinthiorum filio. Ille cùm Prœtum Argivorum regem inviſeret, ejuſque uxori Stenobææ aſſentirì nollet, ab ea fuit accuſatus apud Prœtum, qui ne datam hoſpiti dextram, fidemque violaret, miſit ipſum cum litteris quaſi commendatitiis, quarum ſimiles *Bellerophontis Epiſtolæ* poſteà ſunt appellatæ, ad Iobatem regem Lyciæ, ſocerum ſuum. Rogabatur iſtis litteris Iobates, ut Bellerophontem inſidiis & aſtu perderet. Statim variis periculis fuit objectus ab Iobate, ut periret, præſertim Chimæræ, horribili monſtro, in Lycia, quod Pegaſi tamen ope domuit. Sed dum equi alati tergo inſidens evolare in cœlum conatur, a Jove dejectus & oculis orbatus eſt. Commodiùs actum fuit cum Perſeo & ipſo Pegaſo ; nam ambo in ſidera ſunt relati. Stenobæa necem ſibi conſcivit.

Cap. XV. *HERCULES.*

Heroum, quos vetuſtas celebravit, clariſſimus extitit Hercules, Alcmenâ genitus, conjuge Amphitryonis, Thebani principis, & Jove. Regnabat per

idem tempus Mycenis in Græcia, Stenelus & regnum Herculi fata deſtinabant. Senſit Juno, effecitque, ut Euryſtheus Steneli filius, prior naſceretur, quàm Hercules, cùm antea impetraſſet a Jove, ut qui amborum prior foret in lucem editus, alteri imperitaret. Imperium inclementer in Herculem Euryſtheus poſtea exercuit. *Metamorph. Lib. 9.* Longum tamen Junoni viſum eſt, dum uterque adoleſceret: Herculem in cunis perdere tentavit, immiſſis anguibus geminis, quos infans, jam doctus vincere, qui vivere vix cœperat, tenellis manibus eliſit. Palladis tamen ope, Juno Herculi conciliata pauliſper eſt, dumque puer labris ubera immulget, decidit aliqua particula candidi liquoris, & in eam cœli partem defluxit, quæ via Lactea poſtmodum eſt appellata. *Metamorph. Lib. 1.* Hæc Junonis benevolentia minimè fuit diuturna. Euryſtheum, Mycenarum ſolio potitum, impulit, ut Herculem variis objiceret laboribus, quibus denique oppreſſis periret. Duodecim vulgò numerantur. Primò juſſus eſt leonem Nemeæ ſilvæ, a quo toti regioni pernicies creabatur, interficere. Adortus feram Hercules in antrum compulit, unde nullum patebat effugium; faucibuſque conſtrictis interemit. *Metamorph. Lib. 9.* Ejus pellem deinceps, primæ ſcilicet victoriæ monumentum, ſemper geſſit. Erat Hydra leone iſto tetrior, ſerpens immanis in Lerna palude, prope Argos, cui ſeptem capita ſic uni collo inſerebantur, ut cùm unum exſcinderetur, alia multa repullularent: omnia ſimul eodem ictu Hercules abſcidit; aut igne, ut alii tradunt, exuſſit. *Metamorph. Lib. 9.* Dirus aper in Erimantho monte vaſtitatem agris afferebat: vivum cepit, Euryſtheoque obtulit. Neque nihil nocebat in Mænalo monte cerva, æreis pedibus, aureiſque cornibus prædita: hanc anno toto inſecutus, denique aſſecutus eſt, jaculiſque confixit. Damni plùs afferebant volucres quædam in lacu Stymphalo, inuſitatæ magnitudinis & roboris, ita ut prætereuntes unguibus laniarent: iis fugatis magnam eſt adeptus gloriam: majorem debellatis Amazonibus, ad fluvium Thermodoontem, *Metamorph. Lib. 9*: & tyrannis duobus, Diomede ac Buſiride interfectis, quorum hic in Ægypto peregrinos atque hoſpites imma-

labat Jovi; ille, in Thraciâ, eoſdem ferocibus equis conculcandos, ac devorandos, præbebat.

Illis par immanitate ferebatur Geryon, Hiſpaniæ rex, tricorpor; quem ſimili affecit pœna. Magnam quoque induſtriæ laudem tulit in repurgando Augiæ, regis Elidis, ſtabulo, in quo collectæ multis ab annis ſordes, aërem peſtilenti odore inficiebant. *Metamorph. Lib. 9.* Parem adhibuit ſolertiam tum in domando tauro ferociſſimo, quem iratus Neptunus in Græciæ cladem creaverat; tum in auferendis aureis Heſperidum pomis, ſopiendo pervigili dracone, illorum cuſtode: hoc in labore adjutorem Atlantem habuit; qui dum poma colligebat, Hercules cœlum humeris tulit. Sed maximum omnium periculorum adiit in educendo ab inferis Cerbero, *Metamorph. Lib. 9*, cum quo Theſeum amicum ſuum, ibi vinctum, pariter eduxit.

His laboribus feliciter perfunctus, orbem terrarum, ad levandos mortales variis calamitatibus conflictatos, peragravit. Italiam Caco, Vulcani filio, latrone inſigni, liberavit. Prometheum, in Caucaſo religatum, vinculis exemit. Antæum, Terræ filium, ſingulari certamine profligavit. *Metamorph. Lib. 9.* Lycum, qui, Thebis captis, Creontem, earum regem, ſocerum Herculis, tunc ad inferos profecti, interfecerat, meritâ morte multavit. Oceanum in medias terras induxit aperto freto Gaditano, duobuſque montibus, Calpe, & Abila, diductis: quibus, tamquam columnis triumphalibus, elogium illud inſcripſit: *Non plus ultra.* Herculis gloriam iniquiſſimè ferens Juno, tam diro furore illum concuſſit, ut Megaram uxorem, liberoſque occiderit; nec ſibi violentas ipſe non attuliſſet manus poſtquam ſe ab illo furore collegit, niſi eum amici attinuiſſent. Victorem tot monſtrorum amor imbellis vicit, ac ſervire turpiter Omphalæ, Lydorum reginæ, coëgit, clavamque colo, leonis exuvias muliebri cultu, mutare. Pro Dejanira quoque pugnavit contra Acheloüm, Thetidis filium. *Metamorph. Lib. 9.* Eo ſuperato, cùm puellam, pugnæ præmium, domum duceret, Centaurum Neſſum, Dejaniram abducere tentantem, ſagittis interemit. Neſſus moriens, & ultionem ſpirans, veſtem ſuo cruore, quod præſentiſſimum erat vene-

num, tinctam, Dejaniræ dedit, affirmans, ſi eam Hercules indueret, futurum, ut numquam aliam amaret. *Metamorph. Lib.* 9. Dejanira veſtem ſacrificanti in Oeta monte Herculi miſit. Vix induerat, cùm inteſtino correptus igne, in pyram ſe conjecit, eâque conflagravit. *Metamorph. Lib.* 9. Antea tamen ſagittas ſuas, Hydræ Lernææ ſanguine imbutas, ſine quibus Trojam capi non poſſe in fatis erat, donavit Philoctetæ, Pæantis filio. Philoctetes illas Trojam attulit, ab Ulyſſe perductus. *Metamorph. Lib.* 13. Cenſent eruditi tot res præclarè geſtas nequaquam eſſe unius Herculis, ſed multorum, qui eodem nomine, non eodem loco ac tempore, vixerint: ac duos præſertim ſtatuunt, alterum Libycum, cui adſcribunt pugnam cum Antæo, cum Geryone, cum dracone Heſperio, diductam Africam ab Hiſpania, immiſſo freto Gaditano; & ſi qua ſunt alia geſta per Africam & Hiſpaniam: alterum Thebanum, cui reliqua facinora tribuunt per Arcadiam, Peloponneſum, & Phrygiam, ſparſa.

CAP. XVI. *THESEUS.*

THESEUS, Ægei, regis Athenienſium, filius, Herculi propinquus tempore, & conſanguinitate fuit. Ejus fortitudo eluxit præſertim in domandis tyrannis, ac dynaſtis, qui potentiam ſuam vexandis hominibus, & publicâ infelicitate, metiebantur. *Metamorph. Lib.* 7. Talis erat Sciron, qui prætereuntes in mare præcipitabat: talis Procuſtes, qui hoſpites in ſuo ipſius lecto ſternebat, iiſque pedum partem, quæ modum lecti excederet, amputabat; aut actis in diverſa equis, miſeros diſtrahebat. Iſtis, aliiſque id genus, profligatis, ad monſtra quoque debellanda curas animumque vertit. Tria præcipuè ſuſtulit: Taurum immanem, qui Marathonium agrum fœdâ populatione deformabat: Aprum Calydonium, ab irata Diana immiſſum in Ætoliam, *Metamorphoſ. Lib.* 8, & Minotaurum, monſtrum ex homine tauroque conflatum; cui devorandos mittere quotannis ſeptem pueros ſorte lectos, cogebantur Athenienſes: hâc eos pœnâ victor Minos, rex Cretæ, cujus filium Androgeum interfecerant, multaverat. *Metamorph. Lib.* 8.

Inceſſit Theſeum cupido Minotauri occidendi : venit in Cretam, & monſtro perempto, Minois filiam Ariadnen, cujus ope labyrinthi ambages explicuerat, ſecum abſtulit : eam tamen, immemor beneficii, deſeruit in inſula Naxo : deſtitutam Bacchus duxit. *Metamorph. Lib. 8.* Navis, quâ vehebatur in Cretam Theſeus, nigris inſtructa velis erat, mutandis in alba, ſi rem bene geſſiſſet. Mutare non meminit, elatus lætitiâ victoriæ. At Ægeus nigris velis eminùs aſpectis, periiſſe filium ratus, in mare ſe dedit præcipitem ; & Ægeo mari nomen fecit. Pirithoüs, Theſſaliæ in eadem Græcia rex, accenſus invidiâ, ob res præclarè a Theſeo geſtas, ejus regionem infeſtis armis incurſavit, ut ad ſingulare certamen illum eliceret. Nec recuſavit Theſeus. Sed ubi primùm eſt conſpectus, Pirithoüm oris dignitate, comitate indolis, ita devinxit ſibi, ut amor invidiæ locum occupaverit, & animos, atque arma, æterno fœdere ambo junxerint. Nec diu exſpectata fuit occaſio amicitiæ ſanciendæ. Centauri cum vicinis Lapythis invitati ad nuptias Pirithoï, & Hippodamiæ, moverant rixam temulenti, & ingentem Lapitharum cædem ediderant. *Metamorph. Lib. 12.* Erant Centauri equites adeo ſtrenui, ut ſedentes in equo, unum cum eo corpus conflare viderentur. Illorum proterviam ac libidinem Pirithoüs, Theſeo adjuvante, ultus eſt, ut par erat. Ambo deinde annis ante excidium Trojæ quatuor & viginti, Helenam rapuerunt, quæ a Caſtore poſtea & Polluce fuit recuperata. Iidem ad rapiendam Proſerpinam regis Moloſſorum filiam profecti ſunt. Eam canis ferociſſimus cuſtodiebat, quem Cerberum vocabant ; ab eo laceratus eſt Pirithoüs : Theſeus a rege datus in cuſtodiam, Herculis precibus conceſſus eſt. Inde nata de inferis fabula, quos Theſeus, ut narrant poëtæ, adiit cum Pirithoo, ut Proſerpinam abduceret. Pluto, re cognitâ, utrumque comprehendit, & vinculis oneravit : in iis hæſit Pirithoüs, ſive, ut alii narrant, a Cerbero devoratus eſt. Theſeum Hercules, cùm adiret inferos, liberavit : & adjutorem habuit in ſuſcepto contra Amazonas bello, quorum reginam Hippolyten ipſi uxorem dedit. Ex ea Theſeus genuit Hippolytum ;

quem Phædra, Minois filia, ſecundis nuptiis Theſeo juncta, cùm aliter amaret ac par & honeſtum erat, accuſavit, quaſi paternum temerare thorum voluiſſet. Theſeus Hippolytum diris devovit, ac Neptunum filio ultorem invocavit, a quo immiſſæ Phocæ Hippolytum in maris littore ſpatiantem curru excuſſerunt. Mortuum Æſculapius revocavit in vitam; Diana tranſtulit in Italiam, & Virbium appellavit. *Metamorph. Lib.* 2, & 15. Phædra, crimen confeſſa, necem ſibi attulit.

Cap. XVII. *CASTOR ET POLLUX.*

Castor, Pollux, Helena & Clytemneſtra, Ledam habuere matrem, uxorem Tyndari, Oebaliæ regis in Græcia: ſed Pollux & Helena, Jovem; Caſtor & Clytemneſtra Tyndarum, patrem ſortiti ſunt. Caſtor tamen & Pollux vulgò Tyndaridæ a Poëtis vocantur; & amborum celebratur amicitia, quæ tanta extitit, ut Pollux, Jove ſcilicet natus immortalis, ſuam immortalitatem impertiri fratri non dubitaverit. Annuit Jupiter, ut alternis diebus alter viveret, alter moreretur; immò Caſtorem adoptavit, in Pollucis gratiam, ita ut ambo appellarentur promiſcuè Dioſcuri, hoc eſt, Jovis filii, & inter ſidera collocarentur, ubi tertium in Zodiaco locum obtinent, Geminique nuncupantur.

Honorem hunc tamen, niſi magnis in mortales promeritis conſecuti non ſunt, ac potiſſimùm depellendis mari prædonibus: quam ob cauſam vota ipſis facere nautæ conſueverant, & agnos immolare candidos, cùm nigras oves Tempeſtatibus ſacrificarent. A Romanis quoque impenſiùs culti ſunt: apud quos viri per ædem Pollucis jurabant vulgò; feminæ, per ædem Caſtoris.

Cap. XVIII. *JASON ET ARGONAUTÆ.*

Athamas, Thebarum rex, arietem aureo inſignem vellere donatum a Superis ſervabat domi, familiæ Palladium. *Metamorphoſ. Lib.* 6, & 7. Hunc

Phryxus, Athamantis filius, novercam Nephelem fugiens, aſportavit, & ad Colchos delatum immolavit Jovi: aureum autem vellus dedit Æetæ regi Colchorum, a quo repoſitum in luco Marti ſacro fuit, additis, cuſtodiæ causâ, tauris ignem ſpirantibus, & pervigili dracone. Hunc theſaurum eripere Colchis Jaſon decrevit, filius Æſonis Theſſaliæ regis, hortante patruo Peliâ, qui, fratris ſenio confecti loco, regnum adminiſtrans, donec ei regendo per ætatem Jaſon par foret, eum in iſta expeditione periturum ſperabat. Jaſon vocatis in periculi, & gloriæ ſocietatem ducibus Græciæ fortiſſimis, Hercule, Theſeo, Caſtore, Polluce, Orpheo, Lynceo, Typhi, &c. navim Argo fabricavit, trabibus e Pelio monte ſumptis, ſive, ut alii tradunt, e Dodonæa ſilva, cujus arbores, voce præditæ, edebant oracula. Typhis clavum regebat: Lynceus, oculis acutiſſimis valens, brevia, & ſcopulos detegebat: Orpheus navigationis tædia levabat cantu: ceteri heroës, qui vulgò dicuntur Argonautæ, remos agitabant. Solus Hercules curſum parumper retardabat, tum quia pondere corporis deprimebat navim, tum quia ingentem ſtomachum nulli ſatis implebant cibi; cúmque omnem, quæ condita in cadis ferebatur, aquam hauſiſſet, miſit Hylam, adoleſcentem ſibi carum, ad petendas e vicino fonte lymphas. Lapſus in fontem Hylas, ſive a Nymphis, ut poëtis placet, raptus, (ſunt illæ fontium Deæ) cùm non rediret, exſcendit Hercules eum quæſiturus, ac ſocio moleſto vectores liberavit.

Navis hoc onere levata, petras Cyaneas, quæ Symplegades vocantur, prætervecta, *Metamorph. Lib.* 7, *&* 15, & Pontum Euxinum feliciter emenſa, Colchidem attigit. Jaſon aureum vellus abſtulit, adjuvante Medeâ, *Metamorph. Lib.* 7, quæ unà cum illo fugiens in Theſſaliam, ut patrem Æetam perſequentem moraretur, Abſyrtum fratrem interfecit, ejuſque membra, quà pater inſtabat, diſſipavit; quæ colligens Æeta, illi ſpatium fugiendi dedit. Ut Medea venit Jaſonis domum, Æſonem ejus patrem, annis & morbis gravem, in priſtinum robur ac juventutem arte magicâ reſtituit. *Metamorph. Lib.* 7. At Peliam, deceptis

ejus filiabus, jugulavit. *Metamorph. Lib.* 7. Jaſon interea, Corinthum profectus ad Creontem regem, ejus filiam Creüſam adamavit. Medea ſe ſpretam furens, arculam gemmis incantatis plenam Creüſæ miſit, quæ igne concepto, & ipſam, & Creontem abſumpſerunt. *Metamorph. Lib.* 7. Medea poſt exprobratam Jaſoni perfidiam, ſuſceptos ex eo duos filios, in ipſius conſpectu mactavit, alatiſque vecta draconibus, Athenas evaſit ad Ægeum regem: cui cùm nupſiſſet, ac Medum filium genuiſſet, conata eſt Theſeum, Ægei filium, e medio tollere, veneno dato: ſed deprehenſo ſcelere, fugit in eam Aſiæ partem, quæ ab ejus filio Media eſt nominata. *Metamorph. Lib.* 7. Argonautarum expeditionem chronologi aſſignant anno poſt conditum Ilium ſexageſimo quarto: ante ejus axoſin, ſeptuageſimo nono.

Cap. XIX. *CADMUS.*

Jupiter in taurum converſus Europen Agenoris, Phœnicum regis filiam, abduxerat in Cretam. *Metamorphoſ. Lib.* 2. Agenor ejus inveſtigandæ negotium Cadmo filio dedit, eumque, niſi repertâ ſorore, domum redire vetuit. Cadmus pererratis fruſtra variis orbis terrarum partibus, oraculo Delphico juſſus eſt in eo Græciæ loco conſiſtere, ubi obvium haberet bovem, ibique urbem condere; *Metamorph. Lib.* 3. Regionem, Bœotiam; urbem, Thebas appellavit.

In ea plures regnavit annos, domeſticis tamen calamitatibus graviter conflictatus. Ex ejus quippe liberis Semele cùm Jovem, ex quo Bacchum edidit, videre fulminantem exoptaſſet, ambuſta fulmine periit: Ino furentem virum ſuum Athamantem fugiens, in mare ſe præcipitem dedit. *Metamorph. Lib.* 4. Agave, Penthei mater, filium diſcerpſit. *Metamorph. Lib.* 3. Cadmus ipſe Thebis pulſus ab Amphione, conceſſit ad Illyrios, cum conjuge, ubi tædio calamitatum affecti, Diis miſerantibus, in ſerpentes ambo mutati ſunt. *Metamorph. Lib.* 4.

Amphion Thebanæ civitatis muros condidit, convenientibus ad ſonitum lyræ ſaxis, ſeptemque in ea portas aperuit. Hanc Alexander delevit, Pindari tamen

familiæ ac domicilio parcitum uni voluit. Alia fuit urbs ejuſdem nominis in Ægypto, centum portis patens, a qua regio vicina cognomen Thebaïdis habuit: alia in Cilicia, Andromaches patria, quam Græci Trojanum ad bellum proficiſcentes, vaſtaverunt.

Cap. XX. *ŒDIPUS.*

Laius, Thebarum rex, cùm audiviſſet ſe periturum a filio, Jocaſtæ uxori præcepit, ut natum infantem jugularet. Averſata facinus mater, occidendum puerum tradidit militi: miles pueruli lacrymis, & liberali formâ motus, eum ex arbore ſuſpendit pedibus, quos fune, ſeu vimine in calces indito, trajecerat. Suſpenſum vidit magiſter armentorum Polybii Corinthiorum regis, & reginæ, liberis carenti, obtulit: quæ puerum aluit pro ſuo, Œdipumque dixit a pedum tumore, quos inflatos & tumentes retinebat.

Ætate provectus comperit nequaquam Polybii ſe eſſe filium; oraculum conſuluit, ab eoque didicit futurum, ut patrem in Phocide reperiret. Illuc profectus Laïum, in ſeditiône populari ſedandâ laborantem, imprudens peremit, ac Thebas rediit. Erat non procul ab urbe Sphinx, monſtrum ingenioſum, virgineo capite, corpore canino, alis draconis & caudà, pedibus leonis & unguibus, inſignę. Prætereuntibus enigma proponebat, eoſque, niſi objectum nodum ſolverent, devorabat. Hinc regionis vaſtitas & urbis ſolitudo, ad quam nemo poterat adſpirare. Creon Jocaſtæ frater, qui, Laïo mortuo, regnum Thebanum occupaverat, præconis voce per univerſam Græciam edixit fore, ut regnum & Jocaſtam, Laii uxorem, illi traderet, quicumque propoſitum enigma poſſet explicare. *Quodnam animal eſt*, inquiebat Sphinx, *manè quadrupes, ſub meridiem bipes, & veſperi tripes?* Œdipus, tanto præmio invitatus, reſpondit animal iſtud hominem ipſum eſſe, qui pedibus manibuſque reptat in infantia; binis pedibus nititur vir: ſenex, baculo, quaſi tertio pede, fulcitur. *Metamorph. Lib. 7.* Hoc reſponſo victa Sphinx, præcipitem ſe in mare projecit, & regnum metu liberatum, ac Jocaſtam, Œdippo reli-

quit. Ex hac Eteoclem & Polynicem ; itemque Antigonem, & Iſmenam tulit ; nec priùs matrem eſſe ſuam cognovit ; quàm, ortâ peſtilentiâ, vates pronuntiaſſent immiſſam peſtem a Superis Laii necem vindicantibus, nec deſituram, niſi exularet is, a quo Laïus cæſus fuiſſet. Compertum denique fuit cædis auctorem Œdipum eſſe, eumdemque matrem habere in matrimonio. His attonitus infelix, oculos eruit ſibi, & in voluntarium exilium diſcedens, regnum Eteocli & Polynici adminiſtrandum reliquit.

Cap. XXI. *ETEOCLES ET POLYNICES.*

Eteocles & Polynices, Œdipi filii, ne paternum regnum dividendo debilitarent, ſatiùs duxerunt, illud integrum, ſed alternis annis, poſſidere. Eteocles, ut major natu, primus regnavit anno ſuo : ſed, eo elapſo, fratrem, contra quam convenerat, ſolio excluſit. *Metamorph. Lib. 9.* Hæc belli Thebani, a poëtis, præſertim a Statio, decantati, cauſa. Polynices enim omnem Græciam, in arma excivit, adſcito in fœdus Adraſto, Argivorum rege. Tireſias fauſta omnia promittebat, ſi Mœneceus Creontis filius, ultimus Cadmi poſterorum, ſe pro patria devoveret. Nec dubitavit fortis adoleſcens, invito patre, procurrere in conſpectum hoſtium, & cruore ſuo, voluntaria victima, litare.

Hinc ſecunda omnia Thebanis ceſſerunt. Multi hoſtium duces, & potiſſimum Tydeus, Parthenopæus, Capanæus, Amphiaraüs, maximis jactati periculis periere. Ad extremum ambo fratres, crudeli bello finem imponere ſingulari certamine aggreſſi, alter alterius manu ciderunt. Nec ipſa mors odium illorum internecinum extinxit. In eumdem quippe rogum conjectis cadaveribus, flamma ſpontè diviſa, vivere in ipſis mortuorum fratrum cineribus inimicitias, demonſtravit. Creon, extinctis Œdipo, ejuſque filiis, regnum, quod ipſis ſpontè conceſſerat, recepit. Ereptum rogo Polynicis corpus & inhumatum projecit. Antigonem, fratris oſſa conatam ſepelire, vivam humo juſſit infodi : ſed ipſa ſupplicium, eliſis faucibus antevertit. At He-

mon, Creontis filius, qui Antigonem ſponſam optaverat, enſem ſibi adegit in pectus: Eurydice, Creontis uxor, tantum filii obitu luctum hauſit, ut mortem ſibi conſciverit. Hanc regiæ familiæ cladem Sophocles in ſcenam cùm protuliſſet, tam ſuavi commiſeratione affecit ſpectatores, ut inſulæ Sami præfecturâ donatus fuerit.

CAP. XXII. *TANTALUS.*

NON levioribus infortuniis familia Tantali, regis Phrygiæ, concidit. Prima calamitatum origo, impietas ipſius Tantali fuit. Jovem, a quo genus ducebat, cum ceteris Diis domi ſuæ acceperat. Eorum Divinitatem ut probaret, Pelopem ſuum filium, in fruſta conciſum & elixum illis appoſuit. *Metamorph. Lib. 6.* Ceres paulò reliquis avidior, humerum Pelopis abſumpſit; alii ferales epulas deteſtati, Tantalum in tartara detruſerunt, ubi mediis in undis ſitit, & alludentibus ori pomis, fame cruciatur. *Metamorphoſ. Lib. 4.* Pelopem deinde in vitam revocarunt, eductâ ex inferis per Mercurium ejus animâ, & membris ita reparatis, ut humerus eburneus, in ejus locum, qui a Cerere comeſus fuerat, ſubſtitueretur. *Metamorphoſ. Lib. 6.* Niobe, Tantali filia, paternam impietatem imitata, dum Latonam contemnit, numeroſam amiſit ſobolem, telis Apollinis ac Dianæ confixam: & ipſa dolore amens, in ſaxum diriguit. *Metamorphoſ. Lib. 6.* Pelops Phrygiam tot cladibus ſuorum funeſtam deſerens, venit in Elidem, & Hippodamiam, Oenomaï regis filiam, uxorem ab ejus patre poſtulavit. Oenomaüs mortem ſibi a genero afferendam admonitus, eam filiæ procis conditionem propoſuerat, ut curuli certamine ſecum decertarent, eâ potituri, ſi vincerent; perituri, ſi vincerentur.

Accepit conditionem Pelops, & regem vinci aliter quàm dolo, non poſſe intelligens, egit cum Myrtilo, ejus aurigâ, ut ferrum tolleret, quod axi extremo, rotarum modiolis inſerto infigitur, eaſque, ne effluant, continet. Excuſſus hunc in modum curru Oenomaüs, fractis cervicibus, cum vita victoriam & regnum amiſit. Pelops regno dotali potitus, Peloponneſo nomen de-

dit : felix ſi concordes habere filios, Atreum & Thyeſtem, potuiſſet ! ſed fratrum diſcordia tantò ſolet eſſe gravior, quantò ſanctior amicitia eſſe debet. Thyeſtes uxorem fratris temeravit : Atreus Thyeſtæ filios, inſcio patre interfectos, eidem epulandos præbuit. Supererat Thyeſtæ filius nothus, qui perire ſtatim ab ortu juſſus, a paſtoribus tamen ſervatus, & lacte caprino nutritus fuerat, unde illi nomen Ægiſthus factum. Hic Atreum obtruncavit : Agamemnonem, Atrei filium, e Trojano reverſum bello ſuſtulit, conſciâ & adjuvante, quam ſibi malè devinxerat, Clytemneſtrâ, conjuge Agamemnonis. Hinc fecunda tragœdiarum ſeges.

Cap. XXIII. *TROJANI REGES.*

In ea Phrygiæ parte, quæ Boſphorum Thracium reſpicit, Trojam Dardanus, Jovis & Electræ filius, condidit, e Thuſcia fugiens occiſo fratre, quicum in hac Italiæ parte regnabat. Rerum in Troade tunc potiebatur Teucer, qui Dardanum generum adſcivit, cumque illo Trojæ fundamenta jecit, annis ante natam Romam ferè ſeptingentis. Dardano ſucceſſit Ericthonius filius, Ericthonio Tros, qui Trojam de ſuo appellavit nomine ; Troïs filius fuit Ganymedes, a Jove raptus. *Metamorph. Lib. 10.* Item Aſſaracus, ex quo genitus eſt Capys, Anchiſæ pater : demum Ilus, qui paternum adeptus regnum, Trojam Ilium vocari juſſit.

Ilo ſucceſſit filius Laomedon, quem Hercules vitâ regnoque ſpoliavit, abducto ejus filio, *Metamorphoſ. Lib. 11*, qui a Trojanis redemptus, inde Priami nomen conſecutus eſt, cùm antea Podarces diceretur. Priamus patri ſuffectus, turribus arcibuſque munivit urbem, quæ tunc Pergama vocabantur, unde ipſa Troja nomen quoque ſumpſit. Priami uxor, Hecuba : filii præcipui, Hector, Deiphobus, Helenus, & Paris, ſive Alexander, funeſta patriæ fax. Talem ſibi viſa fuerat parere mater, ejuſque ſomnio cognito, Priamus necari puerum juſſerat. Hecuba clam inter paſtores educandum curavit, ubi cùm regias dotes oſtenderet in conditionis humilitate, originem probavit, ipſiſque

Superis dignus eſt viſus, qui ortam inter Junonem, Palladem, & Venerem, controverſiam dirimeret. Intererant epulo geniali, cùm Thetis Peleo nuberet. Diſcordia in medium jecit fatale pomum, cum hac inſcriptione, *Detur pulchriori.* Paris arbiter duræ litis ſumptus, eam Veneri adjudicavit, & ſibi, ſuiſque Junonis ac Minervæ conflavit odia.

Interim Priamus certamen ludicrum nobilitati Trojanæ propoſuit. Adfuit Paris adhuc incognitus, & ceteris, qui congreſſi fuerant, victis, ipſum Hectorem ſuperavit. Hector, cùm pugilem ignotum ferro perſequeretur, ut ignominiam ejus ſanguine elueret, agnovit fratrem, conſpectis certis inſignibus & gemmis, quas Hecuba paſtori, ejus educatori, tradiderat. Priamus, fatorum immemor, filium lætus amplectitur, & in regiæ partem accipit.

Cap. XXIV. *TROJANI BELLI CAUSA.*

Cum Hercules Trojam vaſtaret, Heſionem Laomedontis filiam, Telamoni, Græco duci, conjugem dederat. *Metamorphoſ. Lib. 11.* Paris, amitam ſuam repetiturus, claſſem inſtruxit, Priamo non invito, qui opibus & gloriâ pollens, imminebat in omnem injurias a Græcis toties acceptas vindicandi occaſionem. Paris rectâ Spartam contendit, ad Menelaüm, Spartæ regem, filium Atrei, & Agamemnonis fratrem. Exceptus humanitate ſummâ, & domi relictus eſt a Menelao, cui erat iter in Cretam neceſſarium.

Helenam, uxorem Menelaï, Venus ita Paridi conciliavit, ut cum eo Trojam profugerit, probante Priamo, qui Heſionem, ſororem ſuam, ita redditum iri facilè ſperabat, ſi cum Helena permutaretur. Contra ac ſperaverat accidit. Nam Græci Heſionem reddere negarunt, Helenamque junctis viribus & armis repetentes, Trojam per annos decem obſeſſam, ſolo demum æquarunt. Quo pacto Ulyſſes, & Achilles ad hoc bellum perducti fuerint exponit *Ovidius*, *Metamorphoſ. Lib. 13.*

Idem explicat quemadmodum Græcorum exercitus Aulidem convenerit, ibique ventis adverſis tandiu re-

tentus fuerit, dum Agamemnon filiam Iphigeniam Dianæ immolare conſtitueret. Cervam tamen ejus in locum Diana ſubſtituit, eamque in Tauricam Cherſoneſum deportavit, *Metamorph. Lib. 12 & 13.* Dianâ placatâ, ſolvit Græcorum claſſis, mille ducentarum nonaginta navium, ſub ducibus quinque & nonaginta, & ad Trojam caſtra poſuit. Diuturnam bello moram attulit Aſia ferè univerſa, ad urbis unius auxilium concurrens: tum Hectoris fortitudo: denique diſcordia Achillem inter & Agamemnonem coorta. Hic puellam quamdam, ſacerdoti Apollinis ereptam, penes ſe habebat. Apollo a virginis patre oratus, immiſsâ peſte, Græcorum exercitum populabatur; quam ut Achilles averteret, Agamemnonem coëgit puellam parenti reddere. Agamemnon iracundiâ elatus, Briseïdem viciſſim Achilli eripuit. Achilles injuriam non ferens, incluſit ſe tentorio, Græcoſque Trojanis profligandos permiſit; arma ſua duntaxat conceſſit Patroclo, quibus ille indutus, & Hectorem auſus laceſſere, ab illo ſternitur; *Metamorph. Lib. 13.* Tum verò Achilles, ulciſcendi amici causâ, bellum repetiit, Hectoremque cæſum ter circa muros urbis raptavit.

Cap. XXV. *TROJÆ EXCIDIUM.*

HECTORIS necem clades fortiſſimorum e Trojanis ducum eſt conſecuta. Priamo & Hecubæ in deſperationem actis, promiſit Paris necem Achillis, quo uno maximè Græci ſtabant. Comperit eum Polyxenæ, Priami filiæ, amore captum: adducit in ſpem conjugii, & pactis paucorum dierum induciis, in templum Apollinis invitat, colloquii uberioris causâ. Venit Achilles, nihil a Paridis perfidiâ metuens, a quo ſagittâ percuſſus interiit. Cæſum in acie canit Ovidius, *Metamorph. Lib. 12*: de illius armis certatum Ajacem inter & Ulyſſem, *Metamorph. Lib. 13.* At Græci dolo pariter & proditione ulciſcendos proditores arbitrati, reditum in patriam, velut feſſi bello, ſimulant, & equum ingentem fabricantur, quaſi donum placandæ Minervæ, cujus numen a ſe violatum dictitabant, rapto ex arce Trojana Palladio, ſeu Minervæ ſacrâ ſtatuâ, quâ Tro-

jæ fatum & felicitas contineri putabatur. Equum in litore relictum, Græcis ad inſulam Tenedum profectis, Trojani in urbem inducunt, dirutâ murorum parte, per quam Græci noctu e vicina inſula Tenedo reverſi, ſubierunt, & civitatem ſomno ac vino ſepultam incenderunt. Hanc illis ab Ænea & Antenore proditam fuiſſe fama eſt. Pyrrhus, Achillis filius, Priamum ad Jovis aram jugulavit; immolavit Polyxenam ad Achillis qui ejus nuptias ambierat, tumulum. *Metamorphoſ. Lib. 13.* Andromacham Hectoris conjugem abduxit in Græciam. Paris ſagittâ Herculis a Philoctete confixus eſt. Menelaüs Helenam a Deiphobo, cui poſt Paridem occiſum nupſerat, recepit. Ulyſſes Aſtyanactem, Hectoris filium, e ſumma turri dejiciendum curavit. *Metamorphoſ. Lib. 13.* Ajax Oïlei filius, Caſſandrâ, Priami filiâ, temeratâ, Palladis, cujus ad ſtatuam veluti ad aſylum illa confugerat, iram in ſe concitavit: quare facto naufragio, fulmine conflagravit. Claſſis Græcorum ad Caphareos ſcopulos, inſulæ Eubœæ, alliſa, *Metamorph. Lib. 13*, magnam partem periit, Nauplii ſcelere, qui dolens filium ſuum Palamedem ab Ulyſſe falſo crimine accuſatum, & a Græcis damnatum, ignes nocturnos e cautibus extulit, ad quas claſſis, portum rata, per tenebras temerè appulit. Contigit Trojæ excidium anno mundi bis milleſimo octingenteſimo ſeptuageſimo, cùm Aïlon Hebræis jus diceret. Cæſa eſſe perhibentur in eo bello, Græcorum octingenta octoginta ſex millia: Trojanorum verò, ante captam urbem, ſexcenta ſeptuaginta ſex millia.

CAP. XXVI. *AGAMEMNON ET ORESTES.*

AGAMEMNON domum redux, Clitemneſtræ & Ægyſthi, ejus adulteri, ferro cecidit. Oreſtes ultus eſt patris mortem, peremptâ matre: quam cùm obverſari ſibi ſemper crederet tædis & ſerpentibus armatam, oraculum conſuluit. Eo jubente, in Tauricam Cherſoneſum contendit comite Pylade, regis Strophii filio: cujus amicitiam cùm in maximis antea periculis, tum in hoc præcipuè loco eſt expertus. Mos erat,

ut hoſpites ac peregrini comprehenderentur, Dianæ, quæ ibi colebatur, immolandi. Capti Pylades & Oreſtes, adducuntur ad Thoantem, ſummum ſacerdotem. Is novorum hoſpitum nobilitate permotus, & indole liberali, cùm utrumque ſervare, ſalvis patriæ legibus, non poſſet, alterum, ductâ ſorte, incolumem fore pronuntiat. Hîc verò celebris orta eſt inter Pyladen & Oreſten contentio, dum alter alterius perire loco certat. Sors Oreſten addixit neci. Præerat Dianæ ſacris Iphigenia, Oreſtæ ſoror, illuc per Dianam ex Aulide tranſlata, cùm cervam in illius mactandæ locum ſuppoſuit, ut Ovidius narrat *Metamorph. Lib. 12.* Iphigenia cùm ferrum libraret in fratris caput, eum agnovit. Occiſo Thoante, Oreſtes cum ſorore, Pylade, & Dianæ ſtatuâ rediit in Græciam, ubi expiatus, & Furiarum tetro aſpectu liberatus, paternum regnum feliciter adminiſtravit. Eadem ſtatua Dianæ in Italiam poſtremò delata eſt, & in Aricino collocata nemore. Templi æditituus, & ſacerdos iſtius Dianæ Aricinæ, Rex nemorum vocabatur; ac vulgò ſervus erat fugitivus, qui tamdiu regnum illud obtinebat, cùm ab alio fugitivo, commiſsâ pugnâ victus, necaretur. *Metamorph. Lib. 15.*

Cap. XXVII. *ULYSSES.*

Decem annos Ulyſſes erravit poſt exciſam Trojam, priuſquam paternos lares reviſeret. Vix ingreſſus navim, in Thraciam tempeſtate delatus eſt. Ibi regnabat Polymneſtor, cujus fidei ac tutelæ Priamus filium Polydorum, & regales Theſauros, ne venirent in Græcorum manus, tradiderat cuſtodiendos. Polydorum rex avarus, ut auro potiretur, trucidaverat. Hecuba id cùm reſciviſſet (nam Ulyſſi in Trojana præda dividenda obvenerat) Polymneſtorem adiit, velut ignara; oſtentanſque ſpem theſauri alterius, eum ſeduxit a regio comitatu: mox involans in vultum, oculos illi unguibus eruit. Quo facto lapidibus a populo ſuperveniente appetita, in canem rabidam mutata fuit. *Metamorph. Lib. 13.* Ulyſſes repetitâ navigatione, abripitur in Africam ad Lotophagos, ita vocatos a loto arbore cujus fructus tam ſuaves habebat illecebras, ut

advenis oblivionem patriæ afferret, ejuſque ſuavitate captos e ſociis ſuis nonnullos Ulyſſes amiſerit. Alii redintegrato curſu, Siciliam cum eo tenuerunt. Sex eorum Polyphemus, Cyclopum teterrimus, devoravit. *Metamorph. Lib. 14.* Ulyſſes vino gravem invaſit, eique unum, quem in fronte media gerebat, oculum exculpſit. Inde ad Æolum properè fugit, qui ventos adverſos utribus incluſos, in ejus navim congeſſit, ne nocerent. Utres tumidos ſocii malè curioſi recluſere. Ventis ſolutis novæ tempeſtates excitatæ, nova pericula. Iis jactatum Ulyſſem, & a Læſtrigonibus, Formianum litus incolentibus, atque humanâ carne veſci ſolitis, penè oppreſſum, inſidioſâ benignitate excepit Circe, famoſa venefica. Hæc ſocios Ulyſſis in ferarum varia monſtra transformavit : ipſe artes magicas eluſit, inſtructus herbâ Moly, ſapientiæ ſymbolo, a Mercurio ſibi donatâ. *Metamorph. Lib 14.* Eâdem Circe adjuvante, adiit inferos, ubi a Tireſia vate multa de rebus aliquando ſibi eventuris cognovit. Pari felicitate ac prudentiâ Sirenum doloſos cantus, in eodem Tyrrheno litore effugit, ſociorum auribus cerâ obturatis, ipſe ad malum alligatus. Inde Siciliam rursùm tenuit. Solis boves Phaëtuſa nympha paſcebat : præceperat enixè ſociis Ulyſſes, ut ſacris armentis temperarent ; auditus non eſt. Itaque Sole irato, naves cum ſociis amiſit, vixque in fractæ ratis tabula enatavit ad Ogygiam inſulam, ubi recenti navigio inſtructus a Nympha Calypſo, mari ſe commiſit. Factò iterum naufragio, cujus auctor Neptunus, Polyphemum filium ab Ulyſſe excæcatum ægrè ferens, evaſit ope Leucothoæ in inſulam Corcyram ; & acceptis ab Alcinio, Phæacum rege, navibus Ithacam attigit. Domum ſuam, ruſtici cultu ingreſſus, cognoſcendum ſe Telemacho filio, & fidis aliquot famulis dedit, quorum operâ procis deletis, fortunas, uxoremque Penelopen, recuperavit. Re bene geſtâ lætum tacitus angebat metus, ne a filio interficeretur ; id enim Tireſias prædixerat : ac ne triſti vaticinio fidem faceret, cogitabat ſecedere in aliquam ſolitudinem, cùm Telegonus, quem e Circe genuerat, audito felici patris in Itacham adventu, acceſſit gratulaturus. Dum ut ignotus repellitur, nonnihil tumul-

tûs ortum eſt ad fores. Procurrit Ulyſſes, ut rem cognoſceret, interque confuſos tumultuantium clamores ſagittâ vulneratur a Telegono. Fieri medicinâ plagæ non potuit, quia jaculum veneno infectum erat.

Cap. XXVIII. *ÆNEAS.*

Æneas, Veneris & Anchiſæ filius, Creüſam, Priami natarum unam, duxerat. E patriæ incendio elapſus ope matris, ſeptem annos erravit incerto mari, ob iram Junonis nomini Trojano ſemper infenſæ. His tranſactis Carthaginem venit, ubi, quemadmodum canunt Virgilius & Ovidius, Dido novam condebat urbem, ab eâque menſibus aliquot retardatus, monente demùm Jove perrexit in Italiam; ac victo Rutulorum rege Turno, Laviniam regis Latini filiam cum dotali regno accepit, ac Romani imperii fundamenta jecit. *Metamorph. Lib. 13 & 14.*

C. XXIX. *UTILITAS E FABULIS CAPIENDA.*

Cum Poëtæ & doctores profanæ antiquitatis plurima, quæ ad explicandam rerum naturam aut inſtruendos mores pertinent, ſimulacris Deorum, & fabulis involverint; diſpiciendum eſt quid veri, bonive, ſub iſtis integumentis lateat. Ita Cœlum finxerunt Saturni, ſive Temporis, patrem; quia cœlum diurnâ & annuâ converſione tempus efficit. Cùm verò temporis par vetuſtati ſit velocitas, idemque finem rebus quas produxit afferat, deſcripſere Saturnum habitu ſenis alati, & falce armati, qui liberos ſuos devoraret. Saturnum excepit Janus, Latii rex prudentiſſimus: qui cùm proſpiceret futura, præterita meminiſſet; eum bifrontem pinxerunt. Rudes & incultos homines Prometheus a ferino victu abductos excoluit, ac mentem veluti corporibus brutis addidit: hæc fuit cauſa cur homines dictus ſit e luto finxiſſe. Idem uſum ignis edocuit, ac reperit quo pacto e ſolis radiis, putà concavo ſpeculo exceptis, eliceretur. Hinc nata multa vitæ commoda, & e commodis incommoda, nimirùm, morbi, febres, &c. Deucalion urbes condidit, invenit artes, vitam mori-

bus ornavit : hinc ſaxa in homines mutaſſe prædicatur. Amphion devinctos concordiâ Thebanos ad urbem ædificandam adduxit : lapides lyræ ſono moviſſe narratur. Atlas verò in montem converſus cœlum humeris ferre ; quia, ut aſtra ſpecularetur, in editiorem aſcendebat locum ; & cœleſtem excogitavit ſphæram, quaſi ferè ſemper præ manibus habebat. Alas Dædalo dederunt, ut e labyrintho evolaret ; quia navigandi & utendi velis, artem reperit. Icarum audaci volatu ſublimia captantem in mare dejecerunt, ut juvenilem notarent imprudentiam, quæ medium iter ac tutum tenere neſcit. In Tantalo avaros ; in Lycaone, crudeles ; in Sirenibus & Circe, amatores voluptatum ; in aliis alia flagitia deſcripſerunt. In Meduſa, muliere libidinoſâ, indolem impuræ libidinis adumbratam voluere, cujus ea vis, labeſque eſt, ut homines omni rationis, pietatis & humanitatis ſenſu ſpoliatos, in ſaxa transformare videatur. Quis in Narciſſo non agnoſcit hominem ſui amantiorem ? in Marſya, quem Apollo cute ſpoliat, arrogantem ; in Perſei Pegaſo, celeritatem rebus gerendis neceſſariam ; in ejuſdem ſpeculo polito, quod inſtar clypei geſtabat, ſapientiam non intelligit ? An temerè conjiciet, ſi altiora ſpectamus, qui Adamum in Saturno liberos devorante expreſſum arbitrabitur ? In Iapeto, Japhetum, e Noëmi liberis tertium, & alia ejuſdem generis ? Sacrarum arcana litterarum e Judæis cognoſcere Phœnices & Ægyptii facilè potuerunt : ab utriſque hauſerunt Græci ; & jam adulterata, novis commentis depravarunt : a Græcis Romanus orbis originem ſumpſit, ut ſubtiliter & eruditè diſſerit P. Turneminus Soc. Jesu, in egregio ſpecimine prolixioris de tota ratione fabularum commentarii ; cujus conſpectus magnam totius operis exſpectationem omnibus eruditis fecit †. Multa quoque morum documenta ſub fabularum velo latentia detegit P. Michaël Pexenfelderus Soc. Jesu, in eleganti ac pia lucubratione, cui nomen fecit *Ethica Symbolica*, *&c.* edita Monachii, 1680.

† *Mémoires de Trévoux, 1702. Décembre, 1703. Janvier.*

XXX. *QUOMODO EXPLICANDÆ FABULÆ.*

Erit igitur Chriſtiani præceptoris, videre quid lateat ſub illo cortice fabuloſo, & veritatem iſtis involutam umbris evolvere. Sic impiæ vetuſtatis venena vertentur in antidota, & ſuus virtuti honor, improborum errore ad vitia traductus, jure ac merito reſtituetur. Quamvis autem hæc una caperetur utilitas ex hiſtoria fabuloſa, quamvis hæc una legeretur e tot flagitiorum, quibus religio profana ſordet, ſterquilinio gemma, nimirum commendatio Chriſtianæ religionis, quæ Deum, moreſque, tanto veteribus illis diſſimiles, tradit, ſatis magnus pateret ad juventutem non piè ſolùm, ſed feſtivè ac eleganter inſtituendam, campus. Documento eſt P. Carolus de Aquino, Italus, Soc. Jesu, quo eloquentiæ magiſtro frui per annos duodeviginti Romano licuit Collegio, in egregiis quas recens edidit Satiris, ubi totam illam veterum Deorum farraginem ita excutit, exagitatque, ut ingenium cum eruditione certet, majeſtas heroïci carminis, cum ſatirica dicacitate; latinitatis exquiſitæ ſapor, cum inſigni priſcorum auctorum notitia. Eaſdem dotes in aliis duobus carminum, quos vulgavit ante paucos annos, tomis, obſervare eſt, ac præſertim in ipſius *Anacreonte recantato*; in quo quinquaginta ſex odas lepidiſſimi, at non uſquequàque modeſti & ſobrii vatis, eodem quo ſcriptæ ſunt metro & ordine ſic imitatur Latinis verſibus, ut eas ad honeſtiorem ſenſum accommodet, per totidem Palinodias, non ſacra duntaxat argumenta ſubſtituendo profanis; ſed ingenioſâ varietate fingendo, ludendo, & priſcas recentibus hiſtorias, ac ſententias, utiliter ſuaviterque intexendo.

FINIS.

INDEX
DEORUM ET HEROUM hujus Appendicis.

PARS PRIMA.

SATURNUS, Page 424
Cybele, 425
Jupiter, 427
Juno, 429
Apollo, 430
Diana, 432
Bacchus, ibid.
Mercurius, 434
Venus, ibid.
Neptunus, 435
Pluto, 436
Pan, *Faunus*, *Satyri*, *&c.* 437

PARS SECUNDA.

Origo idololatriæ, 439
Perſeus, 440
Hercules, ibid.
Theſeus, 443
Caſtor & Pollux, 445
Jaſon & Argonautæ, ibid.
Cadmus, 447
Œdipus, 448
Eteocles & Polinices, 449
Tantalus, 450
Trojani Reges, 451
Trojani belli cauſa, 452
Trojæ excidium, 453
Agamemnon & Oreſtes, 454
Ulyſſes, 455
Æneas, 457
Utilitas e fabulis capienda, ibid.
Quomodo explicandæ fabulæ, 459

FINIS.

APPROBATIO.

JUSSU Illuſtriſſimi Galliarum Vice-Cancellarii legi *D. J. Juvenalis Satiras*, *cum Notis & Interpretatione J. Juvencii*; opuſque prelo dignum cenſui. Pariſiis, die quartâ Aprilis 1768.

MARIN.

PRIVILEGE DU ROI.

LOUIS, par la grâce de Dieu, Roi de France & de Navarre : A nos amés & féaux Conſeillers, les Gens tenant nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand-Conſeil, Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenants Civils, & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra ; SALUT. Notre amé Joſeph BARBOU, Libraire à Paris, Nous a fait expoſer qu'il déſireroit faire réimprimer & donner au Public : *P. Virgilii Maronis Opera, cum Interpretatione & Notis Caroli Ruæi. D. J. Juvenalis Satiræ, cum Notis ac perpetuâ Interpretatione J. Juvencii. Q. Horatii Carmina expurgata, cum adnotationibus ac perpetuâ Interpretatione J. Juvencii*; s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de Privilege pour ce néceſſaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous lui avons permis & permettons par ces Préſentes, de faire réimprimer leſdits livres, autant de fois que bon lui ſemblera, & de les vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume,

pendant le temps de ſix années conſécutives ; à compter du jour de la date des Préſentes. Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes, de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire de réimpreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéiſſance ; comme auſſi de réimprimer ou faire réimprimer, vendre, faire vendre, débiter, ni contrefaire leſdits livres, ni d'en faire aucun Extrait, ſous quelque prétexte que ce puiſſe être, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiſcation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amende contre chacun des contrevenants ; dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Expoſant ou à celui qui aura droit de lui, & de tous dépens, dommages & intérêts : A la charge que ces Préſentes ſeront enregiſtrées tout au long ſur le Regiſtre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles ; que la réimpreſſion deſdits Livres ſera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en bon papier & beaux caracteres, conformément aux Réglements de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725, à peine de déchéance du préſent Privilege ; qu'avant de les expoſer en vente, le manuſcrit qui aura ſervi de copie à la réimpreſſion deſdits Ouvrages, ſera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de notre très-cher & féal Chevalier, Chancelier de France, le Sieur DE LAMOIGNON, & qu'il en ſera enſuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliotheque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notredit ſieur DE LAMOIGON, & un dans celle

de notre très-cher & féal Chevalier, Vice-Chancelier & Garde des Sceaux de France, le ſieur DE MAUPÉOU ; le tout à peine de nullité des Préſentes. DU CONTENU deſquelles vous mandons & enjoignons de faire jouïr ledit Expoſant & ſes ayans-cauſe, pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. VOULONS que la copie des Préſentes qui ſera imprimée tout au long, au commencement ou à la fin deſdits ouvrages, ſoit tenue pour duement ſignifiée ; & qu'aux copies collationées par l'un de nos amés & féaux Conſeillers, Secrétaires, foi ſoit ajoutée comme à l'Original. COMMANDONS au premier notre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous actes requis & néceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires : Car tel eſt notre plaiſir. DONNÉ à Verſailles, le quatrieme jour du mois de Mai, l'an de grace mil ſept cent ſoixante-huit, & de notre Regne le cinquante-troiſieme. Par le Roi en ſon Conſeil.

Signé, LE BEGUE.

Regiſtré ſur le Regiſtre XVII de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 92. fol. 436. conformément au Réglement de 1723. A Paris, ce 14 Mai 1768.

GANEAU, *Syndic*.

CATALOGUE.

Ciceronis Opera, 14 vol. in-12. 1768.
Orationes quæ in Univerſitate Pariſienſi vulgò explicantur cum notis ſelectis, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, 3 vol. *in*-12. 1768.
Opera Philoſophica, in-12.
Oraiſons de Cicéron, traduit. par Villefore, 8 vol. *in*-12.
Choiſies, latines & françoiſes, 3 *vol. in*-12.
Les Livres de l'Amitié, de la Vieilleſſe, les Paradoxes, le Songe de Scipion, trad. par M. Debarrett. lat. & franç. *in*-12. 1768.
Les Offices, traduction nouvelle, *Par le même*, in-12. lat. & franç. 1768.
Cornelius Tacitus, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, in-12. 1769.
Danetii Dictionarium, in-4.
Dictionarium lat. gal. Duci Burgundiæ dicatum, in-4.
Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, pour faciliter l'intelligence des anciens Auteurs, *in*-12. 1770.
Grammaire Françoiſe, par M. de Wailly, ſixieme édition, augmentée de la Profodie, & dédiée à l'Univerſité de Paris, *in* 12. 1770.
Horatius, cum interpret. & notis Juvencii, 2 vol. *in*-12.
Le même, traduit par Sanadon, 3 vol. *in*-12.
Philoſophia ad uſum Scholarum accommodata, Auctore D. Seguy, nova Editio, 5 vol. in-12. 1771.
Plinii Epiſtolæ & Panegyricus, in-12. 1769.
Quintilien, traduit par M. l'Abbé Gédoyn, 4 vol. *in*-12. 1770.
Salluſtius, cum notis, in-24. 1766.
Le même, latin & franç. traduit par M. Beauzée, *in*-12. 1769.
Terentius cum notis Juvencii, in-12.
Le même, trad. par Madame Dacier, 3 vol. *in*-12.
Titus Livius, cum notis Crevier, 6 vol. in-12. 1768.
Le même, traduit par M. Guérin, 10 *vol. in*-12.
Remarques ſur la Langue Françoiſe, par M. d'Olivet, *in*-12. *nouvelle édition*. 1771.

Lp 15.7.71

Harvard College Library

PERSIUS COLLECTION

GIFT OF

MORRIS HICKY MORGAN

(Class of 1881)

PROFESSOR OF CLASSICAL PHILOLOGY

JANUARY, 1910

CATALOGUE.

Ciceronis Opera, 14 vol. in-12. 1768.

Orationes quæ in Univerſitate Pariſienſi vulgò explicantur cum notis ſelectis, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, 3 vol. *in*-12. 1768.

Opera Philoſophica, in-12.

Oraiſons de Cicéron, traduit. par Villefore, 8 vol. *in*-12.

Choiſies, latines & françoiſes, 3 *vol. in*-12.

Les Livres de l'Amitié, de la Vieilleſſe, les Paradoxes, le Songe de Scipion, trad. par M. Debarrett. lat. & franç. *in*-12. 1768.

Les Offices, traduction nouvelle, *Par le même*, in-12. lat. & franç. 1768.

Cornelius Tacitus, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, in-12. 1769.

Danetii Dictionarium, in-4.

Dictionarium lat. gal. Duci Burgundiæ dicatum, in-4.

Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, pour faciliter l'intelligence des anciens Auteurs, *in*-12. 1770.

Grammaire Françoiſe, par M. de Wailly, ſixieme édition, augmentée de la Proſodie, & dédiée à l'Univerſité de Paris, *in* 12. 1770.

Horatius, cum interpret. & notis Juvencii, 2 vol. *in*-12.

Le même, traduit par Sanadon, 3 vol. *in*-12.

Philoſophia ad uſum Scholarum accommodata, Auctore D. Seguy, nova Editio, 5 vol. in-12. 1771.

Plinii Epiſtolæ & Panegyricus, in-12. 1769.

Quintilien, traduit par M. l'Abbé Gédoyn, 4 vol. *in*-12. 1770.

Salluſtius, cum notis, in-24. 1766.

Le même, latin & franç. traduit par M. Beauzée, *in*-12. 1769.

Terentius cum notis Juvencii, in-12.

Le même, trad. par Madame Dacier, 3 vol. *in*-12.

Titus Livius, cum notis Crevier, 6 vol. in-12. 1768.

Le même, traduit par M. Guérin, 10 *vol. in*-12.

Remarques ſur la Langue Françoiſe, par M. d'Olivet, *in*-12. *nouvelle édition*. 1771.

Lp 15.7.71

Harvard College Library

PERSIUS COLLECTION

GIFT OF

MORRIS HICKY MORGAN

(Class of 1881)

PROFESSOR OF CLASSICAL PHILOLOGY

JANUARY, 1910

CATALOGUE.

Ciceronis Opera, 14 vol. in-12. 1768.

Orationes quæ in Univerſitate Pariſienſi vulgò explicantur cum notis ſelectis, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, 3 vol. *in-12*. 1768.

Opera Philoſophica, in-12.

Oraiſons de Cicéron, traduit. par Villefore, 8 vol. *in-12*.

Choiſies, latines & françoiſes, 3 *vol. in-12*.

Les Livres de l'Amitié, de la Vieilleſſe, les Paradoxes, le Songe de Scipion, trad. par M. Debarrett. lat. & franç. *in-12*. 1768.

Les Offices, traduction nouvelle, *Par le même*, in-12. lat. & franç. 1768.

Cornelius Tacitus, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, in-12. 1769.

Danetii Dictionarium, in-4.

Dictionarium lat. gal. Duci Burgundiæ dicatum, in-4.

Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, pour faciliter l'intelligence des anciens Auteurs, *in-12*. 1770.

Grammaire Françoiſe, par M. de Wailly, ſixieme édition, augmentée de la Proſodie, & dédiée à l'Univerſité de Paris, *in* 12. 1770.

Horatius, cum interpret. & notis Juvencii, 2 vol. *in-12*.

Le même, traduit par Sanadon, 3 vol. *in-12*.

Philoſophia ad uſum Scholarum accommodata, Auctore D. Seguy, nova Editio, 5 vol. in-12. 1771.

Plinii Epiſtolæ & Panegyricus, in-12. 1769.

Quintilien, traduit par M. l'Abbé Gédoyn, 4 vol. *in-12*. 1770.

Salluſtius, cum notis, in-24. 1766.

Le même, latin & franç. traduit par M. Beauzée, *in-12*. 1769.

Terentius cum notis Juvencii, in-12.

Le même, trad. par Madame Dacier, 3 vol. *in-12*.

Titus Livius, cum notis Crevier, 6 vol. in-12. 1768.

Le même, traduit par M. Guérin, 10 *vol. in-12*.

Remarques ſur la Langue Françoiſe, par M. d'Olivet, *in-12. nouvelle édition*. 1771.

Lp 15.7.91

Harvard College Library

PERSIUS COLLECTION

GIFT OF

MORRIS HICKY MORGAN

(Class of 1881)

PROFESSOR OF CLASSICAL PHILOLOGY

JANUARY, 1910

CATALOGUE.

Ciceronis Opera, 14 vol. in-12. 1768.
Orationes quæ in Univerſitate Pariſienſi vulgò explicantur cum notis ſelectis, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, 3 vol. *in*-12. 1768.
Opera Philoſophica, in-12.

Oraiſons de Cicéron, traduit. par Villefore, 8 vol. *in*-12.
Choiſies, latines & françoiſes, 3 *vol. in*-12.
Les Livres de l'Amitié, de la Vieilleſſe, les Paradoxes, le Songe de Scipion, trad. par M. Debarrett. lat. & franç. *in*-12. 1768.
Les Offices, traduction nouvelle, *Par le même*, in-12. lat. & franç. 1768.

Cornelius Tacitus, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, in-12. 1769.

Danetii Dictionarium, in-4.
Dictionarium lat. gal. Duci Burgundiæ dicatum, in-4.

Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, pour faciliter l'intelligence des anciens Auteurs, *in*-12. 1770.

Grammaire Françoiſe, par M. de Wailly, ſixieme édition, augmentée de la Proſodie, & dédiée à l'Univerſité de Paris, *in* 12. 1770.

Horatius, cum interpret. & notis Juvencii, 2 vol. *in*-12.
Le même, traduit par Sanadon, 3 vol. *in*-12.

Philoſophia ad uſum Scholarum accommodata, Auctore D. Seguy, nova Editio, 5 vol. in-12. 1771.

Plinii Epiſtolæ & Panegyricus, in-12. 1769.

Quintilien, traduit par M. l'Abbé Gédoyn, 4 vol. *in*-12. 1770.

Salluſtius, cum notis, in-24. 1766.
Le même, latin & franç. traduit par M. Beauzée, *in*-12. 1769.

Terentius cum notis Juvencii, in-12.
Le même, trad. par Madame Dacier, 3 vol. *in*-12.

Titus Livius, cum notis Crevier, 6 vol. in-12. 1768.
Le même, traduit par M. Guérin, 10 *vol. in*-12.

Remarques ſur la Langue Françoiſe, par M. d'Olivet, *in*-12. *nouvelle édition*. 1771.

Lp 15.7.91

Harvard College Library

PERSIUS COLLECTION

GIFT OF

MORRIS HICKY MORGAN

(Class of 1881)

PROFESSOR OF CLASSICAL PHILOLOGY

JANUARY, 1910

CATALOGUE.

Ciceronis Opera, 14 vol. in-12. 1768.

Orationes quæ in Univerſitate Pariſienſi vulgò explicantur cum notis ſelectis, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, 3 vol. *in*-12. 1768.

Opera Philoſophica, in-12.

Oraiſons de Cicéron, traduit. par Villefore, 8 vol. *in*-12.

Choiſies, latines & françoiſes, 3 *vol. in*-12.

Les Livres de l'Amitié, de la Vieilleſſe, les Paradoxes, le Songe de Scipion, trad. par M. Debarrett. lat. & franç. *in*-12. 1768.

Les Offices, traduction nouvelle, *Par le même*, in-12. lat. & franç. 1768.

Cornelius Tacitus, juxta accuratiſſimam D. Lallemand editionem, in-12. 1769.

Danetii Dictionarium, in-4.

Dictionarium lat. gal. Duci Burgundiæ dicatum, in-4.

Coutumes & Cérémonies obſervées chez les Romains, pour faciliter l'intelligence des anciens Auteurs, *in*-12. 1770.

Grammaire Françoiſe, par M. de Wailly, ſixieme édition, augmentée de la Proſodie, & dédiée à l'Univerſité de Paris, *in* 12. 1770.

Horatius, cum interpret. & notis Juvencii, 2 vol. *in*-12.

Le même, traduit par Sanadon, 3 vol. *in*-12.

Philoſophia ad uſum Scholarum accommodata, Auctore D. Seguy, nova Editio, 5 vol. in-12. 1771.

Plinii Epiſtolæ & Panegyricus, in-12. 1769.

Quintilien, traduit par M. l'Abbé Gédoyn, 4 vol. *in*-12. 1770.

Salluſtius, cum notis, in-24. 1766.

Le même, latin & franç. traduit par M. Beauzée, *in*-12. 1769.

Terentius cum notis Juvencii, in-12.

Le même, trad. par Madame Dacier, 3 vol. *in*-12.

Titus Livius, cum notis Crevier, 6 vol. in-12. 1768.

Le même, traduit par M. Guérin, 10 *vol. in*-12.

Remarques ſur la Langue Françoiſe, par M. d'Olivet, *in*-12. *nouvelle édition*. 1771.

Lp 15.7.91

Harvard College Library

PERSIUS COLLECTION

GIFT OF

MORRIS HICKY MORGAN

(Class of 1881)

PROFESSOR OF CLASSICAL PHILOLOGY

JANUARY, 1910